

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรัชญาคุณูปกต (การพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน)

ปริญญา

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย

Social Engagement in Thai Higher Education: Ideology, Practice and Challenges

นามผู้วิจัย นางสาวญาดา วัตะ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาพ จัตุราภรณ์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์พองพรรณ ตริยมงคลกุล, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สันติ ศรีสวนแดง, ศศ.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย

Social Engagement in Thai Higher Education: Ideology, Practice and Challenges

โดย

นางสาวญาดา วัฒะ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน)

พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ญาดา วะตะ 2557: พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย
ปรัชญาปรัชญาคุณฐิบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน) สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์และชุมชนอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาพ นัตรารณ, Ph.D. 572 หน้า

ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสม คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อ 1) วิเคราะห์อุดมการณ์
และพันธกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย และ 2) ศึกษาเปรียบเทียบ
วิถีปฏิบัติและความท้าทายของมหาวิทยาลัยไทยในด้านพันธะทางสังคม ถอดบทเรียนจากกรณีตัวอย่าง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนโดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากอาจารย์ 184 คน และ
นิสิต 360 คนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและ t-test สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการ
สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย อาจารย์ 15 คน และนิสิต 5 คน ด้วยการเลือกแบบ snowball ใช้วิธีการ
วิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) อุดมการณ์:มหาวิทยาลัยของประเทศสหรัฐอเมริกามีการกำหนดปรัชญา
วิสัยทัศน์ และพันธกิจด้านพันธะทางสังคมค่อนข้างชัดเจน อาทิ ความมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน
และสังคม ความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน และความผิชอบต่อสังคม ขณะที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีการระบุ
ไว้เพียงสั้น ๆ ว่ามีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ แก้ปัญหา และเป็นผู้ชี้นำทางสังคม รวมทั้งการมีความ
รับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม 2) วิถีปฏิบัติด้านพันธะทางสังคม มีการฟื้นฟูอัตลักษณ์การรับใช้ชุมชน การ
เชื่อมโยงพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยกับการทำงานในชุมชนในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ต่อกัน และ
ความรับผิดชอบต่อพันธสัญญาที่มีต่อชุมชนและสังคม นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ถ่ายทอดสู่ชุมชนและ
สังคม 3) บทบาทด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ สอดคล้องกับภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การ
วิจัย และการบริการทางวิชาการ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชนและ
สังคม และทำงานในฐานะหุ้นส่วนกับชุมชนและสังคม โดยอุดมการณ์การทำงานด้านพันธะทางสังคมของ
อาจารย์มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย 4) บทบาทผู้นำ มหาวิทยาลัยมีโครงการให้ชุมชนและ
สังคมเข้ามามีส่วนร่วม และส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยใช้ความรู้ความสามารถให้มีประโยชน์ต่อ
ชุมชนและสังคม 5) บทบาทของนิสิต นิสิตเข้าไปทำงานและเรียนรู้ในชุมชนและสังคมโดยการฝึกงานตาม
หลักสูตร และกิจกรรมค่ายอาสา 6) ความคาดหวัง อาจารย์มีคาดหวังให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้นำ เป็นแหล่งเรียนรู้
และใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาให้แก่ประชาชน ส่วนนิสิตคาดหวังให้บัณฑิตใช้ความรู้ความสามารถตอบสนอง
ต่อความต้องการของชุมชนและสังคม และ 7) ประเด็นที่มีความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม
ผลการวิจัยพบปัญหาด้านตัวอาจารย์ ปัญหาด้านมหาวิทยาลัยขาดแผนแม่บทในการดำเนินงาน ชุมชนขาดความ
ศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย อุดมการณ์และเป้าหมายของชุมชนและผู้วิจัยไม่สอดคล้องกัน

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Yada Wata 2014: Social Engagement in Thai Higher Education: Ideology, Practice and Challenges.
Doctor of Philosophy (Human and Community Resource Development), Major Field: Human and
Community Resource Development, Department of Human and Community Resource Development.
Thesis Advisor: Assistant Professor Suparp Chatraphorn, Ph.D. 572 pages.

A mixed methodology of quantitative and qualitative research was undertaken to analyze ideology and mission on social engagement in Thai higher education and international higher education, and to examine the practice and challenges of social engagement from a case study of Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus. A survey was employed to collect quantitative data from 184 professors and 360 students. The data were analyzed using descriptive statistics and t-test. In addition, qualitative information was collected through interviews from the key informants - 15 professors and 5 students, obtained by snowball sampling technique. Content analysis was conducted afterwards.

The findings were as follows: 1) Ideology and mission on social engagement in the United States higher education are clearly stated and identified. These are cooperation and collaboration with, partnership with, and responsibility to community and society. Whereas, Thai higher education aims to develop the nation, solving problems, leading and responsible for the society. 2) Social engagement practice is administered in accordance with the university identity. This includes connecting university mission with community as interdependence, responsible for university commitment to community and society, and transferring appropriate knowledge and innovation. 3) Professor's role was consistent to the university mission as teaching, conducting research, and community service. This includes encouraging students to participate in community activities, working as partnership. 4) Leader's role – the university has established new projects for community participation, and promoted researchers to transfer knowledge for the benefit of the community. 5) Student's role – students participated in the community activities. 6) Expectation – Professors indicated that the university should take the role as leader and learning resources, and used their technology to solve community problems. Student's expectation – Graduates were expected to use their knowledge in respond to the need of community and society. 7) Challenges in social engagement faced by higher education were concerning professor's characteristics, lack of university's major plan, and community's faith. Worst of all, university ideology needs to meet community's goals.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การเดินทางของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยมีความรู้สึกราบซึ่งและขอกราบขอบพระคุณ นางสุดา วัฒนะ มารดาผู้ทุ่มเทแรงกายแรงใจการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนอยู่เคียงข้าง ชี้นำแนวทาง และเป็นผู้สนับสนุนหลักด้านกำลังใจทั้งในให้การศึกษาซึ่งเป็นสมบัติที่มีค่าสูงสุดในชีวิต พร้อมทั้งเกี่ยวข้องให้การทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงมาจนถึงปัจจุบัน

กราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพ ฉัตรภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งเปรียบเสมือนแม่คนที่สองของข้าพเจ้า ผู้คอยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้ข้อคิด สร้างกำลังใจ ชี้นำแนวทางต่าง ๆ และเพาะบ่มประสบการณ์ในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดจนเสียสละเวลาตรวจและแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความละเอียดเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางวิชาการ และรองศาสตราจารย์ ดร.ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้เป็นแสงส่องทางในการทำงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งยังให้คำปรึกษาและข้อคิดสำคัญเกี่ยวกับการทำวิจัยตลอดจนตรวจและชี้นำแนวทางแก้ไขให้งานวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณคณะอาจารย์หลักสูตรปริญญาเอก ภาควิชาการพัฒนาศึกษามนุษย์และชุมชนทุกท่าน โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ต้นพิชัย ที่เสียสละเวลาอบรมสั่งสอนให้ความรู้ และชี้นำแนวทางในการสัมภาษณ์จนผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สันติ ศรีสวนแดง ที่ให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก ในการจัดเวทีสะท้อนผลการวิจัย รวมทั้งรองศาสตราจารย์ นาวาโท ดร.สุมิตร สุวรรณ ที่คอยช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกผู้วิจัยในการเก็บข้อมูล การประสานงานขอข้อมูลจากฝ่ายต่าง ๆ คอยให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือยามผู้วิจัยประสบกับปัญหาและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์ที่สร้างพลังใจและให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

กราบขอบพระคุณอาจารย์และนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนทุกท่านที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีเมตตาต่อผู้วิจัย เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่มีคุณค่าและทำให้เกิดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้นมาได้ พร้อมนี้ขอขอบคุณผู้มีพระคุณและผู้มีอุปการคุณทุกท่านรวมทั้งเพื่อน ๆ ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง คุณค่าอันพึงมีและคุณประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่คุณแม่ คุณพ่อ และครูบาอาจารย์รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่าน

ญาดา วัฒนะ

มกราคม 2558

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(6)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
ขอบเขตการวิจัย	9
ข้อจำกัดของการวิจัย	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	11
อุดมการณ์และปรัชญาของอุดมศึกษา	11
อุดมการณ์ของอุดมศึกษา	12
ปรัชญา: ฐานคิดในการจัดการศึกษา	13
แนวคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัย	21
ความเป็นมาจากอดีต-ปัจจุบัน:มหาวิทยาลัยในยุโรปและอเมริกา	21
พัฒนาการอุดมศึกษาไทย	24
อุดมศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์	28
ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา	30
บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาต่อสังคมไทย	35
วิกฤตของอุดมศึกษาไทย	37
มหาวิทยาลัยกับพันธะทางสังคม	43
หลักการ ภารกิจ และความสำคัญของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม	43

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย	44
การทำงานเพื่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา	53
นโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย	62
บทบาทที่คาดหวังของมหาวิทยาลัยในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	67
กรอบแนวคิดในการศึกษา	67
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	70
ตอนที่ 1 วิธีการศึกษาอุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย	73
เอกสาร	73
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	73
การวิเคราะห์ข้อมูล	73
ตอนที่ 2 วิธีการศึกษาทัศนคติ บทบาท และความคาดหวัง ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	74
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	74
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	75
การวิเคราะห์ข้อมูล	78
ตอนที่ 3 การศึกษา บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคมของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	80
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	80
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	81
การวิเคราะห์ข้อมูล	83
ตอนที่ 4 วิธีการศึกษา แนวคิดและทัศนคติ ของอาจารย์และนิสิต เกี่ยวกับบทบาทและความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	85
	85

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	86
การวิเคราะห์ข้อมูล	86
ตอนที่ 5 วิธีการศึกษาสภาพการณ์ดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	87
ตอนที่ 6 การถอดบทเรียนและเปิดเวทีระดมความคิด	88
บทที่ 4 ผลการวิจัย	89
ตอนที่ 1 อุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย	91
เส้นทางแนวคิดพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา	91
อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม	95
การวิเคราะห์นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคม	102
ปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย	106
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	117
ตอนที่ 2 บทเรียนจากกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	130
บริบทมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	130
วิถีปฏิบัติ: พันธะทางสังคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	135
ทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	191
บทบาท และความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	261
ความหมายของ คำว่า “พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย”	282
เปิดประสบการณ์ทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์	299

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ประสบการณ์ของนิสิตนอกรั้วมหาวิทยาลัยสู่ชุมชนและสังคม	372
ความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคม	386
ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	432
เสียงสะท้อนจากอาจารย์เพื่อความยั่งยืนของบทบาทด้านพันธกิจทางสังคม	457
บทสรุป	458
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	462
สรุปผลการวิจัย	462
บทสังเคราะห์พันธกิจทางสังคมของอุดมศึกษาไทย:อุดมการณ์	
วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย	465
บทวิพากษ์	495
ข้อเสนอแนะ	508
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคม	
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	508
ข้อเสนอแนะเชิงรูปแบบ: พันธกิจทางสังคมของอุดมศึกษาไทย	516
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป	523
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	524

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก	542
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถาม	543
ภาคผนวก ข รายนามอาจารย์ผู้ให้ข้อมูล	545
ภาคผนวก ค รายชื่อนิสิตผู้ให้ข้อมูล	549
ภาคผนวก ง แบบสอบถามและประเด็นการสัมภาษณ์ อาจารย์	551
ภาคผนวก จ แบบสอบถามและประเด็นการสัมภาษณ์ นิสิต	563
ภาคผนวก ฉ รายนามผู้เข้าร่วมเวทีถกข้อมูลและรับฟังข้อเสนอแนะ	570
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	572

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบกระบวนการทัศน์การบริการชุมชนและกระบวนการทัศน์ พันธะชุมชน	49
2	มาตรฐานการอุดมศึกษา	65
3	จำนวนกลุ่มตัวอย่างอาจารย์	72
4	จำนวนกลุ่มตัวอย่างนิสิต	81
5	ลำดับเวลาการเคลื่อนไหวของแนวคิดพันธะทางสังคมของอุดมศึกษา	93
6	เปรียบเทียบอุดมการณ์ของอุดมศึกษาจากอดีตสู่ปัจจุบัน	100
7	ความเหมือน-ความแตกต่าง: พันธะทางสังคม พันธะชุมชน และพันธกิจต่อประชาคม	105
8	เปรียบเทียบปรัชญา/ค่านิยม/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของ มหาวิทยาลัย	111
9	พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน: ในทัศนะของอาจารย์	166
10	ทัศนคติของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	182

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
11	ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคม	190
12	ข้อมูลพื้นฐานของอาจารย์	192
13	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของ มหาวิทยาลัย	196
14	ภาพรวมทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสนพิจารณารายบุคคล	198
15	ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน	208
16	ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม: จำแนกตามกลุ่มวิชา	213
17	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านนโยบาย จำแนกตามกลุ่มวิชา	215
18	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการจำแนกตามกลุ่มวิชา	217
19	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการเรียน การสอนจำแนกตามกลุ่มวิชา	219

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
20	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มวิชา	221
21	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการวิจัย จำแนกตามกลุ่มวิชา	223
22	ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมโดยภาพรวม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคม	224
23	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมด้านนโยบาย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	226
24	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการบริการวิชาการจำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	227
25	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการเรียนการสอนจำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	229
26	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	230
27	ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการวิจัย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	231
28	ความถี่ในการดำเนินงานด้านพื้นฐานทางสังคม: รายบุคคล	233

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
29	การปฏิบัติงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล	237
30	บทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม: จำแนกตามกลุ่มวิชา	240
31	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามกลุ่มวิชา	241
32	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามกลุ่มวิชา	242
33	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย จำแนกตามกลุ่มวิชา	243
34	บทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	244
35	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามการทำวิจัยใน ชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	245
36	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามการทำวิจัยใน ชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	246

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
37	ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและ สังคมแบบมีส่วนร่วม	247
38	ปัญหาและอุปสรรคต่อการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม	249
39	การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน	250
40	ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล	252
41	ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามกลุ่มวิชา	255
42	ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	257
43	ข้อมูลพื้นฐานของนิสิต	262
44	ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: จำแนกตามกลุ่มวิชา	266
45	การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: รายบุคคล	269
46	ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: จำแนกตามกลุ่มวิชา	272

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
47	ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม	273
48	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: วิทยุคคล	275
49	ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามกลุ่มวิชา	279
50	ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคม แบบมีส่วนร่วม	281
51	คำนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย:ทัศนะของอาจารย์	292
52	ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม	298
53	การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	320
54	อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์	333
55	รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม	355
56	ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม	362
57	เหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	370

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
58	การสร้างการยอมรับจากคนในชุมชนและสังคม	396
59	ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	414
60	ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	424
61	สิ่งที่ได้รับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	430
62	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	440
63	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของวิทยาเขตกำแพงแสน	452

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	พันธกิจของ Land-Grant College	49
2	องค์ประกอบการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์	60
3	รูปแบบการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์	61
4	พันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับ พันธะทางสังคม	63
5	กรอบแนวคิดในการวิจัย	69
6	กรอบการศึกษา	72
7	สาระสำคัญพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย	90
8	พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนในทัศนะของอาจารย์	170
9	การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	324
11	อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์	335
12	หลักการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	339
13	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	350

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่		หน้า
14	รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม	357
15	ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม	363
16	เหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	371
17	การสร้างการยอมรับในชุมชนและสังคม	399
18	ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	417
19	ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม	425
20	สิ่งที่ได้รับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	431
21	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน	442
22	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ วิทยาเขตกำแพงแสน	456
23	บทสรุปพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย	461
24	วิธีวิจัยสามเส้าแบบต่างแหล่งข้อมูล	464

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่		หน้า
25	วิธีวิจัยสามเส้าแบบต่างวิธี	464
26	การสังเคราะห์คำสำคัญที่ปรากฏในปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจ	469
27	การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน	494
28	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน	502

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวบรวมวิทยาการที่หลากหลาย และเป็นศูนย์รวมของ นักวิชาการที่มีความรู้ ความสามารถเป็นจำนวนมาก จึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการผลิตกำลังคน และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ สถาบันอุดมศึกษาจึงเปรียบเสมือน “ศูนย์กลางทางปัญญา” ของสังคม ซึ่งประกอบด้วย “ศาสตร์” (sciences) และ “ศิลป์” (arts) ในการสร้าง “คนรุ่นใหม่” ออกไปเป็นผู้นำของสังคม (ชมพู โกติรัมย์, 2550) นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษายังมีหน้าที่ในการ ส่งเสริมการพัฒนาสังคม ชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และ โลก (เทียน ทองแก้ว, 2541: 12) สอดคล้องกับภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การ บริการชุมชน และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 9 -10)

ท่ามกลางสภาพสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง สถาบันอุดมศึกษายังเป็นส่วนสำคัญใน การเป็นหลักคำการดำรงอยู่หรือการอยู่รอดของสังคมไทย โดยการสร้างผู้นำทางความคิด และ สติปัญญาของสังคม เพื่อชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมและปรับปรุงสังคมให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับ ธเนศวร์ เจริญเมือง (2539: 462) ที่กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษานั้นนอกจากจะเป็น เครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่กำหนดโดยนโยบายและแรงผลักดันทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว สถาบันอุดมศึกษายังเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่พึงปรารถนาอีกด้วย

ผลกระทบของการพัฒนาประเทศต่อการอุดมศึกษาไทย

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก ภายใต้ แนวคิดระบบทุนนิยมของกลุ่มประเทศตะวันตกเข้ามาใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะ ภาคอุตสาหกรรม ที่มุ่งเน้นความเจริญด้าน “วัตถุ” เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา และผลของ

การพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีจุดหมายหลักเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมของประเทศเท่านั้น (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ สินธวา คามดิษฐ์, 2530: 170-188) สถาบันอุดมศึกษาจึงมีฐานะเป็น กลไกและเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ มุ่งเน้นที่การผลิตกำลังคนระดับสูง เพื่อสนองความต้องการของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาละเลยภารกิจด้านอื่น ๆ ที่เป็น รากเหง้าดั้งเดิมของสังคมไทย สถาบันอุดมศึกษาจึงเกิดการแปลกแยกไปจากวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนสภาพปัญหาของสังคมไทย เป็นเพียงสถาบันที่ให้การศึกษาวิชาชีพระดับสูง แต่ไม่สามารถมีบทบาทในการชี้นำ และแก้ปัญหาสังคมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากไม่มีพันธกิจต่อสังคมใน ฐานะผู้ร่วมสัญญาประชาคมเดียวกัน (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2532: 3)

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการอุดมศึกษาไทยในช่วงที่ผ่านมาเน้นเติบโตอย่างไร้ทิศทาง ไร้ขอบเขต และอ่อนคุณภาพ มีการขยายฐานการผลิตบัณฑิตโดยเน้นการผลิตในเชิงปริมาณมากกว่า คุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาจึงถูกกล่าวขานว่าเป็นอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2552: 3) ทั้งที่ในความจริงแล้ว การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยไม่ควรมีบทบาทเพียงการผลิต กำลังคนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ตามความต้องการในการพัฒนาประเทศเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยควรมี บทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ สินธวา คามดิษฐ์, 2530: 170-188)

สถานการณ์วิกฤตของอุดมศึกษาไทย

แต่เดิมสังคมไทยให้ความสำคัญยกย่องต่อสถาบันอุดมศึกษาและมีความคาดหวังอย่างสูงต่อ ภารกิจต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาวิกฤตของประเทศ และนำพาประเทศไปสู่การพัฒนา อย่างยั่งยืน แต่ปัญหาที่เกิดจากการขาดเอกภาพในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการของ สถาบันอุดมศึกษา การกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพ มุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อภารกิจด้านการสอน มากที่สุด และละเลยภารกิจด้านการวิจัยเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ (ชนสวรรค์ เจริญเมือง, 2539: 462-470) รวมทั้งการที่สถาบันอุดมศึกษาประสบกับภาวะวิกฤตทั้งด้านคุณภาพ และด้าน ประสิทธิภาพ จึงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติได้ตาม บทบาทหน้าที่อันควรจะเป็น ไม่สามารถผลิตบัณฑิตที่มีสติปัญญาดีกล้า เนื่องจากกระบวนการเรียน การสอนที่ผ่านมาเน้นเพียงการท่องจำจากการถ่ายทอด และการสอนของครู มากกว่าการสอนให้ ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ หาเหตุผล และวิพากษ์วิจารณ์ อีกทั้งในปัจจุบัน

สถาบันอุดมศึกษาไทยเน้นในเรื่องปริมาณการเติบโตของจำนวนนักศึกษาและสาขาวิชาที่เปิดสอน แต่ไม่เน้นที่คุณภาพทางวิชาการ ทำให้มีบัณฑิตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากแต่มักเกิดเกิดขึ้นน้อย (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 5 - 6) สอดคล้องกับข้อคิดของ (เจริญ หนูทอง, 2550: 54-55) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษามุ่งยึดที่จำนวนหลักสูตร จำนวนปริญญาบัตร จำนวนนิสิต นักศึกษา และจำนวนผลงานวิชาการเป็นเครื่องวัดความสำเร็จขององค์กร ไม่สนใจการพัฒนา มหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อชุมชน ท้องถิ่นและสังคม ส่งผลให้บัณฑิตไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาของสังคมได้ รวมทั้งงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษานั้นไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้จริง

นอกจากนี้ ทิศทางการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและการพัฒนาประเทศ (ชูชาติ อารีจิตรานุสรณ์, 2542: 6) และผลิตนักศึกษาไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดความรู้และทักษะของอาชีพและโลกยุคใหม่ มหาวิทยาลัยไม่สามารถเป็นเสมือนประทีปทางปัญญาและสำนักสังคมอย่างที่คาดหวังจากมหาวิทยาลัยในอุดมคติ และชาวอุดมศึกษามักอยู่แต่ภายในสถาบันอุดมศึกษา ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ขาดสำนึก และอุดมการณ์ทางสังคม (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2552: 1) ทั้งที่ในความจริงแล้ว สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งชุมทรัพย์ทางปัญญา ที่รวบรวมความรู้ทางวิชาการและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งยังเป็นสถาบันสำคัญที่คอยเตือนและชี้นำสังคม โดยการสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจของชุมชน ตลอดจนทำตัวให้มีความเป็นกลางและไม่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องใด และพึงยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งให้มากที่สุด (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 32)

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์อุดมศึกษาทั่วโลก

สถานการณ์ของสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกนั้นได้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงท่าทายเป็นครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งมีผลกระทบและนัยสำคัญต่ออุดมศึกษาในทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร การวิจัย การเรียนการสอน หรือภารกิจอื่น ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา ความสนใจโดยทั่วไปมักมุ่งไปที่กระแสความเปลี่ยนแปลงที่มากับโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งรวมไปถึงผลกระทบจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและคมนาคม อย่างไรก็ดี ความเปลี่ยนแปลงอย่างทันท่วงทีดังกล่าวนี้ ครอบคลุมถึงพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจในหลายลักษณะ ส่งผลให้อุดมศึกษาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะและทิศทางอย่างสิ้นเชิง (ธีระ นุชเปี่ยม และ

วีรวัดย์ งามสันติกุล, 2550) กล่าวคือ แต่เดิมนั้นรูปแบบการศึกษาของคนตะวันตกมีลักษณะแยก การศึกษาออกจากการทำงานและชีวิตจริง มุ่งเน้นแต่การสอนเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เนื่องจากในยุค เริ่มแรกของการเกิดมหาวิทยาลัยนั้นเป็นการรวมกันของกลุ่มคนที่มาศึกษาเรื่องราวที่ตนเองสนใจ เฉพาะ แต่ในระยะหลัง ๆ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เริ่มเกิดแนวคิดใหม่ที่ว่าความรู้ อยู่ เพียงแค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้นไม่เหมาะสม อีกทั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การ อุดมศึกษาในตะวันตกและอเมริกามุ่งเน้นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับงานและชีวิตจริง และเป็น ประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2548ก: 52-53)

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาจำนวนมากได้ขยายขอบเขตออกไปนอกเหนือจากการเรียน การสอนเพียงแคในห้องเรียนอย่างเดียวเท่านั้น และมหาวิทยาลัยทั่วโลกได้ริเริ่มส่งเสริมบทบาท ที่เกี่ยวข้องกับการบริการในระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับนานาชาติเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้าน การสอน การเรียนรู้ และการวิจัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม (Tran, 2003) ดังที่สถาบันอุดมศึกษาเกือบทุกแห่งได้กำหนดพันธกิจหลักของสถาบันไว้ คือ การสอน การวิจัย และการมีภาระผูกพันต่อสังคม และชุมชนรอบด้าน หรือที่เรียกว่าพันธกิจทางสังคมนั่นเอง การมีภาระผูกพันหรือพันธะทางสังคมไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ทุกมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีต่อ สังคม เพราะความแข็งแกร่งและความหลากหลายทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วย แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม นอกจากนี้ ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านพันธะทางสังคม ยังเป็นการ สะท้อนนโยบายเชิงปฏิบัติของมหาวิทยาลัย ที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง ใน บทบาทของการเป็นหุ้นส่วนกับชุมชน มีการนำองค์ความรู้ทางวิชาการ และแหล่งทรัพยากรของ มหาวิทยาลัยมาสร้างเป็นผลผลิตหรือนวัตกรรมใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการ ของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Goldsworthy, 2006)

มหาวิทยาลัยกับสังคม

ความเป็นมหาวิทยาลัยไม่อาจแยกส่วนออกจากสังคมทั้งระบบได้ เพราะมหาวิทยาลัยได้ถูก ออกแบบมาเพื่อภารกิจบางอย่างที่เอื้อต่อส่วนรวม ซึ่งภารกิจดังกล่าว หมายถึงการผลิต องค์ความรู้และการผลิตคนที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดอนาคตของสังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงต้อง มองเห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมตลอดเวลา (โสฬส สิริไสย์, 2552: 4) สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2552: 5-23) ที่กล่าวไว้ว่า มหาวิทยาลัยจะสามารถเป็นปัญญาของประเทศชาติได้ มหาวิทยาลัยต้องมีการเชื่อมโยง “ศาสตร์” ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยกับความเป็นจริงของสังคม เนื่องด้วยการศึกษาที่สามารถสร้างพลังทางปัญญาของประเทศไทยได้ ต้องจัดการศึกษาโดยเอา

สังคมเป็นตัวตั้ง ซึ่งช่วยให้มองเห็นความเป็นจริงของสังคม และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสังคมกับมิติต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อน และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อรู้ถึงความเป็นจริงของสังคม จึงสามารถทำให้ถูกต้องได้ สามารถพัฒนาคน องค์กร สถาบัน และสังคม ให้มีสมรรถนะพอที่จะสร้างบูรณภาพของตนเอง และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยด้านพันธะทางสังคม ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยต่าง ๆ จุดอ่อน จุดแข็ง ความท้าทาย โอกาส และ อนาคตของการดำเนินงานพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น งานศึกษาของ Allen (2009) เสนอรูปแบบการดำเนินงานด้านพันธะชุมชนของมหาวิทยาลัย ลักษณะและกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ความท้าทายและสิ่งที่ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ

ส่วนงานวิจัยเรื่อง Mainstreaming Social Engagement in Higher Education: Benefits, Challenges, and Successes ของ Boothroyd and Fryer (2004) ได้นำเสนอตัวอย่างงานวิจัย 3 กรณีศึกษา จาก 3 ประเทศ ได้แก่ (1) Community Service-Learning in North America and The UBC Case มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ผ่านการให้บริการชุมชน โดยที่มหาวิทยาลัยได้จัดหลักสูตรให้ผู้เรียนได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชน (2) The Localized Poverty Reduction in Vietnam Program, and Other Canadian University Experiences with International Development มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาของเวียดนามร่วมมือกับมหาวิทยาลัยของแคนาดาเพื่อจัดโครงการลดปัญหาความยากจน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (3) Thailand's Government Sponsored Programs: Walailak's Experience มีเนื้อหาเกี่ยวกับ รัฐบาลร่วมมือกับ 15 สถาบันการศึกษาในประเทศไทยจัดโครงการพิเศษสำหรับนิสิตนักศึกษาที่กำลังจะจบการศึกษาให้เข้าไปทำงานในชุมชน จากการศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยในบริบทที่แตกต่างกัน ดังที่กล่าวในข้างต้น พบว่า จุดแข็งที่ช่วยให้พันธะทางสังคมของสถาบันศึกษามีพลังมาก ได้แก่ ความมุ่งมั่นของสถาบันอุดมศึกษา ผู้ให้ทุน ผู้บริหาร คณะ และนักศึกษา ส่วนความท้าทาย คือ การถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมการศึกษาแบบดั้งเดิมและระบบการปกครองภายในสถาบัน และประเทศ สำหรับตัวอย่างงานวิจัยของประเทศไทย เช่น การศึกษาของจิรวัดน์ พิระสันต์ และวิรุณ ตั้งเจริญ (2547) เรื่อง การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร มุ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยนเรศวร เกิดจาก

การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยนเรศวรกับชุมชนใน 4 ด้านคือ 1)ด้านการเรียนการสอน 2) ด้านการวิจัย 3) ด้านบริการวิชาการ และ 4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคม มหาวิทยาลัยไทยเผชิญกับความท้าทายในการดำรงภารกิจที่สมดุล โดยเฉพาะในด้านพันธะทางสังคม ทั้งนี้ การทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ยังไม่พบงานวิจัยที่สะท้อนภาพเชิงลึกของการธำรงภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย โดยพิจารณาทั้งระบบ ตั้งแต่ ระดับอุดมการณ์ซึ่งแสดงถึงปรัชญา วิสัยทัศน์ และนโยบายของมหาวิทยาลัย จนถึงระดับการปฏิบัติของคณะและหน่วยงาน รวมถึงความคิด ความเชื่อ และบทบาทของบุคลากร และผู้เรียน

ด้วยเหตุที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เดิมโตมาจากรากฐานด้านการเกษตรซึ่งให้ความสำคัญกับงานบริการวิชาการควบคู่ไปกับการเรียนการสอนและการวิจัย ตั้งแต่ยุคก่อตั้ง (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และประสงค์ ดันพิชัย, 2546) ดังนั้น การศึกษาบทเรียนการดำเนินการกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จะเป็นการสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทายของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ในการยืนหยัดภารกิจดังกล่าวภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ในการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ ให้สมดุลเหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

วัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอนโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทยให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน โดยกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย
2. เพื่อศึกษาบทเรียนวิถีปฏิบัติและความท้าทายของมหาวิทยาลัยไทยในด้านพันธะทางสังคม จากกรณีตัวอย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ผู้วิจัยตั้งคำถามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้างต้น ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยในระดับสากล และมหาวิทยาลัยไทย มีอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมอย่างไร โดยสะท้อนจากปรัชญาหรือวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ
2. จากการกรณีตัวอย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สะท้อนให้เห็นวิถีปฏิบัติและความท้าทายของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเช่นไร
 - 2.1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีวิวัฒนาการและความเป็นมาอย่างไร โดยเฉพาะอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย
 - 2.2 โดยภาพรวม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีบทบาทและสถานภาพปัจจุบันในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมอย่างไร และมีจุดอ่อน-จุดแข็งอย่างไร
 - 2.3 อาจารย์มีทัศนคติต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยอย่างไร
 - 2.4 อาจารย์และนิสิตมีบทบาทในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยอย่างไร
 - 2.5 อาจารย์และนิสิตมีความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยอย่างไร
 - 2.6 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จะมีนโยบายและทิศทางในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมอย่างไร เพื่อตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนไปของอุดมศึกษาและสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.บทเรียนที่ผ่านมา ของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นทั้งจุดแข็ง-จุดอ่อนและความสำเร็จ ความล้มเหลว รวมทั้งทิศทางที่ควรจะเป็นและสอดคล้องกับสังคมไทย ผลที่คาดว่าจะได้รับ

2. ได้ข้อเสนอแนะ แนวทาง และเอกสารเชิงวิชาการที่รวบรวมสาระความรู้เชิงประจักษ์ในด้านการศึกษาดูมศึกษาทั้งด้านอุดมการณ์ ปรัชญา แนวคิด สถานภาพปัจจุบันและบทบาทของมหาวิทยาลัย กระบวนการดำเนินงาน ภารกิจหลักและพันธกิจที่คาดหวัง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและสำหรับนักวิจัย นักการศึกษา นักวิชาการ อาจารย์ ผู้บริหาร และนักศึกษาที่สนใจในเรื่องการตอบสนองต่อสังคมของมหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

พันธะทางสังคม หมายถึง การร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัย การส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน

วิถีปฏิบัติ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย ซึ่งนำไปสู่การบรรลุผลลัพธ์ที่ตอบสนองความคาดหวังของชุมชน

อุดมการณ์ หมายถึง ระบบความเชื่อที่ถูกต้องและสามารถพิสูจน์ได้ โดยมีลักษณะเป็น ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ที่แสดงถึงบทบาทและความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัย และเป็นสิ่งที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยยึดถือร่วมกัน และมุ่งมั่นที่จะทำตามความคตินั้น

ความท้าทาย หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

อุดมศึกษาไทย หมายถึง สถาบันการศึกษาระดับสูงหรือมหาวิทยาลัยไทยที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขาวิชา รวมทั้งการดำเนินการวิจัย และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

ผู้เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร อาจารย์ นักวิจัย และนิสิต/นักศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะเรื่อง สภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน โดยสะท้อนจากผู้เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งสะท้อนภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย โดยเลือกทำการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน เป็นกรณีศึกษาหนึ่งในลักษณะตัวอย่างที่ดี (success case) เนื่องจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยที่เปิดสอนทางด้านการเกษตร อันเป็นฐานรากของการดำรงชีวิตแบบไทยตั้งแต่อดีตกาล และวิทยาเขตกำแพงแสน เป็นศูนย์กลาง การศึกษาการวิจัยและการพัฒนานุเคราะห์และนวัตกรรมด้านเกษตรศาสตร์สิ่งแวดล้อมและวิทยาการ เพื่อชุมชนของประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นวิทยาเขตและสถานีวิจัยหลักในภาคตะวันตกแห่งแรก มี ปรึชญและวิสัยทัศน์ในการตอบสนองและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่สังคมไทยเป็นหลัก

ขอบเขตเชิงประชากร

การศึกษาสะท้อนภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย มุ่งทำการศึกษาทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ นักวิจัย และนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่มีประสบการณ์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม เท่านั้น

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษา เอกสารเกี่ยวกับปรัชญา/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของมหาวิทยาลัยในบริบทไทยและบริบทสากลปัจจุบันเท่านั้น

ข้อจำกัดการวิจัย

การวิจัยที่มุ่งสะท้อนจากสภาพที่เป็นจริงในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย เพื่อนำเสนอแนวคิดเชิงนโยบายและทิศทางของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคมไทย โดยใช้วิธีการวิพากษ์ มักมีคำถามว่าจะมีวิธีการเลือกมหาวิทยาลัยที่มีอยู่มากมายเป็นกรณีศึกษาอย่างไร ขณะเดียวกันก็มีคำถามในเชิงจุดยืนของนักวิจัยด้วยเช่นกัน เพราะงานวิจัยแนวดังกล่าวไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าผู้วิจัยมีอคติที่เอนเอียงไปทางที่จะวิพากษ์การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในแง่บวก เนื่องจากเป็นนิสิตที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้ ข้อจำกัดในประเด็นเรื่องการเลือกมหาวิทยาลัยเป็นกรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยจะจัดข้อจำกัดดังกล่าว โดยการเลือกศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสนเพราะมีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่เด่นชัด สามารถเป็นตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมได้

ส่วนอคติที่ผู้วิจัยอาจเอนเอียงไปทางที่จะวิพากษ์การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในแง่บวก ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะยึดหลักการวิเคราะห์จากมุมมองของคนภายในเป็นหลัก โดยให้น้ำหนักกับข้อมูลที่เก็บได้เป็นสำคัญ โดยการตรวจสอบข้อมูล (cross check) ส่วนมุมมองจากนักวิจัยที่มีอคตินั้น ผู้วิจัยจะใช้ข้อคิดดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสะท้อนข้อมูล โดยไม่ลดทอน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่จะช่วยหนุนเสริมในการตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะใช้ข้อคิดดังกล่าวเพื่อเป็นฐานและกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน และชัดเจน โดยไม่ลดทอนน้ำหนักความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยสะท้อนอยู่ในปรัชญาของสถาบัน ซึ่งเปรียบเสมือนประทีปส่องสว่างทางความคิด เป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนและเป็นหัวใจของแนวคิดในการดำเนินการต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การตรวจสอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาอุดมการณ์และปรัชญาการอุดมศึกษา รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยเป็นอันดับแรก เพื่อปูพื้นฐานและเชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจที่เท่าที่ไปของบทบาทและการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งผลกระทบที่ก่อให้เกิดวิกฤตของอุดมศึกษา และแนวโน้มของบทบาทอุดมศึกษาต่อสังคมไทยในอนาคต นอกจากนี้ การศึกษาในประเด็นของหลักการ ภารกิจ และความสำคัญของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาสังคม และการศึกษาหลักการ เป้าหมาย รูปแบบการดำเนินงาน รวมถึงนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคมและบทบาทที่คาดหวังในการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยจะช่วยเชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นประเด็นหลักของงานวิจัยนี้

อุดมการณ์และปรัชญาของอุดมศึกษา

ปรัชญาเป็นการแสวงหาความรู้ความจริงอันเป็นที่สุดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและจักรวาล โดยอาศัยวิธีการทางตรรกวิทยาในการค้นหาความจริง ส่วนการศึกษาเป็นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม ทั้งนี้ปรัชญาการศึกษา เป็นปรัชญาที่แตกหน่อมาจากปรัชญาแม่บทหรือปรัชญาทั่วไปที่ว่าด้วยความรู้ความจริงของชีวิต หากบุคคลมีความเชื่อว่า ความจริงของชีวิตเป็นอย่างไรปรัชญาการศึกษาจะจัดการศึกษาพัฒนาคนและพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามนั้น การกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาโดยอาศัยปรัชญาทางการศึกษาเป็นตัวชี้นำจะช่วยให้เกิดความชัดเจนทางการศึกษาและทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินการทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องรัดกุม

อุดมการณ์ของอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสะสมความรู้ที่สำคัญของประเทศ เพราะประกอบไปด้วยบุคลากรระดับมัธยมศึกษาของประเทศ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรมีความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รู้ว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมและเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม (คณะวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540: 10) นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นศูนย์กลางทางด้านวิชาการ โดยทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่ประชาชนภายนอก เพื่อให้องค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นได้รับการกระจายและต่อยอดความคิดให้กว้างขวางมากที่สุด รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนในทางอ้อม ให้สามารถเข้าร่วมติดตามวิทยาการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2537: 93)

การทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วนนั้น มหาวิทยาลัยจะต้องมีหลักยึดเพื่อนำตนไปสู่สิ่งที่สูงสุดหรือเป็นอุดมคติของสถาบัน นั่นคือ การมีอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะ มองเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง หลุดพ้นจากอวิชชา ขบระดับจิตใจของผู้เรียน ให้มีสติปัญญา และบุคลิกภาพสมกับเป็นนักปราชญ์ (วิชัย ดันศิริ, 2550ก: 177-178) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1,381) ให้ความหมายคำว่าอุดมการณ์ไว้ว่า คือ หลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ Stevens and Wood (1995: 115) กล่าวว่า วิชา อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย คือระบบความเชื่อที่ถูกต้องและสามารถพิสูจน์ได้ โดยมีลักษณะเป็นร่างทฤษฎี หรือหลักการหรือสัญลักษณ์ หรือพันธกิจที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม สถาบันการศึกษา หรือชั้นเรียน ในทุกๆ สังคม อุดมการณ์มีบทบาท 2 ประการ คือ (1) อุดมการณ์ที่มีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของมนุษย์ โดยอุดมการณ์ต้องสามารถอธิบายหรือพิสูจน์ว่าสถานการณ์หรือแนวคิดที่เป็นอยู่นั้นถูกต้องและเป็นจริง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อและกรอบความคิดของมนุษย์ และ (2) อุดมการณ์แสดงให้เห็นถึงข้อขัดแย้งของสถานการณ์ที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ อุดมการณ์ทางการศึกษายังเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดขอบเขตของการดำเนินงานให้มีความชัดเจนขึ้น (Silcock, 1999: 15)

Van der Walt (1994: 356-362) กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของอุดมการณ์ ดังนี้

1. อุดมการณ์เกี่ยวข้องกับศาสนา ในลักษณะของบรรทัดฐานและแนวความคิดที่น่าเชื่อถือ

2. อุดมการณ์เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงที่นำไปสู่การกำหนด "วิสัยทัศน์"
3. อุดมการณ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เป็นการครอบงำบุคคลโดยความเชื่อ ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในเชิงวัฒนธรรม และ โครงสร้างทางสังคม
4. อุดมการณ์เป็นการใช้เหตุผลแสดงความคิดหรือวัตถุประสงค์ต่อเรื่องต่างๆ ของบุคคล โดยไม่สนใจต่อการเรียกร้องหรือการวิพากษ์วิจารณ์
5. อุดมการณ์เป็นการใช้อำนาจในการตัดสินความหมาย และการปรับบรรทัดฐานเพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของตน รวมทั้งใช้กลยุทธ์บางอย่างเพื่อรักษาโครงสร้างของการปกครอง

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย คือ เป้าหมายสูงสุดของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเป็นอุดมคติ และถูกระบุให้มีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดแนวคิด และขอบเขต รวมทั้งแนวทางในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

ปรัชญา: ฐานคิดในการจัดการศึกษา

ปรัชญา หมายถึง ความรู้อันประเสริฐ เป็นความรู้อย่างกว้างขวาง (กิริติ บุญเจือ, 2533:

- 1) โดยจำแนกออกเป็น 3 สาขาใหญ่ ๆ คือ อภิปรัชญา (metaphysics) เป็นการแสวงหาความจริงแท้หรือความจริงอันสูงสุด ญาณวิทยา (epistemology) เป็นเรื่องของทฤษฎีความรู้และกำเนิดแห่งความรู้ และคุณวิทยา (axiology) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงแนวความคิด และความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่าทั้งหลาย โดยทั่วไปปรัชญาทางคุณวิทยานี้จะศึกษา 3 ลักษณะ คือ จริยศาสตร์ (ethics) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สุนทรียศาสตร์ (aesthetics) ศึกษาเรื่องความสวยความงาม และปรัชญาสังคมการเมือง (sociopolitical philosophy) ศึกษาว่าชุมชนคืออะไร มีไว้เพื่ออะไร เมื่อใดประชาชนควรทำตามคำสั่งรัฐบาล รัฐบาลแบบใดดีที่สุด ทั้งนี้ปรัชญาสาขาคณวิทยานี้มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษา เพราะการศึกษามีได้มีหน้าที่แต่เพียงการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมที่ดีงามในตัวผู้เรียนด้วย หลักการด้านจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ จึงมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาทุกระดับเป็นอย่างมาก (อุรวดี รุจิเกียรติกิจาร, 2535: 20 -27; ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2523: 8)

ปรัชญาเป็นกิจกรรมทางความคิด ทำให้มนุษย์รู้จักคิดอย่างเป็นเหตุผลโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ วิเคราะห์ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549: 11) เพราะตัวปรัชญาเองนั้นก็เกิดจากการคิด แล้วมาวิเคราะห์ ไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งศึกษาหาความจริงอันเป็นที่สุดในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและจักรวาล (Kneller, 1971: 1) ทั้งนี้ปรัชญามีหน้าที่หลัก 3 ประการคือ 1) ช่วยให้เราเข้าใจโลกและชีวิตอย่างเป็นระบบและจัดระบบให้กับทุกสิ่งในโลก โดยมองภาพรวมของทุกสิ่งในจักรวาลและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อแสดงให้เห็นความเกี่ยวพันของวิทยาการทั้งหลาย 2) ช่วยในการกำหนดสิ่งที่น่าพึงปรารถนาหรือภาวะอันประเสริฐสุด และ 3) วิเคราะห์ หรือวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความกระจ่าง ชัดเจน ในศาสตร์ต่าง ๆ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2530: 18-20) ส่วนการศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวทางที่ปรารถนา ทั้งนี้ในการกำหนดคุณค่าและความหมายของชีวิตมนุษย์นั้นต้องอาศัยปรัชญาในการหาคำตอบทางการศึกษา จะเห็นได้ว่าการศึกษากับปรัชญาเป็นของคู่กัน โดยที่ปรัชญาจะเป็นดังหนึ่งพื้นฐานที่รองรับการศึกษาอยู่ ฉะนั้นหากปราศจากปรัชญา การจัดการศึกษาก็ย่อมเป็นไปอย่างเลื่อนลอย สอดคล้องกับคำกล่าวของมาร์เจอรีไซกัส (2520: 5 อ้างใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, 2542: 79) ว่า ศิลปะแห่งการศึกษานั้นจะไม่สามารถบรรลุถึงความแจ่มชัดอย่างสมบูรณ์ในตัวเองได้หากขาดปรัชญา

ปรัชญาการศึกษามีรากฐานมาจากการนำปรัชญาพื้นฐานมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างรากฐาน ทำความเข้าใจในกระบวนการศึกษา และเป็นหลักยึดสำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร และการเรียนการสอน (อรุณี รุจิเกียรติกิจ, 2535: 85) นอกจากนี้ ปรัชญาการศึกษายังมีความสำคัญในการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิเคราะห์ และพิจารณาการศึกษาละเอียดลึกซึ่งทุกแง่มุม เพื่อให้เข้าใจต่อหลักแนวคิด ความสำคัญ ความสัมพันธ์ และเหตุผลต่าง ๆ อย่างชัดเจน (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2524: 34) ทั้งนี้ปรัชญาการศึกษามีบทบาทในการควบคุมทิศทางของการศึกษา โดยสังเคราะห์และสร้างภาพรวมของวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อนำความสัมพันธ์และองค์ประกอบของวิชาการสาขาต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ แล้วกำหนดจุดหมายและวิธีการของการศึกษา ปรัชญาถือเป็นพื้นฐานของความคิดในการกำหนดการกระทำอันเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2530: 32-34) ดังนั้น ในการวางจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ล้วนต้องอาศัยปรัชญาการศึกษาทั้งสิ้น (วรวิทย์ วสันตสาร, 2544: 29)

ลัทธิปรัชญาการศึกษา

ลัทธิปรัชญาการศึกษานั้นอาศัยพื้นฐานแห่งความคิดจากปรัชญาบริสุทธิ์หลาย ๆ สาขามาผสมผสานกัน เพื่อจัดระบบความคิดขึ้นใหม่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้ลัทธิปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันมีอยู่มากมายแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับแนวความคิดและความเชื่อของมนุษย์แต่ละคน และความต้องการของสังคมในขณะนั้น ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (Morris, 1961 อ้างใน วิชัย ต้นศิริ, 2550ข: 26-38; พิมพ์พรณ เทพสุเมธานนท์, นุชนาถ สุนทรพันธุ์ และวินิตา สุทธิสมบูรณ์, 2542: 95-125; อุรวดี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 87-105; ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2524: 64-93; อุรวดี ลิขารุง, 2528: 71-100; กิติมา ปรีดีคิลก, 2523: 84-87)

1. ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) มีความเชื่อว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นเครื่องมือของสังคม บุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย โดยการสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่ต่อไป การศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนมีระเบียบวินัย ทำงานหนัก ใช้สติปัญญาให้มาก และรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคมไว้ด้วย โดยหลักสูตรมีลักษณะมุ่งเน้นที่เนื้อหาวิชาและกวัดขั้นความรู้เป็นสำคัญ และให้ความสำคัญกับครูผู้สอนอย่างมากในฐานะผู้ที่กำหนด ตัดสิน และดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด ซึ่งการเรียนการสอนจะเน้นหลักสำคัญที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาอย่างถ่องแท้ เน้นการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก

2. ปรัชญานิรันดรนิยม (Perennialism) มีความเชื่อว่า ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลง จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษา คือ การพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของคนให้สูงขึ้น โดยหลักสูตรจะเน้นวิชาทางศิลปศาสตร์ (liberal arts curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาการศึกษาทั่วไป (general education) ที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่รู้จักใช้สติปัญญา เหตุผลสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสถานการณ์ ครูคือศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอน มีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนรู้จักการอภิปราย การใช้เหตุผล และการใช้สติปัญญาได้แย่ง

3. ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) มีความเชื่อว่า ชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง ความรู้และความจริงสูงส่งนั้นไม่มี สิ่งที่น่ามาปฏิบัติแล้วได้ผลนั้นคือสิ่งที่เป็นอย่างจริง การศึกษาไม่นิยมการวางจุดหมายไว้ตายตัว เพราะเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการจัดการศึกษาควรมีลักษณะที่เหมือนกับชีวิตจริง ๆ ของมนุษย์ และเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการศึกษาก็คือการ

สร้างสถานการณ์ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุด และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่จะต้องมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น โดยมีหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ของเด็กเป็นหลักสำคัญ ซึ่งครูผู้สอนเป็นเพียงผู้แนะนำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) มีความเชื่อว่า การศึกษาจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อชีวิตและสังคม การจัดการศึกษานั้นให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ถูกต้องเพื่อสังคมและส่วนรวมเป็นอันดับแรก การศึกษาควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และสร้างระเบียบใหม่ of สังคมบนรากฐานของประชาธิปไตย โดยหลักสูตรจะเน้นด้านสังคมเป็นแกนหลัก เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจสภาพของสังคมและมองเห็นปัญหาของสังคมอย่างแจ่มชัด ซึ่งเนื้อหาสาระในหลักสูตรนั้นมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนประสบอยู่ ครูผู้สอนมีหน้าที่ในการกระตุ้นเร้าให้เด็กมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสังคม กระบวนการเรียนการสอนจะมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง

5. ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) มีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาบนโลกพร้อมกับความว่างเปล่าไม่มีสาระอะไรติดตัวมา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตัวมนุษย์เองที่จะต้องพยายามค้นหาตัวเอง และเลือกสร้างลักษณะของตนเองที่ตนอยากจะเป็น จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวคิดนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยมีหลักสูตรที่เชื่อว่าทุกวิชาย่อมมีความสำคัญ การเรียนรู้ของเด็กควรเริ่มต้นจากความอยากรู้ของเด็กเอง ถ้าเด็กเห็นว่าวิชาใดจะช่วยให้รู้จักตนเอง และเข้าใจโลกได้ดีขึ้น ถือว่าวิชานั้นย่อมเหมาะสมกับเขา เนื้อหาวิชาจะเน้นสาขามนุษยศาสตร์ ผู้สอนมีหน้าที่คอยกระตุ้น หรือเร้าใจให้เด็กรู้จักตัวเอง สามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

6. ปรัชญาเสรีนิยม (Liberal) มีหลักการสำคัญ คือ การศึกษาควรเป็นแบบอย่างเดียวสำหรับทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสำหรับวัยใด สังคมใด ย่อมจะเหมือนกัน ปรัชญาการศึกษานี้จะไม่สนใจนโยบายสังคม แต่จะมุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองมากที่สุด หลักสูตรที่เรียนจึงเป็นวิชาทางด้านศิลปศาสตร์ (liberal arts) และเน้นผู้สอนเป็นผู้สำคัญที่สุด มีบทบาทหน้าที่ในการดูแล และควบคุมความประพฤติของผู้เรียน และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติที่ดีงาม การเรียนการสอนมักใช้วิธีการท่องจำและฝึกการใช้ความคิดหาเหตุผล

7. **ปรัชญาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)** ให้ความสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เห็นได้ชัด สามารถวัดได้ สังเกตได้ และทดสอบได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ให้มีความรู้ความสามารถรับผิชอบต่อชีวิตของตนเองและสังคมได้ หลักการที่ใช้สอน ได้แก่ การสอนแบบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม การเรียนทางไกล การเรียนการสอนตามโปรแกรม และ การศึกษาอิงความสามารถ เป็นต้น ผู้สอนมีหน้าที่ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้แก่ ผู้เรียน และผู้เรียนต้องเป็นผู้กระทำด้วยตนเองมากกว่าเป็นผู้ถูกกระทำ

8. **ปรัชญามนุษยนิยม (Humanism)** มีความเชื่อว่า มนุษย์มีสิทธิ์ที่จะเลือกการกระทำ เลือก ประสพการณ์ และกำหนดความต้องการของตนเอง การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของ มนุษย์ในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้มนุษย์สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำ ประโยชน์แก่สังคม โดยผู้สอนจะเป็นผู้ช่วย ผู้สังเกตการณ์ และเป็นผู้ที่มีจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ที่พร้อมจะปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน วิชาที่สอนส่วนมากเน้นด้านสังคมศาสตร์ เพื่อทำให้คนสามารถ พัฒนาตนเองได้ และในการจัดเรียนการสอนคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียนเป็นสำคัญ และ ให้ผู้เรียนได้มีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ อารมณ์ความรู้สึก และด้านทักษะไปพร้อม ๆ กัน

9. **พุทธปรัชญา (Buddhism)** มีความเชื่อว่า ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ คือ ทุกข์ การศึกษามีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้พ้นจากทุกข์ รู้จักตนเอง เกิดความรู้ สามารถคิดเป็น และมี ศีลธรรมและคุณธรรมในจิตใจ โดยหลักสูตรเน้นที่การฝึกฝนอบรมทางด้านจิตใจและคุณธรรม ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนคำนึงถึง สภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ และใช้การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

จากลัทธิปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นว่า **ปรัชญาปฏิรูปนิยม** เป็นปรัชญา การศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ **พันธะทางสังคม** โดยมีรูปแบบมาจากปรัชญาพัฒนานิยม ดังนั้นจึงขอกล่าวถึงรายละเอียดของทั้ง 2 ปรัชญา ดังนี้ (ทิสนา แคมมณี, 2553: 26-28; วรวิทย์ วสันตสารกร, 2544: 64-67; อรุณดี รุจิเกียรติกำจร, 2535: 95-102;)

ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) มีต้นกำเนิดมาจากปรัชญาแม่บท คือ ปรัชญาปฏิบัติ นิยม (Pragmatism) ให้ความสนใจต่อการปฏิบัติหรือการลงมือกระทำ โดยมีความเชื่อว่า ความจริง มีได้คงที่หรือหยุดนิ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา รวมทั้งความถูกต้อง เหมาะสม และ ความจริงในแต่ละส่วนไม่สามารถเป็นเช่นนั้นได้ชั่ววันนิรันดร์ ในแต่ละส่วนของสังคมควรจะมีการ ปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้นแนวความคิดทางการศึกษาของปรัชญา

พัฒนานิยมจึงมีแนวคิดที่จะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะความเป็นจริงของสังคมแต่ละ
 ขณะด้วย ซึ่งการจัดการศึกษานั้นมีลักษณะที่เหมือนกับชีวิตจริง ๆ ของมนุษย์ในสังคม รวมทั้งการ
 ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักสังคม สามารถปรับตัวให้เข้า
 กับสังคม และสามารถแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ สำหรับเนื้อหาสาระในหลักสูตรควรมีลักษณะที่
 ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้หลักสูตรต้องคำนึงถึงความ
 สนใจ ความถนัด และความต้องการ รวมทั้งประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับ โดยยึดผู้เรียนเป็น
 ศูนย์กลางการเรียนการสอน และควรเรียนในรูปแบบของการแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติจริง และ
 ประสบการณ์ตรงมากกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำจากตำรา สถานศึกษาควรเป็นสถานที่ส่งเสริมให้
 ผู้เรียนมีการแสวงหาความรู้โดยการร่วมมือกัน ไม่ไขว่แข่งขันเพื่อเอาชนะกัน รวมทั้งปลูกฝังค่านิยม
 ประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียน

ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เป็นปรัชญาที่พัฒนารูปแบบมาจากปรัชญา
 พัฒนานิยม ซึ่งสาเหตุของการเกิดแนวคิดปฏิรูปสังคมโดยใช้การศึกษา เนื่องจากในขณะนั้น
 อเมริกากำลังประสบกับภาวะวิกฤติและมีปัญหามากมาย และเกิดกลุ่มนักคิดที่เรียกตัวเองว่า
 Frontier Thinkers ที่มีแนวคิดต้องการปฏิรูปสังคมเพื่อสร้างสังคมใหม่ทดแทนสังคมเดิมที่วุ่นวาย
 โดยการใช้การศึกษาหรือสถาบันการศึกษาเป็นรากฐานและผู้นำในการปฏิรูปสังคม สถาบัน
 การศึกษาควรมีบทบาทในการเตรียมบุคคลสำหรับภาวะวิกฤติในอนาคต อีกทั้งการศึกษาควรเป็น
 เครื่องมือสร้างให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม และความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงการศึกษาจึงมี
 จุดมุ่งหมายเพื่อปฏิรูปสังคม หรือการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นใน
 สังคม โดยการช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การจัดระเบียบของสังคม การอยู่ร่วมกัน
 ของคนในสังคม และการส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดการศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้
 ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมและปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น และหลักสูตรจะเน้น
 เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคม กระบวนการประชาธิปไตย และ
 ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม การเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วน
 ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม โดยเน้นที่การฝึกงานหรือการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน พัฒนา
 และบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการทำงานและการคิดร่วมกับผู้อื่น รู้จัก
 การประนีประนอมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ผู้สอนมิใช่มีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ความรู้เท่านั้น แต่ต้องมี
 บทบาทเป็นนักพัฒนาสังคม นักบุกเบิก และนักแก้ปัญหาควบคู่ไปด้วย สำหรับสถาบันการศึกษานั้น
 ถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับผลิตสิ่งที่สังคมต้องการ และร่วมแก้ปัญหา
 สังคมต่าง ๆ ของสังคม

ปรัชญาอุดมศึกษาไทย

สำหรับการอุดมศึกษาของประเทศไทย ยังไม่มีปรัชญาการศึกษาที่ชัดเจน เนื่องจากการจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาได้รับเอารูปแบบและปรัชญาการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรป มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของไทย ซึ่งไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2548ค) ได้สรุปคุณลักษณะของบัณฑิตจากแนวคิดของนักคิดและนักการอุดมศึกษาของไทย ออกเป็นปรัชญากลุ่มใหญ่ 5 กลุ่ม คือ (1) ปรัชญากลุ่มอุดมคตินิยม ซึ่งเน้นคุณลักษณะของบัณฑิตในด้าน คุณธรรม จริยธรรม เป็นฐานหลักที่สำคัญ (2) ปรัชญากลุ่มปัญญานิยม เน้นคุณลักษณะของบัณฑิตในเชิงของความสามารถทางปัญญาและการประยุกต์ใช้ปัญญา ได้อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม (3) ปรัชญากลุ่มชุมชนนิยม เน้นบัณฑิตที่รู้และเข้าใจชุมชนและสังคมที่ตนเองอยู่ เข้าใจ เหตุผลที่มา สภาพการณ์และปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกในทางสังคมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม (4) ปรัชญากลุ่มปฏิบัตินิยม มุ่งเน้นที่คุณสมบัติของบัณฑิตที่สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของงาน พร้อมทำงานได้ในสภาพของการเปลี่ยนแปลง และ (5) ปรัชญากลุ่มเทคโนโลยีนิยม ซึ่งแนวคิดกลุ่มนี้เน้นที่ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้

ปรัชญาอุดมศึกษาของไทยที่มีความสอดคล้องกับพันธะทางสังคม คือ ปรัชญากลุ่มชุมชนนิยม ซึ่งเน้นให้บัณฑิตรู้และเข้าใจชุมชนและสังคมที่ตนเองอยู่ เข้าใจเหตุผล ที่มา สภาพการณ์และปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกในทางสังคมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนกับปัญหาของสังคมได้ดี พร้อมทั้งมีวิธีที่จะแก้ปัญหาของสังคมได้ รวมถึงการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ที่สถาบันการศึกษาอย่างเดียว แต่อยู่ที่ชุมชนอีกด้วย การเรียนรู้จึงต้องเน้นการเรียนรู้ในชุมชน หรือเรียนรู้จากชุมชนเป็นหลัก กระบวนการสร้างองค์ความรู้จะต้องสร้างขึ้นมาจากฐานของชุมชนเอง ตลอดจนแหล่งการเรียนรู้เองจะต้องเกิดขึ้นในชุมชนเอง ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงแต่สถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัยเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ บทบาทของบัณฑิต คือ ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วย

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นักคิด นักการศึกษาไทยจำนวนหนึ่งได้เริ่มตระหนักถึงอิทธิพลของการศึกษาต่างประเทศ จึงเกิดคำถามเชิงปรัชญาเกี่ยวกับการศึกษาขึ้นว่า การศึกษาของไทยควรใช้ปรัชญาอะไร การศึกษาของไทยมีปรัชญาหรือไม่ และถ้ามีปรัชญาการศึกษาของไทยคืออะไร (ทิสนา แจมมณี, 2553: 29-30) และในปี พ.ศ. 2551 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2552) ได้พยายามตอบคำถามเหล่านี้โดยจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านอุดมศึกษาเพื่อแสดงวิสัยทัศน์

กำหนดทิศทางการปฏิรูปการอุดมศึกษาไทย และท่านศาสตราจารย์ นพ.อดุลย์ วีริยเวชกุล (ราชบัณฑิต) ได้สรุปองค์ประกอบและเนื้อหาของปฏิรูปการอุดมศึกษา ในรูปแบบของบทบัญญัติ 7 ประการของปฏิรูปการอุดมศึกษาไทย มีรายละเอียดดังนี้

1. ให้ได้รับคุณวุฒิเป็นที่ยอมรับในระบบการอุดมศึกษาที่เป็นสากล มีระบบของสถานศึกษาในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ตรงกับความต้องการและความคาดหวังของประเทศ ของผู้ประกอบการที่มีความแตกต่างหลากหลาย
2. มีคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงความรู้ความเข้าใจ การรักษาและการประพฤติตามขนบธรรมเนียมอันดีของไทย
3. ให้มีวัฒนธรรมและอารยธรรมอันเป็นสากล อาทิ การรักษาระเบียบวินัย การให้เกียรติผู้อื่น การตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความโอบอ้อมอารี สามารถทำงานได้ทั้งเป็นผู้นำและผู้ตาม ในสถานการณ์ที่เหมาะสม เป็นตัวอย่างอันดีของสังคม และประจักษ์ในคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของผู้พัฒนาและสร้างสรรค์ อันเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ
4. ให้มีความสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ตรงกับคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถอภิปรายได้ตอบด้วยเหตุผลที่ยอมรับได้ รู้และเข้าใจ รวมทั้งสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาหรือคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่มีเหตุผล
5. เป็นตัวอย่างของผู้ที่มีความรู้ในสังคม อารยะ และความเป็นส่วนสำคัญของสังคมและหน่วยงานเรียนรู้และนวัตกรรม
6. ให้มีความมุ่งมั่นและมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
7. ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ

งานวิจัยของ สุวิมล ชนะผลเลิศ (2547) เรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ปฏิรูปการอุดมศึกษาของไทยนั้น ควรก่อให้เกิดความหลากหลาย

ของแนวคิดและวิธีการในการศึกษาค้นคว้าวิชาการและถ่ายทอดความรู้ ความคิดอย่างใคร่ครวญที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย เพื่อความเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีการวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมีรากฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการบริหารการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งมีเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ ความคิด ที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ โดยมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์เป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัย

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยนั้น ควรเริ่มต้นด้วยการรู้จักความเป็นมาของอุดมศึกษาของประเทศยุโรป และประเทศไทย เรียนรู้ถึงความหมาย ขอบเขต องค์ประกอบ ความสำคัญ และภารกิจของการอุดมศึกษา รวมถึงวิกฤตอุดมศึกษาและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาต่อสังคมไทย เพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

ความเป็นมาจากอดีต-ปัจจุบัน: มหาวิทยาลัยในยุโรปและอเมริกา

สถาบันอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยในยุโรปและอเมริกาเปรียบเสมือนต้นแบบของการจัดการศึกษาในหลาย ๆ แห่งทั่วโลก โดยรับแนวคิดและอิทธิพลของการศึกษาของยุโรปมาประยุกต์ใช้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจถึงความเป็นมาของการอุดมศึกษาในประเทศดังกล่าว ก่อน ซึ่งได้นักการศึกษาได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล สรุปได้ดังนี้ (Brennan, Fedrowitz, Huber and Shah, 1999: 102; วิชัย ดันศิริ, 2550ก: 169-176; ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2548ข: 52-53; ธเนศวร เจริญเมือง, 2539: 459 -461)

มหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมีวิวัฒนาการ สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยจะเห็นได้จากในสมัยกรีกโบราณ มีการเกิดขึ้นของมิวเซียม (Museum) ซึ่งประกอบไปด้วยปรัชญาจารย์ สาณศิษย์ และศูนย์สะสมความรู้ แต่ทั้งนี้มหาวิทยาลัยที่แท้จริงของตะวันตกนั้น กำเนิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ช่วงปลายสมัยกลางของยุโรป ภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมพระนักบวช ขยายความรู้ความเข้าใจ และศรัทธาในหลักธรรมของพระเยซู การศึกษาของคนในสมัยนี้เป็นการศึกษาสำหรับคนชนชั้นสูง ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยโบโลญญา (Bologna) กำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. 1088

อยู่ทางตอนเหนือของอิตาลี ซึ่งมีมหาวิทยาลัยนี้มีชื่อเสียงทางด้านนิติศาสตร์ กฎหมายทั่วไป และกฎหมายโรมัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1119 ได้มีมหาวิทยาลัยปารีสเกิดขึ้น ตามด้วยมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ค.ศ. 1167-1185 และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (ค.ศ. 1209) โดยในช่วงแรกมหาวิทยาลัยเหล่านี้มุ่งเน้นสอนวิชากฎหมายและการแพทย์ แต่มีวิชาเทววิทยาและปรัชญาเป็นแกนหลักของการศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่สังคมในขณะนั้นมองเห็นว่ามีสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาในช่วงนี้คือ ความสนใจพัฒนาองค์ความรู้และสติปัญญาของตนเอง จนกระทั่งเมื่อเกิดการฟื้นฟูศิลปวิทยาในยุโรปตะวันตก ในช่วงศตวรรษที่ 14-16 ที่ส่งเสริมระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมแบบเสรีนิยม มหาวิทยาลัยจึงเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของมนุษย์และการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน จึงเกิดหลักสูตรที่เรียกว่า liberal arts ที่เน้นการศึกษาด้านวิชาภาษาวรรณคดี ปรัชญา และวิทยาศาสตร์มากขึ้น

ต่อมาในยุคสมัยใหม่ได้เกิดการปฏิรูปทางศาสนา มีการลดอำนาจและอิทธิพลขององค์สันตะปาปา และเกิดแนวคิดชาตินิยมขึ้น การจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจึงให้ความสำคัญกับการสร้างห้วกะที่เข้ามารับใช้ระบบราชการของรัฐ นอกจากนี้ การศึกษาในยุคนี้มีความเป็นเสรีภาพทางวิชาการและการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดมากขึ้น แต่ในระยะต้นของการจัดการศึกษานั้นสถาบันส่วนใหญ่มุ่งเน้นภารกิจด้านการสอนมากกว่าการวิจัยและค้นคว้าหาองค์ความรู้ใหม่ และในปี ค.ศ. 1809 มหาวิทยาลัยฟอนฮัมโบลท์ (Von Humbolt) ณ กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี ได้พัฒนางานวิจัยให้เป็นภารกิจหลักควบคู่กับการสอน จึงถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีจุดประสงค์ในการผลิตงานวิจัยเพื่อสร้างชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยของประเทศต่าง ๆ

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงก่อนที่จะได้รับอิสรภาพก็ได้เริ่มจัดตั้งวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้น โดยมีมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (ค.ศ. 1636) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก ซึ่งได้นำแบบแผนของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มาเป็นต้นแบบ ต่อมา คริสต์ศตวรรษที่ 19 หลังจากที่ได้รับอิสรภาพแล้วทิศทางเป้าหมายของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาจึงมุ่งเน้นที่การสร้างชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงเกิดการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐ (State University) ซึ่งมีได้ผูกพันกับศาสนานิกายใด และการลงทุนทางการศึกษาส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของแต่ละมลรัฐและเอกชนผู้ใจบุญเท่านั้น จนกระทั่งปี ค.ศ. 1862 รัฐบาลสหพันธรัฐจึงเริ่มเข้ามาให้ความช่วยเหลือ โดยการออกกฎหมาย Morrill's Act ซึ่งเป็นกฎหมายที่ยกที่ดินให้แก่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยประจำรัฐต่าง ๆ เพื่อพัฒนาด้านการเกษตรและวิชาชีพให้แก่ประชาชน ผลของ

กฎหมายฉบับนี้ทำให้มีมหาวิทยาลัยรุ่นใหม่เกิดขึ้น ที่เรียกว่า “มหาวิทยาลัยที่ดินรัฐ” (Land-Grant Colleges) เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพื่ออาชีพของตนอย่างเท่าเทียมกัน (วิชัย ตันศิริ, 2550ก: 169-176; วิรุณ ตั้งเจริญ, 2541: 25-32)

ต่อมาภายหลังสงครามกลางเมือง (ค.ศ. 1865 เป็นต้นมา) ได้เกิดแนวคิดใหม่ ที่มหาวิทยาลัยต้องให้บริการชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในทุกด้าน มีการศึกษาวิจัยเพื่อช่วยเหลือชุมชน และเมื่อชุมชนตระหนักถึงประโยชน์จึงให้การสนับสนุนแก่มหาวิทยาลัย ซึ่งมหาวิทยาลัยต้นกำเนิดของแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) ต่อมาแนวคิดนี้ได้พัฒนามาเป็นภารกิจที่ 3 ของสถาบันอุดมศึกษา คือ การบริการวิชาการแก่ชุมชน และได้มีการจัดตั้งองค์กรนักศึกษาขึ้น (ภาวิไล นาควงษ์, มปป: 60)

สำหรับประเทศอังกฤษ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลของออกซ์ฟอร์ด และเคมบริดจ์ มาเป็นเวลาหลายร้อยปี จนกระทั่งเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 สังคมอังกฤษเริ่มเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ในปี ค.ศ. 1828 จึงเกิดมหาวิทยาลัยลอนดอนที่มีได้คอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรศาสนา ประจำชาติขึ้น และต่อมาอีกครั้งก่อนศตวรรษได้เกิด civic university ขึ้น ซึ่งมหาวิทยาลัยลักษณะนี้จะตั้งอยู่ตามเมืองอุตสาหกรรม ภาคเหนือของอังกฤษ โดยมีแนวคิดเพื่อรับใช้ชุมชนเมือง มุ่งเน้นการผลิตวิศวกร และวิชาชีพชั้นสูง แต่ทั้งนี้จะเห็นว่าการจัดการศึกษายังคงมีอิทธิพลทางความคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดคลาสสิกของออกซ์ฟอร์ด และเคมบริดจ์แทรกอยู่อย่างสลับไม่ออก (วิชัย ตันศิริ, 2550ก: 176)

ดังจะเห็นได้ว่ารูปแบบการศึกษาของชาวยุโรปนั้นมีลักษณะแยกการศึกษาออกจากการทำงานและชีวิตจริง มุ่งเน้นแต่การสอนเพียงอย่างเดียว การศึกษาในยุคเริ่มแรก ของมหาวิทยาลัยเป็นการรวมกลุ่มของคนเพื่อศึกษาและรักษาเรื่องราวที่ตนเองสนใจเฉพาะ แต่ในระยะหลัง ๆ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เริ่มเกิดแนวคิดใหม่ที่ว่าความรู้จะอยู่เพียงแค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้นไม่เหมาะสม อีกทั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การอุดมศึกษาในตะวันตกและอเมริกามุ่งเน้นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับงานและชีวิตจริง และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น

พัฒนาการอุดมศึกษาไทย

การศึกษาระดับสูงของไทยในระยะแรก ตั้งแต่สมัยสุโขทัยและอยุธยา จนถึงช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ มีการดำเนินงานกระจายอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ บ้าน วัด และวัง ลักษณะการจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสมัยนั้นที่เป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ มีวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพที่เรียบง่าย การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้สามารถประกอบอาชีพได้และเป็นคนดีของสังคม รูปแบบการศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องศาสนา และจริยธรรม รวมทั้งการเตรียมคนเพื่อเข้ารับราชการ (ทพวงมหาวิทยาลัย, 2537: 3-6) สำหรับสถาบันการศึกษาที่ได้รับการจัดตั้งเพื่อการอุดมศึกษาโดยเฉพาะนั้น เริ่มเกิดขึ้นจริงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงริเริ่มปรับปรุงประเทศอย่างกว้างขวาง ทรงต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับผิดชอบงานด้านต่าง ๆ มากขึ้น (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2548: 10)

สืบเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากลัทธิล่าอาณานิคม ของอังกฤษและฝรั่งเศส ที่เข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องผูกมิตรและศึกษาวิทยาการต่าง ๆ ของชาติตะวันตก รวมทั้งเร่งสร้างภาพลักษณ์ความเป็นอารยประเทศ ให้เกิดขึ้นในสายตาชาวตะวันตก จึงเกิดการปฏิรูปการบริหารบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ครั้งใหญ่ ได้แก่ การปฏิรูประบบการเมืองการปกครองเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ และการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม เป็นต้น นอกจากนี้แรงกระตุ้นที่สำคัญอีกประการ เกิดจากการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนการดูงานการศึกษาต่างประเทศของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญซึ่งนำมาสู่การปฏิรูปการศึกษาและมีการสถาปนาระบบอุดมศึกษาของประเทศ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของระบบการศึกษาไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เปลี่ยนรูปแบบจากการศึกษาแบบดั้งเดิม จาก “บ้าน วัด วัง” เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยในปี พ.ศ. 2414 มีการจัดโรงเรียนสมัยใหม่แห่งแรกในวังตามแบบแผนตะวันตก สำหรับราชวงศ์และลูกหลานข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ คือ โรงเรียนทหารมหาดเล็ก ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรแห่งแรกที่วัดมหรณพาราม เพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เข้ารับการศึกษาระบบใหม่ และมีการขยายการศึกษาให้แก่ประชาชนนอกเขตพระนคร และในปี พ.ศ. 2432-2445 มีการจัดตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง หรือมัธยมศึกษาพิเศษขึ้น เช่น โรงเรียนมหาดเล็ก โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนราชแพทยาลัย เป็นต้น (อมรวิทย์ นาคทรพรพ และคณะ, 2556: 28-34)

การจัดตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อรองรับความต้องการกำลังคนเข้ารับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อรูปแบบมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2459 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้าให้มีการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย โดยเกิดจากการหลอมรวมโรงเรียนวิชาชีพพระคัมภีร์สูงที่มีอยู่เดิม โรงเรียนที่เป็นแกนในการพัฒนา ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน กับโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงอีก 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนการปกครอง และโรงเรียนกฎหมาย มหาวิทยาลัยในยุคแรกนี้จึงมีการสอนทักษะและวิชาชีพพระคัมภีร์สูง สำหรับเหตุผลในการจัดตั้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สืบเนื่องมาจากความต้องการผลิตกำลังคนในวิชาชีพเฉพาะทางสาขาต่าง ๆ เข้ารับราชการ การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถออกไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามความถนัด และเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป กล่าวได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทยกำเนิดภายใต้ฐานคิดปรัชญาอรรถประโยชน์นิยม (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2537: 21-30) กล่าวคือ เป็นการเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะหน้า คือ เรื่องกำลังคนของประเทศเป็นอันแรก หลักสูตรต่าง ๆ เน้นวิชาด้านการปกครอง การบริหารประเทศ เทคนิควิทยา การศึกษา และการแพทย์ และภายหลังจากการคณะราษฎรได้มีการยึดอำนาจ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย ในพ.ศ. 2475 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบัน อุดมศึกษาได้ขยายกว้างขึ้นได้เกิดแนวความคิดใหม่ในวงการอุดมศึกษาไทย คือ ปรัชญาเสรีนิยม ที่มองเรื่องการศึกษาในระดับสูงเป็นเรื่องของสิทธิและโอกาสที่พึงแผ่ขยายไปสู่ประชาชน และการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง การปกครอง และเพื่อส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในบางสาขาวิชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (อัจฉรา วัฒนารงค์, 2539: 13)

การสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองใน พ.ศ. 2476 ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายรัฐบาลในการขยายโอกาสทางการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ทางการเมือง และการปกครองแบบใหม่ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจและมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสม นำมาสู่การจัดการศึกษาในรูปแบบ “ตลาดวิชา” ที่มีลักษณะเปิดโอกาสในประชาชนทุกระดับมีสิทธิและเสรีภาพในการเข้าศึกษาได้อย่างกว้างขวาง มีการเปิดรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน และเปิดกว้างให้คนกลุ่มต่างๆ มีโอกาสเข้ามาศึกษา ด้วยการลดเงื่อนไขที่ไม่จำเป็นในการสมัครเข้าศึกษา ลง อาทิ ไม่มีการสอบเข้า การเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีอายุมากหรือทำงานเข้ามาศึกษาต่อได้ และการเปิดโอกาสให้บุคคลที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรจากที่อื่น ๆ มาสอบเทียบความรู้กับมหาวิทยาลัยเพื่อสมัครเป็นนักศึกษาได้ เป็นต้น ต่อมา มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทางในหน่วยราชการ เพื่อผลิต

บุคลากรให้แก่กระทรวง ทบวง และกรมต่าง ๆ ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ก่อตั้ง ในปี 2485 และได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล มีจุดกำเนิดมาจากโรงเรียนราชแพทย์ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาการสาธารณสุขของประเทศ การรับสมัครผู้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ค่อนข้างจำกัด เฉพาะนักศึกษาที่จบชั้นปีที่ 2 ของคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือเทียบเท่า ซึ่งถือเป็นการเตรียมแพทย์ 2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก่อตั้ง ในปี พ.ศ. 2486 มีกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม กับโรงเรียนวนศาสตร์ ประกอบด้วย 4 คณะ คือ คณะกสิกรรมและสัตวบาล (คณะเกษตรศาสตร์) คณะสหกรณ์ คณะวนศาสตร์ และคณะประมง จุดมุ่งหมายในการก่อตั้งมหาวิทยาลัย คือ เพื่อส่งเสริมการเกษตรกรรมซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลักของชาติ และสร้างบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านการเกษตร ผลิตข้าราชการที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรกรรม 3) มหาวิทยาลัยศิลปากร พัฒนามาจากโรงเรียนประณีตศิลปกรรม มีบทบาทในการจัดการศึกษาวิชาประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วิชาโบราณคดี และวิชาช่างศิลป์ ในระยะแรกเปิดสอนเพียงคณะวิชาเดียว คือ คณะจิตรกรรมและประติมากรรม (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2537: 38-48)

ด้วยแรงกระตุ้นจากนโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในยุคจอมพลสฤษดิ์-จอมพลถนอม ส่งผลให้อุดมศึกษาเริ่มมีการปรับตัวโดยขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค ด้วยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภูมิภาคและมหาวิทยาลัยเปิด จึงได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้น ในปีพ.ศ. 2507 มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2508 และมหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ในปีพ.ศ. 2514 และพ.ศ. 2521 เกิดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการเรียนทางไกล จะเห็นได้ว่าการพัฒนาระบบการศึกษาในช่วงแรกนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐ ยังไม่มีภาคเอกชนเข้ามาจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา (วิชัย ตันศิริ, 2550ก: 190-194) ต่อมา การเปิดโอกาสให้เอกชนร่วมจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านอาชีวศึกษาระดับสูง การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ทำให้เกิดความต้องการในการยกระดับการศึกษาของประชากรมากขึ้น และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา มีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นจำนวนมาก เฉพาะมหาวิทยาลัยของรัฐได้เพิ่มจำนวนจาก 16 แห่ง เป็น 24 แห่ง ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2533-2541 นอกจากนี้ วิทยาลัยครูได้ปรับชื่อเป็นสถาบันราชภัฏใน พ.ศ. 2538 และขยายตัวอย่างรวดเร็วในด้านปริมาณการรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในท้องถิ่น นับจาก พ.ศ. 2545 เป็นช่วงเวลาของการปฏิรูปการอุดมศึกษาในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล

และประสงค์ ดันพิชัย, 2546: 113) สอดคล้องกับ อัจฉรา วัฒนารงค์ (2539:13) กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบของมหาวิทยาลัย แบบดั้งเดิม สถาบันเทคโนโลยี วิทยาลัยเฉพาะทางทั้งของรัฐและเอกชน

จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นว่าจุดมุ่งหมายเริ่มแรกของการอุดมศึกษาไทย คือ การฝึกฝนอบรมคนให้เป็นผู้ใหญ่ ผลิตคนเข้ารับราชการ ส่งเสริมวิชาชีพชั้นสูง สนับสนุนการพัฒนาประเทศ และแก้ปัญหามือง (ไพฑูรย์ สินดารัตน์, 2548: 10-11) ภายหลังภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว ในช่วงปีพ.ศ. 2538 เป็นต้นมา วิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยหันกลับไปเน้นความเป็นอุดมศึกษามหาชน ที่สนองตอบภารกิจหลากหลายในสังคมพหุลักษณะของประเทศมากยิ่งขึ้น สำหรับความเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือมีการจำแนกบทบาทสถาบันอุดมศึกษาให้ชัดเจนขึ้นโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตกำลังคน กลุ่มสถาบันที่จะก้าวไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย และกลุ่มสถาบันที่เน้นหนักการเป็นอุดมศึกษาของท้องถิ่น ทั้งนี้ รวมไปถึงการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตอบโจทยการพัฒนาโดยรวมของประเทศที่เน้นระบบเศรษฐกิจผสมผสานตามศักยภาพของพื้นที่เป็นสำคัญ (อมรวิรัช นาคทรพร, 2544: 5)

สอดคล้องกับการศึกษาของ สุวิมล ชนะผลเลิศ (2547) เรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า วิวัฒนาการของการอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงในยุครัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งและยุคที่สอง ได้เน้นอักษรวิธี การอ่านออกเขียนได้ สำหรับการเป็นเสมียน ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ผันแปร การรู้อักษรวิธีอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีการเรียนรู้วิทยาการตะวันตก การศึกษาตามอัธยาศัย นั่นคือ เสริมที่ครูเป็นแหล่งความรู้ เพราะฉะนั้น จากการศึกษาอักษรวิธีมาสู่การเรียนรู้จากครูผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย แล้วนำมาถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล บ้าน วัด วัง ซึ่งยังเน้นการอาศัยอักษรวิธีเป็นหลัก ต่อมาได้มีการเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การขยายวิชาการให้มีลักษณะแบบพหุคุณในทุกศาสตร์ ส่วนในเรื่องเสรีภาพทางความคิด นำไปสู่ขอบเขตที่กำหนดด้วยกฎหมาย ดังนั้น จะเห็นว่า วิวัฒนาการจากอักษรวิธีไปสู่วิทยาศาสตร์ เป็นฐานไปสู่วิชาการพหุคุณครอบคลุมทุกศาสตร์ จากการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล บ้าน วัด วัง ไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ เสรีภาพทางความคิดและการค้นคว้าทางวิชาการทุกรูปแบบแล้ว พัฒนาการไปสู่การใช้กฎหมายคุ้มครองเสรีภาพทางวิชาการ นำไปสู่การกำหนดพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เป็นการปกครองตนเองของสถาบันอุดมศึกษา แล้วมุ่งไปสู่ความเป็นอิสระ เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีการวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ โดยการวิจัยอย่างลุ่มลึก เพื่อให้ได้ความครบถ้วนของหลักวิชา

อุดมศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่ผ่านมา เป็นระบบการศึกษาที่แยกส่วนออกจากสังคมอย่างสิ้นเชิง มหาวิทยาลัยไม่รับรู้ ไม่เรียนรู้ ไม่ร่วมทุกข์ และไม่ร่วมแก้ปัญหาให้แก่สังคม เป็นระบบที่ผลักดันคนให้กลายเป็นทาสทางปัญญา อีกทั้งยังมีการรับและออกแบบการจัดการศึกษาจากประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยมากขึ้น โดยนำการศึกษาที่แปลกแยกจากสังคม เข้ามาร่วมกับสังคมอย่างกลมกลืน มหาวิทยาลัยควรนำปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและปัญหาของชาติมาเป็นตัวตั้งในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน กลั่นกรองภูมิปัญญาทั่วโลกมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคนและแก้ปัญหาของท้องถิ่น และเป็นองค์กรสำคัญที่เชื่อมต่อระหว่างกลไกของรัฐกับนโยบายที่กระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังสร้างกลไกในการกอบกู้บ้านเมือง และดำรงอยู่อย่างมีอิสรภาพทางปัญญา ต่อสู้กับความเป็นทาสในโลกทุนนิยม วัตถุนิยม เรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง รู้และเข้าใจศักยภาพท้องถิ่น และสร้างพลังของชุมชนให้เกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ของแผ่นดิน (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2545: 2-4)

นอกจากนี้ ปัจจุบันอุดมศึกษาไทยได้ขยายตัวจากการศึกษาเฉพาะกลุ่ม หรือ elite education ไปสู่ระดับใกล้การศึกษาของมวลชนหรือ mass education คือใกล้ระดับ 15% ของประชากรที่อยู่ในวัยเรียน และยังอยู่ห่างไกลที่จะไปถึงขั้นของการศึกษาของปวงชน หรือ universal education นโยบายของอุดมศึกษาไทยต่างมุ่งในความเป็นเลิศทางวิชาการ (academic excellence) ความมีอิสระเสรีในทางวิชาการ (academic freedom) และความทัดเทียมในโอกาสการศึกษา (equal opportunity) เป้าหมายของอุดมศึกษาก็มักจะมุ่งในการผลิตกำลังคนตามความต้องการกำลังคน (man power demand) ความต้องการทางเศรษฐกิจหรือตลาดแรงงาน (market demand) และความต้องการของสังคม (social demand) ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่สถานะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ประกอบกับความต้องการของสังคมไทยต้องปรับเปลี่ยนให้มีความพร้อมในการแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจของโลก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่ท้าทายต่ออุดมศึกษาไทย ทำให้อุดมศึกษาไทยจึงไม่สามารถอยู่นิ่งเฉยต่อไปได้ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามกระแสผลักดัน ซึ่งมี 4 กระแส (สุธรรม อารีกุล, 2543) ดังนี้

1. อุดมศึกษาสู่ความทันสมัย (modernization) หมายถึง การอุดมศึกษาของไทยจะต้องมีความทันสมัย ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ (1) เป็นคลังแห่งความรู้อันทันสมัยทั้งทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ คณาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถที่ทันสมัยและทรัพยากร เทคโนโลยีข่าวสารที่ให้ความรู้

อันทันสมัยและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก (2) ปฏิรูปการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของโลก (3) พัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัย มีการใช้ความรู้อันทันสมัย เพื่อให้ทันต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก

2. อุดมศึกษาเปิดเสรี (liberalization) คือ สถาบันอุดมศึกษาของไทยจะต้องเปิดเสรี ไม่ใช่กลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นเจ้าของหรือผูกขาดการศึกษานั้นอีกต่อไป จะต้องเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันในด้านคุณภาพและเพิ่มปริมาณ ประกอบด้วย อุดมศึกษาที่มีการแข่งขันโดยเสรีทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีลักษณะ อิสระในการบริหารและจัดการ มีการระดมทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และมีการประเมินและประกันคุณภาพทางการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยมุ่งเน้นในการแข่งขันกันในด้านประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐาน

3. อุดมศึกษาสู่ปวงชน (popularization) หมายถึง การอุดมศึกษาของไทยจะต้องเข้าสู่หมู่ชนได้ทุกระดับตามความต้องการหมู่นั้นซึ่งมีความหลากหลายไม่เหมือนกัน ประกอบด้วย (1) ความหลากหลาย เหมาะสมแก่บุคคลและชุมชน (2) ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถสนองตอบได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (3) เป็นอุดมศึกษาที่สามารถเรียนต่อเนื่องกันได้ และสามารถศึกษาได้ตลอดชีวิตโดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ และ (4) เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรมไทย เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

4. อุดมศึกษาสู่สากล (internationalization) หมายถึง การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของไทยให้เข้าสู่ระดับสากลโดย (1) พัฒนาสู่นานาชาติ ดูดซับความรู้จากนานาชาติ ถ่ายทอดความรู้และแข่งขันกับนานาชาติได้ (2) สามารถดูดซับความรู้ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจากนานาชาติเข้าสู่คลังแห่งความรู้ และ (3) สร้างสรรค์ความกลมกลืนหรือดุลยภาพระหว่างสังคม วัฒนธรรมไทย หรือความเป็นไทยและความเป็นสากล สัมพันธ์กับชนชาติอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้โดยสันติในประชาคมโลก

ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

ภารกิจอุดมศึกษา หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการมุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นผู้ใหญ่ พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของสังคม ประเทศ ภูมิภาค และโลก (พรชูลี อาชวอรุณ และคณะ, 2543: 4/2) ซึ่งภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา สากลนั้น มี 3 ประการคือ การผลิตกำลังคน การวิจัย การบริการชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 9-10)

ภารกิจหลักเหล่านี้มีรากฐานมาจากภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยในอังกฤษ เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา โดยมีความเป็นมาดังนี้ ภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยในเยอรมัน คือ การค้นคว้า วิจัย ซึ่งดำเนินการได้ผลอย่างมาก ส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่วนภารกิจด้านการสอนเป็นแนวคิดหลักของมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ ส่วนภารกิจด้านการบริการสาธารณะนั้นเกิดขึ้นหลังสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ยุคที่มีการยกฐานะสถาบันการศึกษาที่สอนสายอาชีพต่าง ๆ ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยจำนวนมาก ที่รู้จักในนาม land grant universities ซึ่งประธานาธิบดีแฟรงกลิน และประธานาธิบดีเจฟเฟอร์สัน ยืนยันว่ามหาวิทยาลัยเหล่านี้ดำเนินการภารกิจที่สำคัญประการหนึ่ง คือการนำความรู้ที่สร้างขึ้นในมหาวิทยาลัยมาใช้เพื่อเป็นบริการแก่ประเทศชาติหรือสาธารณชน (อุทัย คุลยเกษม, 2538: 73-74)

ในส่วนของประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2551: 9-10) ได้กำหนดมาตรฐานด้านการดำเนินการตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ประการ ดังนี้

1. ด้านการผลิตบัณฑิต

สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการรับนักศึกษาเข้าเรียนที่มีคุณสมบัติและจำนวนตรงตามแผนการรับนักศึกษาและสอดคล้องกับเป้าหมายการผลิตบัณฑิตอย่างมีคุณภาพ สถาบันผลิตบัณฑิตได้ตามคุณลักษณะ จุดเน้นของสถาบันตรงตามเป้าหมายที่กำหนด และจัดให้มีข้อเสนอแนะที่ชัดเจนเผยแพร่ต่อสาธารณะในเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน คณาจารย์ ที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร และตอบสนองความต้องการของนักศึกษา

2. ด้านการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินพันธกิจด้านการวิจัยอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และ ภายใต้งุดเน้นเฉพาะ โดยมีการดำเนินการตามนโยบาย แผน งบประมาณ มีการบริหารจัดการเพื่อ ส่งเสริมและสนับสนุนคณาจารย์นักวิจัย บุคลากรให้มีสมรรถนะในการทำวิจัย ส่งเสริมและสร้าง เครือข่ายการทำวิจัยกับหน่วยงานภายนอกสถาบันเพื่อให้ได้ผลงานวิจัย ผลงานประดิษฐ์และ งานริเริ่มสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีประโยชน์สนองยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ สามารถ ตอบสนองความต้องการของสังคมได้ในวงกว้างและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน

3. ด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

สถาบันอุดมศึกษามีการให้บริการทางวิชาการที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในวงกว้าง และกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งอาจให้บริการโดยการใช้ทรัพยากร ร่วมกันทั้งในระดับสถาบันและระดับบุคคลได้ในหลายลักษณะ อาทิ การให้คำปรึกษา การวิจัย การค้นคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบให้กับสังคม การให้บริการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น การจัดให้มีการ ศึกษาต่อเนื่องบริการแก่ประชาชนทั่วไป การให้บริการทางวิชาการนี้ สามารถจัดในรูปแบบของ การให้บริการแบบให้เปล่าหรือเป็นการให้บริการเชิงพาณิชย์ที่ให้ผลตอบแทนเป็นรายได้หรือเป็น ข้อมูลย้อนกลับมาพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

สถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติทั้งในระดับ หน่วยงานและระดับสถาบัน มีระบบและกลไกในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ศิลปะและ วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนและ บุคลากรของสถาบันได้รับการปลูกฝังให้มีความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า เกิดความซาบซึ้งและมี สุนทรียะต่อศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องจรรโลงความดีงามในการ ดำรงชีวิตและประกอบอาชีพวิถีชีวิตที่ปรารถนาและเรียนรู้วิธีการจัดการวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ ไม่พึงปรารถนาได้ สถาบันมีการควบคุมการดำเนินงานด้านนี้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพตาม เป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมของสถาบัน

ทั้งนี้องค์การการศึกษาสหประชาชาติ ได้กำหนดภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาไว้ ดังนี้ (สุธรรม อารีกุล, 2543: 156-157)

1. ภารกิจในการสอน การวิจัย ฝึกอบรม และเผยแพร่ผลงานวิจัยให้แก่ประชาชนทุกวัย เพิ่มพูนความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ให้มีความหลากหลาย เน้นในเชิงสร้างสรรค์ สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีการประเมินผลเชิงคุณภาพ
2. ภารกิจในการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่จำกัดเพศ ผู้ยากจน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส
3. ภารกิจในด้านกิจกรรมทางวิชาการ ยึดบรรทัดฐานและจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ร่วมมือกันทุกฝ่ายให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม ศึกษาแนวโน้มของสังคมอย่างรู้เท่าทัน
4. ภารกิจในการบริหารจัดการให้มีอิสระ เพิ่มความเข้มแข็งในระบบ ให้ความสำคัญต่อคณาจารย์และนักศึกษา สร้างสมองไหลกลับ
5. ภารกิจในการสร้างเครือข่ายพันธมิตร การจัดการอุดมศึกษาระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและสากล ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้และประยุกต์ความรู้ระหว่างประเทศ
6. ภารกิจของรัฐ จัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึงทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ชุมชน และเอกชน

สอดคล้องกับการศึกษาของ พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ (2543: 4/2 – 4/5) เรื่องแนวทางการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา: รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพปัจจุบัน ได้วิเคราะห์ภารกิจอุดมศึกษาออกเป็น 6 ประการ ดังนี้

1. การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยให้แก่ผู้สอนและผู้เรียนเพื่อขยายและสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีความหลากหลาย โดยเฉพาะด้าน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และภูมิปัญญาไทย แล้วนำความรู้ และงานวิจัยเผยแพร่สู่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น

2. จัดการเรียนการสอน และการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์รอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม

3. รับผิดชอบ ดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบทบาทในการชี้นำ และจัดปัญหาให้แก่สังคม รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความรู้ในชุมชน

4. อนุรักษ์ สืบสาน รังสรรค์ เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

5. สนับสนุนการเรียนรู้ขั้นสูง และการศึกษาลดชีวิต โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

6. ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกันจัดการศึกษาทุกระดับ

นอกจากนี้ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2541: 53-56) ได้เสนอบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างประชาสังคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาตนเองได้ การสร้างความเป็นพลเมืองในประชาสังคม นั้นมหาวิทยาลัยต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการปรับเปลี่ยนเป้าหมาย ซึ่งสามารถบรรจุอยู่ในทิศทางของบทบาทหลักทั้ง 4 ประการของมหาวิทยาลัย ดังนี้

ประการที่ 1 เป้าหมายและทิศทางของการผลิตบัณฑิต

มหาวิทยาลัยควรปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้บูรณาการความรู้จากท้องถิ่น และนำเอาประเด็นปัญหาของชุมชน ปัญหาของสังคมเป็นตัวตั้งเพื่อแสวงหาความรู้ความจริงจากสังคมไทย อีกทั้งสนับสนุนให้ชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนการสอน โดยการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ และสร้างทัศนคติเชิงบวกในการเข้าไปมีส่วนร่วมในประชาสังคมให้แก่บัณฑิต อีกทั้งต้องขยายการเผยแพร่ความรู้ออกไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากที่สุด

ประการที่ 2 การวิจัยเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตในสังคม

มหาวิทยาลัยควรผลักดันให้การวิจัยเริ่มต้นจากมองปัญหาจากชุมชนอื่น ๆ นอกเหนือไปจากชุมชนที่ครอบงำมหาวิทยาลัยบ้าง เพื่อปรับให้มหาวิทยาลัยสามารถถ่วงดุลการครอบงำการวิจัยเพื่อตอบสนองชุมชนรัฐ ธุรกิจ ไปสู่ชุมชนอันหลากหลายของสังคมไทย โดยการเริ่มวิจัยที่ราษฎร เพื่อชาวไร่ ชาวนา และส่งเสริมให้ชาวนาเป็นนักวิจัย อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญแก่การนำเอาความรู้จากท้องถิ่นที่มีอยู่ในสังคมไทยมาชานานมาพัฒนาต่อ เพื่อเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส

ประการที่ 3 การบริการทางวิชาการแก่สังคม

มหาวิทยาลัยควรเผยแพร่ความรู้ไปสู่บุคคลภายนอกอย่างทั่วถึง โดยปราศจากการแสวงหาผลประโยชน์แก่ประชาชน อีกทั้งมหาวิทยาลัยควรเสนอทางเลือกอื่น ๆ ให้แก่ประชาชน นอกเหนือจากทางเลือกที่รัฐเสนอ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง

ประการที่ 4 การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีชีวิต และจิตใจของคนไทย ซึ่งในปัจจุบันมีการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทยสูญหาย และหมดความสำคัญลงไป มหาวิทยาลัยจึงควรเชื่อมโยงระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่มากขึ้น

จิรวัดน์ พิระสันต์ และวิรุณ ตั้งเจริญ (2547) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมสามารถจำแนกได้ 4 ระดับ โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการฯ ร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยนเรศวรกับชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นในทุกภารกิจหลัก และทุกระดับของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1) ด้านการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชนในการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้าน หลักสูตร เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งวางแผนร่วมกันในรูปของคณะกรรมการฯ 2) ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านวิจัยศิลปกรรมท้องถิ่นโดยวางแผนและกำหนดโครงสร้างเพื่อดำเนินการวิจัยในลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและค้นหาค้นคว้าความรู้ใหม่ 3) ด้านบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยร่วมกับ

ชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย เป็นการดำเนินการโครงการในระดับปฏิบัติในรูปของการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อเป็นฐานข้อมูล และตอบสนองความต้องการของชุมชน 4) ด้านการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย โครงสร้างของภารกิจ เพื่อจัดกิจกรรม ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ดำเนินการตามงานและโครงการของมหาวิทยาลัย ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาภารกิจของมหาวิทยาลัยในครั้งนี้ จึงเป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ตามภารกิจทั้ง 4 ด้านของมหาวิทยาลัย ในอันที่จะพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นต่อไป

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาต่อสังคมไทย

สถาบันอุดมศึกษาถูกคาดหวังจากสังคมว่าเป็นแหล่งผลิตและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างลุ่มลึก ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นั้น ได้สะท้อนความคาดหวังต่ออุดมศึกษาว่าเป็นผู้นำการริเริ่มพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และการเผยแพร่ความรู้ ตลอดจนบทบาทต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม มุ่งสร้างความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ การวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2541: 53)

อรรถา วัฒนาธรงค์ (2539: 119-121) ได้เสนอบทบาทของการอุดมศึกษาในการพัฒนาสังคมดังนี้

1. การจัดการอุดมศึกษา ควรเปลี่ยนแนวคิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นการพัฒนาให้คนเป็นเพียงตัวป้อนหรือปัจจัย เพื่อสนองตอบความต้องการของเศรษฐกิจ และตลาดแรงงาน มาเป็นการพัฒนาให้เป็นคนที่มีสมรรถนะรอบด้าน และต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องของสังคมอย่างเดียว แต่การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสติปัญญา
2. ดำเนินการจัดการการศึกษาให้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของคนให้มีปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ สร้างคนให้มีอาชีพในท้องถิ่น ฝึกฝนให้คนไทยมีวินัย รู้วินัย และมีความรับผิดชอบตนเอง ครอบครัวและสังคมอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมให้คนมี

ความรู้ในเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย รวมถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองของประเทศตนเองและประเทศเพื่อนบ้าน

สอดคล้องกับ จรัส สุวรรณเวลาได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่ตอบสนองพันธกิจในการสนองความเป็นท้องถิ่น ไว้ว่า (2545ก: 31 -32) สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งปัญญาของท้องถิ่น สร้างสมความรู้ การสร้างคน นักวิชาการ นักวิชาชีพ โดยการวิจัย เพื่อช่วยแก้ปัญหา และพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการให้บริการทางวิชาการ การชี้นำ และเตือนสติสังคมในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2552: 27-29) ได้เสนอแนะบทบาทของมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น คือ ประชาคมมหาวิทยาลัยควรให้ความสนใจและเห็นคุณค่าของชุมชนท้องถิ่น มีการผลิตบุคลากรให้ตรงกับความต้องการของชุมชน ช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นในการสังเคราะห์นโยบาย และถ่ายทอดสู่สาธารณะและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมและเผยแพร่ แนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลชุมชนเข้มแข็ง แล้วเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างกัน ส่วนอาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเรียนรู้และสนับสนุน ให้การทำแผนมีคุณภาพมากขึ้น รวมทั้งมีการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่การใช้งานของชุมชนท้องถิ่น และการส่งเสริมการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ หรือการเรียนรู้ร่วมกันแก่คนในชุมชน

ในส่วนการศึกษารูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมหรือชุมชน มีผลการศึกษาของสถาบันในภูมิภาคในภาคใต้และภาคเหนือ คือ เบญจนาฏ ดวงจิโนและคณะ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริการวิชาการชุมชนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า รูปแบบงานบริการวิชาการต้องหลากหลายและมีวิธีการใหม่ ๆ ที่เกิดจากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือพัฒนาของเดิม แล้วนำมาใช้ในกระบวนการบริการวิชาการ อีกทั้งต้องสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานบริการวิชาการทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อประสานด้านทรัพยากรและการดำเนินงาน ด้านการพัฒนางานวิชาการนั้นต้องมีการนำระบบคุณภาพมาใช้ในทุกกระบวนการของการดำเนินงาน สำหรับด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ควรใช้ระบบการสรรหาผู้บริหารและผูปฏิบัติงาน ด้านการบริหาร

งบประมาณ ต้องเป็นการเลี้ยงตนเองโดยแสวงหาแหล่งทุนจากภายนอกมาสนับสนุนงานบริการวิชาการ ด้านการประเมินความสำเร็จของการบริการวิชาการ ต้องประเมินทั้งคุณค่าและคุณภาพ เพื่อวัดศักยภาพของบุคคลและกระบวนการดำเนินงาน

วิกฤตของอุดมศึกษาไทย

สถาบันอุดมศึกษาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าอยู่ในสภาวะวิกฤต ซึ่งปัญหาวิกฤตของสถาบันอุดมศึกษาเกิดจากปัญหาทั้งภายนอกสถาบันและภายในสถาบัน สำหรับปัญหาภายนอกนั้นเกิดจากนโยบายของรัฐที่ขาดความแน่นอน ปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย จึงขาดความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ไม่ต่อเนื่องกันและไม่มี การยึดถือปฏิบัติ อีกทั้งการลงทุนด้านอุดมศึกษาของรัฐยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก กฎหมายมีความซ้ำซ้อนและไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง และแผนพัฒนาการศึกษาของชาติมิได้รับการปฏิบัติ อย่างจริงจัง (กฤษณพงศ์ กิรติกร, 2552: 1)

สำหรับวิกฤตอุดมศึกษาอันเกิดจากปัญหาภายในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องมาจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทิศทางของสถาบัน อุดมศึกษา ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้ทรัพยากรที่ซ้ำซ้อน ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ เอื้อประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งหลักสูตรการเรียนการสอนมีความล้าสมัยแยกวิชามากเกินไป มีความซ้ำซ้อน ลอกเลียนแบบซึ่งกันและกัน ไม่มีความหลากหลาย ขาดความยืดหยุ่น ไม่เป็นสากลและไม่เกิดการบูรณาการ วิธีการสอนล้าสมัย คุณภาพของอาจารย์ลดลง (สุธรรม อารีกุล, 2543: 140-141) ผลิदनักศึกษาไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดความรู้ และทักษะของอาชีพและโลกยุคใหม่ มหาวิทยาลัยไม่สามารถเป็นเสมือนประทีปทางปัญญาและสำนักสังคมอย่างที่คาดหวังจากมหาวิทยาลัยในอุดมคติ อีกทั้งชาวอุดมศึกษามักมัวสุขอยู่แต่ภายในสถาบันอุดมศึกษา ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ขาดสำนึกและอุดมการณ์ทางสังคม ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงปีพ.ศ. 2530 อุดมศึกษาไทยมีการเติบโตอย่างรวดเร็วทิศทาง ไร้ขอบเขต อ่อนคุณภาพ และได้ขยายฐานการผลิตบัณฑิตโดยเน้นการผลิตในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า อุดมศึกษาพาณิชย์ (กฤษณพงศ์ กิรติกร, 2552: 1-3) การจัดการศึกษาที่ผ่านมามักมุ่งเน้นที่วัดดู ยึดถือจำนวนหลักสูตรและปริญญาบัตร จำนวนนิสิตนักศึกษา จำนวนผลงานวิชาการว่าเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จขององค์กร ไม่สนใจการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อชุมชน ท้องถิ่น และสังคม ทำให้บัณฑิตไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาของสังคมได้ อีกทั้งงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา นั้นไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้จริง (จรูญ หยุทอง, 2550: 54-55)

ขณะที่ พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ (2543: 4/34) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการปฏิรูป โครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา: รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพ ปัจจุบัน ได้วิเคราะห์วิกฤตของสถาบันอุดมศึกษาว่าขาดเอกภาพทางด้านนโยบายและการวางแผน การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการจัดสรรงบประมาณ ทำให้การอุดมศึกษาไม่เป็นระบบ เดียวกัน ในด้านคุณภาพการอุดมศึกษาของประเทศก็อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยไม่สามารถสร้างองค์ความรู้ได้เอง ต้องอาศัยพึ่งพาการพัฒนาทุกด้านจาก ต่างประเทศ อีกทั้งอัตราส่วนของผู้ได้รับการศึกษาชั้นอุดมศึกษิต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ และ เนื่องมาจากนโยบายการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น 12 ปี ทำให้ผู้ที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งเกินกำลังที่สถาบันอุดมศึกษาจะรองรับได้

สอดคล้องกับ จรัส สุวรรณเวลา (2545: 4-19) ได้จำแนกปัญหาวิกฤตอุดมศึกษาไทย ออกเป็น 4 ด้าน คือ วิกฤตด้านคุณภาพ วิกฤตด้านความตรงเป้าตรงปัญหา วิกฤตด้านความเสมอภาค และวิกฤตในเชิงความสามารถในการแข่งขันของชาติ ดังนี้

1. วิกฤตคุณภาพ เนื้อหาวิชาในมหาวิทยาลัยเน้นเนื้อหาวิชามากกว่าการสร้าง ความสามารถในการสังเคราะห์ และการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณภาพการศึกษาต่ำบัณฑิตที่ จบจากอุดมศึกษาไทยด้อยคุณภาพ การวิจัยในระบบอุดมศึกษาขาดความคลุ่มลึกและไม่สามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้ ขาดผู้นำทางความคิด ขาดกำลังคนระดับสูง คุณภาพของอาจารย์ลดลง และ บัณฑิตมีความรู้เฉพาะทางวิชาการ และมีความมีคุณธรรมจริยธรรมของบัณฑิตลดลง โดยมีสาเหตุมา จาก

1.1 อุดมศึกษาสร้างปัญญาไม่ลึก เน้นวิธีการสอนเป็นหลัก ด้วยวิธีการบรรยายและการ ให้นิสิตท่องจำ การวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชุมชน และสังคมยังไม่ได้รับความสำคัญอย่างจริงจัง

1.2 วิชาการไทยไม่เข้มแข็ง มีการขยายตัวเชิงปริมาณมากขึ้น แต่องค์ความรู้ที่น้อยและ ล้าสมัย การเรียน การสอนไม่มีประสิทธิภาพ ขาดอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มี ประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ขาดการร่วมมือประสานงานกัน งบประมาณที่ได้รับ น้อยกว่าที่ควรจะเป็น

1.3 มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะและการศึกษาในห้องเรียนเป็นหลัก การศึกษานอกหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้รับความสำคัญ

2. วิกฤตความตรงเป่าตรงปัญหา อุดมศึกษาเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อาศัยหลักการ ปรัชญา กระบวนการ วิธีการ และหลักสูตรที่เลียนแบบมาจากต่างประเทศ โดยไม่ได้ตระหนักถึงเป้าหมายที่แท้จริงของวิธีการหรือระบบที่นำมาใช้ นอกจากนี้อุดมศึกษาไทยมีเป้าหมายไม่ตรงกับปัญหาของสังคม ไม่สร้างความรู้ความสามารถตามความจำเป็นของสังคม หลักสูตรต่างๆ เน้นเนื้อหาสาระที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนไม่มีเวลาได้คิด มุ่งแต่การท่องจำ เรียนเพื่อให้สอบผ่าน

3. วิกฤตความเสมอภาคในโอกาสตามศักยภาพ การคัดเลือกคนเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาโดยใช้วิธีการสอบเข้า ไม่ใช่วิธีที่มีความเป็นธรรม เนื่องจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของแต่ละโรงเรียนมีคุณภาพการศึกษาที่แตกต่างกัน

4. วิกฤตความสามารถในการแข่งขันในสังคมนานาชาติ สืบเนื่องมาจากปัญหาด้านคุณภาพของบัณฑิต ได้แก่ บัณฑิตไม่มีคุณภาพ การขาดแคลนบัณฑิตในสาขาวิชาที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ บัณฑิตขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์ และขาดงานวิจัยเชิงพัฒนา ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ประเทศ

เช่นเดียวกับ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาคนอกเวลา รุ่นที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550: 14-23) ได้วิเคราะห์วิฤตอุดมศึกษาไทยใน 4 ด้าน คือ วิกฤตประสิทธิภาพ วิกฤตคุณภาพวิชาการ วิกฤตคุณภาพบัณฑิต และวิฤตผู้นำ ดังนี้

1. วิกฤตประสิทธิภาพ ด้วยเหตุที่ระบบราชการมีโครงสร้างขนาดใหญ่ หลายลำดับชั้น มีลักษณะแบบรวมศูนย์ซึ่งไม่เอื้อต่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การบริหารสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันขาดคุณลักษณะตามธรรมาภิบาล ในเรื่องความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และความโปร่งใส ระบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษามีได้เอื้อต่อการสร้างกลไกความรับผิดชอบ ที่ทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ต่อชุมชนวิชาการ และต่อมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางการพัฒนา และการใช้ทรัพยากรของสถาบัน ยิ่งไปกว่าระบบบริหารของมหาวิทยาลัยขาดคณาจารย์ที่เข้มงวดใน

การป้องกันปัญหาการจัดผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้งบประมาณในการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. วิกฤตคุณภาพวิชาการ คุณภาพทางวิชาการเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะแสดงถึงประสิทธิภาพและความสามารถของมหาวิทยาลัย ปัญหาที่เกิดแก่คุณภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัยไทยแบ่งออกเป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านงานวิจัย

2.1 หลักสูตรและการสอน หลักสูตรของมหาวิทยาลัยไม่สนองความต้องการของสังคมและไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกการทำงานในระบบธุรกิจ ระบบอุตสาหกรรม ตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน การจัดหลักสูตรในบางสถาบัน จัดตามความนิยมไม่ได้ ศึกษาองค์ประกอบหลักสูตร ตามหลักการประกันคุณภาพหลักสูตร บางหลักสูตรมีความเป็นอุดมคติมากเกินไป มุ่งเน้นการอ่าน-จำมากเกินไป นักศึกษาจะไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน และไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

2.2 งานวิจัย ขาดงานวิจัยที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการปกครองระบอบประชาธิปไตย และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสภาพสังคมปัจจุบัน ผลงานวิจัยที่ผ่านมามีความหลากหลาย แต่ที่จะแก้ปัญหาและรับผิดชอบต่อปัญหาของสังคมยังมีน้อย เช่น งานวิจัยบางเรื่องได้รับเงินทุนสนับสนุนจากแหล่งงบประมาณจำนวนมาก แต่ขาดการนำผลไปใช้ และขาดการวิจัยด้านท้องถิ่นและรากฐานของประเทศ และยังขาดการเชื่อมโยงผลงานวิจัยองค์ความรู้สู่ชุมชน เพื่อบริการสังคมของมหาวิทยาลัย

3. วิกฤตคุณภาพบัณฑิต คุณภาพบัณฑิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประเมินประสิทธิภาพของมหาวิทยาลัย ในปัจจุบันบัณฑิตประสบกับวิกฤตด้านคุณภาพใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านคุณภาพและมาตรฐานในการเป็นเลิศทางวิชาการ และด้านธุรกิจอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ ดังนี้

3.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม การจัดการศึกษาของไทยยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ ขาดการสร้างคุณธรรม จริยธรรมในขั้นตอนของการพัฒนานักศึกษาตามหลักการบริหารสถาบัน ส่งผลให้นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ขาดคุณธรรม จริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เคารพกฎระเบียบของสังคม ประพฤติตนในทางที่เสื่อมเสีย มีค่านิยมในการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

3.2 ด้านสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม การศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมาไม่สามารถสร้างคนเก่งและฉลาดในการมองการณ์ไกล มีจิตสำนึกทางสังคมที่เห็นแก่ส่วนรวม แต่มุ่งเน้นและสนับสนุนแนวทางการพัฒนาประเทศแบบเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ วัตถุ และการบริโภค ทำให้บัณฑิต นักศึกษาขาดสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ไม่เคารพกฎระเบียบของสังคม ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ยึดความพึงพอใจของตนเองเป็นหลัก ประพฤติปฏิบัติตนไปในทางเสื่อมเสียโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม ขาดทักษะในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และหลงใหลไปกับความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

3.3 ด้านคุณภาพและมาตรฐานในการเป็นเลิศทางวิชาการ การศึกษาของประเทศไทยในระยะ 20 ปีหลัง บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไม่สามารถสนองความต้องการของสังคม ความต้องการของตลาดแรงงานหรือภาคธุรกิจ เนื่องจากบัณฑิตไม่รู้ลึก ไม่ใฝ่รู้ในวิชาการ วิชาชีพ ไม่สามารถประยุกต์ความรู้ทางวิชาการสู่การปฏิบัติได้ ทำให้ขาดทักษะในงานที่จะประกอบอาชีพ หลักสูตรไม่สนองความต้องการของผู้เรียน ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง ไม่เน้นให้นักศึกษารู้จักใช้ความคิดวิเคราะห์เหตุการณ์อย่างมีเหตุผล ค้นคว้าวิจัยไม่เป็น นักศึกษาเอาแต่ท่องจำตำราและลอกเลียนแบบเป็นส่วนใหญ่ ขาดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ระบบการศึกษาไม่ได้สร้างให้คนเป็น “นักคิด” แต่เป็น “นักจำ”

3.4 ด้านธุรกิจอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ จุดมุ่งหมายหลักในการจัดการศึกษา คือ ธุรกิจ คำนึงถึงต้นทุนและกำไร การลงทุนน้อยที่สุดแต่ได้ผลตอบแทนมากที่สุด เช่น รับนักศึกษาจำนวนมาก แต่มีอาจารย์ผู้สอนน้อย อาจารย์สอนไม่ตรงสาขา ไม่มีประสบการณ์ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนมีน้อย คุณภาพการเรียนการสอนเป็นเรื่องรอง ขณะที่ผู้มาเรียนมีความคิดเชิงธุรกิจ คือ ทำอย่างไรจึงจะใช้เวลาน้อยที่สุดแต่ได้ปริญญาเร็วที่สุดโดยไม่คำนึงถึงความรู้ มุ่งเรียนเพื่อรับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรมากกว่าเรียนเพื่อแสวงหาความรู้ ผลคือ บางส่วนของระบบการศึกษาไทย สามารถผลิตได้แต่ปริมาณ แต่ไม่มีคุณภาพ ไม่สามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

4. วิกฤตผู้นำ ผู้นำของมหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนหัวรถจักรที่นำทางมหาวิทยาลัยไปสู่จุดหมายที่มุ่งหวัง หากหัวรถจักรเสียหรือประสบกับปัญหาย่อมส่งผลกระทบต่อรถไฟทั้งขบวน ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้นำในมหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ ขาดการมีวิสัยทัศน์ ขาดความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ขาดความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง และขาดความใส่ใจและเอื้ออาทรต่อสังคม ดังนี้

4.1 ขาดการมีวิสัยทัศน์ ผู้นำส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นประชาสัมพันธ์องค์กร พยายามสร้างภาพลักษณ์ของทั้งสถาบันและตนเอง ว่ามี “วิสัยทัศน์” มากกว่าคุณลักษณะด้านอื่น ๆ เนื่องจากวิสัยทัศน์จะสะท้อนความทันสมัย มีมุมมองที่กว้างไกล แต่ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นภาวะแห่งการแข่งขัน ผู้บริหารบางสถาบันมุ่งหารายได้เพื่อความอยู่รอด หาผลประโยชน์โดยทุ่มด้านการประชาสัมพันธ์เพียงด้านเดียว แต่ไม่ได้ดำเนินงานไปในทิศทางที่สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของสถาบันดังที่ได้นำเสนอไว้แต่อย่างใด

4.2 ขาดความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ มีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน ใช้หลักบริหารเชิงรุกสามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และพันธกิจที่กำหนดได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษา คือ วิธีการได้มาซึ่งผู้บริหารจะเป็นไปภายใต้ พ.ร.บ. ระเบียบ และข้อบังคับของมหาวิทยาลัยนั้นๆ ทำให้ไม่สามารถได้ผู้บริหารมืออาชีพจากภายนอก แต่จะได้ผู้นำจากข้าราชการนักวิชาการศึกษาเท่านั้น

4.3 ขาดความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง ผู้บริหารสถาบันต่างจะมุ่งเน้นแต่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้ทันสมัย บรรลุวัตถุประสงค์ตามหน้าที่และพันธกิจ แต่ยังไม่สามารถที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้มาจากการวิจัยเป็นสู่ทิศทางการพัฒนาในโลกแห่งการปฏิบัติจริงได้ ผลงานวิจัยเป็นผลผลิตแบบแยกส่วน นำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย การคิดอย่างเป็นระบบจึงยังคลุมเครือ ไม่สามารถประเมินผลงานหรือสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนางานได้อย่างแท้จริง ในที่สุดไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของสมาชิกองค์กรได้อย่างได้ผล โดยเฉพาะในประเทศไทยซึ่งต้องการบริการชุมชนจากสถาบันการศึกษา

4.4 ขาดความใส่ใจและเอื้ออาทรต่อสังคม การแบ่งสถานภาพและระดับชั้น ทำให้เกิดช่องว่างภายในระหว่างผู้บริหารและบุคลากรทั่วไป การยอมรับให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมมีน้อย ปฏิสัมพันธ์และการแสดงออกต่อบุคลากรเป็นไปตามบทบาทและสถานการณ์ ความจริงใจมีน้อยสำหรับความคิดเห็นที่มีต่อสาธารณะจะเป็นหลักการและทฤษฎีมากกว่าจะใช้หลักธรรมาภิบาลความใส่ใจต่อนักศึกษา นอกชั้นเรียนและความเอื้ออาทรต่อสังคมมีน้อยมาก

มหาวิทยาลัยกับพันธะทางสังคม

พันธะทางสังคมถือเป็นบทบาทที่สำคัญของมหาวิทยาลัย และเป็นบทบาทที่ครอบคลุมทั้ง 3 ภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย และการบริการชุมชน ในปัจจุบันทั้งมหาวิทยาลัยในประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา เป็นต้น และประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศแอฟริกา รวมถึงประเทศไทยต่างก็ให้ความสนใจในภารกิจด้านนี้เป็นพิเศษ เพราะเห็นว่าเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมรอบด้าน และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งในหัวข้อนี้จะกล่าวถึง หลักการ ภารกิจ และความสำคัญของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม แนวคิดเกี่ยวกับพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย ความเป็นมา ความหมาย และความสำคัญของพันธะทางสังคม รวมถึงนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องและบทบาทที่คาดหวังของมหาวิทยาลัยไทยในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

หลักการ ภารกิจ และความสำคัญของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสะสมความรู้ที่สำคัญของประเทศ ทั้งในด้านของศาสตร์และองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังประกอบไปด้วยบุคลากรระดับมัธยมศึกษาของประเทศ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรที่จะมีความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รู้ว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมและเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม (คณะวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540: 10) นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นศูนย์กลางทางด้านวิชาการ โดยทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่ประชาชนภายนอกด้วย เพื่อให้องค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นได้รับการกระจายและต่อยอดความคิดให้กว้างขวางมากที่สุด รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนในทางอ้อม ให้สามารถเข้าร่วมติดตามวิทยาการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2537: 93)

ภารกิจหลักที่สำคัญของมหาวิทยาลัยนั้นมี 3 ประการคือ การสอน การวิจัย และการมีภาระผูกพันต่อสังคม และชุมชนรอบด้าน หรือที่เรียกว่าพันธกิจทางสังคมนั่นเอง การมีภาระผูกพันหรือพันธะทางสังคมไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ทุกมหาวิทยาลัยต้องมีต่อสังคม ความแข็งแกร่งและหลากหลายของมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องมี ทั้งนี้เนื่องจาก พันธะทางสังคมคือการสะท้อนนโยบายและการปฏิบัติของมหาวิทยาลัย ที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง ในบทบาทการเป็นหุ้นส่วนของชุมชน โดยการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการ และแหล่งทรัพยากรของ

มหาวิทยาลัยในการสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Goldsworthy, 2006: 3)

สำหรับในประเทศไทย จะเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยไทยในยุคเริ่มแรกนั้นมีเพียงอย่างเดียว คือ การสอน ซึ่งขาดการเสริมสร้างความรู้ของไทย และขาดการทำความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อมและสังคมไทย และไม่ให้ความสำคัญกับงานบริการชุมชน อีกทั้งในส่วนของชุมชนเองไม่ได้แสดงความต้องการความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยเช่นกัน ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นจะเห็นว่ามหาวิทยาลัยไทยเริ่มมีบทบาทภารกิจประการที่ 3 คือ การมีพันธกิจต่อสังคม โดยจะเห็นได้จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เริ่มมีการเผยแพร่ความรู้และการให้การศึกษาระยะสั้นเกี่ยวกับการเกษตรผ่านทางสื่อต่าง ๆ ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ ได้มีการ ตีพิมพ์ผลงานวิจัยทางด้านการปกครองออกเผยแพร่อย่างกว้างขวางเช่นกัน รวมทั้งการเปิดห้องสมุดให้คนภายนอกได้เข้าใช้ ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ริเริ่มงานบริการชุมชนในลักษณะของการตั้งค่ายอาสาพัฒนา โดยให้นักศึกษาออกไปช่วยเหลือแนะนำและทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านในชนบท เช่น การสร้างบ่อน้ำ สร้างโรงเรียน สร้างศาลา ทำถนน เป็นต้น นอกจากนี้สถาบันหลักทั้งสามที่เริ่มต้นงานบริการชุมชนอย่างจริงจังแล้ว ยังมีมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่ในด้านนี้ด้วย แต่ส่วนมากจะเป็นการให้บริการเฉพาะเรื่อง เฉพาะบุคคล และเป็นครั้งคราว (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542: 257-262)

แนวคิดเกี่ยวกับพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

พันธะทางสังคม เป็นคำศัพท์ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่นาน มีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องการตอบคำถามที่ว่ามหาวิทยาลัยให้อะไรกับชุมชนท้องถิ่นบ้าง หรือให้แค่สิ่งที่เรียกว่าการบริการทางวิชาการเพียงเท่านั้น ทั้งนี้คำว่าพันธะทางสังคมมีความหมายที่กว้างและครอบคลุมมากกว่าคำว่าบริการทางวิชาการ ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความ เป็นมาของคำศัพท์และแนวความคิดนี้จากแหล่งต่าง ๆ อีกทั้งศึกษาความหมายที่แท้ของศัพท์คำนี้ เพื่อนำมาปรับใช้และปรับให้เหมาะสมกับประเทศไทย เพราะคำถามในข้างต้นมิใช่เกิดขึ้นเฉพาะ นักวิชาการต่างประเทศเท่านั้น แต่ในแวดวงการศึกษาของไทยก็ต้องการคำตอบเช่นเดียวกันว่า มหาวิทยาลัยให้อะไรแก่สังคมบ้าง หรือเป็นดังคำสับประมาทของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านที่กล่าวไว้ว่ามหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นเพียงหอคอยงาช้าง และเป็นอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ที่ตอบโจทย ความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศเพียงเท่านั้น

ความเป็นมาของแนวคิดพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยแห่งสหรัฐอเมริกาในยุคแรก มิได้มีพันธกิจเกี่ยวกับการบริการสาธารณะหรือพันธะทางสังคมเป็นองค์ประกอบหลัก โดยจะเห็นได้จากในปี ค.ศ. 1631 ที่เริ่มมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยในยุคนี้มีบทบาทหน้าที่เพียงเพื่อให้นักศึกษาสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น (Ferraiolo, 2007: 17) โดยได้นำรูปแบบมาจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge and Oxford models) มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษาวรรณคดี และประวัติศาสตร์ของกรีก ละติน และฮีบรู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตผู้นำนักบวชศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Lawry, Laurison and Vanatwerpen, 2006) จนกระทั่งปี ค.ศ. 1862 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัย land grant ขึ้น ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะมีจุดประสงค์เพื่อให้นักศึกษาแก่คนธรรมดา และเพื่อผลิตงานวิจัยที่สามารถพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง (Ferraiolo, 2007: 17)

land grant college เกิดขึ้นภายใต้การลงนามรับร่างกฎหมาย Morrill Act ของประธานาธิบดี Abraham Lincoln ในปี ค.ศ. 1862 ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพการเติบโตทางจิตวิญญาณของระบอบประชาธิปไตย โดยผลิตสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการสอนด้านการเกษตรกรรมและด้านวิศวกรรมเครื่องจักรกล เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรม และเทคโนโลยีทางวิศวกรรม รวมทั้งการวิจัยเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ นักวิชาการ และนักวิทยาศาสตร์ อีกทั้งเป็นสถาบันการศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายต่ำเหมาะสมสำหรับเยาวชนที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง จึงทำให้สถาบันอุดมศึกษากลายเป็นแหล่งสำคัญในการฝึกปฏิบัติ ปรับปรุง และสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป (Brennan, Fedrowitz, Huber and Shah, 1999: 102-103)

ลักษณะของแนวคิด land grant college เป็นการทำงานทางวิชาการ เน้นการมีส่วนร่วมในการทำวิจัย มีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยถือผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ การดำเนินการของ land grant college มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรม และเทคโนโลยีทางวิศวกรรม โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้แก่ นักวิชาการ และนักวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญของแนวคิด land grant college คือ การส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งเริ่มจากการปรับตัวของภารกิจด้านการวิจัย โดยมีการเผยแพร่ผลการวิจัยทางการเกษตรไปสู่ประชาชน (Anderson, 1976: 3-4) โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาความสามารถของแรงงาน และความต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมของชาติ 2) เปิดโอกาสทางการ

ศึกษาให้แก่ประชาชน หรือเยาวชนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัย 3) ให้การศึกษารูปแบบใหม่แก่นักศึกษาที่เน้นการบริการแก่ชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในชุมชน (Jacoby and Associates , 2009A: 11)

จากความสำเร็จในการดำเนินงานของ land grant college ทำให้ในปี ค.ศ. 1887 มีการบัญญัติกฎหมาย Hatch Act ขึ้น มีจุดประสงค์เพื่อจัดสรรเงินทุนในการสร้างสถานทดลองทางการเกษตรให้แก่ land grant college ในแต่ละมลรัฐ ซึ่งเป็นสถานีวิจัยสำหรับปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะ และต่อมาในปี ค.ศ. 1914 ได้มีกฎหมาย Smith Lever Act เกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ land grant college มุ่งเน้นการบริการทางด้านเกษตรกรรม มีการเผยแพร่ความรู้หรืองานวิจัยที่พบจากสถานทดลองไปสู่ประชาชน ชาวนา ชาวไร่ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่สามารถใช้องค์ความรู้เพื่อเพิ่มพูนผลผลิตทางการเกษตรและช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้น (Dubb, 2007: 11-13)

ในขณะที่แนวคิด land grant college ได้ถือกำเนิดขึ้นนั้น สถาบันอุดมศึกษาในอเมริกาได้มีการกำหนดให้ civic engagement in higher education เป็นภารกิจหลักเพื่อเตรียมการสู่การเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ โดยในหลักสูตรการเรียนการสอนจะมีการกำหนดให้นักศึกษาได้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้นำแนวคิด civic engagement มาเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาระดับสูง กล่าวคือ การเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์และอุตสาหกรรมเข้าไว้ด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากการ ที่ John Dewey ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร liberal arts ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าไปทำงานที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน 2) มุ่งเน้นแก้ปัญหาชุมชนมากกว่าหลักสูตรทางวิชาการ 3) ควรเป็นความร่วมมือระหว่างนักเรียนและคณะ ซึ่งเป็นการริเริ่มนำเอาแนวคิดพันธะทางสังคมมาใส่ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตรศิลปศาสตร์ ซึ่งกล่าวได้ว่า John Dewey ถือเป็นบุคคลซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดในการสนับสนุนแนวคิด civic role of higher education ในการจัดการเรียนการสอนแบบ liberal arts แต่น่าเสียดายที่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แนวคิดของ John Dewey ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมยังไม่ใช่ว่าเป้าหมายแรกของการศึกษาระดับอุดมศึกษาในขณะนั้น ต่อมาเมื่อระบบเศรษฐกิจล้มปรธานาธิบดี Franklin จึงได้เชิญนักวิชาการมาเป็นที่ปรึกษา และในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยวิจัยจึงได้เริ่มดำเนินการอย่างเงียบ ๆ ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานรัฐบาล เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นจึงเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ (Jacoby and Associates , 2009A: 10-11)

ในปี ค.ศ. 1950 - ค.ศ. 1970 มหาวิทยาลัยได้เข้าไปอยู่ในอุตสาหกรรมและสังคม โดยมี การเพิ่มภารกิจในการวิจัยและฝึกอบรม การดำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม และบทบาทของ การศึกษาทั่วไป และมีบทบาทหน้าที่ใหม่ต่อสังคม คือ เป็นแหล่งการศึกษาเพื่อมวลชนในการ ผลิตกำลังแรงงานและฐานความรู้ของสังคม มีการกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยให้แก่ นักศึกษา หันกลับมามองและรับผิดชอบต่อสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับสิทธิการ เป็นพลเมือง จีปนาวุธนิวเคลียร์ สงครามในเวียดนาม ปัญหาความยากจน ชนชั้นทางสังคม การแบ่งแยกอาณานิคม และความเป็นประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยพยายามสร้างความเป็น ประชาธิปไตยในตัวเอง

ในปี ค.ศ. 1960 แนวคิดพันธะทางสังคมเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในระดับชาติ โดยจะเห็นได้ จากการส่งเสริมแนวคิดอาสาสมัครนิยม และในปี ค.ศ. 1970 มีการเคลื่อนไหวครั้งแรกของวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย คือ การกำหนดให้ภารกิจหลักในของการจัดการศึกษาแนวศิลปศาสตร์ เป็นการ ผลิตบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพและเป็นพลเมืองที่ทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่สังคม ชุมชน ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในปี ค.ศ. 1971 ได้จัดตั้งสมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาเชิงประสบการณ์ขึ้น (The National Society for Experiential Education: NSEE) เพื่อตอบสนองต่อข้อคิดเห็นของ นักศึกษาจำนวนหนึ่งที่ยมองว่าการศึกษาแบบดั้งเดิมนั้นห่างไกลจากโลกแห่งความเป็นจริง

ปี ค.ศ. 1980 เกิดความกังวลเกี่ยวกับความไม่สนใจสิ่งรอบข้างของเยาวชนอเมริกันใน มหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยจะเห็นได้จากงานเขียนของนักสังคมวิทยา เรื่อง Habits of the Heart โดยได้ มีการสัมภาษณ์คนอเมริกันจำนวน 100 คน พบว่า คนอเมริกันและวัฒนธรรมของอเมริกาโดยเฉลี่ยมี ความเป็นปัจเจกชนเพิ่มมากขึ้นและมีความใส่ใจเรื่องแก้ปัญหาชุมชน สังคมลดน้อยลง ต่อมา มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้เริ่มมีการรับเอาแนวคิด สตรีนิยมและแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม ซึ่งเป็น แนวคิดใหม่ของความรู้และการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของ มหาวิทยาลัย และได้มีการวิจัยรูปแบบใหม่เกิดขึ้น คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง เป็นวิธีการที่ช่วยให้นักวิชาการได้เข้าใจถึงบริบทความขัดแย้งและความซับซ้อนในสนามการวิจัยที่ แท้จริง ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการวิจัยครั้งสำคัญการเติบโตจำนวนเล็ก ๆ ของกลุ่มแวดวงวิชาการที่ให้ความสำคัญในเรื่องของประชาธิปไตย และความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้เกิดเป็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ผู้ร่วมงานขึ้น

ปี ค.ศ. 1990 ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการให้บริการขึ้น (service-learning) โดย เป้าหมายหลักที่ต้องการให้นักศึกษามหาวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น แนวคิด

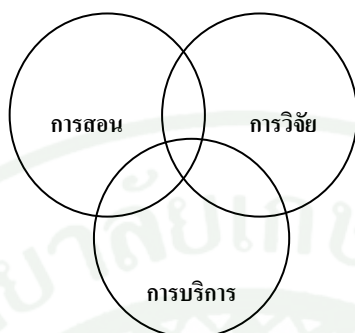
นี่เป็นการศึกษาที่เกิดจากการเข้าร่วมทำงานในชุมชน เกิดการเรียนรู้โครงสร้างชุมชน การให้บริการ และการเป็นผู้นำของชุมชนอย่างแท้จริง และในปลายปีเดียวกันนี้พบว่ามีให้เห็นด้วยกับแนวคิดพันธะทางสังคมแต่ก็มีการกังวลเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่จะเกิดจากแนวคิดดังกล่าว

ปี ค.ศ. 1997 ได้รับการสนับสนุนจาก กลุ่มนักวิชาการ ของ Russell Sage Foundation ได้ร่วมกันจัดอภิปรายเกี่ยวกับพันธะทางสังคมในประชาธิปไตยแห่งอเมริกา (Civic Engagement in American Democracy) Coleman กล่าวถึงแนวคิดทุนทางสังคม ว่าเป็นแนวทางเชื่อมโยงสังคมโดยการแบ่งปันบรรทัดฐาน ค่านิยมของคนในสังคมซึ่งช่วยให้ระบบเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและช่วยให้บุคคลมีความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งต่อมา Putnam ได้รับเอาแนวคิดของ Coleman มาศึกษาต่อ (Lawry, Laurison and Vanatwerpen, 2006)

ในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดภารกิจใหม่ในการบริการสาธารณะ โดยมหาวิทยาลัย Wisconsin ได้มีการขยายภารกิจด้านการบริการทางวิชาการไปทั่วทั้งมลรัฐ และได้กลายเป็น Wisconsin Idea ที่มีการนำ ศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ของมหาวิทยาลัย ไปสู่ชุมชน เพื่อจัดเตรียมทรัพยากรการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และการให้คำปรึกษา เกี่ยวกับความรู้ทางเกษตรกรรมให้แก่ชาวนา แม่บ้าน นักธุรกิจ และผู้นำท้องถิ่น เรียกว่าเป็น campus- based research ซึ่งมุ่งเน้นการช่วยเหลือท้องถิ่นให้มีความก้าวหน้า การทดลองของ Wisconsin (Wisconsin Experiment) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาระบบการบริการสาธารณะที่มีมหาวิทยาลัยเป็นผู้นำ (Kezar, Chambers and Burkhardt, 2005: 14)

สอดคล้องกับการศึกษาของ ฟ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ ประสงค์ ดันพิชัย (2547: 48) เรื่องการศึกษาเชิงวิพากษ์ : สถานภาพและทิศทางของการศึกษาเกษตรในประเทศไทย พบว่า การเกิดขึ้นของ “Land-Grant College” นั้นเป็นอุบัติการณ์ที่ถือว่าการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญของสหรัฐอเมริกา อันเป็นการเปิดศักราชใหม่ของสิทธิทางการศึกษา (liberalization of education) เป็นการลดทอนอิทธิพลของการศึกษาเฉพาะกลุ่มคนชนชั้นสูง และให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการศึกษาค้นคว้า ความเป็นปัจเจกชน และการให้คุณค่าต่อการทำงานอาชีพมากขึ้น โดยที่ Land-Grant College ประกอบด้วยพันธกิจหลัก 3 ประการ คือ การสอน การวิจัย และการส่งเสริมและแพร่ขยายความรู้ ซึ่งสืบทอดเป็นปรัชญาและปณิธานสามเสาหลักของอุดมศึกษาเกษตรศาสตร์ (the land-grant mission) เรียกสั้น ๆ ว่า “teaching, research, outreach” ซึ่งทำให้การสอน การวิจัย และการบริการ-ส่งเสริมของสถาบันการศึกษาการเกษตรหนึ่งๆ เป็นภารกิจที่ต้องเชื่อมประสานกัน และเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างเต็มที่ประดุจวงกลมสามวงที่เกี่ยวเกาะกัน ดังภาพที่ 1

กล่าวโดยสรุป สถาบัน Land Grant แม้จะกำเนิดจากวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรม และเทคโนโลยีทางวิศวกรรม แต่ต่อมาได้มีการเพิ่มคณะวิชาและขยายตัวเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ (comprehensive university) และยังคงเน้นรากฐานพันธกิจต้นกำเนิด

ภาพที่ 1 พันธกิจของ Land-Grant College

ที่มา: ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ ประสงค์ ดันพิชัย (2547: 48)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นการเคลื่อนไหวของปรัชญา Land Grant นั้นปรากฏขึ้นใกล้เคียงกับแนวคิดพันธะทางสังคม อีกทั้งแนวคิดพันธะทางสังคมกับแนวคิดการบริการสังคมนั้นมีความที่ใกล้เคียงกันจนทำให้เกิดความสับสนว่าเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ทั้งนี้ จุดเน้นของภารกิจบริการสังคมนั้นส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในมหาวิทยาลัย ไปสู่ประชาชน ขณะที่แนวคิด engagement มุ่งเน้นการส่งผ่านความรู้ระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัย กับสมาชิกชุมชน (Dubb, 2007: 13) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาพันธกิจบริการชุมชนและกระบวนการพัฒนาพันธะชุมชน

กระบวนการพัฒนาพันธกิจบริการชุมชน	กระบวนการพัฒนาพันธะชุมชน
บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัยที่นอกเหนือจากภารกิจการสอนและการวิจัย	พันธกิจของมหาวิทยาลัยที่มีการบูรณาการกิจกรรมการสอนและการวิจัยเข้าไว้ด้วยกัน
มหาวิทยาลัยเป็นผู้เชี่ยวชาญ	มหาวิทยาลัยยอมรับและเห็นคุณค่าในองค์ความรู้และทักษะความสามารถของคนในชุมชน
รูปแบบกิจกรรมเพื่อสาธารณะ (Philanthropic model) - มหาวิทยาลัยให้ความรู้และการบริการแก่ชุมชน	รูปแบบการเป็นหุ้นส่วน (Partnership model) การทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย

ที่มา: Adams, Badenhorst and Berman (2005: 2)

ความหมาย และแนวคิดของพันธะทางสังคม

คำว่าพันธะทางสังคม หรือ social engagement นี้มีความซับซ้อนและหลากหลายทั้งในด้านความหมาย แนวคิด ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องหลายท่านได้ใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันในการเรียกชื่อ ได้แก่ พันธะชุมชน (community engagement) พันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) และ การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning) ซึ่งคำศัพท์แต่ละคำ ได้มีความหมายดังนี้

1. พันธะทางสังคม (social engagement)

Boothroyd and Fryer (2004: 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า พันธะทางสังคม (social engagement) ไว้ในบทความเรื่อง Mainstreaming Social Engagement in higher Education: Benefits, Challenges, and Successes ว่าเป็นการทำงานทางวิชาการของนักวิชาการ ซึ่งได้แก่นิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัย และผู้ที่ไม่ใช่นักวิชาการ เช่นสมาชิกชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ (collaborative action research) เพื่อให้สังคมเกิดการเรียนรู้

2. พันธะชุมชน (community engagement)

Queensland Government (2001) ได้ให้นิยามของ พันธะชุมชน ว่าเป็นกระบวนการทำงานแบบร่วมมือของกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกกัน อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พันธะชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่มีพลังคอยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชน ส่วนพันธะชุมชนของมหาวิทยาลัย หมายถึง ความร่วมมือกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนขนาดใหญ่ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ ชาติ และระดับโลก เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้านความรู้ และทรัพยากรในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนที่ได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกันทั้ง 2 ฝ่าย (Saltmarsh, Giles, Ward and Buglione, 2009: 27) โดยที่มหาวิทยาลัยและชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน ในการริเริ่ม/ดำเนินกิจกรรม การศึกษาและการวิจัย โดยมีการทำงานร่วมกันในทุกขั้นตอน เช่น การร่วมมือกันกำหนดเป้าหมาย กำหนดระเบียบวาระการประชุม และผลสำเร็จที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้การร่วมมือทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนนั้นจะช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพและความสามารถในการทำงานให้แก่ทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้รับผลประโยชน์จากการทำงานร่วมกัน (Ramaley, 2005: 18) ทั้งนี้

Wade and Demb (2009: 5) ได้กล่าวถึงขอบเขตของพันธะชุมชนไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก พันธะชุมชนมีเป้าหมายในการสร้างความเกี่ยวโยงระหว่างผู้เรียนกับชุมชน เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ประการที่ 2 กระตุ้นให้คณาจารย์ ผู้บริหารวางแผนให้สถาบันอุดมศึกษากลายเป็นสินค้าและบริการสาธารณะสำหรับประชาชน พลเมืองของประเทศ

นอกจากนี้ Butin (2007: 34-39) ได้จำแนกลักษณะเฉพาะของแนวคิดพันธะชุมชน ไว้ 4 ประเภท ได้แก่ เทคนิค, วัฒนธรรม, การเมือง และ Anti foundational ดังนี้

(1) ด้านเทคนิค - แนวคิดพันธะชุมชนนั้นมุ่งเน้นที่วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ แนวทางที่ดีในการศึกษาความยากจนของครอบครัว คือ การเข้าไปทำงานร่วมกับครอบครัวที่ยากจน ภายใต้บริบทของหลักสูตรวิชาการ ซึ่งใช้ตำรา การสะท้อนความคิด และประสบการณ์ที่เกิดจากการได้รับมอบหมายให้ทำงาน

(2) ด้านวัฒนธรรม - มุ่งเน้นการให้ความหมายของการปฏิบัติของบุคคลและสถาบัน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพันธะชุมชน ตามแนวคิดนี้ มีประโยชน์ในการช่วยนักเรียนให้เพิ่มพูนความอดทนและยอมรับความหลากหลาย ช่วยสถาบันทางวิชาการในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง และช่วยชุมชนและวิทยาลัยต่อสู้กับการแบ่งแยกของเมือง

(3) การเมือง - มุ่งเน้นเรื่องของการมอบอำนาจให้แก่กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจในสังคม เป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม

(4) Anti foundational - มุ่งเน้นการพิจารณาในสิ่งที่มีอยู่ก่อน ประสบการณ์ที่เกิดจากพันธะชุมชน จะเป็นส่วนเสริมให้เกิดคำถามที่เกี่ยวกับ ธรรมชาติ บรรทัดฐาน พฤติกรรม และสมมุติฐาน โดยไม่มีการคาดคะเนล่วงหน้า

3. พันธกิจต่อประชาคม (civic engagement)

พันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นรอบ ๆ มหาวิทยาลัย และทั่วทุกหนแห่งในโลก ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของสถาบัน (Ferraiolo, 2004) โดยมหาวิทยาลัยมีนโยบายและความมุ่งมั่นที่จะใช้ทุนทางปัญญา เช่น ความรู้ ความสามารถ และทักษะของมหาวิทยาลัย รวมทั้ง เวลา และ ทรัพยากรต่าง ๆ ของ

มหาวิทยาลัยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือปัญหาของชาติ (Ferraiolo, 2007: 3; Lawry, Laurison and Vanatwerpen, 2006) นอกจากนี้ ในการดำเนินงานด้านพันธกิจต่อประชาคมนั้นต้องอยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างทรัพยากร พัฒนาทักษะ ความเชี่ยวชาญ และองค์ความรู้ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น (Clayton, 2008) โดยมีเครื่องมือสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนแบบรายวิชาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ (community-based learning) การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning) และการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในการทำงานร่วมกับสังคม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการบริการชุมชน และทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ (Perold, 2005)

หลักการสำคัญของพันธกิจต่อประชาคมมี 3 ประการ คือ 1) ประยุกต์ความสามารถและทุนทางปัญญาของนักศึกษาให้เข้าถึงปัญหาของชุมชน 2) ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเกิดทักษะในการปฏิบัติตนเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและมีทัศนคติที่เป็นจิตสาธารณะ 3) กำหนดแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงท้องถิ่น และในระดับสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยควรมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน 2) เป็นแหล่งบริการการเรียนรู้ 3) แหล่งวิจัยชุมชน (Ferraiolo, 2004)

4. การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning)

การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning) คือ หลักสูตรหรือรายวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการประยุกต์และเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการบริการสังคมของมหาวิทยาลัย มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงในสังคมและมุ่งเน้นการสนองความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน (Wade and Demb, 2009: 7) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า เกิดความรู้สึกลึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (Seifer and Connors, 2007: 5; Bringle and Hatcher, 2002: 505)

โดยสรุปแล้ว พันธะทางสังคม คือ การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย ในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันและการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชน สังคม และท้องถิ่น

การทำงานเพื่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยเพื่อสังคม (engaged university) มุ่งมั่นที่จะมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชน และชุมชน โดยวิธีการสำรวจ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน และการประยุกต์ใช้ความเชี่ยวชาญด้านความรู้ความสามารถและทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด ทั้งนี้การสร้างปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการตระหนักถึงหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยเพิ่มความรู้ความสามารถให้แก่ชุมชนอีกด้วย ซึ่งมหาวิทยาลัยที่มีต้องการดำเนินงานเพื่อสังคมมีลักษณะ ดังนี้ (Ramaley, 2005: 19)

1. มหาวิทยาลัยมีวิสัยทัศน์การทำงานเพื่อสังคม โดยมีการระบุภารกิจและยุทธศาสตร์ในการทำงานเพื่อสังคมไว้อย่างชัดเจน รวมถึงการกำหนดหลักสูตร และวางแนวทางให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้และทำงานร่วมกับสังคม
2. มหาวิทยาลัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และตระหนักถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหลังจากเข้าไปมีส่วนร่วมและเรียนรู้กับชุมชนอย่างรอบคอบและระมัดระวัง
3. มหาวิทยาลัยมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุน ให้อาจารย์ของมหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นผู้นำให้แก่ชุมชนและตอบสนองการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการทำงานแบบสหวิทยาการ และให้รางวัลตอบแทนแก่บุคลากรที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมประสบผลสำเร็จ
4. การทำงานเพื่อสังคมต้องมีมาตรฐานและการประเมินที่มีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับ Furco and Miller (2009: 47) ที่กล่าวไว้ว่า การทำงานเพื่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา มีหลักการพื้นฐาน คือ (1) ปรัชญาและภารกิจที่เน้นความสำคัญของการทำงานเพื่อสังคม (2) อาจารย์มีส่วนร่วมและสนับสนุนงานวิจัยและการสอนเพื่อสังคม (3) ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชน (4) สถาบันควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อสังคม และ (5) การทำงานต้องได้รับประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย และช่วยกันรักษาความเป็นหุ้นส่วนที่ดีระหว่างกันไว้

นอกจากนี้ Kellogg Commission on the Future of State and Land-Grant Universities (1999: 12) ได้กล่าวถึงลักษณะที่บ่งชี้ความเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม มี 7 ประการ ดังนี้

1. การตอบสนอง (responsiveness) มหาวิทยาลัยต้องรับฟังความคิดเห็นของทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อตอบสนองสังคมของมหาวิทยาลัย เช่น ชุมชน หน่วยงานระดับภูมิภาค หรือหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งจะช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินงานได้ตรงจุดกับปัญหา แก้ไขได้ถูกวิธี ถูกเวลา มีการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งสามารถจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอและเหมาะสมกับการแก้ปัญหานั้น ๆ

2. เคารพในความเป็นหุ้นส่วน (respect for partners) เป้าหมายหลักของการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยนั้น คือการส่งเสริมให้ชุมชนเข้าร่วมเป็นชุมชนวิชาการ ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงต้องยอมรับในความรู้ ความสามารถ และทักษะของหุ้นส่วน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

3. ความเป็นกลางทางวิชาการ (academic neutrality) มหาวิทยาลัยต้องรักษาความเป็นกลางทั้งบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก และการเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการ

4. การเข้าถึง (accessibility) ในการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยนั้นมีความซับซ้อน และในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยต้องทำงานร่วมกับกลุ่มคนที่ไม่มีความชำนาญ ซึ่งเป็นเพียงชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างแท้จริงจากปัญหา และต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงควรหาวิธีการที่ช่วยเหลือให้หุ้นส่วนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจกับความซับซ้อนของโครงสร้างเหล่านั้น ก่อนเริ่มต้นปฏิบัติงานจริง

5. การบูรณาการ (integration) มหาวิทยาลัยต้องหาวิธีในการบูรณาการภารกิจด้านการบริการและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งบูรณาการการสอนและการบริการเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยพัฒนาทุนทางปัญญาและการฝึกฝนความสามารถด้าน เชาวิน และไหวพริบของผู้เรียน

6. การร่วมมือ (coordination) การร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหุ้นส่วนควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ รวมทั้งมีเป้าหมายร่วมกัน

7. ทรัพยากรของหุ้นส่วน (resource partnership) มหาวิทยาลัยต้องหาแหล่งทุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนมาช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ

Ostrander (2004: 79-82) ได้ศึกษาเรื่อง Democracy, Civic Participation, and The University: A Comparative Study of Civic Engagement on Five Campuses ผลการศึกษา มี 4 ประการดังนี้

1. องค์ประกอบในการดำเนินงานด้านพันธกิจต่อประชาคมของมหาวิทยาลัย (university civic engagement) มี 4 ประการ คือ

1.1 การเรียนรู้ของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้ชุมชนสำหรับผู้เรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงชุมชนกับมหาวิทยาลัยให้มีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนกัน ในการทำงาน แก้ไขปัญหา และหรือพัฒนาชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม และสังคมของเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งนิสิตนักศึกษาจะเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนด้วยตนเอง ส่วนอาจารย์จะมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น

1.2 การปฏิรูปหลักสูตร

มหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชน เพื่อพัฒนาความคิดวิเคราะห์ และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดหลักสูตร คือ การสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนและผู้สอนร่วมกันเป็นผู้ออกแบบหลักสูตร และให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

1.3 การกำหนดลำดับความสำคัญของชุมชน

การกำหนดลำดับความสำคัญของชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เศรษฐกิจ ครอบครัว ผู้นำชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ความแตกต่างหลากหลายของเชื้อชาติ สิ่งแวดล้อม และ

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ถือเป็นหลักการที่สำคัญมากที่จะช่วยให้มหาวิทยาลัยเครือข่ายชุมชนไปสู่เป้าหมายที่แท้จริง

1.4 การผลิตองค์ความรู้

แนวคิดการทำงานของมหาวิทยาลัยร่วมกับเครือข่ายชุมชน นั้นเป็นการทำงานของมหาวิทยาลัยที่ส่งนักวิชาการ นักวิจัย และหรือนิสิตนักศึกษาเข้าไปในชุมชนเพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้วร่วมมือกับคนในชุมชนโดยการกระตุ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้า หาข้อมูล เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. ปัจจัยท้องถิ่น ที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเครือข่ายชุมชน ทั้งที่เกิดจากมหาวิทยาลัยและชุมชน มีดังนี้

2.1 ประวัติศาสตร์ในการก่อตั้งสถาบันเพื่อสาธารณะประโยชน์

2.2 ภารกิจ กลยุทธ์ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยต้องเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พลเมือง รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติอย่างชัดเจน

2.3 เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแกนกลาง คือ เพื่อบูรณาการเครือข่ายชุมชน ความเต็มใจ และความสามารถในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้

2.4 คณะทำงานและผู้เข้าร่วมในการทำงานของมหาวิทยาลัยร่วมกันจัดตั้งโครงสร้างการปกครองของคณะเพื่อให้การดำเนินงานเครือข่ายชุมชนอย่างเป็นระบบ

2.5 มหาวิทยาลัยต้องขับเคลื่อนให้สภาพแวดล้อมรอบมหาวิทยาลัยและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

3. บทบาทของมหาวิทยาลัยด้านพันธกิจต่อประชาคม

บทบาทพื้นฐานของมหาวิทยาลัยทั่วไป คือ การค้นพบและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ส่วนบทบาทมหาวิทยาลัยด้านพันธกิจต่อประชาคม คือ การให้การศึกษาและสร้างจริยธรรมให้แก่พลเมือง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยเครือข่ายชุมชนมีความผูกพันกับกิจกรรมที่เน้นในด้านความรู้ ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การจัดการศึกษาจะบูรณาการกิจกรรมด้านการบริการสาธารณะกับการเรียนรู้ด้านศีลธรรมและการพัฒนาสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีสติปัญญา รู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล

4. การสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน

ปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน คือ ความสมัครใจและความสามารถของมหาวิทยาลัยในการแบ่งปันอำนาจ การตัดสินใจ และทรัพยากรด้านวัตถุกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนมี 2 แบบ ดังนี้

4.1 การสร้างสมาคมอิสระที่มหาวิทยาลัยและชุมชนเป็นสมาชิกร่วมกัน ซึ่งเป็นองค์กรจากภายนอก ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในประสานงานการดำเนินงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน

4.2 การให้เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกับชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่ควรเป็นบุคคลที่มาจากชุมชน รู้จักชุมชนเป็นอย่างดี และเข้ามาทำงานในมหาวิทยาลัยในฐานะของหุ้นส่วน

Boothroyd and Fryer (2004) ศึกษาเรื่อง Mainstreaming Social Engagement in Higher Education: Benefits, challenges, and successes ซึ่งเป็นการศึกษาพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยใน 3 กรณี จาก 3 ประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) Community Service-Learning in North America and The UBC Case มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ผ่านการให้บริการชุมชน โดยที่มหาวิทยาลัยได้จัดหลักสูตรให้ผู้เรียนได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชน ศึกษาปัญหาและร่วมแก้ปัญหากับชุมชน ซึ่งต้องเป็นความต้องการของชุมชน และสิ่งผู้เรียนให้บริการนั้นมีอยู่ในรายวิชาที่เรียนด้วย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าวิชาที่เรียนนั้นมีอยู่จริงในสังคม

2) The Localized Poverty Reduction in Vietnam Program, and Other Canadian University Experiences with International Development มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาของเวียดนามร่วมมือกับมหาวิทยาลัยของแคนาดาเพื่อจัดโครงการลดปัญหาความยากจน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3) Thailand's Government-Sponsored Programs: Walailak's Experience มีเนื้อหาเกี่ยวกับ รัฐบาลไทยจัดโครงการกองทุนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 1 ล้านบาทต่อ 1 ชุมชน ภายใต้การแนะนำของรัฐบาล ดังนั้น รัฐบาลจึงร่วมมือกับ 15 สถาบันการศึกษาในประเทศไทย เข้าร่วมโครงการพิเศษสำหรับนิสิตนักศึกษาที่กำลังจะจบการศึกษาให้เข้าไปทำงานในหมู่บ้านที่ได้รับทุนจากรัฐบาล และนิสิตนักศึกษาจะได้รับผลตอบแทน 6,360 บาทต่อเดือน โดยที่นิสิตนักศึกษาจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตในชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ชาวบ้านมีการบริการหารจัดการเงินทุน เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยการสอนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา วางแผนธุรกิจ และการจัดการจัดการ เป็นต้น

จากการศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยในบริบทที่แตกต่างกัน ดังที่กล่าวมาในข้างต้น Boothroyd and Fryer พบว่า จุดแข็งที่ช่วยให้พันธะทางสังคมของสถาบันมีพลังมาก ได้แก่ ความมุ่งมั่นของสถาบันอุดมศึกษา ผู้ให้ทุน ผู้บริหาร คณะ และนักศึกษา รวมทั้งการบูรณาการการสอนและการวิจัยที่มีประสิทธิภาพเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ความคิดที่ผู้เรียนได้รับความรู้และสร้างองค์ความรู้ ที่อาจารย์ถ่ายทอดให้ และรอจนกระทั่งจบการศึกษาแล้วค่อยประยุกต์ใช้ ถือเป็นสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้สังคมที่ไม่สมบูรณ์ เพราะการสอน การค้นพบ และการเข้าถึงการศึกษาระดับสูง ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาสังคมนั้นเป็นการช่วยยกระดับมหาวิทยาลัยและสมาชิกของมหาวิทยาลัยโดยตรง และถึงแม้พันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาจะมีประโยชน์ชัดเจนมาก แต่ก็มีความท้าทายอยู่มาก โดยเฉพาะประเด็นของการถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมการศึกษาแบบดั้งเดิมและระบบการปกครองภายในสถาบัน และประเทศ

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ จะเห็นว่าในอดีตอาจารย์มีหน้าที่เพียงการสอน และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่เมื่อเร็วนี้ ๆ ได้เกิดข้อถกเถียงของกลุ่มนักวิชาการที่พยายามแสวงหาคำตอบว่า อาจารย์ควรมีบทบาทเช่นใดที่จะช่วยมหาวิทยาลัยในการตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ทั้งเนื่องจากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สถาบันอุดมศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกาได้พยายามปฏิรูปมหาวิทยาลัยให้สามารถตอบสนองและรับใช้สังคมได้อย่างรอบด้าน จึงทำให้อาจารย์นั้นมีบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการสอน คือ การ

วิจัยและการบริการสังคม ทั้งนี้ Wade and Demb (2009: 7) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์นั้นที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 3 ประการ คือ การวิจัย การสอน และการบริการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทด้านการวิจัย

แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (community-based research) มักถูกกล่าวอ้างว่าเป็นรูปแบบการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ช่วยให้การงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนประสบผลสำเร็จ เนื่องจากการวิจัยท้องถิ่นมุ่งเน้นที่กระบวนการร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนในการวิเคราะห์ วิจัย สืบสวนถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งอาศัยหลักคิดแบบประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกัน ไม่มีการแบ่งแยกเพศ ฐานะ อาชีพ อายุ ทุกคนในชุมชนมีสิทธิแสวงหาความจริงและมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและการทำงานได้เท่าเทียมกับคณะวิจัยที่เป็นอาจารย์จากมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ การวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นมีเป้าหมายสำคัญ คือ การผลิตและสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน

2. บทบาทด้านการสอน

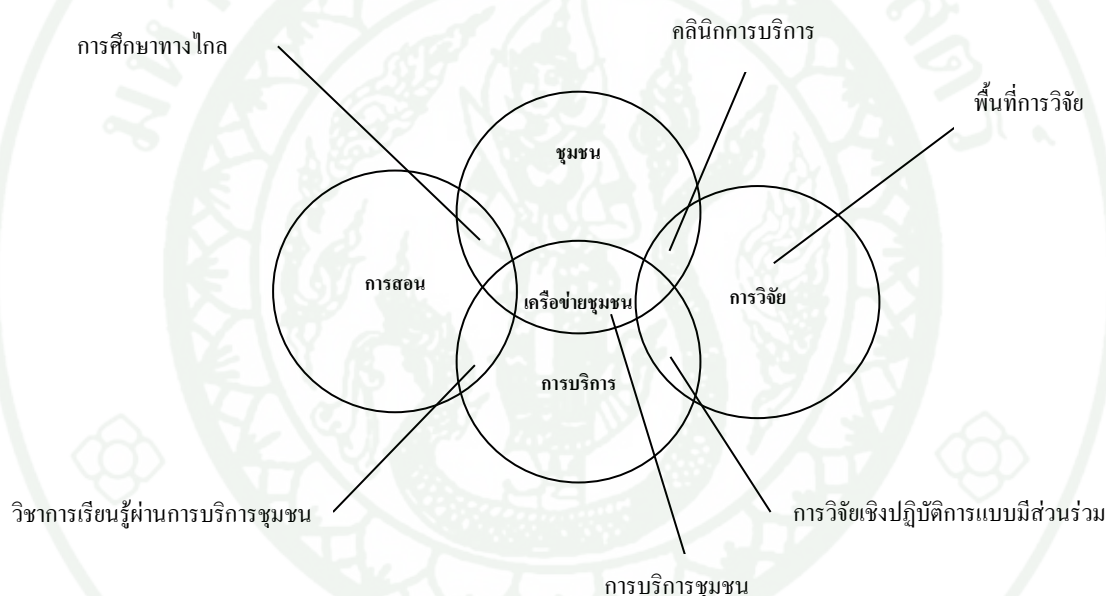
แนวทางการสอนของอาจารย์เพื่อสังคมนั้น ได้ใช้แนวคิดการเรียนรู้ที่ผ่านการให้บริการชุมชน (service learning) เป็นแนวทางหลักในการสอน โดยมีการประยุกต์การเรียนการสอนในชั้นเรียนให้เชื่อมโยงกับภารกิจบริการสังคมของมหาวิทยาลัย และมุ่งเน้นกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงเป็นหลัก เพื่อช่วยสะท้อนประสบการณ์การศึกษา การจัดกิจกรรมบริการ รวมทั้งการพัฒนาด้านทักษะและองค์ความรู้ของผู้เรียนจากการปฏิบัติงานจริงด้วย

3. บทบาทด้านการบริการ

ภารกิจด้านการบริการถือเป็นหนึ่งในสามหน้าที่หลักของอาจารย์ นอกเหนือจากบทบาทด้านการสอนและการวิจัย ทั้งนี้บทบาทด้านการบริการของครูนั้นเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย และสมาคมระดับมืออาชีพ สำหรับในบริบทของการทำงานเพื่อสังคมนั้น บทบาทด้านการบริการของอาจารย์จะเกี่ยวพันกับประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่แท้จริงของโลก และการสร้างสวัสดิการ

สินค้าและบริการสาธารณะ รวมถึงการขายบริการไปสู่การบริการเชิงรุก มีการให้บริการไปยังสถานที่ห่างไกล ไปสู่กลุ่มคนหรือชุมชนที่ไม่มีโอกาสใช้บริการของสถาบัน

นอกจากนี้ Bringle and Hatcher (2009: 38) กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านทางการให้บริการชุมชน (service learning) เป็นองค์ประกอบหลักของเครือข่ายชุมชน ซึ่งมีการกำหนดเป็นหลักสูตรพื้นฐาน และนับหน่วยกิต รายวิชา เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ในชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการบริการเพื่อสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และสะท้อนผลของการจัดกิจกรรมการบริการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของหลักสูตร รวมทั้ง เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและความรู้สึกที่รับผิดชอบต่อสังคมมาก ดังภาพที่ 2

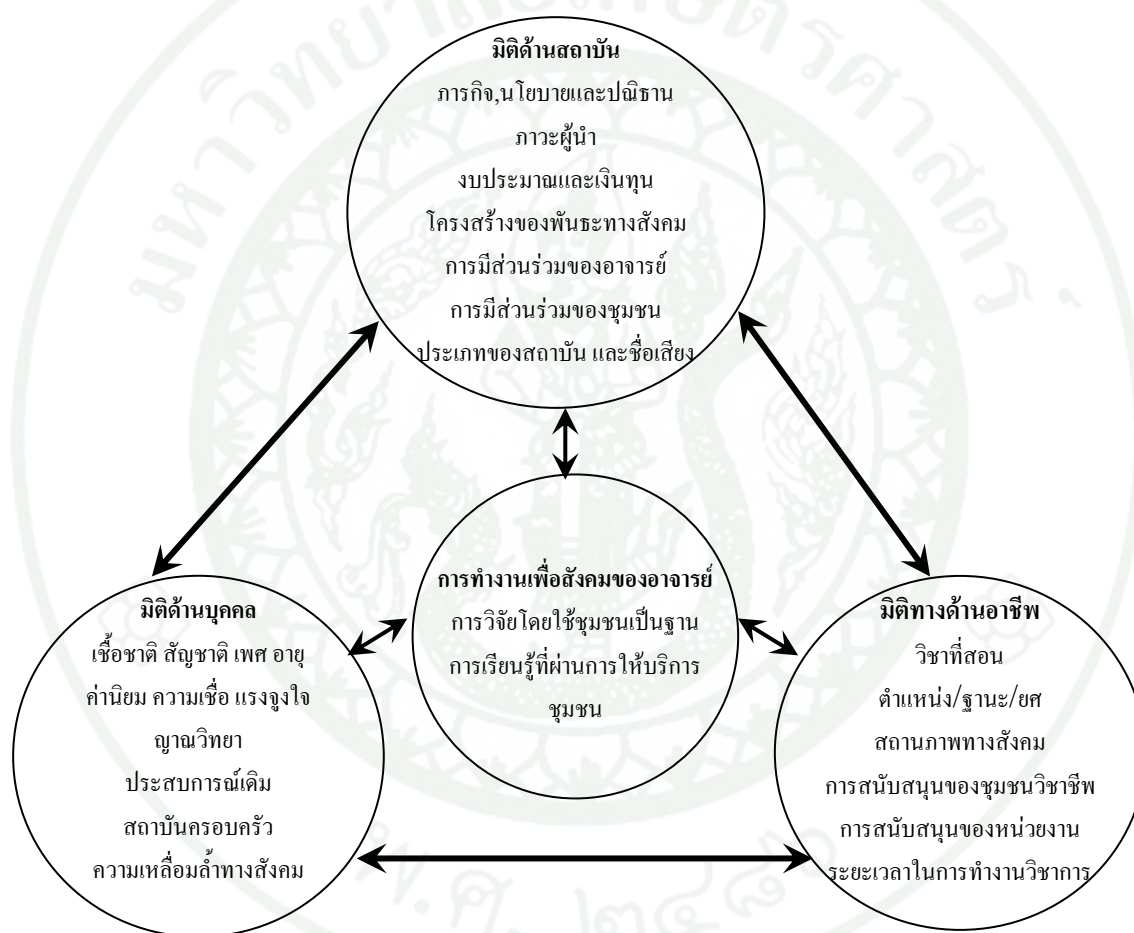

ภาพที่ 2 องค์ประกอบการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์

ที่มา: Bringle, Games and Malloy (1999 cited in Bringle and Hatcher, 2009: 39)

Wade and Demb (2009: 7-12) ได้ศึกษาเรื่อง A Conceptual Model to Explore Faculty Community Engagement พบว่า องค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์ 3 ประการได้แก่ องค์ประกอบด้านที่ 1 คือ มิติด้านสถาบัน ประกอบด้วย ภารกิจ ปณิธาน นโยบาย ภาวะผู้นำ งบประมาณและเงินทุน โครงสร้างของพันธะทางสังคม การมีส่วนร่วมของอาจารย์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ประเภทของสถาบัน และชื่อเสียง องค์ประกอบด้านที่ 2 คือ มิติด้านอาชีพ ประกอบด้วย วิชาที่สอน ตำแหน่ง/ฐานะ/ยศ สถานภาพทางสังคม การ

สนับสนุนของชุมชนวิชาชีพ การสนับสนุนของหน่วยงาน และระยะเวลาในการทำงานวิชาการ องค์ประกอบด้านที่ 3 คือ มิติด้านบุคคล ประกอบด้วย เชื้อชาติ สัญชาติ เพศ อายุ ค่านิยม ความเชื่อ แรงจูงใจ ญาณวิทยา ประสบการณ์เดิม สถาบันครอบครัว และความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งอธิบายได้ว่า การทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์นั้นเป็นหัวใจหลักของโมเดลนี้ และมีความสัมพันธ์กับทุกมิติ ทั้งมิติด้านบุคคล มิติด้านสถาบัน และมิติด้านอาชีพ นอกจากนี้จะเห็นว่าแต่ละมิตินั้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเองด้วย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปแบบการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์

ที่มา: Wade and Demb (2009: 8)

นโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย

เนื่องจากประเทศไทยนั้นไม่มีกฎหมายการศึกษาที่เป็นแม่บทกลางอย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ได้มีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของไทย ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาของไทย ที่ได้กำหนดภารกิจต่าง ๆ ของการจัดการชาติ ซึ่งมีหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษาชัดเจน ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นั้น ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาฝึกอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง การรักษาและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ และการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น สำหรับหลักสูตรระดับอุดมศึกษานั้นต้องมีความหลากหลาย มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้าน ความรู้ ความคิด ความดีงาม คุณภาพชีวิตของบุคคลและความรับผิดชอบ การพัฒนาด้านวิชาการ รวมทั้งการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม อีกทั้งยังกำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับองค์กรต่าง ๆ และชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนด้วย (สุธรรม อารีกุล, 2543: 194-195)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาของไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคม สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2545: 16-17)

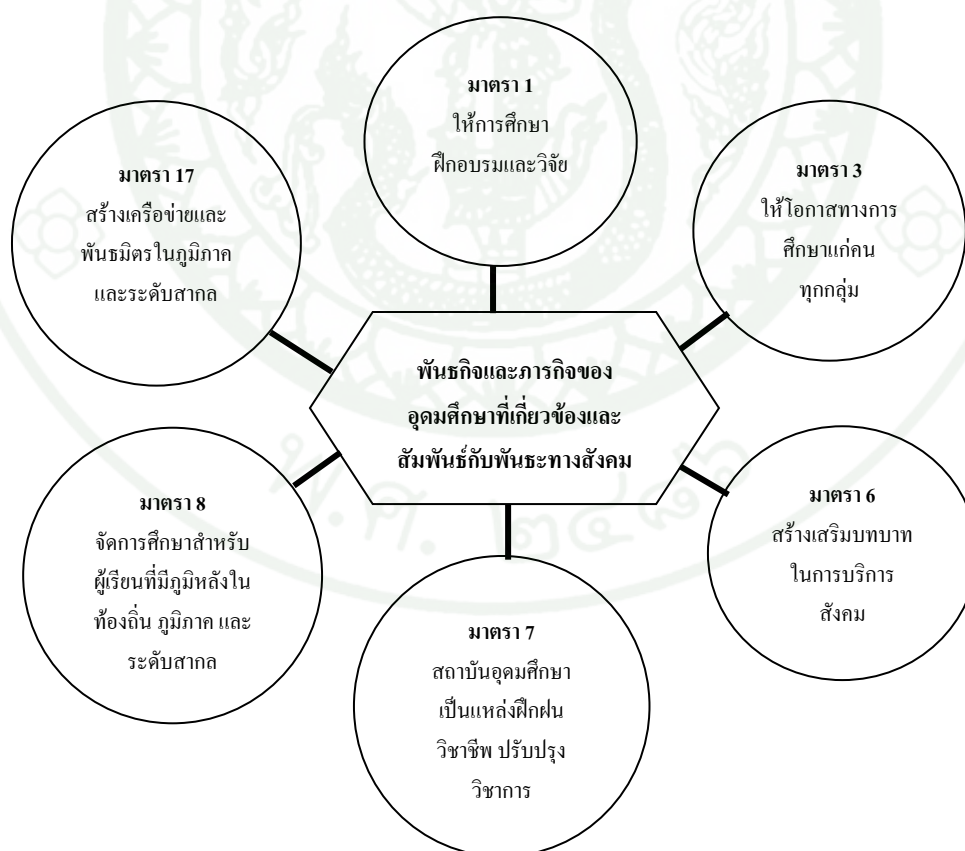
มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาหลัก เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

ทบวงมหาวิทยาลัย กองวิเทศสัมพันธ์ (2542: 10-30) ได้นำเสนอผลการประชุม UNESCO เกี่ยวกับการอุดมศึกษาระดับโลก เมื่อ พ.ศ. 2541 ว่าได้มีการรับรองพันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาไว้ 17 มาตรา และมาตราที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับพันธทางสังคมของมหาวิทยาลัยสรุปได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับพันธทางสังคม
ที่มา: พัฒนามาจาก ทบวงมหาวิทยาลัย กองวิเทศสัมพันธ์ (2542: 10-30)

สอดคล้องกับคำประกาศโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้กำหนดพันธกิจแกนกลางของการอุดมศึกษา คือ การสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนและบำรุงส่งเสริมสังคม ดังมาตรการต่อไปนี้ (จรรยา หยุทอง, 2550: 56)

1. ให้การศึกษาแก่บัณฑิตที่มีคุณภาพสูง และพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดยการปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาให้เข้ากับความต้องการของสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอยู่เสมอ
2. ให้โอกาสสำหรับการศึกษาในระดับสูงและการศึกษาตลอดชีพที่หลากหลายแก่นักศึกษาในการเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมความมั่นคงแก่สิทธิมนุษยชน การพัฒนาประชาธิปไตย และสันติภาพในบริบทของความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน
3. พัฒนา สร้าง และกระจายความรู้จากการวิจัยแก่ชุมชนเพื่อช่วยเหลือสังคมในการพัฒนาทางวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. ช่วยสร้างความเข้าใจ การอธิบาย การอนุรักษ์ และการกระจายประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระหว่างประเทศในบริบทของความหลากหลายและพลวัตทางวัฒนธรรม
5. ช่วยป้องกันและส่งเสริมค่านิยมทางสังคมโดยการให้การอบรมแก่เยาวชนเกี่ยวกับค่านิยมทางประชาธิปไตยและการคิดวิเคราะห์เพื่อช่วยในการถกแถลงและความเข้าใจในมนุษยธรรม
6. ช่วยพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาทุกระดับ

ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนด พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ทั้งปัจจุบันและอนาคต มีบริการชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อจัดการความยากจน ความหิวโหย ความขัดแย้งที่รุนแรงของสังคม และโรคภัยไข้เจ็บ และที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถานประกอบการเพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้ปฏิบัติงานได้เข้ามาศึกษาต่อ แนวคิดของการจัดพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่ UNESCO ได้เสนอแนะดังกล่าวเบื้องต้น มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตั้งแต่หมวดที่ 1-9

โดยเฉพาะหลักการในหมวดที่ 1 มาตรา 9 ว่าด้วยการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542) ดังนี้

- 1) มีเอกภาพด้านนโยบาย แต่หลากหลายในทางปฏิบัติ
- 2) กระจายอำนาจ
- 3) มีมาตรฐานการศึกษา และมีระบบประกันคุณภาพการศึกษา
- 4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- 5) มีการระดมทรัพยากร
- 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน และสถาบันอื่น ๆ

นอกจากนี้ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานการอุดมศึกษาเป็นกลไกระดับกระทรวง ระดับคณะกรรมการการอุดมศึกษา และระดับหน่วยงานเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาการอุดมศึกษาต่อไป ประกอบด้วย มาตรฐาน 3 ด้าน 12 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 5-7) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 มาตรฐานการอุดมศึกษา

มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้
1. ด้านคุณภาพบัณฑิต	1.1 บัณฑิตมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตนสามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง และ สังคมได้ 1.2 บัณฑิตมีจิตสำนึก ดำรงชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลัก คุณธรรม จริยธรรม
2. ด้านการบริหารจัดการการอุดมศึกษา	2.1.1 มีการบริหารจัดการบุคลากรที่มีประสิทธิภาพมีความยืดหยุ่น 2.1.2 มีการจัดการทรัพยากรและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 2.1.3 มีระบบการประกันคุณภาพเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้
2.2 ด้านพันธกิจของการบริหารการ อุดมศึกษา	2.2.1 มีหลักสูตรและการเรียน การสอนที่ ทันสมัยยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลาย และให้ความสำคัญ กับผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้ และการ สร้างงานด้วยตนเอง 2.2.2 มีการวิจัยเพื่อสร้างและประยุกต์ใช้ องค์ความรู้ใหม่ สร้างเครือข่ายความ ร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งใน และต่างประเทศ 2.2.3 ให้บริการวิชาการที่ทันสมัย เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคม 2.2.4 อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน พัฒนา เผยแพร่ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ด้านการสร้างและพัฒนาสังคม ฐานความรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้	3.1 เสริมสร้างสังคมฐานความรู้ โดยการ แสวงหา การสร้าง และการใช้ประโยชน์ ความรู้จากท้องถิ่นและต่างประเทศ 3.2 บริหารจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ใช้หลักการวิจัยแบบบูรณาการ การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย และการประสานความร่วมมือ

กฎกระทรวงปี พ.ศ. 2549 ได้กำหนดลักษณะมหาวิทยาลัยไว้ ดังนี้ (สำนักงาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 129)

1. ให้การศึกษา และส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขาวิชา หรือหลายกลุ่ม
สาขาวิชา
2. ให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตร
บัณฑิต

3. มีภารกิจด้านการสอน การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมของชาติ

บทบาทที่คาดหวังของมหาวิทยาลัยในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ชยันต์ วรรณะภูติ และสวัสดิ์ บันเทิงสุข (2530: 186 -187) ได้เสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ประการที่มีความสอดคล้องกับปัญหาของสังคม ดังนี้

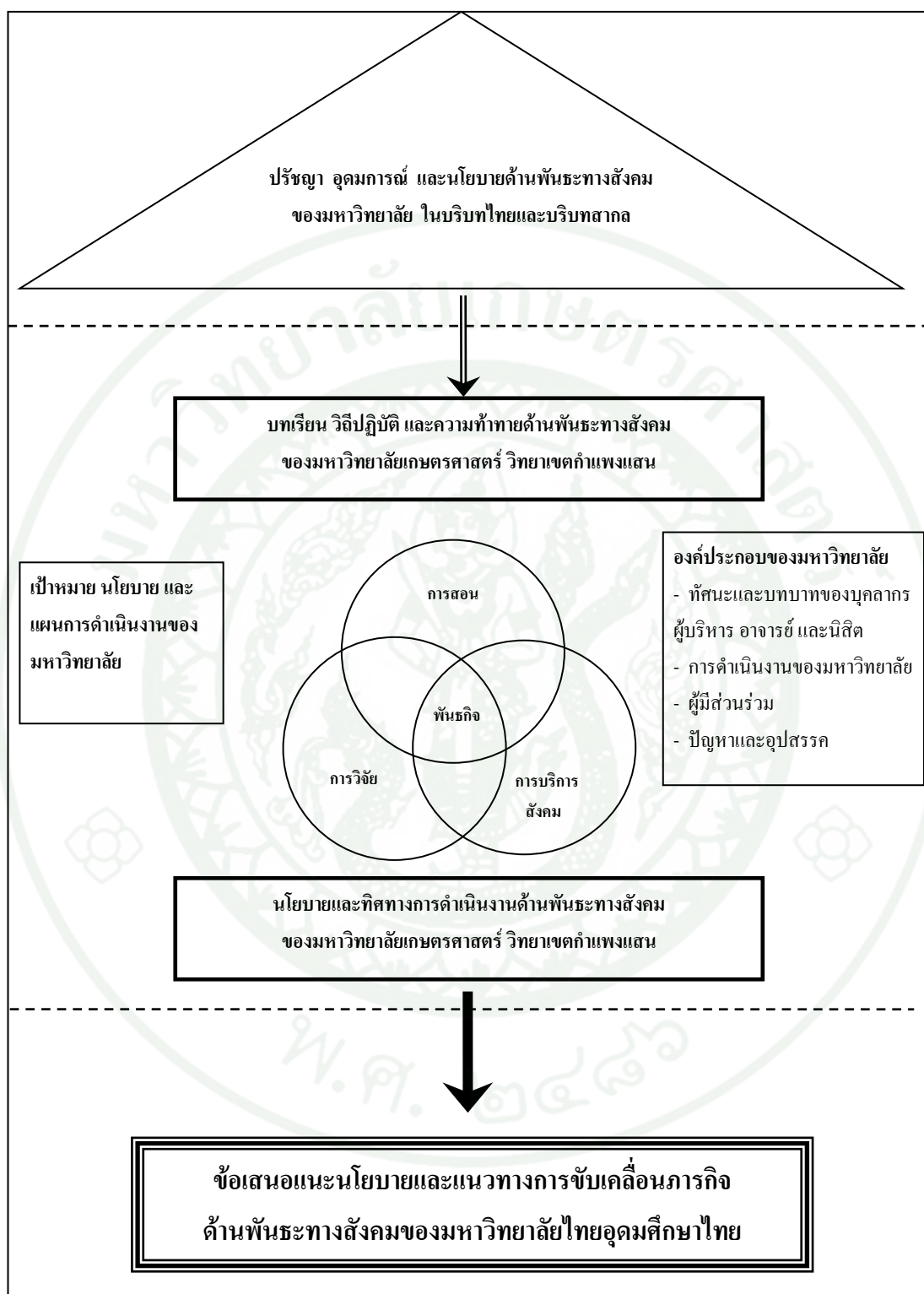
1. ด้านการสอน มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาของสังคม และสอนให้นักศึกษาได้สำนึกถึงปัญหาของสังคมและปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปปรับใช้สังคม
2. ด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยนั้นควรเป็นไปเพื่อรับใช้สังคม โดยมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาคำตอบหรือความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้
3. ด้านการให้บริการแก่ชุมชน การที่มหาวิทยาลัยมองเห็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชน จะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถให้บริการแก่ชุมชนได้ตรงกับลักษณะของปัญหาและความต้องการ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนักศึกษาใช้ความรู้ ความสามารถในการด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่ชุมชนมากที่สุด
4. ด้านทำนุบำรุงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนั้นต้องเป็นผู้นำในการศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่ และทำนุบำรุงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ตลอดจนกระตุ้นให้นักศึกษาและประชาชนสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนำมาสู่การสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework) ครั้งนี้ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับพันธะทางสังคมทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสร้างเป็นนโยบายการดำเนินงาน

ด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทยให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างลุ่มลึก และคาดหมายอนาคตโดยไม่ย้อนไปสู่ความผิดพลาดที่เคยเป็น ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

เพื่อให้การสะท้อนภาพพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทยได้อย่างลุ่มลึก ผู้วิจัยใช้การวิจัยผสมวิธี (mixed methodology) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เป็นการผสมในระดับข้อมูล เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กัน ที่เรียกว่า เทคนิคสามเส้า (triangulation technique) เพื่อช่วยยืนยันข้อมูล และเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ อีกทั้งยังเป็นการศึกษารายละเอียดของข้อมูลในระดับลึก และหลากหลายแง่มุม เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของข้อมูลแต่ละประเภท และเสริมให้งานวิจัยมีความแข็งแกร่งขึ้น โดยการวิจัยนี้แบ่งการศึกษออกเป็น 3 ระยะ ใช้วิธีการต่างแหล่งข้อมูล (triangulation of source) และต่างวิธี (methods triangulation) (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัฏราภรณ์, 2555) ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์อุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis)

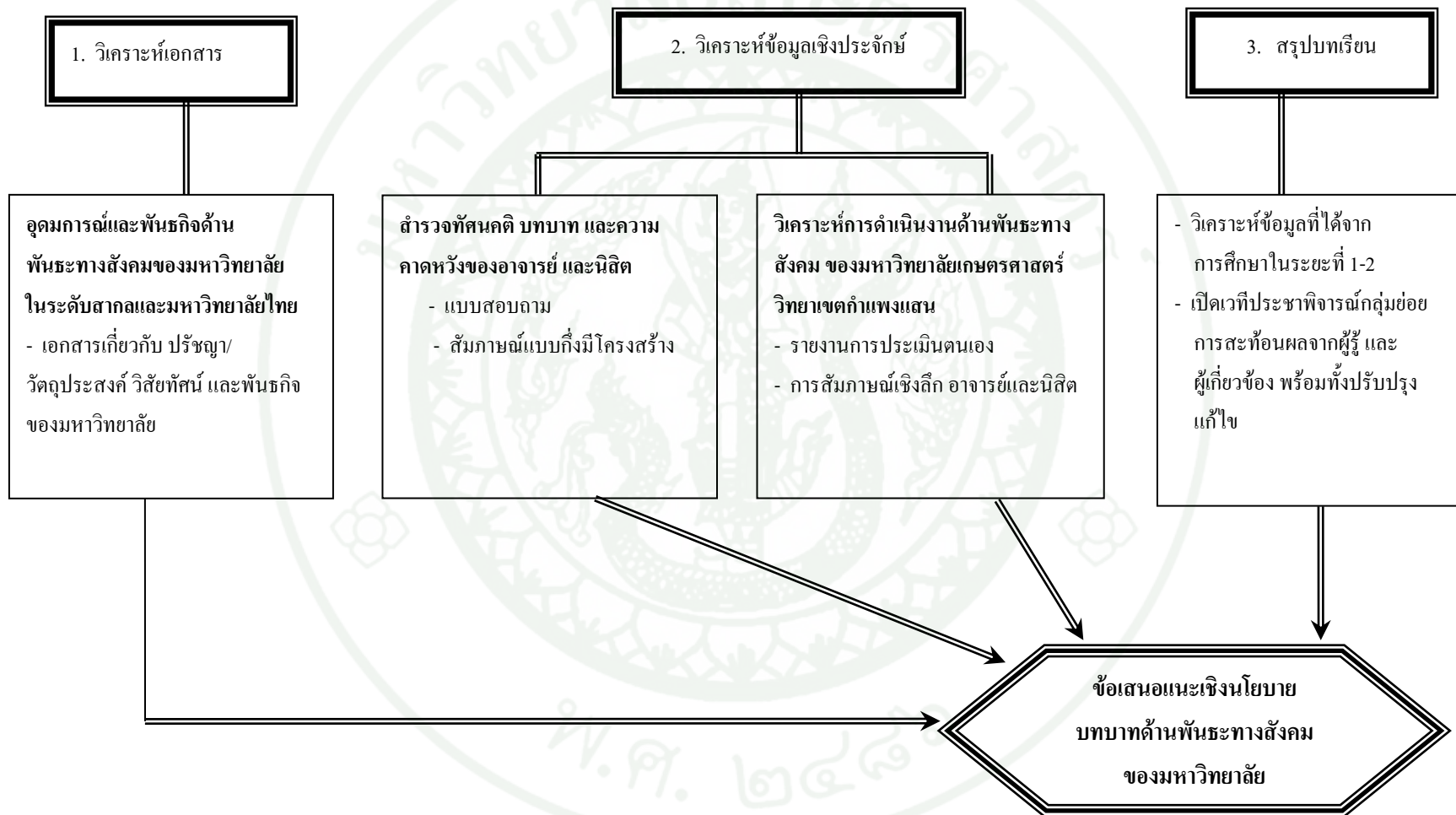
ระยะที่ 2 การศึกษาเชิงประจักษ์ เป็นการศึกษาบทเรียนวิถีปฏิบัติและความท้าทายของมหาวิทยาลัยไทยในด้านพันธะทางสังคม จากกรณีตัวอย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1) การศึกษาทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์และนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสำรวจ (Survey) ด้วยแบบสอบถามอาจารย์ และนิสิต ในเรื่องทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

2) วิเคราะห์การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยการสัมภาษณ์เฉพาะราย ผู้ให้ข้อมูล คือ อาจารย์ และนิสิต (key informants) ซึ่งคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนความหลากหลายของทุกตำแหน่งหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม (heterogeneous purposive sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis)

ระยะที่ 3 การสรุปบทเรียนและเปิดเวทีระดมความคิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แล้วนำมาสรุปเป็นบทเรียน การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และนำเสนอข้อค้นพบในรูปแบบของการจัดเวที พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และนำผลที่ได้ปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำไปสู่การสร้างนโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย ให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดวิธีการ ดำเนินการวิจัยแต่ละระยะดังนี้ (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 กรอบการศึกษา

ตอนที่ 1 วิธีการศึกษาอุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรัชญา / วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ
ของมหาวิทยาลัยทั้งในบริบทสากลและบริบทของประเทศไทย

เอกสาร

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเอกสารปฐมภูมิ (primary source) ได้จากการสืบค้น
ฐานข้อมูลสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทาง internet ในประเด็นเกี่ยวกับ ปรัชญา / วัตถุประสงค์
วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้งในบริบทสากลและบริบทของประเทศไทย

ในการศึกษาครั้งนี้เลือกมหาวิทยาลัยที่เป็นตัวแทนในการศึกษาทั้งสิ้น 7 แห่ง โดยพิจารณา
มหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้นจากปรัชญา land grant ประกอบด้วย 1) มหาวิทยาลัยในบริบทสากล 4 แห่ง
โดยเป็นมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา 2 แห่ง คือ Michigan State University และ Iowa
State University 2) มหาวิทยาลัยในภูมิภาคเอเชีย 2 แห่ง คือ Kyoto University และ University
of the Philippines at Los Baños และ 3) มหาวิทยาลัยในบริบทประเทศไทย 3 แห่ง ได้แก่
มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) ศึกษาเปรียบเทียบ โดย
แสดงเป็นตาราง matrix โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา ถ้อยแถลงของมหาวิทยาลัยที่ปรากฏใน ปรัชญา /
วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ โดยพิจารณาความสอดคล้องต้องกันกับแนวคิดพันธะทาง
สังคม การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเอกสาร ได้ให้ความสำคัญเอกสารที่มาจากต้นกำเนิดของ
แหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามเนื้อหา มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับในสังคม

ตอนที่ 2 วิธีการศึกษาทัศนคติ บทบาท และความคาดหวัง ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน รวมทั้งสิ้น 532 คน (งานการเจ้าหน้าที่ กองธุรการ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน, 2554)

กลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) อาจารย์จาก 6 คณะของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งประกอบด้วย (1) คณะเกษตร กำแพงแสน จำนวน 145 คน (2) คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน จำนวน 85 คน (3) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ จำนวน 44 คน (4) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จำนวน 154 คน (5) คณะสัตวแพทยศาสตร์ จำนวน 78 คน และ (6) คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จำนวน 26 คน นำจำนวนอาจารย์แต่ละคณะมากำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Determining Sampling Size From a Given Population ของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน สุภาพ นิตราภรณ์, 2547 ก: 63) ได้กลุ่มตัวอย่างแต่ละแห่ง ดังนี้ (1) คณะเกษตร กำแพงแสน จำนวน 61 คน (2) คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน จำนวน 36 คน (3) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ จำนวน 18 คน (4) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จำนวน 65 คน (5) คณะสัตวแพทยศาสตร์ จำนวน 33 คน และ (6) คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จำนวน 11 คน รวมทั้งสิ้น 224 คน

ตารางที่ 3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างอาจารย์

คณะ	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	จำนวนที่เก็บ ได้
คณะเกษตร กำแพงแสน	145	61	53
คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน	85	36	30
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์	44	18	15
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์	154	65	50
คณะสัตวแพทยศาสตร์	78	33	28
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา	26	11	8
รวมทั้งสิ้น	532	224	184

2. สุ่มอาจารย์แต่ละคณะที่กล่าวมาแล้วในขั้นที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (questionnaire) สร้างขึ้นโดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์ เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ (check list) ได้แก่ เพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม กับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย ส่วนคำถามปลายเปิดได้แก่ อายุ อายุการทำงาน ภาควิชา และ คณะ

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ (check list)

ตอนที่ 3 ทศนคติของอาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 บทบาทของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยข้อคำถามแบบเลือกตอบ (check list) และข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ปฏิบัติมาก ปฏิบัติปานกลาง ปฏิบัติน้อย และไม่ปฏิบัติ

ตอนที่ 5 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ คาดหวังมากที่สุด คาดหวังมาก คาดหวังปานกลาง คาดหวังน้อย และคาดหวังน้อยที่สุด และคำถามปลายเปิดสำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การทดสอบเครื่องมือ

1. เมื่อสร้างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำแบบสอบถามให้คณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุง
2. นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่นและตรวจสอบความเที่ยงตรงเฉพาะหน้า (face validity) กับอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มีในกลุ่มตัวอย่างจำนวนกลุ่มละ 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ซึ่งเหมาะกับเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่เป็นแบบเลือกตอบและแบบวัดทัศนคติ (อ้างถึงใน สุภาพ นิตราภรณ์, 2547) โดยแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ทัศนคติของอาจารย์ ได้ค่า $\alpha = 0.9348$ ตอนที่ 3 บทบาทการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ได้ค่า $\alpha = 0.8381$ และตอนที่ 4 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ได้ค่า $\alpha = 0.8372$ แสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความเชื่อมั่นสูง จึงถือเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถึงคณบดีทั้ง 6 คณะที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะเกษตร กำแพงแสน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน คณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปมอบให้ทางเลขานุการคณะทั้ง 6 คณะ เพื่อทำการจัดส่งให้อาจารย์ที่ผู้วิจัยสุ่มเลือกไว้ในแต่ละภาควิชา และในการสุ่มกลุ่มทดแทนผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งแบบสอบถามด้วยตัวเอง และขอรับคืนประมาณ 2 สัปดาห์
3. การส่งคืนแบบสอบถาม ผู้วิจัยไปรับคืนด้วยตัวเอง เมื่อส่งแบบสอบถามไปแล้วประมาณ 19 วัน ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับมา 68 ชุด คิดเป็นร้อยละ 30.36 ของกลุ่มตัวอย่าง จึงทำการติดตามแบบสอบถามโดยการทวงถามอาจารย์รายคน พร้อมทั้งได้ส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องผลการไม่ตอบว่าทำแบบสอบถามหาย หลังการติดตาม ได้แบบสอบถามเพิ่มอีก 51 ชุด คิดเป็นร้อยละ 22.77 ของกลุ่มตัวอย่าง ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มทดแทน จำนวน 80 คน และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 65 คน คิดเป็นอัตราทดแทนร้อยละ 29.02 รวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับคืน 184 ชุด คิดเป็นร้อยละ 82.14 ของแบบสอบถามทั้งหมด (ตารางที่ 3) ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล 7 พฤศจิกายน 2556 – 8 มกราคม 2557
4. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่า แบบสอบถามทุกฉบับมีความสมบูรณ์
5. ผู้วิจัยใช้วิธีเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ อายุ อายุการทำงาน สถานภาพ ภาควิชา กลุ่มวิชา คณะ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ทั้งทัศนคติ บทบาทการดำเนินงาน และความคาดหวังของกลุ่มผู้ตอบก่อนและหลัง โดยใช้ t-test ทดสอบ ผลการเปรียบเทียบ ข้อมูลพื้นฐานและบทบาทด้านการดำเนินงาน พบความแตกต่างใน 4 ประเด็น คือ (1) ภาควิชาที่สังกัด มีค่า $t = 2.442$ และ $p = 0.016$ เนื่องจากจาก กลุ่มผู้ตอบหลังในแต่ละภาควิชาที่มีสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มตอบก่อน ซึ่งตรงกับลักษณะประชากรที่ศึกษา (2) ความรู้

เกี่ยวกับปรัชญา วิสัยทัศน์ บทบาท พันธกิจ และภารกิจที่มุ่งเน้นการเข้าไปทำงานแบบส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีค่า $t = -2.662$ และ $p = 0.008$ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า กลุ่มผู้ตอบหลังมีสัดส่วนในการเลือกตอบในตัวเลือกทราบและเข้าใจอย่างดีมากกว่ากลุ่มผู้ตอบก่อน คือ 62 คน และ 49 คน ตามลำดับ (3) ความชำนาญในงานวิจัยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีค่า $t = 3.629$ และ $p = 0.000$ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า กลุ่มผู้ตอบหลังมีสัดส่วนในการเลือกตอบข้อคำถามนี้มากกว่าผู้ตอบก่อน คือ 11 คน และ 0 คน ตามลำดับ และ (4) งานวิจัยที่ทำไม่ใช่งานวิจัยเชิงชุมชน มีค่า $t = -2.655$ และ $p = 0.009$ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า กลุ่มผู้ตอบก่อนมีสัดส่วนในการเลือกตอบข้อคำถามนี้มากกว่าผู้ตอบหลัง คือ 7 คน และ 0 คน และ ส่วนข้อมูลพื้นฐานอีก 7 ประเด็นที่เหลือ รวมถึงทัศนคติ และความคาดหวังไม่พบความแตกต่างกันของกลุ่มผู้ตอบก่อนและหลัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปอ้างผลการวิจัยไปยังประชากรเป้าหมายด้วยความมั่นใจ 95%

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์ประมวลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสำรวจข้อมูลทั่วไปของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ อายุการทำงาน สถานภาพ ภาควิชา คณะ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ใช้วิธีพรรณนาประกอบตาราง แสดงค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย
2. การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย ใช้วิธีพรรณนาประกอบตาราง แสดงค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย
3. การวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมและความคาดหวังของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยแสดงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีการกำหนดคะแนนคำตอบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ ได้กำหนดไว้ดังนี้ เห็นด้วยมากที่สุด 5 คะแนน และเห็นด้วยน้อยที่สุด 1 คะแนน

เกณฑ์การให้คะแนนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานทางสังคมและความคาดหวังของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพื้นฐานทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการอภิปรายผลตามช่วงความกว้างแต่ละชั้น

ดีมาก	4.24 – 5.00
ดี	3.43 – 4.23
ปานกลาง	2.62 – 3.42
ไม่ดี	1.81 – 2.61
ไม่ดีที่สุด	1.00 – 1.80

4. การวิเคราะห์บทบาทในการดำเนินงานด้านพื้นฐานทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยแสดงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีการกำหนดคะแนนคำตอบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 4 ระดับ คือ จาก 0 ถึง 3 ไม่ปฏิบัติ มีคะแนน 0 และ ปฏิบัติมาก มีคะแนน 3

เกณฑ์การให้คะแนนเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทในการดำเนินงานด้านพื้นฐานทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน การแปลผลจากเกณฑ์เฉลี่ยที่ได้จากการคำนวณช่วงความกว้างของข้อมูลแต่ละชั้น ดังนี้

ไม่ปฏิบัติ	0.00 – 0.75
ปฏิบัติน้อย	0.76 – 1.51
ปฏิบัติปานกลาง	1.52 – 2.27
ปฏิบัติมาก	2.28 – 3.00

5. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ และการทำวิจัยในชุมชนแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพื้นฐานทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยใช้ Independent Sample t-test เนื่องจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มวิชามีจำนวนไม่เท่ากัน

6. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา

**ตอนที่ 3 การศึกษา บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงาน
ด้านพันธะทางสังคมของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน**

การศึกษาเกี่ยวกับ บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ตั้งแต่ชั้นปีที่ 2 – ชั้นปีที่ 6 และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งสิ้น 5,504 คน (งานประกันคุณภาพ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน, 2556: 24)

กลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) นิสิตจาก 6 คณะของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งประกอบด้วย นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน (1) คณะเกษตร กำแพงแสนระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 1,377 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 412 คน (2) คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 1,008 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 107 คน (3) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 846 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 49 คน (4) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 1,037 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 130 คน (5) คณะสัตวแพทยศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 294 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 36 คน และ (6) คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 168 คน และระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 40 คน

นำจำนวนนิสิตแต่ละคณะมากำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Determining Sampling Size From a Given Population ของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน สุภาพ นัฏราภรณ์, 2547ก: 63) ได้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคณะ ดังนี้ (1) คณะเกษตร กำแพงแสน 117 คน (2) คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน จำนวน 73 คน (3) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ จำนวน 58 คน (4) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จำนวน 77 คน (5) คณะสัตวแพทยศาสตร์ จำนวน 21 คน และ (6) คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จำนวน 14 คน กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 360 คน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนกลุ่มตัวอย่างนิสิต

คณะ	จำนวนนิสิต ปริญญาตรี ชั้นปีที่2-6	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	จำนวนนิสิต บัณฑิตศึกษา	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	จำนวนที่เก็บ ได้
คณะเกษตร กำแพงแสน	1,377	90	412	27	117
คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน	1,008	66	107	7	73
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์	846	55	49	3	58
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์	1,037	68	130	9	77
คณะสัตวแพทยศาสตร์	294	19	36	2	21
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา	168	11	40	3	14
รวมทั้งสิ้น	4,730	309	774	51	360

2. ตัวแทนนิสิตที่กล่าวมาแล้วในขั้นที่ 1 โดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (questionnaire) สร้างขึ้นโดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนิสิต เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ (check list) ได้แก่ เพศ และระดับการศึกษา ส่วนคำถามปลายเปิดได้แก่ อายุ ชั้นปี ผลการเรียนเฉลี่ย คณะ สาขาวิชา และภูมิำเนา

ตอนที่ 2 บทบาทของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยข้อคำถามแบบเลือกตอบ (check list) และข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ปฏิบัติมาก ปฏิบัติปานกลาง ปฏิบัติน้อย และไม่ปฏิบัติ

ตอนที่ 3 ความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ คาดหวังมากที่สุด คาดหวังมาก คาดหวังปานกลาง คาดหวังน้อย และคาดหวังน้อยที่สุด

การทดสอบเครื่องมือ

1. เมื่อสร้างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำแบบสอบถามให้คณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุง
2. นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่นและตรวจสอบความเที่ยงตรงเฉพาะหน้า (face validity) กับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนกลุ่มละ 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach alpha coefficient (อ้างถึงใน สุภาพ นัตรารักษ์, 2547) โดยแบบสอบถาม ตอนที่ 2 บทบาทของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ได้ค่า $\alpha = 0.8776$ และตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ได้ค่า $\alpha = 0.8896$ แสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความเชื่อมั่นสูง จึงถือเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถึงคณบดีทั้ง 6 คณะ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะเกษตร กำแพงแสน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน คณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมด 360 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด (ตารางที่ 4) ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล 7 พฤศจิกายน – 18 ธันวาคม 2557

3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่า แบบสอบถามทุกฉบับมีความสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์ประมวลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสำรวจข้อมูลทั่วไปของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้วิธีพรรณนาประกอบ ตาราง แสดงค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย
2. การวิเคราะห์ บทบาทของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคม โดยแสดงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีการกำหนดคะแนนคำตอบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 4 ระดับ จาก 0 ถึง 3 ได้กำหนดไว้ดังนี้ ไม่ปฏิบัติ มีคะแนน 0 และปฏิบัติมาก มีคะแนนเท่ากับ 3

เกณฑ์การให้คะแนนเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทในการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการอภิปรายผลโดยการคำนวณความกว้างของช่วงชั้น การแปลผลจากเกณฑ์เฉลี่ย ดังนี้

ไม่ปฏิบัติ	0.00 – 0.75
ปฏิบัติน้อย	0.76 – 1.51
ปฏิบัติปานกลาง	1.52 – 2.27
ปฏิบัติมาก	2.28 – 3.00

3. การวิเคราะห์ความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยแสดงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีการกำหนดคะแนนคำตอบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด ให้ 5 คะแนน และเห็นด้วยน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การให้คะแนนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความคาดหวังของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการอภิปรายผลโดยการคำนวณ ความกว้างของช่วงชั้น ดังนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	4.24 – 5.00
เห็นด้วยมาก	3.43 – 4.23
เห็นด้วยปานกลาง	2.62 – 3.42
เห็นด้วยน้อย	1.81 – 2.61
เห็นด้วยน้อยที่สุด	1.00 – 1.80

4. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย บทบาท และความคาดหวังของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในด้านกลุ่มวิชา (วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์) และการมีประสบการณ์ทำวิจัยในชุมชนและสังคม โดยใช้ Independent Sample t-test เนื่องจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มวิชามีจำนวนไม่

5. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา

ตอนที่ 4 วิธีการศึกษา แนวคิดและทัศนคติ ของอาจารย์และนิสิต เกี่ยวกับบทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

อาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล (key informants) คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จำนวน 15 คน โดยแบ่งออกเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย (รองอธิการบดี) 1 คน นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา กำแพงแสน 1 คน และอาจารย์จากคณะเกษตร กำแพงแสน 5 คน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน 2 คน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ 1 คน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 2 คน คณะสัตวแพทยศาสตร์ 2 คน และคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา 1 คน และนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จำนวน 5 คน โดยแบ่งออกเป็นคณะเกษตร กำแพงแสน 1 คน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ 2 คน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ 1 คน และคณะสัตวแพทยศาสตร์ 1 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- (1) เป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานวิจัยหรือจัดโครงการเพื่อสังคม และมีอายุการทำงานไม่น้อยกว่า 4 ปี
- (2) เป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 ขึ้นที่มีประสบการณ์การทำงานในชุมชน
- (3) เป็นผู้ยินดีร่วมให้ข้อมูลตลอดกระบวนการสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth Interview) การสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยผู้วิจัยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสำรวจทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องด้วยแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก

การทดสอบเครื่องมือ

เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สำหรับกลุ่มอาจารย์และนิสิตเรียบร้อยแล้ว นำแบบสัมภาษณ์ให้คณะกรรมการที่ปรึกษาเป็นผู้ตรวจเพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อเรียนเชิญอาจารย์และนิสิต แจกวัสดุประสงค์ของการทำวิจัย และขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
2. นำหนังสือแจ้งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถึงคณบดีที่อาจารย์และนิสิตสังกัด เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีภายหลังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายเสร็จสิ้น โดยการจดบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ ขณะสัมภาษณ์ และฟังจากเทปบันทึกเสียง แล้วถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายแบบคำต่อคำ เพื่อสร้างมโนทัศน์ (concept) ของข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันในรูปข้อความ (statement) และ

จัดหมวดหมู่ของมโนทัศน์เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงเหตุผล โดยผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (code) แยกเป็นหมวดหมู่ (code mapping) และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละมโนทัศน์ จัดหมวดหมู่ให้แก่มโนทัศน์ต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูลด้วยการดูข้อคำถาม สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ขณะที่สัมภาษณ์ คำตอบที่ได้สอดคล้องกับบริบท ข้อมูลเดิม และข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล (data triangulation) และการตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (methodology triangulation) เพื่อให้ข้อมูลมีความหมาย แม่นยำ และมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

ตอนที่ 5 วิธีการศึกษาสภาพการณ์ดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนภาคสนาม

การศึกษภาคสนามในสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะราย (case study) เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่แท้จริงของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นกรณีศึกษาหนึ่งในลักษณะตัวอย่างที่ดี (success case) เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเก่าแก่ ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีความผูกพันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกินอยู่ และวิทยาเขตกำแพงแสนมีที่ตั้งอยู่ในชุมชนและสังคม มีหน่วยงานและสถานีวิจัยที่คอยช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในเขตภาคกลางและภาคตะวันตก จึงทำการศึกษาเจาะลึกถึงสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันที่สอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) เอกสารของมหาวิทยาลัย เช่น ประวัติของสถาบัน รายงานการประเมินตนเองปีการศึกษา 2555 เกี่ยวกับนโยบาย แผนการดำเนินงาน และสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันทั้งในด้านการสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการแก่สังคม แล้วนำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 6 การสรุปบทเรียนและเปิดเวทีระดมความคิด

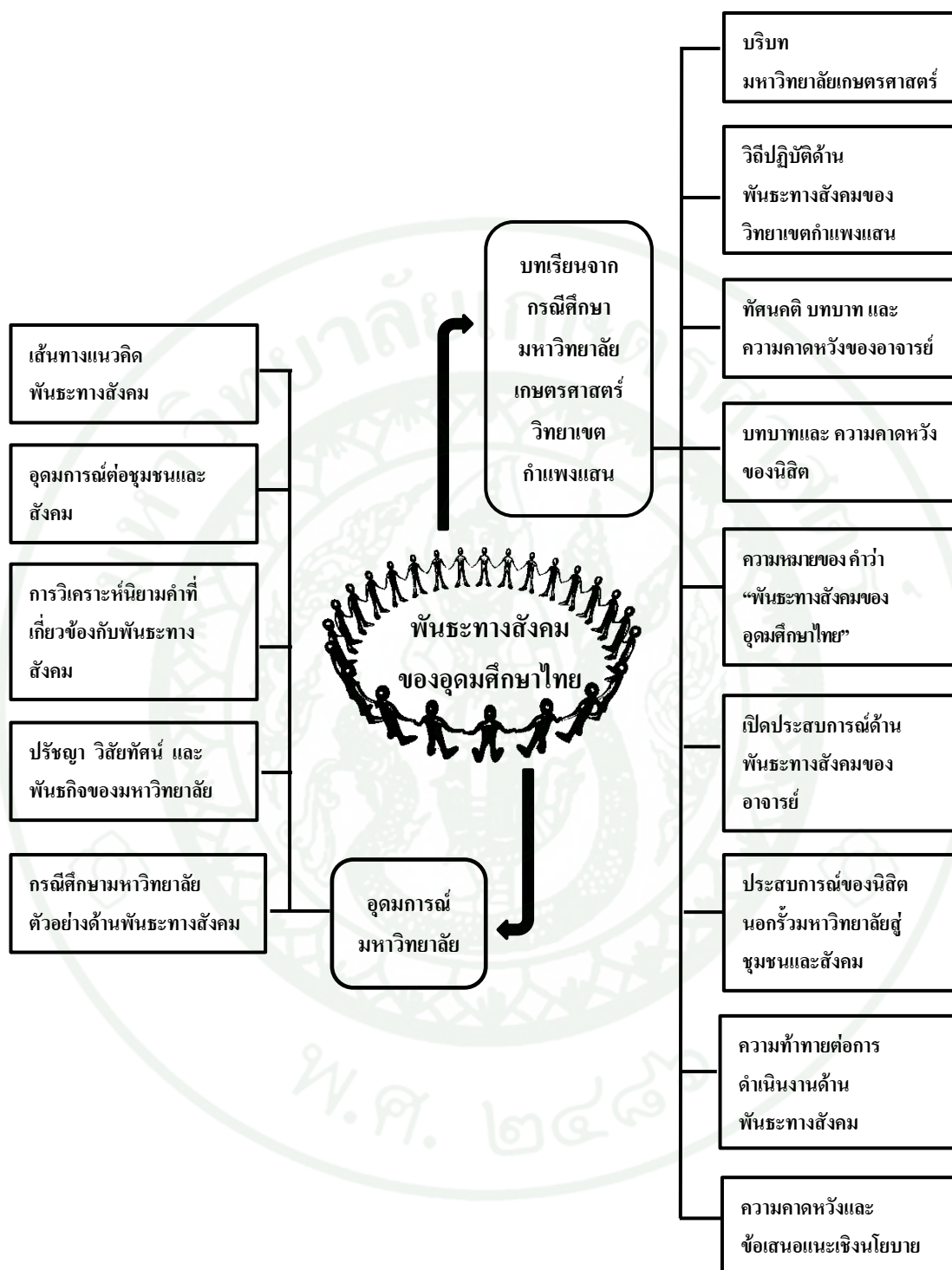
ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แล้วนำมาสรุปเป็นบทเรียน การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และนำเสนอข้อค้นพบในรูปแบบของการจัดเวที พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำไปสู่การสร้างนโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย ให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ณ ห้องนนทรี ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยมี ผู้บริหาร อาจารย์ และ นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเข้าร่วมจำนวน 10 คน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย การประมวลข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เอกสาร การสอบถาม และการสัมภาษณ์ ผ่านการสะท้อนในแง่มุมที่หลากหลาย นำไปสู่การประมวลเป็นภาพจากแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในภาพกว้างและเชิงลึก ในลักษณะของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าจากต่างแหล่ง และต่างวิธี ทำให้ได้นโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทยให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน

ผลการวิจัยนำเสนอตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 อุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากล และมหาวิทยาลัยไทย **ตอนที่ 2** บทเรียนจากกรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งได้นโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทยให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์แต่ละตอนนำเสนอด้วยภาพที่ 7 ดังนี้

ภาพที่ 7 สารสำคัญพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย

ตอนที่ 1 อุดมการณ์และพันธกิจ ด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัย

การเข้าไปทำงานกับชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ในบทบาทของการเป็นหุ้นส่วนที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชน สังคม และท้องถิ่น เรียกว่า พันธะทางสังคม (social engagement) ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการสะท้อนนโยบายและการปฏิบัติของมหาวิทยาลัยที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง โดยการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการและแหล่งทรัพยากรของมหาวิทยาลัยในการสร้างผลผลิต หรือนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ พันธะทางสังคมถือเป็นบทบาทที่สำคัญของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความครอบคลุมภารกิจหลักทั้ง 3 ด้าน ของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย และการบริการชุมชน

ในตอนนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอใน 5 ประเด็น คือ (1) เส้นทางแนวคิดพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา (2) อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม (3) การวิเคราะห์นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคม (4) ประชุม/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยไทยและมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และ (5) กรณีศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยตัวอย่าง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมให้มีความชัดเจน และสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ประชุม/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่สอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคม

เส้นทางแนวคิดพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1631 โดยได้นำรูปแบบมาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (Cambridge and Oxford models) ซึ่งจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ของกรีก ละติน และฮีบรู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตผู้นำนักบวชศาสนาคริสต์นิกาย จะเห็นว่าอุดมการณ์ในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศสหรัฐอเมริกามีได้มุ่งเน้นไปที่การบริการสาธารณะหรือพันธะทางสังคมเป็นองค์ประกอบหลัก มหาวิทยาลัยในยุคนี้มีบทบาทหน้าที่เพียงเพื่อให้การศึกษาสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายหลังจากที่ได้รับอิสรภาพ เป้าหมายและทิศทางในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยของประเทศสหรัฐอเมริกาก็

เปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการสร้างชาติ พัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐ (State University) ซึ่งมีได้มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา (วิชัย ตันศิริ, 2550ก: 169-176) ดังจะเห็นได้จากในปี ค.ศ. 1862 รัฐบาลได้เข้ามาช่วยเหลือ โดยออกกฎหมาย Morrill's Act และยกที่ดินให้สำหรับจัดตั้งมหาวิทยาลัยประจำมลรัฐต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการจัดตั้งมหาวิทยาลัย land grant ขึ้น ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะมีจุดประสงค์เพื่อให้การศึกษาแก่คนธรรมดา เพื่อพัฒนาด้านการเกษตรกรรมและวิชาชีพให้แก่ประชาชน และเพื่อผลิตงานวิจัยที่สามารถพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง (Ferraiolo, 2007: 17) โดยถือเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย

สถาบันอุดมศึกษาได้นำแนวคิด civic engagement มาเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาระดับสูง กล่าวคือ ในหลักสูตรการเรียนการสอนได้มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยการเชื่อมโยงกับความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์และอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน เห็นได้จาก John Dewey ได้กล่าวไว้ในหนังสือประชาธิปไตยและการศึกษาว่า การจัดหลักสูตรศิลปศาสตร์ (liberal arts) ควรประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ควรส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าไปทำงานที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน 2) มุ่งเน้นแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมากกว่าการพัฒนาหรือสร้างหลักสูตรวิชาการ 3) การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ควรเกิดจากความร่วมมือระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นการริเริ่มนำเอาแนวคิดพันธะทางสังคมมาใส่ในวิสัยทัศน์ของการศึกษาศิลปศาสตร์ (Jacoby and Associates, 2009: 10-11)

ต่อมาในปี ค.ศ.1970 แนวคิดพันธะทางสังคมได้มีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกในการกิจหลักของมหาวิทยาลัย โดยมีความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพ และเป็นพลเมืองที่ทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่สังคม ชุมชน ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ และในปี 1990 ได้เกิดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะ “การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ” (service-learning) โดยมีเป้าหมายหลัก คือ ต้องการให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเข้าไปมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น แนวคิดนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมทำงานในชุมชน เรียนรู้โครงสร้างชุมชน การให้บริการ และการเป็นผู้นำของชุมชนอย่างแท้จริง (Lawry, Laurison and Vanatwerpen, 2006)

ในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดภารกิจใหม่ในการบริการสาธารณะ โดยมหาวิทยาลัย Wisconsin ได้มีการขยายภารกิจด้านการบริการทางวิชาการไปทั่วทั้งมลรัฐ และได้กลายเป็น Wisconsin Idea ที่มีการนำ ศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ของมหาวิทยาลัย ไปสู่ชุมชนเพื่อ

จัดเตรียมทรัพยากรการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และการให้คำปรึกษา เกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรกรรมให้แก่ชาวนา แม่บ้าน นักธุรกิจ และผู้นำท้องถิ่น เรียกว่าเป็น Campus-based research ซึ่งมุ่งเน้นการช่วยเหลือท้องถิ่นให้มีความก้าวหน้า การทดลองของ Wisconsin (Wisconsin Experiment) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาระบบการบริการสาธารณะที่มีมหาวิทยาลัยเป็นผู้นำ (Kezar, Chambers and Burkhardt, 2005:14)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นว่า ประโยชน์ land grant นั้นเกิดขึ้นภายใต้ความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้ผู้ทรงความรู้ของมหาวิทยาลัยเข้าไปมีบทบาทให้คำแนะนำทางด้านการเกษตรกรรม ซึ่งการเคลื่อนไหวของประโยชน์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดแนวคิดที่สำคัญต่อสถาบันอุดมศึกษาของอเมริกา คือ แนวคิดพันธะทางสังคม ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยมีพันธะผูกพันและรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม ลำดับเวลาการเคลื่อนไหวของแนวคิดพันธะทางสังคมของอุดมศึกษา สามารถสรุปได้ดังแสดงใน ตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ลำดับเวลาการเคลื่อนไหวของแนวคิดพันธะทางสังคมของอุดมศึกษา

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
ค.ศ. 1631	-เริ่มมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัย	- มหาวิทยาลัยแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม
ค.ศ. 1862	-กฏหมาย Morrill Act	- เกิดแนวคิด land grant college ซึ่งเป็นการส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย มีจุดประสงค์เพื่อให้นักศึกษาแก่นนครธรรมดาและเพื่อผลิตงานวิจัยที่สามารถพัฒนาประเทศ สถาบันอุดมศึกษาในอเมริกากำหนดให้ civic engagement in higher education เป็นภารกิจหลักเพื่อเตรียมการสู่การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์
ค.ศ. 1887	กฏหมาย Hatch Act	-การสร้างสถานทดลองทางการเกษตรให้แก่ land grant college ในแต่ละมณฑล ซึ่งเป็นสถานีวิจัยเพื่อปรับปรุงผลผลิต
ค.ศ. 1914	- กฏหมาย Smith Lever Act	- land grant college ให้บริการทางด้านเกษตรกรรม โดยการเผยแพร่ความรู้หรืองานวิจัยที่พบจากสถานทดลองไปสู่ประชาชน
สงครามโลกครั้งที่ 2	การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวิจัย	- เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภาครัฐเพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
ค.ศ. 1950	- มหาวิทยาลัยได้เข้าไปอยู่ใน ภาคอุตสาหกรรม และสังคม	- เพิ่มภารกิจวิจัยและฝึกอบรม - ผลักกำลังแรงงานและฐานความรู้ของสังคม และกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยให้นักศึกษา หันกลับมา มองและรับผิดชอบต่อสังคม
ค.ศ. 1960	- แนวคิดพันธะทางสังคม เริ่มแพร่หลายในระดับชาติ	- ส่งเสริมแนวคิดอาสามัครนิยม
ค.ศ. 1970	การปรับปรุงภารกิจหลัก ครั้งแรกของวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย	กำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษาที่มุ่ง ผลิตบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพ และเป็นพลเมืองมีความรู้ ความสามารถรับใช้สังคม ชุมชน และท้องถิ่น
ค.ศ. 1980	- เกิดแนวคิดสตรีนิยมและแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม ขึ้นในวงการอุดมศึกษา	มีการวิจัยรูปแบบใหม่เกิดขึ้น คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ช่วยให้นักวิชาการได้เข้าใจถึงบริบทความขัดแย้งและความซับซ้อนในสนามการวิจัยที่แท้จริง
ค.ศ. 1990	- เกิดแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่าน การให้บริการ ขึ้น (service-learning)	มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น เข้าร่วมทำงานในชุมชน เกิดการเรียนรู้ จากการทำงาน และการบริการชุมชน และฝึกฝนการเป็นผู้นำของ ชุมชน
ตอนต้น ศตวรรษที่ 20	เกิดภารกิจใหม่ในการ บริการสาธารณะ (Wisconsin Idea)	มหาวิทยาลัย Wisconsin ได้มีการขยายภารกิจด้านการบริการทาง วิชาการไปทั่วทั้งมรัฐ มีการนำ ศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และ อาจารย์ของมหาวิทยาลัยไปสู่ชุมชน เพื่อจัดเตรียมทรัพยากร การ ฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และการให้คำปรึกษา แก่ประชาชนใน ท้องถิ่น

ที่มา: พัฒนาจาก Anderson (1976); Boothroyd and Fryer (2004); Brennan, Fedrowitz, Huber and Shah (1999); Dubb S (2007); Ferraiolo (2007); Jacoby and Associates (2009A); Kezar, Chambers and Burkhardt (2005); Lawry, Laurison and Vanatwerpen (2006); National Association of State Universities and Land-Grant Colleges (2008)

อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสะสมความรู้ที่สำคัญของประเทศ เพราะประกอบไปด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ถือเป็นทรัพยากรระดับมันสมองของประเทศ สถาบันอุดมศึกษาจึงควรมีความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รู้ว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร สามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคม และมีบทบาทเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม (คณะวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540: 10) นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นศูนย์กลางทางด้านวิชาการ โดยทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนภายนอก เพื่อให้องค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นได้รับการกระจายและต่อยอดความคิดให้กว้างขวางมากที่สุด รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนในทางอ้อม ให้สามารถเข้าร่วมติดตามวิทยาการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2537: 93)

การที่มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์นั้น มหาวิทยาลัยจะต้องมีหลักยึดเพื่อนำตนไปสู่สิ่งที่สูงสุดหรือเป็นอุดมคติของสถาบัน นั่นคือ การมีอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะ มองเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง หลุดพ้นจากอวิชชา ยกย่องจิตใจของผู้เรียน ให้มีสติปัญญา และบุคลิกภาพสมกับเป็นนักปราชญ์ (วิชัย ดันศิริ, 2550: 177-178) โดยอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นร่างทฤษฎีหลักการหรือพันธกิจที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม ของสถาบันการศึกษา โดยต้องสามารถอธิบายหรือพิสูจน์ว่าสถานการณ์หรือแนวคิดที่เป็นอยู่นั้นถูกต้องและเป็นจริง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อและกรอบจำกัดความคิดของมนุษย์ (Stevens and Wood, 1995: 115)

อุดมการณ์ของอุดมศึกษาในยุโรป อเมริกา และประเทศไทย

อุดมการณ์ เปรียบเสมือนเข็มทิศที่ช่วยชี้นำหนทาง ให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ สำหรับอุดมการณ์ของอุดมศึกษาในยุโรปและอเมริกานั้นมีความเป็นมาที่ยาวนานและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ตามช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาได้เป็น 5 ช่วงเวลา ดังนี้ (Brennan, Fedrowitz, Huber and Shah, 1999: 102; วิชัย ดันศิริ, 2550ก: 169-176; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2548ข: 52-53; ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2539: 459 -461)

1) คริสต์ศตวรรษที่ 9 มหาวิทยาลัยที่แท้จริงของตะวันตกนั้น มีกำเนิดขึ้นใน คริสต์ศตวรรษที่ 9 ช่วงปลายสมัยกลางของยุโรป ภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่ออบรมพระและนักบวช ขยายความรู้ความเข้าใจ และศรัทธาในหลักธรรมของ พระเยซู

2) ยุคการฟื้นฟูศิลปวิทยาในยุโรปตะวันตก (ศตวรรษที่ 14 -16) ได้มีการส่งเสริมระบบ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมแบบเสรีนิยม มหาวิทยาลัยจึงเริ่มให้ความสนใจในเรื่อง ของมนุษย์และการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน จึงเกิดหลักสูตรที่เรียกว่า liberal arts ที่เน้นการศึกษา ด้านวิชาภาษาวรรณคดี ปรัชญา วิทยาศาสตร์มากขึ้น

3) ยุคสมัยใหม่ ได้เกิดการปฏิรูปทางศาสนา มีการลดอำนาจและอิทธิพลของ องค์สันตะปาปา และเกิดแนวคิดชาตินิยมขึ้น การจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจึงให้ ความสำคัญกับการสร้างห้วกะที่เข้ามารับใช้ระบบราชการของรัฐ และความเป็นเสรีภาพทาง วิชาการ รวมทั้งการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผลิดงานวิจัยเพื่อสร้างชาติ

4) กำเนิดสถาบัน land-grant (ค.ศ. 1862) รัฐบาลสหพันธรัฐได้ออกกฎหมาย Morrill's Act ซึ่งเป็นกฎหมายที่ยกที่ดินให้แก่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยประจำรัฐต่างๆ เพื่อพัฒนา ด้าน การเกษตรและวิชาชีพให้แก่ประชาชน ทำให้มีมหาวิทยาลัยรูปแบบใหม่เกิดขึ้น ที่เรียกว่า land-grant colleges เป็นสถาบันที่มีค่าใช้จ่ายต่ำเหมาะสำหรับเยาวชนที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและ ชนชั้นล่าง ซึ่งมุ่งเน้นการสอนการฝึกปฏิบัติ ปรับปรุงด้านการเกษตรกรรมและด้านวิศวกรรม เครื่องจักรกล เพื่อสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป

5) ศตวรรษที่ 19 สังคมอังกฤษเริ่มเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม จึงเกิดมหาวิทยาลัยลอนดอน ที่มีได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรศาสนาประจำชาติขึ้น และต่อมาอีกครั้งก่อนศตวรรษได้เกิด civic university ขึ้น ซึ่งมีมหาวิทยาลัยลักษณะนี้ตั้งอยู่ตามเมืองอุตสาหกรรม ภาคเหนือของอังกฤษ โดยมีแนวคิดเพื่อรับใช้ชุมชนเมือง มุ่งเน้นการผลิตวิศวกร และวิชาชีพชั้นสูง

สำหรับการอุดมศึกษาของไทยนั้น ต้นกำเนิดมีความคล้ายคลึงกับหลาย ๆ ประเทศในทวีป ยุโรป ซึ่งสามารถวิเคราะห์ตามช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาของ ไทยได้เป็น 5 ช่วงเวลา ดังนี้ (ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, 2548: 10; วิชัย ตันศิริ, 2550ก: 190-194; อมรวิชัย นาคทรพร, 2544: 5; อัจฉรา วัฒนานรงค์, 2539: 13)

1) ก่อนการพัฒนาประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 การอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้สามารถประกอบอาชีพได้และเป็นคนดีของสังคม

2) รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเริ่มปรับปรุงประเทศอย่างกว้างขวาง จึงต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับผิดชอบงานด้านต่าง ๆ มากขึ้น มหาวิทยาลัยในยุคแรกนี้จึงมีการสอนทักษะและวิชาชีพระดับสูง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคลากรให้มีทักษะและความรู้ในการทำงานราชการ หลักสูตรต่าง ๆ เน้นวิชาด้านการปกครอง การบริหารประเทศ เทคนิควิทยา การศึกษา และการแพทย์

3) ภายหลังจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2475 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาได้ขยายกว้างขึ้น คือ เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง การปกครอง และการจัดตั้งสถาบันเพื่อส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในบางสาขาวิชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

4) ยุคจอมพลสฤษดิ์-จอมพลถนอม เกิดแนวความคิดการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค จึงได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้น ต่อมาได้มีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมาอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น

5) ภายหลังจากภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวในช่วงปี 2538 เป็นต้นมา วิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยเน้นที่ความเป็นอุดมศึกษามหาชน เพื่อสนองตอบภารกิจหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น สำหรับความเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การจำแนกบทบาทสถาบันอุดมศึกษาที่ชัดเจนขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตกำลังคน กลุ่มสถาบันที่จะก้าวไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย และกลุ่มสถาบันที่เน้นหนักการเป็นอุดมศึกษาของท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาโดยรวมของประเทศที่เน้นระบบเศรษฐกิจผสมผสานตามศักยภาพของพื้นที่เป็นสำคัญ (ตารางที่ 6)

การวิเคราะห์แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ฉบับที่ 1- 11 พบว่า การพัฒนาอุดมศึกษาของไทยในยุคแรกเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) มิได้ให้ความสำคัญต่อการ

พัฒนาการศึกษา เนื่องจากมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 -11 ประมวลสาระได้ดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2557)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) ได้เริ่มมีการกำหนดให้มีการขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเน้นสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสำคัญและความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งรัฐจะให้การสนับสนุนและยกระดับมาตรฐานการอุดมศึกษา ส่งเสริมให้มีการวิจัยและสนับสนุนการศึกษาด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยมากขึ้น เพื่อให้การบริการดังกล่าวกระจายไปสู่สถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) ในปี 2514 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) ทำหน้าที่วางแผนการพัฒนาการศึกษาของประเทศ สำหรับแผนฉบับนี้ในส่วนของการศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งเน้นการผลิตกำลังคนระดับสูงให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ โดยขยายการผลิตในกลุ่มสาขาวิชาที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีปัญญารอบรู้ในวิทยาการขั้นพื้นฐาน มีความรู้คู่คุณธรรม

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ วางพื้นฐานการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และเพื่อประยุกต์ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการวิจัยด้านการพลังงานและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชนบท ส่งเสริมการขยายการบริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในวงกว้าง

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2529: 1) มุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการ การพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและคุณธรรม การปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่กว้างมากขึ้น

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ใช้แนวคิดการพัฒนา อุดมศึกษาในเชิงรุก เน้นการเป็นผู้นำทางสังคม และการตอบสนองต่อสังคม มีการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งวิชาการของสังคม โดยมุ่งเน้นด้านการวิจัย และการให้บริการทาง วิชาการแก่สังคมมากขึ้น (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2534: 1)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) มุ่งเน้นความเป็นเลิศ ทางวิชาการในระดับชาติและนานาชาติ ขยายโอกาสและส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ผลิตบัณฑิต งานวิจัย และงานบริการทางวิชาการ สอดคล้องกับความต้องการของ สังคม (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2539: 15)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ได้มีการปรับฐาน ความคิดหรือกระบวนทัศน์โดยให้คน ชุมชน และสังคม เป็นแกนหลักของการพัฒนา แล้วปรับ ระบบอุดมศึกษาให้มีการพัฒนาเป็นหลักเพื่อสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าว (สำนักงานปลัด ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2545: 15)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2551- 2554) มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิต ที่มีคุณภาพ จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มคนทำงานและผู้สูงอายุ รวมทั้งให้ความสำคัญแก่ การสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤตของประเทศ เพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขัน และมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ผ่านการวิจัยและพัฒนาบน พื้นฐานเสรีภาพทางวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550: 30)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2551- 2554) มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิต ให้มีคุณภาพ มีศักยภาพตรงตามความต้องการของสังคม มีความสามารถคิดวิเคราะห์ มีความคิด สร้างสรรค์ มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีสุขภาวะ ทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการใช้กลยุทธ์ผ่านการนำองค์กรเชิงรุกและกลยุทธ์การเงิน รวมทั้งพัฒนา อาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนและการวิจัย เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ทำให้สังคมมี การพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2554: 30)

กล่าวโดยสรุป สถาบันอุดมศึกษาในประเทศตะวันตก มีอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับสังคม ชุมชน ท้องถิ่นที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่าของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากการ เติบโตของมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมีการทำงานร่วมกับสังคมมายาวนาน จึงมีความเข้มแข็ง

ทางวิชาการและมีงานวิจัยที่หลากหลาย ช่วยให้สังคมมีความเจริญ เกิดการสร้างรายได้ เป็นการช่วยยกระดับทางสังคม และความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาของไทยมีลักษณะเป็นการรับเอาอุดมการณ์ รูปแบบ และแนวทางการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรป มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของไทย ทำให้อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับสังคม ชุมชน และท้องถิ่นขาดความชัดเจน เพราะมหาวิทยาลัยไทยไม่ได้เติบโตมากับชุมชนท้องถิ่น จึงไม่เข้าใจและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง จะเห็นได้จากนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาถูกกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการผลิตกำลังคนออกสู่ตลาดแรงงานมากกว่าตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ด้านการวิจัย สถาบันอุดมศึกษาเน้นการวิจัยประยุกต์และมีสัดส่วนของการวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นไปเพื่อตอบสนองภาครัฐกิจ อุตสาหกรรมมากกว่าช่วยแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนท้องถิ่น และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม การให้บริการของสถาบัน อุดมศึกษามีลักษณะเป็นไปตามความเชี่ยวชาญของแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่แสดงถึงการมีส่วนร่วม และการให้บริการที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนท้องถิ่น และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ฉบับที่ 7 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีการตระหนักถึงชุมชน สังคม และท้องถิ่นมากขึ้น (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2534: 3-4; สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2545: 2-5; สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 22-25)

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบอุดมการณ์ของอุดมศึกษาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

อุดมการณ์ของอุดมศึกษา			
ตะวันตก		ประเทศไทย	
ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์
คริสต์ศตวรรษที่ 9	อบรมพระนักบวช ขยายความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธาใน หลักธรรมของพระเยซู	ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5	พัฒนาคนให้สามารถประกอบอาชีพได้และเป็นคนดีของสังคม
การฟื้นฟูศิลปวิทยาในยุโรปตะวันตก (ศตวรรษที่ 14-16)	สนใจในเรื่องของมนุษย์และการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน จึงเกิดหลักสูตรที่เรียกว่า liberal arts	สมัยรัชกาลที่ 5	ผลิตบุคลากรให้มีทักษะและความรู้ในการทำงานราชการ

ตารางที่ 6 (ต่อ)

อุดมการณ์ของอุดมศึกษา			
ตะวันตก		ประเทศไทย	
ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์
ยุคสมัยใหม่	มุ่งเน้นที่การสร้างชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สร้างห้วกะที่เข้ามารับใช้ระบบราชการของรัฐ และผลิตงานวิจัย	หลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475	ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจด้านการเมือง การปกครอง และการจัดตั้งสถาบันเพื่อส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในบางสาขาวิชา
ปี ค.ศ. 1862 กำเนิดสถาบัน Land-Grant	สร้างความเสมอภาค และโอกาสทางการศึกษา สำหรับคนทุกชนชั้น โดยใช้หลักความเป็นประชาธิปไตย มุ่งเน้นการสอนด้านเกษตรกรรมและวิศวกรรมเครื่องจักรกล	ยุคจอมพลสฤษดิ์ ถึง ยุคจอมพลถนอม	กระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค
ศตวรรษที่ 19	รับใช้ชุมชนเมือง มุ่งเน้นการผลิตวิศวกร และวิชาชีพชั้นสูง	ภายหลังภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวในช่วงปี 2538	เน้นความเป็นอุดมศึกษามหาชน การเป็นผู้นำทางสังคม และการตอบสนองต่อสังคมการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งวิชาการของสังคม

ที่มา: พัฒนาจาก Brennan, Fedrowitz, Huber and Shah (1999); ธเนศวร์ เจริญเมือง (2539); ไพฑูรย์ สินดารัตน์ (2548); วิชัย ตันศิริ (2550ก); อมรวิรัช นาคทรพรพ (2544); อัจฉรา วัฒนานรงค์ (2539)

การวิเคราะห์นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคม

คำศัพท์ที่มีความหมายแสดงถึงการทำงานอย่างมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม หรือ พันธะทางสังคม social engagement นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องในต่างประเทศได้หยิบยกมาใช้ในหลายรูปศัพท์และมีความหมายที่ใกล้เคียงกันและแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายในการใช้งาน อาทิ พันธะทางสังคม (social engagement) พันธะชุมชน (community engagement) พันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) และการเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning) ผู้วิจัยขอความหมายของแต่ละคำศัพท์ที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารในบทที่ 2 มานำเสนอ สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนต่อไป

1. พันธะทางสังคม (social engagement): พันธะทางสังคม คือ การทำงานทางวิชาการของนักวิชาการ ซึ่งได้แก่ นิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัย และผู้ที่ไม่ใช่นักวิชาการ เช่น สมาชิกชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ (collaborative action research) เพื่อให้สังคมเกิดการเรียนรู้ (Boothroyd and Fryer, 2004: 2)

2. พันธะชุมชน (community engagement): พันธะชุมชนของมหาวิทยาลัย หมายถึงความร่วมมือกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนขนาดใหญ่ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ ชาติ และระดับโลก เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้านความรู้ และทรัพยากร ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน (Queensland Government, 2001; Saltmarsh, Giles, Ward and Buglione, 2009: 27) โดยที่มหาวิทยาลัยและชุมชนจะการทำงานร่วมกันในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม การศึกษา และการวิจัย เช่น การร่วมมือกันกำหนดเป้าหมาย กำหนดระเบียบวาระการประชุม และผลสำเร็จที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน การร่วมมือทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนนั้นจะช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพและความสามารถในการทำงานให้แก่ทุกภาคส่วน ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้รับผลประโยชน์จากการทำงานร่วมกัน (Ramaley, 2005: 18) และในส่วนขอบเขตของพันธะชุมชนนั้นมี 2 ประการ คือ (1) พันธะชุมชนมีเป้าหมายในการสร้างความเกี่ยวโยงระหว่างผู้เรียนกับชุมชน เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และ (2) กระตุ้นให้คณาจารย์ ผู้บริหารวางแผนให้สถาบันอุดมศึกษากลายเป็นสินค้าและบริการสาธารณะสำหรับประชาชน พลเมืองของประเทศ (Wade and Demb, 2009: 5) โดยแนวคิดพันธะชุมชนมีลักษณะเฉพาะ 4 ประเภท คือ (1) มุ่งเน้นที่วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าไปทำงานร่วมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ภายใต้บริบทของหลักสูตร

วิชาการ ซึ่งใช้ดำรง การสะท้อนความคิด และประสบการณ์ที่เกิดจากการได้รับมอบหมายให้ทำงาน (2) เสริมสร้างคุณลักษณะด้านความอดทน ยอมรับความแตกต่างและหลากหลาย รวมทั้งความเป็นพลเมือง แก่นิสิต (3) ให้ความสำคัญในประเด็นของการมอบอำนาจให้แก่กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจในสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม (4) มุ่งเน้นการศึกษาจากประสบการณ์ด้านพันธะชุมชนที่มีคนทำไว้ในอดีตเพื่อปรับปรุงเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับอนาคต (Butin, 2007: 34-39)

3. พันธกิจต่อประชาคม (civic engagement): พันธกิจต่อประชาคม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่สัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นรอบมหาวิทยาลัย และทั่วทุกหนแห่งในโลก ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของสถาบัน (Ferraiolo, 2004) โดยมหาวิทยาลัยมีนโยบายและความมุ่งมั่นที่จะใช้ทุนทางปัญญา เช่น ความรู้ ความสามารถ และทักษะของมหาวิทยาลัย รวมทั้ง เวลา และทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือปัญหาของชาติ (Ferraiolo, 2007: 3; Lawry, Laurison and Vanatwerpen, 2006) นอกจากนี้ ในการดำเนินงานด้านพันธกิจต่อประชาคมนั้นต้องอยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างทรัพยากรพัฒนาทักษะ ความเชี่ยวชาญ และองค์ความรู้ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น (Clayton, 2008) โดยมีเครื่องมือสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนแบบรายวิชาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ (community-based learning) การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service-learning) และการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในการทำงานร่วมกับสังคม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการบริการชุมชน และทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ (Perold, 2005)

หลักการสำคัญของพันธกิจต่อประชาคมมี 3 ประการ คือ (1) ประยุกต์ความสามารถและทุนทางปัญญาของนักศึกษาให้เข้าถึงปัญหาของชุมชน (2) ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเกิดทักษะในการปฏิบัติตนเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและมีทัศนคติที่เป็นจิตสาธารณะ และ (3) กำหนดแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงท้องถิ่น และในระดับสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยควรมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ คือ (1) เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (2) เป็นแหล่งบริการการเรียนรู้ และ (3) แหล่งวิจัยชุมชน (Ferraiolo, 2004)

4. การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service - learning): การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ คือ หลักสูตรหรือรายวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการประยุกต์และเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการบริการสังคมของมหาวิทยาลัย มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงในสังคมและมุ่งเน้นการสนองความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

(Wade and Demb, 2009: 7) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (Seifer and Connors, 2007: 5; Bringle and Hatcher, 2002: 505)

จากความหมายของคำศัพท์ทั้ง 4 คำที่ได้ประมวลมาในข้างต้น พบว่า คำว่า พันธะชุมชน (community engagement) และพันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) มีการใช้อย่างแพร่หลาย และมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน ส่วนคำว่า พันธะทางสังคมนั้นไม่ค่อยปรากฏการใช่มากเท่าใดนัก ในประเด็นของความหมายและแนวคิดคำศัพท์ทั้ง 3 คำในข้างต้นนั้นยังมีความคลุมเครือและขาดแนวทางชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท แต่จะเห็นว่ามีบางประเด็นที่คล้ายคลึงกัน (ตารางที่ 7) ในแง่ความหมาย พบว่า คำศัพท์ทั้ง 3 คำ มีความเหมือนกัน ซึ่งหมายถึง การร่วมมือกัน ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัย การส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน นอกจากนี้ ทั้ง 3 คำ ยังมีความเชื่อมโยงกับการกิจหลัก 3 ประการของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการ อีกทั้งยังถูกกำหนดเป็นภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัย สำหรับประเด็นที่แตกต่าง คือ ความหมายของคำว่า พันธะชุมชน นั้นอยู่ภายใต้หลักการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและความเป็นส่วนส่วนกันระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย ความหมายของคำว่าพันธะทางสังคม นั้นอยู่ภายใต้แนวคิดสังคมเกิดการเรียนรู้ ส่วนความหมายของคำว่าพันธกิจต่อประชาคม อยู่ภายใต้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ในส่วนของผู้วิจัยนั้นไม่ยึดติดกับรูปของคำศัพท์ เพราะเมื่อพิจารณาด้านความหมายเห็นว่าทั้ง 3 คำมีส่วนที่คล้ายคลึงกันในหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นคำศัพท์ใดก็ หมายถึง การที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับชุมชนและสังคมเป็นหลัก ในรูปแบบของการทำงานและร่วมมือกันแก้ปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคมนั่นเอง

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคม (ตารางที่ 7) พบว่า ประเด็นการมอบอำนาจให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลพวงจากการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือทำกิจกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัย เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีอำนาจในตัวเอง สามารถคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และเต็มใจที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน ขณะที่การจัดการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยได้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าไป

เรียนรู้ผ่านการบริการทางวิชาการ (service learning) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งของ civic engagement ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างบัณฑิตที่มีความเป็นพลเมือง และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม หากมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมได้ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ และจัดการเรียนการสอนให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดคุณูปการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อมหาวิทยาลัยและนักเรียน

ตารางที่ 7 ความเหมือน-ความแตกต่าง: พันธะทางสังคม พันธะชุมชน และพันธกิจต่อประชาคม

ประเด็น	พันธะทางสังคม	พันธะชุมชน	พันธกิจต่อประชาคม
1. ความร่วมมือกัน	✓	✓	✓
2. การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์		✓	
3. ความสัมพันธ์ลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน		✓	
4. ชุมชนทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยทุกชั้นตอน	✓	✓	
5. ทั้ง 2 ฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน		✓	
6. ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับ ชุมชน	✓	✓	✓
7. คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการทำงานร่วมกับชุมชน	✓	✓	✓
8. มอบอำนาจให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม		✓	
9. สร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน		✓	✓
10. แก้ไขปัญหาชุมชน	✓	✓	✓
11. การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน			✓
12. ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในการทำงาน	✓		✓
13. การบริการชุมชน และทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์		✓	✓
14. ชุมชนเกิดการเรียนรู้	✓		

ปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย

ปรัชญาอุดมศึกษาเปรียบเสมือนประทีปส่องทางเป็นประกายจุดความคิดและเป็นแรงขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552: 4) ดังนั้นในการทำงานเพื่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา หลักพื้นฐานอันดับแรก คือ การกำหนดปรัชญาและภารกิจที่เน้นความสำคัญต่อการทำงานเพื่อสังคม (Furco and Miller 2009: 47) รวมทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเกิดความยั่งยืน (Zumpher, 2006: 8)

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยในยุคปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้ประมวลจากกรณีศึกษามหาวิทยาลัยทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศจะทำให้สามารถเข้าใจถึงแนวคิดดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมได้มากขึ้น โดยมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศไทย 3 แห่ง ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยมหิดล 2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ 3) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีวิทยาเขตตั้งอยู่ในพื้นที่หลากหลายทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ 2 แห่ง ได้แก่ 1) Michigan State University และ 2) Iowa State University ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ถือกำเนิดจากปรัชญา land-grant ตามที่พ่อของพระบรมมหาราชวงศ์ และประสงค์ ดันพิชัย (2547: 53) ศึกษาไว้ใน การศึกษาเชิงวิพากษ์ : สถานภาพและทิศทางของการศึกษาเกษตรในประเทศไทย และมหาวิทยาลัย ในเอเชีย 2 แห่ง คือ 1) Kyoto University และ 2) University of the Philippines at Los Banos หลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีแนวคิด land-grant (ตารางที่ 8)

ปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม

การสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ Michigan State University และ Iowa State University มหาวิทยาลัยในเอเชีย Kyoto University และ University of the Philippines at Los Banos รวมทั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยในระดับสากล และมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่า ทุกสถาบันที่กล่าวมาในข้างต้น ไม่ได้ระบุปรัชญาของมหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจน แต่ระบุแผ่ไว้ในรูปของวัตถุประสงค์ ปณิธาน และค่านิยม ขณะที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทย 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการระบุปรัชญาของมหาวิทยาลัยไว้ชัดเจน (ตารางที่ 8)

1) ค่านิยมของมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา

การพิจารณาถ้อยแถลงในค่านิยมของ Michigan State University และ Iowa State University พบว่า ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยเน้นที่ประชาชนเป็นสำคัญ โดยที่ *Michigan State University* มีความมุ่งมั่นที่สร้างชุมชนทางปัญญา ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ให้โอกาสทางการศึกษา และสร้างความเท่าเทียมในการศึกษาของประชาชนทุกคนชั้น รวมถึงมุ่งมั่นที่จะแสดงบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะที่ *Iowa State University* มุ่งมั่นต่อการมีส่วนร่วมกับประชาชน การแบ่งปันทรัพยากร และการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่อารักขาไอโอวา ความมุ่งมั่นที่ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีเหมือนกัน คือ การสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับชุมชนและสังคม

2) วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยในเอเชีย

การพิจารณาวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยในเอเชีย พบว่า เป้าหมายของ *Kyoto University* มุ่งเน้นที่การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมและสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาเมืองเกียวโต การมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ และการเป็นมหาวิทยาลัยในระดับโลก ขณะที่ *University of the Philippines at Los Banos* มุ่งเน้นที่การเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติและการเป็นแหล่งบริการสาธารณะแก่ประชาชน

3) ปรัชญาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

เมื่อพิจารณาปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยทั้ง 3 แห่ง พบว่า ปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหิดลมุ่งเน้นไปที่การสร้างประโยชน์ให้แก่มนุษยชาติ ซึ่งเป็นมุมมองการพัฒนามนุษย์ในระดับโลก ขณะที่ปณิธานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีมุมมองเฉพาะภายในชุมชน สังคม และประเทศ ขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มุ่งเน้นในเรื่องการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ สร้างความเป็นธรรมและชี้นำสังคม รวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่มีจุดกำเนิดจากการเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนเกี่ยวกับการเมืองและความเป็นประชาธิปไตย ส่วนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญเรื่องของภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ที่มีจุดเน้นด้านเกษตรกรรมและมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่ปรากฏใกล้เคียงกันในปณิธานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ การมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับประเด็นคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีฐานคิดมาจากพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของประเทศไทย

ซึ่งหล่อหลอมจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาช้านาน นอกจากนี้ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นผู้นำสังคมไทยไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม การวิเคราะห์ปรัชญาและปณิธานของทั้ง 3 มหาวิทยาลัย พบว่า ปณิธานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการระบุที่สอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคมไว้ชัดเจนที่สุด เพราะมีการส่งเสริมให้บุคลากรและนักศึกษา มีสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย

วิสัยทัศน์ของ Iowa State University มหาวิทยาลัยมิดเดิล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีมุมมองไปที่ตัวของมหาวิทยาลัย กล่าวคือ *Iowa State University* มุ่งมั่นที่จะเป็นผู้นำในระดับสากล ขณะที่มหาวิทยาลัยมิดเดิลมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มุ่งมั่นที่จะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำในระดับเอเชีย และให้ความสำคัญกับประเด็นคุณธรรมจริยธรรม การแก้ไขปัญหาของประเทศชาติ มุ่งเน้นการสร้างประโยชน์แก่ประชาชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มุ่งเน้นความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและการพัฒนาประเทศ ส่วน *University of the Philippines at Los Banos* มุ่งเน้นความเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติและเป็นชุมชนวิชาการ

ความมุ่งมั่นที่ปรากฏอยู่ในวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่เหลือ มีดังนี้

1) *Michigan State University* มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทุกระดับ

2) *Kyoto University* ให้ความสำคัญกับการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความทันสมัย และมาตรฐานการวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เสริมสร้างความเป็นผู้นำ เสรีภาพทางวิชาการ ให้ความสำคัญกับวิชาทางด้านชีวิตและสังคมมากขึ้น มุ่งเน้นความมีจริยธรรมและความมีเสรีภาพทางวิชาการ

พันธกิจของมหาวิทยาลัย

Michigan State University มุ่งเน้น การเข้าไปแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่น ให้บริการเชิงรุก เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ที่มีประโยชน์ต่อประชาชน

Iowa State University มุ่งเน้นการนำงานวิจัยไปสู่ระดับโลก การแบ่งปันองค์ความรู้ การให้บริการเชิงรุก และการสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนในระดับสากล

Kyoto University มุ่งเน้นการมีความรับผิดชอบต่อมนุษย์ ชุมชน สังคม และระบบนิเวศน์ของโลก มีความมุ่งมั่นพันธะทางสังคม สร้างความร่วมมือและเผยแพร่ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

University of the Philippines at Los Banos มุ่งเน้นการวิจัย เผยแพร่ และประยุกต์ใช้ องค์ความรู้ และให้บริการสาธารณะ ผลิตผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัย และความเป็นหุ้นส่วนทางวิชาการในระดับภูมิภาค

ข้อค้นพบจากการศึกษา พันธกิจของ Michigan State University, Iowa State University และ University of the Philippines at Los Banos พบว่า ในถ้อยแถลงพันธกิจของทั้ง 3 มหาวิทยาลัย มีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น คือ มุ่งเน้นการสร้างพลเมือง ที่มีความเป็นผู้นำและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและระดับโลก รวมทั้งการให้บริการเชิงรุก และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในท้องถิ่นและทั่วโลกให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ขณะที่พันธกิจของมหาวิทยาลัยไทยได้ระบุไว้เพียงสั้น ๆ ซึ่งให้ความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิต การสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน สังคมและประเทศเลย ขณะที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ระบุการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ในพันธกิจของมหาวิทยาลัยด้วย

มหาวิทยาลัยมหิดล ให้ความสำคัญต่อสังคมไทยและการสร้างประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และพัฒนานุภูมิปัญญาไทย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มุ่งเน้นการสะสมภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนาชุมชน

การศึกษาปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัย พบว่า พันธกิจของแต่ละมหาวิทยาลัยมีความสอดคล้องต่อเนื่องกับวิสัยทัศน์ และปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม ของสถาบัน เมื่อพิจารณาการระบุถึงแนวคิดพันธะทางสังคม พบว่า ทุกมหาวิทยาลัยมีการระบุถ้อยคำที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนและสังคม และแสดงถึงแนวคิดการมีพันธะต่อชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ลักษณะการระบุนาน้อยแตกต่างกันไป และมีเพียง 1 มหาวิทยาลัย คือ Kyoto University ที่ระบุคำว่า social engagement ลงในพันธกิจของสถาบัน แต่เป็นการระบุเพียงกว้างๆ เท่านั้น มิได้ระบุข้อมูลหรือรายละเอียดให้ชัดเจน ส่วนมหาวิทยาลัยที่เหลือ ส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องการให้บริการเชิงรุก บทบาทการบริการทางวิชาการ และการพัฒนาสังคม ประเทศ และโลก เป็นต้น (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบปรัชญา/ค่านิยม/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	ค่านิยม	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
อเมริกา Michigan State University	❖ ความมุ่งมั่นสู่มหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพที่สุดในรัฐมิชิแกน มีเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้ที่ทันสมัยและความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยสู่ประชาชนทั่วโลก ❖ ความมุ่งมั่นในการเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์ เพื่อสร้างชุมชนทางปัญญาโดยการยอมรับความแตกต่างทางแนวคิดและทัศนคติระหว่างบุคคล รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนที่มีความรู้ความสามารถ ในทุกระดับชั้นของสังคมได้เข้ามาแสวงหาแนวทางประสบความสำเร็จอย่างเท่าเทียมกัน ❖ ความมุ่งมั่นตอบสนองบทบาทความรับผิดชอบต่อสังคม และการให้บริการแก่สังคม โดยการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ในฐานะหุ้นส่วนที่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตร่วมกัน	❖ การบูรณาการความรู้ภาคปฏิบัติกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และคลาสสิกแบบดั้งเดิม ในการสร้างหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เหมาะสมต่อประชาชนทุกระดับชั้น	❖ ผลิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาออกไปเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้นำที่เข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนและระดับโลก ❖ ดึงศักยภาพที่ดีที่สุดทางการวิจัยมาใช้ในการตอบคำถามและหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อที่จะพัฒนาความเข้าใจของมนุษย์ และสร้างข้อแตกต่างเชิงบวกทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับสากล ❖ การดำเนินการเชิงรุก (outreach) ในด้านการบริการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อผลิตนวัตกรรมใหม่ซึ่งจะทำให้บุคคลและชุมชนทั้งในท้องถิ่นและทั่วโลกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย		ค่านิยม	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
อเมริกา	Iowa State University	❖ การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้การศึกษาบนฐานความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย โดยการแบ่งปันทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสู่ประชาชนและพลเมืองของรัฐ ❖ การให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของประชากรและพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ในเชิงหุ้นส่วน ที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ❖ การทำให้ประชาชนไอโอวามีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น โดยการให้ข้อมูลแก่ประชาชนสำหรับการตัดสินใจ การประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบให้แก่ลรัฐไอโอวา	❖ เป็นผู้ในระดับสากลในการพัฒนา แนวคิด land grant ในสาขา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์	❖ การสร้างองค์ความรู้ การส่งเสริมให้นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ การทำงาน พร้อมการนำงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ ไปสู่ระดับโลก ❖ การแบ่งปันองค์ความรู้ อาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรของ Iowa State University ต้องมีความสามารถในการสื่อสารและเรียนรู้จากประชากรที่มีความหลากหลาย และรักษาจุดแข็งที่มุ่งเน้นความสำเร็จของนักศึกษาและจัดโครงการพิเศษเกี่ยวกับอาชีพและการบริการที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (outreach) เพื่อผลิตนักศึกษาและพลเมืองในการเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ❖ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ อาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรของ Iowa State University ต้องสามารถพัฒนาความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนในระดับสากล เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ไปเป็นการผลิต การให้บริการ และสารสนเทศ ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของพลเมืองมลรัฐไอโอวา ประเทศ และ โลก ดีขึ้น

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	วัตถุประสงค์	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
เอเชีย Kyoto University	❖ เป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการและมีวิชาการที่ทันสมัยที่เหมาะสมกับสภาพสังคมซึ่งเป็นช่องทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยให้ก้าวเข้าสู่ระดับโลก ❖ สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับภาครัฐบาลและภาคอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้ออกไปเรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานที่ดีที่สุด ❖ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในฐานะหุ้นส่วน โดยการสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดร่วมกัน ❖ ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเมืองเกียวโตให้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความหลากหลายทางวิชาการ ❖ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อดึงดูดนักศึกษาจากทั่วโลกให้เข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย และการเข้าร่วมโครงการวิจัยที่ส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวในเมืองเกียวโต เพื่อทำให้เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ	❖ ให้ความสำคัญกับการวิจัยเพื่อสร้างระเบียบความรู้ที่มีความก้าวหน้าและทันสมัย การวิจัยแบบดั้งเดิมที่ การทำให้บทบาทด้านการวิจัยมีมาตรฐานในระดับสากล การส่งเสริมศักยภาพความเป็นผู้นำของบุคคล และให้ความสำคัญและสนับสนุนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม รวมทั้งธำรงรักษาเสรีภาพทางวิชาการภายใต้มาตรฐานเชิงจริยธรรม	❖ สร้างองค์ความรู้ในระดับสากลด้วยการวิจัยที่มีมาตรฐานทางจริยธรรมสูง ❖ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาการวิจัยบริสุทธิ์และการวิจัยเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ❖ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ และส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ❖ จัดฝึกอบรมแก่นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญพิเศษให้มีความรู้ความสามารถ และมีมนุษยธรรมทางการวิจัย เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อนุชน ชุมชน สังคม และระบบนิเวศของโลก ❖ มหาวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นในด้านพันธะทางสังคม (social engagement) อยู่ในระดับกว้าง มหาวิทยาลัยจึงเสริมให้มีความร่วมมือกับสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ รวมทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้โดยการรักษาแนวคิดความเป็นอิสระทางวิชาการ

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย		วัตถุประสงค์	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
				❖ ในฐานะที่เป็นสถาบันนานาชาติ มหาวิทยาลัยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวิชาการในต่างประเทศและมีความมุ่งมั่นจะพัฒนาการมีสุขภาวะที่ดีในระดับสากล
เอเชีย	University of the Philippines at Los Baños	❖ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติ ระดับบัณฑิตศึกษา ที่มีความเป็นสากล รวมทั้งเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ที่ให้บริการแก่สาธารณะ	❖ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติ และเป็นชุมชนวิชาการที่อุทิศตนเพื่อแสวงหาความรู้และความจริงเพื่อจัดการศึกษาระดับสูงให้แก่ประชาชน รวมทั้งพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำเพื่อออกไปการทำงานในอนาคต	❖ เป็นผู้นำในการกำหนดมาตรฐานทางวิชาการ และสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อใช้จัดการเรียนการสอน ❖ เป็นมหาวิทยาลัยระดับบัณฑิตศึกษา โดยให้การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเฉพาะทางแก่นักศึกษาในสาขาต่าง ๆ ❖ เป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญทั้งการวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์ และการส่งเสริมการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ❖ ให้บริการสาธารณะรูปแบบต่างๆ เช่น การให้บริการชุมชน การให้บริการแก่ภาครัฐ การเป็นอาสาสมัคร การเป็นผู้ช่วยด้านวิชาการและเทคนิคแก่รัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม พร้อมทั้งธำรงรักษามาตรฐานความเป็นเลิศ

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย		ปรัชญา/ปณิธาน/วัตถุประสงค์	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
				❖ ปกป้องและส่งเสริมการรักษาสิทธิด้านอาชีพและสิทธิด้านเศรษฐกิจรวมทั้งสวัสดิการของบุคลากรทั้งในสายวิชาการและที่ไม่ใช่ ❖ สร้างโอกาสการเรียนรู้และการฝึกอบรมในด้านการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความเป็นพลเมือง และการพัฒนาค่านิยมทางด้านประชาธิปไตย การศึกษาและการปฏิบัติ ตลอดจน การปรับปรุงจิตสำนึกชาตินิยม และเอกลักษณ์ประจำชาติ ❖ ทำหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัยในระดับภูมิภาคและระดับสากลในการสร้างความร่วมมือกับสมาคมวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศ เครือข่ายมหาวิทยาลัย การเป็นหุ้นส่วนทางวิชาการในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และทั่วโลก
ประเทศ ไทย	มหาวิทยาลัย มหิดล	❖ ความสำเร็จที่แท้จริงอยู่ที่การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ	❖ มุ่งมั่นที่จะเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก	❖ สร้างความเป็นเลิศด้านสุขภาพ ศาสตร์ ศิลป์ และนวัตกรรมบนพื้นฐานของคุณธรรม เพื่อสังคมไทย และประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ

ตารางที่ 8 (ต่อ)

มหาวิทยาลัย		ปรัชญา/ปณิธาน/วัตถุประสงค์	วิสัยทัศน์	พันธกิจ
ประเทศ ไทย	มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์	❖ ความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นมหาวิทยาลัย ชั้นนำ ร่วมนำสังคมไปในแนวทางที่ถูกต้องดี งามและพึงปรารถนา เสริมสร้างให้เกิดความเป็น ธรรมในสังคม ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ มี ความสามารถในการทำงาน และดำรงชีวิตอย่าง มีคุณค่า มีคุณธรรม มีจิตใจเสียสละ ใฝ่รู้ และมี สำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ	❖ เป็นสถาบันวิชาการชั้นนำ ของเอเชียที่ได้มาตรฐานสากล ในการผลิตบัณฑิต การสร้าง องค์ความรู้และการแก้ปัญหา ของประเทศ โดยยึดมั่น คุณธรรมและประโยชน์ของ ประชาชน	❖ ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มี วัตถุประสงค์ให้การศึกษาส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพ ชั้นสูง ทำการสอน ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการ แก่สังคม ส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย ศิลปกรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม
	มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	❖ มุ่งมั่น ในการส่งเสริมเสาะแสวงหาและพัฒนา ความรู้ ให้เกิดความเจริญงอกงามทางภูมิปัญญา ที่เพียบพร้อมด้วยวิชาการ จริยธรรม และ คุณธรรม ตลอดจนเป็นผู้ชี้นำทิศทางสืบทอด เจตนารมณ์ที่ดีของสังคม เพื่อความคงอยู่ ความ เจริญ และความเป็นอารยะของชาติ	❖ ความเป็นเลิศทาง วิชาการระดับนานาชาติ มี ผลงานเป็น ที่ยอมรับใน มาตรฐานสากล เป็นแกนนำ ในการระดมภูมิปัญญา เพื่อ พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และมีอำนาจต่อรอง ใน ประชาคมโลก	❖ สะสมภูมิปัญญาสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ที่ หลากหลาย สร้างคนที่มีปัญญา รู้เหตุรู้ผล อยู่ในคุณธรรม และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ตลอดจนสร้างผลงานที่มี มาตรฐาน สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก โดยมีการบริหาร ทรัพยากรของมหาวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมพัฒนา กับชุมชนและรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อเป็นกลไกสำคัญ ใน การนำประเทศไปสู่ความผาสุกและมั่นคง

กรณีศึกษามหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

งานวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวโน้มปัจจุบันของแนวคิดพันธะทางสังคม ในมหาวิทยาลัย land-grant university และมหาวิทยาลัยอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงและเน้นการเกษตร รวมทั้งมีวิทยาเขตอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ สำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยได้ศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากรายงานการประเมินตนเองของสถาบัน และมหาวิทยาลัยบริบทสากลผู้วิจัยได้นำเสนอกรณีของ Michigan State University และ Iowa State University มีรายละเอียดดังนี้

สภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารรายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2555 ควบคู่กัน พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1. ความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อันดับแรกต้องพิจารณาจากปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยบ่งชี้ทิศทางการดำเนินงานและนำพามหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างถูกต้องและประสบผลสำเร็จ ปรัชญาการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แผงอยู่ในวัตถุประสงค์ของสถาบัน ถ้อยแถลงที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคม คือ การมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีความเป็นผู้นำ มีความเสียสละ มองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน นำความความรู้ความสามารถไปใช้อย่างเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และใช้ในนำพาสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น รวมทั้งการแสดงบทบาทของมหาวิทยาลัย ดังนี้

“...มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นให้การศึกษาส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพ ขั้นสูง ทำการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งมุ่งเน้นให้นักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นไทย ความ เป็นผู้นำและเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรู้ทางวิชาการอย่างแท้จริง มีพื้นฐานทางปัญญา ความคิดและทัศนคติอันส่งเสริมต่อการแสวงหาวิชาความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักตนเองและสภาพแวดล้อม

สามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ สามารถนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต การพัฒนาสังคม และการผดุงไว้ซึ่งความเป็นธรรมและความถูกต้องของสังคมตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข...”

และเมื่อพิจารณาปณิธานของมหาวิทยาลัย พบว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น โดยมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญตอบสนองต่อประโยชน์ของประชาชน เป็นผู้นำสังคมและประเทศชาติไปสู่แนวทางที่ถูกต้องและเป็นพึงปรารถนาของคนในสังคม รวมทั้งผลิตบัณฑิตที่มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ในวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยได้เน้นย้ำการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของประเทศไทย โดยกำหนดเป็นพันธกิจการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม นอกจากนี้มหาวิทยาลัยได้กำหนดกลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนและสังคมไว้ดังนี้

- 1) ผลักดันการเรียนการสอนที่มีการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเองทุกระดับ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง รวมทั้งการศึกษาในลักษณะ social entrepreneur
- 2) สร้างหลักสูตรใหม่และพัฒนาหลักสูตรเดิมให้ตอบสนองความต้องการของสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย
- 3) กระจายโอกาสและให้ความสำคัญกับนักศึกษา ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม
- 4) ส่งเสริมการวิจัยที่ตอบสนองความต้องการของสังคมการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และการแก้ปัญหาสังคม
- 5) ส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนและนำเสนอความรู้ที่มหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญสู่สังคม โดยเน้นบทบาทเป็นผู้เสนอทางออกให้แก่สังคม
- 6) สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย เพื่อร่วมกันให้บริการวิชาการแบบองค์รวม โดยมีการกำหนด theme การให้บริการวิชาการ
- 7) สร้างนวัตกรรมบริการที่ตอบสนองความต้องการของสังคมการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก

8) ปลุกฝังจิตวิญญาณธรรมศาสตร์ในหมู่นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากร ในการดำรงรักษา ความถูกต้อง ความเป็นธรรม รวมทั้งวิถีประชาธิปไตย

9) สร้างระบบและกลไกในการผลักดันให้นักศึกษาทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคมร่วมกับชุมชน ในด้านศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬา

10) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มี “พื้นที่หรือเวที” ให้นักศึกษา อาจารย์และบุคลากรได้แสดงออกและแลกเปลี่ยนแนวความคิดทางด้านสังคมประชาธิปไตยและศิลปะ วัฒนธรรมเพิ่มขึ้น

11) ผลักดันการเป็น center of excellence ของการให้บริการสุขภาพโดยสร้างความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกับคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย

2. หน่วยงานที่ดำเนินงานเพื่อสังคม

หน่วยงานที่ดำเนินงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประกอบด้วย 3 หน่วยงาน ดังนี้

2.1 สถาบันสัญญาธรรมศักดิ์ เป็นสถาบันที่เกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์ ที่ต้องการบริการสังคมให้เกิดประโยชน์สุข ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ความเสมอภาคและการปกครองโดยนิติธรรม สถาบันมีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน (facilitator) เป็นผู้ร่วมดำเนินการนโยบายสาธารณะ (public policy entrepreneur) และเข้าร่วมพัฒนากระบวนการนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับประชาธิปไตยสิทธิเสรีภาพความเป็นธรรมและ ความยุติธรรมทางสังคม การปกครองท้องถิ่น โดยมีความมุ่งหวัง 5 ประการ คือ 1) สร้างและพัฒนาองค์ความรู้โดยสนับสนุนการค้นคว้า วิจัย สำนวญความคิดเห็น 2) เผยแพร่ความรู้ โดยการจัดทำหนังสือและเอกสารเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง 3) ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศในการดำเนินงานร่วมกันทั้งการฝึกอบรมการสัมมนา เป็นต้น 4) พัฒนาเครื่องมือ ช่องทางและกลไกการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย และ 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ

2.2 สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่ให้บริการการวิจัย ให้คำปรึกษา และฝึกอบรมสัมมนา แก่หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจและเอกชน ในนาม “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” โดยมีภารกิจ คือ 1) ริเริ่มจัดดำเนินการวิจัยและให้บริการทาง

วิชาการการศึกษา ค้นคว้าเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้แก่หน่วยงานของรัฐและเอกชน 2) ให้คำปรึกษาทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้แก่หน่วยงานของรัฐและเอกชน และ 3) ริเริ่มจัดดำเนินการและให้บริการทางด้านการอบรม การสัมมนา การสำรวจความคิดเห็น การทำประชาพิจารณ์ และการพัฒนาองค์กรและบุคลากรให้แก่หน่วยงานของรัฐและเอกชน

2.3 โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ มีภารกิจในการให้บริการวิชาการ ทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขแก่ประชาชนโดยทั่วไปและเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติภาคคลินิกของ โดยมีวิสัยทัศน์ คือ "โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ อันเป็นที่พึ่งของประชาชนและสังคม" และดำเนินงานภายใต้พันธกิจ 4 ประการ ได้แก่ 1) เป็นที่พึ่งในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม 2) สนับสนุนกิจกรรมของมหาวิทยาลัยและคณะต่าง ๆ 3) เป็นที่พึ่งในการบริการวิชาการแก่ประชาชน และบุคลากรสาธารณสุข และ 4) ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

3. บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สามารถ จำแนกออกเป็น 3 ประการ คือ ด้านการสอน การวิจัย และการบริการสังคม

3.1 ด้านการสอน การดำเนินงานด้านการสอนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนและสังคม ได้แก่

1) มีการศึกษา วิจัย สำรวจความต้องการของสังคม และตลาดแรงงานในหลักสูตร/ สาขาวิชาที่จะเปิดสอน

2) การใช้การเรียนการสอนแบบ problem based learning (PBL) ในกลุ่ม วิทยาศาสตร์สุขภาพ การสอนโดยใช้กรณีศึกษาเพื่อฝึกให้นักศึกษาแก้ไขปัญหาจากตัวอย่างที่มี องค์ประกอบซับซ้อน โดยมีอาจารย์ผู้สอนทำหน้าที่ moderator และคอยให้คำแนะนำแก่นักศึกษา

3) การฝึกให้นักศึกษาทำงานเป็นทีม การอภิปรายกลุ่มย่อย การฝึกงาน วิชาฝึก ภาคปฏิบัติหรือวิชาภาคสนาม การศึกษาดูงานในสถานการณ์จริง การจัดทำโครงการ การฝึกทำแบบทดสอบ การเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขัน เป็นต้น

- 4) มหาวิทยาลัยและคณะมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเปิดสอนวิชา service learning อย่างน้อย 1 วิชา ต่อหลักสูตร
- 5) การจัดให้มีชั่วโมงเรียนในภาคปฏิบัติ ในห้องปฏิบัติการ รวมทั้ง มีการฝึกประสบการณ์ภาคสนามอย่างพอเพียง
- 6) ทุกหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ผู้มีประสบการณ์ทางวิชาการหรือวิชาชีพจากหน่วยงานหรือชุมชนภายนอกเข้ามาส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน
- 7) การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาจากการวิจัย หรือจากกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เช่น คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชน ผ่านการสำรวจชุมชน การวางแผนโครงการ/กิจกรรมร่วมกับชุมชน และส่งเสริมให้นักศึกษามีการจัดการความรู้ที่ได้จากการฝึกภาคปฏิบัติให้กับคนในชุมชนและสร้างให้เกิดวัฒนธรรมชุมชน สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้จัดการศึกษาวิชาพลวัตการเมืองกับการพัฒนาชนบทไทย โดยให้นักศึกษาเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การใช้ชีวิตร่วมกับน้ำ: การตอบสนองของผู้ประสบภัยต่อภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยให้นักศึกษาลงพื้นที่ศึกษาดูงาน เป็นต้น
- 8) มีการจัดบริการให้คำปรึกษาทางวิชาการและแนะแนวการใช้ชีวิตแก่นักศึกษา เช่น โครงการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ สายด่วนธรรมศาสตร์
- 9) มหาวิทยาลัยและคณะส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการและวิชาชีพ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อเป็นแหล่งดูงาน แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาโดยฝ่ายการนักศึกษาได้จัดโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการศึกษาดูงานในสถานประกอบการ โครงการอบรมเทคนิคการประชุม โครงการอบรมภาษาอังกฤษเพื่อชีวิตการทำงาน โครงการอบรมศิลปะการพูดในที่ชุมชน โครงการอบรมประกอบอาชีพอิสระ เช่น การเพ้นท์กระถางต้นไม้/ถุงผ้า /ประดิษฐ์ช่อดอกไม้ เป็นต้น และการฝึกงานของคณะต่าง ๆ โดยมีระบบการติดตามประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาการและวิชาชีพ
- 10) ส่งเสริมกิจกรรมนิสิต เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือรักษาสีสิ่งแวดล้อม

11) มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านจิตอาสา การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การรู้จักเสียสละ รวมทั้งการเรียนรู้ที่จะตระหนักถึงการกระทำเพื่อผู้อื่น ซึ่งตรงกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในข้อ “ความเป็นธรรมศาสตร์” ที่ระบุถึงการเป็นเป็นผู้มีจิตอาสาและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและตรงกับอุดมการณ์ที่ว่า “ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน” ซึ่งสะท้อนชัดถึงหลักการของประชาคมธรรมศัตร์นับตั้งแต่มหาวิทยาลัยได้รับการก่อตั้งขึ้นมา ซึ่งเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “จิตวิญญาณของธรรมศาสตร์” ดังจะเห็นได้จากกรณี “ศูนย์อาสาสมัคร” ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของฝ่ายการนักศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบส่งเสริมการดำเนินงานด้านจิตอาสาโดยมีอาสาสมัครที่มาจากคณะต่าง ๆ สนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์และสลับสับเปลี่ยนมาช่วยในกิจกรรมของศูนย์อาสาสมัคร

3.2 ด้านการวิจัย งานวิจัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม ดังที่ปรากฏใน แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ยุทธศาสตร์ที่ 3: สร้างงานวิจัยที่ได้มาตรฐานและแก้ไขปัญหาของสังคม ดังนี้

1) บูรณาการกระบวนการวิจัยหรืองานสร้างสรรค์กับการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งให้ทุนสนับสนุนการวิจัยที่ส่งเสริมให้คณาจารย์มหาวิทยาลัย ผลิตผลงานวิจัยที่มุ่งเน้นการนำผลการวิจัยไปใช้ในพัฒนาการเรียนการสอนในวิชา

2) มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์สู่สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง การเผยแพร่ผ่านทาง เว็บไซต์ และ Facebook เช่น คณะแพทยศาสตร์ เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยผ่านทางเว็บไซต์ในคอลัมน์ “หมอโดมชวนคุย” คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จัดทำโครงการการศึกษารูปแบบการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุในสถาบันโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เผยแพร่ทาง YouTube ในเดือนมกราคม 2556 เป็นต้น

3) มีการนำผลงานงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สาธารณะหรือชุมชน ได้แก่ เรื่อง การศึกษาประสิทธิผลและผลข้างเคียงของสารสกัดกระเจี๊ยบที่มีฤทธิ์ลดความดันและยับยั้งสภาวะในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ของคณะแพทยศาสตร์ ได้รับการนำไปใช้ประโยชน์โดยโรงพยาบาลวังน้ำเย็น

3.3 ด้านการบริการทางวิชาการ บทบาทการให้บริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ด้านชุมชนและสังคม มีดังนี้

1) มีการบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการเรียนการสอน เช่น คณะนิติศาสตร์ได้นำประเด็นปัญหาของชาวบ้านในชุมชนเทศบาลเมืองท่าโขลงและเทศบาลนครรังสิตตาม “โครงการอบรมกฎหมายและการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลเมืองท่าโขลงและเทศบาลนครรังสิต” มาเป็นประโยชน์กับการเรียนการสอนในวิชา น.257 กฎหมายสวัสดิการสังคมที่เปิดบรรยายในภาค 1 ปีการศึกษา 2555

2) มีการบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย เช่น คณะสาธารณสุขศาสตร์ มีการส่งเสริมให้คณาจารย์นำผลการดำเนินงาน ของงานบริการวิชาการแก่สังคม ในโครงการ “อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม : ธรรมชาติคัดแยกขยะมูลฝอย” มาพัฒนาเป็นงานวิจัย เพื่อศึกษาถึงปัญหาของการบริการวิชาการและนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหา คณะทันตแพทยศาสตร์ มีการดำเนินงานบริการวิชาการแก่สังคมกับงานวิจัยได้แก่โครงการวิจัยทางสุขภาพช่องปากของนักศึกษาชั้นปีที่ 5-6 บูรณาการไปกับการให้บริการทางทันตกรรมในคลินิกทันตกรรมนักศึกษา

3) การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือองค์กรภายนอกตามวงจรคุณภาพ (PDCA) โดยการมีส่วนร่วม เช่น คณะพยาบาลศาสตร์ ได้มีการจัดโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีวิถีไทย ในปีพ.ศ. 2555 เป็นการขยายการให้ความรู้กับอาสาสมัครสาธารณสุข และเริ่มโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีวิถีไทย

4) ทำให้ผลจากการบริการวิชาการแก่สังคมเกิดประโยชน์ต่อสังคม/องค์กรภายนอกอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นไปตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 (แผนกลยุทธ์ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559) โดยมีการกำหนดพื้นที่และโครงการ เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชน

5) การดำเนินงานมุ่งเน้นการได้รับประโยชน์ร่วมกัน มีผลกระทบที่เกิดประโยชน์สร้างคุณค่าต่อสังคม หรือชุมชน และองค์กรมีความเข้มแข็ง เช่น โครงการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนภายใต้โครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุสุขภาพดีวิถีไทย ดำเนินการโดยมีเป้าหมายส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชนและผู้สูงอายุในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรที่ทำงานใกล้ชิดกับคนในชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ดูแลประชาชนในความรับผิดชอบได้รวมทั้งประชาชนในชุมชนให้บุคคลเหล่านี้มีความรู้และทักษะในการ

6) จัดโครงการหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น การอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ ที่จัดอบรมให้กับอาสาสมัครและประชาชน โดยหลักสูตรมีผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุเป็นที่ปรึกษา และจะดำเนินการร่วมกับสำนักเสริมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

7) จัดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม โดยให้นักศึกษาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้นักศึกษารับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม จากการทำโครงการของนักศึกษาลงพื้นที่ชุมชนต่างๆ โดยรอบมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจังหวัดใกล้เคียง เป็นการกระตุ้นการสร้างชุมชนเข้มแข็งภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ผังเมือง โรงเรียน ภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบเป็นสังคมผลกระทบต่อสิ่งใดในชุมชนดีขึ้นก็เกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมด้วย เช่น โครงการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โครงการส่งเสริมสุขภาพ โครงการสืบสานภาษาวัฒนธรรม โครงการจัดทำแผนภูมิวิสัยทัศน์ โครงการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โครงการบริการชุมชนโดยอาศัยความรู้ทางกฎหมาย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่มีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโดดเด่นและแตกต่างจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยการนำความรู้ไปบริการสังคม (Service Learning) โดยจุดหมายเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนและสังคม สอดคล้องกับ Bringle and Hatcher (2009: 38) กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านทางการให้บริการชุมชน (service learning) เป็นองค์ประกอบหลักของเครือข่ายชุมชน (civic engagement) ซึ่งมีการกำหนดเป็นหลักสูตรพื้นฐาน และนับหน่วยกิต รายวิชา เพื่อในนิสิตนักศึกษาเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ในชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการบริการเพื่อสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และสะท้อนผลของการจัดกิจกรรมการบริการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของหลักสูตรรวมทั้ง เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและความรู้สึกที่รับผิดชอบต่อสังคมมาก

การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ

เมื่อศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ในมหาวิทยาลัยของต่างประเทศ ได้แก่ Michigan State University, Iowa State University, Kyoto University และ University of the Philippines Los Banos พบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

Michigan State University มี engagement ปรากฏอยู่ในหน้า web page ของมหาวิทยาลัย โดยมีหลักในการสร้างเครือข่ายการทำงานของอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัยที่รวมกลุ่มกันทำงาน ร่วมกันกับองค์กรธุรกิจขนาดเล็ก โรงพยาบาล โรงเรียน บุคคล ชุมชนและสังคม โดยการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ความเชี่ยวชาญทางการวิจัย ความรู้และความสามารถของคณาจารย์ อุปกรณ์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยในการสร้างโอกาสการแก้ไขปัญหา การพัฒนา ทั้งในเรื่องสุขภาพ และเศรษฐกิจของประชาชนไปสู่ทิศทางที่ถูกที่ควร และมีความยั่งยืน เพื่อให้ประชาชนทั้งในบริเวณใกล้เคียงหรือในพื้นที่ห่างไกลมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ สิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า Michigan State University ให้ความสำคัญต่อเรื่องพันธะทางสังคมเป็นอย่างมาก คือการมีหน่วยงานที่คอยส่งเสริมคืบคว้า งานวิจัย และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ช่วยแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนี้ (Michigan State University, 2014)

- 1) ด้านการวิจัย ได้แก่ AgBio Research, Kellogg Biological Station, MSU Business-CONNECT, BioEconomy Network และ Centers & Institutes
- 2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ Bioeconomy Institute, Product Center (Food, Ag, Bio), Entrepreneur Support, Regional Development และ Spartan Innovations
- 3) เครือข่ายระดับภูมิภาค (Regional Partnerships) ได้แก่ MSU Community Builders, MSU Extension, MI Spartan Impact, Statewide Resource Network และ University Research Corridor
- 4) พันธะชุมชน (community engagement) ได้แก่ Arts & Culture, Community Music School, Evening College, Grandparents University, Spartan Youth Programs, Sports Camps, Music Camps และ Service-learning

5) Alumni Outreach ได้แก่ Alumni Association, Alumni Groups & Clubs, Student Alumni Foundation, Corporate & Foundation Relations และ Make a Gift

นอกจากนี้ยังมี University Outreach & Engagement เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเป็นสร้างความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพด้านการสร้างสาธารณะประโยชน์แก่ประชาชน มีการเผยแพร่ข้อมูลและผลงานบางส่วนที่มหาวิทยาลัยเข้าไปดำเนินงานในชุมชนและสังคมบนเว็บไซต์ <http://outreach.msu.edu/default.aspx> เพื่อให้บุคคลภายนอกสามารถเข้าไปศึกษาและเรียนรู้ได้

สรุปได้ว่า Michigan State University วิสัยทัศน์ พันธกิจ รูปแบบการทำงานกับชุมชน มีความสอดคล้องกันและสื่อให้เห็นการระบุถึงพันธะทางสังคมอย่างชัดเจน รวมทั้งมีการระบุถึงความสัมพันธ์ในเชิงหุ้นส่วน ระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานต่าง ๆ และผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ได้แก่ อาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษา Michigan State University ได้มีการสร้างหน่วยงานสำหรับดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยเฉพาะ คือ The University Office of Outreach and Engagement นอกจากนี้ Michigan State University ยังให้ความสำคัญกับงานด้านการส่งเสริม การเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service learning) ดังที่ปรากฏอยู่ใน web page ของสถาบัน

ขณะที่ Iowa State University, Kyoto University และ University of the Philippines at Los Banos ไม่มีคำที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคมปรากฏอยู่ในหน้า web page ของสถาบัน แต่ทุกมหาวิทยาลัยก็มีการดำเนินการเพื่อสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

Iowa State University มุ่งเน้นในเรื่อง Extension and Outreach และมีปรากฏอยู่ใน web page ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้าน Extension and Outreach ของ Iowa State University เป็นหน่วยงานที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างอาจารย์ นักวิจัย และหุ้นส่วนจากหน่วยงานและคณะวิชาต่าง ๆ ภายใน Iowa State University ในการทำวิจัยโดยการนำทรัพยากรของมหาวิทยาลัยไปสร้างคุณประโยชน์ให้แก่รัฐไอโอวา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลเมือง โดยการศึกษาบนฐานการวิจัยพื้นฐาน โดยให้ความสำคัญให้เรื่องการกินอยู่ของประชากร การมีสุขภาพที่ดี การสร้างความเข้มแข็งและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น (Iowa State University, 2014) สรุปได้ว่าถึงแม้วิธีการนำเสนอจะต่างกัน แต่มีหลักฐานชี้ให้เห็นว่า Iowa State University ให้โอกาสสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัย และให้โอกาสบุคลากรของมหาวิทยาลัย ทั้งอาจารย์และนักศึกษาทำงานร่วมกัน โดยมีแผนกลยุทธ์

การส่งเสริมและ outreach ได้แก่ 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการให้การศึกษาแก่ประชาชน ไอโอวา 2) เปิดโอกาสสำหรับสมาชิกสมาคมมหาวิทยาลัย คณาจารย์ และบุคลากรที่มีความเป็นเลิศ และ 3) สร้างเสริมประสบการณ์แก่นักศึกษาของ Iowa State University

เช่นเดียวกับ *University of the Philippines at Los Banos* ให้ความสำคัญในเรื่อง Extension Programs and Services ซึ่งมีปรากฏอยู่ใน web page ของสถาบัน ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมและการบริการสาธารณะ ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ดังนี้ Training Center for Tropical Resources and Ecosystems Sustainability (TREES), Institute of Cooperatives and BioEnterprise Development (ICOPED), Center for Technology Transfer Entrepreneurship (CTTE), UPLB Bee Program, Barangay Integrated Development Program for the Nutrition Improvement of the Rural Poor (BIDANI), Ugnayan ng Pahinungod/ Oblation Corps, Farmer-Scientist Training Program (FSTP) Agricultural Modernization Development Program (AMDP) และ Radyo DZLB

ส่วน *Kyoto University* ไม่มีการปรากฏของทั้ง engagement และ outreach บน web page ของสถาบัน ทั้งที่ในพันธกิจของมหาวิทยาลัยได้มีการกล่าวถึงพันธะทางสังคม (social engagement) จึงอาจเป็นไปได้ที่ Kyoto University มีการดำเนินการด้านพันธะทางสังคมแต่ยังไม่เผยแพร่ให้ผู้สนใจได้เข้าไปสืบค้นเพื่อศึกษาและเรียนรู้จากประสบการณ์ของสถาบัน

กรณีศึกษาที่ 1 Michigan State University

- ☛ **Michigan State University** ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1855 เป็นมหาวิทยาลัย Land Grant แห่งแรก และถือเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยวิจัยของรัฐที่ดีที่สุดในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลกลางให้ที่ดินจำนวน 14,000 เอเคอร์แก่รัฐมิชิแกนเพื่อพัฒนาคณะเกษตร ให้เป็นสถานทดลองแห่งใหม่ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัย ได้มีการรักษาสัญญาแก่สังคม ทำให้สังคมมีความยั่งยืนมากขึ้น คำมั่นสัญญานี้นำมาสู่ความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัย โดยการนำทรัพยากรด้านความรู้ที่มีอยู่มากมายของมหาวิทยาลัยไปใช้ในการบริการสังคมอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ Michigan State University ประกอบด้วยชุมชนวิชาการ โปรแกรมวิชาชีพ และความรู้พื้นฐานทางศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในสหวิทยาการ เช่น วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การฝึกปฏิบัติทางด้านการประกอบอาชีพ และนวัตกรรมใหม่ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างยั่งยืน
- ☛ **วิสัยทัศน์** ความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจากบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ทั่วไป และความรู้จากการปฏิบัติและการฝึกอบรมเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม รวมทั้งการ ประยุกต์ และแบ่งปันความรู้ที่เพื่อให้บริการแก่สาธารณะรวมทั้งการร่วมมือกับชุมชน และเป็นศูนย์กลางแนวคิด engaged scholar
- ☛ **พันธกิจ** การพัฒนาองค์ความรู้และการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต โดยมีความมุ่งมั่นของ Michigan State University เกี่ยวกับ outreach and engagement นั้นเริ่มต้นที่ถ้อยแถลงภารกิจของสถาบัน ซึ่งสะท้อนอยู่ในประวัติการก่อตั้งสถาบัน ที่ได้รับการออกแบบให้เป็นมหาวิทยาลัย Land Grant ที่มีความมุ่งมั่นในการรับใช้สังคมอย่างต่อเนื่อง
- ☛ **รูปแบบการทำงานกับชุมชน** ครอบคลุมแนวคิดการมีส่วนร่วม (engagement) ที่ฝังตัวอยู่ในวิชาการแบบดั้งเดิม คือ การสร้าง ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ และธำรงรักษาองค์ความรู้
- ☛ **หน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม** คือ The University Office of Outreach and Engagement มีหน้าที่สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับชุมชนภายนอก ช่วยพัฒนาให้คณาจารย์พัฒนาการทำงานแบบร่วมมือโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การวิจัยประยุกต์และการประเมิน การเตรียมผู้ช่วยและผู้ปรึกษาทางเทคนิค คณาจารย์ได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มการสอนแบบมีส่วนร่วมให้แก่ผู้เรียนภายนอกมหาวิทยาลัยหรือโดยการสอนทางไกล นักวิชาการและผู้สอนได้จัดการบริการเทคนิค และจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ในการพัฒนา การจัดการ และการจัดแสดงสิ่งแวดล้อม
- ☛ **ตัวอย่างโครงการวิจัยที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนและสังคม** ได้แก่ การวิจัยและปฏิบัติการฟื้นฟูชุมชนเมือง ร่วมกับโรงเรียนทำความสะอาดน้ำใต้ดินที่ปนเปื้อน การพัฒนาความสามารถในการอ่านและเขียน การจัดประชุมเกี่ยวกับการขาดแคลนการรักษายาบาล และการปรับปรุง Rwanda
- ☛ **ความเป็นหุ้นส่วน** The University Office of Outreach and Engagement เป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจของภูมิภาค เช่น Leap Inc จัดหาให้บริษัททั้งหลายเข้าถึงสินทรัพย์ของ Michigan ได้ง่ายขึ้น เร่งให้เกิดโอกาสหรือการพัฒนาทางธุรกิจ แรงผลักดันนี้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจของภูมิภาค สร้างแรงจูงใจในการลงทุนและการสร้างงาน
- ☛ **MSU Extension** The University Office of Outreach and Engagement ยังคงทำงานร่วมกับ MSU Extension โดยดำเนินโครงการปฏิบัติมหาวิทยาลัยฐานความรู้ร่วมกับ 83 เขตการปกครองใน Michigan กิจกรรมได้รับการออกแบบให้เพิ่มปัญญาทั้งสายวิชาการและสายปฏิบัติการ และจัดให้มีการมอบประกาศนียบัตรแก่ผู้ที่เรียนนอกสถาบัน ที่
- ☛ **Center for Service-Learning and Civic Engagement: CSLCE** ศูนย์การเรียนรู้ผ่านการให้บริการและการมีส่วนร่วมต่อสังคม ที่ Michigan State University เปิดโอกาสให้มีการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกลนอกชั้นเรียน มุ่งเน้นกิจกรรมการบริการที่ให้ชุมชนเป็นฐาน โดยบูรณาการกับหลักสูตรการศึกษาของผู้เรียน ซึ่งทำให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการให้บริการจะใช้เวลา ศักยภาพ และสติปัญญาให้แก่กลุ่มองค์กรที่ไม่หวังผลประโยชน์

ที่มา: ประมวลจาก Goddard (2009: 32-33); Fitzgerald and Zimmerman (2005: 1);

Michigan State University (1993); Campus Compact (2012)

กรณีศึกษาที่ 2 Iowa State University

☛ **การให้บริการเชิงรุก** การส่งเสริมและการให้บริการเชิงรุกของ Iowa State University ดำเนินการตามพันธกิจของปรัชญา land grant ซึ่งเป็นแนวทางการรับใช้สังคมที่ดีที่สุดของมหาวิทยาลัย เป็นการประยุกต์ใช้งานวิจัยและปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Practice) ทั้งหมดที่มีอยู่รัฐ ขณะที่การทำงานของมหาวิทยาลัยเป็นการสร้างงานและการพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้น การเพิ่มรายได้ครัวเรือน การปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน และการลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานภาครัฐ

☛ **หลักพื้นฐานของการส่งเสริมและ outreach ของ Iowa State University**

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้การศึกษาบนฐานความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย โดยการแบ่งปันทรัพยากรต่างๆ ของมหาวิทยาลัยสู่ประชาชนและพลเมืองของรัฐ

2. การให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางเชื้อชาติของประชากรและพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ในเชิงหุ้นส่วน ที่มี การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน

3. การทำให้ประชาชนไอโอวามีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น โดยการให้ข้อมูลแก่ประชาชนสำหรับการตัดสินใจ การประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่รัฐไอโอวา

☛ **การส่งเสริมและ outreach มุ่งเน้นที่:** 1) อาหารการกินของประชาชน 2) การดูแลรักษาสุขภาพ 3) สร้างความเจริญให้ชุมชนมีความรุ่งเรืองและมั่นคง

☛ **แผนกลยุทธ์การส่งเสริมและ outreach :**

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการให้การศึกษาแก่ประชาชนไอโอวา

1.1 ปลุกฝังการศึกษาแก่ประชาชนและผู้นำชุมชนให้สามารถใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ประยุกต์ใช้ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน

1.2 สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนโดยขยายโอกาสทางการศึกษาทั่วทั้งรัฐไอโอวา

1.3 ปรับปรุงระบบเพื่อให้ประชาชนไอโอวาสามารถแสดงความต้องการหรือขอความช่วยเหลือเร่งด่วน

2. เปิดโอกาสสำหรับสมาชิกสภามหาวิทยาลัย คณาจารย์ และบุคลากรที่มีความเป็นเลิศ

2.1 พัฒนาและส่งเสริมโครงสร้างในการพัฒนาวิชาชีพที่ยั่งยืนสำหรับสมาชิกสภา อาจารย์ และบุคลากรที่ดูแลการผลิตและการเผยแพร่งานวิจัยพื้นฐานและงานวิจัยประยุกต์

2.2 รวบรวมผลสะท้อนกลับจากประชาชนเพื่อเป็นข้อมูลในการทำวิจัยในอนาคต

3. สร้างเสริมประสบการณ์แก่นักศึกษาของ Iowa State University

3.1 การขยายความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับคณะของ Iowa State University เพื่อสนับสนุนและปรับปรุงโอกาสในการสร้างความร่วมมือการบริการเชิงรุกให้เพิ่มขึ้น สำหรับเยาวชนไอโอวาที่ศึกษาในวิทยาลัย โรงเรียน และนอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการเรียน เพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษา กระตุ้นการให้บริการแก่ชุมชน และสร้างเสริมทักษะที่จำเป็นต่อการประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

3.2 การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในรัฐไอโอวาเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในชุมชนต่างๆ

☛ **โครงการ 5 อันดับแรกที่ Iowa State University ลงพื้นที่**

1. Agriculture and Natural Resources in the College of Agricultural and Life Sciences

2. Center for Industrial Research and Service (CIRAS) in the College of Engineering

3. Community and Economic Development in the College of Design

4. Families in the College of Human Sciences

5. Youth Development and pre-collegiate outreach across all of Iowa State University

ที่มา: ประมวลจาก Iowa State University (2014)

ตอนที่ 2 บทเรียนจากกรณีศึกษา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การศึกษาวิถีปฏิบัติและความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิต ผลการศึกษาประกอบด้วย 1) บริบทมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 2) วิถีปฏิบัติ: พันธะทางสังคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 3) ทศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม 4) บทบาทและความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต 5) เปิดประสบการณ์ด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ 6) ประสบการณ์ของนิสิตนอกรั้วมหาวิทยาลัยสู่ชุมชนและสังคม 7) ความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม และ 8) ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

บริบทมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรทางการเกษตรแห่งแรกของประเทศไทย ถือกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม เมื่อ พ.ศ. 2460 (งานแผนงานกองธุรการ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน, 2548: 2) โดยในระยะแรกถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนกครูศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาการเกษตรมากขึ้นเป็นลำดับ มีการขยายงานโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมพร้อมทั้งเปิดสถานีทดลองเกษตรขึ้นยังภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ การตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมมโนวัด ตำบลสูงเนิน อำเภอโนนวิเศษ จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2476 มีหลวงอิงคศรีกสิการเป็นอาจารย์ใหญ่ ทางภาคใต้ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมขึ้นที่ ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. 2477 มีหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ เป็นอาจารย์ใหญ่ ส่วนทางภาคเหนือ ได้ตั้งขึ้นที่บ้านแม่ใจ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2476 โดยมีพระช่วงเกษตรศิลปการเป็นอาจารย์ใหญ่ ต่อมาได้ขยายการศึกษาขึ้นไปโดยลำดับ จนสามารถจัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมขึ้นเป็นแห่งแรกที่แม่ใจ ต่อมาเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ยุบกิจการโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมลงในปี พ.ศ. 2481 จึงโอนงานโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมที่มีอยู่ทั้ง 4 แห่งไปสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ ซึ่งต่อมาได้ไปรวมกันจัดการศึกษาที่แม่ใจแห่งเดียวแล้วยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัย ให้ชื่อว่า วิทยาลัยเกษตรศาสตร์

และในปีพ.ศ. 2482 ได้ย้ายกิจการวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้มาอยู่ที่บางเขน ใช้ชื่อใหม่ว่าวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เปิดสอนหลักสูตรอนุปริญญา 3 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2454 เรื่อยมาจนถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม การเกษตรได้รับการส่งเสริมอย่างมากเพื่อสนองนโยบายเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในแนว “สร้างชาติ” ของรัฐบาล แต่ขณะเดียวกัน การพัฒนาดังกล่าวเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนกำลังคนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบุกเบิกความก้าวหน้าทางการเกษตร ส่งผลให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาด้านการเกษตรและนำมาสู่การยกฐานะวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปีพ.ศ. 2486 โดยเปิดสอนใน 4 คณะวิชา คือ คณะกสิกรรมและสัตวบาล (คณะเกษตรศาสตร์) คณะสหกรณ์ คณะวนศาสตร์ และคณะประมง (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2537: 45) จากการวิเคราะห์เอกสาร เรื่องตั้งวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ (2477) ถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อ

- 1) บำรุง ฟื้นฟู และส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะด้านกสิกรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า
- 2) ผลิตข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญทางด้านการเกษตรกรรม และ 3) การจูงใจและส่งเสริมให้พลเมืองชั้นกลางและชั้นสูงในประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความสนใจในการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ในขณะนั้นตั้งอยู่ร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งพื้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับการสอน การวิจัย ทางการเกษตรนั้น ไม่เพียงพอต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย ประกอบกับจำนวนนิสิตที่อาจจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทำให้มหาวิทยาลัยไม่สามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้ นอกจากนี้ตึกที่ทำการของมหาวิทยาลัย อาคารเรียน แปลงทดลองของนิสิตและอาจารย์ กระจุกกระจายปะปนกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่มีขอบเขตแบ่งแยกอย่างแน่ชัด อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในอนาคตย่อมจะต้องมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้น และชุมชนโดยรอบเกษตรกลาง บางเขน ได้ขยายตัวเปลี่ยนสภาพจากชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น จึงไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของ สถานศึกษา ตามแผนการขยายงานที่ได้วางแผนไว้แล้ว จึงได้มีการก่อตั้งวิทยาเขตเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งในท้องที่ตำบลกำแพงแสน (เดิม คือ ตำบลทุ่งกระพังโหม) อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อสนองนโยบาย ของรัฐบาลด้านการพัฒนาการเกษตรของประเทศในทุก ๆ สาขา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547: 74-79)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้วางแผนให้มีการเพิ่มการผลิตบัณฑิตในสาขาเกษตรและสาขาที่สนับสนุนการเกษตรให้มีปริมาณเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพ ตั้งแต่พ.ศ.2503 ในช่วงที่ศาสตราจารย์

อินทรี จันทรสถิตย์ เป็นอธิการบดี แผนการนี้ได้รับการสานต่อจาก ม.ล.ชูชาติ กำภู อธิการบดีคนต่อมา โดยในปีพ.ศ. 2510 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดหาพื้นที่เพื่อการนี้ในท้องที่ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมและจัดตั้งสถานีฝึกนิสิต ของคณะเกษตร นอกจากนี้ มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ได้ให้ความช่วยเหลือในการยกร่างโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยสำหรับช่วง พ.ศ. 2511-2517 โดยวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 รัฐบาลไทยกับธนาคารโลกได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยโครงการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และเงินกู้ธนาคารโลก (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2552: 1-2)

ด้วยเหตุที่กิจการด้านการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคมจึงจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงได้ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อเสริมสร้างความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับงานวิจัย และงานบริการวิชาการแก่สังคม (งานแผนงานกองธุรการ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน, 2548: 2) โดยแบ่งความช่วยเหลือเป็น 3 ส่วน (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2547: 1-2) คือ

- การก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง เมื่อ พ.ศ. 2521
- การก่อสร้างศูนย์เครื่องจักรกลการเกษตรกับศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตร เมื่อ พ.ศ. 2522
- จัดหาครุภัณฑ์และเครื่องจักรกลการเกษตรที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลองกับศูนย์เครื่องจักรกลการเกษตร เมื่อ พ.ศ. 2525

และ พ.ศ. 2525 มหาวิทยาลัยได้เริ่มดำเนินโครงการศูนย์วิจัยและพืชผักแห่งเอเชียประจำประเทศไทย ณ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กับศูนย์วิจัยและพัฒนาพืชผักแห่งเอเชีย ภายใต้ความช่วยเหลือในรูปเงินให้เปล่าของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

การเรียนการสอนที่วิทยาเขตกำแพงแสนเริ่มขึ้นเป็นปีแรกในภาคปลายปีการศึกษา 2522 โดยมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้บัณฑิตสองปีสุดท้ายของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรย้ายจากวิทยาเขตบางเขนไปเรียนที่วิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วยนิสิตชั้นปีที่ 3 และคณะเกษตรทุกสาขา ยกเว้นสาขาคหกรรมศาสตร์ นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 คณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิศวกรรมเกษตร และวิศวกรรมชลประทาน นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สาขาศึกษาศาสตร์เกษตร นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร นิสิต

ชั้นปีที่ 5 และ 6 คณะสัตวแพทยศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 886 คน สำหรับอุปสรรคสำคัญของการเรียนการสอนในช่วงนั้น คือ การเดินทางไปสอนของอาจารย์จากวิทยาเขตบางเขน ซึ่งต้องใช้เวลาดำเนินทาง 2 ชั่วโมงเศษ เพราะถนนหนทางระหว่างบางเขน กำแพงแสน ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง และอาจารย์ที่อยู่ประจำวิทยาเขตกำแพงแสนยังมีน้อย โดยเฉพาะวิชาพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ผู้สอนต้องเดินทางไปจากวิทยาเขตบางเขนทั้งสิ้น (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547: 80)

และ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 – 2525 เป็นต้นมา วิทยาเขตกำแพงแสนได้รับการอนุมัติให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดต่าง ๆ บริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง รวมถึงนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวเข้าศึกษา โดยมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการสอบคัดเลือกเอง และมีการจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ วิทยาเขตกำแพงแสนได้ดำเนินกิจกรรมห้องปฏิบัติการเด็กและโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการเรียนของนิสิต การวิจัยของอาจารย์ และเพื่อเป็นสวัสดิการแก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่วิทยาเขตกำแพงแสนอีกด้วย

ด้วยเหตุที่พันธกิจด้านการเรียนการสอนจำเป็นต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันกับการวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคมจึงจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อสร้างความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับงานวิจัยและงานบริการวิชาการที่วิทยาเขตกำแพงแสน รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดเงินช่วยเหลือในรูปแบบให้เปล่า เพื่อการนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยจำนวน 4,100 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ศูนย์เครื่องจักรกลการเกษตรแห่งชาติ และศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ รวมทั้งงบประมาณสำหรับจัดหาครุภัณฑ์และเครื่องจักรกลการเกษตรที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เป็นเงิน 500 ล้านบาท รวมทั้งสิ้น 4,600 ล้านบาท ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เปิดการเรียนการสอนมาเป็นเวลา 33 ปี มีคณะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 6 คณะ คือ คณะเกษตร กำแพงแสน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสนคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา และบัณฑิตวิทยาลัย นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนภาระหน้าที่หลักของวิทยาเขต ทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 2 สถาบัน 3 สำนัก 2 ศูนย์ 1 สถานี ได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนา กำแพงแสน สถาบันสุวรรณวาลกสิกิจเพื่อ

การค้นคว้าและพัฒนาไปสู่สัตว์และผลิตภัณฑ์สัตว์ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน สำนักหอสมุด
กำแพงแสน สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม กำแพงแสน ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร
ศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าวและหน่วยปฏิบัติการค้นหาและใช้ประโยชน์ข้าว และสถานีวิจัยประมง
กำแพงแสน (คณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง, 2555)

ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษา
ที่มุ่งเน้นให้การศึกษา สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ ให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งสืบสานและ
อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ
ประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรอย่าง
ยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การมุ่งผลิตบัณฑิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมี
ความสุข มุ่งสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและให้บริการทางวิชาการด้านการเกษตรและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมทางการเกษตรของภูมิภาค
(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2547: 2) ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน ได้กำหนด พันธกิจหลักที่สำคัญไว้ 5 ประการ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน, 2553ข) ดังนี้

- 1) ผลิตบัณฑิตที่มี ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม โลกทัศน์ที่เป็นสากล ภาวะ
ผู้นำ จิตสาธารณะ ทักษะด้านการวิจัยและวิชาชีพ เป็นที่ต้องการของตลาดงาน และอยู่ในสังคมได้
อย่างมีความสุข
- 2) สร้างงานวิจัยที่ได้มาตรฐานสากล เน้นด้านเกษตรและอุตสาหกรรม ที่แก้ไขปัญหาของ
ประเทศ และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในเวทีโลก
- 3) บริการวิชาการเชิงรุกครบวงจร รับผิดชอบต่อความต้องการ เข้าถึงบริการได้ง่าย และ
ขยาย เครือข่ายความร่วมมือในชุมชนกับภาคการผลิต
- 4) อนุรักษ์ สืบสาน ฟื้นฟู และส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ
เอกลักษณ์ความเป็นไทย
- 5) บริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นบูรณาการการทำงานของหน่วยงาน การพัฒนาบุคลากร
การประชาสัมพันธ์ การแสวงหารายได้

โดยมีวัตถุประสงค์ (คณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง, 2555: 6) ดังนี้

- 1) พัฒนาและผลิตบัณฑิตให้ได้มาตรฐานทางการศึกษาตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
- 2) เป็นศูนย์กลางในการประสานความรู้ทางวิชาการ การวิจัย และเทคโนโลยีทางการเกษตร ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางวิชาการของชุมชนทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ยั่งยืน
- 3) พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารทางวิชาการและเทคโนโลยีทางการเกษตรกับองค์กรและหน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 4) เป็นศูนย์วัฒนธรรมทางการเกษตรของภูมิภาค

วิถึปฏิบัติ: การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

วิถึปฏิบัติ คือ แนวทางหรือสิ่งที่มหาวิทยาลัยปฏิบัติต่อชุมชนและสังคมตามได้กำหนดไว้ในอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการทำให้อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเป็นจริงนั่นเอง การศึกษาวิถึปฏิบัติของวิทยาเขตกำแพงแสนเริ่มต้นจากการวิเคราะห์รายงานการประเมินผลตนเองของมหาวิทยาลัยในปีล่าสุด ซึ่งเป็นการแสดงผลการดำเนินงานในช่วงปีที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัย การให้ความหมายของแนวคิดพันธะทางสังคม รวมทั้งการรับรู้และทัศนคติของบุคลากรของมหาวิทยาลัยต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

แนวทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน

การวิเคราะห์เอกสารรายงานการประเมินตนเอง ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปี พ.ศ.2555 แบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 7 ประเด็น คือ 1) ด้านความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 2) ปรัชญา และวิสัยทัศน์ 3) พันธกิจและวัตถุประสงค์ 4) ยุทธศาสตร์และภารกิจ 5) นโยบายด้านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม 6) นโยบายด้านการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย 7) การให้บริการเชิงรุก และ 8) หน่วยงานที่ดำเนินงานเพื่อสังคม

1. ความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน

การเปลี่ยนผ่านของปรัชญา แนวคิด องค์ความรู้ ผู้พันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย สามารถตรวจสอบได้ผ่านญาณวิทยาของมหาวิทยาลัย จากถ้อยแถลงในปรัชญาของมหาวิทยาลัย

แสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีความมุ่งมั่นในการตอบสนองความต้องการด้านเกษตรกรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สำหรับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนนั้น หมายถึง ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่พบว่ามีภาระไปถึงความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนอยู่ในปรัชญาและวิสัยทัศน์เลย ในประเด็นของยุทธศาสตร์ ภารกิจ และนโยบายของมหาวิทยาลัย พบว่า มีการระบุถึงการทำงานเพื่อสังคมอยู่บ้างดังนี้

2. ปรัชญาและวิสัยทัศน์

ปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ “มุ่งมั่นให้การศึกษา อุดมศึกษา สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ ให้บริการทางวิชาการ สืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรอย่างยั่งยืน” และวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับสากล ด้านการเกษตร อาหาร พลังงาน อุตสาหกรรม และการจัดการทรัพยากร สร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เมื่อพิจารณาถ้อยแถลงในปรัชญาและวิสัยทัศน์ของวิทยาเขตกำแพงแสน แสดงให้เห็นว่า วิทยาเขตกำแพงแสนมีความมุ่งมั่นในการตอบสนองความต้องการด้านเกษตรกรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ แต่ไม่มีการระบุถึงการตอบสนองความต้องการของสังคมและความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนอย่างชัดเจน

3. พันธกิจและวัตถุประสงค์

ถ้อยแถลงพันธกิจของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่สอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคม คือ มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสาธารณะ สร้างงานวิจัยที่สามารถแก้ไขปัญหาของประเทศ การให้บริการงานวิชาการเชิงรุกครบวงจร ทันต่อความต้องการ เข้าถึงบริการได้ง่าย และขยายเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนกับภาคการผลิต โดยมี **วัตถุประสงค์** ที่สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย คือ 1) พัฒนามาตรฐานทางการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 2) เป็นศูนย์กลางความรู้ทางวิชาการ การวิจัย ด้านการเกษตร ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางวิชาการของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

4. ยุทธศาสตร์และภารกิจ

สำหรับประเด็น ยุทธศาสตร์ และภารกิจของมหาวิทยาลัย พบว่า แผนปฏิบัติราชการของ วิทยาเขตกำแพงแสน ให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้าน การผลิตบัณฑิต พัฒนาคุณภาพด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ผลิต บัณฑิตที่มีความ พร้อมเข้าสู่วิชาชีพ มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีคุณธรรม ความรับผิดชอบ และมี จิตสาธารณะ ด้านการวิจัย ส่งเสริมวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคม รวมทั้งขยายผลการวิจัยสู่ภาคการผลิต และอุตสาหกรรมเกษตร และ ด้านการให้บริการวิชาการ นำ องค์ความรู้จากงานวิจัยให้บริการวิชาการแก่ภาคการเกษตร ชุมชน สังคม และคำนึงถึงความต้องการ ของผู้รับบริการ เป็นสำคัญ

5. นโยบายด้านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

วิทยาเขตกำแพงแสนได้มีการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมให้สร้างความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ในการ พัฒนาองค์ความรู้สมัยใหม่ สร้างความร่วมมือด้านการผลิต ขยายเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน การส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น และการดำเนินโครงการเพื่อ สร้างความเข้มแข็งในชุมชน

6. นโยบายด้านการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย

วิทยาเขตกำแพงแสนได้กำหนดกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยให้น้องคณาจารย์และ ประสพการณ์ที่ได้รับจากการให้บริการวิชาการแก่ภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการบูรณาการกับการ เรียนการสอนในวิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการเรียนการสอนของนิสิตให้มีคุณภาพ เสริมสร้างศักยภาพของของชุมชนและของประเทศ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาของชุมชนและ สังคมได้อย่างแท้จริง

7. ภารกิจการบริการเชิงรุก

วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการบริการวิชาการเชิงรุกครบวงจร มีการจัดตั้งศูนย์บริการวิชาการแบบครบวงจร (one stop service) เพื่อความสะดวกในการเข้าถึง บริการ โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือในและต่างประเทศ พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อ การบริการวิชาการ มีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและทั่วถึง ดังจะเห็นว่ามีกระบวนการถึงภารกิจ การบริการเชิงรุกไว้ในพันธกิจและนโยบายของสถาบัน

8. หน่วยงานที่ดำเนินงานเพื่อสังคม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีหน่วยงานที่ดำเนินงานเพื่อพัฒนา งานวิจัย และผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการ ด้านการพัฒนาผลิตทางการเกษตรและปศุสัตว์ การฝึกอบรมอาชีพ และการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรและประมง แบ่งออกเป็น 7 หน่วยงานหลัก ดังนี้

8.1 สถาบันวิจัยและพัฒนา รับผิดชอบการประสานงานวิจัยและบริการวิชาการ รวมทั้ง ให้บริการและอำนวยความสะดวกในการวิจัยของวิทยาเขต เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารงานแบบเบ็ดเสร็จ มีหน่วยงานภายในสังกัดทั้งสิ้น 9 หน่วยงาน คือ ฝ่ายบริหารและธุรการ ฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ฝ่ายเครื่องจักรกลการเกษตรแห่งชาติ ศูนย์วิจัยและพัฒนาศูนย์กีฬาวินยาสีงแวดล้อม ศูนย์วิจัยและพัฒนาอ้อยและน้ำตาล ศูนย์วิจัยและพัฒนาไม้ผลเขตร้อน ศูนย์วิจัยและพัฒนาพืชผักเขตร้อน ศูนย์เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว และฝ่ายประสานงานวิจัยและเผยแพร่ ภารกิจหลักของหน่วยงาน คือ ดำเนินงานวิจัยและให้บริการวิชาการ ประสานงานวิจัยและเผยแพร่วิชาการสู่สังคม โดยมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) ดำเนินงานวิจัยและประสานงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
- 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการวิจัยของบุคลากรให้แข่งขันได้ มีคุณภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของหน่วยงานและสังคม
- 3) สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การวิจัย แก่หน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาเขตกำแพงแสน
- 4) ให้บริการวิชาการที่แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม

8.2 สถาบันสุวรรณวาทกกลกิจเพื่อการค้ำจุนและพัฒนา เพื่อการค้ำจุนและพัฒนา ปศุสัตว์และผลิตภัณฑ์สัตว์ มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนา ปศุสัตว์และเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของประเทศในอนาคต ประกอบด้วย หน่วยงานย่อย 9 หน่วยงาน คือ 7 ศูนย์ 1 สถานี และสำนักงานเลขานุการ ประกอบด้วย ศูนย์ค้ำจุนและพัฒนา วิชาการอาหารสัตว์ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมการเลี้ยงสุกรแห่งชาติ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิต กระบือและโค ศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตนม ศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตสัตว์เคี้ยวเอื้องขนาดเล็ก ศูนย์วิจัยและพัฒนาการผลิตสัตว์ปีก ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตผลจากสัตว์ สถานีวิจัยหีบถาวร (จังหวัดสระบุรี) สำนักงานเลขานุการ โดยมีภารกิจหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้การผลิตปศุสัตว์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุนการผลิตเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรในประเทศไทยให้สามารถยึดการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพ
- 2) ให้บริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปศุสัตว์ไปยังเกษตรกรและบุคลากรภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตปศุสัตว์
- 3) การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ที่หลากหลาย
- 4) สนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย การฝึกงานแก่นิสิต นักศึกษา
- 5) ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันดีของประเทศไทย

8.3 สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยนำผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัยของมหาวิทยาลัยและองค์ความรู้จากแหล่งอื่น ๆ ออกเผยแพร่สู่สาธารณชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การส่งเสริม การเผยแพร่ และการตลาด
- 2) ผลิต พัฒนา และบริการสื่อ สำหรับการส่งเสริมเผยแพร่ การฝึกอบรมและการเรียนการสอน
- 3) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ด้านการส่งเสริมเผยแพร่ การฝึกอบรมและการพัฒนาชนบทที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
- 4) ให้บริการสถานที่ในการจัดอบรม ประชุม สัมมนา กิจกรรมอื่น ๆ และการดูแลปรับปรุงภูมิทัศน์
- 5) สนับสนุนการเรียนการสอนนิสิตระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา ทางด้านส่งเสริมการเกษตร นิเทศศาสตร์เกษตร การพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน
- 6) อนุรักษ์สืบสาน เผยแพร่เอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

8.4 ศูนย์ความเป็นเลิศด้านเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มีหน้าที่ในการบริหารโครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษาและวิจัยสาขาเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร ให้บรรลุวัตถุประสงค์และการจัดองค์กรตามที่ได้รับมอบหมายจาก สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นเครือข่ายวิชาการ แบ่งงานวิจัยออกเป็น 5 สาขาหลัก คือ การบูรณาการการวิจัยด้านเทคโนโลยี จีโนมิกส์ สรีรวิทยา ชีวเคมี และชีวฟิสิกส์ แกะไขข้อจำกัดกระบวนการผลิตทางการเกษตร และการพัฒนาเทคนิคการผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงพันธุ์และการตรวจสอบความบริสุทธิ์ของพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ ด้วยการใช้ตำแหน่ง

โมเลกุล เครื่องหมาย การพัฒนาชุดตรวจสอบโรคพืช โรคสัตว์ และความปลอดภัยของอาหารจากการปนเปื้อนโดยจุลินทรีย์ การพัฒนาเทคโนโลยีดัดแปลงพันธุกรรมที่ปลอดภัย ในการผลิตชีวมวล พืชพลังงาน จุลินทรีย์เพื่ออุตสาหกรรม และวัคซีนดีเอ็นเอและการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพ อย่างยั่งยืน ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร จำนวนบุคลากรที่มาปฏิบัติงานมาจากคณะเกษตร กำแพงแสน

ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ภาระหน้าที่หลักของศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร คือ การสร้างประชาคมนักวิทยาศาสตร์สาขาเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศไทย ให้พอเพียงที่จะตอบสนองต่อปัญหาการผลิตภาคเกษตร และแข่งขันได้ในเวทีโลก โดยหน้าที่ของศูนย์ฯ และสถาบันร่วมพันธกิจ ได้กำหนดแนวทางที่จะพัฒนากำลังคนสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและชีวภาพมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

8.5 ศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าวและหน่วยปฏิบัติการค้นหา มีเป้าหมายในการพัฒนาพันธุ์ข้าวจากเทคโนโลยี "ต้นน้ำ-สู่-ปลายน้ำ" ทำให้เกษตรกรมีเมล็ดพันธุ์ดีจากผลงานวิจัยทำให้มีการปลูกกันอย่างกว้างขวาง ภารกิจหลักของศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าว คือ การวิจัยและพัฒนาเพื่อการสืบหาพันธุ์ที่มีความสำคัญและการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อเพิ่มผลผลิตและคุณภาพ อันนำไปสู่การผลิตข้าวที่ยั่งยืนของประเทศ และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก และการสร้างพันธุ์ข้าวให้มีคุณลักษณะที่ดีเลิศทั้งในทางปริมาณและคุณภาพที่คำนึงการป้องกันการสูญเสียผลผลิตที่เกิดจากการทำลายของเชื้อโรคและแมลง และการเกิดสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมในการ

8.6 สถานีวิจัยประมง มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) สนับสนุนการศึกษาและการวิจัยทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดเศรษฐกิจ
- 2) สนับสนุนการศึกษาและการวิจัยทางด้านปฏิบัติการนิเวศวิทยาน้ำจืด
- 3) ให้ความอนุเคราะห์นิตติฝึกงานของคณะประมง และนิสิตคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และนิสิตจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ด้วย
- 4) ให้บริการถ่ายทอดเทคโนโลยี และความรู้ทางด้านวิชาการแก่บุคคลทั่วไป
- 5) ทำโครงการพัฒนาวิชาการ

8.7 โรงพยาบาลสัตว์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นแหล่งการเรียนการสอนสำหรับนิสิต และให้บริการรักษาสัตว์แก่ประชาชนในเขตภาคตะวันตก และจัดหน่วยออกให้ บริการตรวจรักษาตามชนิดของสัตว์ ได้แก่ หน่วยสัตว์เล็ก หน่วยสัตว์ใหญ่และสัตว์ป่า และหน่วยม้า

โครงการด้านพันธะทางสังคม

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่ผ่านมา พบว่า มีการดำเนินโครงการด้านพันธะทางสังคมหลายโครงการ ดังนี้

1) **โครงการ 9 บวร** มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นแหล่งความรู้ซึ่งอยู่ใกล้ชิด ชุมชน ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนโดยมีบ้าน วัด โรงเรียน เป็นแหล่งรวมเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกัน เป้าหมายของโครงการ คือ เป็นโครงการต้นแบบในการพัฒนาชุมชน โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คัดเลือกตำบลที่อยู่ในเขตอำเภอกำแพงแสน มีผู้นำที่มีความพร้อมในการให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกับโครงการ 9 บวร จำนวน 16 หมู่บ้าน 16 วัด และ 16 โรงเรียน

การดำเนินงาน ภายหลังจากเลือกพื้นที่เป้าหมายได้แล้ว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนได้เชิญท่าน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. เจ้าอาวาสวัด และผู้อำนวยการโรงเรียน ได้เสวนาร่วมกัน เพื่อวางแผนและดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมาย โดยรองอธิการบดีวิทยาเขตกำแพงแสน (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์) ได้นำแผนงานสู่การปฏิบัติลงพื้นที่ทุกบ่ายวันพุธ เพื่อพบปะผู้นำและประชาชน 9 บวร ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2554 จนถึงปัจจุบัน ในด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับบ้าน มีการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ทางการเกษตร ภายในวิทยาเขตกำแพงแสน การฝึกอาชีพ ด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับวัด มีการจัดพิธีหล่อเทียนพรรษา จำนวน 16 ต้น นำถวาย 16 วัด ในอำเภอกำแพงแสน และ ด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับโรงเรียน อาทิ เช่น การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา การเพาะเห็ดในตะกร้าเป็นต้น โครงการ 9 บวร มีเป้าหมายในอนาคตในการเป็นมูลนิธิ 9 บวร ภายในปี 2558 เพื่อให้โครงการ 9 บวรมีความยั่งยืน และเป็นศูนย์รวมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ได้อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่ดีกินดีและความสงบสุขในสังคมร่วมกัน

2) **มหาวิทยาลัยชาวนา** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากกรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินโครงการ “มหาวิทยาลัยชาวนา” เพื่อบริการด้านวิชาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนา ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรในชุมชนใกล้เคียง และเป็นแหล่งผลิตข้าวนาต้นแบบใช้เนื้อที่กว่า 200 ไร่ บริเวณทุ่งนาไพร วิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อเป็นแหล่งผลิตข้าวนาชั้นครูของประเทศ หรือ “ครูชาวนา” ตามมาตรฐานกรมการข้าว และเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยเฉพาะ สำหรับกลุ่มชาวนาที่ได้เข้ามาทำการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เป็นชาวนาที่มาจากตำบลต่าง ๆ รอบ ๆ วิทยาเขต ตามโครงการ 9 บวร

3) โครงการ “เที่ยวไม่ไกล...ไปกำแพงแสน” มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะห้องเรียนที่มีชีวิต โดยอาศัยสถานที่ของหน่วยงานในคณะ สถาบัน สำนักต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในวิทยาเขตกำแพงแสน บนพื้นที่กว่า 8,000 ไร่ นำเสนอเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา เกษตรกร และประชาชนทั่วไป สามารถเรียนรู้การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง ตลอดจนสิ่งแวดล้อมแบบได้สัมผัสจริง โครงการดังกล่าวได้รับความสนใจและมีการจองเยี่ยมชมวิทยาเขตกำแพงแสนอย่างต่อเนื่อง แหล่งเรียนรู้แบบมีชีวิตที่เปิดให้บริการ มีดังนี้

- ฟาร์มต้นแบบการผลิตผักปลอดสารพิษตามมาตรฐานการส่งออก
- ศูนย์สาธิตการผลิตโคเนื้อครบวงจร (ควาบอยแลนด์)
- ศูนย์สาธิตพลังงาน โรงเรียนสบู่ดำ ศูนย์แสดงเครื่องจักรกลการเกษตร การผลิต

พลังงานทดแทนสะอาด

- ศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าว โรงสีข้าวธัญโอสธผลิตข้าวอินทรีย์ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- อุทยานแมลงเฉลิมพระเกียรติ จัดแสดงแมลงมีชีวิตและพิพิธภัณฑ์แมลง
- การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ต่าง ๆ

ศูนย์พัฒนาโคนมและสัตว์เคี้ยวเอื้องขนาดเล็ก

- สวนนวัตกรรมการออกกำลังกายและท่องเที่ยวผจญภัยเชิงนิเวศน์ ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

4) โครงการส่งเสริมเด็กดีมีคุณธรรมเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน การเปิดรับเด็กดีมีคุณธรรม จริยธรรม และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยมีเกณฑ์ทั่วไป คือ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจิตสาธารณะ มีความเป็นผู้นำ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ป้องกันและรณรงค์สารเสพติดทุกชนิด และมีเกณฑ์เฉพาะ คือ ต้องมีคุณสมบัติผลการเรียนตามที่คณะ/สาขาวิชากำหนด ทั้งนี้ โครงการฯ ได้เริ่มต้นดำเนินการในปีการศึกษา 2549 โดยเริ่มจากเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม

5) โครงการสนับสนุนการจัดตั้งห้องเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนโดยการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัย (โครงการ วมว.) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการสร้างนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีศักยภาพตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยร่วมมือกับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษทาง

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และขยายฐานการศึกษาออกไปในวงกว้างโดยเฉพาะภูมิภาค พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมหาวิทยาลัยและโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ นี้ มีอยู่ 7 แห่ง โดยโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาโดยกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นหนึ่งในโครงการฯ นี้ด้วยหลักสูตรห้องเรียนวิทยาศาสตร์โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นหลักสูตรใหม่ที่พัฒนาขึ้น โดยเน้นการจัดเป็นห้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่ผสมผสานการเรียนกับการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูงกับวิทยาการสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมเกษตร เทคโนโลยีชีวภาพ สัตวแพทย์ วิศวกรรม เช่น วิศวกรรมอาหาร ชลประทานและคอมพิวเตอร์ มีศูนย์ปฏิบัติการเฉพาะทางสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ศูนย์ความเป็นเลิศเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร ศูนย์ชีวนวัตกรรม เป็นต้น และมีโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในคณะวิทยาศาสตร์หรือคณะอื่นๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยของรัฐ 24 แห่ง ตามเงื่อนไขที่แต่ละมหาวิทยาลัยกำหนด

บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน

การศึกษารายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อวิเคราะห์บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการสอน การวิจัย และการบริการสังคม

1. บทบาทด้านการสอน พันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการสอน มีวัตถุประสงค์ ผลผลิตบัณฑิตที่มีความพร้อมก้าวสู่วิชาชีพในสาขาวิทยาศาสตร์เกษตร เทคโนโลยี มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ความเป็นผู้นำ ทักษะสากล ปรับตัวให้เข้าทำงานได้อย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ อุตสาหกรรมอาหาร พลังงาน โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ระบบการจัดการและขนส่ง การส่งออก การประกอบธุรกิจต่าง ๆ และสามารถเข้าสู่ตลาดงานระดับสากลได้ การศึกษาดำเนินงานด้านการสอนของวิทยาเขตกำแพงแสน ที่สอดคล้องกับพันธะทางสังคม ได้แก่

1) การกำหนดรายวิชาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ เช่น วิชาปฏิบัติการ สัมมนา ปัญหาพิเศษ การศึกษานอกสถานที่ วิชาฝึกงาน

2) การเชิญผู้มีประสบการณ์ทางวิชาการหรือวิชาชีพจากหน่วยงาน หรือชุมชนภายนอก เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

3) มีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาจากการโครงการวิจัยและวิจัย ในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เช่น คณะเกษตร กำแพงแสน มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน จากการทำวิจัย ในชั้นเรียน และ คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการให้ คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดทำโครงการวิศวกรรมของแต่ละภาควิชาซึ่งเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ จากอาจารย์ไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

4) การเสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคม วิทยาเขตกำแพงแสนมีการกำหนด ยุทธศาสตร์และหรือพันธกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถมีคุณธรรม จริยธรรม ภาวะ ผู้นำ จิตสาธารณะ ทักษะด้านวิจัย เป็นที่ต้องการของตลาดงาน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดกิจกรรมยกย่องคนดี โดยมีมาตรการ ดังนี้ (1) จัดโครงการอบรมเพิ่มทักษะวิชาการและวิชาชีพ (2) ปรับปรุงระบบการรับนิสิตให้มีคุณภาพ (3) จัดโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และภาวะ ผู้นำให้นิสิตอย่างสม่ำเสมอ (4) ยกย่องและให้รางวัลนิสิตที่มีความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง และ (5) จัดโครงการกิจกรรมนิสิต นอกจากนี้ยังมีการเสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคม โดย กำหนดให้นิสิตทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านกิจกรรมเพื่อสังคม ซึ่งจัดโดย กอง กิจกรรมนิสิต (กำแพงแสน) คณะวิชา องค์กรกิจกรรมนิสิต หรือเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงาน ภายนอกจำนวนไม่น้อยกว่า 2 กิจกรรม 12 ชั่วโมง ในปีการศึกษา 2555 มีการจัดโครงการ/กิจกรรม เพื่อให้นิสิตมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคมได้แก่ โครงการจัดการความรู้จากพี่สู่น้อง โครงการจิตอาสาผู้พิการ และโครงการพี่สอนน้องในหอพัก ปี พ.ศ. 2555 ครั้งที่ 2

5) การส่งเสริมกิจกรรมนิสิต วิทยาเขตกำแพงแสนมีการจัดกิจกรรมภาคบังคับและ กิจกรรมเสริมด้านอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและ หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ นิสิตอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมวิชาการ กิจกรรมกีฬาและการส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม กิจกรรม นันทนาการ กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โครงการบัณฑิตยุคใหม่ โครงการไหว้ครู โครงการ เผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรสู่ชนบท โดยคณะเกษตร โครงการบำเพ็ญประโยชน์และรักษา สิ่งแวดล้อม โครงการสัตวแพทย์อาสาพัฒนาชนบท โครงการค่ายอาสา ศูนย์ออกกำลังกาย วิทยาศาสตร์การกีฬา การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

6) การบูรณาการภารกิจด้านการสอนและการบริการเข้าด้วยกัน วิทยาเขตกำแพงแสน เห็นถึงความสำคัญของการบริการวิชาการจึงได้กำหนดนโยบายให้มีการนำความรู้จากการให้บริการวิชาการมาใช้ร่วมกับการเรียนการสอนและการวิจัย โดยบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พ.ศ. 2552-2561 เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินงานด้านการบริการวิชาการ โดยมีนโยบายส่งเสริมให้คณะ/สำนัก/สถาบันที่เป็นแหล่งสร้างงานบริการวิชาการ ได้นำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการให้บริการวิชาการแก่ภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการบูรณาการกับการเรียนการสอนในวิธีการต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ผ่านการให้บริการ

2. บทบาทด้านการวิจัย พันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเกษตรและทรัพยากรต่าง ๆ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มประสิทธิภาพการประกอบอาชีพของชุมชน ผู้ประกอบการ ภาคอุตสาหกรรม บูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอน สร้างและขยายเครือข่ายการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ให้ครอบคลุมหลากหลายสาขาวิชา เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาของประเทศ การจัดการธุรกิจ การส่งออก การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในระดับสากล รวมทั้งพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษาดำเนินงานด้านการสอนของวิทยาเขตกำแพงแสน ที่สอดคล้องกับพันธะทางสังคมใน 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การวิจัยสามารถตอบสนองต้องการของสังคม (2) การบูรณาการงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของชาติ (3) การเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยสู่สาธารณะ (4) การสร้างเครือข่ายงานวิจัย และ (5) การบูรณาการกระบวนการวิจัยกับการจัดการเรียนการสอน

1) การวิจัยสามารถตอบสนองความต้องการของสังคม วิทยาเขตกำแพงแสนได้ส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้และงานวิจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน และสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล รวมทั้งการพัฒนานวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเกษตรและทรัพยากรต่าง ๆ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มประสิทธิภาพการประกอบอาชีพของชุมชน ผู้ประกอบการ ภาคอุตสาหกรรม เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาของประเทศ การจัดการธุรกิจ การส่งออก การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในระดับสากล รวมทั้งพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน

2) การเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยสู่สาธารณะ วิทยาเขตกำแพงแสน มีการเผยแพร่งานวิจัยและงานสร้างสรรค์สู่สาธารณชน ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแพร่ คือ สถาบันวิจัยและพัฒนา กำแพงแสน สถาบันสุวรรณวาลกกลกิจ และสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตร ผ่านแหล่งเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ อาทิ ฐานข้อมูลงานวิจัยและงาน

สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วารสารปศุสัตว์เกษตรศาสตร์ วารสารศูนย์ข่าวปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดทำวีดิทัศน์เผยแพร่องค์ความรู้ ในโอกาสต่างๆ ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บนเว็บไซต์ของวิทยาเขตและหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ฐานข้อมูลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วารสารปศุสัตว์-เกษตรศาสตร์ และวารสารข่าวศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง เป็นต้น

3) การสร้างเครือข่ายงานวิจัย วิทยาเขตกำแพงแสน มีการสร้างเครือข่ายวิจัยด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกคณะ และระหว่างสถาบันการศึกษา ภาคการผลิต ชุมชน และองค์กรทั้งในและต่างประเทศ โดยส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านการเรียนการสอน ห้องปฏิบัติการ เพื่อสร้างความร่วมมือทางวิชาการ มีการทำงานวิจัยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

4) การบูรณาการกระบวนการวิจัยกับการจัดการเรียนการสอน วิทยาเขตกำแพงแสน ส่งเสริมให้มีการบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอน เช่น นำโครงการวิจัยต่าง ๆ ที่คณาจารย์ได้รับทุนวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้นิสิตได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยผ่านรายวิชาปัญหาพิเศษหรือวิทยานิพนธ์ เพื่อให้นิสิตมีทักษะในการวิจัย โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา มีการกำหนดให้นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในทีมวิจัยของอาจารย์ และมีการนำโครงการวิจัยต่าง ๆ ที่คณาจารย์ได้รับทุนวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนเพื่อให้นิสิตได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยผ่านรายวิชาปัญหาพิเศษหรือวิทยานิพนธ์ เพื่อสร้างทักษะในการวิจัยให้กับนิสิต เช่น คณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนศาสตร์ การบูรณาการกระบวนการวิจัยกับการเรียนการสอน และมีการกำหนดให้นิสิตทำโครงการวิจัยร่วมกับอาจารย์นิเทศและอาจารย์พี่เลี้ยง ในขณะที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอยู่ในสถานศึกษา

5) การนำผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เชิงสาธารณะ และมีการรับรองการใช้ประโยชน์จริงจากหน่วยงานภายนอกหรือชุมชน เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน มีการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ คือ นมโรงเรียนที่มีปริมาณมากได้ทันกับการผลิตเป็นการแก้ปัญหาให้กับผู้ประกอบการภายนอกได้โดยตรง

3. บทบาทด้านการบริการวิชาการ พันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการบริการวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่ทันต่อเหตุการณ์ให้แก่ภาคการเกษตร ชุมชน และสังคม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพ ที่สามารถแข่งขันได้ทั้งในและต่างประเทศ

ยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงสร้างเครือข่ายการบริการที่เข้าถึงประชาชน และเพิ่มรายได้ เพื่อการพัฒนาองค์กรอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม การดำเนินงานจริงของวิทยาเขตกำแพงแสน มีดังนี้

1) การสำรวจความต้องการของชุมชน วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะวิชา สถาบันและสำนักการสำรวจความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ไปจัดทำแผนการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ อันเป็นผลเนื่องมาจากนโยบายโครงการ 9 บวรที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมกันพัฒนาชุมชนรอบรั้วมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) การบูรณาการงานบริการวิชาการทางวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เห็นถึงความสำคัญของการบริการวิชาการจึงกำหนดนโยบายและมาตรการที่ 4 เรื่อง การนำความรู้จากการให้บริการวิชาการมาใช้ในการเรียนการสอนและการวิจัย บรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พ.ศ. 2552-2561 เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินงานด้านการบริการวิชาการ ดังนั้นจึงมีนโยบายส่งเสริมให้คณะ/สำนัก/สถาบันที่เป็นแหล่งสร้างงานบริการวิชาการ ได้นำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการให้บริการวิชาการแก่ภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการบูรณาการกับการเรียนการสอนในวิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการเรียนการสอนของนิสิตให้มีคุณภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้นหรือนิสิตไปร่วมกิจกรรมการให้บริการวิชาการในงานเกษตรกำแพงแสน คือ

(1) การนำองค์ความรู้ วิธีการดำเนินงานด้านบริการวิชาการไปเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เช่น คณะเกษตร กำแพงแสน มีการดำเนินการโครงการบริการวิชาการให้หน่วยงานภายนอกได้ส่งตัวอย่างพืชที่เกิดโรคต่าง ๆ ให้คลินิกโรคพืชเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุ/วิธีกำจัดและดูแลพืช ซึ่งในการวิเคราะห์ได้นำผลไปกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา จุลินทรีย์ปฏิบัติเพื่อการจัดการโรคพืช

(2) การสร้างประสบการณ์ให้กับนิสิตด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมในการให้บริการวิชาการ เช่น คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้นำนิสิตปริญญาโท วิชา การพัฒนาชุมชน ไปถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชนในโครงการชุมชนสัมพันธ์ ครั้งที่ 9 และคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ได้กำหนดให้นิสิตที่เรียนวิชา การวางแผนโครงการและกิจกรรมทางการเกษตร นำความรู้ที่ได้ไปจัดทำเป็นโครงการเห็ดศึกษานำรู้หนูทำได้กับโครงการครบเครื่องเรื่องเห็ดนางฟ้าภูฐาน

(3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต

กำแพงแสน ส่งเสริมให้คณะวิชา สถาบันและสำนักดำเนินโครงการหรือกิจกรรมจากความร่วมมือโดยเชิญและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมจากชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพที่จะบริการมาดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการสร้างเครือข่ายระหว่างบุคคลหรือหน่วยงานในรูปแบบของการให้บริการวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมหรือส่งเสริมวิชาชีพ เช่น ความร่วมมือด้านบริการทางวิชาการต่อชุมชนในพื้นที่อำเภอกำแพงแสนของโครงการ 9 บวร คณะวิทยาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มีความร่วมมือด้านบริการทางวิชาการเพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภาคเอกชน ภาครัฐหรือหน่วยงานวิชาชีพ ภายใต้โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเห็ดสู่ชุมชน

(4) การกระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง วิทยาเขต

กำแพงแสนส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติและพัฒนาตนเองและสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปดำเนินกิจกรรมได้เองอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพ และสร้างความเข้มแข็ง เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน จากการดำเนินการตามโครงการถ่ายทอดความรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ด้านพลังงาน พบว่า ชุมชนได้จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเอง เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ด้านพลังงาน สำหรับชุมชนที่เข้ามาศึกษาดูงาน สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมของตนเองได้

(5) การสร้างประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม งานวิจัย งานสร้างสรรค์และการบริการ

วิชาการของวิทยาเขตกำแพงแสน ก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมหรือชุมชน/องค์กรมีความเข้มแข็ง เช่น คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ดำเนินการโครงการ 3 in 1 มีผลกระทบที่เกิดประโยชน์สร้างคุณค่าต่อสังคม ทำให้ชุมชนและองค์กรเข้มแข็ง คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน การปลูกขาน้ำมันในแปลงปลูกเป็นแปลงปลูกบนภูเขาสูงที่ใกล้หมู่บ้านที่มีชาวบ้านที่มีรายได้น้อยทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น เป็นโครงการระยะยาว และเป็นการปลูกป่าเศรษฐกิจแบบผสมผสานร่วมกับป่าไม้เดิมที่คงเหลือจากไฟไหม้ในครั้งที่ผ่านมา ทำให้เกิดรายได้ในพื้นที่ และชาวบ้านมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนอกจากนี้ยังได้ป่าต้นน้ำที่ยั่งยืน เพราะชาวบ้านมีรายได้จากการปลูกขาน้ำมันด้วย

(6) การบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย การบริการวิชาการ

และการวิจัยเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการร่วมกันเสมอมา เนื่องจากการบริการวิชาการจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการให้บริการวิชาการและงานวิจัย

เป็นที่ต้องการในการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรือผลจากงานบริการวิชาการนำไปสู่ประเด็นหัวข้องานวิจัย โดยข้อมูลมาจากความต้องการของผู้มาขอใช้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งจะเห็นว่าการบริการวิชาการและการวิจัยเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยฯ โดยคณะวิชาและหน่วยงานสนับสนุนในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีการให้บริการวิชาการและสามารถนำความรู้จากโครงการบริการวิชาการแนวทางเดียวกันนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย เช่น คณะเกษตร กำแพงแสน นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการให้บริการวิชาการแก่ภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการบูรณาการกับการวิจัย โครงการผลิตแอนติบอดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการผลิตแอนติบอดีชนิดต่าง ๆ ที่มีความต้องการของงานวิจัย ซึ่งช่วยให้การดำเนินการวิจัยสามารถทำได้อย่างต่อเนื่อง และลดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าแอนติบอดีจากต่างประเทศ

(7) การพัฒนาความรู้ที่ได้จากการให้บริการทางวิชาการและถ่ายทอดความรู้สู่บุคลากรภายในสถาบัน และเผยแพร่สู่สาธารณชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีการจัดทำเป็นวารสาร เอกสารเผยแพร่ แผ่นพับหรืองานนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่บุคลากร และเผยแพร่สู่สาธารณชนในเว็บไซต์ของคณะ สถาบันและสำนัก นอกจากนี้ ได้มีการดำเนินโครงการ เทียวไม่ไกลไปกำแพงแสน เพื่อส่งเสริมให้คณะ สถาบันและสำนักได้พัฒนาความรู้จากการให้บริการทางวิชาการและรวบรวมองค์ความรู้ไว้เป็นฐานความรู้ให้บริการหน่วยงานภาครัฐ เอกชน นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไปเข้าไปศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น ฟาร์มต้นแบบและแหล่งการเรียนรู้การปลูกพืชผักแบบปลอดภัยอย่างมีคุณภาพ ครบวงจรของศูนย์วิจัยและพัฒนาพืชผักเขตร้อน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักชนิดต่าง ๆ การเพาะกล้าพืชผักและเลือกซื้อเมล็ดผักพันธุ์ดี ศึกษาแปลงผักพื้นบ้านในแต่ละภาคของประเทศไทยจัดไว้ในรูปแบบที่สวยงาม

(8) ชุมชนหรือองค์กรมีผู้นำหรือสมาชิกที่มีการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ส่งเสริมให้คณะ สถาบันและจัดกิจกรรมบริการทางวิชาการให้กับชุมชน เพื่อให้ผู้นำและสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติการพัฒนาตนเองและสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปดำเนินการได้เองอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดพัฒนาอาชีพและสร้างความเข้มแข็ง เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน จากผลของการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนโดยการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมสาธิตเชิงปฏิบัติการในแหล่งเรียนรู้ของศูนย์ฯ ส่งผลให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้เทคนิคที่ได้รับ

จากการฝึกปฏิบัติ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในพื้นที่ของชุมชนเอง และมีการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือการวิจัยระหว่างหน่วยงานศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงานและสิ่งแวดล้อมกับชุมชนด้วย

(9) มีประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อคนในสถาบัน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มีนิสิตที่ผ่าน โครงการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำกิจกรรมทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยใช้ฟาร์มสถานศึกษาเป็นฐานการเรียนรู้ ได้พัฒนาศักยภาพตนเองในการเป็นผู้นำกิจกรรมทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา รวมทั้งคณาจารย์ที่เข้าร่วมได้ร่วมเรียนรู้อันเป็นประโยชน์สำหรับอาจารย์ทำให้พัฒนาศักยภาพทางวิชาการ รวมทั้งได้ต้นแบบสำหรับการพัฒนาผู้นำกิจกรรมสำหรับอาจารย์ได้นำไปใช้ต่อไป

(10) มีประโยชน์ และสร้างคุณค่าต่อชุมชน และประชาชน โครงการต่าง ๆ ที่สถาบันสุวรรณวาลกกลีเกียฯ ดำเนินการนั้นมีผลขึ้น ป้องกัน หรือแก้ปัญหาของสังคม โดยมีผลให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ สามารถพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เพื่อลดต้นทุนการผลิต และได้ผลผลิตที่ปลอดภัยสำหรับการบริโภค อีกทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์อีกทางหนึ่งด้วย

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนาน และมีอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในคำแถลงการณ์ก่อตั้งมหาวิทยาลัย ที่ทุ่งบางเขน คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านการเกษตรกรรมซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศ การผลิตบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถทางการเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร และการปลูกฝังให้ประชาชนให้ความสนใจและเล็งเห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีสำนักกรกออาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษและร่วมกันสืบสานขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ดีงามทางด้านเกษตรกรรม ส่วนการก่อตั้งวิทยาเขต เนื่องมาจากวิทยาเขตกำแพงแสน ได้สืบทอดอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยแม่ ได้มีการนำอุดมการณ์มาปรับใช้และพัฒนาเป็นวิทยาเขตที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาบุคลากรและนวัตกรรมด้านเกษตรศาสตร์สิ่งแวดล้อม และวิทยาการเพื่อชุมชนของประเทศ นอกจากนี้ยังถือเป็นวิทยาเขตและสถานีวิจัยหลักในภาคตะวันตกแห่งแรก ปรัชญาของมหาวิทยาลัย คือ การเป็นสถาบัน อุดมศึกษาที่มุ่งเน้นให้การศึกษา สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพ

การผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การมุ่งผลิตบัณฑิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มุ่งสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและให้บริการทางวิชาการด้านการเกษตรและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และเป็นศูนย์วัฒนธรรมทางการเกษตรของภูมิภาค (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2547: 2)

ถึงแม้บทบาทที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคม จะไม่ได้มีการเขียนเป็นบทบาทหลัก แต่จะเห็นได้จากปรัชญาและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้นมุ่งเน้นที่จะตอบสนองและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่สังคมไทยเป็นหลัก ทั้งนี้การตอบสนองพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เริ่มมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมขึ้น ในภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2495 -2496 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เริ่มเสนอแผนการปรับปรุงมหาวิทยาลัยขึ้น ซึ่งครอบคลุมเรื่องของงานบริการชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง กิจกรรมที่เสนอนั้นมีงานด้านการส่งเสริมกลไก การส่งเสริมยุวกสิกร การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ วิทยุยนต์ เอกสาร และการให้การศึกษาระยะสั้น ซึ่งนับว่าเป็นการริเริ่มงานบริการชุมชนอย่างแท้จริง แต่มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรเป็นหลักสำคัญ (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2542: 257-262)

เพื่อเป็นการยืนยันผลการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน ในตอนถัดไป จึงเป็นการนำเสนอผลที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์เกี่ยวกับบทบาทการทำงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยด้านพันธะทางสังคมที่อาจารย์รับรู้มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับผลงานที่มหาวิทยาลัยได้นำเสนอผ่านรายงานการประเมินตนเองดังที่กล่าวมาในข้างต้น

พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน: ในทัศนะของอาจารย์

“มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มุ่งสร้างศาสตร์แห่งแผ่นดินเพื่อความกินดีอยู่ดีของชาติ” การเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชน สังคม และท้องถิ่นถือเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ดังที่ปรากฏในตอนหนึ่งของวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ การมุ่งผลิตบัณฑิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มุ่งสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและให้บริการทางวิชาการด้านการเกษตรและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2547: 2)

การศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร อาจารย์ และนักวิชาการ ของมหาวิทยาลัย จำนวน 15 คน พิจารณาอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีการดำเนินงานในชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญ มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 4 ปี

ผลของการสัมภาษณ์อาจารย์ สามารถแบ่งพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน ได้ 9 ประการ คือ พันธกิจหลักของการรับใช้ชุมชนเกษตรกรรม ร้อยเรียงพันธกิจหลัก 4 ประการกับการทำงานในชุมชนและสังคม ความรับผิดชอบต่อพันธะสัญญาที่วิทยาเขตมีต่อชุมชนและสังคม มีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ (mobile unit) นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาของตนเอง การสร้างกระบวนการคิดและผลิตนักวิจัยชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและสังคม ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาร่วมกับผู้นำชุมชน

1. พันธกิจหลักของการรับใช้ชุมชนเกษตรกรรม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นหน่วยงานภาครัฐที่อยู่เคียงข้างชุมชนและสังคมมาตลอด โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิทยาเขตกำแพงแสนได้มีการคิดค้นผลิตและพัฒนา องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ทั้งในสถานี่ฝึกในภาคสนาม เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหา รวมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง โดยการเข้าไปทำงานร่วมกับเกษตรกรเพื่อศึกษาปัญหาและนำข้อมูลกลับมาพัฒนาและปรับปรุงวิทยาการให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเติบโตมากับแนวคิดที่จะรับใช้ชุมชนเกษตรและการพัฒนาภาคเกษตรให้เข้มแข็ง ซึ่งก็คือเรื่องของ *engagement* ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์...” องค์ความรู้ที่มหาวิทยาลัยถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ระบุไว้ว่า “...ในความเป็นเกษตรสิ่งที่ต้องทำ คือ การทำงานร่วมกับชุมชน ทำงานร่วมกับภาคเกษตร ทำงานร่วมกับภาคการผลิตที่เชื่อมโยงเรื่องการอยู่การกิน เพราะฉะนั้นโดยศาสตร์ของมหาวิทยาลัย เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต้องทำงานร่วมกับคน โดยเฉพาะคนในระดับที่เราเรียกว่ารากหญ้าที่มีความใกล้ชิดกับการเกษตรมาก ๆ ซึ่งนี่ถือเป็นธรรมชาติของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์”

และในปัจจุบันผู้บริหารของวิทยาเขตกำแพงแสนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานในชุมชนและสังคม โดยการริเริ่มการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม และช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ เช่น โครงการ 9 บวร โครงการมหาวิทยาลัยชาวนา และโครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน เป็นต้น ดังที่อาจารย์ส่วนใหญ่ได้ระบุไว้ดังนี้

“...ปัจจุบันวิทยาเขตกำแพงแสนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เพราะเรามีโครงการหลายโครงการที่ช่วยเกษตรกรในบริเวณนี้ เช่น โครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน เป็นนโยบายที่ท่านรองอธิการบดีชักชวนให้คนเข้ามาในวิทยาเขตเราว่าเรามีอะไรบ้างให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้ว่าเรามีงานวิจัยอะไรอยู่บ้าง เรามีอะไรหลาย ๆ อย่างที่เรามีอยู่ในวิทยาเขตและต้องประชาสัมพันธ์ให้คนนอกได้รับรู้ ขณะเดียวกันวิทยาเขตต้องทำหน้าที่ในเชิงรุก คือ ออกไปเผยแพร่ มีหลายโครงการที่อาจารย์หลายท่านได้ทำโครงการซึ่งเกี่ยวข้องในพื้นที่นี้ เช่น จังหวัดนครปฐม เช่น โครงการส้มโอ โครงการข้าว โครงการอ้อย หลาย ๆ ปีมีการจัดประชุมเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อยู่กับชุมชนมาตลอด ตอนนี้องอธิการบดีเริ่มทำมหาวิทยาลัยชาวนา โครงการ 9 บวร อันนี้มหาวิทยาลัยทำในชุมชนทั้งหมด พวกเราเป็นนักวิชาการเข้าร่วมได้บางส่วน เช่น ในโครงการ 9 บวร มหาวิทยาลัยจะนำผลงานของอาจารย์คณะต่าง ๆ ไปแสดงให้เห็น...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในยุคของรองอธิการบดีท่านปัจจุบันมีความสนใจในเรื่องชุมชนมากขึ้น มีการวางแผนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น ปลูกข้าววันแม่เกี่ยววันพ่อ จะมีชุมชนเข้าร่วมมากกว่าสมัยก่อน เนื่องจากโครงการ 9 บวร หรือเรื่องจรรยา อุบัติเหตุบริเวณหน้ามหาวิทยาลัย ประเด็นนี้ชุมชนหน้ามหาวิทยาลัยเข้ามาแก้ปัญหาร่วมกับมหาวิทยาลัย...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านได้บอกเล่าว่า ในระดับคณะเริ่มมีความตื่นตัวต่อการทำงานด้านการให้บริการทางวิชาการและการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและสังคม เนื่องด้วยผู้บริหารของวิทยาเขตกำแพงแสนได้มีการชักชวนให้ผู้บริหารของแต่ละคณะเข้าร่วมโครงการด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อให้ผู้บริหารเข้าไปสัมผัสถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและ

สังคม และนำข้อมูลที่ได้กลับมากำหนดเป็นนโยบายหรือแนวทางการดำเนินช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมในระดับคณะ ดังที่ อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...อาจารย์ก็ได้มีโอกาสเข้าร่วมในโครงการ 9 บรรบับัง ทางวิทยาเขตก็พาอาจารย์แต่ละคณะลงพื้นที่ไปพบชุมชน ไปพบกับปัญหา แล้วนำกลับมารายงานต่อคณะกรรมการผู้บริหารของคณะ มีอาจารย์หลายท่านเมื่อรับฟังปัญหาของชุมชนและสังคมแล้วอยากลงไปช่วยเหลือ เช่น ภาษาจีนและค่ายภาษาอังกฤษสู่อาเซียน ฝั่งบริหารธุรกิจก็ไปถ่ายทอดความรู้การทำบัญชีครัวเรือนซึ่งเค้าก็สอนกันอยู่แล้ว ส่วนใหญ่องค์ความรู้ที่อาจารย์เอาไปถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ที่เขาใช้สอนกันอยู่แล้ว...”

นอกจากนี้ อาจารย์ ศพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้เล่าให้ฟังว่า ถึงบทบาทโดยตรงของคณะสัตวแพทยศาสตร์ คือการเข้าไปช่วยแก้ปัญหา ตอบโจทย์ความต้องการของเกษตรกร และช่วยเพิ่มศักยภาพทางด้านการผลิตให้แก่เกษตรกร

“...เราทำเพื่อชุมชนที่อยู่รอบ ๆ มหาวิทยาลัย เราก็ทำงาน area based รอบ ๆ หรือ พัฒนาเชิงพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การวิจัยสัตว์เศรษฐกิจ หรือการบริการวิชาการ ฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ ฟาร์มสัตว์น้ำ เป็นสิ่งที่เราทำอยู่แล้วเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับเกษตรกร เป็นบทบาทโดยตรง เพราะภารกิจที่สำคัญ นอกจากสอน วิจัย คือ งานบริการวิชาการ...”

2. ร้อยเรียงพันธกิจหลัก 4 ประการ กับการทำงานในชุมชนและสังคม

ภารกิจหลักที่สำคัญ 4 ประการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการบำรุ้งศิลปวัฒนธรรม และบทบาทที่สำคัญอีกประการสอดแทรกเชื่อมร้อยระหว่างพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ พันธกิจต่อสังคมและชุมชนรอบด้าน เป็นซึ่งแนวคิดที่ทุกมหาวิทยาลัยต้องมีต่อสังคม บางมหาวิทยาลัยอาจไม่ได้กำหนดไว้ในนโยบายของมหาวิทยาลัย แต่สะท้อนอยู่ในผลงานการปฏิบัติของมหาวิทยาลัยที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง ผ่านการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการ และแหล่งทรัพยากรของมหาวิทยาลัยในการสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Goldsworthy, 2006) ดังที่ อาจารย์ได้กล่าวไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

“...พันธกิจ 4 ประการนี้เป็นตัวร้อยระหว่างพันธะของวิทยาเขตกำแพงแสนกับพันธะของชุมชนสังคมภายนอก เพราะฉะนั้นมันขึ้นอยู่กับว่าตัวอาจารย์สามารถออกแบบ 4 พันธกิจนี้ให้สอดคล้องร้อยเรื่องราวกับโลกนอกมหาวิทยาลัยและโลกในมหาวิทยาลัยได้อย่างไร...” (อาจารย์ ง่ายงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...บทบาทของมหาวิทยาลัยหรือบทบาทของอาจารย์ ที่มีภาระหน้าที่ในการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการบ่มเพาะศิลปวัฒนธรรม ดูเหมือนว่าทั้ง 4 องค์ประกอบจะเป็นส่วนที่เป็นเป้าหมายเดียวกันเพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์ คือ มหาวิทยาลัยต้องทำประโยชน์ให้แก่สังคม...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

1) ด้านการสอน : แสวงหาความรู้ใหม่ สังสมประสบการณ์และความชำนาญ

การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นั้นไม่ได้เป็นการสอนเฉพาะเพียงแต่เนื้อหาและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตำราเท่านั้น อาจารย์ส่วนใหญ่มีการพัฒนาและผลิตองค์ความรู้ใหม่มาถ่ายทอดแก่นิสิตอยู่เสมอ รวมทั้งการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานจริงในชุมชนและสังคม เช่น การเข้าไปทำงานวิจัย หรือการให้บริการทางวิชาการ กลับมาถ่ายทอดสู่ผู้เรียน ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...หน้าที่ของอาจารย์อันดับแรก คือ สอนหนังสือ แต่นอกเหนือจากสอนหนังสือ คือ การทำวิจัย เพื่อเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาถ่ายทอดแก่นิสิต” ด้วยเหตุผลที่ว่า เนื้อหาและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตำราอาจไม่เพียงพอและไม่ตรงกับสถานการณ์จริงของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทุกวัน หรือในบางวิชามีการนำตำราจากต่างประเทศมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งองค์ความรู้ในบางประเด็นอาจไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย หรือไม่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย อาจารย์จึงต้องมีการลงพื้นที่เข้าไปในชุมชนและสังคมเพื่อแสวงหาความรู้ที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์จริงในชุมชนและสังคมจริงมาถ่ายทอดแก่นิสิต ซึ่งจะทำให้นิสิตเกิดความรู้ความเข้าใจและมองเห็นภาพของเนื้อหาที่อาจารย์สอนได้ชัดเจนมากขึ้นและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานหรือการดำรงชีวิตในสังคมได้ ดังที่อาจารย์ส่วนใหญ่ได้บอกเล่าว่า “...บทบาทด้านการสอน ต้องเน้นการให้ความรู้ให้เด็กที่จบออกไปสามารถทำงานในสังคมได้ดี...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...สาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร ก็ลงพื้นที่ไปทำงานสร้างให้ชุมชนมีการเรียนรู้ แล้วพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แล้วเราก็เอามาย่อยทอดในการเรียนการสอน ให้นิสิตฟัง ดังนั้นกระบวนการมันจะเชื่อมกันทั้งหมด การสอนที่มีพลังต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติ...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...อาจารย์ต้องทำงานวิจัย แล้วลงไปบริการวิชาการกับชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับเกษตรกร ก็จะได้ถอดบทเรียนจากสภาพพื้นที่ เอามาเป็นโจทย์แก้ปัญหาเป็น two way communication เป็นพลวัตรที่ไม่หยุดนิ่ง สามารถเอาความรู้ประสบการณ์มาให้นักศึกษาในห้องเรียนได้และขณะเดียวกันเราสามารถพาผู้ศึกษาไปเรียนรู้ร่วมกับเกษตรกรได้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การเรียนอยู่ในห้องถ้าแค่อ่านหนังสือหรือตำราอาจจะงงและอาจนึกภาพไม่ออก 100% แต่ถ้าไปเจอของจริง การรักษาสัตว์จริง ๆ หรือผ่าตัดม้ามจริง ๆ การตัดสินใจแข่งขันจริง ๆ พอมาอ่านกฎระเบียบ หรือหนังสือเกี่ยวกับการรักษาสัตว์ การผ่าตัด การรักษาจะเข้าใจมากขึ้น พอเข้าใจง่ายขึ้นเวลามาย่อยทอดก็สามารถถ่ายทอดเป็นคำพูดที่เข้าใจง่าย ให้นิสิตฟัง ทำให้สื่อสารง่ายขึ้น และก็มีสื่อการสอน คือ กรณีตัวอย่างที่เจอมาจริง จากประสบการณ์จริงในประเทศไทย เช่น รูปภาพหรือวิดีโอจากการทำงานจริงมาให้นิสิตดู เพราะบางที่อ่านหนังสือต่างประเทศจะมีภาพของต่างประเทศ ซึ่งบางโรคอาจไม่เคยมีในประเทศไทย ดังนั้นอาจารย์ต้องไปเรียนรู้ปัญหาจากในชุมชนแล้วนำมาถ่ายทอดสู่นิสิต ทำให้นิสิตรู้ว่าปัญหาในประเทศไทยมีอะไรบ้าง...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

2) ด้านการวิจัย: วิจัยจากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคม

งานวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญต่อการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติในด้านต่าง ๆ เช่น **ด้านเกษตรกรรม** มีการปรับปรุงพันธุ์เพื่อเร่งการปลูกเลี้ยงสับปะรดสำหรับเป็นพลังงานและอาหารสัตว์ **ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี** มีการแปรรูปขยะพลาสติกเป็นพลังงานเชื้อเพลิง **ด้านสังคมศาสตร์** มีการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืนในชุมชนระดับ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น (คณะอนุกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2555: 182-183) ดังที่ ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ตันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...การวิจัยเป็นการนำวิชาความรู้ผลงานวิจัยไปเผยแพร่ต่อกับสังคมได้ใช้ประโยชน์...”

อาจารย์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า งานวิจัยของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงานวิจัยในภาคสนามหรือการวิจัยจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมที่อยู่ภายนอกรั้วมหาวิทยาลัย มิใช่การวิจัยเพียงเฉพาะในห้องเรียนหรือ (อาจารย์ ง่ายงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ห้องปฏิบัติการ “ไม่เน้นกบในกะลา” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ผลการวิจัยจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ในการตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนและสังคมได้จริง รวมทั้งมีการขยายผลงานวิจัยต่อ มิใช่เป็นเพียงแค่องค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้สอนในชั้นเรียนและไม่สามารถจับต้องได้เท่านั้น การลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จะช่วยให้อาจารย์และนักวิชาการได้มีทักษะและมุมมองเกี่ยวกับโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่าการศึกษาเฉพาะเพียงแต่ในตำราหรือในห้องทดลอง อาจารย์จะได้เรียนรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม และนำกลับมาพัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัยและนำผลที่ได้จากการวิจัยกลับคืนไปสู่ชุมชนและสังคม

“...งานวิจัยของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนมากจะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่รอบมหาวิทยาลัย เช่นงานวิจัยเรื่องอ้อย งานวิจัยเรื่องข้าว ที่เราพยายามทำเพื่อตอบ โจทย์ของชุมชน...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ส่วนหนึ่งเมื่อวิจัยออกมาแล้วถ้าเป็นองค์ความรู้ที่สามารถปฏิบัติได้จริง หรือเป็นเทคโนโลยีใหม่ ย่อมต้องถูกนำไปถ่ายทอดไปสู่ภาคเกษตรกรรม” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การปฏิบัติการจะเกิดจากการที่เรามีโจทย์คำถามว่าทำไมชุมชนนั้นเป็นอย่างนี้ ชุมชนนี้เป็นอย่างนั้นแล้วถ้าเราจะทำให้ดีขึ้นกว่าเดิมจะเป็นไปได้ไหมก็จะ โยงมาเรื่องของภารกิจข้อที่ 2 และ 3 อาจจะใส่ไปในเนื้องานวิจัยเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือลงมาเป็นงานพัฒนาเลยหรือลงมาเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้ชาวบ้านโดยไม่ต้องเป็นวิจัยก็ได้แต่พอเราลงไปทำงานไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยหรือการพัฒนาเราก็จะไปเห็นความจริงในพื้นที่นั้นก็จะ โยง เช่น ถ้าเราทำวิจัยก่อน พอทำไปเราก็จะเริ่มมีความรู้ด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนดีขึ้น พอปิดงานวิจัยเราจะมีเวทีคืนความรู้ให้กับชุมชนแล้วก็พัฒนาต่อยอดว่าด้วยการสร้างสื่อทำเอกสารต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนได้ความรู้จากงานวิจัยที่เราสร้างไว้” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี สัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...การวิจัย ก็แล้วแต่ปัญหาของชุมชน เช่น การเกษตร การทำให้ผลิตที่ดีขึ้นโดยการ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการผลิตที่ดีขึ้น หรือว่าสุขภาพที่ดีขึ้น ขึ้นอยู่กับว่านักวิจัยจะเข้าไปใน

ลักษณะไหน ถ้าเป็นด้านสาธารณสุข ก็คือสุขภาพที่ดีขึ้น หรือด้านการเกษตร มหาวิทยาลัยเราก็ทำงานด้าน *social engagement* เยอะ คือเราไม่ได้ทำวิจัยเพื่อผลิตเป็นรายงานบทความจำนวนมากเพียงอย่างเดียว แต่มีการเอาไปใช้ประโยชน์โดยการให้บริการแก่ชุมชน...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

3) ด้านการบริการวิชาการ: การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคืนสู่ชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้กำหนดพันธกิจด้านการบริการทางวิชาการไว้ว่า การให้บริการวิชาการเชิงรุกครบวงจร ทันต่อความต้องการ เข้าถึงบริการได้ง่าย และขยายเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนกับภาคการผลิต (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2552: 54) โดยมีการจัดโครงการบริการวิชาการและวิชาชีพที่ตอบสนองความต้องการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้มีความหลากหลายและกระจายไปสู่ทุกกลุ่มเป้าหมาย (คณะอนุกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2555: 158) มีการนำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ เผยแพร่สู่ชุมชนและสังคม ผ่านการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ การส่งเสริมด้านการเกษตร ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ต้นพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าว่า “..บทบาทด้านการบริการวิชาการ วิทยาเขตกำแพงแสน เราก็อำเภอกับชุมชนโดยรอบอย่างสม่ำเสมอ มีการนำงานวิจัยและเทคโนโลยีของศูนย์วิจัยต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยไปถ่ายทอดสู่ชาวบ้าน...”

อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ 2 ท่าน ได้กล่าวว่า องค์ความรู้และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม แล้วนำกลับมาพัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัย ดังนั้นอาจารย์จึงต้องนำผลงานวิจัยที่ได้นั้นกลับคืนสู่ชุมชนและสังคม โดยต้องเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง “...ในด้านการบริการวิชาการเป็นหนทางในการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เป็นการนำสิ่งที่มหาวิทยาลัยได้จากการลงพื้นที่ที่กลับคืนไปยังชุมชนและสังคม...”
(อาจารย์ ง่ายงาม ประจวบวัน สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในเรื่องของการบริการวิชาการ เราก็พยายามหาความรู้ชุมชนรอบ ๆ มหาวิทยาลัยว่า ต้องการความรู้อะไรบ้าง เราก็พยายามหาองค์ความรู้ที่นั่นแล้วลงไปช่วยเหลือ บางครั้งเราก็นำปัญหาของชุมชน

มาพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยเพื่อศึกษาและหาแนวทาง แก้ปัญหา ผลงานวิจัยนั้นสามารถนำกลับไปช่วยเขาได้ ทำให้เขาสามารถที่จะดำเนินงานได้ดีขึ้น...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ การเข้าไปให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด ปัญหาและอุปสรรค หรือเกิดองค์ความรู้ใหม่ระหว่างการให้บริการชุมชนและสังคม และนำกลับมาถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน เพื่อให้บัณฑิตได้มีความรู้ที่นอกเหนือจากตำรา ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี สัจจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...ถ้าเราเข้าไปทำงานด้านการพัฒนา ความรู้ที่เรามีอยู่เดิมอาจจะตอบ โจทย์หรือแก้ปัญหาให้ชุมชนไม่ได้ ก็ย้อนกลับมาเป็นโจทย์วิจัย ก็คือ การกิจข้อที่ 2 ให้เราทำวิจัยเพื่อสร้างความรู้ เพื่อนำความรู้นั้นไปทำให้เป้าหมายของเรบรรลุผล ก็จะย้อนมาที่การเรียนการสอนวนไปเรื่อย ๆ สัมพันธ์กันหมด...”

4) ด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม : การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและสังคม

บทบาทด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้แก่ การอนุรักษ์ สืบสาน พื้นฟู ทํานุบำรุงขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนให้นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมกิจกรรมกับวิทยาเขต (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2552: 55) ตัวอย่างของกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ งานนันทริสีทอง เพื่อแสดงมุทิตาจิตต่อบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่จนครบวาระอายุราชการ งานเกษตรานุชาครู พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน พิธีหล่อเทียนจำนำพรรษา การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา โครงการปลูกข้าววันแม่ งานประเพณีวันสงกรานต์ วันลอยกระทง โครงการเสริมสร้างและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการมหาวิทยาลัยสีเขียว การอนุรักษ์พลังงานภายในอาคารลดโลกร้อน เป็นต้น (คณะอนุกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเองมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2555: 159) ดังที่ วัชรีย์ตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คือ การมีส่วนร่วมในการรักษาและทํานุบำรุงความเป็นเอกลักษณ์ความเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของแต่ละพื้นที่หรือของระดับชาติ เช่น วันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญทางราชการ...”

นอกจากนี้ การเข้าไปทำงานวิจัยหรือการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมอาจารย์และ

นักวิจัยจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และองค์ความรู้ของคนในชุมชนและสังคม ซึ่งถือเป็นสืบทอดและสานต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้มีการดำรงอยู่ต่อไป โดยอาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน

“...ภารกิจสุดท้ายการทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือ เมื่อเราจะค้นคว้าหรือทำวิจัยต้องตั้งอยู่บนรากเหง้าวิถีของความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ที่เราศึกษา...” (อาจารย์ งามงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ส่วนเรื่องของศิลปวัฒนธรรมจะถูกเชื่อมโยงเองเมื่อนักวิจัยหรืออาจารย์เข้าไปอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น โดยกลไกของอาจารย์หรือนิสิตจะขับเคลื่อนหรือประสานให้คงอยู่ยั่งยืน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

3. ความรับผิดชอบต่อพันธะสัญญาที่วิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม

ด้วยรากเหง้าของวิทยาลัยกำแพงแสน แต่เดิมก่อตั้งบนพื้นที่ของประชาชนในเขตกำแพงแสน และได้มีพันธะสัญญาต่อประชาชนเจ้าของพื้นที่ว่าจะสร้างงาน สร้างรายได้ และตอบแทนบุญคุณของเจ้าของที่ดินและชุมชนรอบมหาวิทยาลัย ซึ่งความรับผิดชอบในส่วนแรกที่มาวิทยาลัยเริ่มทำภายหลังการก่อตั้งวิทยาลัยได้แล้วเสร็จ คือ การเปิดรับคนในพื้นที่เข้ามาทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย ต่อมาภายหลังวิทยาลัยได้มีการบริหารจัดการด้วยตนเอง และสามารถเปิดรับสมัครนิสิตเข้าศึกษาต่อด้วยตนเอง และมีการจัดสรรโควตาในด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน เช่น การใช้กิจกรรมความดี เด็กดีเด่น เป็นเกณฑ์ในการพิจารณารับเด็กเข้าศึกษาต่อในสถาบัน ทำให้เด็กในท้องถิ่นมีสัดส่วนการเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...เป็นความรับผิดชอบที่วิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม ด้วยพื้นที่ของวิทยาลัยก่อตั้ง ขึ้นจากการเวนคืนพื้นที่จากประชาชนในเขตกำแพงแสน จำนวน 7 พันกว่าไร่เกือบ 8 พันไร่ การเวนคืนคือการให้เจ้าของที่ดินออกไปอยู่ที่อื่น อาจมีค่าชดเชยให้ แต่ก็ไม่สูงมาก ส่วนหนึ่ง มหาวิทยาลัยในฐานะของหน่วยงานทางการศึกษา เมื่อเอาเจ้าของพื้นที่ออกไปจึงให้ค้ำประกันสัญญากับเจ้าของพื้นที่เดิมว่าจะสร้างงานให้เขา ช่วงหลัง ๆ มีโควตามากขึ้น ใช้เรื่องกิจกรรม ความดี วัฒนธรรม เด็กดีเด่นเป็นตัวตัดสิน เราเปิดรับสมัครเด็กเอง ก็มีสัดส่วนของโควตาของเด็กท้องถิ่นเข้ามาเรียนได้เพิ่มขึ้น...”

นอกจากพันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคมเจ้าของพื้นที่แล้ว ด้วยความเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม และมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม หรือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือแก้ปัญหาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือ 1) สอน ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและมีคุณธรรม 2) วิจัยเพื่อหาองค์ความรู้เพื่อให้หลักสูตรการเรียนของเราพัฒนาขึ้น และ 3) การบริการวิชาการ คือ จัดอบรมไปให้ความรู้ต่าง ๆ ไปเป็นพี่เลี้ยง ไปเป็นกัลยาณมิตร หรือ การออกไปทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมหรือชุมชน (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

ขณะที่ผู้บริหารของแต่ละคณะวิชา ได้ให้ความสำคัญต่อปณิธานการเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยและมีการเน้นย้ำกับบุคลากรของหน่วยงานให้ปฏิบัติตามปณิธานของมหาวิทยาลัย ดังที่อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“... ในแง่ของคณะจะเน้นย้ำในเรื่องของปณิธานของมหาวิทยาลัย นอกจากการจัดการเรียนการสอนแล้วมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำหน้าที่ของสถาบันการศึกษาระดับสูงในการตอบสนองชุมชนและสังคมในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้ความร่วมมือ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในฐานะมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำหน้าที่ตรงนี้ด้วยนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน ถ้าทำตรงนี้ได้สังคมชุมชนอยู่ใกล้ ๆ ที่สามารถมาสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยได้ทีก็จะได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้และบุคลากรของมหาวิทยาลัย ซึ่งคนปกติก็มีการพูดคุยกับบุคลากรเกี่ยวกับประเด็นนี้...”

4. มีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม

การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน มีลักษณะเป็นการให้บริการเชิงรุกครบวงจร แก่หน่วยงาน ชุมชน และสังคม รวมทั้งประชาชนที่สนใจเข้ามาใช้บริการต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย หรือการออกหน่วย ลงพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ลงสู่ภาคชุมชนและสังคม อาทิ การจัดฝึกอบรมความรู้ทางด้านการเกษตร และการให้บริการรักษาสัตว์ป่วยในชุมชนและสังคม เป็นต้น ดังรายละเอียด

“...การให้บริการเชิงรุกก็คือการออกไปหากลุ่มเป้าหมายหรือเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้ามาหาเราก็เป็นวิธีการเชิงรุก ซึ่งทำได้2แนวทาง เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราทำกันอยู่ทุกวันนี้เราก็ต้องสร้าง โครงการ ขึ้นมา สร้างแนวทางขึ้นมาในการบริการวิชาการเชิงรุก...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

“...การอบรมโดยอาจารย์ในภาควิชาต่างๆ พี่ชวน พี่ไร่ สัตวบาล ก็วิทยุวิชา โรคพืชจัดอบรม ทั้งในมหาวิทยาลัยเองและขับเคลื่อนเป็น *mobile unit* อยู่ในพื้นที่...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...คณะสัตวแพทย์มีโรงพยาบาลสัตว์ ดังนั้น ชุมชนสามารถมาพึ่งพาเรา หรือเราเองมีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ (*mobile unit*) ที่ออกไปให้บริการแก่ชุมชนและสังคม...”
(อาจารย์สพ.ญ. ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

5. ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาของตนเอง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนต้องเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาและมีความต้องการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับมหาวิทยาลัย อย่างเต็มใจและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาอย่างแท้จริง และนักวิจัยควรทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น โดยการสร้างคำถามให้แก่ชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการคิด วางแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ดังคำบอกเล่าของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ที่ว่า “...แต่ละชุมชนจะไม่เหมือนกัน ตามหลักการของการส่งเสริมเกษตร เราไม่ได้เอาของ ไปยื่นให้เขาไม่ได้เอาข้าวไปให้เขากินแต่เราสอนเขาปลูกข้าวทำให้เกิดความยั่งยืน แต่ถ้าเราเอาข้าวไปให้เขากินดูเหมือนง่าย เขาจะง่ายต่อการรับข้าวไปกิน เหมือนกันถ้างานวิจัยเกิดจากตัวเขาบอกว่าสิ่งที่อยากทำ ให้ดีขึ้นคืออะไร อะไรเป็นปัญหาเป็นอุปสรรคหรือเป็นทุกข้อยู่ในชุมชน ถ้างานวิจัยในลักษณะที่ให้ ชุมชนได้บอกตัวเองและเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับทีมอาจารย์ จะเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์...”

6. การสร้างกระบวนการคิดและผลิตนักวิจัยชุมชน

วิทยาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยโดยมีมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ เป็นพี่เลี้ยงให้การความรู้ในการทำวิจัย เป็นที่ปรึกษา เมื่อเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย และเป็นแหล่งทรัพยากรด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ อุปกรณ์ และแหล่งเงินทุน รวมทั้งการดึงเอาศักยภาพและ

ความสามารถของคนในชุมชนและสังคมออกมาใช้ประโยชน์และสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนท้องถิ่นของตน ซึ่งการทำหน้าที่เป็นนักวิจัยของคนในชุมชนจะเริ่มตั้งแต่การสำรวจหมู่บ้าน ทำแผนที่ชุมชน สร้างแผนแม่บทบาทของชุมชน และออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน สำหรับในบางประเด็นที่ข้อจำกัดชุมชนไม่สามารถทำได้ มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ประสานงานและคอยดูแลช่วยเหลือเพื่อให้กิจกรรมและโครงการวิจัยของชุมชนประสบความสำเร็จ ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ ลิขจันทร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...ตอนนี้ที่หลายที่ทำ คือ ชาวบ้านเป็นนักวิจัยแล้วก็สำรวจหมู่บ้านตัวเองตั้งแต่ต้น เอาข้อมูลมาคุยกัน ทำแผนที่หมู่บ้านทำแผนที่ชุมชน นำไปสู่การออกแบบว่าชุมชนจะมีกิจกรรมอะไรอย่างไร ตามแผนแม่บทของชุมชนพึ่งตนเอง แต่ถ้าเป็นงานบางงานซึ่งด้วยศักยภาพความสามารถของชุมชนอาจมีขีดจำกัด และเรายังพัฒนา เขาได้ไม่ทันก็อาจจะเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย...”

หัวใจหลักของการเข้าไปส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชุมชนและสังคม คือ การเสริมสร้างกระบวนการคิดให้แก่ชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยจะไม่เข้าไปแก้ปัญหาให้แก่ประชาชนโดยตรง แต่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมได้ร่วมคิดร่วมทำ เพราะเมื่อมหาวิทยาลัยกลับออกมา ชุมชนและสังคมยังคงสามารถดำเนินการต่อได้เองอย่างยั่งยืน สามารถแก้ไขและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชนและสังคมได้ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...มหาวิทยาลัยเข้าไปช่วยส่งเสริมเขา ให้ความรู้ทางวิชาการแก่เขา ส่วนใหญ่เราไปเราก็ช่วยให้เขาคิดเป็นมากกว่าทำเป็น ให้เขามาคูก็จะเกิดแนวความคิดแล้วก็ปรับให้เข้ากับสถานการณ์ของแต่ละบ้านของแต่ละชุมชน จะไม่ไปแก้ให้เขาโดยตรง ให้เขาคิดเองแก้ไขเองจะยั่งยืน วิธีการสอนจะใช้แนวคิด living classroom คือ ห้องเรียนมีชีวิต สอนให้ได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 6 เห็นด้วยตา ฟังด้วยหู ได้ชิม ได้กลิ่น ได้สัมผัส...”

7. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและสังคม

ภายในวิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วยหน่วยงานและศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยจึงมีนโยบาย เปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคลภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวเชิงการศึกษาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25

กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...วิทยาเขตกำแพงแสนมีนโยบายเปิดร่วมมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคลที่สนใจทางด้านการเกษตรได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การเพาะเห็ด ศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชานา ศูนย์การเรียนรู้การปลูกผักแบบปลอดภัย ศูนย์การเรียนรู้ฟาร์มวานัส และศูนย์การเรียนรู้อุทยานแมลงเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น...”

8. ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม

ทุกคณะวิชาของวิทยาเขตกำแพงแสนได้มีการจัดกิจกรรมค่ายอาสาขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานรับใช้ และให้บริการแก่ชุมชนและสังคม ภายใต้องค์ความรู้และความถนัดของนิสิต นอกจากนี้ เมื่อมหาวิทยาลัยได้รับทราบถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของในชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยจึงจัดให้นิสิตและบุคลากรที่มีความรู้ มีทักษะ และความชำนาญที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนและสังคม เข้าไปร่วมแก้ไขปัญหาและทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ดังคำบอกเล่าของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) ว่า “...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำนิสิตฝึกสอนของคณะศึกษาศาสตร์ นิสิตอาสาจากคณะต่าง ๆ ก็ลงไปเป็นครู...”

9. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาร่วมกับผู้นำชุมชน

มหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วิธีการสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม คือ การเข้าไปพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนกับผู้นำของชุมชนและสังคมอยู่เสมอ เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งและมีทัศนคติที่ดีต่อมหาวิทยาลัย ส่วนมหาวิทยาลัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และสามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนและสังคม ดังที่รองอธิการบดี วิทยาเขตกำแพงแสนบอกเล่าไว้ว่า

“...ลงไปพื้นที่ที่เราไปพบกับผู้นำ พวกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ท่านผู้นำหมู่บ้าน เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน เราก็ลองเอาสิ่งที่เราคิดว่าเป็นนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีลงไป ขณะเดียวกันเวลาเราลงไปในพื้นที่เราพบกับชุมชนเราจะรู้ว่าเค้าอยากจะได้อะไร การที่เราจะเอาอะไรไปให้เค้าเราต้องรู้ว่าเค้าอยากได้อะไรเค้าถึงจะรับได้เร็ว ถ้าเราไปยึดเสียเอาไปให้เค้าโดยเค้าไม่ได้สนใจไม่ใส่ใจเค้าก็ไม่รับ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นว่าบทบาทของวิทยาเขตกำแพงแสนมีความสอดคล้องกับลักษณะที่บ่งชี้ความเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม 7 ประการ ที่ Kellogg Commission on the Future of State and Land-Grant Universities (1999) กำหนดไว้ ดังนี้ 1) การตอบสนองต่อชุมชนที่ให้บริการ 2) ความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน นักวิชาการและชุมชนร่วมมือกันกำหนดและแก้ปัญหาให้เกิดความสำเร็จ 3) ความเป็นกลางทางวิชาการ การแสดงบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกที่เป็นกลางและเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร 4) การช่วยพัฒนาศักยภาพในการทำงานของชุมชนหุ้นส่วน 5) บูรณาการภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการบริการและการสอนเข้าด้วยกัน แต่ประเด็นที่ยังขาด คือ การมอบหมายให้ดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมต่อสังคมทั่วทุกภาคส่วนของมหาวิทยาลัย และการหาแหล่งทุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนมาช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ

ผู้วิจัยขอเสนอ การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนจำแนกตามแหล่งข้อมูล ในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน: ในทัศนะของอาจารย์

พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. พื้นที่พัฒนาศักยภาพการรับใช้ชุมชนเกษตรกรรม	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมีการวิจัย พัฒนา ทั้งในสถานี่ฝึกและในภาคสนาม และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ภาคเกษตรกร รวมทั้งมีการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม และช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยชานาและ โครงการ 9 บวร เป็นต้น รวมทั้งการให้บริการเชิงรุก และการพัฒนาเชิงพื้นที่ (area based) (8)	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมีแหล่งปฏิบัติการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่หลายแห่ง เช่น คลินิกเทคโนโลยี ห้องปฏิบัติการสถานีทดลอง และศูนย์วิจัยต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการค้นคว้าและผลิตความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางเกษตรเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนในห้องเรียนและถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน (1)
2. ร้อยเรียงพันธกิจหลัก 4 ประการ กับการทำงานในชุมชนและสังคม	❖ พันธกิจ 4 ประการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการบำรู้งศิลปวัฒนธรรม เป็นกรอบเชื่อมโยงพันธะของวิทยาเขตกับชุมชนและสังคม	❖ การบูรณาการพันธกิจหลัก 4 ประการของมหาวิทยาลัยเข้ากับการทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม
2.1 ด้านการสอน : แสวงหาความรู้ใหม่ ส่งสมประสบการณ์ และความชำนาญ	❖ การนำประสบการณ์ที่ได้มาจากการปฏิบัติงานจริงผ่านการวิจัยและการบริการวิชาการในชุมชนและสังคมมาถ่ายทอดสู่ผู้เรียนในห้องเรียน และการส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม ซึ่งจะทำให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (5)	❖ การพัฒนาและสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอยู่เสมอ เพื่อนำมาใช้สอนในห้องเรียน ซึ่งความรู้ใหม่ก็จะได้มาจากการทำวิจัยบนฐานความรู้จริงในชุมชนและสังคม หรือการสร้างเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ปฏิบัติได้จริง (1)
2.2 ด้านการวิจัย : วิจัยจากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคม	❖ งานวิจัยของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงานวิจัยในภาคสนามหรือการวิจัยจากของจริง ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมที่อยู่ภายนอกรั้วมหาวิทยาลัย มิใช่การวิจัยเพียงเฉพาะในห้องเรียนหรือห้องปฏิบัติการ ผลการวิจัยจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ในการตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนและสังคมได้ (6)	❖ ผลงานวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหได้จริงในชุมชนและสังคมและสามารถนำกลับใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการให้บริการแก่ชุมชนและสังคม (1)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

พันธะทางสังคมของวิทยาลัยเกษตรกำแพงแสน	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
2.3 ด้านการบริการวิชาการ : การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยกลับคืนสู่ชุมชนและสังคม	❖ นำความรู้ที่สัมประสมการณ์จากการจัดเรียนการสอนในชั้นเรียน งานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ ๆ ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม ขณะเดียวกันก็นำความรู้ ข้อผิดพลาด ปัญหาและอุปสรรค หรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างการให้บริการชุมชนและสังคมกลับมาถ่ายทอดในห้องเรียนเพื่อให้บัณฑิตได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง (5)	❖ ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ได้จากการวิจัยในศูนย์ทดลองหรือสถานปฏิบัติการต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย สู่ชุมชนและสังคม (1)
2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม : การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและสังคม	❖ การทำงานวิจัยหรือบริการสังคมต้องตั้งอยู่บนรากเหง้าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคม (2)	❖ การเข้าไปทำงานวิจัยและการบริการทางวิชาการ รวมทั้งการส่งเสริมให้บัณฑิตเข้าไปเรียนรู้และศึกษาดูงานในชุมชนและสังคมเป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน (1)
3. ความรับผิดชอบต่อพันธะสัญญาที่วิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม	❖ พันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม ได้แก่ การให้บริการทางวิชาการ การแก้ปัญหาและการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม (1)	❖ การตอบแทนบุญคุณเจ้าของที่ดินดั้งเดิมและชุมชนรอบมหาวิทยาลัย เช่น การสร้างงาน การให้ความรู้ การเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนในพื้นที่ เป็นต้น (2)
4. มีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ (mobile unit) นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม	❖ อาจารย์จากภาควิชาต่างๆ เช่น ภาควิชาพืชสวน ภาควิชาพืชไร่ ภาควิชาสัตวบาล ภาควิชาสัตวบาล และภาควิชาโรคพืชได้หน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ลงสู่ชุมชนเพื่อจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรและประชาชนผู้สนใจ (3)	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

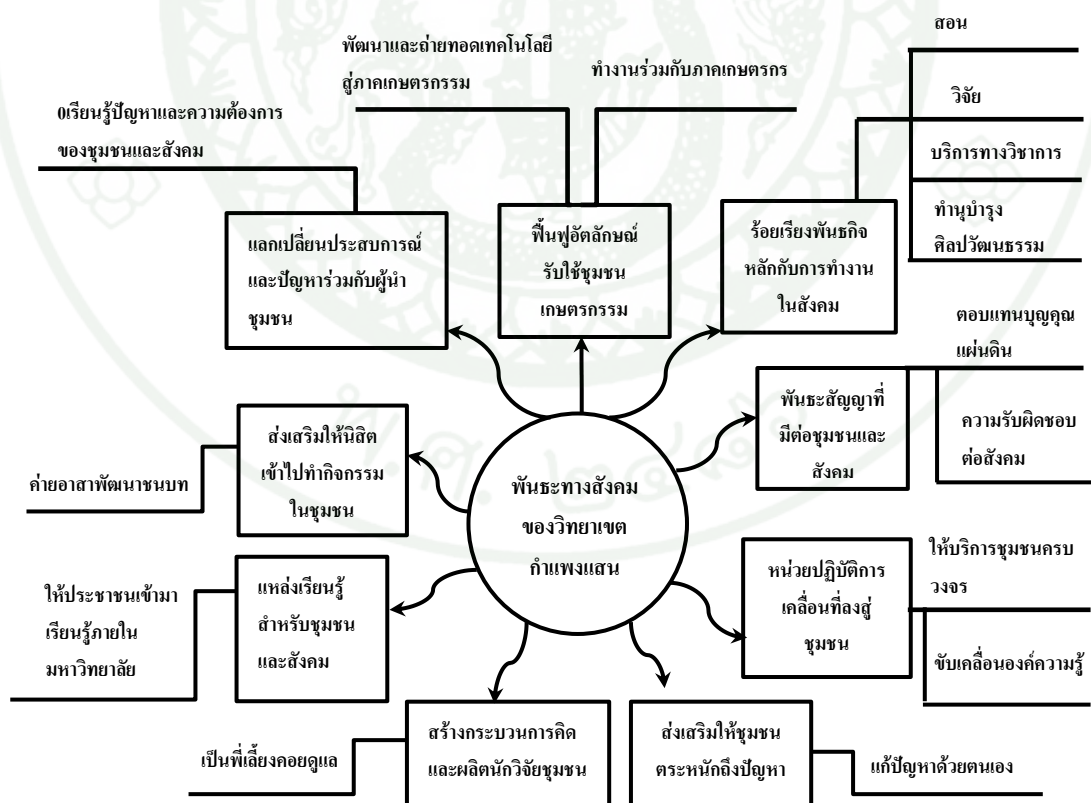
พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
5. ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาของตนเอง	❖ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนต้องเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาและมีความต้องการแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับมหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ (1)	
6. การสร้างกระบวนการคิดและผลิตนักวิจัยชุมชน	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นการสร้างชาวบ้านให้เป็นนักวิจัย แนวคิดชุมชนคือห้องเรียนที่มีชีวิต ผ่านการเรียนรู้ในรูปแบบ “ร่วมคิด ร่วมทำ” ซึ่งจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนในกระบวนการปฏิบัติต่อไปในอนาคต และเมื่อมหาวิทยาลัยกลับออกมา ชุมชนและสังคมยังคงสามารถดำเนินการต่อได้เอง รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ต่างๆ ในการจัดการกับปัญหาของชุมชนและสังคมได้ (2)	
7. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและสังคม	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมีนโยบายเปิดร่วมมหาวิทยาลัยสู่โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคลที่สนใจทางด้านการเกษตรได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การเพาะเห็ด ศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชวมนา ศูนย์การเรียนรู้การปลูกผักแบบปลอดภัย ศูนย์การเรียนรู้ฟาร์มวรานัส และศูนย์การเรียนรู้อุทยานแมลงเฉลิมพระเกียรติฯ (1)	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

พันธะทางสังคมของวิทยาเขต กำแพงแสน	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
7. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและ สังคม	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมีนโยบายเปิดร่วมมหาวิทยาลัยสู่โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคลที่สนใจทางด้านการเกษตรได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การเพาะเห็ด ศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชวามา ศูนย์การเรียนรู้การปลูกผักแบบปลอดภัย ศูนย์การเรียนรู้ฟาร์มรณาสและศูนย์การเรียนรู้อุทยานแมลงเฉลิมพระเกียรติฯ (1)	
8. ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำกิจกรรมใน ชุมชนชนและสังคม	❖ ทุกคณะวิชาของวิทยาเขตกำแพงแสนได้มีการจัดกิจกรรมค่ายอาสาขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงาน รับผิดชอบและให้บริการแก่ชุมชนและสังคม มีภาคีองค์กรความรู้และความถนัดของบุคลากรที่สังกัดในขณะนั้น ๆ (1)	
9. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหา ร่วมกับผู้นำชุมชน	❖ รองอธิการบดีวิทยาเขตกำแพงแสนมีการเข้าไปพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนกับผู้นำของชุมชนและสังคมอยู่เสมอ เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกลึกซึ้ง และมีทัศนคติที่ดีต่อมหาวิทยาลัย ส่วนมหาวิทยาลัยก็จะได้ทราบถึงปัญหาและสามารถช่วยแก้ไขปัญหามาได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนและสังคม (1)	

กล่าวโดยสรุป วิถีปฏิบัติด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย ที่กำหนดไว้ใน ประชญาวิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการทำงานเพื่อสังคม โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรม เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ภายใต้องค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มหาวิทยาลัยมีอยู่ ข้อมูลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมได้มาจาก 2 แหล่งข้อมูล คือ จากรายงานการประเมินตนเอง ปี พ.ศ. 2555 และการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์และนักวิชาการ จำนวน 15 ท่าน ผลปรากฏว่า ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องต้องกันสามารถนำมายืนยันกันได้ แสดงว่า มหาวิทยาลัยมีการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมอยู่จริง และมีความเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในการทำงานของมหาวิทยาลัยสู่บุคลากรของมหาวิทยาลัย อาจารย์และนักวิจัยให้ความสนใจต่อบทบาทด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยจึงเลือกรับข้อมูลข่าวสารเหล่านี้

นอกจากนี้ จากข้อค้นพบดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภาพ พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน ในทัศนะอาจารย์ ดังนี้

ภาพที่ 8 พันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน ในทัศนะอาจารย์

ทัศนคติของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การศึกษาทัศนคติของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นการสะท้อนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและมุมมองของอาจารย์ที่มีต่อการเข้าไปทำงานรับใช้ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน รวมทั้งสะท้อนถึงพฤติกรรมการเข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคมของอาจารย์ด้วย ผลการสัมภาษณ์อาจารย์แบบเจาะลึกทัศนคติของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สามารถแบ่งออกเป็น 10 ประเด็น คือ 1) พันธะทางสังคมเป็นบทบาทที่สำคัญที่มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำ 2) การทำงานมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและขาดความต่อเนื่อง 3) การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมขาดความชัดเจนและเป็นรูปธรรม 4) วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญกับการกิจด้านการเรียนการสอนมากกว่าการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม 5) การทำงานมีลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทน 6) การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีลักษณะเป็นการทำงานในเชิงปัจเจก 7) การอบรมเชิงจัดตั้ง 8) หน่วยงานที่สังกัดให้ความสำคัญกับชุมชนน้อย 9) งานวิจัยของมหาวิทยาลัยมีลักษณะขึ้นหิ้ง ประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ได้ยาก และ 10) โครงการส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมมากกว่าการสร้างเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม

1. พันธะทางสังคมเป็นบทบาทที่สำคัญที่มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำ

ชุมชนและสังคมทั่วไป โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมมีความคาดหวังต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในประเด็นการให้ความช่วยเหลือ พัฒนา และแก้ปัญหาให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม ดังที่ อาจารย์มีมุมมองที่สอดคล้องกันว่าการสร้างพันธะระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่ชุมชนและสังคมผ่านการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม โดยที่งานวิจัยของมหาวิทยาลัยต้องสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

“...การทำงานเพื่อสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นในภาพของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ซึ่งมีความคาดหวังจากภาคเกษตรกรหรือภาคต่าง ๆ อยู่สูง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และควรเผยแพร่และกระจายความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคม เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยควรมีหน้าที่เผยแพร่องค์ความรู้ที่สร้างขึ้นจากการวิจัยสู่ชุมชนและสังคม การนำความรู้ไปสอน สาธิต หรือฝึกอบรม อันนี้ก็เป็นเหมือนพันธะที่เราต้องมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ซึ่งจะทำให้ห้องครัวของประเทศดีขึ้นจากงานวิจัยซึ่งรัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณมาให้ และต้องเป็นงานวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ...”

(ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์ ดร.ประภา โช๊ะสาลาม (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้บอกเล่าเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ 9 บวรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนไว้ว่า ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ 9 บวรช่วยทลายกำแพงกันระหว่างนักวิชาการกับชุมชนและสังคม เป็นการเปิดโลกทัศน์นักวิจัย ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแพร่งานวิจัยสู่ชุมชนและสังคม การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

2. การทำงานมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและขาดความต่อเนื่อง

การเข้าไปมีส่วนร่วมของวิทยาเขตกำแพงแสนในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนและสังคม ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานและเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นมากกว่าที่จะสนใจที่หาสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาแล้วทำการแก้ไขเชิงลึกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ เช่น หมู่บ้านไหนต้องการแก้ไขปัญหาร่องดินเต็มมหาวิทยาลัยก็เข้าไปแก้ไขให้ แต่ไม่ได้ให้ความรู้และไม่ได้วางแผนการปรับปรุงร่วมกับชุมชน ซึ่งเมื่อมหาวิทยาลัยจากออกมาชุมชนก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เอง เป็นต้น

“...เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ายังไม่ยึบบนหลักของแผนแม่บทที่ต้องการ เช่น ถ้าชาวบ้านแถวนี้ยากจนไม่มีอาชีพมหาวิทยาลัยจะทำยังไง ก็เปิดแค่สอนอาชีพแต่พอถึง เวลาเขาก็ต้องไปใช้ด้วยตัวเอง ไม่มีตลาดไม่มีอะไร มันก็คือเอาเงินมาทำแต่ไม่สู่เป้าหมายของการสร้างอาชีพให้เขาจริง...”

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

ประเด็นที่น่าสนใจจาก ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) มีความรู้สึกว่า การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นแบบมีเงื่อนไข คือ มีกรอบภาระงานของมหาวิทยาลัยเป็นตัวกำหนด การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์จึงมีลักษณะ

เป็นการนำข้อมูลมาตอบโจทย์งานวิจัยของอาจารย์และสร้างผลงานเท่านั้น เมื่ออาจารย์ได้ผลงานแล้วก็จบ ไม่ได้มีการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องตามที่ชุมชนและสังคมต้องการ กล่าวได้ว่าเป้าหมายของอาจารย์และเป้าหมายของชุมชนไม่ตรงกัน การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์จึงไม่สามารถตอบโจทย์ของสังคมได้ และงานวิจัยที่อาจารย์ลงไปทำในชุมชนนั้นให้ประโยชน์แก่ชุมชนมากนักน้อยเพียงใด

ในขณะที่รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) มองว่า การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง จะเห็นได้จากการที่มีประชาชนมาขอใช้บริการและความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยเป็นประจำและสม่ำเสมอ แต่ควรมีการพัฒนากิจกรรมและโครงการให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมและมีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม

“...อาจารย์มีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของมหาวิทยาลัย แต่ก็อยากให้ทำต่อ อะไรที่ดีแล้วก็อยากให้ทำต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยทำดีแล้วแต่ทำต่อเนื่องได้ไหม ให้ตรงเป้าที่ประชาชนต้องการมากที่สุดได้ไหม ทุกวันนี้มหาวิทยาลัยทำได้ดีพอสมควร จะเห็นได้จากการที่มีเกษตรกรเข้ามาใช้บริการของมหาวิทยาลัยทุกวัน ตรงนี้ทำให้เรารู้สึกว่าเรามีความสำคัญ เรามีบทบาทที่ดี เราเลยมีทัศนคติที่ดี เลยมองว่าเราให้บริการเขาได้ก็ยิ่งดีไปใหญ่ และวิชาบางวิชาของเราต้องพานิสิตมาลงคลินิก มาดูว่าเกษตรกรมีปัญหาอะไร มีตัวอย่างอะไร สามารถสร้างวิชาที่นิสิตได้เข้ามาสัมผัสกับเกษตรกร มีปัญหาอะไรบ้าง มีตัวอย่างอะไร สามารถสร้างวิชาที่นิสิตได้สามารถเข้ามาสัมผัสกับเกษตรกรที่มีปัญหาเกี่ยวกับโรคพืช แมลง ศัตรูพืช...”

และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) มองในเชิงการทำงานของอาจารย์รายบุคคล ว่า การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนเป็นไปด้วยดี และมีความต่อเนื่อง จะเห็นได้จากการที่อาจารย์แต่ละท่านพยายามศึกษา ค้นคว้า และทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมอยู่เสมอ

“...ทัศนคติของครูก็เป็นเชิงบวกในแง่ว่า การรับใช้สังคมของวิทยาเขตฯเป็นไปด้วยดีอย่างต่อเนื่อง โดยสิ่งที่อาจารย์แต่ละท่านได้พยายามค้นคว้า วิจัย และ สื่อสาร แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด...”

3. การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมความชัดเจนและเป็นรูปธรรม

มหาวิทยาลัยมีพันธกิจที่ส่งเสริมการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม แต่ยังคงขาดนโยบายที่ช่วยผลักดันให้อาจารย์เข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม และขาดการสนับสนุนให้มีการนำองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยไปสู่ชุมชนและสังคม โดยจะเห็นได้จากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นไปตามความสมัครใจของอาจารย์แต่ละท่านมากกว่าการทำงานตามนโยบายและการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย ส่งผลให้องค์ความรู้และงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมที่มีอยู่ในวิทยาเขตกำแพงแสนนั้นมีความกระจัดกระจายและไม่เป็นรูปธรรม เนื่องจากการเป็นการทำงานในระดับปัจเจกบุคคล บุคลากรแต่ละคณะ แต่ละภาควิชาไม่มีการประสานงานและเชื่อมโยงการทำงานให้เป็นเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้วิทยาเขตกำแพงแสนยังขาดการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ผลงาน จึงทำให้องค์ความรู้ไม่เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชนเท่าที่ควร อีกทั้งภายในมหาวิทยาลัยยังขาดการประชาสัมพันธ์ผลงานให้บุคลากรและคนภายนอกได้รับรู้ถึงผลงานของมหาวิทยาลัย ทำให้บุคลากรบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมของมหาวิทยาลัย รวมถึงชุมชนที่เข้าร่วมโครงการยังไม่ได้รับการพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

“...การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนยังไม่ชัดเจน มหาวิทยาลัยไม่ค่อยสื่อสารให้บุคลากรได้มองเห็นภาพการทำงานของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม แต่ที่โดดเด่นน้อยและพอมองเห็นจะเป็นภารกิจด้านการบริการทางวิชาการ โดยจะมีการจัดอบรมให้ความรู้ ภาพแบบนี้คณะหรือตัวอาจารย์และบุคลากรจะมีความเข้าใจ แต่ภาพใหญ่ของมหาวิทยาลัยยังไม่ค่อยชัดเจนมาก แต่ก็เป็นนโยบายลงมาตามระดับชั้น แต่ตัวผู้ปฏิบัติน่าจะไม่ค่อยชัดเจนในเรื่องการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมเท่าไร...”

(ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมันก็ดีแต่ว่ามันเหมือนการหาเสียงมากกว่าการ *engaged* เพราะเรายังไม่ได้ไปแก้ปัญหามหาชนและสังคม เช่น ยาเสพติด ปัญหาสังคม ปัญหาเด็กกำพร้าในพื้นที่ ปัญหาการเมืองท้องถิ่น การซื้อขายเสียง คอร์รัปชั่น ประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องที่ยากในทางปฏิบัติ แต่บางสิ่งที่มหาวิทยาลัยสามารถทำได้แต่ไม่ได้ทำ เช่น ความคิดเห็นเรื่องการเมืองในปัจจุบัน *engagement* ต้องนำมาพิจารณา...นอกจากนี้ โครงการที่วิทยาเขตเริ่มต้นมา ยังไม่ได้นำไปสู่จุดที่ดีขึ้น...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...โครงการ 9 บวรเน้นในเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นในเชิงทำบุญซึ่งเราก็ไม่รู้ว่าจะจริง ๆ แล้ว ความสำคัญหรือความจำเป็นเร่งด่วนมันเป็นอย่างไร อันนี้คือสิ่งที่เรารู้ จุดเริ่มต้นเป็น โครงการที่ดี มหาวิทยาลัยเจริญเติบโตชุมชนรอบ ๆ ก็ควรเจริญเติบโตด้วยเหมือนเปิดครัวไปดูเขา แต่การเปิดครัวยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจน ไม่มีการสนับสนุนที่ชัดเจนในการใช้ความรู้ที่เราออกไปทำอะไรกับเขาออกไปบริจาค มหาวิทยาลัยออกไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมันอาจจะน้อยเกินไป แต่เราไม่รู้ คือ จริง ๆ เขาอาจจะออกไปทำก็ได้แต่เราไม่มีความรู้ในเรื่องนี้...”

(อาจารย์สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพะประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

ประเด็นที่น่าสนใจจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมา ป้านประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้ตั้งคำถามต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนไว้ว่า การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนในปัจจุบันมีความชัดเจน และมีความจริงใจเพียงใด และได้มีการตรวจสอบว่าการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนนั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสังคมหรือไม่ หรือมีลักษณะเป็นเพียง มหาวิทยาลัยได้ตั้งโจทย์ขึ้นมาและเชิญชุมชนและสังคมร่วมกิจกรรมเท่านั้น

“...สิ่งที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน ทำแบบฉาบฉวยหรือไม่ ถ้าทำแบบฉาบฉวยก็จะส่งผลกระทบต่อคนที่เข้าไปทำวิจัยในภายหลัง เพราะชุมชนเกิดความไม่เชื่อถือต่อมหาวิทยาลัย และการเข้าไปทำในปัจจุบันแต่ยังไม่มีการสังเคราะห์ออกมาว่าสิ่งที่มหาวิทยาลัยไปทำตามตามที่ชุมชนต้องการหรือไม่ หรือแค่มหาวิทยาลัย ตั้งโจทย์ขึ้นมาแล้วเชิญเขามาร่วม อาจารย์จึงมองว่าพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนยังไม่แน่นอน...”

นอกจากนี้ อาจารย์ ดร.ประภา โษะสลาม (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้ตั้งคำถามที่น่าสนใจเพิ่มเติมว่า นโยบายเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมีลักษณะอย่างไร มีการกำหนดการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมไว้ในนโยบายของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนหรือไม่ อย่างไร

“...มีนโยบายให้รูกอย่างไร คือพันธกิจมันคู่คี่มากเกินไป ไม่เห็นนโยบายที่จะผลักดันให้เกิดขึ้นได้จริง มีพันธกิจนี้ขึ้นมาแต่เน้นนโยบายที่จะสนับสนุนพันธกิจให้ เกิดงานขึ้นมาจากพันธกิจนี้คืออะไร กลายเป็นตอนนี้ที่รูก คือ อาจารย์แต่ละคนเข้าไปกันเอง ตัวนโยบายไม่ได้มีผลผลักดันให้อาจารย์ออกไปทำงานในชุมชน แต่สำหรับคนที่ไม่เคยเข้าชุมชนแต่รู้ว่ามีพันธกิจนี้อยู่แต่จะอะไร ผลักดันบังคับให้เขาออกไปไหม...”

4. วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการเรียนการสอนมากกว่าการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการสอนและตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มากกว่าการดำเนินงานในภารกิจด้านอื่น ๆ ทำให้อาจารย์ส่วนใหญ่มีภาระการสอนมากขึ้น จึงเข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในชุมชนและสังคมน้อยลง อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนของวิทยาเขตกำแพงแสนในปัจจุบันส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสอนเฉพาะในห้องเรียน ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม ทั้งที่ชุมชนและสังคมถือเป็นแหล่งเรียนรู้ของจริงที่สำคัญ ซึ่งนิสิตสามารถเข้าไปฝึกปฏิบัติทักษะทางวิชาชีพที่เรียนรู้จากห้องเรียนสู่ประสบการณ์ในการทำงานจริง พร้อมกับเรียนรู้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมไทย ซึ่งจะทำให้นิสิตได้รับประสบการณ์ที่ดี มีมุมมองที่กว้างขึ้น รู้จักการเสียสละ มีสำนึกรักท้องถิ่น และมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

5. การทำงานมีลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทน

การออกไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์อาจจะมีเงื่อนไขแอบแฝงในเรื่องของการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทน โดยใช้ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยในการสร้างการยอมรับนับถือจากการประชาชนทั่วไป มิใช่การทำงานในลักษณะการกุศลที่ต้องการมอบหรือแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง กล่าวคือ อาจารย์จะได้ข้อมูลสำหรับงานวิจัย ได้คำตอบแทนจากการเข้าไปทำวิจัย และได้ผลงาน ส่วนชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการเข้าไปทำงานของอาจารย์ (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ดันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

6. การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีลักษณะเป็นการทำงานในเชิงปัจเจก

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมีลักษณะเป็นการทำงานเชิงปัจเจก ขาดความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย และความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยอาจารย์จะเข้าไปสร้างโครงการวิจัยและทำงานร่วมกับชุมชน ในลักษณะของภาคี หรือของคณะ มีลักษณะเป็นเพียงการใช้ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยเข้าไปเกี่ยวข้องกับท่านั้น มิใช่ความสัมพันธ์โดยภาพรวมที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดบทบาทและให้การสนับสนุน จึงขาดการ

บูรณาการองค์ความรู้ในหลายศาสตร์และหลายสาขาเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม ดังนั้น การแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมจึงมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะส่วน ตามองค์ความรู้และความถนัดของผู้วิจัยเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหาแบบองค์รวมหรือการแก้ปัญหาทุกภาคส่วนตามที่ชุมชนและสังคมต้องการ

“...การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมีลักษณะต่างคนต่างไป อาจารย์แต่ละคนก็เข้าไปเอง โดยอาจารย์ที่มีคนที่มีความศรัทธาไปก็ออกไปเอง อาจารย์ที่มีจิตสาธารณะก็ออกไป อาจารย์ที่ไม่มีจิตสาธารณะก็ไม่ไป แล้วมหาวิทยาลัยเอาผลงานของอาจารย์แต่ละคนมาสรุปและยังไม่มีโครงการใดมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...ในความเป็นจริงงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างวิจัยไปคนละเรื่องผมยังไม่เห็นการหลอมรวมที่ประกอบเป็นรูปเป็นร่าง ต่างคนต่างเดินไปคนละทาง การมีส่วนร่วมนั้นแหละ แต่ไม่ควรทำงานร่วมกันเฉพาะศาสตร์ของตัวเองอย่างเดียว หรือไม่ควรทำงานร่วมกันเฉพาะเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเดียว เพราะว่าหลาย ๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมมันมีแค่เกี่ยวมากหรือเกี่ยวน้อยเท่านั้นเอง...”
(ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...ปัญหาคือเราไม่ได้มามองร่วมกัน ตัวคณะก็ช่วยได้แค่ในเรื่องการควบคุมประชากร แต่ในเรื่องการนำเข้าสุนัขตัวใหม่ ๆ หรือการช่วยเหลือของตัวชุมชนเองตรงนี้นั้นยังขาด ถ้าพูดเรื่องปัญหาเดียว เช่น ปัญหาเรื่องสุนัขจรจัดเยอะก็ถือว่าเรายังมีส่วนร่วมในชุมชนไม่มาก ต่างคนต่างทำหน้าที่แต่ไม่ได้บูรณาการร่วมกัน ส่วนในชุมชนด้านนอกยังเป็นลักษณะของการทำวิจัยหรือบริการวิชาการเฉพาะกลุ่มฟาร์ม แต่ในเชิงชุมชน โรงเรียน วัด มีค่อนข้างน้อย...”
(อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพะประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

ประเด็นที่น่าสนใจจาก อาจารย์ย้ายงาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) มองว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุในการสกัดกั้นการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม คือ ความรู้ความสามารถและความถนัดของอาจารย์แต่ละท่าน กรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน ปัญหาของชุมชนที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้จากหลายศาสตร์มาช่วยแก้ไขและพัฒนาให้

เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ทั้งนี้หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยมีลักษณะต่างคนต่างทำงาน ไม่มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ผลงานที่ได้จึงสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนและสังคมได้เพียงบางส่วน แต่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนทั้งหมด

นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) กล่าวเพิ่มเติมว่า ศักยภาพของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน กล่าวคือ ผู้บริหารควรมีความสามารถในการเชิญชวน และให้ความสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านพันธะทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมากขึ้น แต่การดำเนินงานของวิทยาเขตกำแพงแสนในปัจจุบันยังขาดการประสานความร่วมมือระหว่างคณะต่าง ๆ และหน่วยงานภายในของวิทยาเขตกำแพงแสนในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมแบบองค์รวม

“... ในลักษณะการมองภาพลางจากหน่วยงานคิดว่าองค์ความรู้ที่เราทำอยู่มันกระจัดกระจายสาเหตุเพราะว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่ ในวิทยาเขตกำแพงแสน ไม่ได้ถูกประเมินและรวบรวมกัน ซึ่งควรจะเป็นจุดเด่นของวิทยาเขต ว่าสิ่งที่ได้ให้บริการวิชาการหรือนำไปเผยแพร่สู่ชุมชนมีอะไรบ้างที่เป็นรูปธรรม แต่ในปัจจุบันมีลักษณะการทำงานแบบภาคใดภาคหนึ่ง ขณะที่ทำภาควิชาก็ทำแต่โดยรวมของวิทยาเขตไม่ได้ทำ จึงไม่เกิดภาพรวม ถ้าถูกถามว่าวิทยาเขตกำแพงแสนให้อะไรแก่ชุมชนบ้าง จะมองไม่ออกมันต้องไปค้นหา ต้องมีการรวบรวม มีหน่วยงานที่จัดขึ้นมา อาจารย์มองว่าองค์กรที่จะรับผิดชอบตรงนี้นั้นไม่ชัด และกระบวนการวิธีการในการทำงานไม่ชัดเจน ไม่ต่อเนื่อง ไม่บอกว่าเริ่มต้น ท่ามกลาง และสิ้นสุดเป็นอย่างไร ไม่มีคนบอกว่าจะทำยังไง กระบวนการมันไม่มี อีกประการหนึ่งที่ทัศนคติในการจะเป็นพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนขึ้นอยู่กับผู้นำของวิทยาเขตกำแพงแสน ต้องมีการทำวิจัยว่าชุมชนและสังคมรอบวิทยาเขตกำแพงแสนขาดด้านใดบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการชักชวนให้อาจารย์ลงไปทำงานในชุมชน สรุปได้ว่า ทุกวันนี้พันธะที่ผูกพันกับชุมชนข้างนอกขึ้นอยู่กับผู้นำของมหาวิทยาลัยในการกำหนดนโยบายและแผนแม่บทต่าง ๆ ...”

7. การอบรมเชิงจัดตั้ง

การทำงานเพื่อชุมชนและสังคมในรูปแบบของการจัดอบรมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมเชิงจัดตั้งมากกว่าเป็นการอบรมตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เพราะองค์ความรู้มีความเป็น

วิชาการมาก ไม่คำนึงถึงฐานความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งมิได้คำนึงถึงว่าผู้เข้าร่วมรับการอบรมจะได้รับความรู้กลับไปหรือไม่ (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ความเป็นวิชาการไม่ได้เข้าถึงตัวของผู้ปฏิบัติโดยตรง เราเอาความเป็นวิชาการใส่เข้าไปมากเกินไป มากเกินไป แล้วไม่ได้เชื่อมโยงฐานความรู้ของผู้เข้ารับการอบรมหรือความต้องการโดยแท้จริงของเขา ต้องยอมรับความจริงว่าส่วนใหญ่เป็นการอบรมเชิงจัดตั้งมากกว่าการอบรมที่เขาต้องการ โดยแท้จริง พอหลังจากนั้นมหาวิทยาลัย นักวิชาการจัดอบรมเสร็จก็กลับ แต่ไม่ได้สนใจว่าชุมชนได้รับความรู้หรือไม่...”

8. หน่วยงานที่สังกัดให้ความสำคัญกับชุมชนน้อย

การจัดกิจกรรมของวิทยาเขตมีลักษณะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวาระสั้นๆ ไม่ได้ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อเนื่องในระยะยาว และให้ความสำคัญกับจำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีสิ่งจูงใจต่างๆ ให้คนภายนอกเข้าร่วมกิจกรรม เช่น เงินหรือของรางวัล (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ผมมองในเรื่องกีฬา เราให้ความสำคัญกับชุมชนน้อยเราอาจมีการจัดกีฬาแล้วดึงมวลชนมาแข่งแล้วก็จบไปมันเหมือนเป็นวาระสั้นๆ ไม่ได้เป็นการปลูกฝังให้เรื่องการออกกำลังกายอยู่ในวิถีชีวิตจริงๆ ในขณะที่มีวิทยุทัศน์ที่ส่งเสริมเรื่องสุขภาพและกีฬาและเราก็อยากให้เขามีสุขภาพที่ดีแต่ในทางปฏิบัติจริงๆ ที่เราเห็นคือการจัดมหกรรมแข่งกีฬาโดยดึงคนในชุมชนมาแข่งแล้วก็จบไปเราเหมือนเราจัดแข่งโดยมีแรงจูงใจภายนอก คือ เงินรางวัลถ้วยรางวัล แล้วเราก็จัดแข่งขันเพื่อดึงคนเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งชุมชนก็ไม่ได้สนใจเรื่องการส่งเสริมสุขภาพมากนัก...”

9. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยมีลักษณะขึ้นหิ้ง ประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ได้ยาก

วิทยาเขตกำแพงแสนมีงานวิจัยจำนวนมาก ทั้งที่ตีพิมพ์ลงวารสาร และสะสมอยู่ในห้องสมุดของสถาบัน แต่ด้วยข้อจำกัดของคนที่เขาไปใช้องค์ความรู้ตรงนี้ เช่น เกษตรกร ผู้ที่มีความรู้มีน้อย ประชาชนที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถมาห้องสมุดได้ ไม่มีอินเทอร์เน็ตและไม่เข้าใจภาษาทางวิชาการ ความรู้เหล่านี้จึงไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ถ้าเป็นงานวิจัยส่วนใหญ่เราขึ้นหิ้งแต่ไม่ได้ขึ้นหิ้ง หมายถึง เรามีงานวิจัยตีพิมพ์อะยะยะ อยู่ในห้องสมุดมากมายแต่ถามว่าเกษตรกรหรือประชาชนที่อยากจะได้รับความรู้จริง ๆ คนที่ไม่มีเครื่องมือพอ ไม่มีอินเทอร์เน็ต ไม่ได้มีโอกาสมหาวิทยาลัย จะทำอะไรให้บุคคลเหล่านี้ ได้รับประโยชน์จากงานวิจัยแล้วมันสามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้จริง ๆ บางทีความเป็นวิชาการและการปฏิบัติมันมีช่องว่างอยู่...”

สอดคล้องกับข้อค้นพบที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกิดประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ไม่นานและมีศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจุดประสงค์ในเข้ามาใช้บริการเพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติมทางด้านการเกษตร และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณบุญช่วย เทียนสว่าง (สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2557) เกษตรกรเพาะปลูกอ้อย อำเภอกำแพงแสน จ.หัวนครปฐม อายุ 42 ปี การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมา 10 ปี มีมุมมองว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ทางการเกษตรที่แท้จริง เกษตรกรสามารถเข้ามาขอรับหาข้อมูลได้จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัย โดยไม่เสียค่าบริการ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากเกษตรกร และยังมีหน่วยงาน คือ คลินิกสุขภาพที่คอยช่วยเหลือ ให้ความรู้ พร้อมแนวทางแก้ไข การป้องกัน และวิธีการรักษาโรคพืชให้แก่เกษตรกร

“...มาห้องสมุดเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกมะละกอ ไร่ปลูกเสริมจากพืชหลัก เคยเข้ามาหาข้อมูลสองสามครั้งแล้ว เพื่อนบ้านที่เป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยแนะนำให้มาหาคั่นหนังสือที่นี่ ผมมองว่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแหล่งความรู้ที่แท้จริง มีความแตกต่างเอกสารที่ได้รับแจกมาเพราะมีการโฆษณาแฝง และเป็นเรื่องธุรกิจที่ต้องการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร แต่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้บริการโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ก่อนหน้าที่เคยมาผมเข้าไปที่คลินิกสุขภาพพืช ตอนนั้นปลูกกระชาย และเกิดโรคระบาด จึงเข้ามารับบริการตรวจโรคในกระชาย และแนวทางแก้ไข ซึ่งได้รับความรู้กลับไปมาก และวางแนวทางในการปลูกพืชชนิดใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพดิน...”

10. โครงการของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมมากกว่าการสร้างเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดนวัตกรรมมากกว่าการเข้าไปมีส่วนในการแก้ปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่ชุมชนและสังคม “...โครงการของวิทยาเขตกำแพงแสนมีผลกระทบระดับชาติมีหลายโครงการ เช่น โครงการเรื่องสัตว์ เรื่องข้าว เรื่องอ้อย ใหม แต่ผมคิดว่าเป็นเพียงการทำนวัตกรรมที่เป็นการนำผลงานทางวิชาการไปต่อยอดสู่การผลิตมากกว่าเป็นการ *engagement* อย่างแท้จริง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ผู้วิจัยขอเสนอ ทศนคติของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จำแนกตามแหล่งข้อมูล ในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ทักษะของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ทัศนคติของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. พันธะทางสังคมเป็นบทบาทที่สำคัญที่มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำ	❖ การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมเป็นบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย รวมทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่ชุมชนและสังคม โดยที่งานวิจัยของมหาวิทยาลัยต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง (2)	❖ บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยในการตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม (1)
2. การทำงานมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและขาดความต่อเนื่อง	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมโดยภาพรวมของวิทยาเขตกำแพงแสน เป็นการดำเนินงานที่ไม่มีความต่อเนื่องและมีลักษณะเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น มากกว่าที่จะสนใจหาสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาแล้วทำการแก้ไขเชิงลึกเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และเพื่อชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้ (2) ❖ การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนกำลังดำเนินงานอยู่ เป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง แต่ควรมีการพัฒนากิจกรรมและโครงการให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมและมีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (2)	
3. การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมขาดความชัดเจนและเป็นรูปธรรม	❖ นโยบายด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตยังไม่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม การทำงานที่ผ่านมาของอาจารย์ส่วนใหญ่จึงเป็นไปตามความสมัครใจของอาจารย์แต่ละคน องค์ความรู้และงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมที่มีอยู่ในวิทยาเขตกำแพงแสนจึงมีความกระจัดกระจายและไม่ขาดการรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่ (6)	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ทัศนคติของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
4. วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการเรียนการสอนมากกว่าการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการสอนและตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มากกว่าการดำเนินงานในภารกิจด้านอื่นๆ ทำให้อาจารย์ส่วนใหญ่มีการสอนมากขึ้น จึง เข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในชุมชนและสังคมน้อยลง (1)	
5. การทำงานมีลักษณะผลประโยชน์ตอบแทน	❖ การออกไปทำงานในชุมชนและสังคมของบุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนมักมีเรื่องมีของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่าเป็นการทำงานในลักษณะของการมอบให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง เช่น เรื่อง ของค่าตอบแทนในการเข้าไปให้บริการทางวิชาการ เป็นต้น (1)	
6. การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมีลักษณะเป็นการทำงานในเชิงปัจเจก	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมีลักษณะเป็นการทำงานเชิงปัจเจก ไม่มีการรวมกลุ่มการทำงานระหว่างอาจารย์ด้วยกันทั้งภายในคณะและระหว่างคณะ จึง ไม่มีการบูรณาการองค์ความรู้ การแก้ปัญหาเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะส่วน ตามความองค์ความรู้และความถนัดของผู้วิจัยเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนทั้งหมด (4)	
7. การอบรมเชิงจัดตั้ง	❖ การฝึกอบรมที่วิทยาเขตกำแพงแสนจัดส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ที่เป็นวิชาการมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงฐานความรู้ของผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งมิได้คำนึงถึงว่าผู้เข้าร่วมรับการอบรมจะได้รับความรู้กลับไปหรือไม่ (1)	

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ทัศนคติของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
8. หน่วยงานที่สังกัดให้ความสำคัญกับชุมชนน้อย	❖ การจัดกิจกรรมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นวาระสั้นๆ ไม่ได้ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อไปในระยะยาว และเน้นที่จำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรมโดยสิ่งจูงใจให้คนภายนอกเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ใช่องค์ความรู้ แต่ คือ เงินหรือของรางวัล (1)	
9. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยมีลักษณะขึ้นหิ้งประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ได้ยาก	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนมีงานวิจัยจำนวนมาก ทั้งที่ตีพิมพ์ลงวารสาร และสะสมอยู่ในห้องสมุดของสถาบัน แต่ด้วยข้อจำกัดของคนที่ไม่เข้าไปใช้องค์ความรู้ตรงนี้ เช่น เกษตรกร ความรู้ที่น้อย ไม่สามารถมาห้องสมุดได้ ไม่มีอินเทอร์เน็ต และไม่เข้าใจภาษาทางวิชาการ ความรู้เหล่านี้จึงไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้จริง (1)	
11. โครงการของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมมากกว่าการสร้างเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดนวัตกรรมมากกว่าการเข้าไปมีส่วนในการแก้ปัญหาพร้อมกับชุมชนและสังคม (1)	

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคม

การศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคม แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ วิทยาเขตกำแพงแสนมีความใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาของเกษตรกรและประชาชน ความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์และเชิงธุรกิจ และความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน

1. มีความใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม

ผู้บริหารของวิทยาเขตกำแพงแสน และอาจารย์ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับชุมชนและสังคมไปในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า วิทยาเขตกำแพงแสนตั้งอยู่ในเขตชุมชน จึงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม และเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่เคียงข้างชุมชนและสังคมไม่สามารถแยกตัวออกจากชุมชนและสังคมได้ อีกทั้งมหาวิทยาลัยมีแนวคิดในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมมาตลอด ดังจะเห็นได้จากในอดีตโครงการต่าง ๆ ของวิทยาเขตกำแพงแสน มีวัตถุประสงค์เพื่อทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม และในปัจจุบันวิทยาเขตกำแพงแสนได้มีความพยายามที่จะเน้นย้ำถึงการทำงานร่วมชุมชนและสังคม ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งโครงการ 9 บวร และโครงการมหาวิทยาลัยชาวนาขึ้นมาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ผ่านการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องที่ประชาชนสนใจ “...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ในชุมชน ไม่ใช่มหาวิทยาลัยที่อยู่ในตัวเมือง จึงมีความสัมพันธ์กับชุมชน โดยบริเวณรอบมหาวิทยาลัย...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ตอนนี้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับชุมชนมีความสัมพันธ์กันมาก จะเห็นได้จากเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ 9 บวร มหาวิทยาลัยชาวนาและโครงการเกี่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

“...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน เนื่องจากว่าอยู่ในพื้นที่ที่ใกล้ชิดกับประชาชนมาก สิ่งจำเป็นที่จะละทิ้งไม่ได้ คือ พันธกิจที่มหาวิทยาลัยต้องทำงานกับชุมชนซึ่งเราต้องส่งเสริมหลาย ๆ โครงการมหาวิทยาลัยพยายามที่จะเน้น เช่น การรื้อฟื้น โครงการ 9 บวร บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าต่อไปวิทยาเขตอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ ต้องทำงาน

ร่วมกับชุมชน บ้านก็คือชุมชน ต้องทำงานร่วมกับองค์กรทางศาสนา คือ วัด หรือ ศาสนสถาน
อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้การพัฒนามันต่อยาวลงไป...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่เคียงคู่กับชุมชน
มาตลอด และภาพรวมกำแพงแสนมีความสัมพันธ์กับชุมชนมีมากพอ รองอธิการบดีวิทยาเขต
กำแพงแสน มีแนวคิดในเรื่องของชุมชนและสังคม เช่น โครงการ 9 บวร มหาวิทยาลัยชานา
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยชุมชนทั้งใกล้และไกลจากมหาวิทยาลัย...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของความรู้ แหล่งเรียนรู้ ให้บริการทางวิชาการกับชุมชน
เป็นที่พึ่งในการแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนผ่านวิธีการวิจัยหรือวิธีการทางวิชาการที่ถูกต้อง
เป็นตัวประสานงานระหว่างภาคชุมชนและหน่วยงานราชการที่สามารถให้การสนับสนุนใน
การนำเทคโนโลยีต่าง ๆ ลงชุมชนอีกทีหนึ่ง...” (อาจารย์ ดร. ประภา ไช้สกลาม,
สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...คณาจารย์บุคลากรของกำแพงแสนช่วงนี้มีความตื่นตัวที่จะทำงานด้านชุมชนเพิ่มขึ้นและมี
ความหลากหลาย โดยเฉพาะเรื่องของการทำงานร่วมกับชุมชนรอบวิทยาเขต เช่น โครงการ
9 บวร ที่รองอธิการบดีและทีมบริหารทำงานร่วมกับชุมชน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการ
พัฒนา มีการจัดกิจกรรมหมุนเวียน มีโครงการว่าด้วยมูลนิธิเพื่อนพึ่งพา เป็นเรื่องเกษตรอินทรีย์
ที่อาจารย์ปราโมทย์คุณแล หรือมหาวิทยาลัยชานา ที่พูดถึงเรื่องการทำนาแบบมีอาชีพโดยใช้
เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เราค้นพบ เช่น ไรซ์เบอร์รี่ สีนวล ที่อาจารย์อภิชาติ เป็นต้น...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ผมเข้ามารับราชการครั้งแรกที่วิทยาเขตกำแพงแสนสอนนิสิตชั้นปีที่ 5 และปีที่ 6 ช่วงแรก
ก็มีนิสิตสัตวแพทย์มาเรียนที่วิทยาเขตกำแพงแสน แต่ตอนนั้นในเรื่องของการเข้าไปมี
ส่วนร่วมกับชุมชนภายนอกของมหาวิทยาลัยน้อยเพราะว่าจำนวนคณะน้อยจำนวนนิสิตน้อย แต่
ปัจจุบันวิทยาเขตมีการพัฒนาคือมีการเพิ่มจำนวนคณะต่าง ๆ เช่น มีคณะศิลปศาสตร์ มีการ
ขยายคณะศึกษาศาสตร์เป็นคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และมี
ศูนย์วิจัยต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้มีบุคลากรจำนวนมากขึ้นและเห็นได้ชัดว่าพ้องค์กรใหญ่ขึ้นก็
ต้องมีการทำงานร่วมกับชุมชนภายนอก และชุมชนภายนอกได้ขยายเมืองมาจากกรุงเทพ

เข้ามากำแพงแสนหรือจากจังหวัดนครปฐมเข้ามาในกำแพงแสน ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนรอบข้าง...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

ในทางตรงข้าม อาจารย์ย้ายงาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) มองว่า ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนอยู่ห่างไกลจากประชาชน เนื่องจากประชาชนเข้าไม่ถึงมหาวิทยาลัย และเมื่อประสบกับปัญหา ประชาชนไม่รู้จะเข้ามาขอความช่วยเหลือจากใคร เพราะไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อวิทยาเขตกำแพงแสน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) มองว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคมในปัจจุบันเป็นความสัมพันธ์ที่เพิ่งจะก่อตัวในระยะเริ่มต้น

2. ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาของเกษตรกรและประชาชน

อาจารย์มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจุบันความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีลักษณะเชิงพึ่งพา โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรม ดังที่ปรากฏในวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ เพื่อผลิตบัณฑิต สร้างองค์ความรู้ทางการเกษตร และช่วยเหลือชุมชนรอบมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมด้วยการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรและช่วยแก้ปัญหาทางเกษตรกรรม เช่น เทคโนโลยีในการช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การป้องกันแมลง หรือการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เป็นต้น เมื่อเกษตรกรในภูมิภาคตะวันตกและภูมิภาคกลางประสบกับปัญหาทางการเกษตร จะเข้ามาขอรับความรู้และความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ “...ทุกหน่วยงานของมหาวิทยาลัย ต้องมีการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ แล้วนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร” (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ปกติภาพรวมของอาจารย์มหาวิทยาลัยโดยส่วนรวมก็พยายามทำอยู่นะ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเกษตร ครูก็พยายามคิดค้น know how ออกมา เพื่อเพิ่มผลผลิต เพื่อป้องกันแมลง อาจารย์บางคนทำ *issue culture* ทุกคนก็พยายามทำอยู่แล้วเพื่อตอบสนองปัญหาประเทศชาติและเป็นที่พึ่งของเกษตรกรอยู่แล้วเค้ามีปัญหาที่ต้องวิ่งมาหาเราทั้งในภาคตะวันตกและภาคกลาง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...เริ่มแรกของการตั้งมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างองค์ความรู้ ผลิตบัณฑิต และต้องการช่วยเหลือชุมชน โดยรอบมหาวิทยาลัย เนื่องจากบริเวณนี้เป็นลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีจุดเริ่มต้นมาจากการสอนเกษตรกรรม เพราะฉะนั้นจึงมีความคิดว่าเราน่าจะมีส่วนช่วยเหลือสังคมเกษตรที่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองด้วย จึงได้เป็นการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้นมา และเราก็ได้ปฏิบัติการกิจแบบนี้มาโดยตลอดคือช่วยเหลือสังคมในบริเวณนี้...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...สำหรับตัวชุมชน มหาวิทยาลัยนั้นเป็นแหล่งถ่ายทอดให้แก่บัณฑิตหรือนักเรียนที่จบไป เวลาเขาเรียนจบไปแล้วไปเจอปัญหาในชุมชนและสังคมเค้าก็ต้องกลับมาพึ่งพามหาวิทยาลัย เพราะมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งความรู้ มีห้องสมุด มีนักวิจัย มีอาจารย์ และมีนักวิทยาศาสตร์ที่อยู่ในห้องแล็บ เค้าต้องเข้ามาขอความช่วยเหลือในเรื่องของความรู้ต่อยอดเพิ่มเติม ความรู้ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดจากนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อนำไปแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนและสังคม...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร. วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

3. ความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์และเชิงธุรกิจ

ด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและทุนสนับสนุนการทำวิจัยและการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม อาจารย์ส่วนใหญ่จึงต้องขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีเงื่อนไขในการทำวิจัยว่าต้องเป็นนวัตกรรมใหม่ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมจึงมีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์และเชิงธุรกิจ “...งานวิจัยในปัจจุบันไม่ใช่ งานวิจัยเชิงบริการทางวิชาการทั่วไป และไม่ใช่งานวิจัยเชิงการกุศล งานวิจัยส่วนใหญ่ต้องเป็นเชิงพาณิชย์หมด คือ ต้องเป็นงานวิจัยที่ขายหรือสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...อาจารย์มองว่ามหาวิทยาลัยตอนนี้เชิงพาณิชย์มากขึ้น เพราะสถานการณ์ของประเทศ ไทยมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ได้รับงบประมาณบางส่วน การพัฒนามหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีรายได้ แต่ไม่น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องมาเก็บกับผู้ที่เข้าใช้ประโยชน์ทุกเรื่องไป มหาวิทยาลัยน่าจะเป็นผู้ให้ประโยชน์มากกว่ามาเอาประโยชน์จากเขา...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

4. ความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน

มหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์ต่อชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของหุ้นส่วนที่จะไม่ทอดทิ้งกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาดัง ๆ ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าไว้ว่า

“...ตั้งแต่ปัญหาน้ำท่วมใหญ่ปี 2554 ทางมูลนิธิก็ยังดึงเราไปร่วมงานบ่อย ๆ เรียกว่าเป็นหุ้นส่วนเป็นผู้นำเข้าไปขายไปสร้างตลาด ผลกำไรที่จะมหาวิทยาลัย ก็ตัดกำไรส่วนนี้ให้กับสังคม ทาง มูลนิธิจะได้ส่วนทางการตลาดค่อนข้างสูงแต่วันหนึ่งมูลนิธิสัญญาว่าจะส่งผลกำไรกลับมาพัฒนาเกษตรกรจริง ๆ นี่ที่ผมเรียกว่า *engagement* เพราะมีลักษณะที่ไม่ทิ้งกันและร่วมกันแก้ปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่เฉพาะแต่เกษตรกร *stakeholder* ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก็จะมองเห็นทิศทางต่าง ๆ ร่วมกัน มีคณะกรรมการประชุมปรึกษาหารือเพื่อจะแก้ปัญหาดัง ๆ ปัญหาเหล่านี้มันสะท้อนจากเกษตรกร เราก็เห็นแล้วแต่เรายังแก้ไขไม่ได้แต่เราก็จะพยายามที่จะทำให้สำเร็จ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

ผู้วิจัยขอเสนอ ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กับชุมชนและสังคม จำแนกตามแหล่งข้อมูล ในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคม

ความคิดเห็น	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. มีความใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม	❖ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความใกล้ชิดและอยู่เคียงข้างประชาชน โดยการช่วยเหลือแก้ปัญหา และให้ความรู้แก่ชุมชนและสังคม (8) ❖ มหาวิทยาลัยอยู่ห่างไกลจากชุมชนและสังคม (1)	❖ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ผ่านการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องที่ประชาชนสนใจ (1)
2. ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาของเกษตรกรและประชาชน	❖ เมื่อเกษตรกรในภูมิภาคตะวันตกและภูมิภาคกลางประสบกับปัญหาทางด้านการเกษตร ส่วนจะเข้ามาขอรับความรู้และความช่วยเหลือจากวิทยาเขตกำแพงแสน (4)	
3. ความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์และเชิงธุรกิจ	❖ ด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและทุนสนับสนุนการทำวิจัยและการทำงานเพื่อชุมชนสังคม อาจารย์ส่วนใหญ่จึงต้องขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมีเงื่อนไขในการทำวิจัยว่าต้องเป็นนวัตกรรมใหม่ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมจึงมีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์และเชิงธุรกิจ (2)	
4. ความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน	❖ มหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์ต่อชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของหุ้นส่วนที่จะไม่ทอดทิ้งกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ (1)	

ทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม

ผลการศึกษา นำเสนอในเชิงปริมาณ เป็นการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งเป็น 5 ประเด็น คือ ข้อมูลพื้นฐานของอาจารย์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทั้งสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน บทบาทของอาจารย์ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม และความคาดหวังที่มีต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ข้อมูลพื้นฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งเล็กน้อยเป็นเพศหญิง (55.43%) ที่เหลือเป็นเพศชาย (44.57%) จากจำนวนทั้งหมด 184 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 26-66 ปี ($\bar{x} = 42.05$ ปี, mode = 36 ปี) มากกว่าสองในห้าเล็กน้อยมีอายุ 36 - 45 ปี (42.93%) รองลงมา มีอายุ 26 - 35 ปี และ 46 - 55 ปี (26.09% และ 20.11% ตามลำดับ) (ตารางที่ 9)

อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่ตอบแบบสอบถาม มีอายุการทำงานระหว่าง 1-40 ปี ($\bar{x} = 13.12$ ปี, mode = 1 ปี) มากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อยมีอายุการทำงาน 1 - 5 ปี (37.50%) รองลงมา มีอายุการทำงาน 16 - 25 ปี และ 6 - 15 ปี (30.98% และ 21.74% ตามลำดับ) มากกว่าครึ่งเล็กน้อยมีสถานภาพเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย (55.43%) รองลงมา เป็นข้าราชการ (44.57%) อาจารย์เกือบสองในสามจบการศึกษาระดับปริญญาเอก (64.13%) รองลงมา คือปริญญาโท (35.33%) และระดับปริญญาตรีมีเพียง 1 คน ส่วนตำแหน่งทางวิชาการ พบว่า เกือบสองในสามมีตำแหน่งอาจารย์ รองลงมา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์ (23.37% และ 14.13% ตามลำดับ) ในจำนวนอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีตำแหน่งศาสตราจารย์เพียง 4 คน (2.17 %) อาจารย์ที่ตอบแบบสอบถาม มากกว่าสามในสี่เล็กน้อย เป็นอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (77.72 %) ที่เหลือเป็นอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (22.28%) โดยเกือบหนึ่งในสามสังกัดคณะเกษตร กำแพงแสน (28.81%) รองลงมาสังกัด คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ (27. 17% และ 16.30% ตามลำดับ) และคณะสัตวแพทยศาสตร์ (15.22%) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ข้อมูลพื้นฐานของอาจารย์

(n = 184)

ข้อมูลพื้นฐาน	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
เพศ						
หญิง	84	(58.74)	18	(43.90)	102	(55.43)
ชาย	59	(41.26)	23	(56.10)	82	(44.57)
อายุ						
26 - 35 ปี	35	(24.48)	13	(31.71)	48	(26.09)
36 - 45 ปี	66	(46.15)	13	(31.71)	79	(42.93)
46 - 55 ปี	27	(18.88)	10	(24.39)	37	(20.11)
ตั้งแต่ 56 ปี ขึ้นไป	15	(10.49)	5	(12.19)	20	(10.87)
$\bar{X} = 42.05$ ปี mode = 36						
Mininum = 26 ปี Maximum = 66 ปี						
อายุการทำงาน						
1 - 5 ปี	48	(33.56)	21	(51.22)	69	(37.50)
6 - 15 ปี	32	(22.38)	8	(19.51)	40	(21.74)
16 - 25 ปี	49	(34.27)	8	(19.51)	57	(30.98)
ตั้งแต่ 26 ปี ขึ้นไป	14	(9.79)	4	(9.76)	18	(9.78)
$\bar{X} = 13.12$ ปี mode = 1						
Mininum = 1 ปี Maximum = 40 ปี						
สถานภาพ						
ข้าราชการ	70	(48.95)	12	(29.27)	82	(44.57)
พนักงานมหาวิทยาลัย	73	(51.05)	29	(70.73)	102	(55.43)
ระดับการศึกษา						
ปริญญาตรี	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
ปริญญาโท	43	(30.07)	22	(53.66)	65	(35.33)
ปริญญาเอก	99	(69.23)	19	(46.34)	118	(64.13)
ตำแหน่งทางวิชาการ						
อาจารย์	80	(55.94)	31	(75.61)	111	(60.33)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	36	(25.18)	7	(17.07)	43	(23.37)
รองศาสตราจารย์	23	(16.08)	3	(7.32)	26	(14.13)
ศาสตราจารย์	4	(2.80)	-	-	4	(2.17)
รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

(n = 184)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	
	n	(%)
คณะเกษตร กำแพงแสน		
ภาควิชาพืชสวน	11	(5.98)
ภาควิชาสัตวบาล	9	(4.89)
ภาควิชาปฐพีวิทยา	9	(4.89)
ภาควิชาโรคพืช	8	(4.35)
ภาควิชาพืชไร่นา	6	(3.26)
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร	4	(2.17)
ภาควิชาภูมิวิทยา	4	(2.17)
ภาควิชาเกษตรกลวิธาน	4	(2.17)
รวม	53	(28.81)
คณะวิศวกรรมศาสตร์		
ภาควิชาวิศวกรรมเกษตร	6	(3.26)
ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน	5	(2.72)
ภาควิชาวิศวกรรมโยธา	5	(2.72)
สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ	4	(2.17)
ภาควิชาวิศวกรรมอาหาร	3	(1.63)
ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า	3	(1.63)
ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล	2	(1.09)
รวม	30	(16.30)
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา		
สาขาวิชาการจัดการทางการกีฬา	4	(2.17)
สาขาวิชา จิตวิทยาการกีฬา	2	(1.09)
สาขาวิชาสรีรวิทยาการออกกำลังกาย	1	(0.54)
สาขาวิชาชีวกลศาสตร์การกีฬา	1	(0.54)
รวม	8	(4.35)
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์		
โครงการจัดตั้งสายวิชาอุตสาหกรรมบริการและนวัตกรรมภาษา	9	(4.89)
สายวิชาวิทยาศาสตร์	8	(4.35)
โครงการจัดตั้งสายวิชาเคมี	7	(3.80)
สายวิชาศิลปศาสตร์	7	(3.80)
โครงการจัดตั้งสายวิชาบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์	5	(2.72)
โครงการจัดตั้งสายวิชาคอมพิวเตอร์	4	(2.17)
โครงการจัดตั้งสายวิชาสังคมศาสตร์	4	(2.17)
สายวิชาคณิตศาสตร์	3	(1.63)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

(n = 184)

ข้อมูลพื้นฐาน	รวม	
	n	(%)
สาขาวิชาคณิตศาสตร์	3	(1.63)
โครงการจัดตั้งสาขาวิชาจุลชีววิทยา	1	(0.54)
โครงการจัดตั้งสาขาวิชาฟิสิกส์	1	(0.54)
รวม	50	(27.17)
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์		
ภาควิชาพลศึกษาและกีฬา	6	(3.26)
ภาควิชาการพัฒนาศึกษาและชุมชน	5	(2.72)
ภาควิชาครุศึกษา	5	(2.72)
รวม	15	(8.15)
คณะสัตวแพทยศาสตร์		
ภาควิชาเวชศาสตร์และทรัพยากรการผลิตสัตว์	8	(4.35)
ภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์ใหญ่และสัตว์ป่า	8	(4.35)
ภาควิชาสัตวแพทยสาธารณสุขศาสตร์และการบริการวินิจฉัย	6	(3.26)
ภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์เล็ก	4	(2.17)
ภาควิชาพยาธิวิทยา	2	(1.09)
รวม	28	(15.22)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ใน 3 ประเด็น โดยภาพรวม พบว่า ประเด็นแรกที่อาจารย์ส่วนใหญ่รู้และมีความเข้าใจอย่างดี และมีจำนวนร้อยละในการเลือกตอบสูงที่สุด คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย (72.83%) รองลงมา คือ บทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของ อาจารย์ นิสิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัย คือ การเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชน และสังคม และปรัชญา วิสัยทัศน์ บทบาท พันธกิจ และภารกิจของวิทยาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วม กับ ชุมชน และสังคม (71.74% และ 60.33% ตามลำดับ) (ตารางที่ 10)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนการเลือกตอบของอาจารย์ในเรื่อง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม กับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย โดยจำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า แม้อาจารย์สาย วิทยาศาสตร์จะมีจำนวนมากกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ถึง 2 เท่า แต่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มี สัดส่วนการเลือกตอบข้อ รู้และเข้าใจอย่างสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 ประเด็น รายละเอียด ดังนี้

ประเด็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของ ชุมชนและสังคมเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย พบว่า อาจารย์ สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนการเลือกตอบข้อรู้และเข้าใจอย่างดีสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (75.61% และ 72.03% ตามลำดับ) และข้อไม่แน่ใจ (9.76% และ 6.99% ตามลำดับ) ขณะที่ อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนการเลือกตอบข้อรู้แต่ไม่เข้าใจสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (20.28% และ 14.63% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 1 คน ที่เลือกตอบข้อไม่รู้ และไม่เข้าใจ (0.70%) (ตารางที่ 10)

ประเด็นบทบาทหน้าที่ที่ประการหนึ่งของ อาจารย์ นิสิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัย คือ การเข้าไป เรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชน และสังคม พบว่า อาจารย์สายสังคมศาสตร์เลือกตอบ ข้อรู้และเข้าใจอย่างดีในสัดส่วนที่สูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (75.61% และ 70.63% ตามลำดับ) ขณะที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนการเลือกตอบสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ในข้อรู้แต่ไม่ เข้าใจ (16.78% และ 14.63% ตามลำดับ) ขณะที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนการเลือกตอบข้อ ไม่แน่ใจสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (11.19% และ 9.76% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สาย วิทยาศาสตร์เพียง 2 คน ที่เลือกตอบข้อไม่รู้และไม่เข้าใจ (1.40%) (ตารางที่ 10)

ประเด็นปรัชญา วิสัยทัศน์ บทบาท พันธกิจ และภารกิจของวิทยาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นการ เข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วม กับ ชุมชน และสังคม พบว่า อาจารย์สายสังคมศาสตร์เลือกตอบข้อรู้ และเข้าใจอย่างดีในสัดส่วนที่สูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (65.85% และ 58.74% ตามลำดับ) รองลงมาคือข้อรู้แต่ไม่เข้าใจ (21.95% และ 20.98 % ตามลำดับ) ขณะที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มี สัดส่วนการเลือกตอบข้อไม่แน่ใจสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (16.08 % และ 12.20% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 6 คน (4.20%) ที่เลือกตอบข้อไม่รู้และไม่เข้าใจ (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย

(n = 184)

ความรู้ความเข้าใจ	กลุ่มวิชา				รวม	
	สาย		สาย			
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์		n	(%)
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. บทบาทสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ได้แก่						
การเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของ						
ชุมชนและสังคม						
ทราบและเข้าใจอย่างดี	103	(72.03)	31	(75.61)	134	(72.83)
ทราบแต่ไม่เข้าใจ	29	(20.28)	6	(14.63)	35	(19.02)
ไม่แน่ใจ	10	(6.99)	4	(9.76)	14	(7.61)
ไม่ทราบและไม่เข้าใจ	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
2. บทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของ อาจารย์ นิสิต และ						
บุคลากรของมหาวิทยาลัย คือ การเข้าไปเรียนรู้และ						
มีส่วนร่วมในชุมชน และสังคม						
ทราบและเข้าใจอย่างดี	101	(70.63)	31	(75.61)	132	(71.74)
ทราบแต่ไม่เข้าใจ	24	(16.78)	6	(14.63)	30	(16.30)
ไม่แน่ใจ	16	(11.19)	4	(9.76)	20	(10.87)
ไม่ทราบและไม่เข้าใจ	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
3. ปรัชญา วิสัยทัศน์ บทบาท พันธกิจ และภารกิจของ						
วิทยาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นการเข้าไปทำงานแบบ						
มีส่วนร่วมกับ ชุมชน และสังคม						
ทราบและเข้าใจอย่างดี	84	(58.74)	27	(65.85)	111	(60.33)
ทราบแต่ไม่เข้าใจ	30	(20.98)	9	(21.95)	39	(21.19)
ไม่แน่ใจ	23	(16.08)	5	(12.20)	28	(15.22)
ไม่ทราบและไม่เข้าใจ	6	(4.20)	-	-	6	(3.26)
รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)

ทัศนคติของอาจารย์ต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วยการวิเคราะห์รายบุคคล และการวิเคราะห์รายด้าน

1. การวิเคราะห์ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม: วิเคราะห์รายบุคคล

การวิเคราะห์ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนรายบุคคล โดยพิจารณาระดับทัศนคติจากคะแนนเฉลี่ยของ
ทัศนคติทั้ง 5 ด้าน และพิจารณาทัศนคติโดยภาพรวม โดยแบ่งเกณฑ์การประเมินระดับทัศนคติ
ออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับดีมาก ระดับดี ระดับปานกลาง ระดับไม่ดี และระดับไม่ดีที่สุด
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ทัศนคติโดยภาพรวม จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน จำนวนน้อยมากมีทัศนคติที่ไม่ดีถึงไม่ดีที่สุดต่อแนวคิดพันธะทางสังคม
อาจารย์เกือบทั้งหมด (94.57%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม
อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (97.56%
และ 93.71% ตามลำดับ) และมีอาจารย์ 9 คน ที่มีทัศนคติกำลังในระดับปานกลางต่อแนวคิด
พันธะทางสังคมโดยภาพรวม โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติกำลังในระดับ
ปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (5.59% และ 2.44% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สาย
วิทยาศาสตร์เพียง 1 คน ที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม (ตารางที่ 14)

นอกจากนี้ ตารางที่ 14 ยังแสดงให้เห็นว่าอาจารย์มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในทุกด้าน คือ ด้าน
นโยบาย ด้านการดำเนินงาน ด้านการสอน ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการ

ตารางที่ 14 ภาพรวมทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน พิจารณาเป็นรายบุคคล

(n = 184)

ผลรวมข้อ	ระดับทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย		สาย			
		วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์		n	(%)
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
1-6	ด้านนโยบาย						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	86	(60.14)	26	(63.41)	112	(60.87)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	52	(36.36)	15	(36.59)	67	(36.41)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	5	(3.50)	-	-	12	(2.72)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)
7-12	ด้านการดำเนินงาน						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	67	(46.85)	24	(58.54)	91	(49.46)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	62	(43.36)	15	(36.58)	77	(41.85)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	14	(9.79)	2	(4.88)	16	(8.69)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)
13-17	ด้านการเรียนการสอน						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	64	(44.76)	22	(53.66)	86	(46.74)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	59	(41.26)	15	(36.58)	74	(40.22)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	18	(12.58)	3	(7.32)	21	(11.41)
	- ไม่ดี (คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.61)	1	(0.70)	1	(2.44)	2	(1.09)
	- ไม่ดีที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80)	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)
18-22	ด้านการวิจัย						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	40	(27.97)	20	(48.78)	60	(32.61)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	79	(65.24)	19	(46.34)	98	(53.26)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	21	(14.68)	1	(2.44)	15	(11.96)
	- ไม่ดี (คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.61)	3	(2.09)	1	(2.44)	4	(2.17)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)
23-27	ด้านบริการวิชาการ						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	70	(48.95)	24	(58.53)	94	(51.09)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	58	(40.56)	15	(36.59)	73	(39.67)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	14	(9.79)	1	(2.44)	15	(8.15)
	- ไม่ดี (คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.61)	1	(1.70)	1	(2.44)	2	(1.09)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)

ตารางที่ 14 (ต่อ)

(n = 184)

ผลรวมข้อ	ระดับทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย		สาย			
		วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
1-27	ทัศนคติโดยภาพรวม						
	- ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.24-5.00)	72	(50.35)	25	(60.98)	95	(52.72)
	- ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.43-4.23)	62	(43.36)	15	(36.58)	77	(41.85)
	- ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62-3.42)	8	(5.59)	1	(2.44)	9	(4.89)
	- ไม่ดี (คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.61)	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)

1) ทัศนคติด้านนโยบาย พบว่า อาจารย์เกือบทั้งหมด (97.28%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมาก ต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านนโยบาย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมาก สูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (100% และ 96.50% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์ที่เหลือ (2.72%) เป็น อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีทัศนคติกำลังในระดับปานกลางต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านนโยบาย (ตารางที่ 14)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์เกือบทั้งหมดมีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิด พันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย ทั้ง 6 ประเด็น

อาจารย์เกือบทั้งหมด (93.48%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น ภารกิจของ มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของนิสิต คณาจารย์ และบุคลากรของ มหาวิทยาลัยให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.10% และ 93.01% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์ที่เหลือมีทัศนคติกำลังในระดับปานกลาง (6.52%) โดยอาจารย์ สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติกำลังในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (6.99% และ 4.90% ตามลำดับ)

อาจารย์เกือบทั้งหมด (92.94%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น บทบาทของ มหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้ง มหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมาก

สูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (97.56% และ 91.61% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์ที่เหลือมีทัศนคติ
 กำลังในระดับปานกลาง (7.06%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติกำลังในระดับ
 ปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (8.39% และ 2.44% ตามลำดับ)

อาจารย์เกือบทั้งหมด (89.13%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น มหาวิทยาลัยควรมี
 บทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็น
 ผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียง
 ผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดี
 มากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 87.41% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 10.33 มี
 ทัศนคติกำลังในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติในระดับปานกลาง
 สูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (11.89% และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์
 เพียง 1 คน ที่มีทัศนคติไม่ดีที่สุดต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (92.39%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น การกำหนดภารกิจ
 ของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม โดยอาจารย์
 สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากในระดับใกล้เคียงกัน
 (92.68% และ 92.30% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 7.07 มีทัศนคติกำลังในระดับปานกลาง
 โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติกำลังในระดับปานกลางใกล้เคียงกับอาจารย์สาย
 วิทยาศาสตร์ (7.32% และ 7.00% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 1 คน มีทัศนคติที่
 ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (91.31%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น การเชื่อมโยง
 ภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการ
 บริการเชิงรุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้
 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (100%
 และ 88.81% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (8.15%) มีทัศนคติกำลังอยู่ในระดับ
 ปานกลาง และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 1 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (85.33%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากในประเด็น การกำหนด
 นโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้
 ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูง

กว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (92.68% และ 83.22% ตามลำดับ) และอาจารย์ถึงร้อยละ 14.13 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (16.08% และ 7.32% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 1 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้ (ตารางที่ 15)

2) **ทัศนคติด้านการดำเนินงาน** พบว่า อาจารย์เกือบทั้งหมดมีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการดำเนินงาน (91.31%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 90.21% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์ที่เหลือมีเพียงร้อยละ 8.69 ที่มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งอยู่ในระดับปานกลางต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการดำเนินงาน โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.79% และ 4.88% ตามลำดับ) (ตารางที่ 14)

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อาจารย์เกือบทั้งหมดมีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการดำเนินงาน จำนวน 5 ประเด็น และ อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อยมีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการดำเนินงานเพียง 1 ประเด็น

อาจารย์เกือบทั้งหมด (90.76%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมในประเด็น มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 89.51% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 8.70 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.79% และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 1 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์ส่วนใหญ่ (87.85%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมในประเด็น การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 90.91% ตามลำดับ) และอาจารย์ที่เหลือ (8.70%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.09% และ 4.78% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (86.41%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนแหล่งความรู้และทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติทัศนคติที่ดีถึงดีมากใกล้เคียงกัน (86.71% และ 85.37% ตามลำดับ) และอาจารย์ที่เหลือ (13.59%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางใกล้เคียงกับอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (14.63% และ 13.29% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (79.90%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การทำงานร่วมกันทุกชั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (96.86% และ 76.22% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ 1 ใน 5 ของอาจารย์ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (20.10%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (23.78% และ 7.32% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (85.87%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมที่เข้าร่วมโครงการเป็นชุมชนวิชาการ ซึ่งมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนาวิชากรในชุมชนและสังคม โดย อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 83.22% ตามลำดับ) และอาจารย์ที่เหลือ (14.13%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (16.78% และ 4.88% ตามลำดับ)

อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อย (68.48%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมในประเด็น การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมเป็น การสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (70.73% และ 67.83% ตามลำดับ) และอาจารย์เกือบ 1 ใน 3 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดีที่สุด (31.52%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (32.17% และ 29.27% ตามลำดับ) (ตารางที่ 15)

3) **ทัศนคติด้านการสอน** พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ (86.96%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมด้านการเรียนการสอน โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (90.27% และ 86.02% ตามลำดับ) รองลงมา มีทัศนคติด้านการเรียนการสอนที่กำกวมในระดับปานกลาง (11.96%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (12.58% และ 7.32% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 3 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีถึงไม่ดีที่สุดต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมด้านการเรียนการสอน (ตารางที่ 14)

เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการเรียนการสอน ในทุกประเด็น

อาจารย์ส่วนใหญ่ (89.13%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ในประเด็น การเรียนการสอนโดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชน ช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม โดย อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 87.41% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 10.87 มีทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (11.19% และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 2 คนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์ส่วนใหญ่ (87.49%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ในประเด็น การส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ส่งผลให้นิสิตเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากใกล้เคียงกัน (87.80% และ 87.41% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 10.87 มีทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (11.19% และ 9.76% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 3 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีถึงไม่ดีที่สุดต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (90.22%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ในประเด็น การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นิสิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม

เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 87.41% ตามลำดับ) และอาจารย์ร้อยละ 10.87 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (11.19%) และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 2 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์ส่วนใหญ่ (83.32%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคมการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (82.93% และ 86.71% ตามลำดับ) และ อาจารย์ร้อยละ 12.50 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางใกล้เคียงกัน (12.59% และ 12.19% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 4 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์ส่วนใหญ่ (75%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (85.36% และ 72.03% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ ประมาณ 1 ใน 4 ของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดี โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดีสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (28.69% และ 14.64% ตามลำดับ) (ตารางที่ 15)

4) ทัศนคติด้านการวิจัย พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ (85.87%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการวิจัย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์ และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากใกล้เคียงกัน (95.12% และ 93.21% ตามลำดับ) รองลงมาอาจารย์ร้อยละ 11.96 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการวิจัย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (14.68% และ 2.44% ตามลำดับ) และและมีอาจารย์เพียง 4 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อด้านการวิจัย (ตารางที่ 14)

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิด
พันธะทางสังคม ด้านการวิจัย ทั้ง 5 ประเด็น (ตารางที่ 15)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (86.96%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม
ในประเด็น มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิจัยชุมชนและสังคมที่สำคัญของประเทศ
โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (92.68%
และ 85.31% ตามลำดับ) และรองลงมาอาจารย์ร้อยละ 11.41 มีทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลาง
โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สาย
สังคมศาสตร์ (12.59% และ 7.32% ตามลำดับ) และมีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เพียง 3 คน มีทัศนคติ
ที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์ส่วนใหญ่ (79.90%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม
ในประเด็น งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้
ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการวิจัย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมาก
สูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (87.7% และ 77.62% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ 1 ใน 5 ของ
อาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (20.10%) มีทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางถึงไม่ดี โดย
อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับปานกลางถึงไม่ดีสูงกว่าอาจารย์สาย
สังคมศาสตร์ (22.38% และ 12.20% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (79.89%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม
ในประเด็น การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้
นั้นเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส โดยอาจารย์สาย
สังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (87.80% และ 77.62%
ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ 1 ใน 5 ของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (20.11%) มีทัศนคติ
ที่กำกวมในระดับปานกลางถึงไม่ดี โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่กำกวมในระดับ
ปานกลางถึงไม่ดีสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (22.38% และ 12.20% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (71.74%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ใน
ประเด็น การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน มีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัย
เข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและ
เกิดประสิทธิผลสูงที่สุด โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์

สาขาวิทยาศาสตร์ (87.81% และ 67.13% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ อาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า 1 ใน 4 เล็กน้อย (28.26%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดี โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดีสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (32.81% และ 12.19% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (72.82%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (80.49% และ 70.63% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ อาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า 1 ใน 4 เล็กน้อย (27.17%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดี โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางถึงไม่ดีสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (29.37% และ 19.51% ตามลำดับ)

5) ทัศนคติด้านการบริการวิชาการ พบว่า อาจารย์เกือบทั้งหมด (90.76%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการบริการวิชาการ โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 89.51% ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์ร้อยละ 8.15 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านการวิจัย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.79% และ 2.44% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 2 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการบริการวิชาการ

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการ ทั้ง 5 ประเด็น (ตารางที่ 15)

อาจารย์เกือบทั้งหมด (90.22%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากใกล้เคียงกัน (92.68% และ 90.21% ตามลำดับ) รองลงมาอาจารย์ร้อยละ 8.70 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.79% และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 3 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (89.67%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม จะทำให้มหาวิทยาลัยมี ภาพลักษณ์ที่ดีต่อสาธารณะและสังคมมากขึ้น โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึง ดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (92.68% และ 88.81% ตามลำดับ) รองลงมาอาจารย์ร้อยละ 8.70 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งใน ระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.79% และ 4.88% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 2 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็นนี้

อาจารย์เกือบทั้งหมด (89.67%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตรแก่ชุมชนและ สังคม จะทำให้ประชาชน เกิดการเรียนรู้และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์ และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากใกล้เคียงกัน (90.24% และ 89% ตามลำดับ) และอาจารย์ที่เหลือ (10.33%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สาย วิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (10.50% และ 9.76% ตามลำดับ)

อาจารย์เกือบทั้งหมด (91.85%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่ เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งสำคัญ โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์ สายวิทยาศาสตร์ (95.12% และ 90.91% ตามลำดับ) และอาจารย์ที่เหลือ (10.33%) มีทัศนคติที่ก้ำกึ่ง ในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่า อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (9.09% และ 4.88% ตามลำดับ)

อาจารย์ส่วนใหญ่ (83.70%) มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ในประเด็น การให้บริการทางวิชาการ โดยให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เป็นการ สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มี สัดส่วนทัศนคติที่ดีถึงดีมากสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (97.56% และ 79.72% ตามลำดับ) รองลงมาอาจารย์ร้อยละ 15.22 มีทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มี สัดส่วนทัศนคติที่ก้ำกึ่งในระดับปานกลางสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (19% และ 2.44% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียง 2 คน มีทัศนคติที่ไม่ดีถึงไม่ดีที่สุดต่อประเด็นนี้

ตารางที่ 15 ทักษะของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ ทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
ด้านนโยบาย							
1. การกิจของมหาวิทยาลัย ควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของนิสิต คณาจารย์ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง	ดีมาก	76	(53.15)	22	(53.64)	98	(53.26)
	ดี	57	(39.86)	17	(41.46)	74	(40.22)
	ปานกลาง	10	(6.99)	2	(4.90)	12	(6.52)
	ไม่ดี	-	-	-	-	-	-
2. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม	ดีมาก	70	(48.95)	27	(65.85)	97	(52.72)
	ดี	61	(42.66)	13	(31.71)	74	(40.22)
	ปานกลาง	12	(8.39)	1	(2.44)	13	(7.06)
	ไม่ดี	-	-	-	-	-	-
3. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น	ดีมาก	73	(51.05)	21	(51.22)	94	(51.09)
	ดี	52	(36.36)	18	(43.90)	70	(38.04)
	ปานกลาง	17	(11.89)	2	(4.88)	19	(10.33)
	ไม่ดี	-	-	-	-	-	-
	ไม่ดีที่สุด	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
4. การกำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม	ดีมาก	68	(47.55)	21	(51.22)	89	(48.37)
	ดี	64	(44.75)	17	(41.46)	81	(44.02)
	ปานกลาง	10	(7.00)	3	(7.32)	13	(7.07)
	ไม่ดี	1	(0.7)	-	-	1	(0.54)
5. การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิง-รุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้	ดีมาก	67	(46.85)	19	(46.34)	86	(46.74)
	ดี	60	(41.96)	22	(53.66)	82	(44.57)
	ปานกลาง	15	(10.49)	-	-	15	(8.15)
	ไม่ดี	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
	ไม่ดีที่สุด	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 184)

ประเด็น	ระดับทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
6. การกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	ดีมาก	54	(37.76)	19	(46.34)	73	(39.68)
	ดี	65	(45.46)	19	(46.34)	84	(45.65)
	ปานกลาง	23	(16.08)	3	(7.32)	26	(14.13)
		1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
ด้านการดำเนินงาน							
7. มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนารูปแบบที่ยั่งยืน	ดีมาก	68	(47.55)	21	(51.22)	89	(48.37)
	ดี	60	(41.96)	18	(43.90)	78	(42.39)
	ปานกลาง	14	(9.79)	2	(4.88)	16	(8.70)
	ไม่ดี	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
8. การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน	ดีมาก	66	(46.15)	22	(53.66)	88	(47.83)
	ดี	64	(44.76)	17	(41.46)	81	(40.02)
	ปานกลาง	13	(9.09)	2	(4.78)	15	(8.15)
9. มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนแหล่งความรู้และทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	ดีมาก	66	(46.15)	20	(48.78)	86	(46.74)
	ดี	58	(40.56)	15	(36.59)	73	(39.67)
	ปานกลาง	19	(13.29)	6	(14.63)	25	(13.59)
10. การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ	ดีมาก	50	(34.96)	17	(41.46)	67	(36.41)
	ดี	59	(41.26)	21	(51.22)	80	(43.49)
	ปานกลาง	34	(23.78)	3	(7.32)	37	(20.10)
11. การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมที่เข้าร่วมโครงการเป็นชุมชนวิชาการ ซึ่งมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนาวิชาการในชุมชนและสังคม	ดีมาก	47	(32.87)	17	(41.46)	64	(34.78)
	ดี	72	(50.35)	22	(53.66)	94	(51.09)
	ปานกลาง	24	(16.78)	2	(4.88)	26	(14.13)

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ ทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
12. การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการ แก้ปัญหาชุมชนและสังคมเป็นการสร้าง ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้ เกิดขึ้นในสังคม	ดีมาก	32	(22.38)	11	(26.83)	43	(23.37)
	ดี	65	(45.45)	18	(43.90)	83	(45.11)
	ปานกลาง	39	(27.27)	10	(24.39)	49	(26.63)
	ไม่ดี	5	(3.50)	2	(4.88)	7	(3.80)
	ไม่ดีที่สุด	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
ด้านการเรียนการสอน							
13. การเรียนการสอนโดยการบูรณาการ ความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานใน ชุมชน ช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จาก ประสบการณ์การทำงานจริงและมี ปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม	ดีมาก	73	(51.05)	22	(53.66)	95	(51.63)
	ดี	52	(36.36)	17	(41.46)	69	(37.50)
	ปานกลาง	16	(11.19)	2	(4.88)	18	(9.78)
	ไม่ดี	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
	14. การส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงาน ร่วมกับชุมชนและสังคม ส่งผลให้นิสิต เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม	ดีมาก	59	(41.26)	20	(48.78)	79
	ดี	66	(46.15)	16	(39.02)	82	(44.56)
	ปานกลาง	16	(11.19)	4	(9.76)	20	(10.87)
	ไม่ดี	1	(0.70)	1	(2.44)	2	(1.40)
	ไม่ดีที่สุด	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
	15. การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วย ให้นิสิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและ สังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และ มีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น	ดีมาก	54	(37.76)	21	(51.22)	75
	ดี	73	(51.05)	18	(43.90)	91	(49.46)
	ปานกลาง	15	(10.49)	1	(2.44)	16	(8.70)
	ไม่ดี	1	(0.70)	1	(2.44)	2	(1.08)
	16. การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชนและสังคม	ดีมาก	51	(35.66)	16	(39.03)	67
	ดี	72	(50.35)	18	(43.90)	90	(48.91)
	ปานกลาง	18	(12.59)	5	(12.19)	23	(12.50)
	ไม่ดี	2	(1.40)	2	(4.88)	4	(2.18)
	17. การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควร มีความสอดคล้องกับความต้องการที่ แท้จริงของชุมชนและสังคม	ดีมาก	39	(27.27)	19	(46.34)	58
	ดี	64	(44.76)	16	(39.02)	80	(43.48)
	ปานกลาง	33	(23.08)	4	(9.76)	37	(20.11)
	ไม่ดี	7	(4.89)	2	(4.88)	9	(4.89)

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ ทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
ด้านการวิจัย							
18. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิจัยชุมชนและสังคมที่สำคัญของประเทศ	ดีมาก	50	(34.96)	20	(48.78)	70	(38.05)
	ดี	72	(50.35)	18	(43.90)	90	(48.91)
	ปานกลาง	18	(12.59)	3	(7.32)	21	(11.41)
	ไม่ดี	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
19. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการวิจัย	ดีมาก	47	(32.87)	20	(48.78)	67	(36.41)
	ดี	64	(44.75)	16	(39.02)	80	(43.49)
	ปานกลาง	28	(19.58)	4	(9.76)	32	(17.39)
	ไม่ดี	4	(2.80)	1	(2.44)	5	(2.71)
20. การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส	ดีมาก	40	(27.97)	16	(39.02)	56	(30.43)
	ดี	71	(49.65)	20	(48.78)	91	(49.46)
	ปานกลาง	30	(20.98)	4	(9.76)	34	(18.48)
	ไม่ดี	2	(1.40)	1	(2.44)	3	(1.63)
21. การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน มีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	ดีมาก	35	(24.47)	14	(34.15)	49	(26.63)
	ดี	61	(42.66)	22	(53.66)	83	(45.11)
	ปานกลาง	44	(30.77)	5	(12.19)	49	(26.63)
	ไม่ดี	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
22. ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้	ดีมาก	27	(18.88)	11	(26.83)	38	(20.65)
	ดี	74	(51.75)	22	(53.66)	96	(52.17)
	ปานกลาง	38	(26.57)	8	(19.51)	46	(25.0)
	ไม่ดี	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
	ไม่ดีที่สุด	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
ด้านการบริการวิชาการ							
23. หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม	ดีมาก	69	(48.25)	20	(48.78)	89	(48.36)
	ดี	60	(41.96)	18	(43.90)	78	(42.40)
	ปานกลาง	14	(9.79)	2	(4.88)	16	(8.70)
	ไม่ดี	-	-	1	(2.44)	1	(0.54)

ตอนที่ 15 (ต่อ)

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ ทัศนคติ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
24. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชนและสังคม จะทำให้มี มหาวิทยาลัยภาพลักษณ์ที่ดีต่อ สาธารณะและสังคมมากขึ้น	ดีมาก	60	(41.96)	25	(60.97)	85	(46.19)
	ดี	67	(46.85)	13	(31.71)	80	(43.48)
	ปานกลาง	14	(9.79)	2	(4.88)	16	(8.70)
	ไม่ดี	2	(1.40)	1	(2.44)	3	(1.63)
25. การจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และ ให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตรแก่และ ชุมชนสังคม จะทำให้ประชาชน เกิดการ เรียนรู้และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน	ดีมาก	58	(40.05)	21	(51.22)	79	(42.93)
	ดี	70	(48.95)	16	(39.02)	86	(46.74)
	ปานกลาง	15	(10.50)	4	(9.76)	19	(10.33)
26. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาหรือ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ	ดีมาก	57	(39.86)	18	(43.90)	75	(40.76)
	ดี	73	(51.05)	21	(51.22)	94	(51.09)
	ปานกลาง	13	(9.09)	2	(4.88)	15	(8.15)
27. การให้บริการทางวิชาการโดยให้ ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอนเป็นการสร้างการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับ ชุมชนและสังคม	ดีมาก	52	(36.36)	18	(43.90)	70	(38.05)
	ดี	62	(43.36)	22	(53.66)	84	(45.65)
	ปานกลาง	27	(19.00)	1	(2.44)	28	(15.22)
	ไม่ดี	1	(0.54)	-	-	1	(0.54)
	ไม่ดีที่สุด	1	(0.54)	-	-	1	(0.54)
	รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	18	(100)
						4	

2. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม:

จำแนกตามกลุ่มวิชา

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.25 จาก 5 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 16)

เมื่อพิจารณาทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมรายด้าน พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ใน 3 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ด้านการบริการวิชาการ และด้านการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = 4.39, 4.32 และ 4.24 ตามลำดับ) และมีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการดำเนินงาน และด้านการวิจัย ($\bar{X}$ = 4.22 และ 4.07 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างของทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม รายด้าน พบว่า มีเพียง 1 ด้าน คือ ด้านการวิจัยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับทัศนคติสูงอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X}$ = 4.26 และ 4.01 ตามลำดับ) (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม โดยภาพรวม: จำแนกตามกลุ่มวิชา

ลำดับ ที่	ทัศนคติที่มีต่อแนวคิด พันธะทางสังคม	กลุ่มวิชา						t	p
		สาย		สาย		รวม			
		วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1.	ด้านนโยบาย	4.36	.511	4.48	.419	4.39	.494	-1.329	.186
2.	ด้านการบริการวิชาการ	4.28	.560	4.42	.568	4.32	.564	-1.397	.164
3.	ด้านการเรียนการสอน	4.21	.608	4.34	.629	4.24	.614	-1.226	.222
4.	ด้านการดำเนินงาน	4.19	.580	4.32	.503	4.22	.565	-1.254	.211
5.	ด้านการวิจัย	4.01	.580	4.26	.555	4.07	.583	-2.428	.016*
	รวม	4.22	.502	4.37	.444	4.25	.493	-1.727	.086

$p < .05$

1) ด้านนโยบาย

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย จำแนกตามกลุ่มวิชา มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.39 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.48$ และ 4.36 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย จำแนกตามกลุ่มวิชา ด้วย independent t-test พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย จำแนกตามกลุ่มวิชา ทั้ง 6 ประเด็น (ตารางที่ 17)

ทั้งนี้เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย รายข้อ พบว่า มีเพียงประเด็นเดียวที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม ($\bar{X} = 4.46$) กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.63$ และ 4.41 ตามลำดับ)

ส่วนประเด็นอื่น ๆ อีก 5 ประเด็น ไม่พบความแตกต่างของระดับคะแนนทัศนคติของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และประเด็นที่อาจารย์ทั้งสองสายมีระดับคะแนนทัศนคติใกล้เคียงกัน ได้แก่

ภารกิจของมหาวิทยาลัย ควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของนิสิต คณาจารย์ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง ($\bar{X} = 4.49$) และการกำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม ($\bar{X} = 4.40$)

ส่วนอีก 3 ประเด็น พบว่า อาจารย์สายสังคมศาสตร์ มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เล็กน้อย แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่

มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น ($\bar{X} = 4.39$) การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิงรุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้ ($\bar{X} = 4.37$) และ การกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ($\bar{X} = 4.24$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.39$ และ 4.20 ตามลำดับ)

ตารางที่ 17 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมด้านนโยบาย
จำแนกตามกลุ่มวิชา

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. ภารกิจของมหาวิทยาลัย ควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของนิสิต คณาจารย์ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง	4.46	.625	4.49	.597	4.49	.618	-2.239	.811
2. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม	4.41	.642	4.63	.536	4.46	.626	-2.297	.024*
3. การกำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม	4.39	.650	4.44	.634	4.40	.645	-.414	.680
4. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น	4.37	.748	4.46	.596	4.39	.916	-.731	.466

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				
5. การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความการ มุ่งมั่นในบริการสาธารณะและการ จะมี บริการเชิงรุก ประโยชน์และสามารถ ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชนและสังคมได้	4.35	.695	4.46	.505	4.37	.658	-1.162	.249
6. การกำหนดนโยบายการถ่ายทอด เทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชน และสังคมอย่าง เป็นรูปธรรม จะทำให้ ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	4.20	.727	4.39	.628	4.24	.709	-1.497	.136
รวม	4.36	.511	4.48	.419	4.39	.494	-1.329	.186

$p < .05$

2) ด้านการบริการวิชาการ

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามกลุ่มวิชา มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.32 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.42$ และ 4.28 ตามลำดับ) แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการบริการวิชาการ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อทดสอบรายข้อ พบว่า มีเพียง 1 ประเด็นที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การให้บริการทางวิชาการโดยให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.20$) อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.41$ และ 4.14 ตามลำดับ)

ส่วนที่เหลืออีก 4 ประเด็น ไม่พบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเด็นที่อาจารย์ทั้งสองสายมีระดับคะแนนทัศนคติใกล้เคียงกัน ได้แก่ หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และการให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ($\bar{X} = 4.39$ และ 4.33 ตามลำดับ)

ส่วนอีก 2 ประเด็น อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เล็กน้อยแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและสังคม จะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสาธารณะและสังคมมากขึ้น ($\bar{X} = 4.34$) และการจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตรแก่ชุมชนและสังคม จะทำให้ประชาชน เกิดการเรียนรู้และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.33$)

ตารางที่ 18 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามกลุ่มวิชา

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม	4.38	.660	4.39	.703	4.39	.668	.047	.962
2. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม จะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสาธารณะและสังคมมากขึ้น	4.29	.500	4.51	.711	4.34	.707	-1.755	.081
3. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ	4.31	.631	4.39	.586	4.33	.620	.750	.454
4. การจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตรแก่ชุมชนและสังคม จะทำให้ประชาชน เกิดการเรียนรู้และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน	4.30	.650	4.41	.670	4.33	.655	-.982	.327

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				
5. การให้บริการทางวิชาการ โดยให้ชุมชน และสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เป็น การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม	4.14	.793	4.41	.547	4.20	.752	-2.081	.039 [*]
รวม	4.28	.560	4.42	.568	4.32	.564	-1.397	.164

$p < .05$

3) ด้านการเรียนการสอน

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามกลุ่มวิชา มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.24 โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.34$ และ 4.21 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการเรียนการสอน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการเรียนการสอน ใน 3 ประเด็น และมีทัศนคติที่ดี 2 ประเด็น

ทั้งนี้เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการเรียนการสอน รายข้อ พบว่า มีเพียงประเด็นเดียวที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.02$) กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.27$ และ 3.94 ตามลำดับ)

ส่วนที่เหลืออีก 4 ประเด็น ไม่พบความแตกต่างของระดับคะแนนทัศนคติของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเด็นที่อาจารย์ทั้งสองสายมีระดับคะแนนทัศนคติใกล้เคียงกัน คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.20$)

ส่วนอีก 3 ประเด็น อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เล็กน้อย แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเรียนการสอน โดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชน ช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม ($\bar{x} = 4.46$) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นิสิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น ($\bar{x} = 4.38$) และการส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ส่งผลให้นิสิตเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม ($\bar{x} = 4.28$)

ตารางที่ 19 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามกลุ่มวิชา

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. การเรียนการสอนโดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชน ช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม	4.37	.738	4.49	.597	4.46	.709	- .932	.352
2. การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นิสิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น	4.26	.668	4.44	.673	4.38	.672	-1.521	.130
3. การส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ส่งผลให้นิสิตเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม	4.28	.741	4.34	.762	4.28	.744	- .573	.567
4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม	4.20	.708	4.17	.834	4.20	.735	.246	.806
5. การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	3.94	.837	4.27	.837	4.02	.846	-2.186	.030*
รวม	4.21	.608	4.34	.629	4.24	.614	-1.226	.222

$p < .05$

4) ด้านการดำเนินงาน

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มวิชา มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.22 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{x} = 4.32$ และ 4.19 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงาน จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงาน 3 ประเด็น และมีทัศนคติที่ดี 3 ประเด็น

เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงาน รายชื่อ ไม่พบความแตกต่างของระดับคะแนนทัศนคติของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเด็นที่อาจารย์ทั้งสองสายมีระดับคะแนนทัศนคติใกล้เคียงกัน คือ มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนแหล่งความรู้และทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม ($\bar{x} = 4.33$) (ตารางที่ 20)

ส่วนอีก 5 ประเด็น พบว่า อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เล็กน้อย แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ($\bar{x} = 4.40$) มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนายั่งยืน ($\bar{x} = 4.39$) การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมที่เข้าร่วม โครงการเป็นชุมชนวิชาการ ซึ่งมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสวนาวิชาการในชุมชนและสังคม ($\bar{x} = 4.21$) การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ ($\bar{x} = 4.16$) และการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหของชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม ($\bar{x} = 3.86$)

ตารางที่ 20 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการดำเนินงาน
จำแนกตามกลุ่มวิชา

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				
1. การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ต่อกันและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน	4.37	.647	4.49	.597	4.40	.736	-1.040	.300
2. มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนาร้อยยั้งขึ้น	4.36	.688	4.46	.596	4.39	.668	-.813	.400
3. มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนแหล่งความรู้ และทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	4.33	.700	4.34	.728	4.33	.704	-1.02	.919
4. การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมที่เข้าร่วมโครงการเป็นชุมชนวิชาการซึ่งมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนาาวิชาการในชุมชนและสังคม	4.16	.688	4.37	.581	4.21	.670	-1.737	.084
5. การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ	4.11	.761	4.34	.617	4.16	.736	-1.771	.078
6. การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม	3.84	.861	3.93	.848	3.86	.857	-.577	.565
รวม	4.19	.580	4.32	.503	4.22	.565	-1.254	.211

$p < .05$

5) ด้านการวิจัย

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย จำแนกตามกลุ่มวิชา มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.07 เมื่อทดสอบความแตกต่างของทัศนคติต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.26$ และ 4.01 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์มีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย ทั้ง 6 ประเด็น (ตารางที่ 21)

ทั้งนี้เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย รายข้อ พบว่า มีเพียงประเด็นเดียวที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน มีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.97$) กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.22$ และ 3.90 ตามลำดับ)

ส่วนประเด็นอื่น ๆ อีก 4 ประเด็น ไม่พบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยทั้ง 4 ประเด็น อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์เล็กน้อย ได้แก่ มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิจัยชุมชนและสังคมที่สำคัญของประเทศ ($\bar{X} = 4.23$) งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการวิจัย ($\bar{X} = 4.14$) การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส ($\bar{X} = 4.09$) และผลิตผลและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ ($\bar{X} = 3.91$)

ตารางที่ 21 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย
จำแนกตามกลุ่มวิชา

ประเด็น	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
1. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิจัยชุมชนและสังคมที่สำคัญของประเทศ	4.18	.728	4.41	.631	4.23	.713	-1.856	.065
2. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนมีและสังคมส่วนร่วมในการวิจัย	4.08	.797	4.34	.762	4.14	.795	-1.892	.060
3. การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส	4.04	.740	4.24	.734	4.09	.741	-1.543	.125
4. การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน มีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคมทำให้สามารถแก้ไขปัญหได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด	3.90	.794	4.22	.652	3.97	.775	-2.394	.018*
5. ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้	3.86	.765	4.07	.685	3.91	.752	-1.606	.110
รวม	4.01	.580	4.26	.555	4.07	.583	-2.428	.016*

$p < .05$

3. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม:

จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผลการทดสอบความแตกต่างของทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.32$ และ 4.13 ตามลำดับ) (ตารางที่ 22)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของทัศนคติต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน รายด้าน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 5 ด้าน ด้วย independent t-test พบว่า มี 3 ด้าน คือ ด้านนโยบาย การเรียนการสอน และด้านการวิจัยที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 ทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมโดยภาพรวม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคม

ลำดับที่	ทัศนคติที่มีต่อแนวคิด พันธะทางสังคม	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม				รวม		t	p
		ไม่เคย		เคย					
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1.	ด้านนโยบาย	4.25	.514	4.46	.496	4.39	.494	-2.788	.006**
2.	ด้านการบริการวิชาการ	4.21	.541	4.37	.569	4.32	.564	-1.811	.072
3.	ด้านการเรียนการสอน	4.10	.652	4.31	.583	4.24	.614	2.199	.029*
4.	ด้านการดำเนินงาน	4.13	.572	4.27	.557	4.22	.565	-1.684	.094
5.	ด้านการวิจัย	3.93	.532	4.14	.597	4.07	.583	-2.370	.019*
รวม		4.13	.491	4.32	.483	4.25	.493	-2.467	.015*

* $p < .05$

** $p < .001$

1) ด้านนโยบาย

การทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.46$ และ 4.25 ตามลำดับ) และเมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านนโยบาย เป็นรายชื่อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เพียง 1 ประเด็น คือ การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิงรุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้ ($\bar{X} = 4.37$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.50$ และ 4.13 ตามลำดับ) และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม ($\bar{X} = 4.46$) มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น ($\bar{X} = 4.39$) และการกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ($\bar{X} = 4.24$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมด้านนโยบาย
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม	4.32	.618	4.53	.620	4.46	.626	-2.198	.029 [*]
2. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับ ต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น	4.21	.806	4.49	.647	4.39	.716	-2.567	.011 [*]
3. การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิง-รุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้	4.13	.729	4.50	.579	4.37	.658	-3.827	.000 ^{**}
4. การกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชน วัฒนธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพและสังคมอย่างเป็น ชีวิตที่ดีขึ้น	4.10	.665	4.32	.721	4.24	.709	-2.080	.039 [*]
รวม	4.25	.514	4.46	.496	4.39	.494	-2.788	.006 ^{**}

* $p < .05$

** $p < .001$

2) ด้านการบริการวิชาการ

การทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการบริการวิชาการ รายชื่อ ด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 1 ประเด็น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ **หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม** ($\bar{X} = 4.39$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.46$ และ 4.24 ตามลำดับ) (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการบริการวิชาการ
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม	4.24	.665	4.46	.659	4.39	.668	-2.188	.030*
รวม	4.21	.541	4.37	.569	4.32	.564	-1.811	.072

p<.05

3) ด้านการเรียนการสอน

การทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.24$) ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.31$ และ 4.10 ตามลำดับ)

เมื่อทดสอบความแตกต่างรายข้อ ด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 1 ประเด็นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้บัณฑิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น ($\bar{X} = 4.30$) กล่าวคือ อาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.41$ และ 4.11 ตามลำดับ)

และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 2 ประเด็น คือ การเรียนการสอน โดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนช่วยให้บัณฑิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.40$) และ การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.02$) พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ด้านการเรียนการสอน
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม				รวม	t	p	
	ไม่เคย		เคย					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				
1. การเรียนการสอนโดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชน ช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม	4.22	.750	4.49	.672	4.40	.709	-2.441	.016*
2. การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นิสิตได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น	4.40	.652	4.11	.675	4.30	.672	-2.756	.007**
3. การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	4.12	.890	3.83	.890	4.02	.846	-2.233	.027*
รวม	4.10	.652	4.31	.583	4.24	.614	2.199	.029*

** p<.05

* p<.01

4) ด้านการดำเนินงาน

การทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 4.22) ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยอาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมและอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติใกล้เคียงกัน ($\bar{X}$ = 4.27 และ 4.13 ตามลำดับ)

แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ต่อแนวคิดพื้นฐานทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการดำเนินงานรายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 1 ประเด็น ที่มีความ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนายั่งยืน ($\bar{X} = 4.39$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.46$ และ 4.36 ตามลำดับ) (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการดำเนินงาน
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม				รวม		t	p
	ไม่เคย		เคย					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนายั่งยืน	4.36	.688	4.46	.596	4.39	.668	-8.13	.040*
รวม	4.13	.572	4.27	.557	4.22	.565	-1.684	.094

* $p < .05$

5) ด้านการวิจัย

การทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย ($\bar{X} = 4.07$) ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับคะแนนทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.14$ และ 3.93 ตามลำดับ)

เมื่อทดสอบความแตกต่างทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ด้านการวิจัย รายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 2 ประเด็น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่

งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนมีและสังคมส่วนร่วมในการวิจัย ($\bar{X} = 4.14$) และผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ ($\bar{X} = 3.91$) กล่าวคืออาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม (ตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนมีและสังคมส่วนร่วมในการวิจัย	3.97	.718	4.22	.821	4.14	.795	-2.083	.039 [*]
2. ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้	3.75	.695	3.99	.769	3.91	.752	-2.124	.035 [*]
รวม	3.93	.532	4.14	.597	4.07	.583	-2.370	.019 [*]

$p < .05$

การวิเคราะห์การบทบาทดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ในตอนนี้นำเสนอ ผลการวิเคราะห์ความถี่ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม และการวิเคราะห์การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมเป็นการวิเคราะห์รายบุคคล และรายด้าน และการจำแนกตามกลุ่มวิชา และการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความถี่ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

ผลการวิเคราะห์บทบาทด้านการส่งเสริมให้เรียนรู้ ให้บริการวิชาการ และปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์มากกว่าครึ่งเล็กน้อย (52.17%) เคยปฏิบัติเป็นบางครั้ง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (54.55% และ 43.90%

ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์เกือบหนึ่งในห้า (16.85%) เคยปฏิบัติบ่อยครั้ง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (16.08% และ 19.51 % ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 4.89 มีการปฏิบัติเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (7.32% และ 4.20% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสังเกตอาจารย์มากกว่าหนึ่งในสี่เล็กน้อย (26.09%) ไม่เคยส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้ ให้บริการวิชาการ และปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและสังคมเลย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (25.17% และ 25.27% ตามลำดับ)

บทบาทด้านการให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านบริการวิชาการ พบว่า อาจารย์มากกว่าครึ่งเล็กน้อย (54.98%) เคยปฏิบัติเป็นบางครั้ง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (56.64% และ 48.78% ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์ร้อยละ 14.13 เคยปฏิบัติบ่อยครั้ง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (21.95% และ 11.89% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 4.89 ปฏิบัติเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (5.60% และ 2.44% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสังเกตอาจารย์มากกว่าหนึ่งในสี่เล็กน้อย (26.09%) ไม่เคยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านบริการวิชาการเลย โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (26.83% และ 25.87% ตามลำดับ)

บทบาทด้านการทำวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า อาจารย์มากกว่าครึ่งเล็กน้อย (53.26%) เคยปฏิบัติเป็นบางครั้ง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (53.15% และ 53.66 % ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 8.15 เคยปฏิบัติบ่อยครั้ง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (12.19% และ 6.99% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 4.35 ปฏิบัติเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (4.20% และ 4.88 % ตามลำดับ) แต่เป็นที่น่าสังเกตอาจารย์มากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อย (34.24%) ไม่เคยทำวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมเลย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (35.66% และ 29.27% ตามลำดับ) (ตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 ความถี่ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

การปฏิบัติ	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
การส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้ ให้บริการวิชาการ และ						
ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและสังคม						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	6	(4.20)	3	(7.32)	9	(4.89)
เคยบ่อยครั้ง	23	(16.08)	8	(19.51)	31	(16.85)
เคยเป็นบางครั้ง	78	(54.55)	18	(43.90)	96	(52.17)
ไม่เคย	36	(25.17)	12	(25.27)	48	(26.09)
การให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการ						
ดำเนินงานด้านบริการวิชาการ						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	8	(5.60)	1	(2.44)	9	(4.89)
เคยบ่อยครั้ง	17	(11.89)	9	(21.95)	26	(14.13)
เคยเป็นบางครั้ง	81	(56.64)	20	(48.78)	101	(54.89)
ไม่เคย	37	(25.87)	11	(26.83)	48	(26.09)
การทำวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วม						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	6	(4.20)	2	(4.88)	8	(4.35)
เคยบ่อยครั้ง	10	(6.99)	5	(12.19)	15	(8.15)
เคยเป็นบางครั้ง	76	(53.15)	22	(53.66)	98	(53.26)
ไม่เคย	51	(35.66)	12	(29.27)	63	(34.24)

2. การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์: รายบุคคล

การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ มีรายละเอียดดังนี้

ด้านการสอน พบว่า ในจำนวนของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด อาจารย์เกือบหนึ่งในสาม (32.07%) ไม่ได้มีการสอนด้านพันธะทางสังคมเลย โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (34.96% และ 21.95% ตามลำดับ) รองลงมา (30.43%) มีการสอนด้านพันธะทางสังคมในระดับน้อย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (32.17% และ 24.93% ตามลำดับ) และมีอาจารย์มากกว่าหนึ่งในห้าเล็กน้อยที่มีการสอนด้านพันธะทางสังคมในระดับปานกลาง (21.74%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูง

กว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (24.39% และ 20.98% ตามลำดับ) และอาจารย์เพียงร้อยละ 15.76 มีการสอนด้านพันธะทางสังคมในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (29.27% และ 17.89% ตามลำดับ)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนการสอนด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์รายข้อ พบว่า มีอาจารย์มากกว่าครึ่งมีการสอนด้านพันธะทางสังคมรายข้อ ในระดับน้อยถึงไม่ปฏิบัติ ทั้ง 3 ประเด็น ประกอบด้วย

ประเด็น การร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสาม (39.13%) ไม่ได้มีการปฏิบัติในประเด็นนี้เลย โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (40.56% และ 34.15% ตามลำดับ) รองลงมา คือ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง (31.52%) โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (33.57% และ 24.39% ตามลำดับ) และมีอาจารย์มากกว่าหนึ่งในห้าเล็กน้อยที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง (20.65%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (29.27% และ 18.18% ตามลำดับ) และอาจารย์เพียงร้อยละ 8.7 มีการสอนด้านพันธะทางสังคมในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (12.19% และ 7.69% ตามลำดับ)

ประเด็นการจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์เกือบหนึ่งในสามมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (36.59% และ 29.37% ตามลำดับ) รองลงมีการปฏิบัติในระดับน้อย (30.43%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (34.27% และ 17.07% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 15.22 มีการปฏิบัติในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (31.71% และ 10.49% ตามลำดับ) เป็นที่น่าสังเกตมีอาจารย์เกือบหนึ่งในสี่ (23.37%) ไม่มีการปฏิบัติด้านนี้เลย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (25.87% และ 14.63% ตามลำดับ)

ประเด็นให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสาม (35.87%) มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (46.34 % และ 32.87% ตามลำดับ) รองลงมา (32.06%) มีการปฏิบัติใน

ระดับน้อย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (34.96% และ 21.95% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 14.13 ที่ปฏิบัติในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (17.07% และ 13.29% ตามลำดับ) เป็นที่น่าสนใจอาจารย์เกือบหนึ่งในห้า (17.93%) ไม่ได้ปฏิบัติงานในประเด็นให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (18.88% และ 14.63% ตามลำดับ)

ด้านการวิจัย พบว่า หนึ่งในสามของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (33.70%) มีการปฏิบัติงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมในระดับน้อย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (37.06% และ 21.95% ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสี่ (28.80%) มีการปฏิบัติงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (30.07% และ 24.39% ตามลำดับ) และอาจารย์มากกว่าหนึ่งในห้าเล็กน้อย (21.74%) มีปฏิบัติงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (34.15% และ 18.18% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจ มีอาจารย์ถึงร้อยละ 15.76 ไม่มีการปฏิบัติงานวิจัยด้านพันธะทางสังคมเลย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (19.51% และ 14.69% ตามลำดับ)

ประเด็นการทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม และแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม พบว่า หนึ่งในสามของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง (33.15%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (34.27% และ 29.27% ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสี่ (27.17%) มีการปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (30.07% และ 17.07% ตามลำดับ) และอาจารย์ประมาณหนึ่งในห้า (20.11%) มีการปฏิบัติงานในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (34.15% และ 16.08% ตามลำดับ) เป็นที่น่าสนใจ มีอาจารย์ประมาณหนึ่งในห้า (19.57%) ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานในประเด็นการทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม และแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคมเลย

ประเด็นงานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์เกือบครึ่ง (48.37%) มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (48.95% และ 9.76% ตามลำดับ) รองลงมา

อาจารย์มากกว่าหนึ่งในห้าเล็กน้อย (22.28%) มีการปฏิบัติในระดับน้อย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์สัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (48.95% และ 25.87% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เกือบหนึ่งในห้า (19.02%) มีการปฏิบัติงานในระดับมาก โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (19.51% และ 17.48% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 10.33 ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานในประเด็นงานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (24.39% และ 7.69% ตามลำดับ)

ด้านการบริการวิชาการ พบว่า อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสาม (35.33%) มีการปฏิบัติงานการบริการวิชาการด้านพันธะทางสังคมในระดับมาก โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (46.34% และ 32.17% ตามลำดับ) รองลงมา อาจารย์เกือบหนึ่งในสาม (31.52%) ที่ปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (33.57% และ 24.39% ตามลำดับ) และอาจารย์ประมาณหนึ่งในสี่มีการปฏิบัติงานระดับปานกลาง (25%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (26.57% และ 19.51% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 8.15 ที่ไม่ได้มีการบริการวิชาการด้านพันธะทางสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (9.76% และ 7.69% ตามลำดับ)

ประเด็นส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคมพบว่า อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสาม (38.04%) มีการปฏิบัติงานระดับปานกลาง โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (41.96% และ 24.39% ตามลำดับ) รองมา มีการปฏิบัติงานในระดับมาก (32.61%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (46.34% และ 28.67% ตามลำดับ) และอาจารย์เกือบหนึ่งในสี่ (23.91%) มีการปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (24.39% และ 23.78% ตามลำดับ) และมีอาจารย์เพียงร้อยละ 5.44 ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานในประเด็นส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (5.59% และ 4.88% ตามลำดับ)

ประเด็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมที่สามารถช่วยตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม พบว่า อาจารย์เกือบครึ่ง (44.56%) มีการปฏิบัติงานระดับปานกลาง

โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (46.85% และ 36.59% ตามลำดับ) รองมาหนึ่งในสี่ของอาจารย์มีการปฏิบัติงานในระดับมาก (25%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (36.59% และ 21.68% ตามลำดับ) และอาจารย์ประมาณหนึ่งในห้า (20.11%) มีการปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (21.68% และ 14.63% ตามลำดับ) และมีอาจารย์ร้อยละ 10.33 ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานในประเด็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมที่สามารถช่วยตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (12.19% และ 9.79% ตามลำดับ) (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 การปฏิบัติงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

(n = 184)

การปฏิบัติ	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
ด้านการสอน						
1. ร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	11	(7.69)	5	(12.19)	16	(8.70)
ปฏิบัติปานกลาง	26	(18.18)	12	(29.27)	38	(20.65)
ปฏิบัติน้อย	48	(33.57)	10	(24.39)	58	(31.52)
ไม่ปฏิบัติ	58	(40.56)	14	(34.15)	16	(39.13)
2. จัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	15	(10.49)	13	(31.71)	28	(15.22)
ปฏิบัติปานกลาง	42	(29.37)	15	(36.59)	57	(30.98)
ปฏิบัติน้อย	49	(34.27)	7	(17.07)	56	(30.43)
ไม่ปฏิบัติ	37	(25.87)	6	(14.63)	43	(23.37)
3. ให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	19	(13.29)	7	(17.07)	26	(14.13)
ปฏิบัติปานกลาง	47	(32.87)	19	(46.34)	66	(35.87)
ปฏิบัติน้อย	50	(34.96)	9	(21.95)	59	(32.06)
ไม่ปฏิบัติ	27	(18.88)	6	(14.63)	33	(17.93)

ตารางที่ 29 (ต่อ)

(n = 184)

บทบาทการดำเนินงาน	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
4. การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม						
ด้านการสอน โดยภาพรวม						
ปฏิบัติมาก	17	(11.89)	12	(29.27)	29	(15.76)
ปฏิบัติปานกลาง	30	(20.98)	10	(24.39)	40	(21.74)
ปฏิบัติน้อย	46	(32.17)	10	(24.39)	56	(30.43)
ไม่ปฏิบัติ	50	(34.96)	9	(21.95)	59	(32.07)
ด้านการวิจัย						
6. ทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความ						
ต้องการของชุมชนและสังคม และแก้ปัญหาหรือ						
พัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและ สังคม						
ปฏิบัติมาก	23	(16.08)	14	(34.15)	37	(20.11)
ปฏิบัติปานกลาง	49	(34.27)	12	(29.27)	61	(33.15)
ปฏิบัติน้อย	43	(30.07)	7	(17.07)	50	(27.17)
ไม่ปฏิบัติ	28	(19.58)	8	(19.51)	36	(19.57)
6. งานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความ						
ต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	25	(17.48)	8	(19.51)	35	(19.02)
ปฏิบัติปานกลาง	70	(48.95)	4	(9.76)	89	(48.37)
ปฏิบัติน้อย	37	(25.87)	19	(46.34)	41	(22.28)
ไม่ปฏิบัติ	11	(7.69)	10	(24.39)	19	(10.33)
7. การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม ด้านการ วิจัย						
โดยภาพรวม						
ปฏิบัติมาก	26	(18.18)	14	(34.15)	40	(21.74)
ปฏิบัติปานกลาง	43	(30.07)	10	(24.39)	53	(28.80)
ปฏิบัติน้อย	53	(37.06)	9	(21.95)	62	(33.70)
ไม่ปฏิบัติ	21	(14.69)	8	(19.51)	29	(15.76)
ด้านการบริการวิชาการ						
8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้						
บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	41	(28.67)	19	(46.34)	60	(32.61)
ปฏิบัติปานกลาง	60	(41.96)	10	(24.39)	70	(38.04)
ปฏิบัติน้อย	34	(23.78)	10	(24.39)	44	(23.91)
ไม่ปฏิบัติ	8	(5.59)	2	(4.88)	10	(5.44)

ตารางที่ 29 (ต่อ)

(n = 184)

บทบาทการดำเนินงาน	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
9. การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม						
ด้านการบริการวิชาการ โดยภาพรวม						
ปฏิบัติมาก	46	(32.17)	19	(46.34)	65	(35.33)
ปฏิบัติปานกลาง	38	(26.57)	8	(19.51)	46	(25.00)
ปฏิบัติน้อย	48	(33.57)	10	(24.39)	58	(31.52)
ไม่ปฏิบัติ	11	(7.69)	4	(9.76)	15	(8.15)
รวม	143	(77.72)	41	(22.28)	184	(100)

3. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามกลุ่มวิชา

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า อาจารย์มีการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวมจำแนกตามกลุ่มวิชาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.56 จาก 3 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มวิชา ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 30)

เมื่อพิจารณาบทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมรายด้าน จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า อาจารย์มีการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน และด้านการบริการวิชาการ ($\bar{X} = 1.91$ และ 1.65 ตามลำดับ) และมีการปฏิบัติงานการวิจัยด้านพันธะทางสังคม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.28$) เมื่อทดสอบความแตกต่างของบทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ทั้ง 3 ด้าน ด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 1 ด้าน คือ ด้านการวิจัยที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.57$ และ 1.19 ตามลำดับ) (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 บทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม:
จำแนกตามกลุ่มวิชา

ลำดับที่	บทบาทด้านการดำเนินงาน	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
		สาย		สาย					
		วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
1.	ด้านการเรียนการสอน	1.87	.757	2.05	.907	1.91	.794	-1.269	.206
2.	ด้านการบริการวิชาการ	1.63	.841	1.77	1.025	1.65	.884	-.976	.330
3.	ด้านการวิจัย	1.19	.836	1.57	.847	1.28	.851	-2.529	.012*
	รวม	1.51	.701	1.76	.833	1.56	.738	-1.971	.050

* $p < .05$

1) ด้านการเรียนการสอน

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีการจัดการเรียนสอนด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.91 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับ การปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 2.05$ และ 1.87 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความ แตกต่างของการจัดการเรียนสอนด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม independent t-test พบว่าไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์มีการ จัดการเรียนสอนด้านพันธะทางสังคมระดับน้อยในทุกประเด็น และผลการทดสอบความแตกต่าง ของการจัดการเรียนสอนด้านพันธะทางสังคม รายข้อด้วย independent t-test พบว่า มีเพียง 1 ประเด็นที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ การร่วมมือกับชุมชนในการ ออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.38$) กล่าวคือ อาจารย์ สายสังคมศาสตร์มีการร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชนและสังคมสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.85$ และ 1.24 ตามลำดับ) ส่วนอีก 2 ประเด็น ไม่พบความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้ (ตารางที่ 31)

การให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.46$) และการจัดการ เรียนการสอนโดยการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = .99$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 31 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามกลุ่มวิชา

ด้านการเรียนการสอน	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. ให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม	1.41	.944	1.66	.938	1.46	.946	-1.515	.132
2. ร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม	1.24	.958	1.85	1.038	1.38	1.006	-3.520	.001*
3. จัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม	.93	.947	1.20	1.054	.99	.975	-1.540	.125
รวม	1.87	.757	2.05	.907	1.91	.794	-1.269	.206

* $p < .01$

2) ด้านการบริการวิชาการ

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีบทบาทการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.65 โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.77$ และ 1.63 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างของการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคม ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์มีการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ทุกประเด็น และผลการทดสอบความแตกต่างของการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคม รายข้อ ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้ (ตารางที่ 32)

ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.76$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ มีการปฏิบัติในระดับที่เท่ากัน ($\bar{X} = 1.76$) และการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.54$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.78$ และ 1.47 ตามลำดับ)

ตารางที่ 32 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามกลุ่มวิชา

ด้านการบริการวิชาการ	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม	1.76	.830	1.76	1.044	1.76	.879	.039	.969
2. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	1.47	.984	1.78	1.129	1.54	1.024	-1.730	.085
รวม	1.63	.841	1.77	1.025	1.65	.884	-.976	.330

* $p < .05$

3) ด้านการวิจัย

จากการศึกษา พบว่า อาจารย์มีบทบาทการวิจัยด้านพันธะทางสังคม อยู่ในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.28 เมื่อทดสอบความแตกต่างของบทบาทการวิจัยด้านพันธะทางสังคมด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีบทบาทการวิจัยด้านพันธะทางสังคมสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.57$ และ 1.19 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์มีบทบาทการวิจัย ด้านพันธะทางสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ในทุกประเด็น แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างของบทบาทการวิจัย ด้านพันธะทางสังคม รายข้อ ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้ (ตารางที่ 33)

งานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.98$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีระดับการปฏิบัติใกล้เคียงกัน ($\bar{X} = 2.12$ และ 1.94 ตามลำดับ) และการทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมและแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.84$) โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 1.98$ และ 1.80 ตามลำดับ)

ตารางที่ 33 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการวิจัย จำแนกตามกลุ่มวิชา

ด้านการวิจัย	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. งานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	1.94	.866	2.12	.954	1.98	.887	-1.178	.240
2. ทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมและแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม	1.80	.890	1.98	1.012	1.84	.919	-1.054	.293
รวม	1.19	.836	1.57	.847	1.28	.851	-2.529	.012*

$p < .05$

4. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์
ด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผลการทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยอาจารย์ที่เคยทำงานวิจัยในชุมชนและสังคมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำงานวิจัยในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.82$ และ 1.08 ตามลำดับ) (ตารางที่ 34)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม รายด้าน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริการวิชาการ สังคม และด้านการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 34 บทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม:
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ลำดับ ที่	บทบาท ด้านการดำเนินงาน	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
		ไม่เคย		เคย		รวม			
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1.	ด้านการเรียนการสอน	1.52	.793	2.16	.715	1.91	.794	-5.199	.000*
2.	ด้านการบริการวิชาการ	1.02	.857	1.98	.702	1.65	.884	-8.177	.000*
3.	ด้านการวิจัย	.825	.831	1.51	.764	1.28	.851	-5.615	.000*
	รวม	1.08	.703	1.82	.620	1.56	.738	-7.343	.000*

* $p < .001$

1) ด้านการเรียนการสอน

ผลการทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานพันธะทางสังคม ในด้านการเรียนการสอน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.91$) ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 2.16$ และ 1.52 ตามลำดับ)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการเรียนการสอน ด้านพันธะทางสังคม รายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มี 2 ประเด็น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ การให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.46$) และการจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.38$) และอีก 1 ประเด็น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ การร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = .99$) ทั้ง 3 ประเด็นนี้ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 35 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการเรียนการสอน จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ด้านการเรียนการสอน	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. ให้คำปรึกษาแก่นิสิตที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม	.95	.906	1.73	.856	1.46	.946	-5.710	.000**
2. จัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม	.84	.987	1.66	.900	1.38	1.006	-5.673	.000**
3. ร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม	.68	.913	1.15	.972	.99	.975	-3.152	.002*
รวม	1.52	.793	2.16	.715	1.91	.794	-5.199	.000*

** $p < .001$

* $p < .005$

2) ด้านการบริการวิชาการ

ผลการทดสอบความแตกต่างของบทบาทการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.65$) ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.98$ และ 1.02 ตามลำดับ) (ตารางที่ 33)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของบทบาทการให้บริการทางวิชาการ ด้านพันธะทางสังคมรายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้ง 2 ประเด็น คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.98$) และการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.84$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 36 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการบริการวิชาการ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ด้านการบริการวิชาการ	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บัณฑิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม	1.67	.916	2.14	.803	1.98	.887	-3.546	.000*
2. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	1.37	.972	2.09	.785	1.84	.887	-7.343	.000*
รวม	1.02	.857	1.98	.702	1.65	.884	-8.177	.000*

* $p < .001$

3) ด้านการวิจัย

ผลการทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.28$) ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.51$ และ .825 ตามลำดับ) (ตารางที่ 37)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติงานพันธะทางสังคม ด้านการวิจัย รายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้ง 2 ประเด็น คือ งานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.76$) และการทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมและแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.54$) กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 37 ผลการเปรียบเทียบบทบาทการดำเนินงานของอาจารย์ ด้านพันธะทางสังคม
ด้านการวิจัย จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ด้านการวิจัย	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. งานวิจัยมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	1.16	.937	2.07	.660	1.76	.879	-7.696	.000*
2. ทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมและแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม	.87	.992	1.88	.858	1.54	1.024	-7.185	.000*
รวม	.825	.831	1.51	.764	1.28	.851	-5.615	.000*

* p<.001

ปัญหาและอุปสรรคต่อการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม รวบรวมได้จำนวน 23 ประเด็น และประเด็นที่อาจารย์เลือกตอบสูงเป็นอันดับหนึ่ง คือ การไม่มีทุนในการทำวิจัย (48.37%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีความคิดเห็นว่าการไม่มีทุนในการทำวิจัย คือปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (48.78% และ 48.25% ตามลำดับ) รองลงมา คือ การไม่มีเวลา (39.13%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นว่าการไม่มีเวลาคือปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (48.78% และ 36.36% ตามลำดับ) และอาจารย์ประมาณหนึ่งในห้า (20.11%) มีความคิดเห็นว่าการไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย คือปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์และอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีความคิดเห็นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (21.95% และ 19.58% ตามลำดับ) ส่วนอาจารย์ร้อยละ 16.85 มีความเห็นว่า การขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม (16.85%) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีความคิดเห็นสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (24.39% และ 14.68% ตามลำดับ)

นอกจากนี้ อาจารย์อีกจำนวนไม่น้อยระบุว่า มีอีกหลายประเด็นที่น่าสนใจซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม ได้แก่ งานวิจัยที่อาจารย์ทำไม่ใช่งานวิจัยในเชิงชุมชน (5.98%) ผลตอบแทนที่ได้รับจากการเข้าไปทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมมีน้อยเกินไป (5.43%) สาขาวิชาและองค์ความรู้ที่สอนไม่ได้เอื้อต่อการทำงานกับชุมชนและสังคม (4.89%) ความชำนาญในงานวิจัยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (3.80%) ไม่ทราบความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (3.80%) โดยอาจารย์ร้อยละ 2.72 มีความคิดเห็น ใน 2 ประเด็น คือ ขาดผู้ประสานงานในการรับโจทย์จากชุมชน และไม่ชอบงานวิจัย ส่วนอาจารย์ร้อยละ 1.63 มีความคิดเห็นใน 3 ประเด็น คือ มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นให้ตีพิมพ์งานวิจัยในระดับนานาชาติมากกว่าการทำงานวิจัยในชุมชน ขาดงบประมาณสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านอ่อนแอ และมีอาจารย์ร้อยละ 1.09 มีความคิดเห็นว่าชุมชนและสังคมมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวจึงไม่สนใจ นอกจากนี้อาจารย์ร้อยละ 0.54 มีความคิดใน 6 ประเด็น คือ ชุมชนค่อยพัฒนาทำให้ดำเนินการยาก ขาดคน(นิสิต)ช่วยทำงานวิจัย ชุมชนไม่เข้าใจกระบวนการวิจัย ต้องการสิ่งสำเร็จรูปที่สามารถแก้ปัญหาได้ทันที ภารกิจการเรียนการสอนที่มากทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำวิจัย ไม่มีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย และไม่ต้องการทำงานกับคนจำนวนมาก (ตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 ปัญหาและอุปสรรคต่อการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม

(n = 184)

ปัญหาและอุปสรรค ¹	กลุ่มวิชา				รวม	
	สาย		สาย			
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์		n	(%)
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. ไม่มีทุนการวิจัย	69	(48.25)	20	(48.78)	89	(48.37)
2. ไม่มีเวลา	52	(36.36)	20	(48.78)	72	(39.13)
3. ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย	28	(19.58)	9	(21.95)	37	(20.11)
4. ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย	21	(14.68)	10	(24.39)	31	(16.85)
5. งานวิจัยที่ทำไม่ใช่งานวิจัยในเชิงชุมชน	11	(7.69)	-	-	11	(5.98)
6. ผลตอบแทนน้อยเกินไป	6	(4.19)	4	(9.76)	10	(5.43)
7. สาขาวิชาและองค์ความรู้ที่สอนไม่ได้เอื้อต่อการทำงานกับชุมชนและสังคม	8	(5.59)	1	(2.44)	9	(4.89)
8. ความชำนาญในงานวิจัยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน	6	(4.19)	1	(2.44)	7	(3.80)
9. ไม่ทราบความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม	7	(4.89)	-	-	7	(3.80)
10. ขาดผู้ประสานงานในการรับโจทย์จากชุมชน	5	(3.49)	-	-	5	(2.72)
11. ไม่ชอบงานวิจัย	5	(3.49)	-	-	5	(2.72)
12. มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นให้ตีพิมพ์งานวิจัยในระดับนานาชาติมากกว่าการทำงานวิจัยในชุมชน	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
14. ขาดงบประมาณสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
15. ผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านอ่อนแอ	2	(1.40)	1	(2.44)	3	(1.63)
16. ชุมชนและสังคมมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวจึงไม่สนใจประเด็นวิจัย	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
17. ชุมชนด้อยพัฒนาทำให้ดำเนินการยาก	-	-	1	(2.44)	1	(0.54)
18. ขาดคน(นิสิต)ช่วยทำงานวิจัย	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
19. ชุมชนไม่เข้าใจกระบวนการวิจัย ต้องแต่สิ่งสำเร็จรูปที่สามารถแก้ปัญหาได้ทันที	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
20. การถือการเรียนการสอนที่มากทำให้ขาดความ	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
21. ต่อเนื่องในการทำวิจัย						
22. ไม่มีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)
23. ไม่ต้องการทำงานกับคนจำนวนมาก	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)

หมายเหตุ: ¹ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

การเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนมีหลายช่องทาง โดยช่องทางสูงสุด 5 อันดับแรกที่อาจารย์เลือกใช้เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน คือ อันดับแรก การจัดประชุม สัมมนาวิชาการ และ นิทรรศการ (69.02%) การจัดฝึกอบรม (53.80%) และเป็นที่ปรึกษา (27.17%) ทุกประเด็นดังกล่าว อาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ และมีอาจารย์จำนวนเพียงเล็กน้อย (5.98%) ที่ไม่เคยเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนเลย โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (12.19% และ 4.19% ตามลำดับ) นอกจากนี้ อาจารย์อีกจำนวนไม่น้อยระบุว่า มีการเผยแพร่ความรู้ผ่านวิทยุ การเป็นกรรมการของสมาคม โทรทัศน์ วารสาร อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ และงานวิจัยเพื่อชุมชน (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

(n = 184)

การเผยแพร่ความรู้ ¹	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. ไม่เคย	6	(4.19)	5	(12.19)	11	(5.98)
2. จัดประชุม สัมมนาวิชาการ และนิทรรศการ	98	(68.53)	29	(70.73)	127	(69.02)
3. บรรยาย	91	(63.64)	19	(46.34)	110	(59.78)
4. จัดฝึกอบรม	80	(55.94)	19	(46.34)	99	(53.80)
5. เป็นที่ปรึกษา	38	(26.57)	12	(29.27)	50	(27.17)
6. วิทยุ	22	(15.38)	2	(4.88)	24	(13.04)
7. กรรมการของสมาคม	17	(11.89)	4	(9.76)	21	(11.41)
8. โทรทัศน์	16	(11.19)	-	-	16	(8.69)
9. วารสาร	2	(1.40)	1	(2.44)	3	(1.63)
10. อินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
11. งานวิจัยเพื่อชุมชน	1	(0.70)	-	-	1	(0.54)

หมายเหตุ: ¹ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การวิเคราะห์ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

การวิเคราะห์ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมแบ่งเป็นการวิเคราะห์รายบุคคลและการวิเคราะห์รายข้อ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม:

รายบุคคล จำแนกตามกลุ่มวิชา

การวิเคราะห์ความคาดหวังของอาจารย์รายบุคคล ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม จำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคาดหวังโดยภาพรวมในระดับมากถึงมากที่สุดต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (86.95%) โดยอาจารย์สายวิทยาศาสตร์มีความคาดหวังโดยภาพรวมในระดับมากถึงมากที่สุดสูงกว่าอาจารย์สายสังคมศาสตร์ (97.56% และ 83.91% ตามลำดับ) (ตารางที่ 40)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคาดหวังในระดับมากถึงมากที่สุด ใน 9 ประเด็น และมีเพียง 1 ประเด็น ที่อาจารย์เกือบสองในสามมีความคาดหวังในระดับมากถึงมากที่สุด โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนของความคาดหวังสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ดังนี้

มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและเกิดความรักในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง (84.24%) มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมโดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม (83.70%) มหาวิทยาลัยควรเป็นผู้นำในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม (85.33%) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตลอดจนผลกระทบของปัญหาและแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้ (86.95%) การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม (84.28%) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปปรับใช้สังคม (83.70%) มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์และนิสิตใช้ความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด (80.98%) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการปรับใช้ชุมชนและสังคม (73.91%) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม (77.17%) และ

มหาวิทยาลัยควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย เป้าหมาย และหลักการที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม (65.79%) ทุกประเด็นดังกล่าวมาข้างต้น อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีส่วนสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 40 ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย		สาย			
		วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์			
		ความ					
	คาดหวัง	n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักใน ท้องถิ่นของตนเอง	มากที่สุด	63	(44.06)	24	(58.54)	87	(47.28)
	มาก	51	(35.66)	17	(41.46)	68	(36.96)
	ปานกลาง	27	(18.88)	-	-	27	(14.67)
	น้อย	2	(1.40)	-	-	2	(1.09)
2. มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อ ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และ ทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม	มากที่สุด	58	(40.56)	21	(51.22)	79	(42.94)
	มาก	57	(39.86)	18	(43.90)	75	(40.76)
	ปานกลาง	25	(17.48)	2	(4.88)	27	(14.67)
	น้อย	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
3. มหาวิทยาลัยควรเป็นผู้นำในการสร้าง องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	มากที่สุด	51	(35.66)	20	(48.78)	71	(38.59)
	มาก	65	(45.46)	21	(51.22)	86	(46.74)
	ปานกลาง	23	(16.08)	-	-	23	(12.50)
	น้อย	4	(2.80)	-	-	4	(2.17)
4. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตลอดจนผลกระทบ ของปัญหา และแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ที่ สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้	มากที่สุด	49	(34.26)	21	(51.22)	70	(38.04)
	มาก	72	(50.35)	18	(43.90)	90	(48.91)
	ปานกลาง	17	(11.89)	2	(4.88)	19	(10.33)
	น้อย	5	(3.50)	-	-	5	(2.72)
5. การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมี ความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและ ความต้องการของชุมชนและสังคม	มากที่สุด	46	(32.17)	22	(53.66)	68	(36.96)
	มาก	70	(48.95)	17	(41.46)	87	(47.28)
	ปานกลาง	24	(16.78)	2	(4.88)	26	(14.13)
	น้อย	3	(2.10)	-	-	3	(1.63)
6. มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของ ชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะ ออกไปปรับใช้สังคม	มากที่สุด	45	(31.47)	21	(51.22)	66	(35.87)
	มาก	71	(49.65)	17	(41.46)	88	(47.83)
	ปานกลาง	21	(14.68)	3	(7.32)	24	(13.04)
	น้อย	6	(4.20)	-	-	6	(3.26)

ตารางที่ 40 (ต่อ)

(n = 184)

ประเด็น	ระดับ	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย		สาย			
		ความ	วิทยาศาสตร์	สังคมศาสตร์		n	(%)
			n	(%)	n		
คาดหวัง	n	(%)	n	(%)	n	(%)	
7. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิต ใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อ สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด	มากที่สุด	47	(32.87)	16	(39.02)	63	(34.24)
	มาก	63	(44.06)	23	(56.10)	86	(46.74)
	ปานกลาง	29	(20.28)	2	(4.88)	31	(16.85)
	น้อย	4	(2.79)	-	-	4	(2.17)
8. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการ รับใช้ชุมชนและสังคม	มากที่สุด	43	(30.07)	18	(43.90)	61	(33.15)
	มาก	56	(39.16)	19	(46.34)	75	(40.76)
	ปานกลาง	36	(25.17)	4	(9.76)	40	(21.74)
	น้อย	8	(5.60)	-	-	8	(4.35)
9. มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่ เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน และสังคม	มากที่สุด	35	(24.47)	15	(36.58)	50	(27.17)
	มาก	69	(48.25)	23	(56.10)	92	(50.00)
	ปานกลาง	34	(23.78)	3	(7.32)	37	(20.11)
	น้อย	5	(3.50)	-	-	5	(2.72)
10. มหาวิทยาลัยควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย เป้าหมาย และหลักการที่มุ่งเน้นและให้ ความสำคัญแก่ความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยกับชุมชน และสังคม	มากที่สุด	30	(20.98)	10	(24.39)	40	(21.74)
	มาก	58	(40.56)	23	(56.10)	81	(44.02)
	ปานกลาง	44	(30.77)	7	(17.07)	51	(27.72)
	น้อย	11	(7.69)	1	(2.44)	12	(6.52)
ความคาดหวังโดยภาพรวม	มากที่สุด	54	(37.76)	24	(58.54)	78	(42.39)
	มาก	66	(46.15)	16	(39.02)	82	(44.56)
	ปานกลาง	18	(12.59)	1	(2.44)	19	(10.33)
	น้อย	5	(4.50)	-	-	5	(2.72)

2. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามกลุ่มวิชา

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มวิชา อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.13 จาก 5 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มวิชา ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวมสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ($\bar{X} = 4.39$ และ 4.06 ตามลำดับ) (ตารางที่ 41)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม รายด้านจำแนกตามกลุ่มวิชา ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 สำหรับประเด็นที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 6 ประเด็น ได้แก่

มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักในท้องถิ่นของตนเอง ($\bar{X} = 4.30$) มหาวิทยาลัยควรเป็นผู้นำในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.22$) การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.20$) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม ($\bar{X} = 4.16$) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.03$) และมหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.02$) โดยอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์

และประเด็นที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 4 ประเด็น ดังนี้ มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.25$) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้ ($\bar{X} = 4.22$) มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์และนิสิตใช้ความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่

ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.13$) มหาวิทยาลัยควรมีการปรับเปลี่ยน นโยบายเป้าหมาย และ
 หลักการที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม
 ($\bar{X} = 3.81$) โดย อาจารย์สายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังสูงกว่าอาจารย์สายวิทยาศาสตร์

ตารางที่ 41 ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม
 จำแนกตามกลุ่มวิชา

ความคาดหวัง	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
1. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักใน ท้องถิ่นของตนเอง	4.22	.800	4.59	.499	4.30	.757	-2.743	.007**
2. มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและ สังคม โดยนับสนุนจิตเข้าไปทำงานร่วมกัน กับชุมชนและสังคม	4.19	.796	4.46	.499	4.25	.763	-2.050	.042*
3. มหาวิทยาลัยควรเป็นผู้นำในการสร้างองค์ ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและ สังคม	4.14	.748	4.49	.506	4.22	.744	-2.684	.008**
4. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหา หรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตลอดจน ผลกระทบของปัญหา และแสวงหา องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหของคน ส่วนใหญ่ได้	4.15	.763	4.46	.596	4.22	.739	-2.396	.018*
5. การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมี ความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและ ความต้องการของชุมชนและสังคม	4.11	.752	4.49	.597	4.20	.735	-2.946	.004*
6. มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของ ชุมชนและสังคมรวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะ ออกไปรับใช้สังคม	4.08	.792	4.44	.634	4.16	.772	-2.638	.009*
7. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และ นิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มี อยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและ สังคมให้มากที่สุด	4.07	.802	4.34	.575	4.13	.764	-2.023	.045*

ตารางที่ 41 (ต่อ)

ความคาดหวัง	กลุ่มวิชา				รวม		t	p
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
8. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม	3.94	.882	4.34	.656	4.03	.852	-2.726	.007**
9. มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	3.94	.789	4.29	.602	4.02	.764	-2.669	.008**
10. มหาวิทยาลัยควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายเป้าหมาย และหลักการที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน และสังคม	3.75	.876	4.02	.724	3.81	.850	-2.049	.044*
รวม	4.06	.664	4.39	.464	4.13	.639	-3.008	.003

** $p < .01$ * $p < .05$

3. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผลการทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับความคาดหวังสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.39$ และ 4.06 ตามลำดับ) (ตารางที่ 42)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม รายข้อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มี 5 ประเด็น ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

ประเด็นที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 3 ประเด็น ได้แก่ มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักในท้องถิ่น

ของตนเอง ($\bar{X} = 4.30$) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาคำตอบใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้ ($\bar{X} = 4.22$) และการวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.03$)

ประเด็นที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ประเด็น ได้แก่ การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.20$) และมหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิตใช้ความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.13$) ทุกประเด็นที่กล่าวข้างต้น อาจารย์ที่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับทัศนคติสูงกว่าอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 42 ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ความคาดหวัง	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักในท้องถิ่นของตนเอง	4.10	.797	4.41	.715	4.30	.757	-2.751	.007**
2. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาด้านผลกระทบของปัญหา และแสวงหาความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่	4.02	.729	4.33	.723	4.22	.739	-2.785	.006**
3. การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม	4.00	.762	4.30	.703	4.20	.735	-2.580	.011*
4. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด	3.97	.718	4.21	.764	4.13	.764	-2.150	.033*
5. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม	3.76	.856	4.17	.820	4.03	.852	-3.119	.002**
รวม	4.06	.664	4.39	.464	4.13	.639	-3.008	.003**

** $p < .01$

* $p < .05$

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์

การวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ซึ่งเป็นข้อคำถามปลายเปิด ได้จัดกลุ่มออกเป็น 2 ประเภทคือ เนื้อหาส่วนที่เป็นความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม และเนื้อหาที่เป็นข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่มีต่อมหาวิทยาลัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

ความคิดเห็นของอาจารย์ต่อการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมนั้นแบ่งออกเป็น 3 คือ ด้านการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ด้านนโยบาย พันธกิจ และภารกิจของมหาวิทยาลัย และอุปสรรคต่อการทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม อาจารย์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมเป็นเรื่องที่ดีที่ทุกมหาวิทยาลัยต้องทำ แต่ในความเป็นจริงเป็นเรื่องที่ทำให้เป็นรูปธรรมได้ยาก เพราะต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการทำงานเพื่อเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม และการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ถ้าเข้าไปทำงานในช่วงระยะเวลาอันสั้นจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจในชุมชน เกิดช่องว่างระหว่างบุคคลในชุมชนและมหาวิทยาลัย เป็นผลให้มหาวิทยาลัยไม่เห็นโจทย์ของคำถามที่ชัดเจน จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากคนภายในชุมชน โดยเฉพาะในองค์กรเอกชนมักมองเฉพาะเพียงแต่ผลประโยชน์ด้านรายได้เท่านั้น ถ้าองค์กรและคนในชุมชนไม่ตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงที่เกิดในชุมชนและสังคมว่ามีผลกระทบต่คนอย่างไร จะทำให้ขาดความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน -

2) ด้านนโยบาย พันธกิจ และภารกิจของมหาวิทยาลัย อาจารย์มีความเห็นว่า นโยบาย พันธกิจ และสิ่งที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริงของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยมีพันธกิจ ด้านการวิจัยและงานบริการวิชาการเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยก็มุ่งเน้นความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ที่มีความเป็นเลิศในระดับสากล ซึ่งตัวชี้วัดความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย คือ การตีพิมพ์ในวารสารชั้นนำที่มีค่า impact factor สูง ๆ ถึงแม้ว่างานวิจัยนั้นจะไม่ได้สื่อสารกับประชาคมท้องถิ่น จึงเป็นไปได้ยากที่มหาวิทยาลัยจะมีเป้าหมายสนองตอบต่อชุมชนและสังคมเป็นเป้าหมายหลัก นอกจากนี้ ด้านการกำหนดหลักสูตรการ

เรียนการสอนบางครั้งถูกกำหนดด้วยกรอบของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หรือองค์กรวิชาชีพและเงื่อนไขข้อจำกัดทางด้านเวลา ทำให้การจัดตารางเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนได้ เพราะการเข้าไปทำงานวิจัยหรือการเรียนรู้ในชุมชนเป็นกิจกรรมใช้เวลาและต้องทำอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งงานวิจัยบางประเภทต้องเริ่มด้วยการพัฒนาผลงานในห้องปฏิบัติการก่อนแล้วจึงสามารถนำไปต่อยอดองค์ความรู้สู่ชุมชนและสังคมได้

3) อุปสรรคต่อการทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ อาจารย์มีความคิดเห็นว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลา เพราะใช้เวลาในการทำงานต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัย ได้แก่ งานวิจัย การตีพิมพ์ผลงาน และงานด้านเอกสาร เช่น กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ประกันคุณภาพ และอาจารย์แต่ละท่านมีความถนัดแตกต่างกัน งานวิจัยบางประเภทสามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ งานวิจัยบางประเภทไม่สามารถทำได้ ดังนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ตลอด นอกจากนี้เหตุผลประการหนึ่งที่อาจารย์และนักวิจัยมักไม่ดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาชุมชนและสังคม เนื่องจากหลักเกณฑ์ในการทำผลงานเพื่อผ่านการประเมินผล คือ ตีพิมพ์ผลงานลงในวารสาร ซึ่งงานวิจัยที่ช่วยแก้ปัญหาสังคมนั้นมักได้รับการยอมรับเฉพาะบางหน่วยงานเท่านั้น ไม่ได้เป็นงานวิจัยเชิงลึกหรือเป็นการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ทำให้ไม่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ผลงาน จึงเป็นเหตุผลที่อาจารย์ไม่สามารถนำผลการวิจัยเหล่านั้นมาใช้เป็นผลงานสนับสนุนความก้าวหน้าทางตำแหน่งวิชาการได้

2. ข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่มีต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

อาจารย์ได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมไว้หลายประการ สรุปได้ดังนี้

1) การจูงใจและการให้กำลังใจคนที่ทำงานทุ่มเทเพื่อสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรตั้งรางวัลหรือจัดการประกวดโครงการวิจัยและการบริการเชิงวิชาการให้แก่กลุ่มอาจารย์และผู้วิจัยที่ทำงานเพื่อชุมชนและสังคม โดยการเผยแพร่เกียรติคุณและประชาสัมพันธ์โครงการที่แก้ปัญหาในชุมชน ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น website, facebook, newsletter เป็นต้น

2) มหาวิทยาลัยควรประเมินความสามารถของอาจารย์ในการทำงานด้วยเกณฑ์ความเป็นประโยชน์ของงานวิจัยที่มีผลต่อชุมชนและสังคมส่วนรวมมากกว่าการให้คุณค่างานตีพิมพ์แล้วไม่

สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการมากกว่าการวิจัยที่ประชาชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3) มหาวิทยาลัยควรมีหน่วยงานที่เป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับคณะต่าง ๆ และเป็นช่องทางให้ชุมชนเข้าถึงศักยภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัยได้ เช่น การจัดศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาของชุมชนและสังคม และการสร้าง website ที่เป็น webboard ให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เป็นต้น

4) มหาวิทยาลัยควรจัดหาแหล่งเงินทุนในการทำวิจัยหรือบริการวิชาการร่วมกับชุมชน

5) มหาวิทยาลัยควรทำพันธะภายในวิทยาเขตให้แข็งแกร่งก่อน เมื่อไปเชื่อมกับพันธะภายนอก จึงจะสามารถแสดงพลังของมหาวิทยาลัยในการรับใช้สังคมได้มีประสิทธิภาพขึ้น

6) มหาวิทยาลัยควรเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมโดยควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชนและสังคมเป็นหลัก และให้การสนับสนุนอาจารย์ บุคลากร และนิสิต เข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้องค์กรหรือชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคม และร่วมมือกันพัฒนามาเป็นโจทย์ในการทำวิจัยเพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคม

7) การปฏิบัติงานด้านการวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการ ควรให้ความสำคัญกับชุมชนและสังคมเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่ควรกระทบต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยด้านอื่น ๆ ที่ดำเนินการอยู่

8) การแก้ไขปัญหาหนึ่ง ๆ ของชุมชนและสังคม ควรมีการเชื่อมประสานกันระหว่างสหสาขาวิชาการ หรือการบูรณาการองค์ความรู้จากหลาย ๆ ศาสตร์ เพราะการตอบโจทย์ของชุมชนและสังคมนั้นไม่ได้สอดคล้องเฉพาะเพียงวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่มีหลากหลายแง่มุม ซึ่งต้องใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในการแก้ปัญหา

**บทบาท และความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน**

ผลการศึกษาในส่วนนี้ นำเสนอในเชิงปริมาณ เป็นการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ ข้อมูลพื้นฐานของนิสิต บทบาทของนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม และความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานของนิสิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนิสิต พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบสองในสามเป็น เพศหญิง คือร้อยละ 63.61 เป็นเพศชายร้อยละ 36.39 จากจำนวนทั้งหมด 360 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 18-50 ปี ($\bar{x} = 21.83$ ปี) โดยมากกว่าครึ่งเล็กน้อยมีอายุ 21 - 25 ปี (54.72%) รองลงมา คือ อายุ 18 - 20 ปี (38.06%)

นิสิตส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (85.56%) และนิสิตมากกว่าหนึ่งในสาม กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 รองลงมา กำลังศึกษาในระดับปริญญาโท (10.83%) และมากกว่าครึ่ง กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 โดยมีคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ระหว่าง 1.40-4.00 โดยนิสิตมากกว่าหนึ่งใน สี่เล็กน้อย มีคะแนนเฉลี่ยสะสม 3.00 – 3.49 (28.61%) และรองลงมา (25%) มีคะแนนเฉลี่ยสะสม ระหว่าง 2.50 – 2.99

นิสิตเกือบหนึ่งในสามกำลังศึกษาอยู่ในคณะเกษตร กำแพงแสน (32.50%) รองลงมา คือ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (21.39%) (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 ข้อมูลพื้นฐานของนิสิต

(n = 360)

ข้อมูลพื้นฐาน	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
เพศ						
หญิง	154	(59.69)	75	(73.53)	229	(63.61)
ชาย	104	(40.31)	27	(26.47)	131	(36.39)
อายุ						
18 - 20 ปี	101	(39.15)	36	(35.29)	137	(38.06)
21 - 25 ปี	140	(54.26)	57	(55.88)	197	(54.72)
26 - 50 ปี	17	(6.59)	9	(8.83)	26	(7.22)
$\bar{X}$ = 21.83 ปี						
ระดับการศึกษา						
ปริญญาตรี	218	(84.50)	90	(88.24)	308	(85.56)
ปี 2	58	(26.61)	30	(33.33)	88	(28.57)
ปี 3	98	(44.95)	22	(24.44)	120	(38.96)
ปี 4	54	(24.77)	25	(27.78)	79	(25.65)
ปี 5	8	(3.67)	13	(14.44)	21	(6.82)
ปริญญาโท	30	(11.63)	9	(8.82)	39	(10.83)
ปี 1	15	(50.00)	7	(77.78)	22	(56.41)
ปี 2	8	(26.67)	2	(22.22)	10	(25.64)
ปี 4	7	(23.33)	-	-	7	(17.95)
ปริญญาเอก	10	(3.87)	3	(2.94)	13	(3.61)
ปี 1	2	(20.00)	-	-	2	(15.38)
ปี 2	2	(20.00)	-	-	2	(15.38)
ปี 3	3	(30.00)	1	(33.33)	4	(30.77)
ปี 4	2	(20.00)	-	-	2	(15.38)
ปี 5	1	(10.00)	1	(33.33)	2	(15.38)
ปี 6	-	-	1	(33.33)	1	(7.69)
คะแนนเฉลี่ยสะสม						
1.40 – 1.99	20	(7.75)	3	(2.94)	23	(6.39)
2.00 – 2.49	72	(27.91)	16	(15.69)	88	(24.44)
2.50 – 2.99	77	(29.84)	18	(17.65)	95	(26.39)
3.00 – 3.49	56	(21.71)	37	(36.27)	93	(25.83)
3.501 – 4.00	33	(12.79)	28	(27.45)	61	(16.94)
$\bar{X}$ = 2.89						

ตารางที่ 43 (ต่อ)

(n = 360)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	
	n	(%)
คณะเกษตร กำแพงแสน		
ภาควิชาสัตวบาล	34	(9.44)
วิทยาการพืชสวน	30	(8.33)
ภาควิชาพืชไร่นา	24	(6.67)
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร	16	(4.44)
ภาควิชากีฏวิทยา	3	(0.83)
ภาควิชาปฐพีวิทยา	3	(0.83)
สาขาเทคโนโลยีชีวภาพทางการเกษตร	2	(0.56)
สาขาปรับปรุงพันธุ์พืช	2	(0.56)
ภาควิชาโรคพืช	1	(0.28)
สาขาเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว	1	(0.28)
สาขาวิจัยและพัฒนาทางการเกษตร	1	(0.28)
รวม	117	(32.50)
คณะวิศวกรรมศาสตร์		
ภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์	25	(6.94)
ภาควิชาวิศวกรรมโยธา	18	(5.00)
ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล	12	(3.33)
ภาควิชาวิศวกรรมอาหาร	9	(2.50)
ภาควิชาวิศวกรรมเกษตร	6	(1.67)
ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน	3	(0.83)
รวม	73	(20.28)
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา		
สาขาวิชา จิตวิทยาการกีฬา	11	(3.06)
สาขาวิทยาศาสตร์การเป็นผู้ฝึกกีฬา	3	(0.83)
รวม	14	(3.89)
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์		
โครงการจัดตั้งสายวิชาอุตสาหกรรมบริการและนวัตกรรมการเกษตร	21	(5.83)
สายวิชาคณิตศาสตร์	13	(3.61)
โครงการจัดตั้งสายวิชาบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์	12	(3.33)
โครงการจัดตั้งสายวิชาฟิสิกส์	11	(3.06)
โครงการจัดตั้งสายวิชาสังคมศาสตร์	9	(2.50)
โครงการจัดตั้งสายวิชาเคมี	4	(1.11)
โครงการจัดตั้งสายวิชาจุลชีววิทยา	3	(0.83)

ตารางที่ 43 (ต่อ)

(n = 360)

ข้อมูลพื้นฐาน	รวม	
	n	(%)
สาขาศิลปศาสตร์	2	(0.56)
โครงการจัดตั้งสาขาวิชาคอมพิวเตอร์	2	(0.56)
รวม	77	(21.39)
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์		
ภาควิชาครุศึกษา	35	(9.72)
ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์และชุมชน	22	(6.11)
ภาควิชาพลศึกษาและกีฬา	1	(0.28)
รวม	58	(16.11)
คณะสัตวแพทยศาสตร์		
ไม่ระบุสาขา	19	(5.28)
คลินิกศึกษาทางสัตวแพทย์	2	(0.56)
รวม	21	(5.83)

บทบาทของนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

จากการสอบถามนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมทั้งโดยตรงและช่วยอาจารย์ เหตุผลสนใจ ปัญหาและอุปสรรค ลักษณะของกิจกรรม ปรากฏผลดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

การวิเคราะห์บทบาทของนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม พบว่า นิสิตประมาณสองในสาม (66.39%) ไม่เคยช่วยอาจารย์ทำงานวิจัย โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (84.31% และ 59.30% ตามลำดับ) และนิสิตมากกว่าหนึ่งในสาม (44.44%) เคยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมเป็นบางครั้ง โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (46.12% และ 40.20% ตามลำดับ) เป็นที่น่าสังเกต นิสิตมากกว่าครึ่งไม่เคยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมเลย (51.67%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (58.82% และ 48.84% ตามลำดับ) (ตารางที่ 44)

นิสิตมากกว่าครึ่งเล็กน้อยเคยมีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม เป็นบางครั้ง (54.17%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (55.04% และ 51.96% ตามลำดับ) รองลงมานิสิตไม่เคยมีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมเลย (41.11%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (46.07% และ 39.15% ตามลำดับ) และนิสิตมากกว่าครึ่ง เคยเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมเป็น บางครั้ง (56.11%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์และนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (56.86% และ 55.81% ตามลำดับ) และมีนิสิตมากกว่าหนึ่งในสาม (38.06%) ไม่เคยเข้าไปเรียนรู้และมี ส่วนร่วมในชุมชนและสังคมเลย โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (46.07% และ 39.15% ตามลำดับ) (ตารางที่ 44)

2. เหตุผลูงใจให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย

เหตุผลอันดับหนึ่งทีู่งใจให้นิสิตเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย คือ *ได้รับความรู้เพิ่มเติม* (26.67%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (32.56% และ 11.76% ตามลำดับ) เหตุผลอันดับที่สอง คือ *ได้รับประสบการณ์ตรง* (23.06%) โดยนิสิตสาย วิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (28.29% และ 9.80% ตามลำดับ) เหตุผลอันดับ สาม คือ *การได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น* (20.28%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่า นิสิตสายสังคมศาสตร์ (24.42% และ 9.80% ตามลำดับ) ในขณะที่นิสิตมองว่าการเข้าไปมีส่วนร่วม ในการทำงานวิจัยไม่ได้เป็นเหตุูงใจในการเตรียมอาชีพในอนาคตและไม่มีรายได้เสริม (ตารางที่ 44)

3. ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการทำวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคอันดับหนึ่งที่ทำให้ นิสิตไม่สามารถมีส่วนร่วมในการทำวิจัย คือ *ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย* (60.28%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มี สัดส่วนใกล้เคียงกัน (60.46% และ 59.80% ตามลำดับ) รองลงมา คือ *ไม่มีเวลา* (55%) โดยนิสิตสาย วิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (55.43% และ 53.92% ตามลำดับ) นอกจากนี้ นิสิตอีกไม่น้อยระบุว่า *ไม่ชอบงานวิจัย ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย* *ผลตอบแทนน้อยเกินไป และเกษตรกรไม่รับข้อมูล* (ตารางที่ 44)

4. ลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

กิจกรรมอันดับแรกที่นิสิตใช้ในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน คือ *กิจกรรมอาสา* (61.11%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์และนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (62.75% และ 60.47% ตามลำดับ) รองลงมา คือ *การจัดนิทรรศการ* (46.94%) และ *กิจกรรมชมรม* (35.83%) โดยที่นิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (39.22% และ 34.50% ตามลำดับ) ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่นิสิตระบุ ได้แก่ *การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน การจัดฝึกอบรม การฝึกงาน ภาคสนาม การจัดสัมมนาวิชาการ การทำโครงการวิจัยร่วมกับอาจารย์ และการเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน* (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 44 บทบาทของนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

(n = 360)

บทบาทของนิสิต	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
ช่วยอาจารย์ทำงานวิจัย						
เคย	105	(40.70)	16	(15.69)	121	(33.61)
ไม่เคย	153	(59.30)	86	(84.31)	239	(66.39)
มีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	1	(0.39)	-	-	1	(0.28)
เคยบ่อยครั้ง	12	(4.65)	1	(0.98)	13	(3.61)
เคยเป็นบางครั้ง	119	(46.12)	41	(40.20)	160	(44.44)
ไม่เคย	126	(48.84)	60	(58.82)	186	(51.67)
มีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	4	(1.55)	-	-	4	(1.11)
เคยบ่อยครั้ง	11	(4.26)	2	(1.97)	13	(3.61)
เคยเป็นบางครั้ง	142	(55.04)	53	(51.96)	195	(54.17)
ไม่เคย	101	(39.15)	47	(46.07)	148	(41.11)
เข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม						
เป็นประจำและต่อเนื่อง	4	(1.55)	-	-	4	(1.11)
เคยบ่อยครั้ง	14	(5.43)	3	(2.94)	17	(4.72)
เคยเป็นบางครั้ง	144	(55.81)	58	(56.86)	202	(56.11)
ไม่เคย	96	(37.21)	41	(40.20)	137	(38.06)

ตารางที่ 44 (ต่อ)

(n = 360)

บทบาทของนิสิต	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
เหตุผลจูงใจให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย ¹						
ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น	84	(32.56)	12	(11.76)	96	(26.67)
ได้รับประสบการณ์ตรง	73	(28.29)	10	(9.80)	83	(23.06)
ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น	63	(24.42)	10	(9.80)	73	(20.28)
ได้เตรียมการทำอาชีพในอนาคต	30	(11.63)	4	(3.92)	34	(9.44)
มีรายได้เสริม	22	(8.53)	3	(2.94)	25	(6.94)
ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการทำวิจัย ¹						
ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย	156	(60.46)	61	(59.80)	217	(60.28)
ไม่มีเวลา	143	(55.43)	55	(53.92)	198	(55.00)
ไม่ชอบงานวิจัย	27	(10.47)	29	(28.43)	56	(15.56)
ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย	44	(17.05)	8	(7.84)	52	(14.44)
ผลตอบแทนน้อยเกินไป	6	(6.34)	4	(3.92)	20	(5.56)
เกษตรกรไม่รับข้อมูล	2	(0.78)	-	-	2	(0.56)
การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ¹						
กิจกรรมอาสา	156	(60.47)	64	(62.75)	220	(61.11)
จัดนิทรรศการ	121	(46.90)	48	(47.06)	169	(46.94)
กิจกรรมชมรม	89	(34.50)	40	(39.22)	129	(35.83)
การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน	82	(31.78)	38	(37.25)	120	(33.33)
จัดฝึกอบรม	70	(27.13)	28	(27.45)	98	(27.22)
ฝึกงานภาคสนาม	57	(22.09)	11	(10.78)	68	(18.89)
จัดสัมมนาวิชาการ	45	(17.44)	22	(21.57)	67	(18.61)
ทำโครงการวิจัยร่วมกับอาจารย์	28	(10.85)	11	(10.78)	39	(10.83)
เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน	14	(5.43)	7	(6.86)	21	(5.83)
ไม่ปฏิบัติ	30	(11.63)	9	(8.82)	39	(10.83)

บทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต

การวิเคราะห์การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตรายบุคคล พบว่า นิสิตมากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อยมีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม ในระดับปานกลางถึงมาก (38.61%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (39.92% และ 35.29% ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสังเกตมีนิสิตเกือบหนึ่งในห้า (18.89%) ไม่ได้ดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเลย โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (22.55% และ 17.44% ตามลำดับ)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีนิสิตมากกว่าครึ่งที่มีบทบาทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมในระดับปานกลางถึงมากเพียง 3 ประเด็น คือ

การเข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและ (53.34%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (53.88% และ 51.96% ตามลำดับ) รองลงมานิสิตมากกว่าหนึ่งในสามมีการปฏิบัติในระดับน้อย (39.72%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (39.92% และ 39.22% ตามลำดับ)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชนและสังคม (55.83%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (57.36% และ 51.96% ตามลำดับ) รองลงมานิสิตมากกว่าหนึ่งในสามมีการปฏิบัติในระดับน้อย (37.22%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (42.16% และ 35.27% ตามลำดับ)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม (52.5%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (55.43% และ 45.1% ตามลำดับ) รองลงมานิสิตมากกว่าหนึ่งในสามมีการปฏิบัติในระดับน้อย (37.50%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (41.18% และ 36.05% ตามลำดับ)

เป็นที่น่าสังเกต พบว่า นิสิตที่ไม่ได้ปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมมีจำนวนสูงมาก ใน 5 ประเด็น คือ 1) นิสิตมากกว่าหนึ่งในสี่ไม่ได้มีส่วนร่วมเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง (28.61%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (29.85% และ 25.49% ตามลำดับ) 2) นิสิตมากกว่าหนึ่งในห้า (23.89%) ไม่มีส่วนร่วม

ในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายวิทยาศาสตร์ (26.47% และ 22.87% ตามลำดับ) 3) ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม (18.89%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่า นิสิตสายวิทยาศาสตร์ (21.57% และ 17.83% ตามลำดับ) 4) ไม่เข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม (17.50%) โดยนิสิตสายสังคมศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่า นิสิตสายวิทยาศาสตร์ (20.59% และ 16.28% ตามลำดับ) และ 5) ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม (10.83%) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (11.63% และ 8.82% ตามลำดับ) (ตารางที่ 45)

ตารางที่ 45 การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: รายบุคคล

(n = 360)

การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. เข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	12	(4.65)	3	(2.94)	15	(4.17)
ปฏิบัติปานกลาง	127	(49.23)	50	(49.02)	177	(49.17)
ปฏิบัติน้อย	103	(39.92)	40	(39.22)	143	(39.72)
ไม่ปฏิบัติ	16	(6.20)	9	(8.82)	25	(6.94)
2. มีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	32	(12.40)	7	(6.86)	39	(10.83)
ปฏิบัติปานกลาง	116	(44.96)	46	(45.10)	162	(45.00)
ปฏิบัติน้อย	91	(35.27)	43	(42.16)	134	(37.22)
ไม่ปฏิบัติ	19	(7.36)	6	(5.88)	25	(6.94)
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	25	(9.69)	7	(6.86)	32	(8.89)
ปฏิบัติปานกลาง	118	(45.74)	39	(38.24)	157	(43.61)
ปฏิบัติน้อย	93	(36.05)	42	(41.18)	135	(37.50)
ไม่ปฏิบัติ	22	(8.53)	14	(13.73)	36	(10.00)
4. เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	19	(7.36)	3	(2.94)	22	(6.11)
ปฏิบัติปานกลาง	103	(39.92)	42	(41.28)	145	(40.28)
ปฏิบัติน้อย	106	(41.08)	48	(47.06)	154	(42.78)
ไม่ปฏิบัติ	30	(11.63)	9	(8.82)	39	(10.83)

ตารางที่ 45 (ต่อ)

(n = 360)

บทบาทการดำเนินงาน	กลุ่มวิชา				รวม	
	สายวิทยาศาสตร์		สายสังคมศาสตร์			
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
5. เข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	14	(5.42)	3	(2.94)	17	(4.72)
ปฏิบัติปานกลาง	93	(36.05)	34	(33.33)	127	(35.28)
ปฏิบัติน้อย	109	(42.25)	44	(43.14)	153	(42.50)
ไม่ปฏิบัติ	42	(16.28)	21	(20.59)	63	(17.50)
6. เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	13	(5.04)	4	(3.92)	17	(4.72)
ปฏิบัติปานกลาง	93	(36.05)	31	(30.39)	124	(34.45)
ปฏิบัติน้อย	106	(41.08)	45	(44.12)	151	(41.94)
ไม่ปฏิบัติ	46	(17.83)	22	(21.57)	68	(18.89)
7. มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม						
ปฏิบัติมาก	13	(5.04)	5	(4.90)	18	(5.00)
ปฏิบัติปานกลาง	76	(29.46)	25	(24.51)	101	(28.05)
ปฏิบัติน้อย	110	(42.63)	45	(44.12)	155	(43.06)
ไม่ปฏิบัติ	59	(22.87)	27	(26.47)	86	(23.89)
8. เป็นผู้ดำเนินการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง						
ปฏิบัติมาก	18	(6.98)	5	(4.90)	23	(6.39)
ปฏิบัติปานกลาง	66	(25.58)	28	(27.45)	94	(26.11)
ปฏิบัติน้อย	97	(37.59)	43	(42.16)	140	(38.89)
ไม่ปฏิบัติ	77	(29.85)	26	(25.49)	103	(28.61)
การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมโดยภาพรวม						
ปฏิบัติมาก	15	(5.81)	5	(4.90)	20	(5.55)
ปฏิบัติปานกลาง	88	(34.11)	31	(30.39)	119	(33.06)
ปฏิบัติน้อย	110	(42.64)	43	(42.16)	153	(42.50)
ไม่ปฏิบัติ	45	(17.44)	23	(22.55)	68	(18.89)
รวม	258	(71.67)	102	(28.33)	360	(100)

1. การวิเคราะห์รายละเอียดการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต:

จำแนกตามกลุ่มวิชา

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.35 จาก 3 คะแนน โดยที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติใกล้เคียงกัน ($\bar{X} = 1.37$ และ 1.29 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตโดยภาพรวม ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตรายข้อ พบว่า นิสิตมีการปฏิบัติระดับน้อยในทุกประเด็น เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต รายข้อ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียง 1 ประเด็น คือ การเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม กล่าวคือ นิสิตสายวิทยาศาสตร์มีส่วนสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ ($\bar{X} = 1.57$ และ 1.38 ตามลำดับ) ส่วนอีก 7 ประเด็น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้ (ตารางที่ 46)

การเข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.51$)
 การเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง ($\bar{X} = 1.42$)
 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.27$) การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.25$) การมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.14$) และมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชน และสังคม ($\bar{X} = 1.10$) ทุกประเด็นดังกล่าวในข้างต้น นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติใกล้เคียง

มีเพียง 1 ประเด็นที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับการปฏิบัติใกล้เคียงกัน และไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.51$)

ตารางที่ 46 ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต: จำแนกตามกลุ่มวิชา

บทบาทของนิสิต	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. เข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	1.52	.684	1.46	.699	1.51	.688	.776	.438
2. เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม	1.62	.783	1.38	.809	1.51	.793	1.046	.296
3. เข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม	1.57	.783	1.38	.809	1.51	.793	1.986	.048*
4. เป็นผู้ดำเนินการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง	1.43	.792	1.38	.690	1.42	.764	.535	.593
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม	1.21	.806	1.19	.793	1.27	.803	1.278	.202
6. เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม	1.28	.814	1.17	.809	1.25	.813	1.223	.222
7. มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม	1.17	.837	1.08	.841	1.14	.837	.901	.368
8. มีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชน และสังคม	1.10	.909	1.12	.848	1.10	.891	.199	.843
รวม	1.37	.642	1.29	.629	1.35	.639	1.159	.247

* $p < .05$

2. การวิเคราะห์รายละเอียดการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต:

จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต โดยภาพรวม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม อยู่ในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 1.35 จาก 3 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิตโดยภาพรวม จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 กล่าวคือนิสิตที่เคยเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่านิสิตที่ไม่เคยเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 1.57$ และ 1.15 ตามลำดับ) (ตารางที่ 47)

เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับการปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต รายชื่อ จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ในเกือบทุกประเด็น โดยนิสิตที่เคยเข้าร่วม ทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่านิสิตที่ไม่เคยเข้าร่วมทำวิจัยใน ชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม คือ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชน และสังคม ($\bar{X} = 1.60$) การเข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมสังคม ($\bar{X} = 1.51$) การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.51$) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.25$) การเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.27$) การมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.14$) การเป็น ผู้นำในการดำเนิน โครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง ($\bar{X} = 1.10$)

และมีเพียง 1 ประเด็นที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 1.42$)

ตารางที่ 47 ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต:

จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

บทบาทของนิสิต	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. มีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชน และสังคม	1.45	.792	1.76	.721	1.60	.773	-3.906	.000*
2. เข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	1.31	.711	1.72	.595	1.51	.688	-5.941	.000*
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม	1.31	.832	1.73	.690	1.51	.793	-5.173	.000*
4. เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม	1.25	.773	1.60	.713	1.42	.764	1.223	.222
5. เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม	1.00	.819	1.52	.719	1.25	.813	-6.351	.000*

ตารางที่ 47 (ต่อ)

บทบาทของนิสิต	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
6. เข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม	1.08	.818	1.48	.735	1.27	.891	-4.825	.000 [*]
7. มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม	.89	.827	1.41	.761	1.14	.837	-6.274	.000 [*]
8. เป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง	.09	.877	1.32	.859	1.10	.891	-4.509	.000 [*]
รวม	1.15	.644	1.57	.558	1.35	.639	6.563	.000 [*]

$p < .001$

ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

การวิเคราะห์ความคาดหวังของนิสิตรายบุคคล ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ (84.72%) มีความคาดหวังในระดับมากถึงมากที่สุดต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยภาพรวม โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีความคาดหวังโดยภาพรวมสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์ (86.05% และ 81.37% ตามลำดับ) ที่เหลือร้อยละ 14.17 มีความคาดหวังในระดับปานกลาง และมีนิสิตสายวิทยาศาสตร์เพียง 4 คนที่มีความคาดหวังในระดับน้อย (ตารางที่ 48)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีความคาดหวังในระดับมากถึงมากที่สุด ในทุกประเด็น ดังนี้

สังคมและชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย (78.62%) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม (77.5%) มหาวิทยาลัยควรส่งนิสิตเข้าไปในชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้และศึกษาถึงปัญหาของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อใช้ในการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน (79.72%) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม (81.11%) การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหาและ

แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้ (80.28%) การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม (77.5%) มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม (82.77%) และมหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด (81.11%) โดยทุกประเด็นที่กล่าวมาในข้างต้น นิสิตสายวิทยาศาสตร์มีความคาดหวังสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์

มีเพียง 2 ประเด็นที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีความคาดหวังระดับที่ใกล้เคียงกัน คือ การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม (77.22%) และ นิสิตทุกคนควรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม (76.44%)

ตารางที่ 48 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: รายบุคคล

(n = 360)

ประเด็น	ระดับความ คาดหวัง	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
1. สังคมและชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับ มหาวิทยาลัย	มากที่สุด	77	(29.85)	24	(23.53)	101	(28.06)
	มาก	128	(49.61)	54	(52.94)	182	(50.56)
	ปานกลาง	47	(18.22)	23	(22.55)	70	(19.44)
	น้อย	6	(2.32)	1	(0.98)	7	(1.94)
2. มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อ เป็นสาขาวิชาที่ประโยชน์ต่อการ แก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	มากที่สุด	75	(29.07)	23	(22.55)	98	(27.22)
	มาก	129	(50.00)	52	(51.98)	181	(50.28)
	ปานกลาง	48	(18.60)	25	(24.51)	73	(20.28)
	น้อย	6	(2.33)	2	(1.96)	8	(2.22)
3. มหาวิทยาลัยควรส่งนิสิตเข้าไปใน ชุมชนเพื่อ ร่วมเรียนรู้ และศึกษาถึง ปัญหาของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมให้ คนในชุมชนเกิด การค้นคว้า หาข้อมูล เพื่อใช้ในการในแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ชุมชน	มากที่สุด	82	(31.78)	26	(25.49)	108	(30.00)
	มาก	125	(48.45)	54	(52.94)	179	(49.72)
	ปานกลาง	42	(16.28)	20	(19.61)	62	(17.22)
	น้อย	8	(3.10)	2	(1.96)	10	(2.78)
	น้อยที่สุด	1	(0.39)	-	-	1	(0.28)

ตารางที่ 48 (ต่อ)

(n = 360)

ประเด็น	ระดับความ คาดหวัง	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
4. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไป เพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม	มากที่สุด	76	(29.46)	24	(23.53)	100	(27.78)
	มาก	124	(48.06)	54	(52.94)	178	(49.44)
	ปานกลาง	53	(20.54)	22	(21.57)	75	(20.83)
	น้อย	5	(1.94)	2	(1.96)	7	(1.95)
5. มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึง ปัญหาของ ชุมชนและสังคม รวมทั้ง ปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้ สังคม	มากที่สุด	83	(32.17)	31	(30.39)	114	(31.67)
	มาก	130	(50.38)	48	(47.06)	178	(49.44)
	ปานกลาง	38	(14.73)	20	(19.61)	58	(16.11)
	น้อย	6	(2.33)	3	(2.94)	9	(2.5)
	น้อยที่สุด	1	(0.39)	-	-	1	(0.28)
6. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่ง แก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของ ปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาคำรู้ใหม่ ที่ สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้	มากที่สุด	82	(31.78)	30	(29.41)	112	(31.11)
	มาก	128	(49.61)	49	(48.04)	177	(49.17)
	ปานกลาง	40	(15.50)	21	(20.59)	61	(16.94)
	น้อย	8	(3.11)	2	(1.96)	10	(2.78)
7. การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัย ควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของ ปัญหาและความต้องการของชุมชน และสังคม	มากที่สุด	78	(30.23)	25	(24.51)	103	(28.61)
	มาก	126	(48.84)	50	(49.02)	176	(48.89)
	ปานกลาง	47	(18.22)	27	(26.47)	74	(20.56)
	น้อย	6	(2.33)	-	-	6	(1.67)
	น้อยที่สุด	1	(0.38)	-	-	1	(0.27)
8. นิสิตทุกคนควรมีส่วนร่วมในการ พัฒนาและแก้ปัญหาสังคม	มากที่สุด	79	(30.62)	28	(27.45)	107	(29.72)
	มาก	119	(46.12)	51	(50.0)	170	(47.22)
	ปานกลาง	56	(21.71)	23	(22.55)	79	(21.95)
	น้อย	3	(1.16)	-	-	3	(0.83)
	น้อยที่สุด	1	(0.39)	-	-	1	(0.28)
9. มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อ ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริง ของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิต เข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงาน ร่วมกันกับชุมชนและสังคม	มากที่สุด	100	(38.76)	34	(33.33)	134	(37.22)
	มาก	118	(45.74)	46	(45.10)	164	(45.55)
	ปานกลาง	35	(13.56)	20	(19.61)	55	(15.28)
	น้อย	4	(1.55)	2	(1.96)	6	(1.67)
	น้อยที่สุด	1	(0.39)	-	-	1	(0.28)

ตารางที่ 48 (ต่อ)

(n = 360)

ประเด็น	ระดับความ คาดหวัง	กลุ่มวิชา				รวม	
		สาย วิทยาศาสตร์		สาย สังคมศาสตร์			
		n	(%)	n	(%)	n	(%)
10. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้าน ต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด	มากที่สุด	94	(36.43)	35	(34.31)	129	(35.83)
	มาก	117	(45.35)	46	(45.10)	163	(45.28)
	ปานกลาง	43	(16.67)	20	(19.61)	63	(17.50)
	น้อย	4	(1.55)	1	(0.98)	5	(1.39)
ความคาดหวังโดยภาพรวม	มากที่สุด	108	(41.86)	32	(31.37)	140	(38.89)
	มาก	114	(44.19)	51	(50.00)	165	(45.83)
	ปานกลาง	32	(12.40)	19	(18.63)	51	(14.17)
	น้อย	4	(1.55)	-	-	4	(1.11)

1. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงาน

ด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามกลุ่มวิชา

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.08 จาก 5 คะแนน โดยที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวมใกล้เคียงกัน ($\bar{X} = 4.10$ และ 4.03 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยภาพรวม ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 49)

เมื่อพิจารณาความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม รายข้อ พบว่านิสิตมีความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ในระดับมากที่สุด 10 ประเด็น และเมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกประเด็น ดังนี้

มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคมและทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.18$) การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการ

ของชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.04$) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม ($\bar{X} = 4.10$) และการวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาคำความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้ ($\bar{X} = 4.09$) โดยนิสิตสายวิทยาศาสตร์มีระดับความคาดหวังสูงกว่านิสิตสายสังคมศาสตร์

และอีก 4 ประเด็นที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังใกล้เคียงกัน คือ มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์และนิสิตใช้ความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.16$) และมหาวิทยาลัยควรส่งนิสิตเข้าไปในชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้ และศึกษาถึงปัญหาของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้า หาข้อมูลเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ($\bar{X} = 4.06$) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม และการวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 4.03$)

มีเพียง 2 ประเด็นที่นิสิตสายวิทยาศาสตร์และนิสิตสายสังคมศาสตร์มีระดับความคาดหวังที่เท่ากัน คือ สังคมและชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย และนิสิตทุกคนควรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาดังกล่าว ($\bar{X} = 4.05$)

ตารางที่ 49 ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม
จำแนกตามกลุ่มวิชา

ความคาดหวังของนิสิต	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
1. มหาวิทยาลัยควรผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม	4.21	.761	4.10	.777	4.18	.766	1.243	.215
2. มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้อาจารย์และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถ ด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด	4.17	.753	4.13	.753	4.16	.753	.445	.657
3. มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม	4.12	.765	4.05	.738	4.10	.771	.745	.457
4. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรมุ่งแก้ปัญหาหรือ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาคำตอบความรู้ใหม่ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้	4.10	.767	4.05	.763	4.09	.765	.578	.564
5. มหาวิทยาลัยควรส่งนิสิตเข้าไปในชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้ และศึกษาถึงปัญหาของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	4.08	.790	4.02	.731	4.06	.778	.676	.498
6. สังคมและชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย	4.07	.756	3.99	.711	4.05	.758	.915	.361

ตารางที่ 49 (ต่อ)

ความคาดหวังของนิสิต	กลุ่มวิชา				รวม	t	p	
	สาย		สาย					
	วิทยาศาสตร์		สังคมศาสตร์					
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD				$\bar{X}$
7. นิสิตทุกคนควรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม	4.05	.777	4.05	.709	4.05	.758	.059	.953
8. การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม	4.06	.782	3.98	.717	4.04	.764	.913	.362
9. มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	4.06	.754	3.94	.742	4.03	.752	1.332	.181
10. การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม	4.05	.760	3.98	.731	4.03	.751	.796	.427
รวม	4.10	.603	4.03	.593	4.08	.600	.975	.330

$p < .05$

2. การวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยภาพรวม จำแนกตามการเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมด้วย independent t-test พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 50) เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม รายข้อ จำแนกตามการเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมด้วย independent t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เพียง 1 ประเด็น คือ มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม กล่าวคือ นิสิตที่เคยเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงกว่านิสิตที่ไม่เคยเข้าร่วมทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.13$ และ 3.92 ตามลำดับ) (ตารางที่ 50)

ตารางที่ 50 ผลการเปรียบเทียบความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม
จำแนกตามการทำวิจัยในชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม

ความคาดหวังของนิสิต	การทำวิจัยในชุมชนและสังคม						t	p
	ไม่เคย		เคย		รวม			
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
1. มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม	3.92	.753	4.13	.737	4.03	.752	-2.639	.009*
รวม	4.04	.632	4.12	.563	4.08	.600	1.233	.218

* $p < .05$

3. ข้อเสนอแนะของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

นิสิตมีข้อเสนอแนะต่อการการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1) มหาวิทยาลัยควรพัฒนาหน่วยงานภายในของแต่ละคณะให้มีอุปกรณ์การเรียนรู้ที่ครบถ้วนและทันสมัยก่อนที่จะออกไปพัฒนาสังคมภายนอก และควรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติจริงมากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน เพราะจะทำให้บัณฑิตมีองค์ความรู้ที่เข้มแข็งก่อนที่จะออกไปทำงานและเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและสังคม

2) มหาวิทยาลัยควรจัดทุนให้สำหรับนิสิตเพื่อทำงานวิจัยทางด้านชุมชนและสังคมให้มากขึ้น

3) มหาวิทยาลัยควรจัดให้นิสิตได้มีโอกาสออกไปฝึกงานภาคสนามมากขึ้น เพราะในปัจจุบันระยะเวลาในการออกฝึกงานนอกภาคสนามของนิสิตน้อยเกินไป รวมทั้งงบประมาณที่เกี่ยวกับการฝึกงานมีไม่เพียงพอต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของนิสิต

ความหมายของ คำว่า “พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย”

พันธะทางสังคม เป็นคำศัพท์ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่นาน โดยมีจุดเริ่มต้นจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องการตอบคำถามที่ว่ามหาวิทยาลัยให้อะไรกับชุมชนท้องถิ่นบ้าง หรือเป็นเพียงการบริการทางวิชาการเท่านั้น ทั้งนี้คำว่าพันธะทางสังคมมีความหมายกว้างและครอบคลุมมากกว่าคำว่า บริการวิชาการ เนื่องจาก แนวคิดภารกิจบริการสังคมมีจุดเน้นที่การถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในมหาวิทยาลัยไปสู่ประชาชนซึ่งถือเป็นบทบาทที่สามของมหาวิทยาลัยที่นอกเหนือจากภารกิจการสอนและการวิจัย ขณะที่แนวคิดพันธะทางสังคม มุ่งเน้นการส่งผ่านความรู้ระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัย กับสมาชิกของชุมชน โดยมหาวิทยาลัยยอมรับและเห็นคุณค่าในองค์ความรู้และทักษะความสามารถของคนในชุมชน (Dubb, 2007: 13)

การศึกษานิยามของคำว่า “พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย” ที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้บริหาร และนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จำนวน 15 คน สามารถประมวลแนวคิดแบ่งออกได้ 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ **ประเด็นที่ 1** นิยามคำว่าพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทยในทัศนะของอาจารย์ และ **ประเด็นที่ 2** ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม

1. คำนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: ทัศนะของอาจารย์

คำว่า พันธะทางสังคม หรือ social engagement ในงานวิจัยฉบับนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากบทความวิจัยเรื่อง “Mainstreaming Social Engagement in Higher Education: Benefits, Challenges, and Successes” ซึ่ง Boothroyd and Fryer (2004: 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการทำงานทางวิชาการของนักวิชาการ ซึ่งได้แก่นิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัย และผู้ที่ไม่ใช่นักวิชาการ เช่น สมาชิกชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกัน จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นความเป็นมาของแนวคิดนี้พบว่า นักวิชาการด้านการศึกษาในกลุ่มประเทศตะวันตกได้ใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันในการเรียกชื่อ เช่น พันธะทางสังคม (social engagement) พันธะชุมชน (community engagement) และพันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) ในประเด็นของความหมายและแนวคิดคำศัพท์ทั้ง 3 คำในข้างต้นนั้นยังมีความคลุมเครือและขาดแนวทางชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท แต่จะเห็นว่ามิบางประเด็นที่คล้ายคลึงกันในแง่ความหมาย พบว่า คำศัพท์ทั้ง 3 คำ มีความหมายที่สอดคล้องกันในประเด็น “การร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัย การ

ส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน” นอกจากนี้ ทั้ง 3 คำ ยังมีความเชื่อมโยงกับ 2 ภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือภารกิจด้านการสอน และการวิจัย อีกทั้งยังถูกกำหนดเป็นภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัย

ในบริบทประเทศไทย จากการสืบค้น พบว่า ในแวดวงการศึกษาของไทย โดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเริ่มมีการกล่าวถึงแนวคิดนี้เพิ่มมากขึ้น ดังเช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใช้คำว่า CMU-University Social Engagement และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ใช้คำว่า University Community Engagement และในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการก่อตั้ง “เครือข่ายการทำงานเพื่อสังคม” (Engagement Thailand-EnT) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานวิชาการเพื่อสังคม การพัฒนาระบบบริหารจัดการ ตลอดจนเป็นจุดประสานความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยที่สนใจพันธกิจเพื่อสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และได้ให้นิยามคำว่า University Engagement ว่าเป็นการทำงานเชิงวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมในพันธกิจหลักทุกด้านของมหาวิทยาลัย บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) ร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน (Partnership) 2) เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual benefit) 3) มีการใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship) และ 4) เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประจักษ์ได้ (Social impact) (Engagement Thailand, 2557: 3)

สำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยได้ประมวลคำนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทยตามทัศนะของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกได้เป็น 5 ประเด็น คือ ภาระผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม การตอบสนองชุมชนและสังคม ในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ร่วมกัน สร้างพลเมืองที่ดีของประเทศ พันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม และความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมในฐานะหุ้นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน

1.1 ภาระผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์มีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่าพันธะทางสังคมไปในทิศทางเดียวกัน คือ เป็นการสร้างความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยการกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม ในฐานะผู้นำที่คอยช่วยเหลือ ดูแล รับผิดชอบ และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ แนวทางที่มหาวิทยาลัยจะมีพันธะทางสังคมต่อชุมชนและสังคมได้อย่างแท้จริง

ควรเริ่มต้นจากการเป็นตัวอย่างที่ดีให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตาม ดำเนินกิจกรรมตามความเชี่ยวชาญหรือความสนใจของอาจารย์ นอกจากนี้ อาจารย์บางท่านยังได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับภาระผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมว่า ควรเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งผลิตบัณฑิตที่เป็นพลเมืองดีที่นำความรู้ไปช่วยเหลือและรับใช้ชุมชนและสังคม ดังนี้

“...คำว่า พันธะทางสังคม อาจตีความได้ว่า อาจารย์เข้าไปผูกมัดกับสังคมหรือต้องไปรับผิดชอบต่อสังคม คือ เมื่อมาเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จะต้องมีหน้าที่ไปผูกพันกับสังคม ก็จะต้องไปส่งเสริมความรู้ให้แก่คนในชุมชน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...พันธะ แปลว่าผูกพัน มันคือ ความผูกพันกับสังคม ทำแล้วมีความผูกพันและได้รับประโยชน์และมีความสุขร่วมกัน เป็นการทำงานร่วมกันในรูปแบบของการเอื้อประโยชน์ต่อกัน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...พันธะทางสังคม คือ การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยใช้กิจกรรมที่เป็นภารกิจหรือหน้าที่ของอาจารย์ตามความถนัดเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรม” (อาจารย์งาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

ประเด็นที่น่าสนใจจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประคิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้ตั้งคำถามต่อแนวคิดพันธะทางสังคมไว้ว่า มหาวิทยาลัยได้ทำอะไรให้กับสังคม บัณฑิตที่จบสนองตอบความต้องการของสังคมได้ไหม

“...พันธะก็คือ ถ้าการที่มหาวิทยาลัยบอกว่าจะเป็นผู้นำเรื่องทางการเกษตร สิ่งที่มหาวิทยาลัยต้องทำคือพิสูจน์ตัวเองให้เห็นก่อนค่อยไปสอนผู้อื่น เมื่อมีตัวอย่างที่ดีที่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านหรือชุมชนจะมาเลียนแบบหรือมาร่วมกันนำผลงาน ไปใช้แต่ถ้าเอาเฉพาะที่มีความรู้อยู่เดิมแล้วไปช่วยชาวบ้าน คือการเป็นที่ปรึกษา เป็นเพียงงานให้บริการทางวิชาการไม่เกี่ยวกับพันธะทางสังคม ถามว่าวันนี้มหาวิทยาลัยได้ทำอะไรให้กับสังคมบ้าง เด็กที่จบคณะเกษตรตรงกับความต้องการของสังคมไหม เด็กจบจากคณะเกษตรทั้งหมดไปช่วยสังคมจริงไหม และวิทยาเขตกำแพงแสนเคยได้ช่วยชุมชนข้างเคียงไหม เด็กในชุมชนรอบข้างว่ามีสิทธิเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยที่กันแล้วสามารถนำความรู้กลับไปใช้บ้างหรือไม่...”

นอกจากนี้ คำว่า พันธะทางสังคมยังสามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ เชิงองค์กร และเชิงปัจเจกบุคคล ตามความหมายที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย ได้ให้ไว้ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

1) **พันธะทางสังคมในเชิงองค์กร** เป็นบทบาทหน้าที่ พันธกิจ และภารกิจของมหาวิทยาลัย ที่กำหนดไว้ว่ามหาวิทยาลัยต้องเข้าไปช่วยเหลือ รับผิดชอบ แก้ไขปัญหา หรือนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนและสังคม

2) **พันธะทางสังคมในเชิงปัจเจกบุคคล** เป็นการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์แต่ละคน ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ความถนัด ประสบการณ์ และความสนใจที่จะเสียสละเพื่อชุมชนและสังคม

“...ถ้ามองในภาพรวมของทั้งมหาวิทยาลัยหรือทั้งวิทยาเขตมันใช่ เพราะตัววิทยาเขตตัวมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จะต้องมีพันธะทางสังคม ในเรื่องของการบริการวิชาการ หรือการนำ outreach ซึ่งได้แก่ ผลพวงทางเทคโนโลยี หรือความรู้ไปสู่ผู้ใช้ให้ได้ นี่คือน้ำที่หรือพันธกิจของมหาวิทยาลัยทุกแห่งต้องทำ มองในเชิงองค์กรนะ แต่ถ้ามองเชิงปัจเจก ในหน้าที่ของอาจารย์บางคนใช่ บางคนไม่ใช่ แต่ถ้ามองตัวบุคคลอาจจะไม่ ถ้าอาจารย์ทุกคนทำได้ก็ดีแต่มีข้อจำกัดในเรื่องของความถนัด อย่างอาจารย์รุ่นใหม่จะเอาอะไรไปบริการวิชาการ ก็มีแค่ความรู้ที่อาจารย์สอนมา มีองค์ความรู้ใหม่ไปถ่ายทอดได้ไหม สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยฝึกฝน และสั่งสมองค์ความรู้และประสบการณ์แบบค่อยเป็นค่อยไป...”

1.2 การตอบแทนชุมชนและสังคมในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ร่วมกัน

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และวิทยาการที่ทันสมัย ซึ่งบทบาทหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัยที่นอกเหนือจากการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ คือ การให้ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม เป็นการตอบแทนชุมชนและสังคมโดยไม่มีเงื่อนไขและไม่หวังผลตอบแทนจากชุมชนและสังคม ดังที่อาจารย์บางท่านได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เมื่อมหาวิทยาลัยรับรู้ว่าคุณชุมชนและสังคมกำลังประสบกับปัญหาและได้รับความเดือดร้อน มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการเข้าไปช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ วางแผนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนและสังคม

สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย รวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันไว้

“...คำว่า พันธะทางสังคม เป็นเหมือนหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัยที่ควรจะนึกถึงสังคมเป็นลำดับสำคัญ อย่าเพียงแต่คิดว่าผลิตบัณฑิตอย่างเดียว มหาวิทยาลัยต้องทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยปราศจากเงื่อนไข เราต้องนึกภาพว่ามหาวิทยาลัยควรจะเป็นแหล่งความรู้ให้ประโยชน์แก่สังคมโดยไม่มีเงื่อนไข...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...ปณิธานของมหาวิทยาลัย นอกจากการจัดการเรียนการสอนแล้วมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำหน้าที่ของสถาบันการศึกษาระดับสูงในการตอบสนองชุมชนและสังคมในการให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ ให้ความร่วมมือ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเราในฐานะมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำหน้าที่ตรงนี้ด้วยนอกเหนือจากการสอน ถ้าทำตรงนี้ได้สังคมชุมชนที่อยู่ใกล้ ๆ ที่สามารถมาสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยได้ก็จะได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้และบุคลากรของมหาวิทยาลัย...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้ให้ข้อคิดว่า การตอบสนองพันธะระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม แบ่งเป็น 2 ประการ ประการแรกคือ การนำข้อมูล ความรู้ ประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการเข้าไปศึกษาในชุมชนและสังคม สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์แล้วก็นำไปถ่ายทอดคืนสู่ชุมชนและสังคม ประการที่สองคือการนำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงที่ในชุมชนและสังคมผู้ผู้สร้างนโยบายในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงแก่ชุมชนและสังคม ดังนี้

1.3 สร้างพลเมืองที่ดีของประเทศ

อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า คือ บทบาทหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัยในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบต่อปัญหาของ

สังคมที่มีความสลับซับซ้อน โดยการใช้ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเอง ชุมชน และสังคม เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา ตอบแทน และร่วมพัฒนาชุมชน สังคม และท้องถิ่นของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนี้

“...ถ้าในสถานะที่เราอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งปรัชญาของสถาบันคือการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมเพื่อออกไปปรับใช้ชุมชนและสังคมตัวนี้ต่างหากเป็นหัวใจสำคัญของพันธกิจทางสังคม ในมิติของการผลิตคนเก่ง คนดี คนมีสุขไปปรับใช้สังคม...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ ลิ้นจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...การเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีหน้าที่สร้างบัณฑิต บัณฑิตที่จบออกไปก็ไปเป็นพลเมืองของประเทศชาติ และช่วยเหลือคนอื่น นอกจากช่วยเหลือตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วยังต้องไปช่วยเหลือดูแลสังคมด้วย...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตที่ต้องเข้าไปปรับใช้สังคมให้มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบ ในเมื่อมีคณะเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมคณะวิทยาศาสตร์อยู่ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตให้มีประสิทธิภาพในการไปทำงานข้างนอก ตรงนี้คือพันธกิจทางสังคม เพราะว่าถ้าผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถแล้วก็สามารถเข้าไปแก้ปัญหาในสังคมได้ นั่นคือเป็นแหล่งผลิตคนที่จะไปช่วยให้สังคมดีขึ้น...”
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

1.4 พันธสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม

อาจารย์ผู้สอนคณะเกษตร กำแพงแสน ได้ให้ความหมาย พันธกิจทางสังคมไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นความมุ่งมั่นและการอุทิศตนของมหาวิทยาลัยเพื่อปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ได้มอบให้ไว้แก่ชุมชนและสังคม ในการให้ความสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถงบประมาณ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ โดยมีเป้าหมาย คือ การทำให้บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน และการนำพาชุมชนและสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น ดังนี้

“...Engagement พันธะ แปลว่า พันธสัญญาว่าเราจะทำอะไรบางอย่างให้แก่สังคม ถ้าเจาะเฉพาะในเรื่องว่าบุคลากรอาจารย์ในมหาวิทยาลัย นิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยได้ออกไปปรับใช้สังคมอย่างไร ในความหมายนี้คือ ในฐานะที่เรามีโอกาสมากกว่าผู้อื่นเราจะออกไปช่วยเหลือผู้อื่นให้มี

ชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างไรภายใต้ทรัพยากรที่เรามี ภายใต้เวลาที่เรามีภายใต้ประสบการณ์ที่เรามี...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...engagement หมายถึง คำสัญญาซึ่งเป็นคำสัญญาประชาคม สัญญาว่าเราจะทำอะไรด้วยกัน และทำให้สำเร็จ สิ่งสำคัญคือการทำอย่างไรและทำให้สำเร็จร่วมกัน แต่ว่าโครงการที่ผมทำส่วนใหญ่มันเป็น one way มากกว่า two way เป็นคำสัญญาที่จะทำให้สำเร็จแต่เขาไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ทุกคน ขั้นตอนของพันธะทางสังคม เหมือนกับเราแบ่งหน้าที่กัน แต่สุดท้ายจะต้องนำผลกลับมาให้ชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีสุขภาพที่ดีขึ้น...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

1.5 การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมในฐานะหุ้นส่วนประโยชน์ต่อกัน

อาจารย์ทั้งสายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ให้ข้อคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า พันธะทางสังคม คือ การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยการกระตุ้นให้คนในชุมชนและสังคมมีการคิดที่เป็นระบบ สามารถจัดและแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมด้วยตนเอง โดยมหาวิทยาลัยในฐานะของหุ้นส่วน จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ชุมชนและสังคมในการแบ่งปันทรัพยากรต่างๆ ให้แก่ชุมชนเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น องค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี บุคลากร เวลา และงบประมาณ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ สอดคล้องกับหลักของการทำงานแบบมีส่วนร่วม คือ ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นสถานการณ์ที่ได้รับผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย สิ่งที่ฝ่ายมหาวิทยาลัยจะได้รับ คือ ได้เรียนรู้ปัญหาและแนวทางแก้ไขตามภูมิปัญญาของชุมชนและสังคม รวมทั้งได้โจทย์ในการทำวิจัยเพื่อสร้างหรือพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานกับองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นเดิม ซึ่งสามารถช่วยตอบโจทย์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ดียิ่งขึ้น ส่วนสิ่งที่ฝ่ายชุมชนและสังคมจะได้รับ คือ ความรู้ เทคโนโลยี กระบวนการคิด ชุมชนได้รับการพัฒนาและมีความเข้มแข็ง รวมทั้งสามารถต่อยอดและประยุกต์ใช้ความรู้ได้ เป็นต้น ดังรายละเอียด

“...นำเทคโนโลยีที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนภายใต้การเรียนรู้ร่วมกัน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ร่วมสะท้อนปัญหา ร่วมสะท้อนสาเหตุ ร่วมสะท้อนผลกระทบ ร่วมสะท้อนแนวทางแก้ไข แล้วจึงค้นคว้าอะไรคือสิ่งที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน แนวคิดการได้

ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (win-win concept) win ฝั่งเราคือ ลูกศิษย์เราได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ร่วมกับเกษตรกร ทำให้เกษตรกรได้มีการผลิตที่ดีขึ้นมีการพัฒนาต่อยอดความรู้” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...เดิมเราให้ชุมชนเข้ามาหามหาวิทยาลัยตลอด แต่การทำแบบนี้มาตลอดมันเหมือนเป็นการซื้อหนังสือมาแล้วเก็บไว้ในให้ห้องสมุด แล้วปิดล็อกห้องสมุดไว้โดยไม่ให้ใครเข้ามา การเข้าไปหาชุมชนเหมือนกับการนำหนังสือที่เราถืออยู่ไปให้คนอื่นได้เรียนรู้บ้าง และได้รับคำติชมบ้าง อาจได้รับคำติชมว่าหนังสือเล่มนี้ดีจัง องค์ความรู้นี้ดีจัง ใช้ประโยชน์ได้ และการที่เราได้ลงไปชุมชนนอกจากที่จะให้แล้วเรายังได้รับกลับมาด้วยคือ ได้โอกาสในการทำวิจัย ปัญหาที่ชุมชนเจอเราก็เอามาเป็นหัวข้อทำวิจัยจะมีโอกาสได้รับทุนสนับสนุนวิจัยมากขึ้น และการยอมรับจากชุมชน เป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน win win ทั้งคู่...” (อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...อันนี้เป็นแนวคิดที่ win win situation แนวคิดนี้ก็คือ ของทุกอย่างมีมากพอที่จะให้กับทุกคนได้ประโยชน์ ชุมชนก็ได้ประโยชน์ ซึ่งแนวคิดนี้มันเป็นพื้นฐานของการทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว เช่น ถ้าเราลงไปทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยให้ชุมชนให้ข้อมูลสิ่งที่เขารู้เป็นอยู่เป็นอย่างไร ต้องการพัฒนาตนเองไปถึงไหน และสิ่งที่มหาวิทยาลัยมีอยู่มีอะไรบ้าง อะไรที่เราถืออยู่แล้วเราก็ถ่ายทอด/ให้ข้อมูลไปได้เลย ถ้าเรายังไม่มีการทำวิจัยเพื่อหาความรู้เพื่อทำให้ชุมชนได้รับสิ่งที่เขาต้องการ ซึ่งงานส่วนนี้จะมีลักษณะของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...บทบาทที่แท้จริงของสถาบันอุดมศึกษาถ้าเข้าไปมีส่วนร่วม คือ ทำอย่างไรให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม เริ่มด้วยการคิดด้วยกันตั้งแต่ต้น มหาวิทยาลัยอาจมีศักยภาพมากกว่าในการเห็นเรื่องราวต่างๆ หรือมีต้นทุนต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือเขาได้มากขึ้น แต่ระบบวิธีคิดที่จัดการต้องเป็นของเขา หมายความว่าถ้าเราพาให้เขามีระบบวิธีคิดได้ เมื่อเราเดินออกมาแล้วเขาก็ยังสามารถทำต่อไปได้...” (อาจารย์งาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...สังคมที่อยู่บริเวณนี้มีส่วนช่วยเรา คือ สอนอาจารย์และนิสิตจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยคนในชนบทมีแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างไร อาจารย์มีงานวิจัยที่ทำเพื่อที่จะสร้างองค์ความรู้

และผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าสองอย่างผสานกันได้ก็จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาของสังคมดีขึ้น ก็เหมือนกับสังคมก็ช่วยเรา เราก็ช่วยสังคมตอบโจทย์ของสังคมได้ก็ช่วยในการแก้ปัญหาได้...” (ศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ วรรณธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การมีส่วนร่วมในการที่จะทำอะไร หมายถึงชุมชนนั้นมีส่วนร่วม ถ้าคุณจะทำอะไรคุณไปถามเขาหรือเปล่า แค่นั้นเขาก็มีส่วนร่วม ให้เขาได้มีส่วนร่วมในการคิด มีส่วนร่วมในการทำไหม เขามีส่วนได้เสียกับโครงการที่คุณทำอย่างไร ถ้าคุณคิดว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่เพื่อการขับเคลื่อน ต้องให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม ต้องฉายภาพให้ชัดเจนว่าใน กระบวนการขับเคลื่อนมีใครเข้ามาเกี่ยวข้อง เราอาจจะใช้พื้นที่ของเค้าไหม เราอาจจะใช้แรงงานของเขาไหม ใช้ความคิดของเขาไหม นั่นคือ *engagement* หรือที่เรียกว่า *good governance* การมีส่วนร่วมของชุมชน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ถ้าเราจะไปเอาข้อมูลจากเกษตรกรอย่างเดียว บางทีเขาอาจจะไม่มีเวลาให้ แต่ถ้าเราไปแล้วมีการแลกเปลี่ยน เขาได้ประโยชน์จากเรา เราได้ประโยชน์จากเขาการที่เราลงไปหาข้อมูลหรือไปช่วยเหลือตรงนี้จะไม่มีปัญหาอะไร...” (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557) ได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับพันธะทางสังคมไว้ว่า การเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม ผ่านการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กัน ในทุกกลุ่ม ทุกหมู่ และมีการสร้างระบบผู้นำและระบบการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการอยู่เสมอ เพื่อให้ชุมชนสามารถเติบโตและดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง

“...เราก็มี *engagement* ตรงนี้ว่าเราจะทำงานที่ยากขึ้นนี้ให้ประสบความสำเร็จให้ได้โดยเอาพันธุ์ข้าวที่เราได้สร้างมูลค่าเพิ่มในตลาดได้มาเป็นตัวชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม จะทำยังไงให้ชุมชนเปลี่ยนไปและเปลี่ยนไปด้วยกันและเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มเป็นก้อน เราก็วางแผนในเชิงสังคมว่าเกษตรกรต้องมาเป็นกลุ่มเป็นก้อนมีระบบของผู้นำ ระบบการติดตาม เราก็ทำงานกับชุมชนเป็นกลุ่มเป็นก้อนแบบนี้แล้วเราก็ทำให้โครงการเดินไปได้โดยเราพยายามเอาสินค้าที่เขาผลิตไปสู่ตลาดให้เป็นจริงให้เค้าเห็น เราพยายามทำให้ดีที่สุดเพื่อให้เขาเติบโตให้ได้...”

สอดคล้องกับ Allen (2009) ที่ระบุว่า รูปแบบพันธะชุมชนของมหาวิทยาลัยนั้นเป็น การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันระหว่างหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกัน กระบวนการทำงานร่วมกัน จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรขององค์กร และนโยบายชุมชน

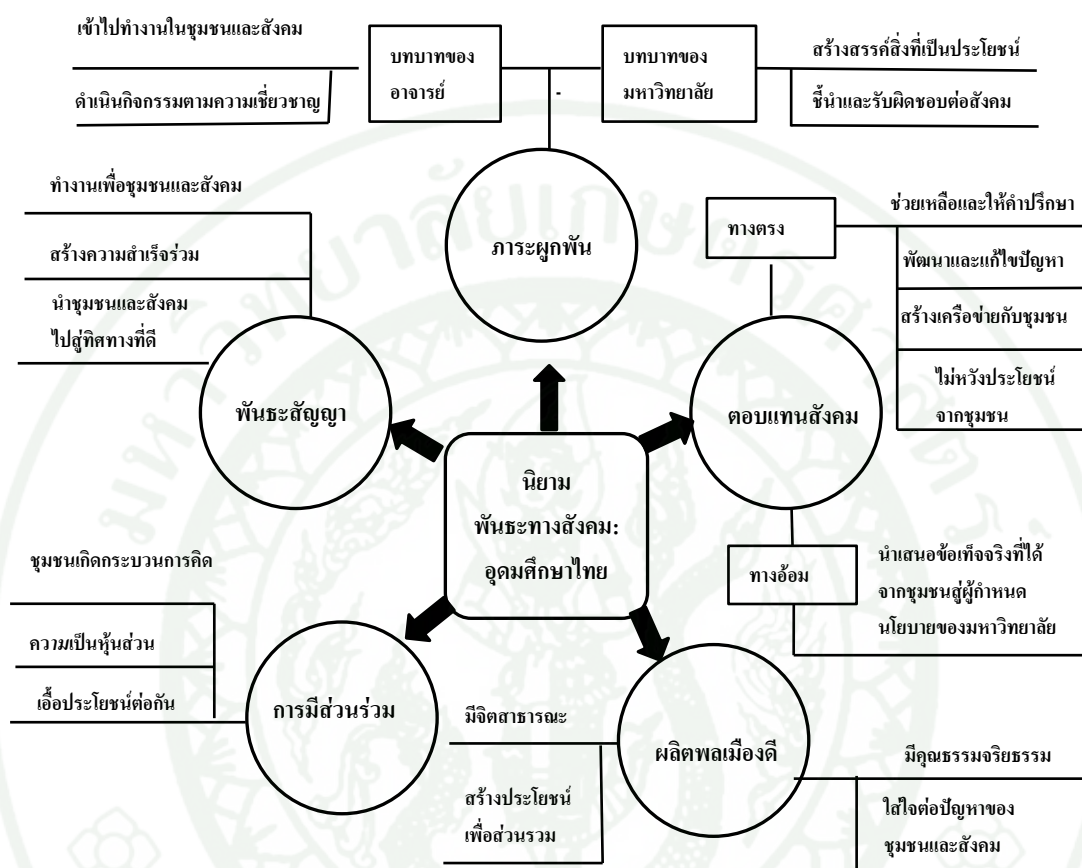
กล่าวโดยสรุปได้ว่า พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย ในทัศนะของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน หมายถึง ความผูกพันและคำมั่นสัญญาที่มหาวิทยาลัยมี ต่อชุมชนและสังคม ในฐานะหุ้นส่วนที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมหาวิทยาลัยความมุ่งมั่น ที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในเชิงปฏิบัติที่แก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อตอบสนองบุญคุณของแผ่นดิน ผ่านการผลิต ผลเมืองดีของประเทศที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม การให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้ความร่วมมือ รวมทั้งการเข้าไปส่งเสริมและพัฒนาให้ชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ผู้วิจัยขอเสนอ คำนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย ในทัศนะของอาจารย์ จำแนกตาม แหล่งข้อมูล ในตารางที่ 51

ตารางที่ 51 คำนียามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: ทักษะของอาจารย์

ทักษะของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. การผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม	❖ การกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม ในฐานะผู้นำที่คอยช่วยเหลือ ดูแล รับผิดชอบ ชุมชนและสังคม (3) ❖ การสร้างประโยชน์ร่วมกันและทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ❖ ผลิตบับันฑิตที่เป็นพลเมืองดี	❖ การสร้างความผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม (1)
1.1 พันธะทางสังคมในเชิงองค์กร		❖ บทบาทหน้าที่ด้านการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย (1)
1.2 พันธะทางสังคมในเชิงปัจเจกบุคคล		❖ บทบาทหน้าที่ในการเข้าไปทำงานในชุมชนของอาจารย์ (1)
2. การตอบแทนชุมชนและสังคม ในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ร่วมกัน	❖ การสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยปราศจากเงื่อนไขและไม่หวังผลตอบแทน (2)	❖ การตอบแทนชุมชนและสังคมผ่านการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้ความร่วมมือ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (1)
3. สร้างพลเมืองที่ดีของประเทศ	❖ การผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้ง มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม (1)	
4. พันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม	❖ คำมั่นสัญญาของมหาวิทยาลัยที่แสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม (2) ❖ การนำพาชุมชนและสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นและการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม (1)	
5. การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมในฐานะหุ้นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน	❖ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคม (4) ❖ การให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกัน มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ชุมชนและสังคมในการแบ่งปันทรัพยากรต่างๆ ให้แก่ชุมชน (3) ❖ การสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม (1)	❖ มหาวิทยาลัยนำปัญหาของชุมชนมาพัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัย ชุมชนและสังคมจะได้รับการช่วยเหลือแก้ปัญหา และพัฒนาองค์ความรู้ (1)

นอกจากนี้ จากข้อค้นพบดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภาพ นิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย ในทัศนะของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ดังนี้

ภาพที่ 9 คำนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: ทัศนะของอาจารย์

2. ความคิดเห็นของอาจารย์เห็นเกี่ยวกับแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม

การให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมร่วมกับมหาวิทยาลัย เป็นการสร้างพลังให้แก่ชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Harkavy, 2005: 23) ดั่งมุมมองของอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ต่อแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมมีความสอดคล้องกันว่า การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นแนวคิดที่ดี เพราะจะช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพและความสามารถในการทำงานให้แก่ทุกภาคส่วน โดยที่ระดับเข้มข้นของการเข้าไปมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ถ้าเป็นปัญหาที่เร่งด่วน ต้องได้รับการแก้ไขทันที บางขั้นตอนหรือกระบวนการดำเนินงานไม่จำเป็นต้องให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วม นักวิจัยหรืออาจารย์สามารถดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาได้เลย แต่สำหรับงานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ บางประเด็นปัญหาจำเป็นต้องให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การสำรวจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงร่วมกันก่อนดำเนินงาน เพื่อกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของโครงการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังนี้

“...การมีส่วนร่วม หมายถึง ชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน อันนั้นคือ อุดมคติ ถ้าทำได้ก็ดี เพราะทฤษฎีว่าไว้ทุกขั้นตอน แต่ในทางปฏิบัติมันอีกเรื่องหนึ่ง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ตามบทบาทหรือตามสิ่งที่เกิดขึ้นอาจถูกตัดบางช่วงบางตอนไปก็ย่อมได้ บางครั้งในเชิงสังคมศาสตร์ เวลาไปศึกษาเรื่องใด เราอาจจะต้องมีความรู้พื้นฐานของชุมชนนั้นก่อนที่เราจะเข้าไปศึกษาหรือพัฒนาอะไร แต่ถ้าเรากำหนดไว้ล่วงหน้าว่าส่งเสริมอะไร เหมือนเป็นการ top down ลงไป โดยการยึดยึดครองความรู้ให้เขา ทั้ง ๆ ที่เราไม่รู้ชาวบ้านต้องการหรือไม่ ถ้าเขาทำมาแล้วเขาจะเอาผลผลิตไปขายที่ไหน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งที่ดี ในส่วนตัวของเรา ก็ทำในส่วนที่ปัจเจกอยู่แล้ว และการทำหน้าที่ของนักวิชาการในการตรวจสอบปัญหาต่างๆ ผ่านทางการสอนหนังสือในชั้นเรียน แต่ถ้า มหาวิทยาลัยส่งผ่านความร่วมมือลงสู่คณะ ก็อาจจะได้รับความร่วมมือจากอาจารย์หลายท่าน แต่ตอนนี้ยังไม่มีการประชุมสัมมนาทำให้อาจารย์ไม่รู้ก็เลยไม่มีส่วนร่วม...” (อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า แม้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมภายในหน่วยงาน แต่เป็นเพียงการรวมกลุ่มกันเองของอาจารย์ที่มีความสนใจตรงกันหรืออยู่ภายในสาขาวิชาเดียวกันเพื่อจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการร่วมกัน แต่การรวมกลุ่มการทำงานร่วมกันเพื่อชุมชนและสังคมในระดับคณะ หรือ การบูรณาการองค์ความรู้เพื่อใช้ในการทำงานในชุมชนและสังคมยังปรากฏไม่ชัดเจน

สำหรับมุมมองของอาจารย์ต่อแนวคิดการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้ การแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนและสังคมแบบองค์รวม และการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิดเพื่อส่วนรวมและสามารถช่วยเหลือตนเองได้

2.1 การแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนและสังคมแบบองค์รวม

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมเป็นการทำงานในลักษณะองค์รวมที่เชิญชวนให้บุคลากรในหลายภาคส่วนเข้ามาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกัน ช่วยให้ชุมชนเกิดพลังในการขับเคลื่อนที่แท้จริง ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาร่วมพัฒนาในทุกมิติ ซึ่งจะทำให้การพัฒนานั้นเกิดความยั่งยืน ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...ถ้าเราใช้กระบวนการของการมีส่วนร่วมพลังจะเกิดขึ้น และจะเป็นการทำงานแบบองค์รวม เพราะคนคนหนึ่งไม่สามารถทำได้ทุกมิติทุกแง่มุมทั้งหมด งานพัฒนาจะมองว่าองค์ประกอบของชุมชนและสังคมไม่ได้มีเพียงมิติเดียว ถ้าเราให้คนหลายภาคส่วนเข้ามามีร่วมในการทำงาน การขับเคลื่อน หรือ การพัฒนาคน หรือ พัฒนาชุมชน หรือ พัฒนาสังคม มันย่อมที่จะสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างยั่งยืน และมีพลังการขับเคลื่อนที่แท้จริง”

2.2 การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิดเพื่อส่วนรวม และสามารถช่วยเหลือตนเองได้

หลักสำคัญในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การสร้างให้คนเกิดกระบวนการคิด ซึ่งเป็นการคิดเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และดำเนินงานต่อไปได้ด้วยตนเอง มหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงที่คอยกระตุ้นและสร้างพลังให้คนในชุมชนเกิดลุกขึ้นมาจัดการตัวเองได้ หลักการทำงาน ได้แก่ การเข้าไปสำรวจร่วมกับชุมชนว่าสิ่งที่ชุมชนขาดแคลน หรือสิ่งที่ปัญหาของชุมชนคืออะไร และกำหนดเป็นเป้าหมายและแนวทางร่วมกันเป็นชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัย ผลที่ได้ คือ เมื่อนักวิจัยเดินออกมาแล้วชุมชนยังสามารถทำต่อไปได้เอง และช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ดังที่ อาจารย์ยามง ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) กล่าวว่า “...การส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยทำงานของตนเอง ทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาจัดการตัวเองได้ สามารถสร้างวิถีคิดเพื่อส่วนรวมของชุมชนได้ และชุมชน เกิดความเข้มแข็งได้จริง ๆ...”

“...ปรัชญาการพัฒนาชุมชนและชนบท คือ *help them to help themselves* การให้เปล่าไม่ควรจะทำ เพราะฉะนั้นเราควรให้ชุมชนร่วมสะท้อนปัญหา ตามหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ร่วมกันสะท้อนสาเหตุ ร่วมกันสะท้อนผลกระทบ ร่วมกันสะท้อนแนวทางแก้ไข และร่วมสะท้อนว่าใครจะมีบทบาทในการแก้ไขอย่างไร อาจารย์มหาวิทยาลัยทำวิจัยร่วมกับเกษตรกร โดยมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยง ต้องทำให้ชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสะท้อนต่างๆ จะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมจริงๆต้องทำให้คนเกิดกระบวนการคิด ต้องทำให้เขามองเห็นเป้าหมายร่วมกันก่อนไม่ใช่ไปให้อย่างเดียวเพราะบางครั้งเขาก็ไม่ยอมรับ...”
(อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพะประไพ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้กล่าวถึงแนวคิดการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมไว้ว่า เป็นแนวคิดที่ดี มหาวิทยาลัยต้องสนับสนุนให้มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่ในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคท้องถิ่น กระบวนการดำเนินงานค่อนข้างใช้ระยะเวลายาวนาน จึงมหาวิทยาลัยควรมีวางแผนนโยบายหรือกำหนดข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานที่ดำเนินโครงการร่วมกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะบางครั้งอาจจะประสบกับปัญหาการเปลี่ยนตำแหน่งข้าราชการ ทำให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมหยุดชะงักลงได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสนมีความ
 คิดเห็นว่าแนวคิดการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคม
 ของอุดมศึกษาไทย ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมได้ในทุกมิติ
 เสริมสร้างให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิด รู้จักคิดเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และสามารถช่วยเหลือและ
 พัฒนาตนเองได้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ผู้วิจัยขอเสนอ ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับ
 แนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมจำแนกตามแหล่งข้อมูล ในตารางที่ 52

ตารางที่ 52 ความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. เป็นแนวคิดที่ดี	❖ การมีส่วนร่วมในที่นี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมระหว่างอาจารย์ภายในมหาวิทยาลัย 2) การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม และระดับความเข้มข้นของการเข้าไปมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับรูปแบบของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม (2)	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งที่ดี เพราะบทบาทหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการ คือ การตรวจสอบปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม แต่ในการปฏิบัติงานจริงการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนเป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก มักขึ้นอยู่กับสถานการณ์ตามบทบาทหรือความสิ่งที่เกิดขึ้น บางเรื่องไม่จำเป็นต้องทำทุกขั้นตอนอาจคัดบางช่วงบางตอนออกไปได้ (2)
2. การแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนและสังคมแบบองค์รวม		❖ การทำงานแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และเป็นการทำงานในลักษณะองค์รวมที่สามารถแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนและสังคมในทุกมิติ ซึ่งจะทำให้การพัฒนานั้นเกิดความยั่งยืน (1)
3. การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิดเพื่อส่วนรวม และสามารถช่วยเหลือตนเองได้	❖ มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นสื่อที่คอยกระตุ้นและสร้างพลังให้คนในชุมชนและสังคมตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ ผ่านการเรียนรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัย และพร้อมที่จะลุกขึ้นมาแก้ไขและจัดการกับปัญหาด้านตนเอง (3) ❖ การทำงานแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดที่เป็นระบบ และเป็นการคิดเพื่อส่วนรวม (2) ❖ ชุมชนจะสามารถดำเนินงานต่อไปได้ด้วยตนเองแม้จะจบงานวิจัยหรือเสร็จสิ้นโครงการ (1)	

เปิดประสบการณ์ทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์

อาจารย์เปรียบเสมือนทรัพยากรบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถของมหาวิทยาลัย และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ คือ บทบาทของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ลักษณะของอาจารย์ที่ทำงานในชุมชนและสังคม หลักในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม การสร้างการยอมรับในชุมชน รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม ตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม เหตุผลในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ความท้าทายที่เกิดจากการทำงานในชุมชนและสังคม และสิ่งที่ได้รับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

บทบาทของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

บทบาทหน้าที่ของอาจารย์ในอดีตนั้นมีหน้าที่เพียงการสอน และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้เกิดข้อถกเถียงของกลุ่มนักวิชาการ ที่พยายามแสวงหาคำตอบว่า อาจารย์ควรมีบทบาทเช่นใดที่จะช่วยมหาวิทยาลัยในการตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง (Wade and Demb, 2009: 7) ซึ่งถ้าพิจารณาตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย พบว่า อาจารย์มีบทบาทหลัก 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยบทบาททั้ง 4 ประการ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปสู่การทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า พฤติกรรมการทำงานเพื่อสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีความสอดคล้องกับภารกิจหลักของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 3 ประการ คือ การวิจัย การสอน ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการสอน ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการ

1. ด้านการสอน

บทบาทด้านการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ ส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การต่อยอดองค์ความรู้เดิม และสร้างความรู้ใหม่ถ่ายทอดสู่ผู้เรียน และการปลูกฝังอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมแก่ลูกศิษย์

1.1 จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม

แนวทางการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อยู่บนฐานแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (learning by doing) เป็นแนวทางหลักในการสอน โดยมีการประยุกต์การเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานจริงในสถานฝึกทดลองและหรือในชุมชนและสังคม และมุ่งเน้นกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงเป็นหลัก เพื่อช่วยสะท้อนประสบการณ์การศึกษา การจัดกิจกรรมบริการ ซึ่งจะเป็นการดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน ได้แก่ ความรู้ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพที่ได้เรียนรู้จากห้องเรียนสู่ใช้งานภายใต้บริบทและสถานการณ์จริง ผลการจากสัมภาษณ์อาจารย์เชิงลึกพบว่ากิจกรรมที่อาจารย์จัดให้นักศึกษาได้เรียนรู้และปฏิบัติงานจริงในชุมชน ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) การฝึกงานในชุมชน

ชุมชนเปรียบเสมือนห้องเรียนที่มีชีวิต การส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ผ่านการฝึกงานในชุมชนและสังคม จะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้และมีประสบการณ์ในทุกมิติ เช่น มีจิตสำนึกที่ดีต่อการรับใช้ชุมชน ฝึกความอดทน การอยู่ร่วมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งนักศึกษาได้มีโอกาสนำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนไปใช้ในสถานการณ์จริงด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ได้มีความพยายามส่งเสริมให้นักศึกษาไปเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกงาน การกำหนดในรายวิชา การเข้าไปทำงานร่วมกับอาจารย์ เป็นต้น ดังคำบอกเล่าของอาจารย์

“...เรามีโอกาสให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้ร่วมกับเกษตรกร ในส่วนของการฝึกงานของภาควิชา ครุ ได้นำลูกศิษย์ที่เรียนสาขาส่งเสริมการเกษตร ที่มีความรู้ทั้งการ (approachชุมชน) เข้าสู่ชุมชนและการผลิตสื่อ เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยให้ไป SWOT กับเกษตรกรในชุมชนจะได้รู้ว่าทำอะไรภายใต้ participation approach แล้วก็มีกรอบบทเรียนออกมาเป็นสื่อประจำชุมชน เมื่อเด็กเข้าสู่ชุมชน จะได้รับความรู้และประสบการณ์ในทุกมิติ เช่น สร้างจิตสำนึก สร้างความอดทน การอยู่ร่วมกับ ผู้อื่น การทำงานและพูดคุยกับชาวบ้าน เป็นต้น...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...พยายามจะเน้นให้นิสิตได้ออกไปเรียนรู้ของจริงและผ่านการฝึกงาน 150 ชั่วโมง แต่ในมุมมองคิดว่านิสิตมีโอกาสออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียนน้อยกว่าความจำเป็น คือ ชั่วโมงการเรียนรู้นอกห้องเรียนมีน้อยเมื่อมีน้อยการที่นิสิตจะเข้าใจความเป็นจริงของชุมชนก็น้อยตาม ก็จะได้รับรู้เฉพาะเรื่องของการฟังในห้องเรียน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ในการเรียนการสอนสัตวแพทย์จะมีหลักสูตร 1 2 3 หลักสูตร 1 จะเป็น *general education* หลักสูตรทั่วไป พื้นฐานวิทยาศาสตร์ 2 คือ 2 ปีถัดมา จะเรียนเป็น *pre-clinic* 3 ปี จะเป็น คลินิกศึกษา ที่นี้ในส่วนของพื้นฐานช่วงที่ยังไม่จบเป็นหมอ ก็ทำอะไรมาไม่ได้แต่นิสิตจะมีค่าย ในเชิงหลักสูตรก็จะมีวิชาที่รักษาหมาได้ แต่ในทางปฏิบัติ ชั่วโมงกิจกรรมที่นิสิตต้องออกไปฝึกงานในฟาร์ม 200 ชั่วโมง ต้องผ่าน ฟาร์มวัว ฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ ต้องฝึกทุกชนิดสัตว์ นิสิตต้องไปฟังตัวตามที่ต่าง ๆ...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

ผู้ช่วยนักวิจัย อาจารย์บางท่านได้พัฒนาทักษะของผู้เรียนด้วยการพานิสิตลงพื้นที่ไปฝึกงานในลักษณะของผู้ช่วยอาจารย์ เช่น ผู้ช่วยสัตวแพทย์ ผู้ช่วยนักวิจัย เพื่อให้ นิสิตเรียนรู้จากการทำงาน ปฏิบัติงานจริง และการมีปฏิสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อาจารย์คณะเกษตร กำแพงแสน และ อาจารย์คณะสัตวแพทยศาสตร์ ได้บอกเล่าในประเด็นที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

“...บางครั้งเวลาที่ไปตัดสินกีฬาแข่งม้าก็เอนิสิตไปด้วย 3-4 คน ไปฝึกเป็นผู้ช่วยหมอ หรืออาจจะไปดูงานก่อน ขึ้นอยู่กับว่าในการแข่งนั้น ๆ ขอบเขตของเขานุญาตให้นิสิตไปช่วยหรือไม่ ถ้าเขาอนุญาตเต็มที่ผมก็ให้เขาฝึก ไปเลยคือเป็นผู้ช่วยผม หรือไปช่วยในหน้าที่อื่น ๆ ที่ผู้จัดอนุญาตหรือต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งอาจจะไม่ใช่หน้าที่ของสัตวแพทย์ อาจจะทำหน้าที่สจ๊วตช่วยนูนนี่นั่น หรือทำหน้าที่เอกสาร จดบันทึกคะแนน หรือจดบันทึกข้อมูลในการตรวจม้า อย่างน้อยเขาจะรู้ว่าการขี่ม้า หรือในเรื่องกิจกรรมนั้นเค้าทำอะไรกันบ้าง ถึงจะไม่ได้ทำหน้าที่สัตวแพทย์แต่ได้เรียนรู้ซึ่งอาจจะมีประโยชน์ในอนาคต...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...นิสิตที่ช่วยงานวิจัย เวลาออกพื้นที่ก็พานิสิตไปด้วย นิสิตก็จะได้ไปเห็น ได้เรียนรู้ และได้ทำงานไปด้วย คือช่วยจดปัญหาของเกษตรกร นิสิตอีกกลุ่มจะช่วยเลี้ยงไหม จะเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตของไหม นิสิตปริญญาตรีจะเข้าร่วมในการทำปัญหาพิเศษ ส่วนนิสิตปริญญาโทจะเป็นวิทยานิพนธ์หรือผู้ช่วยวิจัย...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

การกำหนดในรายวิชา ในบางวิชาจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการทำงานในชุมชน และสังคม ดังเช่น วิชาการเขียนโครงการการเกษตร ภายใต้การสอนของ รองศาสตราจารย์ดร.ประสงค์ ดันพิชัย มีวัตถุประสงค์ให้นิสิตได้ฝึกการเขียนโครงการและนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนและสังคม อาจารย์จะสอนทฤษฎีไปพร้อมกับการให้นิสิตได้พัฒนาโครงการ เมื่อนิสิตพัฒนาโครงการเสร็จจึงจะนำไปปฏิบัติในชุมชน หรือโรงเรียน ตามที่นิสิตสนใจ ภายหลังจากการฝึกปฏิบัติงาน นิสิตจะได้รับความรู้ทั้งวิชาที่สอนและการปฏิบัติ คือ การไปสอนในชุมชนหรือการไปสอนในพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนและชาวบ้าน ส่วนนี้ คือ บทบาทด้านการบริการวิชาการของนิสิต ดังที่ รองศาสตราจารย์ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้เล่าว่า “...ในวิชาการเขียนโครงการการเกษตร ผมจะสอนทฤษฎีไป นิสิตจะพัฒนาโครงการของเขาไปเรื่อย ๆ พัฒนาเสร็จนิสิตก็เอาโครงการที่เขียนไปปฏิบัติ โดยอาจจะปฏิบัติ ในชุมชนก็ได้ หรือปฏิบัติในโรงเรียนก็ได้ พอทำเสร็จนิสิตก็จะได้รับความรู้ทั้งวิชาที่สอนและการปฏิบัติ การปฏิบัติ คือการไปสอนในชุมชน สอนในพื้นที่ เานักเรียนมาสอน เอาชาวบ้านมาสอน...”

การสร้างรายวิชาใหม่ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชนและความรู้ในชั้นเรียน บางคณะวิชา เนื้อหาองค์ความรู้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมโดยตรง แต่อาจารย์มองเห็นถึงความสำคัญของการเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม ดังเช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ วิชาวิศวกรรมสังคมเกษตรกรรม agrarian social engineering ดำเนินการสอนโดยอาจารย์งาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขจุดอ่อนในศาสตร์ของสาขาวิชาของตนเอง ที่มองไม่เห็นเชิงระบบความเป็นองค์ภาพของทั้งหมด และต้องการสนับสนุนให้นิสิตมีความคิดเชิงระบบและมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวของตนเองกับเรื่องราวภายนอกได้ และกระตุ้นให้นิสิตรู้จักคิดทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม รวมทั้งนิสิตได้มีโอกาสสัมผัสกับสถานการณ์จริง โลกแห่งความเป็นจริงในชุมชน และได้ใช้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้เรียนมาในชุมชนและสังคมจริง

คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา ให้สร้างรายวิชาใหม่รายวิชาใหม่ที่ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม เชื่อมโยงเรื่องราวในโลกแห่งความเป็นจริงกับเนื้อหาสาระในตำรา สอดแทรกความรู้ทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อฝึกให้นิสิตมีจิตอาสา รู้จักการเสียสละ รู้จักการทำประโยชน์ให้กับสังคมโดยมีหวังผลตอบแทน (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ต้นพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...เป็นวิชาที่ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน วิชานี้เป็นวิชาใหม่ เป็นวิทางด้านจริยธรรม พยายามเชื่อมโยงหลายๆเรื่องให้เข้ากับที่เรียน เพราะนิสิตต้องทำงานกับผู้อื่น เช่น เรื่อง การเสียสละ การทำประโยชน์ให้กับสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น เรื่องที่ต้องปลูกฝังอยู่เรื่อยๆ เด็กไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองถ้าไม่ได้ต้นแบบหรือได้รับการหล่อหลอมจากสถาบันการศึกษาหรือสถาบันครอบครัว มันเป็นการกระตุ้นเตือนให้มองภาพให้เห็นได้ว่าการมีคุณธรรมจริยธรรมมันทำได้ทุกเวลาและหลาย ๆ สถานที่ไม่ใช่เฉพาะวิชาชีพอ่างเดียว...”

2) การฝึกปฏิบัติงานในสถานี่ทดลอง

วิทยาเขตกำแพงแสน ได้จัดสรรพื้นที่ให้กับคณะหรือภาควิชาหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อสร้างเป็นสถานี่ฝึกหรือสถานี่ทดลองทางการเกษตร เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับอาจารย์และนิสิตในการฝึกปฏิบัติงานจริง และการทดลองการเพาะปลูก รวมทั้งการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์พืช องค์ความรู้ที่ได้จากสถานี่ทดลองแห่งนี้นำไปใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน และนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม “...เราก็มีฟาร์มของคณะซึ่งใช้ทดลองฝึกปฏิบัติทางการเกษตร การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ฟาร์มก็เปรียบเสมือนสถานี่ทดลองของนิสิต เราก็ทดลองเพาะเห็ด ก็ทำมา 10-20 ปีแล้ว ก็ย่อมเกิดความเชี่ยวชาญและความชำนาญ เราก็เอาความเชี่ยวชาญและ ความชำนาญมาสอนนิสิต ความรู้ก็ยิ่งเพิ่มพูน และก็นำความรู้ที่เรามีอยู่เราก็ออกไปถ่ายทอดให้กับชาวบ้านได้ด้วย” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ต้นพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

ในส่วน of คณะวิศวกรรมศาสตร์ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกงานของนิสิตจากที่เคยเข้าไปฝึกงานในบริษัทใหญ่ ๆ ให้มาฝึกงานในแปลงทดลองของภาควิชาและให้บริการแก่ชุมชนและสังคมที่มีความเดือดร้อน เข้าขอมารับบริการจากภาควิชา และส่งอาจารย์และนิสิตลง

พื้นที่ไปทำงานรับใช้ชุมชนและสังคมร่วมกัน ซึ่งจะแตกต่างจากของเดิม เพื่อเป็นบทฝึกเรียนให้นิสิตได้รู้จักชุมชนและสังคมมากขึ้น (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ปีนี้ได้เริ่มสร้างแหล่งเรียนรู้ใหม่ ในเรื่องแหล่งพลังงานกับระบบให้น้ำในแปลง แล้วให้เด็กปี 2 และปี 3 ไปฝึกงานในแปลงของเรา โดยจะขอเปลี่ยนหลักสูตรใหม่ ในช่วงของการฝึกงานของนิสิตปี 3 ที่ต้องส่งไปบริษัทให้มาเรียนรู้เรื่องชลประทานในแปลงของเรา ก่อน และเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปี 2 โดยจะเปิดโครงการบริการวิชาการกับชุมชน ซึ่งใครมีปัญหาเรื่องน้ำแล้ง น้ำขาดแคลนให้ติดต่อมาที่ภาควิชาวิศวกรรมชลประทานเราจะยินดีไปฝึกงานและไปทำต้นแบบให้ ไปวางระบบน้ำ เลือกหัว เลือกปัม เลือกท่อให้ เชื่อมโยงการเรียนการสอน การวิจัย การถ่ายทอดจะเป็นเรื่องเดียวกัน อาจารย์กับลูกศิษย์จะไปด้วยกัน แต่ทั้งนี้ความสำเร็จของหลักสูตรจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคณะ เพราะการนำนิสิตไปฝึกงานต้องมีบริษัทรองรับมีคนที่สอนชัดเจน แต่เราทำใหม่เราเป็นคนฝึกนิสิตเอง เราเป็นคนรับงาน ช่างนอกและให้นิสิตออกไปฝึกงานเอง แล้วให้ชาวบ้านเป็นผู้ประเมินผลว่าพอใจไหม ดีหรือไม่ดี...”

3) พานิสิตเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่

อาจารย์ได้บอกเล่าถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นิสิตในทิศทางเดียวกัน คือ การนำนิสิตเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ เพื่อให้ นิสิตได้เห็นสิ่งที่อาจารย์ได้สอนและถ่ายทอดในห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎี ตำรา หรืองานวิจัย ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีการปฏิบัติงานจริง และมีผลสัมฤทธิ์ที่ได้ออกมาให้เห็น ทำให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในสิ่งที่ได้เรียนรู้และ นิสิตบางคนได้นำโจทย์ที่ได้จากการเข้าไปในชุมชนมาพัฒนาเป็นโจทย์งานวิจัย เพื่อต่อยอดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา ดังนี้

“...พานิสิตลงชุมชนเหมือนเป็นการฝึกงาน เพราะในสายงาน เวลาเขาจบไป เขาอาจจะไม่ได้ทำงานสายงานวิจัยหรือการสอนเขาอาจจะต้องไปลงชุมชน เขาควรจะเรียนรู้การถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน...” (อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...พานิสิตไปดูงาน ไปดูเกษตรกรที่นำเชื้อราไตรโคเดอร์มาไปใช้จริง ตามเวลาที่จำกัด อย่างน้อยให้ไปดูได้เห็นของจริง ว่ามีคนนำสิ่งที่เราไปใช้จริงและได้ผลได้ประโยชน์ จริง เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้นิสิตที่เรียนว่าไม่ใช่สอนในตำราอย่างเดียว ส่วนนิสิตปริญญาโทบางคนได้มีการนำโจทย์วิจัยจากชุมชน หรือกลุ่มคน กลุ่มเกษตรกรมาทำ...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในรายวิชาที่อาจารย์รับผิดชอบพยายามเน้นให้นิสิตได้มีโอกาสเรียนรู้หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและพาลงศึกษาดูงานในชุมชน เช่น บางระกำ ที่นครปฐม ซึ่งเป็นโมเดลว่าด้วยการ แผนแม่บทชุมชนการจัดการตนเอง หรือของหนองสาหร่าย ซึ่งเป็นต้นแบบกองทุน สวัสดิการชุมชน ว่าด้วยการความดี หรือในเครือข่ายที่เราทำงาน สายเกษตรยั่งยืน ก็จะมีเรื่องของ มูลนิธิข้าวขวัญสุพรรณบุรี ว่าด้วยการพึ่งตนเองของโรงเรียนชาวนา เป็นต้น...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ส่วนใหญ่อาจารย์จะนำไปนิสิตไปประมาณ 10 คน อาจารย์จะบรรยายคร่าว ๆ พอไปถึง ก็ต้องไปดู ไปซักถามข้อสงสัย ที่ฟาร์มจะมีผู้จัดการหรือเจ้าของฟาร์มคอยบรรยายให้ฟัง ถึงแม้ส่วนตัวแพทย์สาธารณสุขเองก็จะพาเด็กไปโรงฆ่า พาไปแหล่งกำจัดขยะไปสถานที่จริง ...นิสิตจะได้เห็นภาพจริง...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

4) การจัดกิจกรรมค่ายอาสา

อาจารย์และภาควิชาได้เปิดโอกาสให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะ เช่น กิจกรรมการออกค่ายพัฒนาชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปทำงานในลักษณะให้บริการชุมชน และสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมความมีจิตอาสาให้แก่นิสิต ได้บอกเล่าไปในทิศทางเดียวกัน ว่า “...แนวทางที่สอง คือ กิจกรรมของอาจารย์หรือภาควิชา ที่เรียกว่า กิจกรรมนิสิต ที่เปิดโอกาสให้นิสิตก็เข้าร่วม ในลักษณะของการออกค่าย การพัฒนาชุมชน อันนี้คือการทำงานกับชุมชน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ค่ายสัตวแพทย์อาสาออกค่ายปีละ 2 ครั้ง ค่ายพิษสุนัขบ้าจะไปทำวัคซีน ทำหมัน ค่ายสัตว์ป่า คือ พาเด็กนักเรียนมาเข้าค่าย มีนักเรียนม.ปลายมาเป็นชมรมอนุรักษ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำเป็นประจำอยู่แล้ว พอเข้ามาเรียนปี 4 ปี 5 ปี 6 เวลาไปฝึกงานนอกจากจะฝึกผ่าตัดในคอกสัตว์ทดลองก็ต้องออกไปที่ฟาร์มจริง ๆ ฟาร์มวัว ฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ ฟาร์มปลา การเรียนรู้จากผู้เลี้ยงแต่ไม่ใช่เชิงของชุมชนถ้าในเชิงชุมชนจะเป็นค่ายอาสาเป็นส่วนใหญ่...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

1.2 ต่อยอดองค์ความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ถ่ายทอดสู่ผู้เรียน

บทบาทหน้าที่หลักของอาจารย์ คือ การจัดการเรียนการสอน โดยการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ การทำงานวิจัย และปฏิบัติงานจริงในชุมชนและสังคมให้แก่ณิสิต นักศึกษา ดังที่ อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 3 ท่าน ได้เล่าถึงบทบาทของอาจารย์ ในทำนองเดียวกันว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในสาขาวิชาที่สอนเป็นหลัก และเมื่ออาจารย์สอนไปถึงจุดหนึ่งจะต้องมีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้นั้นให้มีความทันสมัย เหมาะกับเหตุการณ์และบริบทของสังคมไทย รวมทั้งเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และนำความรู้ดังกล่าวที่ได้จากการทำวิจัยมาใช้สอนแก่นิสิตในชั้นเรียน เพื่อเปิดมุมมอง โลกทัศน์ และให้นิสิตได้เรียนรู้จากเรื่องราวที่ได้มีการปฏิบัติจริง ซึ่งขณะที่สอนอาจารย์อาจจะพบจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรคขององค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่นั้น พร้อมทั้งปรับแก้ร่วมกับนิสิตนักศึกษาจนเป็นองค์ความรู้ที่มีความสมบูรณ์สามารถนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคมได้ “...ด้านการเรียนการสอนผมได้เอาประสบการณ์จากการตัดสินใจเข้าป่าหรือไปเจอปัญหาสุขภาพมันก็พาไปสอนนิสิตในชั้นเรียน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...รายวิชาที่สอนจะมีความสอดคล้องต่อเนื่องกับการทำวิจัย เช่น จะทำเรื่องเชื้อเพลิงชีวมวล ก็สอนวิชา waste utilization การวิเคราะห์น้ำโดย test kit หรือการบำบัดน้ำเสียที่เอาไปแก้ปัญหาชุมชน อาจารย์ก็เอา มาสอนในวิชา water pollution สรุปว่าคือการเข้าไปวิจัยในชุมชนและนำความรู้ที่ได้มาสอน นิสิต...” (อาจารย์ ดร.ประภา โชะสตาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ความรู้ที่เรามีอยู่จากตำราเรา ก็ไปต่อยอดที่วิจัยก็จะได้ความรู้ใหม่ เอามาใช้ในการเรียนการสอน พอองค์ความรู้เข้มแข็งแล้วก็เอาไปบริการชาวบ้าน ไปบริการชาวบ้าน เกิดปัญหาขึ้นมาหรือใช้ได้ผลดี ฉะนั้น บทบาททั้ง 3 ประการมันเชื่อมโยงกันตลอด

ตัวอย่างเช่น ในด้านการเรียนการสอน ผมได้สอนวิชาวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้แก่บัณฑิตทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก ความรู้ในเรื่องนี้ที่พอมีอยู่มาก ในส่วนของงานวิจัยผมเคยทำงานวิจัยในภาคสังคมศาสตร์หลายเรื่อง และเมื่อได้ผลจากการวิจัยก็นำมาใช้สอนในชั้นเรียนถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้จากการวิจัยให้แก่บัณฑิต ในการทำงานวิจัยหลายเรื่องและการสอนในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดทักษะและความเชื่อมั่นในความรู้...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

1.3 ปลุกฝังให้นิสิตมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

บทบาทหน้าที่ของอาจารย์อีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน คือ การปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บัณฑิต การอบรมสั่งสอนให้นิสิตมีจิตสำนึกที่ดี รู้จักการตอบแทนคุณแผ่นดิน เช่น การทำงานวิจัยที่สามารถตอบแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคมได้ ดังที่อาจารย์คณะเกษตรกำแพงแสน 2 ท่าน ได้บอกเล่าไว้

“...สั่งสอนให้นิสิตรู้จักการตอบแทนคุณแผ่นดิน โดยเฉพาะเกษตรกร เรื่องงานการเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลัก รองมาเราต้องให้บริการแก่เกษตรกรและชาวชนบทที่มีโอกาสน้อยกว่าเรา ครูปลุกฝังอุดมการณ์ให้ลูกศิษย์ไม่ได้ให้ความรู้อย่างเดียว ต้องสอนคุณธรรมให้ด้วย ต้องให้นิสิตไปเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง บางทีก็พาเด็กไปดู farm stay ไปถอดบทเรียนจากเกษตรกรงานวิจัยเด็ก ตรี โท เอก ก็ให้ไปทำจริง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...มีนิสิตปริญญาโททำเรื่องข้อมูลการเชื้อราไตรโคเดอร์มาในกล้วยไม้ ก็ประสบความสำเร็จใช้ในกล้วยไม้ได้ แต่ไม่สามารถสื่อสารเคมีได้ แต่เราก็ถือว่าเราเริ่มต้นทำให้สู่ชุมชนแล้ว ศูนย์พืชสวนของกรมวิชาการเกษตร จ.สมุทรสงครามก็ได้เชิญเราไปบรรยายเรื่องการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาในกล้วยไม้ ซึ่งเรานำผลงานที่ทำไปบรรยาย มีมาคนซื้อเชื้อราไปใช้บ้าง...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2. ด้านการวิจัย

บทบาทด้านการวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ เข้าไปเรียนรู้ ศึกษา และหาโจทย์วิจัยจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนและสังคม ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วม (farmers participatory) สร้างสรรค์งานวิจัยบนแปลงของเกษตรกร ลงพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้กับคนในชุมชนและเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ

2.1 เข้าไปเรียนรู้ ศึกษา และหาโจทย์วิจัยจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนและสังคม

การลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จะพบว่าชุมชนนั้นมีปัญหาอยู่มาก ซึ่งสามารถนำกลับมาพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน

“...ก่อนหน้านั้นได้เข้าไปช่วยงานอาจารย์ปราโมทย์ผู้ช่วยรองอธิการบดี วิทยาเขตกำแพงแสน ฝ่ายกิจการพิเศษ อาจารย์ปราโมทย์จะทำเกี่ยวกับอุทยานวิทยาศาสตร์ หมู่บ้านวิทยาศาสตร์ ก็ได้ไปช่วยงาน มีโอกาสเปิดหูเปิดตา ได้สร้าง connection เมื่อลงพื้นที่ไปสัมผัสชุมชนทำให้ได้เจอกับปัญหาวิจัย จึงติดต่อกับชุมชนที่เพื่อทำวิจัยกัน...”
(อาจารย์ ดร.ประภา โห้ระสาลม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...โดยส่วนใหญ่ที่เราทำก็มีอยู่ 2 งานนะที่เราจะลงในชุมชน ก็มีงานวิจัยเป็นหลัก งานวิจัยก็ขึ้นอยู่กับเนื้อหา ที่อาจารย์ทำก็เป็นเรื่องการเลี้ยงการค้า มันก็จะเกี่ยวกับชุมชนในเชิงชุมชนผู้เลี้ยงสัตว์ชนิดนั้นๆ แต่ไม่ใช่ชุมชนภาพรวมของหมู่บ้าน แต่เป็นชุมชนกลุ่มเฉพาะที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น ผู้เลี้ยงเป็ด ผู้เลี้ยงไก่ ที่เราเข้าไปเราเข้าไปทำแบบสอบถามจริง ๆ เราไปเรียนรู้จากเขา เพราะเขาเป็นผู้รู้ผู้ชำนาญการ เราเป็นสัตวแพทย์เราอาจจะรู้ในเรื่องโรคหรือเทคนิคในการวิเคราะห์ แต่ในเรื่องของการเลี้ยง ปัญหาในพื้นที่เขาจะเป็นคนที่รู้มากกว่าเรา มันก็เหมือนกับเราไปเรียนรู้จากเขาแล้วเราก็ตกทอดสิ่งที่เรารู้ให้กับเขา...”
(อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

บางครั้งการเรียนการสอนในชั้นเรียนและในสถานี่ทดลองอาจ เกิดปัญหาและอุปสรรคที่ไม่คาดคิด อาจารย์ต้องลงไปในพื้นที่เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยอาศัยการเรียนรู้จากภูมิปัญญาของ

ชาวบ้านที่ได้ทำไว้ก่อนแล้ว ซึ่งอาจจะทำให้อาจารย์ได้ค้นพบปัญหาบางประการที่ชาวบ้านไม่สามารถแก้ไขได้และต้องการความช่วยเหลือมาเป็นโจทย์ในการวิจัยและช่วยเหลือชาวบ้าน รวมทั้งนำมาใช้สอนในชั้นเรียน (รองศาสตราจารย์ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์ดร.โชติมา แก้วทอง (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) กล่าวว่า บทบาทของอาจารย์นอกเหนือจากการสอน การวิจัย และการรับใช้ชุมชนและสังคมภายนอกมหาวิทยาลัย คือ การตรวจสอบความเป็นไปของสังคมในมหาวิทยาลัยผ่านมุมมองของนิสิตและพัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในรั้วมหาวิทยาลัย เนื่องจากมหาวิทยาลัยถือเป็นชุมชนหนึ่งที่มีนิสิต บุคลากร และพนักงานอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ๆ หนึ่ง หากมีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในมหาวิทยาลัยได้ดีแล้วจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดี มีความน่าเชื่อถือ และเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชนรอบข้าง

ขณะที่ ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า ตนเองมีบทบาทด้านการทำวิจัยน้อย เนื่องจากอาจารย์มีบทบาทเป็นโค้ชควบคุมการฝึกซ้อมให้แก่นักกีฬา ซึ่งต้องเดินทางตามนักกีฬาไปแข่งขันยังสถานที่ต่าง ๆ “...ผมทำวิจัยน้อย...แต่ก็พยายามเก็บข้อมูลเพราะว่าข้อมูลนี้เป็นส่วนหนึ่งที่เรานำไปใช้ในการพัฒนานักกีฬาและการศึกษาความรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ต้องยอมรับว่าผมให้ความสำคัญกับวิจัยเรื่องการเก็บข้อมูลไม่ใช่เรื่องใหญ่...”

2.2 ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและประกอบไปด้วยหลายมิติ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานหลายภาคส่วนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาตามความต้องการของชุมชนและสังคม บทบาทประการหนึ่งของอาจารย์ คือ การประสานเชื่อมโยงอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในหลาย ๆ สาขา คนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม และตั้งเป็นทีมวิจัยเพื่อร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยที่มาจากสถานการณ์ ปัญหา หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคม และร่วมกันวางแนวทางแก้ไขปัญหให้กับชุมชนและสังคมในทุกระดับ นอกจากนี้การวิจัยกับชุมชนและสังคมต้องทำต่อเนื่องและต้องทำซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างวิถีคิดและความเข้มแข็งได้ และนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้สอนในชั้นเรียน ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าไว้

“...เราเข้าไปดูพื้นที่ก่อนว่าเขามีปัญหาอะไรแล้วเราก็นำความรู้ที่ตรงกับความต้องการไปถ่ายทอดให้เขาหรือถ้าเราไม่มีความรู้ก็กลับมาทำวิจัย แต่บางอย่างก็ไม่ต้องทำวิจัยถ้าเรารู้จักอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านที่เขาต้องการเราก็เชิญไปสอน...” (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...สำหรับในโครงการ 9 บวร อาจารย์มีหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน คือ ลงไปดูว่าชุมชนต้องการอะไร และมาประสานกับอาจารย์ที่คณะส่วน โครงการอื่นที่ตัวอาจารย์ไปถ่ายทอดความรู้ คือ ไปร่วมงานกับหน่วยงานข้างนอก เช่น สิ่งแวดล้อมภาค 5 หรือตัวแทนชุมชน...” (อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...แต่ส่วนใหญ่งานวิจัยของอาจารย์เป็นในเชิงระบาดวิทยาที่ต้องเก็บข้อมูลแล้วค่อยไปแก้ แต่ไม่ได้แก้ในชุมชนโดยตรง เช่น ชุมชนบอกว่ามีปัญหาเรื่องปลานิล มีโรคเกิดขึ้น สิ่งที่เราทำได้คือ เราติดต่อผู้เชี่ยวชาญให้เขาคูกันหรือเข้ามาตรวจ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ตอนนี้ทำงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่าย 3 เกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงด้านน้ำ ทำมาต่อเนื่อง 3 ปีแล้ว ทำระบบทั้งจังหวัด อาจารย์มีบทบาทเป็นหัวหน้าทีม มีหน้าที่ประสานความร่วมมือจากศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามา เช่น เชื่อมอาจารย์จากสาขา ประมง สาขาเกษตร สาขาวิศวกรรมศาสตร์และอื่น ๆ แล้วสร้างเป็นทีมอาจารย์ จากนั้นก็ไปเชื่อมกับทีมวิจัยที่เป็นหน่วยงานราชการ เช่น ชลประทาน สิ่งแวดล้อม ตั้งทีมขึ้นมา ขณะเดียวกันก็เชื่อมพวกประชาสังคม เช่น ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน เพราะมองว่าพวกเขามีพลังขับเคลื่อนมาตั้งเป็นทีมวิจัยแล้วพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันแล้วก็ไปทำงานทุกระดับ...” (อาจารย์ ย่างงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ยกตัวอย่าง โครงการ Q อาสาหรือโครงการอื่นก็จะคล้ายกัน คือ จะประสานกับคนที่ เป็นผู้ นำ เพื่อช่วยประสานงานให้ เช่น กรมส่งเสริม เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ เพื่อหากลุ่มเกษตรกรที่มีลักษณะตรงกับที่เราอยากได้...หรือไม่ คือ ประสานกับองค์กรภาครัฐในพื้นที่...” (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ทำงานเป็นทีมที่เลี้ยงวิชาการในส่วนของการรณรงค์เรื่องความปลอดภัยทางถนน เป็นองค์กรตั้งขึ้นมาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในแต่ละ

จังหวัดจะมีพี่เลี้ยงอยู่ 2-3 คน กรอบของงานมันเป็นงานเชิงส่งเสริม ประเด็นสำคัญ คือ สสส.มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพทั้งหมด หน่วยงานที่ผมเข้าไปทำ เรียกว่าสนับสนุนด้านการป้องกันอุบัติเหตุทางถนนระดับจังหวัดประเด็นใหญ่ คือ ต้องการให้เราไปขับเคลื่อนให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการป้องกันอุบัติเหตุ และเราจะมี การสนับสนุนด้านคน ด้านการเงิน ด้านนโยบายที่จะผลักดันไปสู่ระดับที่สูงขึ้น...”
(ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ในความเป็นจริงเวลาเราลงในพื้นที่เราจะเห็นมิติ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การแปรรูป วิสาหกิจชุมชน การตลาด การออม สวัสดิการ ธนาคารชุมชน มันเกี่ยวโยงกันหมด ดังนั้น โจทย์หรือคำถาม คือ ถ้าเราไม่ได้เก่งทุกเรื่องเราจะไปหาเพื่อนที่เก่งในเรื่องต่าง ๆ แล้วมา ร่วมกันทำงานในเชิงบูรณาการอย่างไร คือเรามีบทบาทเป็นทั้งเจ้าภาพและทำหน้าที่เป็น organizer ให้เกิดการประสานคนที่เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องแล้วมารวมมือกันทำงาน...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

2.3 ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วม (farmers participatory)

การเปิดโอกาสให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อ สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของแก่คนในชุมชนและสามารถดำเนินการได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชนและสังคม ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่า ไว้ ดังนี้

“...โครงการให้เกษตรกรมาร่วมคัดเลือกข้าวในช่วงระยะสุดท้าย จะมี 4-5 พันธุ์ที่มี คุณสมบัติครบหมดแต่อยากให้เกษตรกรออกความเห็นคิดว่าตัวไหนดีกว่ากัน ไปปลูกให้เค้าดู ให้เค้ามาให้คะแนนเขาชอบตัวไหนก็เกี่ยวไป แบบนี้เขาเรียกว่า farmer participatory ใน การปรับปรุงพันธุ์ คือเป็นคนเลือกขั้นสุดท้าย...บางคนก็มีความชอบโดยที่อธิบายไม่ได้ แต่นี่คือวิธีการที่ให้เกษตรกรเข้ามา engaged ในพันธุ์ เขาอาจจะหวง เขาอาจจะรักและดูแล ไปนาน ๆ เพราะเขามีส่วนร่วมในการคัดเลือก...”

2.4 สร้างสรรค์งานวิจัยบนแปลงของเกษตรกร

แปลงของเกษตรกรเปรียบเหมือนห้องทดลองที่มีชีวิต เป็นห้องทดลองที่มีลักษณะและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงที่สุด เหมาะสมแก่การนำพันธุ์พืชที่ผลิตได้จากห้องปฏิบัติการมาทดลองปลูกเพื่อประเมินผลผลิตในสภาพการณ์ที่เป็นจริง “...เรารู้ว่าพันธุ์ข้าวสาเลีมีจุดอ่อนเยอะ ผมก็ช่วยกันปั้นข้าวสาเลีขึ้นมาให้มีพันธุ์ข้าวสาเลี โดยมีการปรับปรุงพันธุ์และทำการเปรียบเทียบ on farm จะ เรียกว่าเป็นการเริ่มต้นโครงการปรับปรุงพันธุ์พืชที่ไม่ใช่เป็นบริษัทเมล็ดพันธุ์ และเกิดความคิดในเชิงงานวิจัยบนแปลงเกษตรกรเยอะมาก...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

2.5 ลงพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้กับคนในชุมชนและเครือข่ายจากภาคส่วนต่าง ๆ

ลักษณะสำคัญของการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม คือ การลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชนและเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการเป็นประจำ เพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการที่แท้จริง และระดมความคิดเพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือตอบโจทย์ของชุมชนและสังคมร่วมกัน “...ผมลงไปพื้นที่ที่พบปะพูดคุยกับชาวบ้านทุกวันพุธ ฉะนั้นวันพุธบ่ายรองอธิการจะไม่รับงานอะไร ก็จะลงพื้นที่ไปพบปะต่อเนื่องกันมาตลอด ตอนนี้จะบวร บ้านทั้งหมด 15 องค์การบริหารส่วนตำบล 1 เทศบาล 16 วัด 20 โรงเรียน ที่อยู่ในเครือข่าย 9 บวร ผมลงไปพบหมดตั้งแต่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี นายอำเภอ ผู้กำกับ ผู้อำนวยการ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

3. ด้านการบริการวิชาการ

บทบาทด้านการบริการวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ การดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ใหม่สู่ชุมชนและสังคม การสร้างพันธมิตรทางสังคม การขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน การริเริ่มโครงการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาศึกษาแหล่งเรียนรู้ในวิทยาเขตกำแพงแสน และการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนถ่ายทอดความรู้ความสามารถสู่ชุมชนและสังคม

3.1 ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ใหม่สู่ชุมชนและสังคม

การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยพื้นฐานมาประยุกต์ให้เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และการนำองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยซึ่งมี

ความเข้มแข็งพร้อมที่จะนำไปใช้งานได้จริงถ่ายทอดสู่ชุมชนผู้ใช้งานจริง ในสถานการณ์จริง เพื่อช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งในส่วนนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยพบข้อดี ข้อด้อย และปัญหาซึ่งอาจต้องนำไปแก้ไข พัฒนา และปรับปรุงองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีนั้นให้ดีขึ้นและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อาจารย์สามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าไปถ่ายทอดความรู้และการเข้าไปให้บริการแก่ชุมชนและสังคมมาถ่ายทอดสู่ชั้นเรียน และพัฒนาต่อยอดเป็นงานวิจัย และนำกลับไปถ่ายทอดให้แก่ชุมชน และสังคมอีกด้วย ตามที่อาจารย์ส่วนใหญ่ได้บอกเล่าไว้ ดังนี้

“...นำความรู้จากการทำวิจัยในห้องทดลอง ไปสู่ภาคปฏิบัติจริงๆแล้วก็ลงไปสู่ภาคธุรกิจ ส่วนมากเราจะรู้ว่าเกษตรกรอยากจะปลูกข้าวอะไร ผู้บริโภคอยากจะทานข้าวอะไร ผู้ส่งออกส่งออกอะไร แล้วถามว่ามีปัญหาอะไรเราก็จะใช้ความรู้ทางวิทยาการแก้ไข ...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...เมื่ออาจารย์ได้มีโอกาสดูแลรักษาไหมอีรี่ และลองศึกษาอย่างจริงจัง พบว่า ไหมอีรี่กินใบมันสำปะหลังเป็นอาหาร เลยลองเลี้ยงไหมตัวนี้ด้วยใบมันสำปะหลัง ส่งเสริมให้เราทำการวิจัยเกี่ยวกับไหมตัวนี้ และส่งเสริมการเลี้ยงไหมตัวนี้ให้กับเกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลัง เพื่อเกษตรกรจะได้มีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่มขึ้น และได้อยู่กับครอบครัวไม่ต้องไปหางานที่อื่นทำ...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...เป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้ ที่ปรึกษา ช่วยแก้ปัญหาให้กับชุมชนที่เจอมา และเป็นช่องทางหรือช่วยประสานงานกับหน่วยงานที่สามารถแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้เพราะบางที่เราไม่สามารถแก้ปัญหาให้เขาได้เลยแต่เรารู้ว่าถ้าเจอปัญหาแบบนี้เราสามารถติดต่อประสานงานไปหาคนที่มาช่วยแก้ปัญหาให้เขาได้ยังไง...” (อาจารย์ ดร.ประภา โห้ชะสาลม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ผมวิจัยเชื้อราไตรโคเดอร์มา ผลงานของผมก็เป็นผลงานที่ลงสู่เกษตรกรทั่วประเทศอยู่แล้ว เพราะ งานวิจัยผมครอบคลุมเรื่องโรคพืช ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะพืชชนิดเดียว แต่ครอบคลุมพืชทุกชนิด เมื่อก่อนเราก็วิจัยเรื่องรากเน่าโคนเน่าในพืชประเภท มะเขือเทศ ทุเรียน ส้ม เป็นต้น ผมก็เข้าไปทุกชุมชนที่อยู่ใกล้รอบมหาวิทยาลัย รวมทั้งเหนือ

อีสาน ตะวันออก ได้ เป็นต้น เป็นการนำเอาเทคโนโลยีทางด้านการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา ไปสอนให้เขารู้วิธีการผลิต สอนให้เขารู้ถึงประโยชน์และวิธีการนำไปใช้ ซึ่งเป็นการชี้ให้ เขาเห็นถึงข้อดี เพื่อลดการใช้สารเคมี...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...บทบาทของผม ได้แก่ 1) รักษาแม่ ให้บริการรักษาสัตว์ป่วย ตอนที่ออกไปรักษาตาม พื้นที่ เพราะว่าการรักษาแม่หรือรักษาสัตว์ป่วยมี 2 ประเภท คือ รักษาในพื้นที่ คือ ที่ โรงพยาบาลสัตว์และนอกพื้นที่ คือมีรถออกหน่วยไปรักษาตามบ้าน 2) มีการอบรมให้ ความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน โรคหรือการเลี้ยงดูสุขภาพแม่ที่ดีกับชาวบ้านทั้งในและนอก พื้นที่ 3) เนื่องจากผมเป็นกรรมการสัตวแพทย์ในส่วนของภาคสัตวบาลก็พาเจ้าหน้าที่ไปให้ความรู้ นักกีฬาก็พาใน เรื่องของการป้องกันการบาดเจ็บของม้า นักกีฬา เรียกว่าเป็นการให้ ความรู้ตอนแข่งขัน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...เราสร้างความเชื่อมโยง (connection) กับชุมชน ผ่านการทำงานเพื่อสังคม คณะสัตวแพทย์ส่วนใหญ่จะเข้าไปช่วยเรื่องภัยพิบัติมาตลอด เช่น เหตุการณ์น้ำท่วมปี 54 เราก็มีบทบาทในการช่วยเหลือสุนัข แมว และคน เราแพ็คอาหารน้ำดื่มเพื่อแจกไปยังพื้นที่ ที่น้ำท่วม หรือการที่เราไปช่วยในเชิงชุมชน ที่ผ่านมาคือน้ำท่วม จ.ปราจีนบุรี พาลูกศิษย์ ลงพื้นที่ ไปประเมินว่าภายหลังน้ำท่วม เขาประสบกับปัญหาอะไร ไปทำแบบสอบถาม ชาวบ้าน ไปประเมินพื้นที่ ไปประเมินประชากรสัตว์ที่ได้รับผลกระทบ แล้วสรุปเป็น ปัญหาที่จะรายงานส่งกลับไปยังจังหวัดว่าปัญหาน้ำท่วมมีปัญหอะไรบ้าง ตอนนี้ปัญหา ที่พบคือ ในส่วนหนึ่งพบว่ามีปัญหาพิษสุนัขบ้าระบาด แล้วเราทำวัคซีน และเสนอกลับไป ยังปศุสัตว์จังหวัด...” (อาจารย์ น.สพ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ทางด้านการวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ เมื่อมีบุคคลภายนอกหรือภายในมหาวิทยาลัย ต้องการความรู้ เชิญไปบรรยาย ผมก็ไปถ่ายทอดความรู้ในสิ่งที่เราเคยเจอ เช่น ปัญหาแบบ นี้ ทางทฤษฎีว่าไว้อย่างนี้ แต่ ทางปฏิบัติมันเป็นอีกอย่าง มันก็สามารถเชื่อมโยงระหว่าง การสอน การวิจัยที่เป็นงานของเราเองและการบริการวิชาการได้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การย่อของค์ความรู้ที่ขึ้นหึ่งให้จับต้องได้แล้วถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม ส่วนการจัดการเรียนการสอน อาจารย์มีความเห็นว่าการให้นิสิตทำรายงานส่งไม่เกิดประโยชน์อะไร จึงส่งเสริมให้เด็กทำรายงานในรูปแบบของฟิวเจอร์บอร์ดเพื่อนำเสนอในชั้นเรียนแทน โดยให้โจทย์ไป เช่น คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่สำคัญคืออะไร แล้วสะสมไว้สองเทอม จึงนำไปมอบที่องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ครูโรงเรียนประถมได้ใช้เป็นสื่อการสอนนักเรียนต่อไป...” (อาจารย์ดร.โชติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

3.2 การสร้างพันธมิตรทางสังคม

การเข้าไปทำงานวิจัยและให้บริการเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยบทบาทด้านนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการเข้ามาขอความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้าไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน และสร้างโครงการหรือพันธะผูกพันร่วมกัน จึงได้เข้าไปทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแทนการลงมือแก้ไขปัญหให้กับชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้ลงมือแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง อาจารย์เป็นเพียงที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ กระบวนการจะเริ่มขึ้นจากการเข้าไปศึกษาถึงปัญหาและสร้างความเข้าใจและวิธีการแก้ไขร่วมกับชาวบ้าน จากนั้นจึงส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้ลงมือปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญห โดยการทำงานหรือจ้างหรือให้งบประมาณในการทำงาน วิธีการนี้จะช่วยให้เห็นผู้นำที่มีความสามารถโดดเด่นของกลุ่ม แล้วส่งเสริมให้เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจที่เข้ามาดูงานต่อไป เป็นพันธมิตรที่จะร่วมมือกันช่วยพัฒนาสังคมและชุมชนต่อไป ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าไว้ดังนี้

“...กระบวนการสอนเราก็จะสอนให้ชาวบ้านทำให้เป็น แต่มีข้อแม้ว่าพอทำเป็นเสร็จแล้วให้ชาวบ้านเป็นผู้บรรยาย คุณทำอย่างไรคุณก็บรรยายอย่างนั้น เพื่อศูนย์จะได้ถอดออกมาแล้วคนใหม่จะได้ทำได้ พอปีที่สองที่เราทำแบบนี้สำเร็จแล้วเราก็มีการออกอากาศต่าง ๆ จัดนิทรรศการต่าง ๆ ก็จะมีเทศบาลต่าง ๆ มาขอความร่วมมือ เช่น เทศบาลตำบลวังดิน ทำหนังสือมาให้เราเป็นที่ปรึกษาทางด้านวิชาการในการจัดการขยะให้ เราไปศึกษาว่าขยะจะแปรรูปเป็นพลังงานได้อย่างไรบ้าง แล้วทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่าของที่จะทำแบบนี้จะเกิดแบบนี้ขึ้นมาสิ่งที่เราต้องการ คือ ตัวแทน เช่น จะทำไบโอแก๊ส ทำถ่านอัดแท่ง คุณก็จัดตัวแทนมา ต่อไปถ้าทำแบบนี้ก็จัดตัวแทนมา ในการทำงานเราจ้างชาวบ้านเป็นคนทำ จ่ายเบี้ยเลี้ยงจ่าย เงินเดือน แล้วดูว่าคนไหน

ที่จะเป็นผู้นำได้แล้วเราก็สอนเขาเตรียมอุปกรณ์ในการนำเสนอให้ เขาก็นำเสนอได้แล้วก็จัดอบรมในชาวบ้าน เขาก็จะมีองค์ความรู้ต่อไป...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...อีกรายหนึ่งเป็นเรื่องกล้วยไม้ มาถามว่าเชื้อราไตรโคเดอร์มาใช้ในกล้วยไม้ได้ไหม ผมไม่คิดจะทำเรื่องกล้วยไม้เลย นี่คือความต้องการของชุมชนที่วิ่งเข้ามาหาเรา แล้วตั้งโจทย์ให้เรา ถ้าผมไม่ทำหนึ่งผมก็ไม่รู้ สองชุมชนก็ไม่ได้ประโยชน์ สุดท้ายก็หาทุนเองจากภายนอกและทุนส่วนตัวมาสร้างโรงกล้วยไม้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

บางครั้งเด็กในชุมชนมีศักยภาพทางด้านกีฬา แต่ขาดโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริม อาจารย์จึงมีหน้าที่ช่วยเหลือ สนับสนุน และการพัฒนาความสามารถและสร้างโอกาสให้แก่เยาวชนเหล่านี้ เช่น การจัดตั้งทีมเรือพาย ฝึกซ้อมสำหรับการแข่งขัน โดยใช้งบประมาณส่วนตัวและจัดหาทุนจากภายนอก และส่งเสริมให้ทีมเข้าไปแข่งขันกีฬาเรือพายทั้งในระดับเยาวชนและระดับชาติ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์ สามารถพัฒนาศักยภาพ ได้รับคำตอบแทน และมีเกียรติบัตรสำหรับการเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ดันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

3.3 ขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน

บทบาทหน้าที่หนึ่งในฐานะนักวิจัยเมื่อเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งและคนในชุมชนมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ นักวิจัยจะมีหน้าที่เข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความรู้สึกรู้ตัวและร่วมกันสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยวิธีการตั้งคำถามให้คนในชุมชนรู้จักการคิดหาคำตอบและหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้น และจัดประสบการณ์ให้ชาวบ้านได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานรวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้คนในชุมชนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และพัฒนาทักษะด้านการคิดแก้ไขปัญหา ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...ลงไปขับเคลื่อนผ่านทำงานของ กองทุนเพื่อสังคมและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) มีหน้าที่ปั้นโจทย์ ปั้นชาวบ้านให้เป็นนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งทำให้เขาเข้มแข็งผ่านวิธีคิด ถ้าวิธีคิดเขาชัดวิธีการจะชัด เราก็ลงไป

แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้เครื่องมืออริยสัจ 4 ให้ชาวบ้านค้นทุกข์ของเขาอะไร สมุทัย สาเหตุแห่งทุกข์มาจากไหน และจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขนิโรทกับมรรคอย่างไรก็โยงมาเป็น PAR เหมือนเดิม เราสร้างการเรียนรู้ให้ชาวบ้านผ่านการศึกษาดูงาน ผ่านการตั้งคำถาม คิด หาคำตอบและหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดจะเหมือนกับเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นงานที่ สร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ออกแบบผ่านงานวิจัยหรืองานพัฒนาก็ดี...”

3.4 ริเริ่มโครงการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

ภายหลังจากการเข้ารับตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน อาจารย์ได้ริเริ่มโครงการต่างๆ เพื่อชุมชนและสังคม เช่น โครงการ 9 บวร โครงการเที่ยวไม่ ไกลไปกำแพงแสน และมหาวิทยาลัยชานา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการทำต่อเนื่องมาตลอด ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...โครงการ 9 บวร เราทำมา 3 ปีแล้วตั้งแต่ปี 54 เข้าปีที่ 4 ตามวาระที่ผมมาดำรงตำแหน่ง ก็ได้รับความร่วมมือที่ดี และจัด กิจกรรมต่าง ๆ ทุกเดือน ทำต่อเนื่องกันมาตลอด แต่ก่อนนี้ทำทุกสัปดาห์...”

3.5 เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาศึกษาแหล่งเรียนรู้ในวิทยาเขตกำแพงแสน

วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของภูมิภาคตะวันตก ซึ่งภายในวิทยาเขต ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ จำนวนมาก ช่องทางการเผยแพร่องค์ความรู้ เหล่านี้ประการหนึ่งนอกเหนือจากการลงพื้นที่ไปถ่ายทอดความรู้ในชุมชนและสังคม คือ การสร้างศูนย์ การเรียนรู้ขึ้นภายในวิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ เพื่อ พัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

“...โครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน เป็นโครงการที่นำนวัตกรรมที่มีอยู่ในคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัย มาทำโครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสนมีทั้งหมด 30 ศูนย์เรียนรู้ เป็นการสร้างอาชีพในแก่ประชาชนและผู้สนใจ และเป็นการสร้างรายได้เข้ามหาวิทยาลัย นี่ก็คือนแนวทางหนึ่งในการเชื่อมโยงกับชุมชน ซึ่งสามารถตอบโจทย์ได้ทั้งหมด ...”

3.6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้ความสามารถสู่ชุมชนและสังคม

วิทยาเขตกำแพงแสนถือเป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชนและสังคม ที่ประกอบไปด้วย คณะวิชาสำหรับถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน และประชาชนทั่วไป จำนวน 6 คณะวิชา โดยแต่ละคณะวิชา ประกอบไปองค์ความรู้จากหลายศาสตร์และหลายสาขาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหลอมรวมกันขึ้นเป็น คณะวิชา การส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ไปใช้สร้างประโยชน์ ให้แก่ชุมชนและสังคมจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมนั้นเป็นปัญหาที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ต้องอาศัย องค์ความรู้ในหลาย ๆ ศาสตร์เพื่อร่วมแก้ปัญหาและตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ได้มีการชี้แจงอาจารย์ในคณะต่าง ๆ ว่าตอนนี้มหาวิทยาลัย มีกิจกรรมหรือโครงการ อะไร ส่งข้อมูลข่าวสารและ เชิญชวนให้อาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น ภายใต้โครงการ 9 บวร มีกิจกรรมการทอดผ้าป่า ทอดกฐิน 16 วัด การจัดกิจกรรมไหว้ พระ 19 วัด นิติอาสาสมัครลงไปตามโรงเรียนในเครือข่าย 9 บวร คณะต่าง ๆ บุคลากร ก็ให้การสนับสนุน คณะวิทยาศาสตร์การกีฬาทำวารีบำบัด นำผู้อาวุโสในชุมชนมา ออกกำลังกาย คณะวิศวกรรมศาสตร์ช่วยซ่อมเครื่องเล่นใน โรงเรียนต่าง ๆ คณะเกษตรช่วย ทำแปลงผัก แปลงนาข้าว เลี้ยงเป็ดเลี้ยง ไก่ เพาะเห็ด คณะศึกษาศาสตร์ช่วยสอนพิเศษ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ช่วยสอนภาษาอังกฤษ สัตวแพทย์ช่วยตอนสุนัขตอนแมว ช่วยดูรักษาสัตว์ก็จะครบทุกคณะทุกสถาบัน ก็มีทั้งมหาวิทยาลัยออกไปให้บริการหรือเชิญ เข้ามาเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัย ครูดาม โรงเรียนมาเข้าอบรมค่ายวิทยาศาสตร์ ค่ายคอมพิวเตอร์ ค่ายภาษาอังกฤษ นักเรียนมาเที่ยว เที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน องค์การบริหารส่วนตำบลชุมชนต่างๆสนใจอยากจะเรียนรู้อะไรก็เข้ามา...”

บทบาทของอาจารย์ดังที่กล่าวมาในข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Wade and Demb (2009) ที่ว่า พฤติกรรมการทำงานเพื่อสังคมมีความสอดคล้องกับภารกิจหลักของอาจารย์ใน สถาบันอุดมศึกษา 3 ประการ คือ (1) ด้านการวิจัย แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นรูปแบบการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ช่วยให้การงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ประสบผลสำเร็จ มุ่งเน้นที่กระบวนการสร้างความร่วมมือ (2) ด้านการสอน ใช้แนวคิดการเรียนรู้ จากการให้บริการชุมชน (service learning) เป็นแนวทางในการสอน ประยุกต์การเรียนการสอนให้ เชื่อมโยงกับการบริการสังคม และมุ่งเน้นกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่าง

แท้จริง (3) ด้านการบริการ เกี่ยวพันกับประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่แท้จริง การสร้างสวัสดิการ
สินค้าและบริการสาธารณะ รวมถึงการขยายภารกิจไปสู่การบริการเชิงรุก ให้บริการไปยังสถานที่
ห่างไกล ไปสู่ชุมชนที่ไม่มีโอกาสใช้บริการของสถาบัน

ผู้วิจัยขอแนะนำ การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในตารางที่ 53

ตารางที่ 53 การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

บทบาทของอาจารย์		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ด้านการสอน	1.1 ส่งเสริมให้นิสิตได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง	การฝึกงานในชุมชน ❖ ชุมชนเปรียบเสมือนห้องเรียนที่มีชีวิต การส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ผ่านการฝึกงานในชุมชนและสังคม จะทำให้นิสิตได้รับความรู้และมีประสบการณ์ในทุกมิติ (4) ❖ ปรับปรุงหลักสูตรและสร้างแปลงทดลอง และจัดกิจกรรมฝึกงานที่เชื่อมโยงการสอน การวิจัย และการบริการสังคม (1) ❖ สร้างรายวิชาใหม่ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชนและความรู้ในชั้นเรียน (1) ❖ ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้การทำงานในชุมชนและสังคมในฐานะผู้ช่วยนักวิจัย และติดตามอาจารย์เข้าไปทำงานในพื้นที่ (2) ❖ ปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิชาทางด้านจริยธรรม พยายามเชื่อมโยงหลายๆเรื่องราวในชุมชนและสังคมให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะการปลูกฝังในเรื่อง การเสียสละ การทำประโยชน์ให้กับสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น (1) การฝึกงานในสถานีนีฟีก ❖ ส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงในสถานีนีฟีก (1) พานิสิตเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ ❖ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นิสิต โดยการนำนิสิตเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ เพื่อให้นิสิตได้เห็นสิ่งที่อาจารย์ได้สอนและถ่ายทอดในห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นเป็นทฤษฎี ตำรา หรืองานวิจัย ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีการปฏิบัติงานจริง และมีผลสัมฤทธิ์ที่ได้ออกมาให้เห็น (4) การจัดกิจกรรมค่ายอาสา ❖ ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปทำงานในลักษณะให้บริการชุมชนและสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมความมีจิตอาสาให้แก่ นิสิต (1)	กำหนดในรายวิชา ❖ การส่งเสริมให้นิสิตออกแบบโครงการและเข้าไปปฏิบัติงานจริงตามโครงการที่ได้วางแผนไว้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติงานจริงในชุมชนและสังคม (1) กิจกรรมนิสิต ❖ ส่งเสริมให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคณะ เช่นการออกค่าย การพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นบทบาทในการเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน (1) การฝึกงานในสถานีนีฟีก ❖ มีสถานีนีฟีกทางด้านการเกษตร เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนิสิตในการฝึกปฏิบัติงานจริง และเป็นสถานีนีฟีกสำหรับอาจารย์ในการเพาะปลูก และปรับปรุงพัฒนาพันธุ์พืช องค์ความรู้ที่ได้จากสถานีนีฟีกแห่งนี้นำไปใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน รวมทั้งถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม (1)

ตารางที่ 53 (ต่อ)

บทบาทของอาจารย์		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1.2	ต่อยอดองค์ความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ถ่ายทอดสู่ผู้เรียน	❖ การสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติงานจริงในชุมชนและสังคม และนำความรู้และประสบการณ์ มาถ่ายทอดแก่นักเรียนในชั้นเรียน เพื่อเปิดมุมมอง โลกทัศน์ และให้นักเรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงที่นอกเหนือจากตำรา (3)	❖ การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ให้มีความทันสมัย เหมาะกับเหตุการณ์และบริบทของสังคมไทยอยู่เสมอ และนำมาสอนคิดในชั้นเรียน ซึ่งขณะที่สอนอาจจะพบจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา และอุปสรรคขององค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่นั้น และปรับแก้ร่วมกับนิสิตนักศึกษาจนเป็นองค์ความรู้ที่มีความสมบูรณ์ สามารถนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคมได้ (1)
1.3	ปลูกฝังให้นักศึกษามีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	❖ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักนิสิต อบรมสั่งสอนให้นักนิสิตรู้จักการตอบแทนคุณแผ่นดิน (1) ❖ ส่งเสริมให้นักนิสิตทำงานวิจัยที่สามารถแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคม (1)	
2. ด้านการวิจัย	2.1 เข้าไปเรียนรู้ ศึกษา และหาโจทย์วิจัยจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนและสังคม	❖ การลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จะพบว่าชุมชนนั้นมีปัญหาอยู่จำนวนมาก ซึ่งสามารถนำกลับมาพัฒนาเป็น โจทย์การวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาก็แก่ชุมชน (2)	❖ ลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งอาจจะทำให้อาจารย์ได้ค้นพบปัญหาบางประการที่ชาวบ้านไม่สามารถแก้ไขได้ต้องการความช่วยเหลือนำมาเป็นโจทย์ในการวิจัยและช่วยเหลือชาวบ้าน (2)
	2.2 ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย	❖ ประสานเชื่อมโยงอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในหลายๆสาขา คนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม และตั้งเป็นทีมวิจัย เพื่อร่วมกันพัฒนา โจทย์วิจัยที่มาจากสถานการณ์ ปัญหา หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง และร่วมกันวางแผนทางแก้ไขปัญหาก็แก่ชุมชนและสังคมในทุกระดับ (7)	
	2.3 ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วม (farmers participatory)	❖ เปิดโอกาสให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของแก่นักเรียนในชุมชนและสามารถดำเนินการได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (1)	

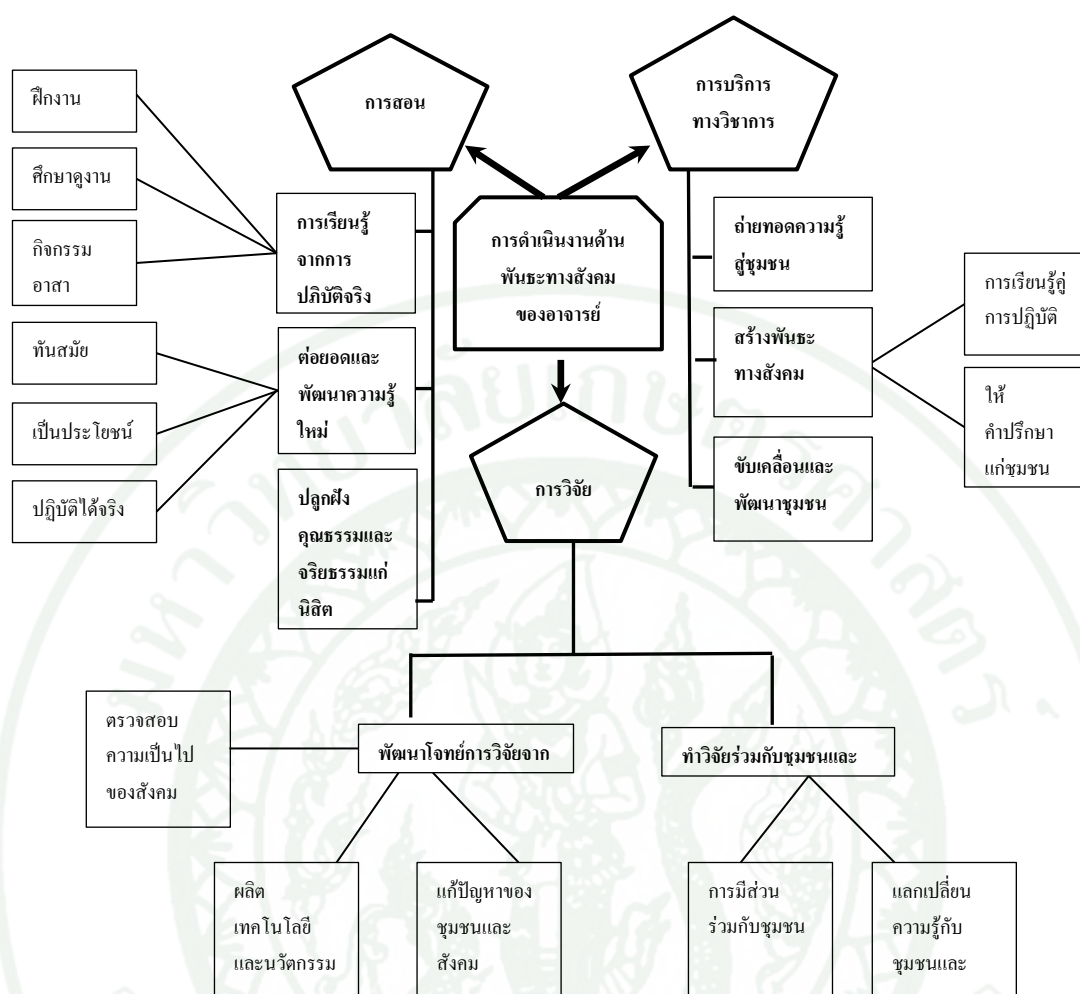
ตารางที่ 53 (ต่อ)

บทบาทของอาจารย์		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
	2.4 สร้างสรรค์งานวิจัยบนแปลงของเกษตรกร	❖ แปลงของเกษตรกรเปรียบเหมือนห้องทดลองที่มีชีวิต เป็นห้องทดลองที่มีลักษณะและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงที่สุด เหมาะสมแก่การนำพันธุ์พืชที่ผลิตได้จากห้องปฏิบัติการมาทดลองปลูกเพื่อประเมินผลลัพธ์ในสภาพการณ์ที่เป็นจริง (1)	
	2.5 ลงพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้กับคนในชุมชนและเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ	❖ ลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชนและเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการเป็นประจำ เพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการที่แท้จริง และระดมความคิดเพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือตอบโจทย์ของชุมชนและสังคมร่วมกัน (1)	
3. ด้านการบริการทางวิชาการ	3.1 ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ใหม่สู่ชุมชนและสังคม	❖ นำองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยไปให้บริการชุมชนและสังคม ผ่านการถ่ายทอดความรู้และนวัตกรรมใหม่เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น (6)	❖ การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยพื้นฐานมาประยุกต์ให้เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และการนำองค์ความรู้ใหม่หรือเทคโนโลยีที่ได้จากการวิจัยที่มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะนำไปใช้งานได้จริงถ่ายทอดสู่ชุมชนผู้ใช้งานจริง ในสถานการณ์จริง (2)
	3.2 การสร้างพันธมิตรทางสังคม	❖ เข้าไปทำงานวิจัยและให้บริการเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดและความต้องการของประชาชน รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเป็นผู้ลงมือแก้ไขปัญหาคอขวดด้วยตนเอง อาจารย์เป็นเพียงที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ (2) ❖ บางครั้งเด็กในชุมชนหลายนั้นมีศักยภาพทางด้านกีฬา แต่ขาดโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริม อาจารย์จึงมีหน้าที่ช่วยเหลือ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้แก่เยาวชนเหล่านี้ (1)	

ตารางที่ 55 (ต่อ)

บทบาทของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
3.3 ขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน	❖ บัณฑิต บัณฑิตบ้าน สร้างนักวิจัยท้องถิ่น (1) ❖ พัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งและคนในชุมชนมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ (1) ❖ จัดประสบการณ์ให้ชาวบ้านได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานรวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ให้คนในชุมชนได้เพิ่มพูนประสบการณ์และพัฒนาทักษะด้านการคิดแก้ไขปัญหา (1)	
3.4 ริเริ่มโครงการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	❖ ริเริ่มโครงการต่างๆ เพื่อชุมชนและสังคม เช่น โครงการ 9 บวร โครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน และมหาวิทยาลัยชานา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการทำต่อเนื่องมาตลอด (1)	
3.5 เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาศึกษาแหล่งเรียนรู้ในวิทยาเขตกำแพงแสน	❖ การสร้างศูนย์การเรียนรู้ขึ้นภายในวิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน (1)	
3.6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนถ่ายทอดความรู้ความสามารถสู่ชุมชนและสังคม	❖ การส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ไปใช้สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมมีความหลากหลายและซับซ้อน ต้องอาศัยองค์ความรู้ในหลายๆ ศาสตร์เพื่อร่วมแก้ปัญหา และตอบโต้ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (1)	

นอกจากนี้ยังสามารถ สรุปตามแผนภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนได้ ในภาพที่ 12

ภาพที่ 10 การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์

การสัมภาษณ์อาจารย์เชิงลึกเกี่ยวกับอุดมการณ์ของอาจารย์ด้านพันธะทางสังคมที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สามารถแบ่งออกเป็น 9 ประการ ดังนี้ 1) มีค่านิยม ทศนคติ และความเชื่อที่ดีต่อการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม 2) รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองและมีใจรักในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม 3) ความมีศักยภาพส่วนบุคคลของอาจารย์ 4) ความมีจิตสาธารณะ 5) มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม 6) มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน 7) ใส่ใจต่อปัญหาของสังคมและแสวงหาองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ 8) มีจิตวิญญาณและความศรัทธาต่อวิชาชีพครู และ 9) นักทุ่มเทผู้เสียสละ

1. มีค่านิยม ทัศนคติ และความเชื่อที่ดีต่อการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

อาจารย์ของวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนใหญ่ที่ทำงานเพื่อสังคม มักได้รับการถ่ายทอดคุณลักษณะการทำงาน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อแนวคิด ตลอดจนความรู้สึกรักและความต้องการที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มาจากบูรพาจารย์หรืออาจารย์อาวุโส ที่ทำงานใกล้ชิดด้วย เรียกว่าเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ว่า

“...คนที่มาเป็นอาจารย์โดยเฉพาะอาจารย์รุ่นเก่า ๆ มักจะถูกปลูกฝังโดยจากอาจารย์อีกที เป็นการถ่ายทอด อาจารย์คนหนึ่งมีลูกศิษย์กันกุฎิซึ่งจะคอยติดตามอาจารย์ไปทุกแห่ง ซึ่งระบบการสร้างอาจารย์สมัยก่อนเป็นแบบนั้น เพราะฉะนั้นอาจารย์อาวุโสหรือ อาจารย์ผู้ใหญ่ก็จะมีลูกศิษย์ที่ ได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังในเรื่องขององค์ความรู้ ทัศนคติ และนิสัยการทำงาน...”

2. ระบุบทบาทหน้าที่ของตนเองและมีใจรักในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

อาจารย์ที่ทำงานในภาคชุมชนต้องเป็นคนที่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองอยู่เสมอ มีใจรักในการทำงานร่วมกับชุมชน มีความอดทน รับฟังปัญหาและ ขอมรับในศักยภาพของชุมชน

“...คนที่ทำงานภาคชุมชนต้องมีใจรัก ถึงอยากจะลงไปทำ เพราะถ้าใจไม่รักทำไม่ได้หรอก การทำงานในชุมชนไม่ใช่การนั่งอยู่ในห้องแอร์ แต่ต้องตากแดดและเข้าไปคลุกคลีกับคนในชุมชน และ สิ่งหนึ่งเมื่อเข้าไปในชุมชน คือ ต้องไปฟัง ชาวบ้านเขาบ่นหรือระบายถึงสภาพปัญหา หรือการทำงาน ซึ่งเป็นธรรมชาติของคนในชุมชน อาจารย์บางคนถ้าลงไปแล้วไม่รู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

3. ความมีศักยภาพส่วนบุคคลของอาจารย์

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม บางครั้งอาจไม่ได้รับทุนสนับสนุนในการทำงาน หรือมีทุนไม่เพียงพอต่อการทำงาน อาจารย์ที่สมัครใจเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจึงต้องมีศักยภาพในการหาเงินทุนจากแหล่งอื่น เพื่อเอามาส่งเสริมและดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ “.....ถ้าอาจารย์เค้ามีศักยภาพ คือ มีสถานะทางการเงินดี เค้าอยากจะทำงานเพื่อชุมชนและสังคม.....”

ศักยภาพอีกประการที่อาจารย์ควรต้องมี ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าไว้ คือ ความสามารถในการคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม เพราะปัญหาในชุมชนและสังคมนั้นสามารถเกิดขึ้นซ้ำได้เสมอ อาจารย์คิดวางแผนตั้งแต่การสำรวจสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม การหาแนวทางป้องกันมิให้ปัญหาเกิดขึ้นได้อีกหรือการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาก็อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม และติดต่อประสานงานหน่วยที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกัน

“...พุงด่ายๆคือเราที่ต้องรู้ปัญหา หาวิธีแก้ปัญหา รวมทั้งหาวิธีป้องกันไม่ให้เค้าเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในอนาคต คล้ายๆ one stop service ต้องพยายามคิดให้จบเลยว่าถ้าเค้าเจอปัญหาแบบนี้ ต้องแก้ยังไง ต้องดำเนินติดต่อใคร และครั้งหน้าจะต้องป้องกันอย่างไร ต้องพยายามคิดเป็นองค์รวมทั้งหมด ชาวบ้านชอบแบบนี้ ชุมชนชอบแบบนี้ ถ้าเกิดไปคิดเป็นข้อๆ บางทีมันซ้ำแล้ว ก็อาจจะทำให้มันเกิดความเสียหายด้วย...”

นอกจากนี้ อาจารย์ยังงาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมว่า อาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องมีคุณลักษณะในการร้อยเรียงเรื่องราวระหว่างภายนอกมหาวิทยาลัยกับภายในมหาวิทยาลัย กล่าวคือ มีความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการในรั้วมหาวิทยาลัยกับสถานการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้ รวมทั้งมีความสามารถในการเชื่อมโยงประสบการณ์และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมสู่การเรียนการสอนในชั้นเรียน

“...การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมเกิดขึ้นจากตัวอาจารย์เองจะสามารถออกแบบพันธกิจ 4 ประการนี้ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับเรื่องราวภายนอกมหาวิทยาลัยและในมหาวิทยาลัยได้อย่างไร ถ้าอาจารย์ร้อยได้ชีวิตของอาจารย์คนนี้จะเป็ชีวิตที่บูรณาการเป็นชีวิตที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวทุกสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เช่น อาจารย์จบทางด้านนี้มากก็จะเชี่ยวชาญแต่ด้านนี้เลย ส่วน

อาจารย์อีกคนที่เชี่ยวชาญอีกเรื่องหนึ่ง แต่เรื่องราวโลกภายนอกในชุมชนในสังคมมันมีร้อยแปดพันเก้าเรื่อง และเมื่อเราเข้าไปในชุมชน ไม่มีทางที่ความรู้ความสามารถและความถนัดของเราจะตรงกับปัญหาของชุมชนพอดีเลย ถ้าเราหยิบเฉพาะส่วนที่เราสนใจมาศึกษา บางทีกลายเป็นเราไม่เข้าใจความจริง หรือปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ดังนั้นการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม ควรทำทั้งระบบ โดยการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลาย ๆ ศาสตร์เข้ามาด้วยกัน...”

4. ความมีจิตสาธารณะ

อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่กล่าวถึงลักษณะของอาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมสอดคล้องกันว่า การทำงานในชุมชนและสังคมอาจต้องใช้เวลาและทุนทรัพย์ส่วนตัวมาก และได้รับผลตอบแทนน้อยมากหรืออาจจะไม่มีเลย อาจารย์ที่เข้ามาทำงานด้านนี้จึงควรต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีสำนึกในหน้าที่ของนักวิชาการที่ต้องช่วยเหลือและให้บริการแก่ชุมชนและสังคมและมีจิตสาธารณะ คือ มีใจ อยากจะ “ให้” มากกว่า “รับ” พร้อมทั้งจะเสียสละทั้งทุนทรัพย์ส่วนตัวและเวลาเป็นต้นแบบที่ดี มีความเมตตา ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาสโดยไม่หวังผลตอบแทน รวมทั้งทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการทำงาน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาก็แก่ผู้ที่เดือดร้อน ดังนี้

“...ในมหาวิทยาลัยทั้งหมดแยกเป็นอาจารย์ที่มีจิตสาธารณะกับอาจารย์ที่ไม่มีจิตสาธารณะ อาจารย์ที่มีจิตสาธารณะอยากจะช่วยชุมชน อันนี้ก็แน่นอน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของคน ถ้าว่าจะสร้างจิตสำนึกกันยังไง ก็ต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างเปิดโอกาสให้คนที่ด้อยโอกาสดูว่ามีโอกาสร่วมเรียนรู้ ให้เค้าร่วมวางแผน ร่วมทำ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...ลักษณะของอาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ประการแรกจะต้องเป็นคนที่มีความตั้งใจดี อยากช่วยเหลือคนในชุมชนจริง ๆ คิดว่าตอนนี้เราสามารถที่จะทำตัวให้มีประโยชน์ได้...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...แนวคิดมิติทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้เกิดคำถามว่าเราเกิดมาเพื่ออะไร เราเกิดมาเพื่อสร้าง
ความดีใช่ไหม เวลาที่มีอยู่ในโลกใบนี้เราจะทำอะไรให้เกิดประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ประโยชน์ร่วม
ให้มากที่สุด...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...คนที่ทำงานชุมชนได้ก็ต้องมีใจอยากช่วยเหลือชาวบ้าน ต้องมีจิตใจที่คิดว่าจะไม่ไปเอา
ประโยชน์จากเขา คิดเพียงว่าเข้าไปแล้วให้อะไรแก่ชุมชนได้บ้าง ถึงจะทำให้เกิดความไว้วางใจจาก
ชาวบ้าน เพราะการเข้าไปในชุมชนเชื่อว่าเขาจะไว้วางใจเราทุกครั้ง...” (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์,
สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...คำว่า *social engagement* มันต้องเกิดจากใจ และการตกลงใจที่จะทำเพื่อสังคมของ
นักวิจัย หากนักวิจัยทำงานเพื่อตำแหน่งทางวิชาการ จะไม่เกิด *social engagement* แต่จะเกิดความก้าวหน้า
ทางวิชาการในลักษณะอื่น...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ตอนนี้พื้นที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งลดไป 80% มีโรคระบาดเกิดขึ้นในหน่อไม้ฝรั่ง ในนครปฐม
ราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี ท่านเกษตรจังหวัดได้เล็งปัญหาและต้องการการแก้ไข จึงหา
คนมาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว สุดท้ายเขารู้ว่าผมเคยทำวิจัยหน่อไม้ฝรั่ง เขาก็เลยมาเชิญผมไปช่วย
ดูที่แปลงปลูกเขาก็ไปดูแปลงปลูกว่ามีปัญหาอะไร สุดท้ายก็มาประเมินผล แยกเชื้อต่าง ๆ ทำให้
เขาโดยไม่มีทุนอะไรเลย แต่เราสำนักในหน้าที่ของเรา ช่วยเขาได้ก็ต้องช่วย จังหวัดเขามาขอเรื่อง
มีหนังสือมาขอตัวไปช่วย ผมก็แยกเชื้อให้เขาเสร็จ รู้ปัญหารู้อะไรก็หาวิธีแก้ปัญหาให้เขาเขาก็
เชิญผมไปบรรยาย พูดคุยปรึกษาหารือ อันนี้คือสิ่งที่เราช่วยเขาจริงๆ เพราะเขาไม่มีคนช่วยเขาไม่
มีทุนอะไรให้เราเลย...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

5. มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของนักวิจัยที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ มีอุดมการณ์ใน
การทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคมอย่างชัดเจน รวมทั้งมีความมุ่งมั่น และตั้งใจที่จะทำงานให้สำเร็จ
ตามเป้าประสงค์ และไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ อาจารย์สาย
วิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่แสดงความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

“...ด้วยความเป็นอาจารย์ได้ตั้งปณิธานไว้ว่า งานวิจัยที่เกิดขึ้นจะไม่เกิดจากสิ่งที่เราสนใจเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะเป็นสิ่งที่กำลังเป็นสถานการณ์หรือเป็นปัญหาหรือเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากภายนอกจริง ๆ แล้วเราอยากจะมีส่วนร่วมเข้าไปช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น...” (อาจารย์งาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...อาหมุมนเป็นตัวตั้งเอาสังคมเป็นตัวตั้ง แล้วเรามี Entry Point จุดเริ่มต้นที่เราจะเข้าไปเอาความรู้ความสามารถประสบการณ์ที่มีไปแบ่งปันกับคนอื่นอย่างไร ขณะเดียวกันสิ่งที่เราได้เรียนรู้ก็จะเอามาเป็นโจทย์หรือเป็นคำถามในการสืบค้นข้อมูลในการทำงานวิจัยต่อ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ถ้าจะไปทำกับชุมชนต้องมีความมุ่งมั่นว่าเราจะทำสิ่งนี้เพื่อเขาเป็นหลัก ถ้าเราไม่เข้าใจปัญหาแล้วเข้าไปทำงานอาจจะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ หรือเราอาจจะไปให้คำแนะนำในสิ่งที่ทำไม่ได้ ซึ่งจะทำให้ความร่วมมือระหว่างกันไม่ก้าวหน้าแล้วก็จบไม่ได้...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร. วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...เพราะว่าเรามีเป้าหมายในการพัฒนาที่ต้องการนำงานวิจัยของเราไปถ่ายทอดสู่ผู้ผลิตจริง ๆ และให้เกิดผลตามที่ได้คาดหวังไว้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...นักวิชาการที่เข้าไปในชุมชนต้องมีความเชื่อมั่น ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ อุดมการณ์ การเสียสละ มีจิตสาธารณะสูงมาก ๆ และต้องมีความรู้รอบด้าน ต้องเป็นนักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพราะภาพลักษณ์ของข้าราชการที่ลงไปชุมชนเหมือนกับว่าไปให้ชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือตัวหนึ่งเท่านั้นเอง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

6. มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน

ในระหว่างการทำงานในชุมชนและสังคมมักจะมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นอยู่เสมอ สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยหรืออาจารย์ที่ทำงานในชุมชนและสังคมต้องมี คือ ความอดทนต่อความยากลำบาก และปัญหาที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะต่อสู้และแก้ไขต่อปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปตาม

เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ “...อาจารย์มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ต้องให้บริการแก่สังคมและต้องมีความอดทนเพราะบางครั้งการลงพื้นที่อาจจะมิอุปสรรค เช่น การเดินทางไม่สะดวก ที่พักอาศัยไม่สะดวก และต้องเข้าใจเกษตรกร...” (ศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ วรรณธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

7. ใส่ใจต่อปัญหาของสังคม และแสวงหาคำความรู้ใหม่อยู่เสมอ

อาจารย์จากสายวิทยาศาสตร์ 4 ท่านได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับลักษณะของอาจารย์ที่เข้าไปทำงานเพื่อสังคมคือ อาจารย์ต้องมีความสนใจใฝ่รู้เกี่ยวกับปัญหาของชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปศึกษาและสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมก่อนที่จะเข้าไปดำเนินโครงการหรือการจัดกิจกรรมในชุมชนและสังคม จะช่วยให้อาจารย์มีความเข้าใจในชุมชนมากขึ้น สามารถวางแผนหาแนวทางแก้ไขเพื่อนำไปเสนอแนะและแลกเปลี่ยนร่วมกันกับชุมชนและสังคม นอกจากนี้เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมมีความการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัต อาจารย์จึงต้องมีลักษณะเป็นผู้ที่พร้อมจะพัฒนาตนเองและแสวงหาคำความรู้ใหม่อยู่เสมอ รวมทั้งอาจารย์ต้องมีความเป็นเครือข่ายที่ดี คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เข้ามาทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนและสังคมร่วมกัน “...มีความเข้าใจปัญหาของชุมชนนั้นที่จะไปจริง ๆ มิฉะนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จ...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...มีความละเอียดอ่อน สนใจ ใฝ่รู้เอาใส่ใจต่อพื้นฐานความรู้และปัญหาของคนในชุมชนเป็นหลัก รวมทั้งมีการประยุกต์ใช้ภาษาที่ชุมชนสามารถเข้าใจง่ายและไม่เป็นวิชาการมากเกินไป...” (อาจารย์ ดร.ประภา โห้สกลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การทำงานในชุมชนและสังคม จริงๆ แล้วก็ต้องรู้ปัญหาของเขาก่อนว่ามีปัญหาอะไร... แล้วเราจะไปแก้ปัญหาให้เขาอย่างไร เพราะถ้าเกิดเราเอาสิ่งที่เขาไม่ได้ต้องการไปให้เขาอาจจะไม่สนใจ เขาอาจจะไม่ให้ความร่วมมือ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

“...บทบาทหน้าที่ในการ Engagement ตัวอาจารย์ต้องไปเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาตนเอง เช่น ยุคที่เศรษฐกิจของประเทศเกิดปัญหาจะมีกองทุนที่เรียกว่า SIF (social investment fund) กองทุน

เพื่อการพัฒนาทุนทางสังคม อาจารย์ก็ได้มีโอกาสเป็นคณะกรรมการระดับภาคตะวันตก ก็ไปเรียนรู้เครื่องมือในการทำงานให้ชุมชนเข้มแข็ง และ แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เป็นต้น...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

8. มีจิตวิญญาณและความศรัทธาต่อวิชาชีพครู

ครูที่ดีจะมองทุกคนที่พร้อมจะพัฒนาและต้องการศึกษาหาความรู้ ซึ่งไม่จำกัดเพียงลูกศิษย์เฉพาะในห้องเรียน ยังหมายรวมถึงคนในชุมชนและสังคมที่พร้อมจะรับการพัฒนา ด้วยการสอนให้คนเป็นคนดี มีความรู้คู่ธรรม มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีเยี่ยมเป็นความภาคภูมิใจของครู ดังที่ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ว่า

“...ผมก็อยากทำเพราะผมคิดว่าเวลาเราเป็นครู ถ้ามองในภาพครูสอนลูกศิษย์ ลูกศิษย์จบการศึกษานั้นคือผลผลิตของเรา แต่ในส่วนหนึ่งลูกศิษย์เราก็คือคนในชุมชนเหมือนกัน ความ เป็นครู ไม่จำเป็นต้องมองตัวลูกศิษย์อย่างเดียวเราสอน ใครก็ได้ที่เค้าพร้อมพัฒนาเราก็สอนความรู้ คุณธรรม จริยธรรมให้เค้าเพื่อให้เค้าเป็นคนดี สิ่งที่เราภาคภูมิใจคือเวลาทำสำเร็จยังมีเด็กบางคนยังนึกถึงเรานึกถึงคำสอนเรายังทำตัวน่ารักเหมือนตอนอยู่กับเรา เหมือนกับเค้า นำคำสอนของเราไปใช้ประโยชน์ไปปฏิบัติตัวต่อ...”

9. นักทุ่มเทและผู้เสียสละ

การทำงานในชุมชนและสังคมเป็นงานที่มีความละเอียดและซับซ้อนต้องใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมากเพื่อช่วยแก้ไขปัญาและพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จดังเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งในระหว่างการค้าเนินโครงการและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนและสังคมนั้น นักวิจัยที่ดีควรลงพื้นที่เป็นประจำ สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อพบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของคนในชุมชนและสังคม รวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ซึ่งการทำงานในด้านนี้นักวิจัยต้องเป็นบุคคลที่พร้อมจะทุ่มเทความรู้ความสามารถ และอุทิศเวลาเพื่อเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...โครงการ 9 บวร ทำมา 3 ปีแล้ว เริ่มตั้งแต่ปี 54 ตอนนี้เข้าสู่ปีที่ 4 ตามวาระที่ผมมาดำรงตำแหน่ง ที่ผ่านมามีได้รับความร่วมมือที่ดี และได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในทุกเดือน และทำต่อเนื่องกันมาตลอด ในช่วงเริ่มแรกโครงการ ได้มีการจัดกิจกรรมทุกสัปดาห์ด้วย ผู้บริหารลงพื้นที่ ไปเพื่อพบปะพูดคุยกับชาวบ้านทุกวันพุธ เพื่อแลกเปลี่ยนและสอบถามปัญหาจากชาวบ้าน ตอนนี้ก็มีผู้เข้าร่วมโครงการ 9 บวรกับมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น 15 องค์กรบริหารส่วนตำบล 1 เทศบาล 16 วัด 20 โรงเรียน ที่อยู่ในเครือข่าย 9 บวร ผมลงไปพบทุกคน ตั้งแต่นายกเทศมนตรี นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้กำกับ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาล ผู้อำนวยการ โรงเรียนการบิน หน่วยงานเหล่านี้ล้วนเป็นพันธมิตรเราหมด ซึ่งก็ทำไม่ได้ง่ายมากนัก ต้องทุ่มเทและใช้เวลา...”

ผู้วิจัยขอแนะนำ อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ จำแนกตามแหล่งข้อมูล ในตารางที่ 51

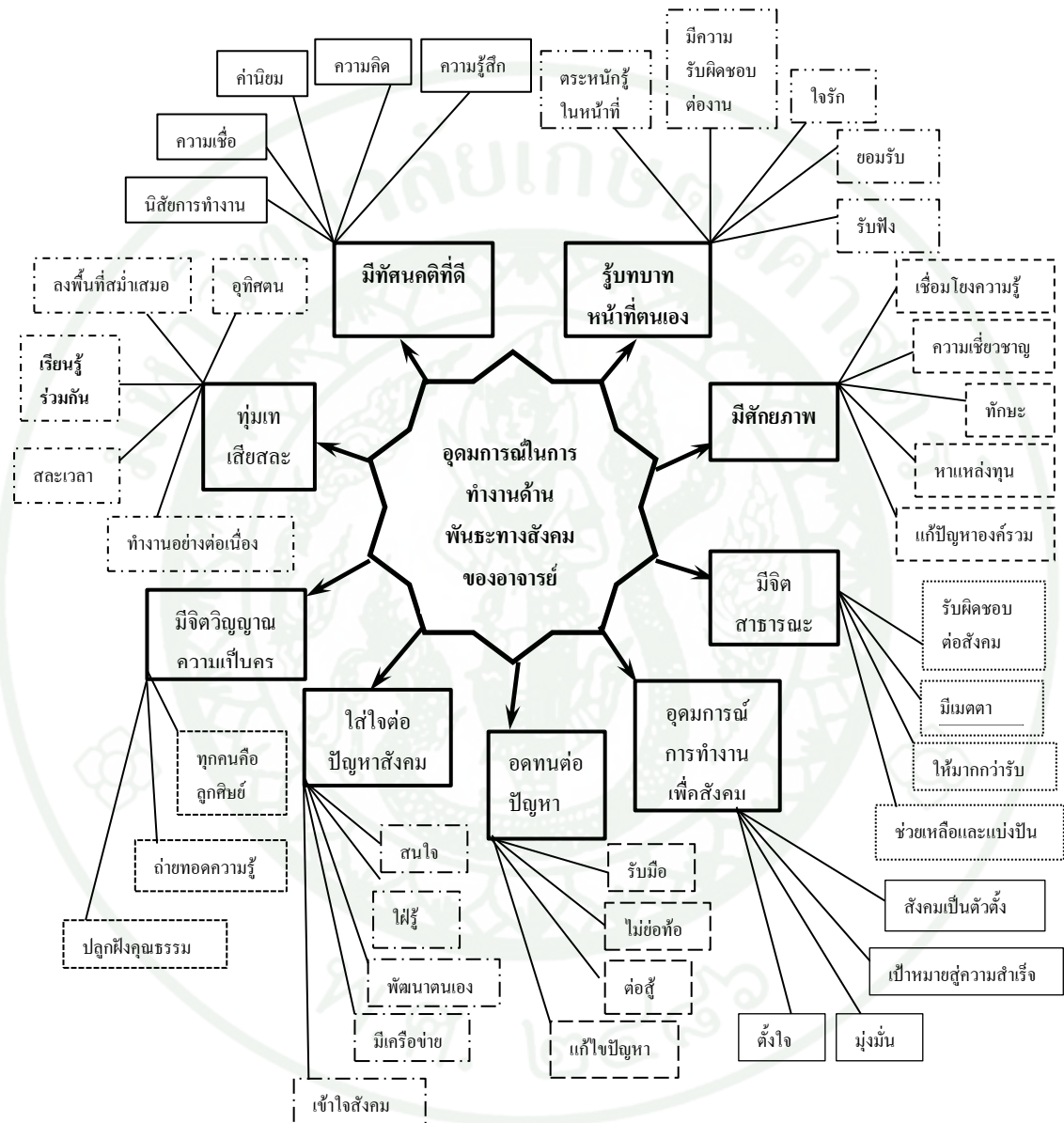
ตารางที่ 54 อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์

อุดมการณ์ในการทำงานด้าน พันธะทางสังคมของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. มีค่านิยม ทศนคติ และความเชื่อที่ดี ต่อการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม		❖ ได้รับการปลูกฝัง ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ และนิสัยในการทำงานมาจากอาจารย์รุ่นเก่า (1)
2. รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองและมีใจ รักในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	❖ มีความรักในงานที่ทำ จะทำให้เกิดความสุข มีความรู้สึกรักอยากทำ และพร้อมที่ เผชิญกับปัญหาและหาแนวทางแก้ไขโดยไม่ย่อท้อ (1)	❖ รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง มีใจรัก ในการ ทำงานร่วมกับชุมชน มีความอดทน รับฟัง ปัญหาและ ขอมรับในศักยภาพของชุมชน (1)
3. ความมีศักยภาพส่วนบุคคลของ อาจารย์	❖ มีศักยภาพในการหาเงินทุนจากแหล่งอื่น เพื่อนำมาขับเคลื่อนโครงการให้ ประสบความสำเร็จ (1) ❖ มีความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับสถานการณ์และ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้ (2) ❖ มีลักษณะการคิดแก้ปัญหาแบบองค์รวม (1)	
4. ความมีจิตสาธารณะ	❖ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีสำนึกในหน้าที่ของนักวิชาการที่ต้องช่วยเหลือ และให้บริการแก่ชุมชนและสังคมและมีจิตสาธารณะ คือ มีใจ อยากจะ “ให้” มากกว่า “รับ” พร้อมที่จะเสียสละทั้งทุนทรัพย์ส่วนตัวและเวลา เป็นต้นแบบที่ดี มี ความเมตตา ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาสโดยไม่หวังผลตอบแทน รวมทั้ง ทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการทำงาน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหามาให้แก่ผู้ที่เดือดร้อน (8)	
5. มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชน และสังคม	❖ มีอุดมการณ์ ความมุ่งมั่น และตั้งใจในการทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนและ สังคมให้สำเร็จตามเป้าประสงค์อย่างชัดเจน ไม่ย่อท้อและล้มเลิกกลางคัน (6)	

ตารางที่ 54 (ต่อ)

อุดมการณ์ในการทำงานด้าน พันธะทางสังคมของอาจารย์	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
6. มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน	❖ มีความอดทนต่อความยากลำบากและปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนิน โครงการ และพร้อมที่ต่อสู้และแก้ไขต่อปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปตาม เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ (1)	
7. ใส่ใจต่อปัญหาของชุมชนและสังคม และกระตือรือร้นที่จะแสวงหาคำตอบ ใหม่อยู่เสมอ	❖ มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (2) ❖ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับปัญหาของชุมชนและสังคมก่อนที่จะเข้าไปทำงานใน ชุมชนและสังคม จะช่วยให้เกิดความเข้าใจชุมชนมากขึ้น และสามารถวางแผน หาแนวทางแก้ไขเพื่อนำไปเสนอแนะแลกเปลี่ยนกับชุมชนและสังคม (2)	
8. มีจิตวิญญาณและความศรัทธาต่อ วิชาชีพครู	❖ ครูที่ดีจะมองทุกคนที่พร้อมจะพัฒนาและต้องการศึกษาหาความรู้ ซึ่งไม่จำกัด เพียงลูกศิษย์เฉพาะในห้องเรียน ยังหมายรวมถึงคนในชุมชนและสังคมที่พร้อม จะรับการพัฒนด้วย (1)	
9. นักทุ่มเทผู้เสียสละ	❖ ลงพื้นที่เป็นประจำ สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อพบปะ พูดคุย และ แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของ คนในชุมชนและสังคม (1) ❖ พร้อมจะทุ่มเทความรู้ความสามารถ และอุทิศเวลาเพื่อเข้าไปทำงานในชุมชน และสังคม (1)	

นอกจากนี้ จากข้อค้นพบดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภาพ อุดมการณ์ในการทำงานด้าน
พันธะทางสังคมของอาจารย์ ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสนดังนี้

ภาพที่ 11 อุดมการณ์ในการทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์

หลักการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

จากการสัมภาษณ์อาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ปรากฏว่ามีอาจารย์สายวิทยาศาสตร์ 4 ท่านได้บอกเล่าถึงแนวทางการเข้าไปดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

ในการเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม อันดับแรกที่ผู้วิจัยต้องทำ คือ การเข้าไปศึกษาและทำความเข้าใจกับปัญหาที่แท้จริงของชุมชนด้วยตนเอง

2. ศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

เมื่อทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม สิ่งต่อไปที่นักวิจัยพึงกระทำ คือ การสอบถามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ได้รับผลกระทบจากการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมในทุกภาคส่วน เพื่อหาประเด็นที่เป็นความต้องการที่แท้จริงของคนทุกภาคส่วนร่วมกัน

3. ลำดับความสำคัญของปัญหา

อาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจะทราบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นอาจารย์จึงต้องสอนให้คนในชุมชนเรียนรู้การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจากที่สำคัญมากที่สุดไปสู่ปัญหาที่สำคัญน้อยที่สุด จะทำให้เห็นว่าปัญหาใดที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

4. ร่วมสะท้อนปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไข

การเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนได้นั้น อาจารย์ต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนได้สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรง ดังนั้นอาจารย์จึงทำหน้าที่ในการจัดเวทีหรือรวมกลุ่มของตัวแทนให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมกันการสะท้อนปัญหา

5. บูรณาการองค์ความรู้ในหลายๆ ศาสตร์

ปัญหาในชุมชนมีความซับซ้อนและหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอาจารย์จึงทำหน้าที่ในการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายๆ ศาสตร์มาใช้ในแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม

6. จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

สร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการฝึกปฏิบัติจริง

7. ส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

อาจารย์เข้าไปทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง เช่น จัดประสบการณ์ให้คนในชุมชนได้ไปศึกษาดูงาน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ซึ่งจะเป็นเพิ่มพูนประสบการณ์และพัฒนาทักษะด้านการคิดแก้ไขปัญหา และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนและสังคม โดยมีหลักการ 3 ประการ คือ (1) ชวนเชื่อ คือ การอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ของความรู้หรือเทคโนโลยีที่นำมาถ่ายทอด (2) ชวนทำ การชักชวนให้คนในชุมชนลงมือปฏิบัติทดลองทำ โดยการประยุกต์ใช้สิ่งต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่ เป็นการฝึกกระบวนการคิดให้แก่นคนในชุมชน (3) ช่วยให้อำนาจ คือ การสอนให้ความรู้แก่ชาวบ้าน สอนให้รู้จักคิด และทำได้ในทุกขั้นตอน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าให้ฟังว่า

“...มีคนเข้ามาดูงานในมหาวิทยาลัยตลอด กระบวนการของอาจารย์มี 3 ขั้นตอนคือ (1) ชวนเชื่อ ชวนเชื่อว่าถ้านำของเหลือใช้มาแปรรูปเป็นพลังงานมันดียังไง จะมีตัวเลขบอกว่าถ่าน 1 กิโลได้แก๊สเท่าไร เศษอาหาร 1 กิโลได้แก๊สเท่าไร ทดแทน LPG เป็นเงินเท่าไร มันดีไหม (2) ชวนทำ คือ ถ้าจะทำแบบนี้ก็ไปดูที่บ้านมีเศษอาหารเท่าไร มีอะไรทำอะไรจะใช้ได้ยังไง เพื่อให้ทุกคนทำได้เลย (3) ช่วยให้อำนาจ คุณมีโครงการแล้วอยากให้ศูนย์ช่วยเหลือยังไงก็ทำหนังสือมาเราก็จะออกแบบให้...”

8. ประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน

เมื่อเสร็จสิ้นโครงการที่มหาวิทยาลัยทำร่วมกับชุมชนและสังคม ควรมีการประเมินผลและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ว่าเมื่อมหาวิทยาลัยจากมาแล้วชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้เองหรือไม่ และเกิดปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างที่มหาวิทยาลัยควรเข้าไปช่วยเหลือ รวมทั้งสอบถามความต้องการจากชุมชนและสังคมด้วยว่า มีความต้องการดำเนินการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในส่วนใดต่อไปบ้าง

9. ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการ

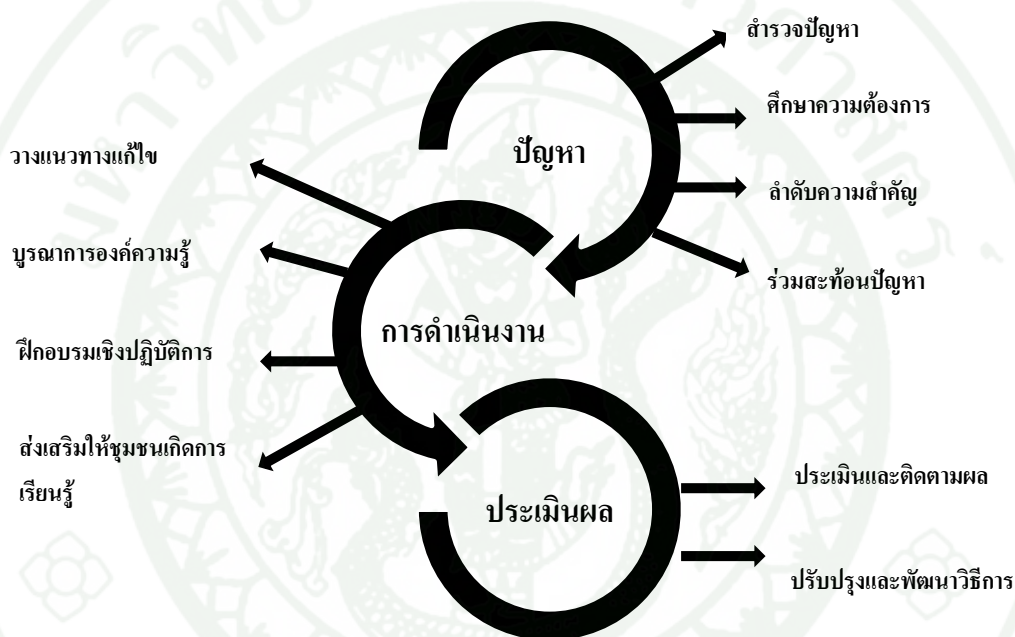
นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินและติดตามผลมาพัฒนาและปรับปรุงแนวทางการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม รวมทั้งพัฒนาวิชาการ และเทคโนโลยีให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพปัญหาของชุมชนและสังคมให้มากที่สุด โยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนา จากการสะท้อนปัญหาของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง

“...การบูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนา โดยนำนักวิชาการและคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องในทุกศาสตร์ ไปร่วมฟังการสะท้อนปัญหาของเกษตรกร ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข ทำประชาพิจารณ์แต่ละหมู่บ้าน ให้เขาสะท้อน จัดอันดับเรื่องด่วนที่ควรทำ เริ่มจากสิ่งที่เป็นปัญหาที่แท้จริงและให้เกษตรกรสะท้อนปัญหาและร่วมวางแผนการวิจัย การจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรียนรู้ด้วยตนเอง จากนั้นก็ทำ *on farm research* กับเกษตรกร ใช้แปลงของเกษตรกรเองที่เป็นอาสาสมัคร ประมาณ 6 ปี ตั้งเป็นกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ด้วยตนเอง พอเราจากมาเขาสามารถตั้งเป็นกลุ่มข้าวเกษตรอินทรีย์ ที่อุทอง จระเข้สามพราน จ.สุพรรณบุรี และ เขาต่อ ยอดเองเป็นข้าวอินทรีย์ ทำ *on farm research* พาไปศึกษาดูงาน จัดระดมความคิดเห็น พาไปดูแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จเพื่อเติมเต็มในส่วนที่เขาขาด จนเกิดความมั่นใจ ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...โครงการข้าวที่ผมทำ ถ้าอยากให้พันธุ์ข้าวได้ผลผลิตจริง ๆ เราต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จุดเริ่มต้นเราไปวิเคราะห์ปัญหาการผลิตข้าวชนิดนี้ว่ามันมีปัญหาอะไร เราก็มาแก้ปัญหาด้วยการใช้วิธีการปรับปรุงพันธุ์ ชุมชนที่เราพูดถึงไม่ใช่แค่เกษตรกร ต้องดูผู้บริโภคด้วย ผู้บริโภคต้องการอะไร และผู้บริโภคควรจะได้อะไรเพิ่มเติมที่ดีกว่าที่เคยมี ถ้าเราวิเคราะห์ 2 จุดนี้ คือ ความต้องการของเกษตรกร และความต้องการของผู้บริโภค

แล้วก็มาสร้างเป็นพันธู์ข้าวที่จะตอบสนองความต้องการ ของทั้ง 2 กลุ่ม บางทีก็ทำได้กับ บางกลุ่ม บางทีก็ไม่สามารถสนองกับอีกกลุ่ม *engagement* ก็คือเราก็ไปแก้ไข เช่น ข้าวไรซ์เบอร์รี่ตอบสนองได้ดีกับผู้บริโภคมากแต่กับเกษตรกรยังเลี้ยงยากอยู่...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพหลักการดำเนินงานด้านพันธู์ทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนได้ในภาพที่ 12

ภาพที่ 12 หลักการดำเนินงานด้านพันธู์ทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

กรณีศึกษาการดำเนินงานด้านพันธู์ทางสังคมของอาจารย์

จากการสัมภาษณ์เป็นกรณีศึกษาเพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานด้านพันธู์ทางสังคมของอาจารย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ข้อคิดในเรื่อง 1) การสร้างความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยกับโรงเรียน 2) การขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน 3) การพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงการเรียน การสอนในชั้นเรียนกับการเรียนรู้ในชุมชน 4) การส่งเสริมอาชีพในเกษตรกร 5) การใช้เครือข่ายไตรโคเตอร์ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร (การตอบสนองความต้องการของเกษตรกร) 6) การสร้างเครือข่ายแก่กลุ่ม เกษตรกร 7) การให้บริการทางสังคม 8) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคม และ 9) โครงการ ผลิตข้าวโภชนาการสูง แบบอินทรีย์ครบวงจร ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 3 การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียน

การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน

ตำแหน่ง : หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงานและสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน

หลักการและแนวคิด : เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย และการขาดแคลนพลังงานในอนาคต จำเป็นต้องสร้างพลังงานทดแทนขึ้นจากสิ่งที่เหลือใช้และไม่ได้ใช้ประโยชน์ จึงสร้างต้นแบบพลังงานทดแทน โดยนำชีวมวลมาผลิตเป็นถ่านอัดแท่งและแปรรูปเป็นแก๊สร้อน และนำขยะมาแปรรูปเป็นพลังงานด้านต่าง ๆ

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม : เปิดศูนย์พลังงานและสิ่งแวดล้อมให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานด้านไบโอแก๊ส และแก๊สชีวภาพ บริการให้คำปรึกษาคูบวงจร และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

สิ่งจูงใจ : ภาระหน้าที่ความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องการแก้ไขปัญหารองขยะ และสร้างพลังงานทดแทนให้แก่ชุมชนและสังคม

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม : ความร่วมมือพัฒนาเกษตรชลประทานอาหารเพื่อความยั่งยืนในระดับโรงเรียน

สถานที่ : โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์โครงการ :

- นำขยะภายในโรงเรียนมาแปรรูปเป็นพลังงาน
- สร้างสถานการเรียนรู้ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน

หลักการ : ถ่ายทอดความรู้สู่ครูบวจร

กระบวนการดำเนินงาน :

- 1) โรงเรียนตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับขยะในโรงเรียน
- 2) โรงเรียนเข้ามาศึกษาดูงาน ณ ศูนย์พลังงานฯ
- 3) โรงเรียนติดต่อขอความร่วมมือจากศูนย์พลังงานในการจัดการขยะในโรงเรียนและสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
- 4) ศูนย์พลังงานเข้าไปติดตั้งสถานการเรียนรู้
- 5) ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้แก่บุคลากรของโรงเรียนและให้บุคลากรของโรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง

ผลการดำเนินงาน :

- 1) โรงเรียนมีการดำเนินโครงการด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 2) นำความรู้ไปใช้ประกอบการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
- 3) สร้างความตระหนักในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่บุคลากรและนักเรียน

กรณีศึกษาที่ 4 การขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน

การขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน

รองศาสตราจารย์ เอ็มอร อังสุรัตน์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์การเกษตร คณะเกษตรกำแพงแสน

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม: เข้าไปทำงานวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นงานวิจัยเชิง

บูรณาการ โดยการนำศาสตร์ต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์สังคม และเทคโนโลยีต่าง ๆ มาเพิ่มเติม เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนา และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เช่น การพัฒนาศักยภาพการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อชุมชนอย่างยั่งยืน ได้นำอาจารย์ด้านโรคพืช พืชไร่ ปฐพีวิทยา กัญญาวิทยา ด้านต่างๆ ไปทำงานร่วมกับเกษตรกรขับเคลื่อนทั้งด้านการผลิตและการตลาด ภายใต้การฝึกปฏิบัติจริง

หลักการดำเนินงาน : การช่วยให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ (help them to help themselves) การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข และรวมถึงบทบาทในการเข้าไปแก้ไขปัญหา จะทำให้ ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ อาจารย์มีบทบาทเป็นเพียงพี่เลี้ยง คอยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาด้วยตนเอง

สิ่งจูงใจ : ได้รับการปลูกฝังแนวคิดการทำงานเพื่อตอบแทนบุญคุณแผ่นดินจากบูรพาจารย์

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: “การขับเคลื่อนการผลิตผักตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง”

สถานที่: ตำบลกรับใหญ่ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี

หลักการ: นำเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ร่วมกับชุมชน ภายใต้การตัดสินใจของชุมชน

วัตถุประสงค์: เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร

วิธีการวิจัย: การวิจัยและพัฒนา (R&D)

กระบวนการดำเนินงาน:

- 1) ทำประชาพิจารณ์ 17 หมู่บ้าน ให้ชาวบ้านได้สะท้อนปัญหา
- 2) เลือกพื้นที่ และหา key person ในชุมชน
- 3) บูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เข้าไปแก้ปัญหาในชุมชนเชิงระบบ เช่น การเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเพิ่มเติมในส่วนที่เกษตรกรมีปัญหา
- 4) กระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาร่วมกัน
- 5) สร้างกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ระดมความคิดเห็น ถอดบทเรียน
- 6) วิเคราะห์ SWOT
- 7) สนับสนุนให้นิสิตเข้ามาฝึกงานในชุมชน เพื่อเรียนรู้ร่วมกับเกษตรกร สร้างจิตสำนึก สร้างความอดทน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานและพูดคุยกับชาวบ้าน

ผลการดำเนินงาน

ด้านชุมชน - ชุมชนได้รับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น

- ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถต่อยอดพัฒนาความรู้ได้

ด้านนิสิต - ได้รับความรู้และประสบการณ์ในทุกมิติ

- สร้างจิตสำนึก สร้างความอดทน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานกับชาวบ้านชาวบ้าน

กรณีศึกษาที่ 5 การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม

การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม

อาจารย์ ง่ายงาม ประจวบวัน อาจารย์ประจำภาควิชา วิศวกรรมเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน

ภูมิหลัง: เดิมเคยทำงานเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แต่ลาออกมาทำงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เนื่องจากเกิดแนวคิดว่าจะระบบงานในมหาวิทยาลัยไม่สามารถทำให้มองเห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกได้ การสอนจากตำราไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม และเมื่อเข้ามาทำงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เรียนรู้กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการสร้างวิถีคิดให้แก่คนในชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับการทำงานในมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการผลิตนิสิตเพื่อประกอบอาชีพกับแนวคิดการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาและช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งเป็นแนวคิดการทำงานเพื่อส่วนรวม และเมื่อได้มีโอกาสกลับมาเป็นอาจารย์อีกครั้ง และเกิดความคิดว่า “...การเป็นอาจารย์ก็เป็นช่องทางหนึ่งในการผลักดันเรื่องการสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนได้มากขึ้น และได้ตั้งปณิธานไว้ว่า 1) ต้องการแก้ไขข้อด้อยของวิศวกรรมศาสตร์ คือ การมองไม่เห็นเชิงระบบความเป็นองค์ภาพของทั้งหมด หมายถึง การมองเห็นแต่เรื่องราวของตนเอง แต่มองไม่เห็นเรื่องราวภายนอกและการมีบทบาทหน้าที่เพื่อส่วนรวม...”

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม : ทำงานวิจัยร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงด้านน้ำ มีบทบาทเป็นหัวหน้าทีม มีหน้าที่ประสานความร่วมมือผู้เชี่ยวชาญจากสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น อาจารย์จากคณะประมง คณะเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น และประสานกับทีมวิจัยที่เป็นหน่วยงานราชการ เช่น หน่วยงานชลประทาน สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม และภาคประชาสังคม เป็นต้น

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม : วิชาวิศวกรรมสังคมเกษตรกรรม agrarian social engineering

วัตถุประสงค์: 1) เชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนกับความรู้ในโลกแห่งความเป็นจริง

2) พัฒนากระบวนการคิดแบบองค์รวมให้แก่ผู้เรียน

3) ส่งเสริมให้นิสิตได้เรียนรู้ วิถีชีวิต แนวคิด ในชุมชนและสังคม

หลักการดำเนินงาน :

1) ด้านเนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชาประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

- เนื้อหา และการฝึกปฏิบัติใช้ความรู้จริงในชุมชน ในส่วนของเนื้อหาวิชาเป็นการสอนเกี่ยวกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบองค์รวม แนวคิดเชิงระบบ

- การออกค่าย เพื่อฝึกมองระบบสังคมเกษตรกรรม ซึ่งแต่ละเทอมรูปแบบแนวทางการออกค่ายจะไม่เหมือนกัน เช่น การออกค่ายที่ สถานีศูนย์ศึกษาธรรมชาติของสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานีเพราะอยู่ใกล้ระบบนิเวศใหญ่ ให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้วิถีของชุมชนต้นน้ำ เรียนรู้ศึกษาแผนที่ชุมชน และวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2) วิธีการสอน จะเป็นการพูดคุยในชั้นเรียน และการใช้กิจกรรมให้การเรียนการสอน และการฝึกถอดบทเรียนจากกิจกรรมในชั้นเรียน และกิจกรรมการออกค่ายแล้วสร้างเป็นเนื้อหา

สิ่งที่ได้ :

1) นิสิตได้ฝึกใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง เรียนรู้การพูดคุยและการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

2) มีทักษะการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และ การเรียบเรียงองค์ความรู้ที่เกิดจากการเข้าไปศึกษาในชุมชน รวมทั้งสามารถเรียงร้อยเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ

3) นำผลจากการศึกษาค้นผู้ชุมชนและสังคม

4) จุดประกายการพัฒนาในชุมชน

กรณีศึกษาที่ 6 การสร้างอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง

การสร้างอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง

ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม อาจารย์ประจำภาควิชา ภูมิวิทยา คณะเกษตร กำแพงแสน

ตำแหน่ง: ผู้อำนวยการศูนย์ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านไหม

ภูมิหลัง: นักภูมิวิทยา มีความสนใจเป็นพิเศษในการศึกษาเรื่องแมลง และอาจารย์ที่ปรึกษาได้มอบหมายให้ช่วยดูแลรักษาไหมออร์ และ พบว่า มันกินใบมันสำปะหลังเป็นอาหาร แล้วจุดที่สนใจศึกษาไหมออร์จริงจัง เนื่องจาก บางครั้งเกิดโรคในไหมออร์ จึงทำการวิจัยเรื่องโรคของไหมออร์ จากนั้นจึงเข้าไปส่งเสริมการเลี้ยงไหมออร์ให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม: ทำงานวิจัยที่เป็นประเด็นที่สังคมกำลังสนใจ เช่น ความคุ้มค่าของแมลงได้ด้วยวิธีการที่ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม ส่งเสริมความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมออร์แก่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดต่าง ๆ

สิ่งสนใจ: บทบาทหน้าที่ความเป็นข้าราชการต้องรับใช้ประชาชน ต้องการสร้างอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกร ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม : การส่งเสริมการเลี้ยงไหมออร์ในเกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลัง

หลักการ: เกษตรกรปลูกมันสำปะหลัง นำเฉพาะส่วนหัวมันส่งขายตามโรงงาน ส่วนใบทิ้งเป็นของเสียทางการเกษตร ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ไหมออร์กินใบมันสำปะหลังเป็นอาหาร ผลที่ได้จากการเลี้ยงไหม คือ รังไหม ที่เป็นเส้นใยสามารถนำมาถักหรือทอเป็น เสื้อ หรือเครื่องนุ่งห่ม ประกอบกับเกษตรกรมีเวลาว่างจากการเพาะปลูกมันสำปะหลัง เนื่องจากมันสำปะหลังเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลตลอดเวลา ดังนั้น การเลี้ยงไหมออร์จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการขายรังไหม

การดำเนินงาน:

- 1) เข้าไปส่งเสริมการเลี้ยงไหมในกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลัง โดยการสร้างความเข้าใจ ชี้แจงเหตุผล พร้อมทั้งประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการเลี้ยงไหมออร์
- 2) จัดอบรมการเลี้ยงไหมออร์ ณ ศูนย์ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านไหมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ให้แก่เกษตรกรที่มีความสนใจ
- 3) ศึกษาดูงานและติดตามผลการเลี้ยงไหมออร์ในกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลัง พร้อมรับฟังปัญหาและหาทางแก้ไข ให้แก่เกษตรกร
- 4) ประสานงานกับภาคอุตสาหกรรมเพื่อรับซื้อรังไหมจากเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรบางกลุ่มไม่มีความรู้ด้านการ ปั่นเส้นและการทอผ้า

ผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน

- 1) เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการเลี้ยงไหม
- 2) เกษตรกรไม่ต้องเดินทางไปหางานในจังหวัดอื่น ได้อยู่ร่วมกับครอบครัว
- 3) เกิดกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรที่เลี้ยงไหมออร์

กรณีศึกษาที่ 7 การใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร

การใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร

รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง อาจารย์ประจำภาควิชา โรคพืช คณะเกษตร กำแพงแสน

ตำแหน่ง : ผู้ก่อตั้งคลินิกสุขภาพพืช

ภูมิหลัง : ศึกษาและวิจัยเรื่องเชื้อราไตรโคเดอร์มาเพื่อแก้ไขปัญหารโรคพืชให้แก่เกษตรกรมา 29 ปี

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม : นำเทคโนโลยีทางการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา วิธีการผลิตประโยชน์และวิธีการนำไปใช้ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงข้อดี คือ ลดการใช้สารเคมีแก่เกษตรกรชุมชนทั้งไกลและใกล้มหาวิทยาลัย

สิ่งจูงใจ : สำนึกในหน้าที่ของอาจารย์ที่ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และหาคำตอบจากโจทย์การวิจัยที่ชุมชนและสังคมนำมาให้

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม : การใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาในหน่อไม้ฝรั่ง กล้วยไม้ผักไฮโดรโปนิก และในนาข้าว

หลักการ: เชื้อราไตรโคเดอร์มาใช้แก้ไขปัญหารโรคพืชได้เกือบทุกชนิด

การดำเนินงาน:

1. ชุมชนเข้ามาขอความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาด้านโรคพืช
2. ใช้ทุนภายนอกและทุนส่วนตัวในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร
3. ให้นิสิตปริญญาโทเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยประเด็นปัญหาของเกษตรกร
4. บรรยายและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกรและผู้สนใจ
5. จำหน่ายหัวเชื้อราไตรโคเดอร์มาในราคาถูกให้แก่เกษตรกร
6. เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ เฟสบุค เว็บไซต์ เป็นต้น

ผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน :

- สามารถแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกรได้
- พัฒนาต่อยอดงานวิจัย
- ฝึกทักษะและเปิดประสบการณ์การทำงานแก่นิสิต
- ลดการแก้ปัญหารโรคพืชด้วยการใช้สารเคมี
- สร้างรายได้ให้แก่มหาวิทยาลัย คณะ ภาควิชา และคลินิกสุขภาพพืช
- สร้างชื่อเสียงให้แก่มหาวิทยาลัย
- สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

กรณีศึกษาที่ 8 การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนักวิจัย

การพัฒนาเครือข่าย Q อาสา มุ่งสู่พืชอาหารปลอดภัย จังหวัดนครปฐม

อาจารย์มณฑา วงศ์มณีโรจน์

หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและพัฒนากำแพงแสน สถาบันวิจัยและพัฒนากำแพงแสน

ความเชี่ยวชาญ : เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช เพื่อผลิตต้นกล้าพันธุ์ดี

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน : ให้บริการฝึกอบรมแก่ประชาชนผู้สนใจในด้านต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์ดิน วิเคราะห์น้ำ หรือการตรวจสอบสารต่าง ๆ ด้วยเครื่อง HTLC ผลิตต้นกล้าพืชพันธุ์ดี เป็นต้น

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม : นำต้นกล้าพันธุ์ดีที่ได้จากการวิจัยเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อในห้องปฏิบัติการ ไปมอบให้ชุมชน รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาต้นกล้าพันธุ์ดีให้เจริญเติบโต

สิ่งจูงใจ : ทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้แล้วนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับเกษตรกร

หลักการ : ลดปัญหาการใช้สารเคมีในผลผลิตทางการเกษตร โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับหลักการ แนวทางปฏิบัติ และขั้นตอนการจัดการระบบการผลิต ในการผลิตพืชอาหารปลอดภัยตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ที่มีการรับรองแปลง มีหน่วยงานเข้าไปตรวจรับรองแปลงตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

การดำเนินงาน :

1. ศึกษาข้อมูลและทำการวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ให้เข้มแข็งก่อนลงพื้นที่ไปถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน
2. คัดเลือกชุมชนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปศึกษา เช่น การถ่ายทอดความรู้ การเข้าไปตรวจแปลง
3. เข้าไปติดต่อกับผู้นำกลุ่มเกษตรกร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และกรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อขอความช่วยเหลือในการประสานงานกับชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา
4. เชิญกลุ่มเกษตรกรเข้ามาพูดคุย ณ.ฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลองมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ประมาณ 3 ครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการร่วมกัน
5. ลงพื้นที่ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในชุมชนเพื่อให้ได้ใบ Q หรือจัดอบรมที่หน่วยงาน โดยจะมีนักวิชาการเข้าไปในชุมชนทุกอาทิตย์ เพื่อสอนการปรับเปลี่ยนระบบตามข้อกำหนด และคอยดูแลให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานหรือสอบถามความต้องการของเกษตรกรอยู่เสมอ เพื่อนำโจทย์เหล่านั้นมาศึกษาวิจัยและพัฒนาเป็นหลักสูตรให้เหมาะสมสำหรับเกษตรกร
6. ปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม อาจไม่ต้องทำวิจัย แต่เชื่อมโยงผู้เชี่ยวชาญจากคณะ วิชา และหน่วยงานต่างๆ ในวิทยาเขตกำแพงแสนที่มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีเข้ามาแก้ปัญหาพร้อมกัน
7. เชื่อมโยงกับองค์กรธุรกิจเพื่อให้เกษตรกรมีมีช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิตและได้ราคาสูง

ผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน

- ครั้งหนึ่งของเกษตรกร(41 คน จาก สมาชิก 70-80 คน)ที่ได้รับการอบรมได้รับการรับรองGAP
- ชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปได้เมื่อผู้วิจัยจากออกมา และสามารถประยุกต์แนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตได้ด้วยตนเอง
- ในกลุ่มเกษตรกรจะมีการสร้างพลังและส่งเสริมการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มอยู่เสมอ เช่น มีหัวหน้ารับซื้อผลผลิตในราคาที่สูงขึ้น หากในแปลงมีการทำใบรับรอง GAP ได้ครบ 20 คน นอกจากนี้ยังมีการติดต่อผลผลิตจำหน่ายสู่ห้างสรรพสินค้า ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีกำลังใจที่ผลิตต่อไป

กรณีศึกษาที่ 9 การให้บริการรักษาม้าป่วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม

สังกัด: ภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์ใหญ่และสัตว์ป่า คณะสัตวแพทยศาสตร์

ภูมิหลัง: สอนวิชาอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ม้า การรักษาด้วยการผ่าตัดและทางการให้ยา การป้องกันโรคและการแก้ปัญหาหรือการเลี้ยงดูสัตว์ที่ป่วย

ประสบการณ์ทำงานด้านชุมชนและสังคม :

- 1) ให้บริการรักษาม้าป่วยทั้งในนอกพื้นที่
- 2) แบ่งปันและถ่ายทอดความรู้รวมทั้งเทคโนโลยีต่างๆให้แก่คนในชุมชน เช่น การนำวิทยากรเข้าไปในพื้นที่เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูม้า
- 3) เป็นกรรมการสัตวแพทย์ในส่วนของการตัดสินกีฬาขี่ม้า
- 4) ส่งเสริมนิสัยสัตวแพทย์ในการเข้าไปให้บริการและทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม
- 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นและคนในชุมชน เช่น การเข้าไปทำงานร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบล การพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกร และการร่วมมือกับปศุสัตว์ เป็นต้น

สิ่งจูงใจ: ต้องการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติงานจริงถ่ายทอดสู่ผู้เรียน

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: การรักษาม้าป่วย

“..ชุมชนม้าที่เป็น โรคการรักษาที่โรงพยาบาลสัตว์หรือมีการส่งเลือดตัวอย่างมาตรวจ ขั้นตอนการรักษาจะเริ่มจากซักประวัติม้า พบว่า มีโรคระบาดในฟาร์มและบริเวณใกล้เคียง จากนั้นได้เข้าไปตรวจรักษาพอตรวจและวินิจฉัยโรค และจำเป็นต้องใช้ยาตัวใหม่ในการรักษา เพราะยาตัวเดิมก็ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการรักษา ลักษณะนี้เรียกว่าเป็นการนำความรู้ใหม่เข้าไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงม้าผ่านการรักษาและช่วยชีวิตม้า และยังเป็นการเรียนรู้การใช้ยาตัวใหม่ในการรักษาโรคม้า โดยการติดตามผลของการใช้ยาตัวใหม่เป็นระยะ ๆ เช่น 1 เดือน 2 เดือน 3 เดือน 4 เดือน สมมุติว่า เมื่อเวลาผ่านไป 4 เดือน พบว่าม้ากลับมาเป็นโรคนี้อีก และต้องฉีดยาตัวนี้ซ้ำ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลว่ายาตัวนี้มีผลเพียง 4 เดือน จากนั้นนำข้อมูลนี้ไปถ่ายทอดสู่ผู้เลี้ยงและเกษตรกรในชุมชนต่าง ๆ นอกจากนี้มีการสืบหาต้นตอของการเกิดโรคในม้า ว่าม้ากลุ่มนี้ที่ติดโรคมาติดจากอะไร ติดมาจากม้าด้วยกันหรือสัตว์อื่นที่เขาไปแะเวเวียน เพราะ โรคบางโรคติดต่อด้วยโค โรคบางโรคติดจากม้าด้วยกัน ถ้าติดจากม้าด้วยกันเราก็ต้องตามต่อว่าม้าตัวที่เป็นพาหนะมาจากไหน เราก็ไปให้ความรู้กับเจ้าของว่าต้องรับรักษาและการป้องกันโรค...”

กรณีศึกษาที่ 10 โครงการฟื้นฟูสุขภาพสัตว์ภายหลังภาวะน้ำท่วม

อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ ภาควิชาสัตวแพทยศาสตรมหาบัณฑิต และการบริการวินิจฉัย

ตำแหน่ง: ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต คณะสัตวแพทยศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม: โครงการฟื้นฟูสุขภาพสัตว์ภายหลังภาวะน้ำท่วม

สถานที่: อำเภอบ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี

หลักการ: ใช้การวิจัยเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม และการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอาจารย์ นิสิต และคนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการฝึกประสบการณ์ทำงานในพื้นที่จริงให้แก่ นิสิต

วัตถุประสงค์: แก้ไขปัญหาการระบาดของพิษสุนัขบ้าภายหลังน้ำท่วม

วิธีการวิจัย: การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area based)

กระบวนการดำเนินงาน:

- (1) ลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน
- (2) วางแผนร่วมกับนิสิตและตัวแทนชุมชน ได้แก่ ปศุสัตว์อำเภอ เพื่อหาความต้องการร่วมกัน
- (3) ดำเนินการตามแผนที่ได้ตกลงร่วมกับชุมชน คือ การช่วยทำวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าให้แก่เทศบาล
- (4) ส่งเสริมให้นิสิตฝึกทำแผนที่ชุมชน แต่ละบ้านมีหมากี่ตัว
- (5) ทำแบบสอบถามปัจจัยเสี่ยงเกี่ยวกับการเกิดพิษสุนัขบ้า
- (6) สอบสวนโรค ณ จุดที่ระบาดของโรค เพื่อศึกษาลำดับเหตุการณ์
- (7) ส่งผลการวิจัยกลับคืนสู่ชุมชนและสังคม

ผลการดำเนินงาน

- (1) ได้วัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน
- (2) นิสิตได้ฝึกประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน
- (3) นิสิตมีทักษะในการการทำแผนที่ชุมชน ทักษะด้านการสัมภาษณ์ผู้คุยกับชาวบ้าน ทักษะด้านการสอบสวนโรค ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ และทักษะในการเรียบเรียงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์

กรณีศึกษาที่ 11 โครงการผลิตข้าวโภชนาการสูง แบบอินทรีย์ครบวงจร

โครงการผลิตข้าวโภชนาการสูง แบบอินทรีย์ครบวงจร

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร ภาควิชาการปรับปรุงพันธุ์พืช คณะเกษตร กำแพงแสน

ตำแหน่ง: ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์การข้าว

ตัวอย่างการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม:

สถานที่: บ้านนาเจริญ ตำบลคอนจิก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

หลักการ: ส่งเสริมการปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ ในเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ สร้างข้าวทางเลือกโภชนาการสูงแก่ผู้บริโภค และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

- วัตถุประสงค์:
1. แก้ปัญหาในการผลิตข้าว การพัฒนาคุณภาพของผลผลิต และการส่งเสริมด้านราคา
 2. ส่งเสริมการผลิตที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน
 3. ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
 - 4.ยกระดับคุณภาพชีวิตชาวนาไทยให้มีรายได้ที่สูงขึ้น

กระบวนการดำเนินงาน:

1. การพัฒนาพันธุ์ข้าวที่มีโภชนาการสูง คือ ข้าวสินเหล็ก ซึ่งเป็นข้าวที่มีดัชนีน้ำตาลต่ำ มีธาตุเหล็กสูง และมีความหอมนุ่ม และข้าวไรซ์เบอร์รี่ ที่เกิดจากการผสมกันระหว่างข้าวหอมมลิ กับข้าวขาวหอมมะลิ 105 สามารถปลูกได้ทั้งปี มีสารต้านอนุมูลอิสระ ป้องกันโรคมะเร็งและโรคหลายชนิด
2. นำข้าว ทั้ง 2 สายพันธุ์ไปส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตเกษตรอินทรีย์ บ้านนาเจริญ ตำบลคอนจิก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีทดลองเพาะปลูก ภายใต้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เกษตรกรมีอยู่
3. ขับเคลื่อนด้วยโมเดลธุรกิจเชิงสังคม (social enterprise) แบบครบวงจร ในการส่งเสริมเกษตรกร ตั้งแต่การเพาะพันธุ์ข้าวให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การควบคุมคุณภาพและปริมาณพันธุ์ข้าว และการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในโครงการ ด้วยวิธีการประกันราคาข้าวในราคาที่สูงกว่าท้องตลาด ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีกำไรมากขึ้น รวมทั้งมีการรับรองคุณภาพข้าวและการจัดจำหน่ายสินค้าเอง โดยความร่วมมือกับมูลนิธิเพื่อนพึ่งพาฯ ในการเป็นหุ้นส่วนนำข้าวไปเผยแพร่ และจัดจำหน่ายออกสู่ตลาด

ผลการดำเนินงาน

สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม ผ่านส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่อินทรีย์ และมีการสร้างระบบผู้นำ รวมทั้งระบบการติดตามผลเพื่อควบคุมคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐาน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) กับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

การเข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายจึงจะทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม หน่วยงานเกี่ยวข้อง คือ ภาคท้องถิ่น เช่น อบต. การทำงานกับเกษตรกร ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการทำงานแบบพหุภาคี มีหน่วยงานหรือคนในพื้นที่มาร่วม (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ต้นพิชัย, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

การทำงานในชุมชนและสังคมส่วนใหญ่ ผู้ได้ประโยชน์ ได้แก่ 1) ชาวบ้าน ได้ความรู้ที่นำไปใช้ได้จริง 2) ผู้ประสานงานโครงการได้ผลงาน 3) อาจารย์ได้ถ่ายทอดความรู้และแก้ไขความรู้ที่บกพร่องขององค์ความรู้ เพื่อที่จะให้องค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดมีความสมบูรณ์มากขึ้น และได้โจทย์วิจัยใหม่ๆกลับมาในการทำวิจัยต่อไป (อาจารย์ ดร.ประภา ไชยะสกล, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

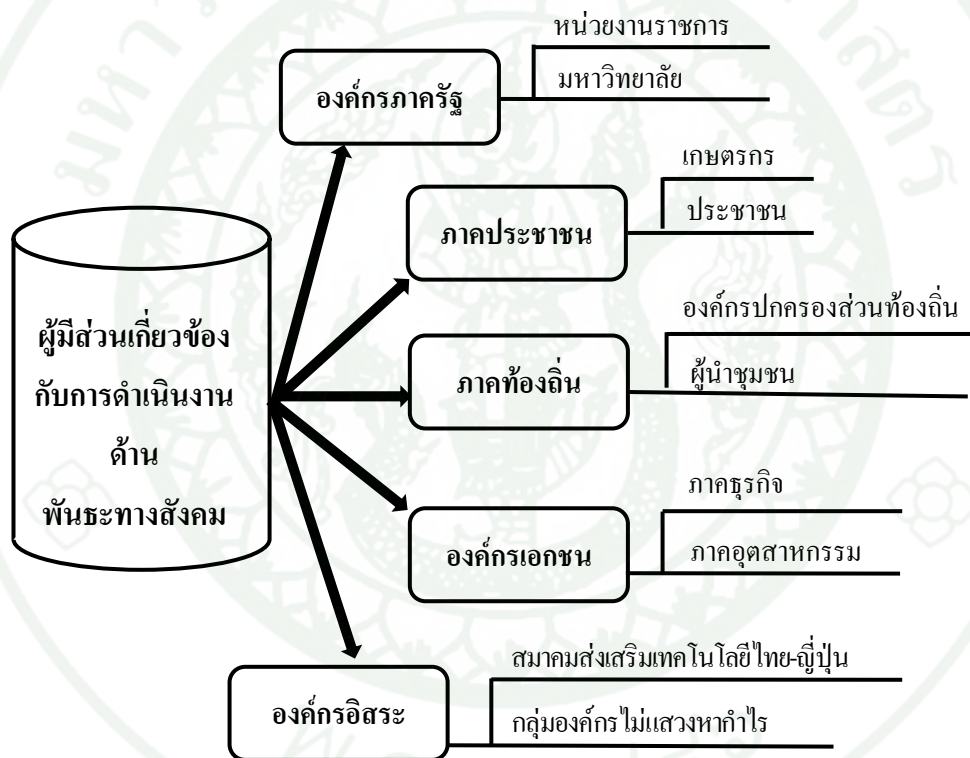
นอกจากนี้ การทำงานในชุมชนและสังคมจะมีการประสานความร่วมมือพหุศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นทีมอาจารย์ ทีมวิจัยที่เป็นหน่วยงานราชการ อาทิ ชลประทาน สวทช.ส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (สสท.) สิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็เชื่อมพหุภาคีสังคม เช่น ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน (อาจารย์งาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

จากข้อมูลในเบื้องต้นที่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์ ผู้บริหาร และนักวิจัย ทั้ง 15 ท่าน สามารถจำแนกประเภทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมออกเป็น 5 ภาคส่วน คือ หน่วยงานราชการ ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น องค์กรอิสระ และองค์กรเอกชน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานด้วยกันทั้งสิ้น ดังเช่น มหาวิทยาลัยได้ถ่ายทอดความรู้และแก้ไขข้อบกพร่องขององค์ความรู้ที่มีความเข้มแข็ง ภาคประชาชนได้เรียนรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม, ภาคท้องถิ่นได้ผลงานเพราะเป็นการผลักดันองค์ความรู้ลงไปสู่ชุมชน เป็นต้น

1) หน่วยงานราชการ เช่น มหาวิทยาลัยและบุคลากร กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ปศุสัตว์จังหวัด ปศุสัตว์อำเภอ สาธารณสุขจังหวัด

- 2) ภาคประชาชน เช่น เกษตรกร ประชาสังคม ชมรมต่าง ๆ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
- 3) ภาคท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- 4) องค์กรอิสระ เช่น สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (สสท.), กลุ่มองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGO)
- 5) องค์กรเอกชน เช่น สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม

สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ดังนี้

ภาพที่ 13 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ในประเด็นการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม พบว่า การเข้าไปถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ แก่ชุมชนและสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ การถ่ายทอดจากเจ้าของความรู้สู่ชุมชนและสังคมโดยตรง ถ่ายทอดทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลาง และถ่ายทอดความผ่านสื่อ

1. การถ่ายทอดจากเจ้าของความรู้สู่ชุมชนและสังคมโดยตรง

การถ่ายทอดความรู้โดยเจ้าของผลงาน ทำให้ชุมชนและสังคมได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและไม่ผิดพลาด สามารถช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานได้ทันที ลักษณะการเข้าไปถ่ายทอดความรู้โดยตรง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ

1) ลงพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยี

อาจารย์หรือนักวิจัยลงพื้นที่เข้าไปส่งเสริมความรู้ ให้บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนและสังคมด้วยตนเอง ในรูปแบบการจัดอบรมความรู้ด้านต่างๆ ให้แก่ผู้สนใจ เช่น การบรรยาย การจัดทำเอกสารสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย และการจัด workshop “...รูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีมีหลายแบบ เช่น อาจารย์โดยตรง ถึงเกษตรกร...” (ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...เข้าไปส่งเสริมความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมอีรี่ให้แก่เกษตรกรในหลาย ๆ จังหวัดที่มีการปลูกมันสำปะหลัง และ มหาวิทยาลัยก็ให้ทุนสนับสนุนวิจัยบางส่วนหรือให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาส่งเสริมเกษตรกร...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...จัดบรรยายและ workshop การบรรยายอย่างเดียวจะทำให้เกิดความน่าเบื่อ มีการสาธิตและให้ทดลองปฏิบัติตาม เพราะขณะปฏิบัติงานมักเกิดปัญหาให้เกษตรกรได้เรียนรู้และหาแนวทางแก้ไข...” (อาจารย์ดร.ประภา โห้ระสาลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ด้านกีฬา การถ่ายทอดความรู้จะมีลักษณะเป็นการอบรมความรู้ การฝึกสอน การบรรยาย...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ดันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...คณะสัตวแพทย์จะเข้าไปอบรมเรื่องการเลี้ยงดูเบื้องต้นในม้าและการป้องกันโรค และหลายๆจังหวัดก็นำม้ามาส่งรักษาที่นี่เพราะตรงนี้มีคลินิกรักษาม้าที่โรงพยาบาลสัตว์...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การทำงานก็มี 2 แบบคือเข้าไปในพื้นที่และชาวบ้านมาหาเรา เช่น เราจัดฝึกอบรม (อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ยื่นผลงานวิจัยสร้างเป็นองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สามารถประยุกต์งานวิจัยของเราไปใช้ในการทำงาน เลยได้จัดทำเอกสารไปแจกผู้ที่มาร่วมประชุมที่อำเภอชัยนี้คือ บทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ขึ้นหิ้งเขียนแล้วให้จับต้องแล้วถ่ายทอดสู่ชุมชน...”
(อาจารย์ ดร.โซติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...การถ่ายทอดความรู้แบ่งเป็น 3 แบบ ตามแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารคือ 1) ตัวต่อตัว 2) กลุ่มกับกลุ่ม (group) จัดเวที สนทนา จัดอบรม โฟกัสกรุ๊ป 3) มีสื่อประกอบ mass media มีเครื่องมือสื่อประกอบ จัดรายการวิทยุ จัดนิทรรศการระดับใหญ่ลงไป ส่วนช่องทางอื่นๆ นอกจากนั้นๆจะมีบอร์ด flip chart เพื่อให้เห็นภาพ ดังนั้นเครื่องมือสำคัญ คือ mind mapping เครื่องมือสำคัญในการชวนคิดชวนคุยเพื่อให้เกิดการโต้ตอบเป็น two way communication ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน 2 ทาง เกิดการ sharing กัน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

2) สร้างฐานการเรียนรู้

การสร้างฐานการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ฐานการเรียนรู้ในหน่วยงานหรือในสถานการศึกษา และฐานการเรียนรู้ที่ก่อตั้งขึ้นภายในชุมชนและสังคมเพื่อคืนความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยสู่ชุมชนและสังคม

การสร้างฐานการเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน เพื่อแสดงผลงานเชิงประจักษ์หรือตัวอย่างที่ดี ที่ประสบความสำเร็จให้เกษตรกรและประชาชนผู้สนใจ เข้ามาศึกษาดูงาน พร้อมทั้งเรียนรู้สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมใหม่ภายในหน่วยงานดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การนำขยะมาแปรรูปเป็นพลังงานต่างๆ ได้ พอทำเป็นต้นแบบก็จะมีคนเข้ามาดูงานในมหาวิทยาลัยตลอด...”

การคืนความรู้ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปจัดศูนย์การเรียนรู้ให้แก่ชุมชนและสังคม ภายหลังจบโครงการวิจัย ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีสันท์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...สร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบผ่านงานวิจัยหรืองานพัฒนาที่ดี พอปีงานวิจัยเราจะมีเวทีคืนความรู้ให้กับชุมชนแล้วก็พัฒนาต่อยอดว่าด้วยการสร้างสื่อทำเอกสารต่างๆที่จะทำให้ชุมชนได้ความรู้จากงานวิจัยที่เราสร้างไว้

3) ให้ความช่วยเหลือในด้านการให้คำปรึกษาแบบครบวงจร

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องทำให้ครอบคลุมและครบวงจรจึงจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคือตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้ โดยเริ่มตั้งแต่การให้คำปรึกษา การวางแผน ออกแบบ ก่อสร้าง บำรุงรักษา การติดตั้งเครื่องจักร ตลอดจนจัดทำคู่มือการถ่ายทอดจากชุมชนสู่ชุมชน ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...เราทำในเรื่องของการให้คำปรึกษาเช่น เรื่องกำจัดการขยะของ จ.ประจวบคีรีขันธ์ ตอนนี้อยู่ในปัญหาเรื่องการจัดการขยะ เขาจัดประชุมและเชิญเราไปให้คำแนะนำไปว่าถ้าจะจัดการขยะจะอย่างไร จะเริ่มต้น 1 2 3 4 อย่างไร ซึ่งเริ่มจาก 1) ต้องมีเรื่องที่ดิน ในการกำจัดการขยะ 2) ต้องรู้ว่าจะกำจัดการขยะยังไ 3) มีงบประมาณที่จะทำไหม อันที่ 4 คนรับผิดชอบคือใคร พอเรามีขบวนการมีองค์ความรู้แบบนี้แล้วแนะนำให้เขาเขาก็จัดลำดับ 1-5 แล้วนำเสนอผู้บังคับบัญชา...”

4) สร้างกระบวนการกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้จักการคิดวิเคราะห์

การถ่ายทอดความรู้ที่ดีเกิดจากการกระตุ้นให้มีกระบวนการคิด สามารถคิดแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้การแก้ปัญหาเกิดความยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ดังที่ อาจารย์ยังงาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) บอกเล่าว่า “...กระบวนการกระตุ้นให้คนมาคิดร่วมกันบนหลักการ บนเหตุผล บนข้อมูล อาจารย์ทำหน้าที่เป็นกระบวนการ ช่วยให้คนในชุมชนพูดคุย สะท้อนคิด ค้นหาคำตอบ...”

2. ถ่ายทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลาง

การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม หรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางนิสิตที่เรียนจบการศึกษาแล้วออกไปทำงานเป็นครูหรือนักวิชาการ ซึ่งจะนำองค์ความรู้ที่ได้เรียนจากมหาวิทยาลัยถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชนหรือกลุ่มคนต่างๆ ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าให้ฟังว่า “...การถ่ายทอดสู่เกษตรกรผ่านสำนักส่งเสริมถึงตัวอาจารย์ หรือถูกถ่ายทอดผ่านทางนิสิต โดยนิสิตเมื่อเรียนจบแล้วไปเป็นอาจารย์ตามโรงเรียนและวิทยาลัยต่างๆ...”

3. ถ่ายทอดผ่านสื่อ

การเผยแพร่ความรู้ผ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น ยูทูบ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก โดยมีเจ้าหน้าที่คอยตอบปัญหาและให้ความรู้แก่เกษตรกรที่มีปัญหาและข้อซักถามผ่านช่องทางต่าง ๆ ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าว่า “...การออกรายการสถานีวิทยุ สถานีวิทยุโทรทัศน์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การเลี้ยงหัวเขื่อนมีเอกสารแจก มีการเผยแพร่คลิปในยูทูบ เผยแพร่ความรู้ผ่านเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นช่องทางสำหรับเข้ามาดูว่ามหาวิทยาลัยมีผลิตภัณฑ์อะไรบ้าง มีเด็กเป็นแอดมินคอยตอบปัญหาตอบคำถาม ตอนนี้เหมือนเป็นการช่วยในระดับสังคมโดยทั่วไปแล้ว...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การบริการวิชาการก็ทำได้ 2 แนวทางหลักๆ แนวทางที่ 1 ก็คือผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์...” (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

ผู้วิจัยขอนำเสนอ รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม ในตารางที่ 55

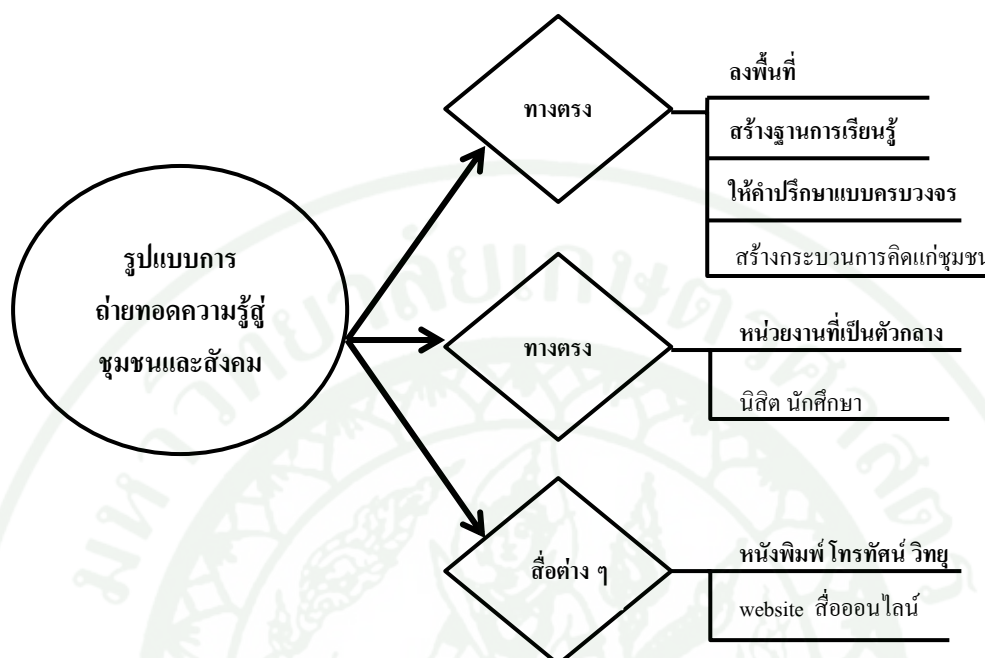
ตารางที่ 55 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ สู่ชุมชนและสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. การถ่ายทอดจากเจ้าของความรู้สู่ ชุมชนและสังคมโดยตรง	❖ ลงพื้นที่เข้าไปส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนและสังคมด้วยตนเอง ได้แก่ การบรรยาย การจัด workshop และการจัดฝึกอบรม (7) ❖ สร้างฐานการเรียนรู้ด้านต่างๆ ให้เกิดผลเชิงประจักษ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาศึกษาดูงาน เรียนรู้สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมใหม่ภายในหน่วยงาน (2) ❖ ให้ความช่วยเหลือในด้านการให้คำปรึกษาแบบครบวงจร การทำงานกับชุมชนและสังคมต้องทำให้ครอบคลุมและครบวงจรจึงจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้ (1) ❖ สร้างสถานการณ์หรือกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้จักการคิดวิเคราะห์กระบวนการกระตุ้นให้คนมาคิดร่วมกันบนหลักการ บนเหตุผล บนข้อมูล ทำหน้าที่กระบวนการ ช่วยให้คนในชุมชนพูดคุย สะท้อนคิด ค้นหาคำตอบ (1)	❖ การถ่ายทอดผ่านอาจารย์ผู้เป็นเจ้าของความรู้หรือเทคโนโลยีสู่ชุมชนและสังคมโดยตรง ได้แก่ การจัดอบรมความรู้ต่างๆ ให้แก่ผู้สนใจ และการจัดทำเอกสารสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยถ่ายทอดสู่กลุ่มเป้าหมาย (2)

ตารางที่ 55 (ต่อ)

รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ สู่ชุมชนและสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
2. ถ่ายทอดทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลาง		❖ ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม เช่น สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม (1) ❖ การถ่ายทอดความรู้ ผ่านทางนิสิต ที่เรียนจบการศึกษาแล้วออกไปทำงานเป็นครูหรือนักวิชาการ ก็จะนำองค์ความรู้ที่ได้เรียนจากมหาวิทยาลัยไปถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชนหรือกลุ่มคนต่างๆ (1)
3. ถ่ายทอดความผ่านสื่อต่างๆ	❖ เผยแพร่ความรู้ผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก มีเจ้าหน้าที่คอยตอบปัญหาและให้ความรู้แก่เกษตรกรที่มีปัญหาและข้อซักถามผ่านช่องทางต่าง ๆ (3)	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพรูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคมได้ในภาพที่ 14

ภาพที่ 14 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

ตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม

การลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องอาศัยตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ชุมชนเกิดความไว้วางใจ และให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยจากการสัมภาษณ์อาจารย์เชิงลึกในประเด็นเกี่ยวกับตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 แหล่ง คือ หน่วยงานราชการและหน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และชุมชน

1. หน่วยงานราชการในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น

ลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมที่ไม่รู้จักและคุ้นเคย ในครั้งแรก ผู้วิจัยหรืออาจารย์ต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม มีข้อมูลและรู้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดี จึงทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่คอยประสานงานและเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ ยินดีที่จะให้ข้อมูล และให้การสนับสนุนต่อการ

ทำงานของมหาวิทยาลัย วิธีการ คือ การพาอาจารย์เข้าไปแนะนำและสร้างความคุ้นเคยกับเกษตรกร และผู้นำชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและให้การยอมรับมากกว่าการที่นักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

“...หน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพราะจะเป็นผู้ที่รู้จักบ้านนั้นดีและชุมชนนั้นดี และเป็นตัวกลางในการประสานงานให้เรา เช่น ชี้แจงให้เราทราบว่าแต่ละบ้านมีสมาชิกครอบครัวกี่คน พาเราเข้าไปในหมู่บ้านและแนะนำให้เรารู้จักเกษตรกร เราก็สามารถจะเริ่มงานของเราได้ โดยปกติเกษตรกรจะให้ความนับถือและเคารพผู้นำชุมชน เพราะฉะนั้นพอเราเข้าไปด้วยการแนะนำของหน่วยงานราชการเขาจะให้การต้อนรับและให้ความไว้วางใจมากกว่าที่เราจะเดินเข้าไปเอง...”
(ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

2. มหาวิทยาลัย

บางครั้งการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมไม่จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมโยงจากหน่วยงานภายนอกเพราะภายในสถาบันมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คอยประสานงานและเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม คือ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม นอกจากนี้ด้วยชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย อาจารย์และนักวิจัยรวมทั้งองค์ความรู้ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงให้ชุมชนและสังคมเข้ามาหามหาวิทยาลัย

1) สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ว่า

“...หน่วยงาน ที่เรียกว่า สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมเป็นหน้าที่โดยตรงที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหรือเป็นตัวกลางประสานระหว่างอาจารย์ที่มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรที่ต้องการความรู้ ทำหน้าที่เสมือนเป็น *organizer* ในการจัดการให้คน 2 กลุ่มนี้มีมาเจอกัน...”

2) องค์ความรู้และความสำเร็จเชิงปฏิบัติ เป็นตัวกลางที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม เช่น การสร้างศูนย์ปฏิบัติงานเพื่อแสดงต้นแบบหรือตัวอย่างให้ชุมชนและสังคมสามารถเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำงานจริงและได้สัมผัสกับผลสัมฤทธิ์หรือผลผลิตที่เกิด

จากองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การเชื่อมโยงเราอาจจะใช้องค์ความรู้ในโครงการหรือศูนย์การเรียนรู้ของเราเชื่อมโยงให้ชุมชนและนักเรียนเข้ามาเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย...”

3) อาจารย์หรือนักวิจัยที่เข้าไปทำงานในชุมชน ที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอาจารย์และนักวิจัยที่ลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอย่างสม่ำเสมอ มีความคุ้นเคย และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม จะมีความใกล้ชิดและสามารถเข้าถึงปัญหาของชุมชนและสังคมได้มากกว่าผู้อื่น รวมทั้งอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถและมีชื่อเสียงในเชิงประจักษ์ และมีความเชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาของชุมชนและสังคม ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...อาจารย์มหาวิทยาลัยจะเป็นคนเชื่อมโยงกับชุมชนด้วยตนเอง เพราะอาจารย์สามารถเข้าถึงปัญหาและชุมชนได้มากกว่าหน่วยงานอื่น...”

ปัญหาในชุมชนและสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลาย การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจึงต้องมีลักษณะเป็นการทำงานแบบองค์รวม มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์มาประสานและเชื่อมโยงเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะสร้างความสำเร็จอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ดังนั้นเมื่ออาจารย์เข้าไปในชุมชนและได้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงทำหน้าที่เป็นผู้ประสานและเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหน่วยงานต่างๆมาทำงานร่วมกันในชุมชน ดังที่อาจารย์ ได้บอกเล่าว่า “...งานบางงาน มีผู้ประสานงานจึงเราไปทำงานในชุมชนและสังคม เช่น สิ่งแวดล้อมภาค 5 หรือเพื่อนอาจารย์ ที่เราสามารถลงไปเติมเต็มองค์ความรู้ให้เขาได้...” (อาจารย์ ดร.ประภา โชะสกล, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในขณะเดียวกันพอสัญจรไปตำบลกระต๊อบ ก็พบว่าชาวบ้านมีปัญหาเรื่องเบาหวาน ความดัน โรคอ้วน เรื่องเกี่ยวกับโภชนาการการกิน ก็ชวนอาจารย์วิศกรรมกรอาหาร อาจารย์มหิดล อาจารย์ม.กรุงเทพ อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา ก็ตั้งทีมเรื่องการบริโภคอย่างยั่งยืนที่ตำบลกระต๊อบ จะเห็นว่าหน้าที่ของอาจารย์ คือการประสานความรู้ต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาให้กับชุมชนที่มีเดือดร้อน...” (อาจารย์ย่างงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

4) **ชื่อเสียงของสถาบัน** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ผลิตเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเกษตรถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งผลงานส่วนใหญ่สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ สามารถช่วยแก้ปัญหาและสร้างรายได้เพิ่ม มีประโยชน์ต่อเกษตรกรมาก ทำให้ชุมชนและสังคมมีความเชื่อมั่นในชื่อเสียงของวิทยาเขตกำแพงแสน ดังนั้นเมื่ออาจารย์หรือนักวิจัยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เข้าไปถ่ายทอด ชุมชนจึงพร้อมเรียนรู้และปฏิบัติตาม ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 3 ท่าน ได้บอกเล่าสอดคล้องกันว่า

“...ความเชื่อถือน้องค์กร ตัวชุมชนและสังคมเค้ามีความเชื่อมั่นในองค์กรของมหาวิทยาลัยว่าเป็นหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือเค้าได้เป็นที่พึ่งเค้าได้ เช่น คลินิกสุขภาพพืช สามารถแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...อยู่ยุคหนึ่งเราคิดมะเขือเทศสีดา หน่อไม้ฝรั่ง เราก็ไปส่งเสริมโดยตรง เกษตรกรก็ทำ เกษตรกรมีความเชื่อมั่นและความเชื่อถือนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเชื่อในตัวของเราอาจารย์เกษตร เนื่องจากว่าเขาคิดว่าอาจารย์ไม่ได้ทำบริษัทธุรกิจ ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อาจารย์เข้าไปในชุมชนเพื่อให้ความรู้ เกษตรกรผลิตผลแล้วได้กำไร ก็ไม่ต้องมาแบ่งให้อาจารย์ จึงเกิดความเชื่อมั่นว่าอาจารย์เขาให้เปล่า ความเชื่อถือนะจึงมีสูง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

3. ชุมชน

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีคนกลางที่คอยเชื่อมโยงระหว่างนักวิชาการกับคนในชุมชน และบุคคลที่ชาวบ้านในการยอมรับนับถือ คือ ผู้นำของชุมชนหากในชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน ก็สามารถชักจูงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้ง่าย ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าไว้ว่า

“...ตัวกลางในแง่ของบุคคล เราจะใช้ภาวะผู้นำในพื้นที่ เช่น แกนนำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส บุคคลที่เป็นที่ยอมรับในพื้นที่ อันนี้ตามหลักแนวคิดทฤษฎีก็คือคนที่เข้าไปเหมือนเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างเรากับชุมชน เพราะบทบาทที่เข้าไปเราอาจจะยังไม่รู้จักใครมาก เราจะหาบุคคลที่เป็นกุญแจ ที่ใช้ศัพท์ว่า key person ในการที่จะทำให้เขาเป็นตัวกลางในการสื่อสารในการเคลื่อนงานที่เราตั้งใจที่จะไปทำงานร่วมกัน...”

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

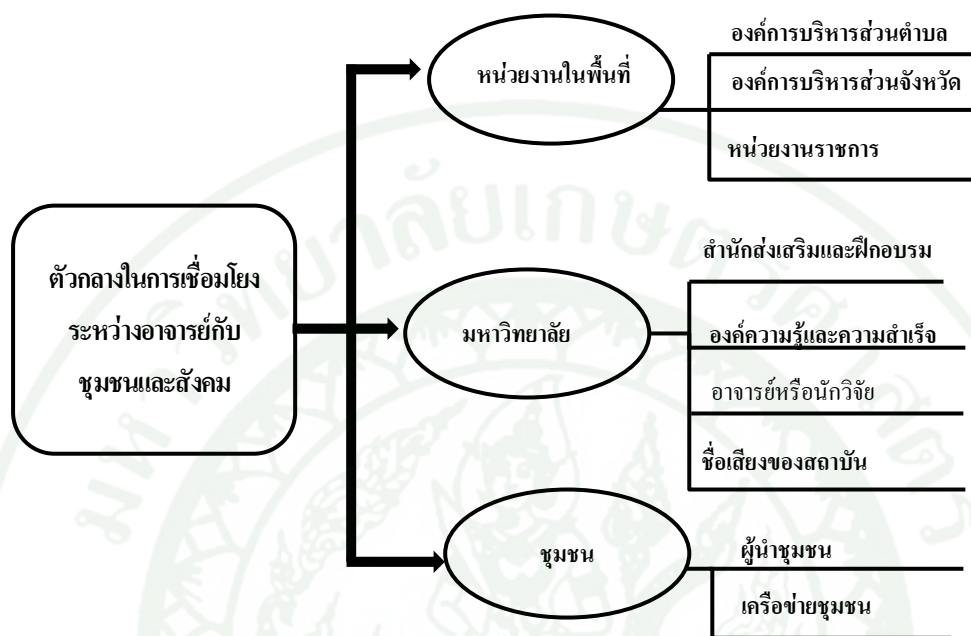
ตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคมอีกประการ ได้แก่ เครือข่ายชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่เคยได้รับการบริการและช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย มองเห็นประโยชน์ขององค์ความรู้และนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยจึงแนะนำหรือติดต่อให้อาจารย์เข้าไปช่วยเหลือแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบกับปัญหาในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ดังที่ อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ว่า “...การมีความเชื่อมโยงกับชุมชนหนึ่งและเค้าเห็นว่าองค์ความรู้ของเราน่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนอื่น ๆ เค้าจึงติดต่อให้เราไปถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนนั้น...”

ผู้วิจัยขอแนะนำตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม ในตารางที่ 56

ตารางที่ 56 ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม

ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม		❖ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม คือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม (1)
2. องค์ความรู้และความสำเร็จเชิงปฏิบัติ	❖ องค์ความรู้ที่สามารถลงมือปฏิบัติได้จริง และต้นแบบหรือตัวอย่างความสำเร็จของผลงาน (3)	
3. อาจารย์หรือนักวิจัยที่เข้าไปทำงานในชุมชน	❖ อาจารย์และนักวิจัยที่ลงพื้นที่ไปทำงานในชุมชนและสังคม เพราะอาจารย์และนักวิจัยจะมีความใกล้ชิดและสามารถเข้าถึงปัญหาของชุมชนและสังคมได้มากกว่าผู้อื่น (4)	
4. หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่	❖ หน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและรู้ข้อมูลของชุมชนและหมู่บ้านดีที่สุด (2)	
5. เครือข่ายชุมชน	❖ ชุมชนที่เคยได้รับการบริการและช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย มองเห็นประโยชน์ขององค์ความรู้และนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยจึงแนะนำหรือติดต่อให้อาจารย์เข้าไปช่วยเหลือแก่ชุมชนอื่นๆ ที่ประสบกับปัญหาที่ใกล้เคียงกัน (2)	
6. ผู้นำชุมชน	❖ บุคคลที่ชาวบ้านในการยอมรับนับถือ หรือนำของชุมชน หากในชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน ก็สามารถชักจูงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้ง่าย (1)	
7. ชื่อเสียงของสถาบัน	❖ ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีในเรื่องการเกษตรกรรมเป็นที่เชื่อถือและศรัทธาของคนในชุมชน เมื่ออาจารย์ลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนคนในชุมชนจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี	❖ ชุมชนมีความเชื่อมั่นในชื่อเสียงของวิทยาเขตกำแพงแสน เมื่อนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เข้าไปถ่ายทอด จึงพร้อมเรียนรู้และปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้ (1)

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคมได้
ในภาพที่ 15

ภาพที่ 15 ตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม

เหตุผลในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมเป็นงานที่ค่อนข้างยากลำบาก ต้องอาศัยความทุ่มเท ความเพียรพยายาม และการเสียสละทั้งทรัพยากรเวลา งบประมาณ และองค์ความรู้ ขณะที่ภาระตามบทบาทหน้าที่ของอาจารย์มีหลายประการ อีกทั้งอาจารย์ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในระหว่างการทำงาน แต่อาจารย์ก็ไม่ละทิ้งบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม ยังคงเข้าไปทำงานในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า อะไรคือสิ่งจูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ผลจากการสัมภาษณ์สามารถจำแนกเหตุผลในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ออกเป็น 6 ประเด็น คือ ภาระหน้าที่และสำนึกในคุณค่าของความเป็นอาจารย์ ภูมิหลังส่วนตัว ความต้องการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน ความต้องการแก้ปัญหา รวมทั้งพัฒนาชุมชนและสังคม แรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบ และต้องการนำความรู้และประสบการณ์จากการทำงานในสภาพการณ์จริงมาใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน

1. ภาระหน้าที่ และสำนึกในคุณค่าของความเป็นอาจารย์

สิ่งที่จูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอันดับแรกคือ ภาระหน้าที่ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ที่กำหนดให้อาจารย์ต้องค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และต้องเป็นความรู้ที่แท้จริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนและสังคม รวมทั้งปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในฐานะของข้าราชการที่ต้องทำงานเพื่อรับใช้ประชาชนและตอบแทนคุณของแผ่นดิน และการมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อนักเรียนและการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปทำงานเพื่อช่วยเหลือ แก้ปัญหา ให้คำปรึกษา และพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ได้บอกเล่าไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

“...แรงบันดาลใจในตัวอาจารย์ ได้แก่ จิตสำนึก ความรับผิดชอบในหน้าที่ อาจารย์มีหน้าที่ในการสอน วิจัย บริการทางวิชาการ และบำรู้งศิลปวัฒนธรรม ถ้าเรามีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบพอ และเราคิดว่าจะทำให้ชีวิตให้มีค่าต่อสังคมได้อย่างไร...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...สิ่งที่จูงใจอันดับ 1 คือ ตำแหน่งภาระหน้าที่ แต่ก่อนเราอยู่ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน เราทำเรื่องน้ำ แล้วเขาก็คัดเลือกให้เป็นหัวหน้าศูนย์วิศวกรรมพลังงานและสิ่งแวดล้อม พอถูกบังคับด้วยภาระหน้าที่ สิ่งที่จะจูงใจให้คิดค้น คือ จะทำอะไรให้มีพลังงานสำหรับชุมชน สรุปมันอยู่ที่ภาระหน้าที่และวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มันเป็นหน้าที่บังคับที่เราต้องทำ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ประการแรกเราเป็นข้าราชการเราต้องทำงานเพื่อประชาชน การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยนอกจากจะสอนและทำวิจัยแล้วยังต้องบริการทางวิชาการด้วยเพราะฉะนั้นการบริการวิชาการเป็นสิ่งที่ อาจารย์คิดว่าเรามีความรู้ตรงไหนแล้วนำความรู้ไปให้แก่คนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป มันก็เป็นเรื่องที่ดี...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...อาจารย์ทุกคนต้องมีหน้าที่ที่ต้องเข้าไปเพิ่มพูนความรู้อยู่แล้ว ที่นี้ความรู้เฉพาะในตำราบางทีบางอย่างมันไม่จำเป็นเพราะฉะนั้นเราก็ต้องไปเรียนรู้ปัญหาในชุมชนว่ามันคืออะไร แล้วกลับมาหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหานั้นคือสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวเชื่อมโยง คือ เอาปัญหาจริงในชุมชนมาสอนนิสิต...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

“...สิ่งจูงใจให้เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ ทำตามหน้าที่ รับผิดชอบตาม พันธกิจ ของมหาวิทยาลัย อาจารย์จะต้องออกแบบบริหารจัดการพันธกิจให้เหมาะสม เช่น การสอน จะสอนแต่ในตำราเพียงอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอ ต้องมีการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ โดยการทำวิจัย และนำความรู้จากการวิจัยไปถ่ายทอดแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2. ภูมิหลังส่วนตัว

ภูมิหลังของอาจารย์และความผูกพันในพื้นที่ชนบท ที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม จึงเกิดแรงบันดาลใจและความต้องการให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ดังที่ อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 2 ท่าน ได้บอกเล่าไว้ว่า “...ภูมิหลังส่วนตัวอาศัยในวิถีชนบท มีความผูกพันในภูมิหลัง ผูกพันในพื้นที่ชนบทที่มีความโหยหาถึงอดีต...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ด้วยความอยู่กับครอบครัวในชนบทจึงเห็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ และในมหาวิทยาลัยเลยคิดว่าเราสามารถทำอะไรได้อะไรได้เราก็ควรจะทำและเมื่อเข้าไปทำงานในชุมชน จึงอยากเห็นสังคมพัฒนาขึ้น โดยจะพัฒนาขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความพร้อมทางสังคม เมื่อเข้าไปทำแล้วเขายอมรับเราก็มีกำลังใจ ผมไม่ค่อยได้ประโยชน์ที่เป็นเงินเป็นทองกลับมาผมมีกำลังใจและความรู้และกำลังเวลาที่จะไปอยู่กับเขา แรงบันดาลใจคืออยากเห็นสังคมพัฒนาขึ้น...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

3. ตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน

อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 2 ท่าน ได้กล่าวว่า สิ่งที่จูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ ความต้องการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน และต้องการใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญและศักยภาพที่มีอยู่ช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่าในสังคม

“...สิ่งจูงใจอันดับต่อมา คือ คุณค่าของความเป็นอาจารย์ ที่ควรตอบแทนสังคม และบทบาทของอาจารย์ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มองเห็นปัญหาของชุมชน ถ้าเรามีศักยภาพอะไรที่ช่วยเค้าได้เราก็ควรไปช่วยหรือพัฒนาตรงนั้น...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...เป็นพื้นฐานมาจากบูรพาจารย์ท่านสั่งสอนให้รู้จักการตอบแทนคุณแผ่นดิน โดยเฉพาะเกษตรกร เรื่องงานการเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลัก รองมาเราต้องให้บริการแก่เกษตรกรและชาวชนบทที่มีโอกาสน้อยกว่าเรา ครูปลูกฝังอุดมการณ์ให้ลูกศิษย์ไม่ได้ให้ความรู้อย่างเดียว ต้องสอนคุณธรรมให้ด้วย ต้องให้เด็กไปเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง บางทีก็พาเด็กไปดู farm stay ไปถอดบทเรียนจากเกษตรกร งานวิจัยเด็ก ตรี โท เอก ก็ให้ไปทำจริง...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

4. ความต้องการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม

สิ่งจูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมประการต่อมา คือ ต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ นวัตกรรม และเทคโนโลยีให้ประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งการเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติงานด้วยตนเอง มีกระบวนการคิดเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ดังที่อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ 3 ท่าน ได้บอกเล่าว่า

“...มันเป็นหัวข้อของงานวิจัย มันมีความน่าสนใจมันเลยเป็นความจำเป็นที่เราต้องลงพื้นที่ไปเพื่อให้ได้ข้อมูลมา...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นวิชาการและเพื่อให้ชาวบ้านหรือประชาชนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพื่อเรียนรู้ปัญหาการนำไปใช้งาน ว่าองค์ความรู้ทางวิชาการที่เราคิดค้นได้จากห้องปฏิบัติการ เมื่อนำไปใช้งานจริง ประสบปัญหาอะไรยังไง เพื่อที่เราจะได้ให้คำแนะนำสำหรับผู้ที่น่าไปใช้ว่าควรจะแก้ไขปรับปรุงอย่างไร...” (อาจารย์ ดร.ประภา โชะสกลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ผมอยากจะช่วยเหลือ มันอยู่ในใจของเรามาแล้ว ให้อะไรเรื่องงานพวกนี้ ก็เคยเห็นผู้ใหญ่ทำงานแบบนี้ มีอาจารย์ผู้ใหญ่อาจารย์ที่ปรึกษาเราก็ทำงานแบบนี้ อาจารย์ที่เป็นพ่ออนุชธรรม

ของหมก็ทำงานแบบนี้ ความรู้สึกนี้ฝังอยู่ในตัวผมมาตลอด ในวัยที่ผมเรียนหนังสือก็จะสนใจ
เรื่องการเมือง 14 ตุลา 16 ตุลา ฉะนั้นผมว่ามันเกิดที่จิตใจที่ต้องการทำงานเพื่อสังคม...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

สำหรับสิ่งจูงใจให้ผู้บริหารของวิทยาเขตกำแพงแสน มีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมให้
มหาวิทยาลัยเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม อันเนื่องมาจากความต้องการพัฒนาวิทยาเขตกำแพงแสนให้
เป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนและสังคม รวมทั้งแก้ไขข้อผิดพลาดในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้และ
เทคโนโลยีสู่ชุมชนและสังคมผ่านบุคคลที่ 3 ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 1
สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...ความมุ่งมั่น ความประสงค์ส่วนตัวที่อยากจะสร้างโมเดลต้นแบบในการพัฒนาชุมชน
ตรงนี้คือ แรงบันดาลใจที่อยากจะให้มหาวิทยาลัยได้มีส่วนร่วมในการที่พัฒนาชุมชนและการ
แก้ปัญหาเรื่องการสื่อสารด้านองค์ความรู้และนวัตกรรมที่เรามี เพราะมันค่อนข้างจะมีความ
ผิดพลาด ทำอย่างไรให้เขาได้มาสัมผัสโดยตรง ลดปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยี...”

ประเด็นที่น่าสนใจจาก อาจารย์ว่างาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่า
ถึงแนวคิดและสิ่งจูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมว่า เดิมเคยทำงานเป็นอาจารย์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แต่ลาออกมาทำงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) เพราะมองว่าระบบงานในมหาวิทยาลัยไม่สามารถทำให้มองเห็นความเป็นจริงที่
เกิดขึ้นในสังคมได้ การสอนเฉพาะเพียงแต่ความรู้ในตำราไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในโลกลง
ความเป็นจริง และเมื่อเข้ามาทำงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เรียนรู้
กระบวนการทำงานที่ช่วยสร้างวิถีคิดเพื่อส่วนรวมให้แก่คนในชุมชนและสังคม การให้โอกาสคนในสังคม
ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน ในฐานะเป็นนักวิจัยในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีความ
เป็นปึกแผ่น และเกิดความยั่งยืน สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญของอาจารย์ เมื่ออาจารย์ได้
กลับมาทำงานในมหาวิทยาลัยอีกครั้ง ได้มองเห็นว่าด้วยบทบาทฐานะความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย
นอกจากจะสอน วิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้ว อาจารย์ควรนำความรู้
ความสามารถ และนวัตกรรมใหม่ที่ผลิตได้ไปถ่ายทอด ส่งเสริม ช่วยแก้ปัญหา และสร้างความเข้มแข็ง
ให้แก่ชุมชน

5. แรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบ

แรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสังคม เกิดจากการได้เห็นการทำงานของบุคคลต้นแบบทำหน้าที่ในการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น และมองว่าประเทศชาติควรได้รับการดูแลจากผู้ที่มีโอกาสมากกว่าในสังคม ดังที่อาจารย์คณะเกษตร กำแพงแสน 2 ท่าน ได้บอกเล่าว่า

“...แรงบันดาลใจที่สำคัญของผม คือ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราเห็นพระองค์ท่านทำงานหนัก เราก็ออยากจะทำงานหนักตอบแทนพระคุณท่านตอบแทนคุณแผ่นดิน ทำอย่างไรให้สิ่งเหล่านี้ฝังอยู่ในความรู้สึกของคนที่จะเข้ามาเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...เราเห็นคนต้นแบบ ยุคที่อาจารย์เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เราทำงานค่ายอาสาพัฒนาชนบท ยุคนั้นท่านอาจารย์ระพี สาคริก ท่านเป็นอธิการบดี ท่านเป็นคุณพ่อค่ายอาสา แล้วเราก็เห็นรุ่นพี่รุ่นน้องออกไปทำงานภาคสนามแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น การออกไปสร้างโรงเรียนในหมู่บ้าน การช่วยสอนนักเรียนในหมู่บ้าน การทำให้เกิดการเรียนรู้ในแกนนำชาวบ้าน และยุคปลาย 14 ตุลา เกิดจากการอ่านวรรณกรรมหรือหนังสือที่ทำให้เรามีแรงบันดาลใจว่าประเทศชาติควรจะได้รับการดูแลผ่านคนที่มีโอกาสมากกว่า ดังนั้นถ้าเราเป็นคนที่มีโอกาสมากกว่าเราน่าจะได้ทำสิ่งนี้...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

6. ต้องการนำความรู้และประสบการณ์มาใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน

ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของจริงที่สามารถเข้าไปเรียนรู้ ปฏิบัติ และพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นได้ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าไปทำงานในชุมชนของอาจารย์และมหาวิทยาลัย คือ การเข้าไปเรียนรู้ และ ฝึกฝนประสบการณ์ รวมทั้งเป็นการพัฒนาทักษะ วิธีการแนวคิด ที่ได้เรียนรู้มาจากตำราสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชุมชนและสังคม เพื่อนำมาใช้ในการสอนในชั้นเรียน เพราะการสอนในชั้นเรียนใช้ความรู้จากตำราอย่างเดียวยังคงไม่เพียงพอ เพราะชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทุกๆ วัน และสิ่งที่มีอยู่ในตำราอาจไม่ได้มีอยู่ในบริบทจริงของสังคมไทย ดังนั้นอาจารย์จึงต้องเข้าไปนำความรู้ที่เป็นของจริง สามารถปฏิบัติได้จริงในชุมชนและสังคมมาสอนและ

ถ่ายทอดให้แก่นิสิต ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...สิ่งสำคัญลำดับแรกที่ผมเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ ต้องการนำความรู้จากการไปปฏิบัติงานมาสอนนิสิต...”

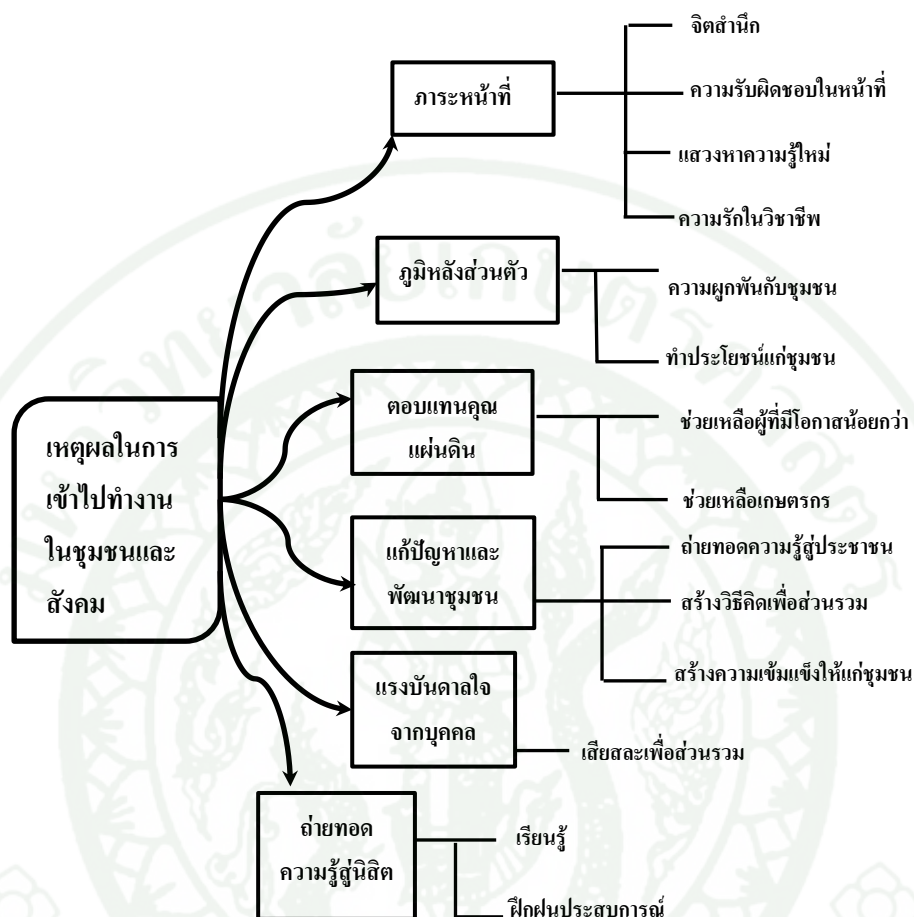
ผู้วิจัยขอเสนอ เหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมในตารางที่ 57

ตารางที่ 57 เหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

เหตุผลในการเข้าไปทำงาน ในชุมชนและสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ภาระหน้าที่ และสำนึกในคุณค่าของความเป็นอาจารย์	❖ สำนึกในบทบาทหน้าที่ของอาจารย์นอกเหนือจากการสอน คือ การทำงานด้านสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือประชาชนและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (5) ❖ ความรับผิดชอบในหน้าที่ตามพันธกิจหลัก 4 ประการ (3) ❖ ความรักในวิชาชีพครู ซึ่งหมายถึงผู้เสียสละ และเป็นผู้ให้โดยไม่มีเงื่อนไข (1)	❖ ความรับผิดชอบในหน้าที่ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย (1) ❖ ความตระหนักในคุณค่าความเป็นอาจารย์ที่ต้องเสียสละและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม (1)
2. ภูมิหลังส่วนตัว	❖ มีภูมิหลัง อาศัยอยู่ในชุมชน จึงเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม (1) ❖ มีแรงบันดาลใจต้องการให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น (1)	❖ ภูมิหลังส่วนตัวอาศัยอยู่ในชุมชน จึงเกิดความรู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกับพื้นที่ชนบท (1)
3. ตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน	❖ มีอุดมการณ์ในการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (1)	
4. ความต้องการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม	❖ ความต้องการช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม (2) ❖ ต้องการสร้างวิถีคิดเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน (1) ❖ ต้องการใช้ความรู้ความสามารถ รวมถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ช่วยแก้ปัญหา พร้อมทั้งเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนและสังคม (2) ❖ เป็นหัวขบวนวิจัย (1) ❖ ต้องการสร้าง โมเดลมหาวิทยาลัยต้นแบบในการพัฒนาชุมชน (1) ❖ แก้ปัญหาความผิดพลาดที่เกิดจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านคนกลาง (1)	
5. แรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบ	❖ แรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสังคม เกิดจากการได้เห็นการทำงานของบุคคลต้นแบบทำหน้าที่ในการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (2) ❖ ประเทศชาติควรได้รับการดูแลจากผู้ที่มีโอกาสมากกว่าในสังคม (2)	
6. ต้องการนำความรู้และประสบการณ์จริงมาใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน	❖ การเข้าไปเรียนรู้ และ ฝึกฝนประสบการณ์ รวมทั้งเป็นการพัฒนาทักษะ วิธีการ แนวคิด ที่ได้เรียนรู้มาจากตำราสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชุมชนและสังคม และนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาใช้ในการสอนนิสิตในชั้นเรียน	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพเหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้ในภาพที่ 16

ภาพที่ 16 เหตุผลของอาจารย์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

ประสบการณ์ของนิสิตนอกรั้วมหาวิทยาลัยชุมชนและสังคม

ความมุ่งหวังหลักของมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่ง คือ การผลิตบัณฑิตออกไปประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งนำความรู้ความสามารถไปสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนและสังคม การเปิดโอกาสให้นิสิตได้เข้าไปมีทำงานเพื่อส่วนรวมหรือพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นแนวทางที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับการเรียนการสอน เพราะทำให้นิสิตได้เรียนรู้การทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายต่อผู้อื่น ซึ่งรูปแบบการเข้าไปทำงานและมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมมีทั้งการถูกกำหนดโดยรายวิชาที่อาจารย์ได้สร้างและพัฒนาหลักสูตรให้นิสิตได้มีโอกาสเข้าไปฝึกปฏิบัติงาน และเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและสังคม และการจัดกิจกรรมของนิสิตในมหาวิทยาลัยซึ่งเกิดจากความเต็มใจ ความต้องการ ความปรารถนาที่ดีงาม ที่เป็นแรงผลักดันภายในจิตใจให้นิสิตเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัยในลักษณะของการสร้างความสำเร็จเชิงประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม (Schlecty, 1994: 5)

การศึกษายบทบาทการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของนิสิต โดยการสัมภาษณ์นิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 5 คน โดยพิจารณาจากนิสิตที่มีประสบการณ์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ที่มีความน่าเชื่อถือ ประกอบด้วย นิสิตสายวิทยาศาสตร์ ได้แก่ คณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะเกษตร กำแพงแสน และคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สายวิชาวิทยาศาสตร์ รวม 3 คน และ นิสิตสายสังคมศาสตร์ จากคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ จำนวน 2 คน ผู้วิจัยดำเนินการในส่วนนี้เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณที่เกี่ยวกับนิสิต เป็นการวิจัยสามเส้าแบบต่างวิธี ในขณะเดียวกันผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากนิสิตกับอาจารย์ ซึ่งเป็นการวิจัยสามเส้าแบบต่างแหล่งข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลัก

1) นายอนุพล มงคลทวีรักษ์ อายุ 23 ปี ชั้นปีที่ 4 สาขาเกษตรและสิ่งแวดล้อม คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ตำแหน่งนายกสโมสรนิสิตคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ปีการศึกษา 2555 เข้าร่วมกิจกรรมของคณะตั้งแต่ปี 1 พื้นฐานครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมมีภูมิลำเนาอยู่ใน อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี มีความสนใจและความชอบทำกิจกรรมตั้งแต่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยเคยเป็นประธานสภาเยาวชนของราชบุรี และรับรางวัลเยาวชนดีเด่น 2 ปีซ้อน

2) นายอำนวยการ สมพงษ์ อายุ 21 ปี ชั้นปีที่ 4 สาขาเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตร 5 ปี คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ตำแหน่งรองนายกสโมสรคณะศึกษาศาสตร์ ปีการศึกษา 2555 และตำแหน่งรองประธานชมรมครูอาสา ปีการศึกษา 2555 ครอบครัวประกอบอาชีพค้าขาย เป็นคนจังหวัดสุพรรณบุรี มีความสนใจทำกิจกรรมในชุมชนตั้งแต่สมัยมัธยมศึกษา เคยเป็น ประธานนักเรียนสมัยเรียนระดับมัธยมศึกษา

3) นายศุภม สุวรรณบัณฑิต อายุ 23 ปี ชั้นปีที่ 5 คณะสัตวแพทยศาสตร์ เข้าร่วมกิจกรรม สโมสรนิสิตคณะสัตวแพทยศาสตร์ตั้งแต่ปี 1

4) นายณพัต กิ่งพุทธพงศ์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สายวิชาเคมี อายุ 22 ปี ศึกษา ชั้นปีที่ 4 ตำแหน่งนายกองค์การบริหารองค์การนิสิตประจำปีการศึกษา 2556

5) นายนายพิชัย รัชฎาเจริญ ปี 4 อายุ 22 ปี สาขาปฐพีวิทยา คณะเกษตร กำแพงแสน ภูมิลาเนาจังหวัดสุพรรณบุรี ตำแหน่งประธานชมรมเกษตรศาสตร์บำเพ็ญ

ผลของการสัมภาษณ์นิสิต แบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ คือ บทบาทการเข้าไปทำกิจกรรม ในชุมชนและสังคมของนิสิต แรงจูงใจ สิ่งที่ได้รับ การยอมรับและการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหา และอุปสรรค ความรู้สึก และประสบการณ์การเรียนรู้ในหลักสูตรรายวิชา รวมทั้งความคาดหวังต่อบทบาทของมหาวิทยาลัย

1. บทบาทการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมของนิสิต

การเข้าร่วมกิจกรรมนิสิต นิสิตผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนบทบาทการเข้าไปทำกิจกรรมของ นิสิตไว้สอดคล้องกันว่า กิจกรรมที่นิสิตผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วม คือ การจัดกิจกรรม ให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมภายในมหาวิทยาลัย และจัดกิจกรรมการออกค่าย ซึ่งกิจกรรม การออกค่าย แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ค่ายสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนที่ประสบกับปัญหาและ ต้องการรับการพัฒนา 2) ค่ายถ่ายถอดองค์ความรู้และการให้บริการแก่ชุมชนและสังคม และ 3) ค่าย แบ่งปันสิ่งของแก่ชุมชนที่ขาดแคลนและอยู่ห่างไกล ดังนี้

“...ผมได้เข้าร่วมกิจกรรมของสโมสรนิสิต คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ คือ การออกค่ายอาสา เพื่อเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน เช่นการไปช่วยเขาทำโรงเห็ด และการส่งเสริมความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน ส่วนกิจกรรมในชมรมครูอาสา คือ การจัดกิจกรรมสันตนาการและสิ่งนำของที่รับบริจาคมาไปแจกให้กับเด็กที่ขาดแคลน...” (อานวย สมพงษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...การทำงานในชมชนมี 2 ลักษณะคือ 1) ไปติดต่อชุมชนแล้วให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมภายในวิทยาเขต เช่น โครงการบริจาคเลือด หรือโครงการวันเด็ก เป็นโครงการที่มหาวิทยาลัยชูเด็กจากข้างนอกเข้ามามีส่วนร่วม 2) การลงพื้นที่เพื่อจัดโครงการค่ายอาสา ทำกิจกรรมกรรมสันตนาการให้แก่เด็ก ๆ รวมทั้งการลงพื้นที่เพื่อแจกของแก่ผู้ประสบภัย...” (นพวัฏ ถึงพุทธพงศ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ออกโครงการอาสา พัฒนาชุมชน โครงการแรกตอนต้นจะเป็นค่ายปลูกใจ เหมือนรวบรวมน้องในมหาวิทยาลัยไปทำค่าย ไม่ได้เน้นการพัฒนาไม่ได้เน้นอาสาสมัคร แต่ก็มีส่วนที่เน้นการนันทนาการ เพื่อปลูกใจให้รู้จักชมรม ปีที่แล้วที่สวนป่าเกริงกระเวีย จ.กาญจนบุรี ไป 3 วัน สุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ไปปลูกป่าแล้วก็มีกิจกรรมสันตนาการให้กับน้องค่าย...” (พิชัย ธีญญเจริญ , สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557)

“...เข้าร่วมกิจกรรมสโมสรนิสิตคณะสัตวแพทย์ ในโครงการสัตวแพทย์อาสาพัฒนาชนบท เช่น การเข้าไปทำวัคซีนป้องกันโรคปากเท้าเปื่อย โรคคอบวม และการถ่ายพยาธิให้กับสัตว์ของชาวบ้าน เช่น วัว ควาย การทำทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์ในชุมชน การทำวัคซีนไก่ และการอบรมให้ความรู้กับเด็กและผู้ใหญ่...” (สรุฒ สุวรรณบัณฑิต, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่ คือ การออกค่ายอาสาและไปร่วมพัฒนา คือ ไปสร้าง ไปสอน ไปส่งเสริม ส่งเสริม โดยการให้ความรู้กับผู้ประกอบการและนักเรียน และติดตามประเมินผล...” (อนุพล มงคลทวีรักษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากนี้ ลักษณะของคนที่เข้าไปทำกิจกรรมในชมชนและสังคม ได้แก่ มีจิตอาสา มีความเสียสละ ดังที่พิชัย ธีญญเจริญ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การทำงานชมรมตรงนี้นั้นไม่ได้อะไร มันเหนื่อย ไม่ได้เงินแต่คิดว่าได้บุญ และเป็นคนที่มีความตั้งใจดีอาสา

จริง ๆ...” รวมทั้ง เป็นคนที่มีอัธยาศัยดี มีความขี้มั่นเข้มแข็งใฝ่ รู้การพูดคุย พักทาย และสร้างความ เป็นกันเองกับคนในชุมชน ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) “...ต้อง อัธยาศัยดี มีการทักทายพูดคุย น้ำไม่เต็มแก้ว รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา...”

ข้อมูลส่วนนี้ สืบค้นข้อมูลเชิงคุณภาพด้านบทบาทของอาจารย์ที่อาจารย์สาย วิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 2 ท่าน ได้กล่าวถึงการสนับสนุนและส่งเสริมให้นิสิตเข้าไป ทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ของคณะ และสนับสนุนข้อมูลเชิง ปริมาณ โดยอาจารย์มากกว่าสองในสาม (70.65%) มีการปฏิบัติงานในระดับปานกลางถึงมาก ใน การส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม นอกจากนี้ยัง สนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจเจตคติด้านบทบาทในการมีส่วนร่วมในชุมชนและ สังคม ในประเด็นของกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ซึ่งกิจกรรมอันดับ แรกที่นิสิตใช้ในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน คือ กิจกรรมอาสา โดยนิสิตมากกว่าครึ่ง (55.83%) เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

2. แรงจูงใจต่อการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม

แรงจูงใจต่อการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม ดังที่นิสิตได้สะท้อนไว้สามารถ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1) แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความต้องการเพิ่มพูน ความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงในชุมชน ความต้องการนำความรู้ที่ได้ศึกษาจาก ห้องเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังที่ อำนวย สมพงษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...ผมเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมตั้งแต่ปี1 เริ่มตั้งแต่เป็นสมาชิกค่าย เพราะอยากเห็นสภาพ ปัญหาของสังคม อยากไปสัมผัสชุมชนเอามาปรับประยุกต์ใช้ในการทำงานต่อไปในอนาคต อยาก ฝึกตัวเอง ก็มีการนำความรู้ในห้องเรียนไปใช้ในสถานการณ์จริง...” สนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ ด้านเหตุผลจูงใจให้นิสิตเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัยและการทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม โดย เหตุผลสามอันดับแรก คือ ได้รับความรู้เพิ่มเติม ได้รับความรู้ตรง และการได้เรียนรู้การ ทำงานร่วมกับผู้อื่น

2) แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการเรียนรู้ปัญหาของชุมชน ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความต้องการเห็นผู้อื่นมีความสุข และต้องการแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนหรือด้อยโอกาสกว่า ดังที่ นพวัต ถึงพุทธพงศ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าไว้ว่า “...สาเหตุที่เข้าไปทำงานในชุมชนเพราะเราอยากเห็นคนอื่นมีความสุข อยากแบ่งปัน...” ศรุฒ สุวรรณบัณฑิต (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) “...ในช่วงปี 1 มีรุ่นพี่มาบรรยายว่าค่ายทำอะไรบ้าง ตอนนั้นรู้สึกสนใจและได้ประสบการณ์ พอเข้าไปทำก็รู้สึกสนุกก็เลยเข้าไปเรื่อยๆ นอกจากนี้เมื่อตอนช่วงน้ำท่วมก็เห็นประชาชนประสบกับปัญหาและมีความลำบากจากการเกิดน้ำท่วม เราจึงเกิดความคิดว่าเรายังสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้...”

“...เป็นจิตอาสา ได้ช่วยคน ได้ช่วยบุคคลที่ยังไม่มีความรู้อะไร ช่วยปูพื้นให้เขาตามที่เค้าต้องการ ทั้งเด็กทั้งผู้ปกครองและอาจารย์ให้การสนับสนุนด้วย เค้ามีการต้อนรับและบอกว่าเค้าต้องการอะไร บางโรงเรียนไม่ตอบสนองเราอยากทำอะไรก็ปล่อยให้เราทำ เหมือนเป็นแรงจูงใจเราว่าเค้าอยากได้เราก็ทำให้เค้า...” (อนุพล มงคลทวีริักษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

สนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของนิสิต ในประเด็นการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม โดยนิสิตมากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อยมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง แต่เป็นที่น่าสังเกตพบว่ามีนิสิตที่ไม่ได้ปฏิบัติงานด้านนี้เลยเกือบหนึ่งในห้า

3) แรงจูงใจที่เกิดจากผลตอบรับที่ดีจากชุมชนและสังคม ดังที่ อนุพล มงคลทวีริักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ระบุไว้ว่า “...การที่เด็กนักเรียนและผู้ปกครองให้ความสำคัญกับเรื่องการออกค่ายการพัฒนาและให้ความร่วมมือดีทำให้เรามีความรู้สึกลอยๆจะเข้าไปทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชนและสังคม...”

4) แรงจูงใจที่เกิดจากภูมิหลังส่วนตัว เช่น มีพื้นฐานความชอบทำกิจกรรมตั้งแต่สมัยเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังที่ อนุพล มงคลทวีริักษ์ บอกเล่าว่า (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) “...ผมชอบเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่มัธยมศึกษา ม.4 ผมคิดว่ามันสนุกได้พูดคุยได้พบปะผู้คนได้เที่ยว ผมก็ทำไปเรื่อย ๆ มีกิจกรรมอะไรก็ทำไป...”

5) แรงจูงใจจากการมีต้นแบบที่ดี ในการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละของอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษา ดังที่ อำนาจ สมพงษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...เหตุผลที่ผมเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม เนื่องจากมีต้นแบบที่ดี คือ มีอาจารย์ท่านหนึ่งที่โรงเรียนมัธยมที่เคยศึกษาอยู่ อาจารย์สุขภาพไม่แข็งแรงป่วยเป็นโรคมะเร็ง ทำงานไม่หยุด ทำงานเพื่อสังคม ทำงานค่าย ไม่เคยหยุด ทำงานจนวาระสุดท้ายของชีวิต ผมจึงมีความสนใจทำงานในชุมชนตั้งแต่เรียนมัธยม...”

3. สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำกิจกรรมและการฝึกงานในชุมชนและสังคม

จากการสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก นิสิตได้สะท้อนผลที่ได้จากการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม รวมทั้งการเข้าไปฝึกงานในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ในรายวิชา ดังนี้

1) พัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน การได้รับประสบการณ์ตรงจากการเข้าไปฝึกปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม การได้รับความรู้ใหม่ที่นอกเหนือจากตำรา การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำความรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง ดังที่ พิชัย ธัญญเจริญ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...ฝึกทักษะในการปฏิบัติงานจริง ในห้องเรียนเราจะเรียนยากว่าเยอะมากจะเป็นดินนาที่จำแนกยาก พอขึ้นไปทำงานจริงเป็นดินภูเขา ขุดง่ายมาก เรียนรู้การใช้โปรแกรมที่กรมพัฒนาที่ดินใช้ซึ่งทันสมัยกว่าที่เรียนในห้องเรียน...”

“...สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปฝึกงาน คือ ได้รับประสบการณ์ ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ ได้รู้เทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่มีในตำรา เช่น การตัดกิ่งอโวคาโด แล้วต้องเอาสีไปทาเพื่อป้องกันเชื้อรา เป็นเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เขาบอกมา เหมือนเราไปเรียนรู้กับเขาเอง แล้วเราก็ได้นำความรู้ที่เรียนจากในห้องเรียนไปฝึกปฏิบัติจริง และได้เทคนิคที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มพูนกลับมา เช่น นำความรู้เรื่องวิธีการปลูกผักอินทรีย์ โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ พอเข้าไปปฏิบัติงานจริง การใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะมีแมลงมาลง เขาก็จะใช้กาวดักแมลง คือ เอากาวมาทาแผ่นสีเหลือง แล้วปักทั้ง 4 มุมของแปลงผัก เพื่อป้องกันแมลงพอแมลงเห็นสีเหลืองก็จะบินมาเกาะ มันก็จะติดกาวและบินออกสำหรับสิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำกิจกรรมค่าย

จะคล้าย ๆ กัน คือ ได้รับประสบการณ์ บางทีเกิดปัญหาที่เราแก้ไขไม่ได้เรามีครูอาจารย์ที่
เคยผ่านปัญหามาให้คำปรึกษา เราก็ได้ประสบการณ์ตรงนี้มาปรับแก้ไข...”

(อำนวยการ สมพงษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

2) ฝึกฝนความอดทน รู้จักใส่ใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่นการเรียนรู้วิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ สภาพปัญหา และบริบทต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งเรียนรู้การเป็นผู้ให้ รู้จักการแบ่งปัน
และการช่วยเหลือผู้อื่น ดังที่ นพวัฑ์ กิ่งพุทธพงศ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) กล่าวไว้ว่า “...การ
เข้าไปทำกิจกรรมทำให้ได้เห็นภาพของชุมชนในอีกมุมหนึ่ง ตรงที่เขายังมีความทุกข์อยู่ สิ่งที่เราเห็น
คือ สภาพแวดล้อมของเขา และสภาพจิตใจของเขา สิ่งที่เราได้ คือ ใญ่ และได้เห็นเรียนรู้การ
ทำงานร่วมกับเพื่อนซึ่งเป็นการวัดคนวัดใจคน เพราะพอเหนื่อยมาก บางคนก็ออกจากชมรมเลย...”

“...ได้ฝึกความอดทน ได้เรียนรู้วิถีชีวิต รู้จักการช่วยเหลือผู้อื่น และเรียนรู้บริบทของ
ชุมชน คือ รู้ข้อมูลทั่วไปว่าเกษตรกรรมส่วนใหญ่ทำอาชีพอะไร เขาต้องการอะไร ชุมชนมีจุดเด่นจุด
ด้อยอะไรที่เราสามารถช่วยเหลือเค้าได้...” (อนุพล มงคลทวีรักษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

3) พัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่ม การมีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดีขึ้น ฝึกการคิดที่
เป็นระบบ เช่น วางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการแก้ไขปัญหา
เฉพาะหน้า ดังที่ พิชัย ธัญญเจริญ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...ได้เรื่องการ
ประสานงาน การบริหารแจกแจงงานว่าวันนี้เราจะทำอะไรเราวางแผนไว้แล้วทั้ง 7 วัน ได้เรียนรู้การ
แก้ปัญหาเฉพาะหน้า...” รวมทั้งการเพิ่มพูนความสามารถในการเป็นผู้นำ ดังที่ อนุพล มงคลทวี
รักษ์ ได้บอกเล่าว่า “...ฝึกการเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดีการทำงานของผมทุกคนทำงานและวางแผน
ร่วมกัน...” (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ฝึกคิดเป็นระบบ มันจะมีปัญหาเข้ามาเยอะมาก ก็ฝึกแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ได้ฝึกการ
ติดต่อสื่อสารกับผู้ใหญ่กับเพื่อน ถ้าในเชิงสังคมก็คือการเข้าไปทำประโยชน์ให้กับ
ชาวบ้านซึ่ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชนบทอาจจะขาดโอกาส ภาครัฐอาจจะเข้าไปไม่ถึง
หรือไม่เพียงพอ เหมือนเราก็เข้าไปอาสาทำตรงนั้นช่วยชาวบ้าน...”

(ศรุฒ สุวรรณบัณฑิต, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

4) พัฒนความสัมพันธ์อันดีระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง ดังที่ พิชัย ชาญเจริญ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...ตอนเป็นน้องค่าย สิ่งที่ได้คือ ได้ประสบการณ์ ได้เพื่อน ได้รู้จักพี่ พอขึ้นมาเป็นทีมงาน ก็ได้ฝึกแก้ปัญหา ฝึกวางแผน ฝึกการแก้ปัญหา รู้จักการเข้าหาคนมากขึ้น...”

4. การยอมรับและการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม

การเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมของนิสิต จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นิสิตได้สะท้อนว่า คนในชุมชนและสังคมให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างดี มีความรู้สึกยินดีที่นิสิตเข้ามาทำกิจกรรมและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่ชุมชน ให้เกียรตินิสิต เรียกนิสิตว่าอาจารย์ และเมื่อนิสิตขาดเหลือสิ่งใดในระหว่างการทำกิจกรรมคนในชุมชนจะจัดหามาให้ทันที ดังที่ อำนวย สมพงษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...คือเวลามีกิจกรรมอะไรที่เราจะไป เช่น พิธีบายศรีที่เราขอให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนมาผูกข้อมือให้ ซึ่งมันก็เวลา 2-3 ชั่วโมงเป็นเวลาพักผ่อนของเค้าแต่เค้าก็เต็มใจที่จะมาให้ความร่วมมือ และเค้ารู้สึกดีใจที่เราจะมาช่วยพัฒนา คนในนอกจากนี้ชุมชนให้เกียรติเรา ให้ความยอมรับเรา เรียกเราว่าครู ว่า อาจารย์...”

นอกจากนี้ ศรุฒ สุวรรณบัณฑิต (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าเพิ่มเติมว่าการยอมรับของคนในชุมชนเกิดจากการที่นิสิตเข้าไปติดต่อและทำความเข้าใจกับผู้นำของชุมชน ถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาทำกิจกรรมของนิสิตเพื่อให้บริการหรือพัฒนาชุมชนและสังคมโดยมิได้มุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากชุมชน รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้นำของชุมชนในการติดต่อประสานความร่วมมือกับคนในชุมชน และการสร้างผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ให้เป็นที่ยอมรับและเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตเริ่มตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นต้น

“...ตอนแรกติดต่อปศุสัตว์จังหวัด และเขาก็พาไปรู้จักกับปศุสัตว์อำเภอ และปศุสัตว์อำเภอพาไปพบผู้ใหญ่บ้านเพราะเขาเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ก็คุยกับผู้ใหญ่บ้านหลังจากนั้นก็เดินประชาสัมพันธ์ตามบ้าน ก็เหมือนเราเข้าทางผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ซึ่งเป็นคนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือและเชื่อฟัง แรกๆ เขาอาจจะไม่ค่อยไว้วางใจแต่พอเราผ่านการทำงานวันแรก วันต่อไปเขาก็รู้แล้วว่าเราทำได้ และเราให้บริการฟรีไม่ได้คิดค่าใช้จ่าย และถ้าชาวบ้านมีปัญหาสามารถเข้ามาปรึกษาหรือซักถามข้อสงสัยได้ และการมีส่วนร่วมชุมชน

จะมีลักษณะ คือ เข้ามาร่วมตั้งแต่การสำรวจชุมชนเค้าก็มาร่วมพูดคุยว่าต้องการอะไร อะไรขาดอะไรคือปัญหา อะไรมีอยู่แล้ว โดยคัดเลือกตัวแทนคนในชุมชนมาพูดคุย เช่น ผู้ใหญ่บ้านอบต. ตัวแทนชุมชนประมาณ 5 คน และสุมไปคุยกับร้านค้า...

5. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการเข้าไปทำกิจกรรม

นิสิตได้สะท้อนภาพปัญหาและอุปสรรคจากการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การทำงานร่วมกับคนจำนวนมาก การทำงานร่วมกับคนหมู่มาก หากไม่มีการสร้างกฎระเบียบและกำหนดการดำเนินงานให้ชัดเจน จะส่งผลให้การทำงานไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ดังที่ อำนวย สมพงษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การไปทำค่ายถ้าคนเยอะเราไม่สามารถควบคุมเค้าได้เราต้องหาวิธีการหรือข้อตกลงร่วมกันว่าในการวางแผนตามเวลาที่กำหนดไว้เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้า เสียเวลา ในส่วนของมหาวิทยาลัยก็งบประมาณไม่พอ...”

“...ปัญหาที่พบจากการฝึกงาน คือเรื่องไฟฟ้า ไม่มีไฟ เรื่องอาหารการกิน ไกลจากร้านค้า 5-60กิโล ทางลูกรัง กันดารมาก เป็นปัญหาอุปสรรคในการฝึกงาน...” (อนุพล มงคลทวีรักษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

2) การยึดติดอยู่ในระบบความคิดแบบดั้งเดิม คนในชุมชนบางส่วนยังยึดติดในระบบความคิดแบบดั้งเดิม จึงไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่มีความเชื่อถือในกิจกรรมที่นิสิตจัดขึ้น ดังที่ อำนวย สมพงษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...โครงการที่อุ้งผาง เป็นชุมชนทุรกันดาร ชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเท่าไร ชุมชนมองว่าจะเรียนไปทำไม จบมาแล้วจะไปทำอะไร จึงไม่ส่งลูกหลานมาเรียน แต่ส่งสเริ่มให้ลูกหลานทำงาน หารายได้ เช่น ช่วยปลูกข้าว ทำนา เมื่อเราได้เข้าทำกิจกรรมในชุมชนจึงได้ มีการชี้แจงชาวบ้านให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ทำไมถึงต้องเรียน ก็มีบางส่วนที่เชื่อบางส่วนไม่เชื่อ บางส่วนที่เชื่อก็ยังส่งลูกหลานมาเรียนอยู่...”

ประเด็นนี้สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ที่กล่าวไว้ว่า ความท้าทายประการหนึ่งที่เกิดจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การเปลี่ยนวิธีคิด และกระบวนทัศน์ของคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนโดยทั่วไปมักดำรงอยู่ภายใต้ชุดความคิดดั้งเดิมของชุมชน และการเข้าไปทำงานในชุมชนหากนักวิจัยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนก็อาจจะหลงติดกับวิธีคิดแบบดั้งเดิมของชุมชน ทำให้มองไม่เห็นประเด็นที่เป็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชนก่อนจะเข้าสู่กระบวนการและวิธีการแก้ไขแก้ไข ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนวิธีคิดให้เปิดรับสู่แนวคิดและวิธีการใหม่ๆ ที่อาจารย์นำไปถ่ายทอด

3) การเดินทางค่อนข้างลำบาก ในพื้นที่ชนบทและห่างไกลความเจริญหรืออยู่บนภูเขา เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางและการขนส่งของเพื่อไปจัดกิจกรรมหรือแจกจ่ายแก่ผู้ขาดแคลน ดังที่ นพวัฑฒ์ กิ่งพุทธพงศ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) กล่าวไว้ว่า “...การเดินทางค่อนข้างลำบาก รถใหญ่เข้าไปไม่ได้ ต้องเดินเท้าขนของที่จะจัดกิจกรรมเข้าไป...”

4) การติดต่อสื่อสาร ระยะทางระหว่างหมู่บ้านค่อนข้างห่างไกลกันจึงเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารหรือการรวมกลุ่มเพื่อพูดคุยเรื่องราวและปัญหาของชุมชนและการดำเนินกิจกรรม ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...ติดต่อกันยาก เพราะบางชุมชนไม่ได้อยู่รวมกัน หมู่เดียวกันแต่อยู่ห่าง ๆ กัน...”

5) ความไว้วางใจจากคนในชุมชน บางครั้งคนในชุมชนอาจเกิดความไม่ความไว้วางใจ กลัวนิสิตไปหลอกลวงข้อมูล ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้ให้ข้อมูลว่า “...บางหมู่บ้านให้ข้อมูลไม่ตรง เพราะเขาอาจคิดว่าเราไปหลอกลวงอะไรเค้าบ้าง...”

6) การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยด้านงบประมาณ มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของนิสิตค่อนข้างน้อย ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้ให้ข้อมูลว่า

“...การสนับสนุนงบประมาณโดยตรงจากมหาวิทยาลัยมีน้อย เพราะกิจกรรมนิสิตมีจำนวนมาก เช่น เราขอไป 5 หมื่น แต่จะให้งบประมาณมาเพียง 5-6 พันบาท จำนวนเงินค่อนข้างต่างกันเพราะมหาวิทยาลัยดูแลทั้งชมรม หอพักและอะไรหลาย ๆ อย่าง ส่วนคณะดูแลเฉพาะสโมสรนิสิต ทำให้มีทุนนิสิตได้จัดกิจกรรม...”

6. ความรู้สึกต่อการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม

นิสิตคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ 2 คน ได้แสดงความรู้สึกต่อการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมว่า เป็นความรู้สึกผูกพันและมีความรักต่อคนในชุมชนชน มีความรู้สึกที่ชุมชนเปรียบเสมือนบ้านที่มีความอบอุ่น เนื่องจากคนในชุมชนมีความเต็มใจ และมีความจริงใจที่หวังดีต่อนิสิต มองนิสิตเป็นลูกหลานคนหนึ่งในชุมชน ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้สะท้อนว่า “...ผมสนิทกับชุมชนอยู่แล้วเพราะบ้านผมอยู่ในชุมชน ผมรู้สึกเหมือนบ้าน ได้พูดคุยถ้าเค้าเปิดใจ แต่ถ้าเค้าไม่เปิดใจเราก็ไม่พูดเจาะจงพยายามที่จะชวนเค้าพูดแล้วเค้าจะหลุดมาเรื่อย ๆ...” นอกจากนี้ อำนวย สมพงศ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่าการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมทำให้เกิดความรู้ที่ดี มีความภาคภูมิใจที่ได้ทำตนให้เป็นประโยชน์ ในการช่วยเหลือและแบ่งปันแก่ผู้ที่ขาดแคลน

“...รู้สึกชอบมาก เพราะเหมือนกับที่เราไปช่วยพัฒนาให้ชุมชนนั้นมีความกระตือรือร้นในด้านเกษตร ให้เขาเห็นความสำคัญของเกษตร ให้เขาเห็นความสำคัญของโรงเรียน ให้เขารู้ว่าถ้าไม่มีโรงเรียนลูกหลานจะไปเรียนที่ไหน พอเราเข้าไปคนในชุมชนจะเห็นความสำคัญของโรงเรียนและมาช่วยกันพัฒนาเรารู้สึกภูมิใจที่ได้เข้ามาทำงานตรงนั้น เพราะบางชุมชนเขาขาดแคลนจริง ๆ หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนยังมีไม่เพียงพอ เราเป็นส่วนเล็กๆ น้อย ๆ แต่เรารู้สึกภูมิใจที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม การเข้าไปให้ความสำคัญกับชุมชน ซึ่งผลที่ตอบรับกลับมา คือชุมชนก็ให้ความสำคัญกับเรา...”

7. การฝึกงานภาคสนาม: ประสบการณ์การเรียนรู้ในหลักสูตรรายวิชา

แนวทางสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (Seifer and Connors, 2007: 5) ได้แก่ การจัดประสบการณ์เรียนรู้ในสถานการณ์จริงให้แก่ผู้เรียนด้วยการกำหนดในหลักสูตรหรือรายวิชาที่มีการประยุกต์และเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงในชุมชนและสังคม (Wade and Demb, 2009: 7) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นิสิตระดับปริญญาตรี ทั้ง 5 คน พบว่า มีนิสิต 3 คน จาก 2 คณะ คือ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ และคณะเกษตร กำแพงแสน ที่มีการกำหนดในรายวิชาให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การฝึกปฏิบัติงานภายในมหาวิทยาลัย และการลงพื้นที่ไปฝึกงานในชุมชนหรือตามหน่วยงานต่าง ๆ ตามที่นิสิตได้บอกเล่าไว้

สนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ ในประเด็น การจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและ สังคม โดยอาจารย์เกือบหนึ่งในสามมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง (30.98%)

1) การฝึกปฏิบัติงานภายในมหาวิทยาลัย ได้แก่ ประสบการณ์วิชาชีพทางเกษตรและ สิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการฝึกประสบการณ์ภาคปฏิบัติในการผลิตพืชอย่างยั่งยืนสำหรับระบบฟาร์ม ขนาดเล็ก ทัศนศึกษาเชิงสำรวจทางการเกษตรและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการผลิตพืชเป็นวิชาที่นิสิตจะได้เรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ ทำให้นิสิตได้ประสบการณ์ตรง

“...ก็มีวิชาฟาร์มที่อาจารย์เอกสอน เป็นวิชาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ วิชานี้สอนวิธีการปลูกผัก สอนหลาย ๆ อย่าง แล้วเราก็นำความรู้จากวิชาฟาร์มไปใช้สอนเด็กในชุมชน คือ ไปสอน เด็กปลูกผัก สอนเลี้ยงไก่ บางคณะบางมหาวิทยาลัยอาจจะไม่มีการปฏิบัติขนาดนี้ วิชานี้ทำให้เราได้มีประสบการณ์จริงและประสบการณ์ตรง...” (อานวย สมพงศ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...มีวิชาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะไปส่งเสริมทางด้านเกษตรกรรมด้านการใช้ปุ๋ยพืชสดในนาข้าว ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ที่บ้านห้วยน้ำทอง ไปวันเดียว การดำเนินงานก็จะมี การวางแผนเขียน โครงการ การจัดกิจกรรมว่าจะทำอะไรขั้นตอนมีอะไรบ้างกิจกรรมที่ต้องทำมีอะไรบ้าง และวิชาโครงการ วิชานี้ทำในมหาวิทยาลัยจะไม่ได้ออกชุมชนจะเอาเด็กมา วิชาโครงการเน้นที่ตัวเด็ก วิชาจัดประสบการณ์เน้นที่ชุมชนข้างนอก...” (อนุพล มงคลทวีรัช, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ บทบาทของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ด้านจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคมในประเด็นการฝึก ปฏิบัติงานในสถานี่ทดลอง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนิสิตในการฝึกปฏิบัติงานจริง

2) การลงพื้นที่ไปฝึกงานในชุมชนหรือตามหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ประสบการณ์วิชาชีพ ทางเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา (เสริมประสบการณ์การเป็นผู้นำและความรู้เฉพาะทางเกษตรและ สิ่งแวดล้อมในหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน), การฝึกงานเฉพาะด้านปฐพีวิทยา

“...ไปฝึกงานที่เชียงใหม่ ที่ศูนย์เกษตรหลวงปางดะของโครงการหลวง ในการฝึกงานทำให้เราเห็นสภาพของปัญหาจริงๆแล้วเจ้าหน้าที่ของที่นี่สามารถแก้ปัญหา ทดลอง แก้ไขนำมาปรับประยุกต์ใช้แล้วสอนเรา ให้เรารู้ว่าปัญหาดังนี้ควรแก้ไขอย่างไร เจ้าหน้าที่มีความเป็นกันเองมาก ให้ความสะดวกทั้งเรื่องที่พักและอาหาร ในการฝึกงานก็มีการไปเรียนเป็นฐาน ไปดูวิธีการบรรจุภัณฑ์ของโครงการหลวง ไปดูการเลี้ยงไก่ การผลิตชา การทำสวนส้ม การตัดแต่งกิ่งกอโวคาโด...” (อานวย สมพงษ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ไปฝึกงานของกรมพัฒนาที่ดินราชบุรี วิชาฝึกงาน เกี่ยวกับการทำแผนที่ดิน ระยะเวลาฝึกงาน 15 วัน...ทางกรมจะแบ่งงานให้นิสิต เช่น ทำแผนที่ดิน มีการวางแผนการขุดหลุม ไนหมมีฝึกใช้อุปกรณ์ในปฏิบัติงาน เช่น จีพีเอส รวมทั้งต้องไปเก็บข้อมูลการเพาะปลูกและรายได้ของคนในพื้นที่...” (พิชัย ชาญเจริญ, สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากนี้ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สายวิชาวิทยาศาสตร์เนื่องจากองค์ความรู้ของสาขาไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม แต่ทางภาควิชาได้มีการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของคนชนบท รู้จักการแบ่งปัน มีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังที่ นพวัฑ์ กิ่งพุทธพงศ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...สำหรับภาควิชาได้มีส่งเสริมให้ไปบ้านเด็กกำพร้า ไปนำเด็กเล่นเกม แจกของพวกเสื้อผ้า และเลี้ยงข้าวกลางวันน้องอีกอันก็เป็นกิจกรรมบังคับสำหรับเด็กปี 2 ตอนผมอยู่ปี 2 ผมไปปลูกป่าชายเลนทำกิจกรรมเพื่อสังคม...”

สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ บทบาทของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ด้านจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม ในประเด็นการฝึกงานในชุมชน

8. ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

การเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมนิติต่างได้รับประสบการณ์ พร้อมทั้งเรียนรู้ อุปสรรคและปัญหาที่เกิดจากการเข้าไปทำงานดังที่นำเสนอไว้ในข้างต้น ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความคาดหวังที่จะได้รับความสนับสนุนและความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นิสิตได้สะท้อนความคาดหวังที่มีต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยในด้านกิจกรรมนิติต สามารถสรุปได้ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตทุกคนออกไปทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และสร้างสรรค์สิ่งดีงาม รวมทั้งการแบ่งปัน ช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนที่ด้อยโอกาส และขาดแคลน ดังที่ นิสิตทั้งสายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ แสดงความคาดหวังว่า “...ไม่ว่าจะเป็นระดับคณะหรือระดับภาควิชาอยากให้ทุกภาคส่วนลงไปในชุมชนด้วย ไม่อยากให้กระจุกตัวอยู่เฉพาะในมหาวิทยาลัย...” (นพวัฏ กิ่งพุทธพงศ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...อยากให้ทางมหาวิทยาลัยออกไปเห็นสภาพของชุมชนจริงๆว่าต้องไปแก้ไขปัญหาดตรงไหน อย่างเช่นมหาวิทยาลัยมีกฎว่าให้นิสิตทำค่ายภายในบริเวณของมหาวิทยาลัย ซึ่งภายในมหาวิทยาลัยมีโรงเรียนที่ขาดแคลนอยู่น้อย เพราะอำเภอกำแพงแสนเป็นอำเภอที่มีความเจริญพอสมควร นิสิตต้องการออกไปช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนจริง ๆ แต่งบประมาณที่ได้จากมหาวิทยาลัยมีจำกัด ทางหลาย ๆ ชมรมจึงต้องออกไปเรียไรตามงานต่าง ๆ” (อานวย สมพงศ์, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

2) มหาวิทยาลัยควรมีการให้รางวัลตอบแทน เพื่อเป็นกำลังใจแก่นิสิตที่เสียสละ เช่น การมอบเกียรติบัตรมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ดังที่ พิชัย ธัญญเจริญ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2557) แสดงความคิดเห็นว่า “...ผมคิดว่า ไม่ต้องจัดงบประมาณให้มาก แต่มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนหรือดูแลเราหรือมีค่าตอบแทนหรือมีเกียรติบัตรหรือโปรโมทให้ใหญ่โตให้คนมาเข้าร่วมกิจกรรมเยอะ ๆ คือ อยากให้มหาวิทยาลัยส่งเสริมการทำงานในสังคมและชุมชนในนิติตให้มากขึ้นกว่าเดิม...”

3) มหาวิทยาลัยควรให้การสนับสนุนงบประมาณการทำกิจกรรมเพื่อสังคมแก่นิสิตมากขึ้น ดังที่ ศรุต สุวรรณบัณฑิต (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) แสดงความคาดหวังว่า “...อยากให้มหาวิทยาลัยสนับสนุนเรื่องงบประมาณ เพราะตอหนึ่งงบประมาณของคณะก็เพียงพอ แต่ต้องใช้กันอย่างประหยัดมาก...”

4) มหาวิทยาลัยควรให้การสนับสนุนแก่โครงการหรือกิจกรรมนิสิตที่เข้าไปทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง รวมทั้งสนับสนุนให้องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ของนิสิต เช่น กิจกรรม สโมสร และชมรม เข้าไปทำงานในชุมชนร่วมกัน โดยมีมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางคอยเชื่อมประสานและให้การสนับสนุนให้นิสิตเข้าไปทำงานแก้ไขปัญหาก็แก่ชุมชนและสังคมอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง ดังที่ อนุพล มงคลทวีรักษ์ (สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้สะท้อนว่า

“...ถ้ามหาวิทยาลัยอยากทำอะไรให้กับสังคม ผมว่าควรจัด โครงการที่ชุมชนต้องการจริงๆ และเป็น โครงการของทั้งมหาวิทยาลัยเลยคือนำทุกหน่วยงานมาร่วมกัน เพราะว่ายังไม่มี การจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ทำงานกับชุมชนอาทิตย์ละครั้ง คือ ไปจัดช่วยเหลือชุมชน เช่น ด้านพืช ด้านเทคโนโลยี ก็มหาวิทยาลัยก็มีงานในชุมชนนะแต่ได้มีการแยกส่วนกันทำงานของแต่ละคณะ แต่ถ้ารวมจัด โครงการของมหาวิทยาลัยแล้วให้แต่ละสาขาเข้าไปทำงานช่วยเหลือชุมชนและสังคม เพราะจะช่วยแก้ปัญหาที่กว้างขึ้น ช่วยเหลือชุมชนได้หลายด้านและตรงตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน...”

ความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ด้วยสภาพสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมมีความหลากหลาย ผู้ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องเผชิญกับปัจจัยหลายประการที่เป็นแรงกระตุ้นหรือแรงกดดันต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ ในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างการยอมรับจากคนในชุมชน ปัญหาและอุปสรรค และความท้าทายอันเกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม เมื่อนำข้อมูลทั้ง 3 ประเด็นมาพิจารณา พบว่า ทุกประเด็นล้วนมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมทั้งสิ้น และส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งอาจารย์และนักวิจัยต้องหาแนวทางหรือกลยุทธ์ใหม่ที่มาจัดการกับความท้าทายที่เกิดขึ้นเหล่านี้

การสร้างการยอมรับในชุมชน

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม สิ่งสำคัญลำดับแรกที่จะทำให้โครงการหรือกิจกรรมประสบความสำเร็จ คือ การทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับนับถือ ไว้ใจ ในตัวอาจารย์ ซึ่งจะทำให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์อาจารย์เกี่ยวกับการสร้างการยอมรับ สามารถสรุปได้ 14 ประการ ดังนี้ เข้าไปทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ การถ่ายทอดความรู้สู่มือผู้รับโดยตรงโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและสังคม สร้างความเข้าใจ วัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานของมหาวิทยาลัย ถ่ายทอดสู่สิ่งที่มีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ช่วยแก้ปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคม เข้าใจในธรรมชาติ และปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง หมั่นเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสังคม อาจารย์คือเพื่อนแท้ของชุมชนและสังคม ทำตัวให้กลมกลืนกับคนในชุมชนและสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกันเองกับคนในชุมชนและสังคม การทำงานมีมาตรฐานและมีความคงเส้นคงวา สร้างความประทับใจแรกพบ และสร้างความรู้สึกร่วมกัน

1) เข้าไปทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ปัญหาในชุมชนและสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลาย การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องอาศัยความอดทนและความจริงจัง รวมทั้งการเข้าไปทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับสภาพความพร้อมทางด้านจิตใจ ความเชื่อ และทัศนคติของคนในชุมชนให้มีการยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นชุมชนและสังคม บางครั้งชุมชนอาจจะประสบกับปัญหาแล้วนักวิชาการหรืออาจารย์กลุ่มก่อนหน้าที่เข้าไปในพื้นที่ไม่ให้การช่วยเหลือหรือช่วยเหลือไม่ได้ จะทำให้ชุมชนเกิดความไม่พอใจ และคิดว่าการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นเพียงต้องการผลประโยชน์จากชุมชนเท่านั้นแต่ไม่ได้มีความคิดที่จะมาช่วยพัฒนาหรือแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคม และมีความต่อต้านนักวิจัยชุดใหม่ที่ตั้งใจเข้าไปช่วย ดังที่อาจารย์ สายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ได้บอกเล่าไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

“...ปัญหาที่พบคือ ชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจว่าเราไปทำอะไร บางทีเขาไม่ยอมรับ ไม่เชื่อฟังเรา เมื่อเข้าไปในชุมชนจะพบว่าเกษตรกรเขามีปัญหาอยู่เยอะ แต่หลายครั้งหน่วยงานราชการเข้าไปแล้วไม่ได้ช่วยเขาอย่างจริงจัง การช่วยเหลือเกษตรกรต้องอาศัยความจริงจังและต่อเนื่อง คือไม่ใช่เข้าไปจัดฝึกอบรมแล้วหายไปไม่มาช่วยไม่ได้มาดูแลอีกเลย...”

(ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...หลวงสุวรรณฯ ได้นำเอาไก่พันธุ์ไข่มาเลี้ยงทำให้คนไทยมีไข่ไก่กินอย่างเหลือเฟือ ซึ่งแรก ๆ คนไทยก็ไม่ยอมรับ เพราะไก่ที่นำมาเลี้ยงไข่จะมีสีขาว ชาวบ้านไม่กล้ากินเพราะคิดว่า เป็นไข่เป็ดเพราะสีเหมือนไข่เป็ด มันก็เป็นเรื่องของความเชื่อ ทศนคติในเรื่องของการบริโภค เป็นเรื่องของความเคยชิน ซึ่งต้องใช้พลังในการต่อสู้ว่าจะต้องส่งเสริมอย่างไร...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2) สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์

อาจารย์และนักวิชาการต้องแสดงให้เห็นในชุมชนและสังคม เห็นถึงความสำเร็จหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงจากความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่นักวิจัยนำไปถ่ายทอด เมื่อคนในชุมชนได้เห็นตัวอย่างของจริงที่ประสบความสำเร็จก็จะเกิดการยอมรับ มีความต้องการที่จะเรียนรู้และให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติงาน และต่อมาก็จะตั้งความหวังต่อมหาวิทยาลัยว่าจะสามารถช่วยเหลือปัญหา หรือมีผลิตภัณฑ์องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถตอบโจทย์ของชุมชนและเพิ่มผลการผลิตให้แก่ชาวบ้านได้ ดังที่อาจารย์ ได้บอกเล่าไว้สอดคล้องกัน ดังนี้ “...การทำให้ชุมชนเห็นว่าความรู้ที่เราถ่ายทอดให้เขานั้นสามารถปฏิบัติได้จริงและมีผลสำเร็จเกิดขึ้นจริง เขาก็ยอมรับ ร่วมมือทำงาน และไม่ทิ้งผลงานแม้มหาวิทยาลัยจะจากออกมาแล้ว...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) “...เมื่อสามารถทำขึ้นมาได้แล้ว ชาวบ้าน/ภาคเกษตรกรรมเริ่มเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีบทบาทในเรื่องนี้ ก็เริ่มมีความคาดหวัง...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...เจ้าของม้าหรือนักกีฬาและบริษัทหรือคนที่เกี่ยวข้องกับม้า พอรู้ว่าเราทำงาน มีผลงาน หรือรักษาม้าหายป่วย หรือมีประสบการณ์จากการเป็นกรรมการตัดสินกีฬาม้า รักษา ม้าหาย หรือสอนนิสิต เขาก็ยอมรับเราจริง ๆ แล้วก็ถือเป็นการปฏิบัติงานในชุมชน ผลงานที่ออกไปปรากฏแก่ชุมชนเป็นสิ่งที่ทำให้เขายอมรับเรา...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

“...เราตัดสินใจด้วยว่าเราอยากจะเป็นเกษตรอินทรีย์ ฉะนั้นสังคมเราจะไปสู่เกษตรที่ปลูกพืชแบบอินทรีย์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะสูงมาก เราคิดว่านี่คือลักษณะที่สังคมเกษตรน่าจะเดินไป ผมก็ต้องโน้มน้าวเกษตรกรที่ไม่เป็นอินทรีย์ให้เป็นอินทรีย์ให้ได้ เรามี engagement ตรงนี้ว่าเราจะทำงานที่ยากขึ้นนี้ให้ประสบความสำเร็จให้ได้โดยเอาพันธุ์ข้าวที่เราได้สร้างมูลค่าเพิ่มในตลาดได้มาเป็นตัวชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม จะทำอย่างไรให้ชุมชนเปลี่ยนไปและเปลี่ยนไปด้วยกันและเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มเป็นก้อนแล้วเราก็ทำให้โครงการเดินไปได้โดยเราพยายามเอาสินค้าที่เค้าผลิตไปสู่ตลาดให้เป็นจริงให้เขาเห็น และ โดยปกติเกษตรกรเขาจะเป็น

คนที่เรียนรู้ด้วยการทำ (learning by doing) ลองปลูกเอง การยอมรับคือสิ่งที่เขามองเห็นว่าเขาเอาไปใช้ได้ เป็นสิ่งที่เขาเอาไปพูดแล้วภาคภูมิใจที่ได้ปลูก...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

3) การถ่ายทอดความรู้สู่ผู้รับโดยตรงโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและสังคม

โดยธรรมชาติคนไทยมักให้การยอมรับนับถือแก่ครูหรืออาจารย์ และสิ่งที่อาจารย์สอนหรือเข้าไปถ่ายทอดมักได้รับการยอมรับจากชุมชนและสังคม เพราะลักษณะการเข้าไปในชุมชนของอาจารย์เป็นการนำองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ไปช่วยแก้ปัญหาหรือพัฒนาคนในชุมชน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชน ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...อาจารย์เข้าไปทำงานในลักษณะของการนำความรู้หรือเทคโนโลยีไปให้มากกว่าการไปรับหรือไปแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนจึงเป็นลักษณะทางธรรมชาติที่อาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดีกว่าหน่วยงานอื่นๆ”

นอกจากนี้ การถ่ายทอด องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ จากผู้ผลิตสู่ผู้รับโดยตรงโดยไม่ผ่านสื่อกลางใดๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่เกิดข้อผิดพลาดในระหว่างการถ่ายทอดข้อมูล และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและเกิดผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาและการยอมรับจากผู้บริโภคผ่านการได้เห็นผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่างๆ (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557)

4) สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานของมหาวิทยาลัย

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม สิ่งสำคัญที่อาจารย์และนักวิชาการต้องการมากที่สุด คือความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้จากการที่ชุมชนมีความคุ้นเคยกับอาจารย์และนักวิชาการและมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ในการเข้ามาทำงานของมหาวิทยาลัยตรงกันว่ามหาวิทยาลัยเข้าไปทำอะไรในชุมชน เช่น การให้ความรู้ การฝึกอบรม หรือการร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ซึ่งในการชี้แจงนี้ต้องเป็นการพูดคุยอย่างใจเย็น อาจารย์ต้องพยายามอธิบายและรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับคนในชุมชน รวมทั้งการแสดงให้เห็นชุมชนและสังคมได้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากความร่วมมือในครั้งนี้ ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม “...ในการที่เราเอาความรู้ไปให้ชุมชนและสังคม เริ่มแรกต้องสร้างความ

เข้าใจร่วมกัน โดยการอธิบายความเป็นมาพร้อมเหตุผลในการเข้ามาจัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมความรู้ และการประสานงานภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือชุมชน...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี ธรรมธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...ถ้าเราไปในชุมชนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจ แล้วใช้เครื่องมือคือทำงานร่วมกันอย่าง กลยณมิตร ก็จะไม่ใช่เรียกว่าเป็นปัญหาแต่เป็นการผนึกกำลังช่วยกัน...”
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี สัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

“...คนส่วนใหญ่ยอมรับในความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ถ้าเรารู้จุดเราคุย สามารถสนองความต้องการ และให้เขาเห็นว่าทำแล้วได้อะไรที่มันเห็นภาพจริง ๆ เขาจะมีส่วนร่วมร่วมกับเรายอมรับในสิ่งที่เรายื่นให้...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...การทำความเข้าใจกับชุมชน ต้องอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นเราจะทำอะไรแล้วได้อะไรออกมา และสิ่งที่เราต้องการมากที่สุดคือความร่วมมือจากชุมชน เพราะว่าของทั้งหมดถ้ายกมาตั้งแล้วมีคนไม่เข้าใจสิ่งที่มาตั้งจะกลายเป็นอนุสาวรีย์แล้วคนที่จะถูกตำหนิ คือ คนที่เริ่มโครงการ ดังนั้น ควรจะมีการสร้างความคุ้นเคยก่อน และขออาสาสมัคร 6-7 คน ว่าเรื่องที่เราจะทำคือไบโอแก๊ส แก๊สชีวภาพ คนชุดนี้จะได้รับการสอนเป็นพิเศษ ก่อนจะตั้งโครงการหรืออะไรคนกลุ่มนี้จะทำงานร่วมกับเรา และเป็นพี่เลี้ยงชุดต่อไป...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...เราไปขอความร่วมมือกับเขาในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ในเชิงที่เขาเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เช่น คนเลี้ยงปลา คนเลี้ยงเป็ด คือ เขาเป็นผู้รู้สำหรับเรา เราไปขอความรู้จากเขาและไปขอข้อมูลในพื้นที่จากเขา เขาก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือทุกครั้งขึ้นอยู่กับว่าสิ่งที่เราจะไปทำมันมีประโยชน์หรือมีโทษกับเขา บางอย่างถ้าสิ่งที่เราไปทำมันเป็นประโยชน์ เขาก็ยินดีให้ความร่วมมือ แต่บางอย่างสิ่งที่เราไปทำมันไม่บวกไม่ลบ เราไปทำเราได้ความรู้ก็แล้วแต่ความสะดวกของเขา...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

5) ถ่ายทอดสิ่งที่มีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ชุมชนและสังคมจะยอมรับและให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการทำงานกับมหาวิทยาลัย คือ องค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจถ่ายทอดนั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ซึ่งได้แก่ ความต้องการที่จะได้รับพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และความต้องการที่จะได้รับการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ซึ่งองค์ความรู้ที่น่าสนใจถ่ายทอดควรมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ที่เข้าใจได้ง่าย เป็นความรู้พื้นฐานในชีวิตประจำวัน สามารถใช้ประกอบอาชีพหรือสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนและสังคม นอกจากนี้องค์ความรู้เหล่านั้นต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนสามารถลงมือปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นและไม่ใช้งบประมาณมาก อาจารย์ได้แสดงทักษะที่สอดคล้องกันดังนี้

“...ในหลักการที่เราคิดในการนำความรู้สู่ชุมชน คือ 1. เป็นความต้องการชุมชน 2. ง่าย 3. ชาวบ้านสามารถทำได้เอง หรือดัดแปลงชุดไหนก็ได้ที่ทำไม่ได้ให้เขาสามารถเชื่อมต่อและไปใช้งานได้ นี่เป็นสิ่งจำเป็นที่เราต้องเข้าไปสู่ชุมชน ถ้าเราทำเสร็จและได้ผลงานมหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียง ถ้าชิ้นงานของเราไม่ถูกไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงๆ ที่ส่งผลต่อชุมชนได้ มันก็ไม่เกิดประโยชน์...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...องค์ความรู้ที่จะนำไปถ่ายทอดต้องเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ถ้าอาจารย์นำองค์ความรู้ที่ยากเกินความสามารถของชาวบ้านไปถ่ายทอดและเขาไม่สามารถทำได้ ชาวบ้านจะไม่ให้ความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือ ชาวบ้านมักคำนึงถึงมูลค่าตอบแทนขององค์ความรู้ที่ได้รับ นอกจากนี้ตัวองค์ความรู้ควรมีค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไป...” (อาจารย์ ดร.ประภา โช๊ะสาลาม, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

6) ช่วยแก้ปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคม

เมื่อชุมชนและสังคมประสบกับปัญหาที่มีความเร่งด่วนจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที และมีอาจารย์หรือนักวิจัยเข้าไปให้ความช่วยเหลือและพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น จะทำให้ชุมชนเกิดความยอมรับและนับถือต่อมหาวิทยาลัย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ได้กล่าวไว้ว่า “...ปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ หากชุมชนมีปัญหาต้องรีบแก้ไขให้เค้าทันที ให้เค้ายอมรับ...”

7) เข้าใจในธรรมชาติและปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

จากคำกล่าวของ รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ว่า “...อะไรที่ไม่รู้จริงอย่าไปตอบ...” นักวิชาการหรืออาจารย์ควรต้องมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมชาติของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมทั้งลักษณะนิสัย และ วิถีชีวิตของคนในชุมชน จนมีความรู้และความเข้าใจในตัวตนของชุมชน จะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงปัญหาของชุมชนได้ง่าย นอกจากนี้การมีความรู้รอบตัวเกี่ยวกับชุมชนและสังคม เป็นการแสดงถึงความเอาใจใส่และมีความสนใจในชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง คนในชุมชนจะเกิดความไว้วางใจให้การยอมรับและสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัย ดังที่ ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) บอกเล่าไว้ว่า “...องค์ความรู้ที่จะนำไปให้เขา คุณจะต้องเข้าใจภูมิหลัง รู้จักนิสัยและตัวตนของคนในชุมชน จึงจะทำให้เข้าไปแล้วถูกใจ...”

8) หมั่นเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสังคม

การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปพูดคุย พูดคุย แลกเปลี่ยน และ สอบถามปัญหาจากคนในชุมชนและสังคมอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ชุมชนมองเห็นถึงความตั้งใจและความใส่ใจที่จะช่วยแก้ไขปัญหาและการพัฒนาให้ชุมชนและสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น ชุมชนและสังคมจะเกิดความรู้สึกยอมรับ ไว้วางใจ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัย ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...เราต้องเข้าพื้นที่ เพื่อสร้างความสนิทสนมกับเขาให้มาก ๆ แม้ว่าครั้งแรกที่เข้าไปเขาอาจจะมีปัญหาเยอะ...”

“...ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ คือ อาจารย์ต้องเข้าชุมชนบ่อย ๆ เดือนหนึ่งไปประมาณ 4-5 ครั้ง โดยการเข้าไปร่วมพัฒนาเพื่อให้ชุมชนสามารถยืนด้วยตนเองให้ได้...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

9) อาจารย์คือเพื่อนแท้ของชุมชนและสังคม

การแสดงความตั้งใจและเอาใจใส่ที่จะเข้ามาทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม โดยมีมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนต่อการแก้ปัญหาจะทำให้ชุมชนเห็นถึงความจริงใจของอาจารย์และเกิดความรู้สึกว่านักวิจัยเป็นเพื่อนแท้ จึงมอบความไว้วางใจและให้การยอมรับต่ออาจารย์มากขึ้น ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...เราต้องคอยเอาใจใส่เขาหาทางแก้ปัญหาให้เขา ให้เขารู้สึกว่าเราคือเพื่อนแท้...”

“...สิ่งที่เราทำ คือ ความพยายามที่เราให้กับชุมชน เวลาเราไปช่วยเหลือเขาหรือไปแก้ปัญหาให้เขา เราทำด้วยความตั้งใจด้วยความจริงใจกับคนที่ไม่เคยเจอกันเลยพอเข้าไปและพูดคุยสักพักเค้าจะรู้ว่าเราเข้ามาช่วยเหลือด้วยความจริงใจ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

10) สร้างความกลมกลืนกับคนในชุมชนและสังคม

มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมใด ดังที่ อาจารย์ยังงาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...เราต้องมองเขาเท่ากับเรา เราไม่ได้รู้สึกว่าเขามีอะไรเหนือกว่าเขามีศักดิ์ศรีเท่ากับเรา เขาเป็นคนเหมือนเรา เขาไม่ด้อยกว่าเรา เวลาเข้าไปเราเหมือนไปเจอญาติพี่น้องมากกว่า อารมณ์คำว่าเจอญาติพี่น้องทำให้เราเข้าไปใกล้เขาได้ง่ายขึ้น เขาก็สัมผัสเราได้ง่าย...” และการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมนั้น อาจารย์ต้องทำตัวให้มีความกลมกลืนกับคนในชุมชน มองคนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งชนชั้นและฐานะทางสังคม การมีความรู้สึกว่าคุณในชุมชนเปรียบเสมือนญาติพี่น้องที่จะมอบสิ่งดี ๆ ให้แก่กันมากกว่าการมุ่งหวังผลประโยชน์จะทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ ไม่รู้สึกด้อยค่า ให้การยอมรับ สนับสนุน และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี ดังที่อาจารย์ ดร.ประภา ไชยะสกล (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...บุคลิกภาพของอาจารย์และผู้วิจัยผู้ถ่ายทอดความรู้ ช่องว่างกับชาวบ้านมาน้อยเพียงใด บางครั้งอาจารย์อาจแต่งกายวัยรุ่นไม่เป็นทางการ ในช่วงแรกจึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่เชื่อถือนักแต่พอคุยไปเรื่อย ๆ แสดงความจริงใจให้เขาเห็น ชาวบ้านก็จะให้ความไว้วางใจ และถ้าอาจารย์ไม่ทำตัวสูงหรือถือว่ามีความรู้เหนือกว่าชาวบ้านจนเกินไป ชาวบ้านก็จะกล้าพูดคุยและซักถาม...”

11) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกันเองกับคนในชุมชนและสังคม

การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของนักวิจัยเปรียบเหมือนหน้าต่างบานแรกในการสร้างความประทับใจแก่คนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในชุมชนและสังคมมีความรู้สึกเป็นกันเอง เข้าถึงได้ง่าย และการแสดงความจริงใจและความห่วงใยต่อชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง จะทำชุมชนและสังคมมองอาจารย์เปรียบเสมือนพี่น้องและญาติสนิทที่ เปิดใจยอมรับและให้ความร่วมมือสนับสนุนการทำงานร่วมกับอาจารย์และนักวิจัย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...ในเรื่องของมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้ความเป็นกันเอง พูดคุยกับเค้าถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ เมื่อเข้าไปแล้วก็ไม่ได้หายไปเลย เราก็ต้องไปติดตามไถ่ถามเค้าบ้างเป็นบางโอกาส ในชุมชนที่เราเกี่ยวข้อง...”

12) การทำงานมีมาตรฐานและมีความคงเส้นคงวา

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องมีความสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนเห็นความพยายามและความจริงใจที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชนและสังคม รวมทั้งการมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน จะทำให้ผลงานออกมาดีสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ชุมชนจะเกิดความเชื่อถือ ยอมรับ ศรัทธาและไว้วางใจ ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...มามีหลายประเภท เจ้าของม้ามักก็มีหลายประเภท คนที่เขาสื่อสารกับเรารู้เรื่อง เราอธิบายกับเขาเรื่อง เขาเห็นเรามีประสบการณ์รักษาม้าเขาหาย เขาก็อาจจะเชื่อ ตอนแรกเขาอาจจะไม่เชื่อก็ได้ แต่ตอนหลังพอเราปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานคงเส้นคงวา ไม่ได้มีผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) กับนักกีฬาหรือผลประโยชน์ทับซ้อนกับเจ้าของม้า เมื่อเจ้าของม้าหรือนักกีฬาทุก ๆ คนเห็นว่าเรามีมาตรฐานเดียวกันในการตัดสินกีฬา เขาก็ยอมรับก็เชื่อถือ พูดอะไรก็ว่าตามกัน...”

13) สร้างความประทับใจแรกพบ

หลักในการสร้างความประทับใจแรกพบในชุมชนและสังคม คือ นักวิจัยต้องมีความมั่นใจในองค์ความรู้และความสามารถของตนเอง มีข้อมูล แน่นเพียงพอ และตรงกับความต้องการของชุมชนและสังคม รวมทั้งต้องสามารถถ่ายทอดและปฏิบัติให้เห็นผลได้จริง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า “...มันมีทั้ง 2 อย่างเวลาลงไป อาจจะ first impression ในลักษณะที่ดี หรืออาจจะเกิด bad impression ถ้ากรณีเวลาที่เราลงไปแล้วขาดความหนักแน่น ขาดข้อมูล ขาดความมั่นใจ เพราะจะมีอยู่แล้วพวกกล่องของ อาจารย์ไม่เคยทำนาเลยมาสอนคนทำนาทำนาจึงจะมีอยู่บ่อยครั้ง...”

14) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย เป็นการส่งเสริมความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนและสังคมเกิดความรักและมีความเต็มใจในการทำงานอย่างเต็มที่ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) บอกเล่าว่า

“...เรามีเครือข่ายร่วมกับชุมชน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน จะเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทำให้โครงการก้าวหน้ามากกว่าการทำงานเพียงหน่วยงานเดียว นอกจากนี้ การสร้างร้วที่ดีคือ การสร้างร้วที่มีชีวิต นั่นคือ การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นร้ว คอยดูแลไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน และความปลอดภัยของนิสิต ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย...”

ผู้วิจัยขอเสนอ การสร้างการยอมรับจากคนในชุมชนและสังคม ในตารางที่ 58

ตารางที่ 58 การสร้างการยอมรับจากคนในชุมชนและสังคม

ประเด็น	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. เข้าไปทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	❖ ความผิดหวังจากโครงการก่อนหน้านี้ที่เข้ามาทำงานแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ชุมชนจึงอาจมีอคติและต่อต้านการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย โดยคิดว่าเป็นเพียงการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนเท่านั้น มิได้คิดที่จะพัฒนาหรือแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคม อย่างจริงจัง นักวิจัยจึงต้องมีความอดทนอดกลั้น แสดงความจริงใจ และเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ชุมชนมองเห็นถึงความตั้งใจจริงของผู้วิจัย (1)	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องใช้ระยะเวลาและความอดทนมาก เพื่อปรับสภาพความพร้อมทางด้านจิตใจ ความเชื่อ และทัศนคติของคนในชุมชน รวมทั้งต้องอาศัยพลังในการต่อสู้กับความต่อต้านของคนในชุมชน โดยหาแนวทางในการส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนและสังคม (1)
2. สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์	❖ การทำให้ชุมชนได้เห็นตัวอย่างของจริงและทดลองปฏิบัติและเห็นผลสำเร็จ หรือผลประโยชน์ที่ชุมชนและสังคมจะได้รับจากมหาวิทยาลัย จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับและให้การสนับสนุนในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย (3)	❖ เมื่อคนในชุมชนได้เห็นตัวอย่างของจริงที่ประสบความสำเร็จก็จะเกิดการยอมรับ มีความต้องการที่จะเรียนรู้และให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติงาน และต่อมาก็จะตั้งความหวังต่อมหาวิทยาลัยว่าจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหา หรือมีผลิตภัณฑ์องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถตอบโจทย์ของชุมชนและเพิ่มผลการผลิตให้แก่ชาวบ้านได้ (1)
3. การถ่ายทอดความรู้มือผู้รับโดยตรงโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและสังคม	❖ การถ่ายทอด องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆจากผู้ผลิตผู้รับโดยตรง โดยไม่ผ่านสื่อกลางใดๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่เกิดข้อผิดพลาดในระหว่างการถ่ายทอดข้อมูล (1)	❖ ลักษณะการเข้าไปในชุมชนของอาจารย์เป็นการนำองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ไปให้ความรู้หรือพัฒนาคนในชุมชน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชน (1)
4. สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานของมหาวิทยาลัย	❖ อาจารย์และนักวิชาต้องทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม โดยพยายามอธิบายด้วยความใจเย็นและรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับคนในชุมชน รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากความร่วมมือในครั้งนี้ ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม (5)	

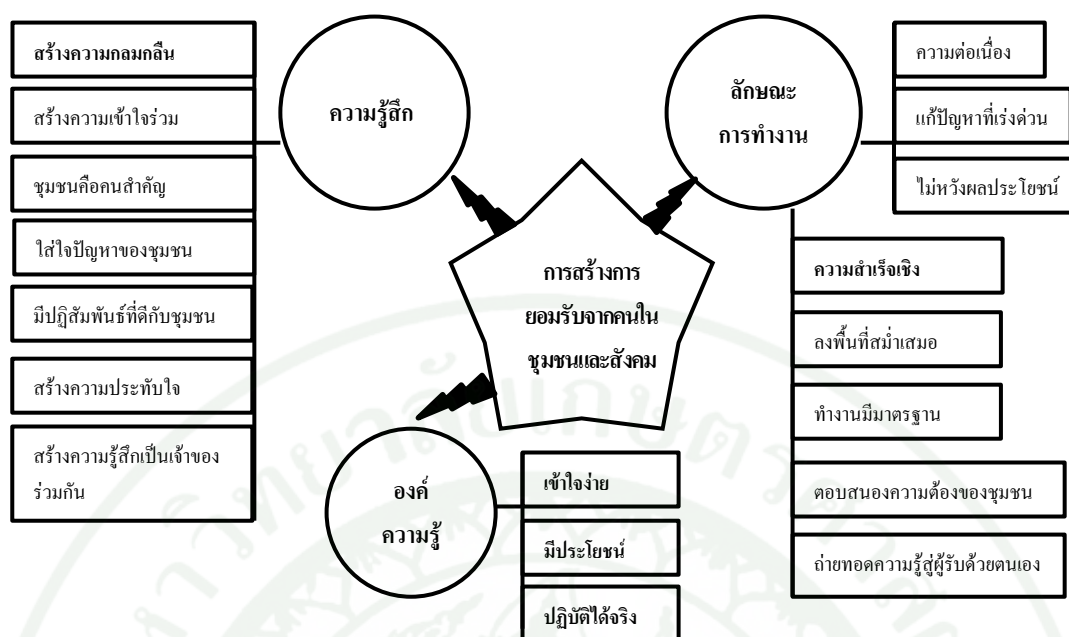
ตารางที่ 58 (ต่อ)

ประเด็น	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
5. องค์ความรู้ที่มีประโยชน์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม	❖ องค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ที่นำมาถ่ายทอดนั้นควรมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ที่เข้าใจได้ง่าย สามารถปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้ (2)	
6. ช่วยแก้ปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคม	❖ อาจารย์หรือนักวิจัยต้องเข้าไปแก้ปัญหาที่ความต้องการได้รับความความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนให้แก่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น จะทำให้ชุมชนเกิดความยอมรับและนับถือต่อมหาวิทยาลัย (1)	
7. มีความเข้าใจในธรรมชาติและปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง	❖ นักวิชาการหรืออาจารย์ต้องมีข้อมูลและความรู้จริงเกี่ยวกับชุมชนและปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถตอบคำถามและหาวิถีทางแก้ไขให้แก่ชุมชนได้ (2)	
8. หมั่นเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสังคม	❖ การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปพูดคุย พูดคุย แลกเปลี่ยน และสอบถามปัญหาจากคนในชุมชนและสังคมอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ชุมชนเห็นถึงความจริงใจที่จะเข้ามาทำงานในชุมชนและสังคม (2)	
9. อาจารย์คือเพื่อนแท้ของชุมชนและสังคม	❖ การแสดงความตั้งใจและเอาใจใส่ที่จะเข้ามาทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม โดยมีมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนต่อการแก้ปัญหาจะทำให้ชุมชนรู้สึกว่่านักวิจัยเป็นเพื่อนแท้ เกิดความรู้สึกความไว้วางใจและให้การยอมรับต่ออาจารย์มากขึ้น (2)	
10. สร้างความกลมกลืนกับคนในชุมชนและสังคม	❖ อาจารย์ต้องทำตัวให้มีความกลมกลืนกับคนในชุมชน มองคนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งชนชั้นและฐานะทางสังคม การมีความรู้สึกว่่าคนในชุมชนเปรียบเสมือนญาติพี่น้องที่จะมอบสิ่งดีๆ ให้แก่กันมากกว่าการมุ่งหวังผลประโยชน์ จะทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ ไม่รู้สึกด้อยค่า ให้การยอมรับสนับสนุน และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี (2)	

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ประเด็น	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกันเองกับคนในชุมชนและสังคม	❖ ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของนักวิจัยเปรียบเหมือนหน้าต่างบานแรกในการสร้างความประทับใจแก่คนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในชุมชนและสังคมมีความรู้สึกเป็นกันเอง เข้าถึงได้ง่าย (1)	
12. การทำงานมีความสม่ำเสมอ มีมาตรฐาน และมีความคงเส้นคงวา	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องมีความสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนเห็นความพยายามและความจริงใจที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชนและสังคม รวมทั้งการมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน จะทำให้ผลงานออกมาดีสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ชุมชนจะเกิดความเชื่อถือ ยอมรับ ศรัทธา และไว้วางใจ (1)	
13. สร้างความประทับใจแรกพบ	❖ หลักในการสร้างความประทับใจแรกพบในชุมชนและสังคม คือ นักวิจัยต้องมีความมั่นใจในองค์ความรู้และความสามารถของตนเอง มีข้อมูล แน่นเพียงพอ และตรงกับความต้องการของชุมชนและสังคม รวมทั้งต้องสามารถถ่ายทอดและปฏิบัติให้เห็นผลได้จริง (1)	
14. สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน	❖ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย เป็นการส่งเสริมความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนและสังคมเกิดความรักและความเต็มใจในการทำงานอย่างเต็มที่ (1)	

นอกจากนี้ยังสามารถ สรุปตามแผนภาพการสร้างการยอมรับจากคนในชุมชนและสังคม ในภาพที่ 17

ภาพที่ 17 การสร้างการยอมรับในชุมชนและสังคม

2. ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

การเข้าไปทำงานอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความวิริยะ ความอุตสาหะของผู้วิจัยที่จะมุ่งมั่นทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม ซึ่งการเข้าไปทำงานนั้นอาจารย์และผู้วิจัยต้องประสบกับปัจจัยหลายประการที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการสกัดกั้นการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สามารถจำแนกปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) อาจารย์หรือนักวิจัย 2) มหาวิทยาลัย 3) ชุมชนและสังคม และ 4) องค์ความรู้

2.1 อาจารย์หรือนักวิจัย

เครื่องมือสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไปสู่ชุมชนและสังคม คือ ตัวอาจารย์หรือนักวิจัย ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องลงมือปฏิบัติ เข้าไปทำงานรับใช้ชุมชนและสังคม โดยการนำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ ไปถ่ายทอด พัฒนา และช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม และข้อมูลจากการสำรวจในตอนที 2 พบว่า

ประมาณหนึ่งในสามของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการทางวิชาการและการวิจัยเลย (26.09% และ 34.24% ตามลำดับ) ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ ผู้บริหาร และนักวิจัยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นบุคคลที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมเป็นประจำ ถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์มหาวิทยาลัย ปัญหาประการแรกที่อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูล คือปัญหาที่เกิดจากตัวอาจารย์ ได้แก่ อคติและความเชื่อมั่นของอาจารย์ จำนวนภาระงานของอาจารย์ ความกดดันและความเชี่ยวชาญของอาจารย์ ความมีจริยธรรมในการทำงานวิจัย ปัญหาด้านเวลา มีทัศนคติด้านการเป็นผู้รับสูงกว่าทัศนคติด้านการเป็นผู้ให้ และไม่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

1) อคติและความเชื่อมั่นของอาจารย์

การทำงานในชุมชนและสังคมสิ่งสำคัญ คือ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย เพื่อร่วมกันวางแผนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ซึ่งอาจารย์สายวิทยาศาสตร์และสายสังคมศาสตร์ 2 ท่าน ได้มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเองสูง จึงมักไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะในอาจารย์รุ่นใหม่ที่ยังขาดการปฏิสัมพันธ์กับอาจารย์อาวุโสหรือขาดการสื่อสารที่ดี และไม่มีเวลาใกล้ชิดกับอาจารย์อาวุโส จึงทำให้ไม่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิด และทัศนคติ รวมทั้งการเรียนรู้เทคนิคการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจากอาจารย์อาวุโส ซึ่งเหล่านี้นับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อาจารย์บางกลุ่มไม่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

“...คนที่มาทำงานอาชีพนี้จะมีการยึดถือความเป็นตัวตนว่าเราเก่งสูง โอกาสที่จะเปิดรับฟังกัน ที่เชื่อมกันยาก ถ้าเชื่อมกันยากจะไปปรับกับโจทย์ภายนอกยังไง โจทย์ข้างนอกซับซ้อนมากแต่ความยากยิ่งกว่าคือการจัดการทีมงาน...” (อาจารย์ยังงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ปัจจุบันมหาวิทยาลัยรับคนจบปริญญาเอกมาทำงาน ข้อยเสีย คือ มีอีโก้สูง คิดว่าตัวเองเก่งแน่ ไม่รับฟังคนอื่น จึงเป็นปัญหาในการถ่ายทอด พออาจารย์อาวุโสพูดมากก็ไม่พอใจ เพราะมีความมั่นใจในความรู้ของตนเอง โอกาสที่จะถ่ายทอดทัศนคติและเทคนิคในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมจากอาจารย์รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจึงน้อยมาก...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันวิทยาเขตกำแพงแสนมีบุคลากรรุ่นใหม่เข้ามาทำงานจำนวนมาก ซึ่งจบการศึกษามาจากต่างสถาบัน ข้อดีคือมีความหลากหลายในด้านองค์ความรู้ แต่จุดอ่อนคือ ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทำงานในชุมชนและสังคมในอาจารย์รุ่นใหม่ ทำให้การบริการทางวิชาการที่เป็นเอกลักษณ์ของวิทยาเขตกำแพงแสนสูญหายไป

“...ผมคิดว่าก็ทำเออะนะ แต่ถ้าไม่ถูกถ่ายทอดในสายเลือดของบุคลากรยุคใหม่ ซึ่งบุคลากรรุ่นใหม่ของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่ใช่ลูกหม้อที่จบมาจากสถาบันอื่นซึ่งมีความหลากหลายในเชิงองค์ความรู้ทางวิชาการแต่เขาจะขาดในเรื่องวัฒนธรรมเชิงองค์กรที่ถูกฝังรากลึกตั้งแต่เค้าเรียนหนังสืออยู่ ตรงนี้จะเป็นจุดอ่อน ถ้าไม่มีการสานต่อในอนาคตจะทำให้แนวทางการบริการทางวิชาการที่เป็นแนวทางเกษตรดั้งเดิมสูญหายไป...”

2) จำนวนภาระงานของอาจารย์

วิทยาเขตกำแพงแสนมีเป้าประสงค์ให้บุคลากรเข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ผ่านการทำวิจัยหรือการให้บริการทางวิชาการ โดยอาจารย์ต้องลงพื้นที่เข้าไปศึกษาปัญหาของชุมชนและสังคม และพัฒนาเป็นโจทย์ในการทำวิจัยเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลานาน แต่ด้วยความเป็นอาจารย์มีบทบาทหน้าที่หลัก คือ การจัดการเรียนการสอน ประกอบกับนโยบายของมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานด้านการสอนมากที่สุด สัดส่วนภาระงานด้านการวิจัยและการบริการทางวิชาการค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับภารกิจด้านการสอน อีกทั้งอาจารย์ยังมีการงานในด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การทำงานด้านเอกสาร การทำบันทึก และรายงานต่าง ๆ เป็นต้น ส่งผลให้จำนวนของอาจารย์ที่เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคมมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย “...ภาระงานสอนเยอะ ไม่มีเวลา อาจารย์ส่วนใหญ่ทำงานเป็นปัจเจก ไม่มีทีมงาน ไม่มีลูกน้อง...” (อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ถ้าชุมชนเจียบไม่สานต่อกับผม ผมก็เจียบ เพราะผมไม่มีเวลา ไม่มีทุน และไม่มีนิสัยช่วย เพราะฉะนั้นมันต้องมีปฏิสัมพันธ์กันให้ดี ชุมชนก็ต้องเข้าใจอาจารย์ด้วยนะ พอมีปัญหาห้วงมาหาเราแล้วไม่สานต่อ ผมก็เสนอให้เขาตั้งหัวหน้า ตั้งกลุ่ม ชุมชนก็ไม่ทำ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในภาระงานของอาจารย์จะมีสัดส่วนค่อนข้างชัดเจน ซึ่งงานสอนมีสัดส่วนมากที่สุด รองลงมาคือวิจัย บริการวิชาการ ทุกอย่างมีสัดส่วนลดหลั่นกันลงมา แต่ในเมื่อมหาวิทยาลัยต้องการให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยทำงานด้านสังคมสัดส่วนก็จะมาดกที่งานวิจัย บริการวิชาการ

และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่สัดส่วนภาระงานตรงนี้มีจำนวนน้อย เพราะมหาวิทยาลัยเน้นด้านการสอนเป็นหลัก และการเข้าไปทำวิจัยต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้เวลามาก แต่ทางที่ดีที่สุด คือ การเข้าไปทำงาน โดยบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนหรือบูรณาการเรียนการสอนร่วมกับงานวิจัย...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ในปัจจุบันพันธกิจหรือภารกิจของอาจารย์มีภารกิจด้านการสอนมากขึ้น และมีกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น งานเอกสาร บันทึกต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน แต่เป็นสิ่งที่มาเพิ่มภาระโดยไม่จำเป็นให้แก่ครูบาอาจารย์ อีกทั้งอาจารย์จะออกไปทำงานในชุมชนเลย ๆ ไม่ได้ ต้องทำบันทึก ซึ่งขัดกับบุคลิกหรือนิสัยบางประการของอาจารย์ที่ไม่ชอบการบันทึก หรือทำโครงการเสร็จแล้วกลับมาต้องประเมินผลความพึงพอใจของผู้รับบริการ ซึ่งเป็นเพียงการวัดเชิงตัวเลขในเชิงเอกสารเท่านั้น...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

3) ความถนัดและความเชี่ยวชาญของอาจารย์

อาจารย์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า อาจารย์หรือนักวิจัยส่วนใหญ่จะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ขณะที่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมีความหลากหลายและซับซ้อน บางครั้งอาจารย์ไม่สามารถเข้าใจถึงความจริงที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหให้กับชุมชนและสังคมได้อย่างครอบคลุมทุกส่วนตามที่ชุมชนต้องการ นอกจากนี้ยังมีกรอบต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดการคัดเลือกหัวข้อในการทำวิจัย เช่น ระยะเวลาในการทำวิจัย งบประมาณ องค์กรความรู้และความถนัด รวมทั้งความคาดหวังต่อความสำเร็จของงานวิจัย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกหัวข้องานวิจัยของอาจารย์ โดยเฉพาะปัจจัยด้านเงื่อนไขของระยะเวลาในการทำวิจัยและความถนัดของอาจารย์ ที่ทำให้อาจารย์มักเลือกทำงานวิจัยที่สอดคล้องกับความถนัดของอาจารย์มากกว่าหัวข้อวิจัยที่เป็นปัญหาสังคมที่สมควรได้รับการแก้ไข ในทันที “...ในการปฏิบัติงานจริงในชุมชน น้อยครั้งสิ่งที่เราถนัดจะตรงกับปัญหาของชุมชนพอดี เว้นแต่จะพยายามแสวงหาปัญหาที่ตรงกับความถนัด เพราะมีความหวังต่อความสำเร็จของการวิจัย ซึ่งอาจทำให้ไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงของสังคม เพราะเป็นการศึกษาเฉพาะส่วนที่สนใจเท่านั้น...” (อาจารย์ย้ายงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...อาจารย์บางคนเชี่ยวชาญด้านการสอนก็ให้สอนเยอะ ๆ บางคนเชี่ยวชาญด้านการทำวิจัยก็ให้ทำวิจัย บางคนเชี่ยวชาญด้านการลงชุมชน ก็ให้ลงชุมชนไปเยอะ ๆ ไม่ใช่ทุกคนต้องสอนทำกันหมด...” (อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ซึ่งเป็นอาจารย์ สายสังคมศาสตร์มองว่า อาจารย์แต่ละท่านมีความรู้ ความสามารถ และความถนัดแตกต่างกันไม่ใช่อาจารย์ทุกคนที่จะต้องเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ทั้งนี้เพราะอาจารย์ที่จะเข้าไปถ่ายทอดความรู้ในชุมชนและสังคมนั้นต้องมีองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม และเป็นองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและมีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม มิใช่เป็นเพียงความรู้พื้นฐานที่ใช้สอนในห้องเรียน รวมทั้งอาจารย์ต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการให้เข้าใจง่าย และคนในชุมชนสามารถที่จะปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม อาจารย์ขึ้นอยู่กับความชำนาญ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของอาจารย์แต่ละคน อาจารย์บางท่านอาจไม่ถนัดที่จะถ่ายทอดความรู้หรือพูดคุยกับคนในชุมชน อาจมีความถนัดในการทำงานด้านหนังสือและตำรามากกว่า ส่วนอาจารย์บางท่านชอบที่จะทำงานชุมชนและสังคมเพื่อแสวงหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ วิทยาเขตกำแพงแสนจึงควรส่งเสริมให้อาจารย์ได้ทำงานตามความถนัด ดังนี้

4) ความมีจริยธรรมในการทำงานวิจัย

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมักมีเสียงสะท้อนเกิดขึ้นว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยขาดความจริงใจในการช่วยเหลือชุมชนและสังคม เพราะอาจารย์ส่วนใหญ่เข้าไปทำงานในชุมชนหวังเพียงเพื่อจะทำงานผลงานวิจัย ขาดความคิดที่จะพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งเมื่อการดำเนินงานวิจัยแล้วเสร็จได้ผลงานวิจัยที่สมบูรณ์ อาจารย์กลับไม่นำผลการวิจัยนั้นส่งคืนชุมชนและสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น ดังที่อาจารย์งาม ประจวบวัน (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...เมื่อออกไปทำงานข้างก็พบเสียงสะท้อนเกี่ยวกับอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไปว่าไม่ค่อยมีความจริงใจในการช่วยชาวบ้านจริง เข้าไปเพื่อทำวิจัย ทำแล้วจบกัน ไปนำข้อมูลจากเขามาก็ไม่เอาไปคืนเขาบ้างเลย ไม่บอกเขาว่าผลเป็นยังไง...”

5) ปัญหาด้านเวลา

เงื่อนไขด้านเวลา ถือเป็นตัวแปรสำคัญอีกประการที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ เพราะการทำงานในชุมชนและสังคมเป็นงานที่ต้องใช้ระยะเวลาและศักยภาพมาก หากอาจารย์มีเวลาไม่มากพอจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานตรงส่วนนี้ได้ดีหรือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ปัญหาด้านเวลาที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ ประกอบด้วย 2 ประการ คือ เวลาว่างของอาจารย์และคนในชุมชนไม่ตรงกัน และอาจารย์ไม่มีเวลาในการทำวิจัย

เวลาว่างของอาจารย์และคนในชุมชนไม่ตรงกัน

อาจารย์ส่วนใหญ่มีภาระงานจำนวนมาก ในช่วงเวลาวันธรรมดาจันทร์-ศุกร์ ไม่สามารถลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้ เวลาว่างของอาจารย์ส่วนใหญ่ คือ ช่วงเวลาตอนเย็นหลังเลิกงาน หรือช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือช่วงเวลาปิดเทอม ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับเวลาว่างของคนในพื้นที่ ประเด็นปัญหาเหล่านี้ จึงต้องการพูดคุยตกลงร่วมกันระหว่างอาจารย์และเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานในชุมชน และมีฝ่ายหนึ่งที่ยอมเสียสละทำงานล่วงเวลาเพื่อที่จะได้มาทำงานแก้ไขปัญหาร่วมกัน

“...ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องเวลาเพราะคนในชุมชนบางที่อาจติดภารกิจส่วนตัว ด้านอาจารย์มีปัญหาเรื่องภาระงานสอนที่มีจำนวนมาก เวลาราชการปกติวันจันทร์-ศุกร์แทบไม่สามารถลงพื้นที่เข้าไปในชุมชนได้เลย ถ้าไม่ใช่ช่วงปิดเทอม ช่วงเวลาลงชุมชนได้ก็วันหยุดที่ วันเสาร์ หรือตอนเย็น ซึ่งสำหรับชุมชนที่สนิทสนมกันดีถึงแม้จะออกไปหาเขาเย็นหน่อย เขาไม่ได้ว่าอะไรเขาก็กินดี...” (อาจารย์ ดร.ประภา ไช้สกลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...เรื่องเวลาว่างไม่ตรงกัน เด็กเรียนทุกวันจันทร์-ศุกร์ แต่เจ้าหน้าที่ทำงานจันทร์-ศุกร์ก็ต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งล่วงเวลากันทำงานซึ่งก็ถือเป็นปัญหาที่เล็กน้อย ...”
(อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพะประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

ไม่มีเวลาในการทำวิจัย

ด้วยภาระงานของอาจารย์ที่นอกเหนือจากการจัดเรียนการสอนให้แก่บัณฑิตในชั้นเรียน ในบางสาขาวิชาอาจารย์ต้องรับภาระหน้าที่ในส่วนอื่นด้วย ซึ่งงานบางประเภทต้องใช้ระยะเวลามาก และต้องเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้อาจารย์ไม่มีเวลาในการทำงานวิจัยด้านชุมชนและสังคม ดังที่

ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ดันพานิชย์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...ผมทำวิจัยน้อย เพราะเวลาเราไปเป็นผู้ฝึกสอนหรือผู้จัดการทีมที่เราจะต้องลงไปอยู่กับทีม โดยเฉพาะเรื่องกีฬาจะไม่ค่อยมีเวลามากพอที่จะทำงานวิจัย...”

6) ทักษะด้านการเป็นผู้รับสูงกว่าทักษะด้านการเป็นผู้ให้

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) มองว่า ทักษะด้านการเป็นผู้ให้ของอาจารย์เป็นปัจจัยสำคัญอีก 1 ประการที่มีอิทธิพลต่อตัดสินใจเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม เพราะคนส่วนใหญ่มักมีความคาดหวังต่อการเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ ซึ่งลักษณะสำคัญประการหนึ่งของผู้เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม คือ ต้องรู้จักการให้ และการแบ่งปัน ต้องมีความเสียสละและอุทิศเวลาให้แก่ชุมชนและสังคม หากที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีทักษะด้านการเป็นผู้รับสูงจะไม่สามารถเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้

2.2 มหาวิทยาลัย

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้บริหาร และนักวิชาการ พบว่า ปัจจัยด้านมหาวิทยาลัยเป็นปัญหาและอุปสรรคประการหนึ่ง ที่ทำให้อาจารย์ไม่สามารถเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม สามารถรวบรวมได้ 5 ประเด็น คือ 1) มหาวิทยาลัยไม่มีแผนแม่บทในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม 2) มหาวิทยาลัยขาดการเชื่อมโยงระหว่างคณะ ภาควิชา และบุคลากร 3) การขอทุนมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้ระยะเวลามาก 4) วิทยาเขตไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และ 5) นโยบายของมหาวิทยาลัยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

1) ไม่มีแผนแม่บทที่เชื่อมโยงการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมระหว่างหน่วยงาน

ก่อนที่มหาวิทยาลัยจะเข้าไปทำงานรับใช้ชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานและคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อบูรณาการความรู้ความสามารถร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม แต่ในความเป็นจริงการบูรณาการและการประสานความร่วมมือภายในสถาบันนั้นทำได้ค่อนข้างยาก ทำให้สถาบันขาดความเข้มแข็งเพียงพอที่จะออกไปทำหน้าที่ในการรับใช้สังคมภายนอก ดังที่อาจารย์วิศวกรรมศาสตร์ 2 ท่าน ได้แสดงทรรศนะที่สอดคล้องกันว่า การลงพื้นที่เข้าไปทำงานของอาจารย์ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นปัจเจกที่ต่างคนต่างเข้าไป

ทำงานมากกว่าจะเป็นลักษณะของการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในองค์กร เนื่องจากมหาวิทยาลัยไม่มีแผนแม่บทสำหรับเชื่อมโยงการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมระหว่างอาจารย์ในภาควิชา และคณะต่าง ๆ ดังรายละเอียด

“...เป็นเรื่องปัจเจกบุคคลที่เข้าไปเอง ไม่ใช่พันธะของมหาวิทยาลัย เป็นการต่างคนต่างทำ และไม่ได้ทำในพื้นที่ใกล้กำแพงแสน ส่วนใหญ่ไปทำในที่ไกล ๆ ตอนหลังจึงเริ่มมีการทำให้พื้นที่ใกล้วิทยาเขตบ้างแล้ว 2-3 โครงการ เพราะมหาวิทยาลัยยังไม่แผนแม่บทในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่ชัดเจน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การจะเข้าไปแก้ปัญหาให้ชุมชนทั้งระบบก็จะเกิดคำถามขึ้นว่าเราจะเชื่อมพันธะระหว่างเรากับเราในรั้วยังไ้ อาจารย์คนนี้ก็กับอาจารย์คนนี้ ภาควิชานี้ก็กับภาควิชานี้ คณะนี้ก็กับคณะนี้ ถ้าเราเชื่อมกันได้ก็จะเกิดความเข้มแข็งภายในสถาบัน เราจะมีพลังที่ไปปรับใช้สังคมภายนอก...” (อาจารย์ย่างงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2) การขออนุมัติขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้ระยะเวลามาก

หลายครั้งที่ชุมชนประสบกับปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และไม่สามารถรอได้เพราะจะเกิดผลกระทบหรือเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที แต่การขออนุมัติของมหาวิทยาลัยมีกระบวนการและขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยากและใช้ระยะเวลายาวนานในการพิจารณา อนุมัติงบประมาณ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าว่า “...คณะมีแหล่งทุนต่าง ๆ ก็ตามแต่ว่าขั้นตอนและระยะเวลาในการขออนุมัติเยอะมาก ถ้าโครงการไหนมองแล้วใช้ประโยชน์ได้ทันทีและรวดเร็วต้องให้ทุนทำต่อยอดได้ทันที...”

นอกจากนี้ งานวิจัยบางประเภทมีการให้ทุนในการทำวิจัยน้อยเพราะมีงานวิจัยประเภทที่มีผลกระทบเชิงเศรษฐกิจหรือการอุตสาหกรรม ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์น.สพ.ดร.วรภักดิ์ เจริญธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...การวิจัยเรื่องม้าซึ่งมีการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัย สกว. หรือองค์กรต่างๆ น้อยมากเพราะม้าไม่ใช่สัตว์เศรษฐกิจ ม้าเป็นสัตว์เลี้ยงเหมือนสุนัขและแมว ทำให้การขอทุนวิจัยค่อนข้างลำบาก...”

3) วิทยาเขตไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

วิทยาเขตกำแพงแสนมีอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ อยู่มาก เช่น อาจารย์ด้านการเกษตร อาจารย์ด้านสัตวแพทย์ ซึ่งอาจารย์เหล่านี้ต่างทำประโยชน์และเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ พัฒนา และแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมมาโดยตลอด แต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนทั่วไป “...สิ่งหนึ่งที่มหาวิทยาลัยต้องทำออกมาให้เป็นรูปธรรม คือ การถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือความรู้ทางด้านการเกษตรสู่ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ ซึ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทำมีการทำอยู่แต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ เป็นลักษณะของการทำด้วยใจ และในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถจำนวนมาก ไม่เฉพาะอาจารย์สาขาเกษตรเท่านั้น รวมถึงอาจารย์สาขาอื่น ๆ ด้วย...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

นอกจากนี้ เหตุผลที่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย สืบเนื่องมาจากวิทยาเขตกำแพงแสนไม่มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมให้บุคลากรของวิทยาเขตได้รับรู้ ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 2 ท่านได้แสดงทรรศนะที่สอดคล้องกันไว้ดังนี้ “....มหาวิทยาลัยยังไม่ค่อยสื่อสารให้บุคลากรได้มองเห็นภาพการทำงานของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนและสังคม...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ส่วนตัวอาจารย์อุปสรรคที่ไม่เข้าไปทำงานในชุมชน คือ ขาดข้อมูลข่าวสาร....อาจารย์ไม่ค่อยรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคม เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรรับรู้ข่าวสารและกิจกรรมของมหาวิทยาลัยหรือหากมหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์แล้วแต่เป็นช่องทางที่อาจารย์ไม่สามารถเข้าถึง ก็จะไม่ทราบข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ” (อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

4) นโยบายของมหาวิทยาลัยไม่ได้ความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

วิทยาเขตกำแพงแสนมีอาจารย์ที่มีศักยภาพและมีจิตสาธารณะที่พร้อมจะออกไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคมอยู่จำนวนมาก แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบของอาจารย์นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น ด้านการสอน การวิจัย การบริการสังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งอาจารย์

ยังต้องสร้างผลงานเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้ ดังนั้นความพร้อมของอาจารย์ที่จะลงไปทำงานในชุมชนและสังคมแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านการเงินและกระบวนการที่สอดคล้องกับเป้าหมายภาระงาน จึงเป็นแรงเหวี่ยงที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อาจารย์ไม่ลงไปทำงานในภาคชุมชนและสังคม

“...ถ้าอาจารย์มีหน้าที่วิจัย ไปทำงานวิจัยช่วยชุมชนแล้วมีผลตอบแทนและได้ผลงาน ด้วยคนก็อยากจะออกไปทำงานวิจัยในนามของวิทยาเขตแล้วก็จะไปช่วยชุมชนจริงๆ แต่ ณ วันนี้ กระบวนการเหล่านี้มันไม่มี ขาดการสนับสนุนทางการเงินทั้งกระบวนการและแนวความคิด...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ถ้าพูดถึงการเข้าไปรักษาม้าในพื้นที่อาจมีปัญหาในเรื่องการรักษา เพราะการรักษา บางอย่างมันต้องผ่าตัดซึ่งจะมีค่ารักษาสูง บางครั้งเจ้าของอาจจะไม่ต้องการรักษาให้หายต้องการแค่ ปรึกษาปรึกษาให้พอหายเจ็บป่วยเบื้องต้นแต่ในระยะยาวกว่ากันอีก...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร. วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...ถ้ามองเป็น *discipline* แต่อาจจะไม่ได้ *engagement* ในระดับที่ว่าวิเคราะห์ปัญหา แล้วเอามาแก้แล้วส่งกลับไปให้ชุมชน อาจจะเพราะว่างบประมาณไม่เอื้ออำนวยให้ทำเช่นนั้นเหมือน สมัยก่อน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...แต่ในส่วนของการออกไปทำงานร่วมกับชุมชนต้องอาศัยหลายภาคส่วนต้องมี นโยบายที่ชัดเจนต้องมีเงินทุนสนับสนุน ต้องมีความร่วมมือจากหลายฝ่ายส่วนตัวเรามีทำหมันราคาถูก ฉีดวัคซีนให้ แต่มันยังไม่ยั่งยืนหรือเป็นชุมชนต้นแบบ...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร. วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557) มองว่าเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันเน้นการเป็นผู้นำในสังคม งานวิจัยส่วนใหญ่จึงเป็นงานวิจัยที่มีความน่าสนใจในเชิงวิชาการ แต่ไม่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาจริงในชุมชนและสังคมได้ เนื่องจากโจทย์การวิจัยไม่ใช่ประเด็นที่เป็นปัญหาที่แท้จริงของสังคมและไม่ใช่วิชาที่สังคมต้องการให้มหาวิทยาลัยเข้ามาช่วยแก้ไขและปรับปรุง “...สมัยนี้ต้องการให้งานวิจัยมีความโดดเด่น ให้มีลักษณะของความเป็นผู้นำ ฉะนั้นบางทีงานวิจัยอาจจะลดยากปัญหาของชาวบ้าน แต่มีความน่าสนใจเชิงวิชาการ มหาวิทยาลัยวางนโยบายไว้แบบนี้...” อีกทั้งนโยบายที่ผ่านมหาวิทยาลัยกำแพงแสนให้ความสำคัญกับ

ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรมากกว่าการทำงานด้านพันธะทางสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นการตีพิมพ์ผลงานวิจัยและจำนวนการนำผลงานวิจัยไปอ้างอิงมากกว่าการส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น ตามที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) กล่าวไว้

“...การขึ้นสู่ตำแหน่งทางวิชาการซึ่งเป็นความมุ่งหวังของมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัยจะมีบุคลากรเป็น ผศ. รศ. ศ. ที่ผ่านมาไม่ได้ให้น้ำหนักว่าด้วยเรื่อง *social engagement* ในมิติที่ควรจะเป็น เช่น การเอางานวิจัยที่ทำแล้วออกไปเผยแพร่ไปสร้างความรู้เพิ่มสร้างกระบวนการเรียนรู้แต่มุ่งเน้นเรื่องการทำวิจัยแล้วตีพิมพ์แล้วมีตัวชี้ว่ามีคนนำงานของเราไปอ้างอิงกี่คนและจะได้คะแนนจากตรงนี้...”

5) การดำเนินงานในระดับผู้บริหารขาดความต่อเนื่อง

ประเด็นที่น่าสนใจจากนโยบายการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ที่ส่งเสริมให้อาจารย์ออกไปทำงานเพื่อรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม ถูกกำหนดขึ้นจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารของวิทยาเขต ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี ดังนั้นรองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) จึงมีความกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องความต่อเนื่องของโครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม ภายหลังที่มีผู้บริหารชุดใหม่ขึ้นดำรงตำแหน่ง

“...แต่ปัญหาคือในฐานะที่เราเป็นผู้บริหารเรากำหนดนโยบายและทำได้ แต่ปัญหาในอนาคตเราไม่แน่ใจ ว่าผู้บริหารชุดใหม่จะมีวิสัยทัศน์ หรือแนวคิดในเรื่องพวกนี้อย่างไร และจะอย่างไรที่จะสื่อสารให้ผู้บริหาร บุคลากร และนิสิตได้ดำเนินการต่อ...”

ขณะที่ในระดับคณะได้ประสบกับปัญหาด้านความต่อเนื่องเช่นกัน ดังที่ อาจารย์ ดร. ประภา โช๊ะสลาม (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) กล่าวถึงการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมในระดับคณะไว้ว่า วิทยาเขตกำแพงแสนมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้ผู้บริหารแต่ละคณะเข้าร่วมโครงการด้านพันธะทางสังคมที่วิทยาเขตก่อตั้งขึ้น แต่ข้อจำกัดด้านวาระในการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารคณะแต่ละชุด เมื่อผู้บริหารชุดเดิมหมดวาระการทำงาน และมีผู้บริหารชุดใหม่เข้ามาดำเนินงานแทนการประสานงานในโครงการด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนจึงขาดความต่อเนื่อง

“...สิ่งที่มหาวิทยาลัยทำอยู่ตอนนี้มันเป็นเรื่องที่ดี ตอนนี้ที่มหาวิทยาลัยทำอยู่คือโครงการ 9 บวร แต่มันจะไม่เกิดมรรคผลเพราะว่าการลงพื้นที่ในแต่ละครั้งแม้ว่าวิทยาเขตจะพยายามชวนให้ผู้บริหารของแต่ละคณะลงไปด้วย แต่เนื่องจากผู้บริหารของแต่ละคณะที่ลงไปไม่ได้ลงไปต่อเนื่องทุกครั้ง หรือบางครั้งมีการเปลี่ยนชุดของผู้บริหารเลยทำให้งานตรงนี้ไม่ต่อเนื่อง สิ่งที่มหาวิทยาลัยทำอยู่ถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีแต่ควรกำหนดเป็นตัวแทนของแต่ละคณะคนใดคนหนึ่งให้เข้าไปมีส่วนร่วมแทนที่จะเป็นผู้บริหารของคณะ ซึ่งจะช่วยให้การทำงานมีความต่อเนื่อง...”

2.3 ชุมชนและสังคม

ชุมชน คือ ตัวแปรที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กิจกรรมหรือโครงการที่อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมประสบความสำเร็จหรือไม่ หากชุมชนไม่ยอมรับ ไม่มีความต้องการ และไม่ให้ความร่วมมือ โครงการพัฒนาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยเข้าไปดำเนินงานอยู่จะไม่ประสบความสำเร็จจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ สรุปลปัญหาและอุปสรรคด้านชุมชนและสังคมได้ 3 ประการ คือ ชุมชนขาดความศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเกษตรกร และอุดมการณ์และเป้าหมายของเกษตรกรและผู้วิจัยไม่สอดคล้องกัน

1) ชุมชนขาดความศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากตัวของคนในชุมชน กล่าวคือ คนในชุมชนและสังคมบางกลุ่มอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และมีความไม่เข้าใจต่อวัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จึงเกิดความรู้สึกไม่เชื่อถือและไม่ยอมรับการทำงานของมหาวิทยาลัย ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...ปัญหาที่พบคือ ชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจว่าเราไปทำอะไร บางทีเขาไม่ยอมรับ ไม่เชื่อฟังเรา หรือพอเขามีปัญหาเราไม่เข้าไปช่วยเขาเขาจะเริ่มไม่ชอบจะคิดว่าเราไปหลอก ทำให้เกิดภาพพจน์ที่ไม่ดีต่อไป ต้องพยายามเข้าไปบ่อย ๆ...”

“...เวลาเข้าไปครั้งแรกเขาอาจจะยังไม่ยอมรับเราเพราะเขาไม่รู้จักเรา บางกลุ่มก็ดีแต่บางกลุ่มถ้าเราเข้าไปแล้วความรู้ไม่แน่นบางครั้งเขาอาจจะไม่ยอมรับเรา การยิงคำถามแล้วเราตอบไม่ได้ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกติดลบ อีกประการสิ่งที่เขาบอกมาบ่อย ๆ เหมือนกับมหาวิทยาลัยไปหาข้อมูลไปทำวิจัยนู่นนี่แล้วเสร็จแล้วก็ไม่กลับมาทำอะไรให้เขา...”

(อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) มองว่า ความล้มเหลวและความผิดหวังอันเกิดจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้ชุมชนและสังคมขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย เมื่อมีอาจารย์ชุดใหม่ลงพื้นที่เข้าไปทำงานชุมชนและสังคม คนในชุมชนและสังคมจะเกิดการต่อต้านและไม่ให้ความร่วมมือ

“...บางครั้งมีอาจารย์ที่จบใหม่และมีความตั้งใจสูงเข้าไปดำเนินการในชุมชน แต่ขาดประสบการณ์ในการดำเนินงานจริง ทำให้โครงการไม่สำเร็จตามเป้าหมายและชุมชนไม่ยอมรับ ทำให้ชุมชนขาดความศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย และส่งผลให้คณาจารย์ที่จะทำงานให้ชุมชนเข้าพื้นที่ในลำดับต่อไปทำงานได้ยากขึ้น นอกจากนี้ คนในชุมชนและสังคมบางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยจึงไม่เชื่อถือไม่ให้การยอมรับ และไม่ให้ความร่วมมือกับการทำงานของมหาวิทยาลัย...”

2) ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเกษตรกร

เกษตรกรอาจขาดความรู้ในบางเรื่องจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้น และเกษตรกรมักแก้ไขปัญหาคด้วยตนเองมาก่อนแต่อาจใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหามากขึ้น เมื่ออาจารย์หรือผู้วิจัยเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาก็ขาดความต่อเนื่องและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รวมทั้งต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศพ.ดร. วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า

“...เจ้าของมั่วขาดความรู้ในการป้องกันโรคระบาดของมั่ว เพราะบางครั้งเจ้าของนำมั่วไปรวมกลุ่มกันหรือนำมั่วไปทำกิจกรรมร่วมกับมั่วอื่นที่เป็นโรคทำให้เกิดโรคระบาดในมั่วและกลับมาติดย้งมั่วในฟาร์มตัวเอง เนื่องจากไปรวมกลุ่มกันในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการควบคุมโรค...”

3) อุดมการณ์และเป้าหมายของเกษตรกรและผู้วิจัยไม่สอดคล้องกัน

แนวคิด อุดมการณ์ และความเชื่อของผู้วิจัยและชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การทำงานแบบมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมประสบความสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ร่วม หากชุมชน หรือนักวิจัยมีอุดมการณ์และแนวคิดไม่ตรงกัน ผลที่ได้รับ คือ มหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมดำเนินงานไปคนละทิศทาง ไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่สามารถทำงาน

ร่วมกันได้ และโครงการจะไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังดังที่อาจารย์ แสดงความเห็นไว้ สอดคล้องกัน ดังนี้ “...บางครั้งสิ่งที่เขาต้องการกับสิ่งที่เรามีมันไม่ตรงกัน...”

(อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ที่ผมเจอคือเป้าหมายไม่ค่อยเหมือนกัน ชุมชนต้องการแบบนี้แต่มหาวิทยาลัย หรือ องค์กร หรือตัวบุคคลต้องการอีกแบบหนึ่ง เช่น อาจารย์ต้องการไปทำงานวิจัยแต่ชาวบ้านต้องการให้อาจารย์มาให้ความรู้พัฒนาพื้นที่มันเหมือนเป้าหมายไม่ตรงกัน...” (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ต้นพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...ถ้าเกษตรกรที่ไม่มีอุดมการณ์แบบที่เราอยากได้ ฉะนั้นเขาก็มีโอกาที่จะเอาข้าวไปทำเอง ไปขายคือ ทำลายความเป็นส่วนรวม ตอนแรกเขาก็ช่วยทำกล้วยแขกขาย ต่อมาแย่งกันขาย ขายไปขายมากินก็ไม่ใช่กินก็ตายกันหมดนี่คือสังคมคนยากจน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

2.4 องค์ความรู้

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม อีกประการ ได้แก่ องค์ความรู้ ซึ่งอาจารย์ได้ให้ข้อมูลใน 2 ประเด็น คือ องค์ความรู้ในบางสาขาวิชาไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม และประชากรกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่ศึกษา มีจำนวนจำกัด

1) องค์ความรู้ในบางสาขาวิชาไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม

ในสาขาวิชาที่เป็นศาสตร์บริสุทธิ์ การจัดการเรียนสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคมค่อนข้างเกิดขึ้นน้อยมาก เพราะบางสาขาวิชาไม่มีความสัมพันธ์กับเรื่องราวในชุมชนและสังคมจะ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ แนวคิด และมุมมองของอาจารย์แต่ละท่านที่จะสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนกับเรื่องราวของโลกภายนอกให้นิสิตเกิดการเรียนได้มากน้อยเพียงใด ดังที่อาจารย์สาย วิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ได้แสดงความคิดเห็นไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

“...โดยปกติทางคณะวิศวกรรมศาสตร์จะไม่ค่อยมีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นข้อติดขัดของคณะวิศวกรรมศาสตร์ ที่มีจุดแข็งคือการคิด

เป็นระบบคิดเป็นขั้นตอน แต่มีจุดอ่อน คือ มองไม่เห็นเชิงระบบความเป็นองค์ภาพของทั้งหมด หมายถึง เรามักมองเห็นแต่เรื่องราวของตนเอง แต่มองไม่เห็นเรื่องราวของคนอื่น...”
(อาจารย์่างาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในส่วนการจัดการเรียนการสอนสำหรับอาจารย์ไม่ได้ส่งเสริมให้เด็กเข้าไปทำงานหรือเรียนรู้ในชุมชนเพราะวิชาที่สอนส่วนใหญ่เป็นวิชาเลือก ไม่ใช่วิชาสหกิจศึกษาหรือนิเทศงานที่มีการบังคับฝึกงาน ทำให้แค่จัดนิทรรศการเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ อีกอย่างไม่มีเวลา การของบซื้อของจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ...” (อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

2) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่ศึกษา มีจำนวนจำกัด

สิ่งที่อาจารย์สนใจศึกษามักเป็นการพัฒนาต่อยอดความรู้ที่ใช้สอนในชั้นเรียน ซึ่งทำให้เกิดอุปสรรคสำคัญต่อการทำวิจัย เนื่องจากสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจในประเทศไทยมีจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากพอต่อการศึกษาวิจัย และค่อนข้างใช้ระยะเวลาและงบประมาณจำนวนมากในการทำวิจัย ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าไว้ ดังนี้

“...การทำงานวิจัยในม้านักก็พียงต้องค่อยเป็นค่อยไปเพราะจำนวนประชากรม้านักกีฬาในประเทศไทยยังมีไม่เยอะมาก ทำให้หาม้านาททดลองค่อนข้างยากเพราะม้านาทใหญ่ เวลาจะเลี้ยงม้านาททดลองต้องมีคอก ต้องมีแปลงหญ้า เลี้ยงม้านาท ต้องมีคนดูแล ต้องมีพื้นที่ ต้องมีโรงเรือน ต้องมีคอก ต้องมีแปลงปล่อย ต้องมีการดูแลเรื่องการเก็บคอกเก็บอุจจาระ เก็บฟาง ซึ่งตรงนี้ต้องใช้การลงทุนสูง ส่วนการวิจัยเรื่องม้านาทจะไม่ใช้การศึกษาในเรื่องของผลผลิตแต่เป็นการศึกษาในเรื่องเฉพาะที่ผู้วิจัยสนใจ...”

สอดคล้องกับการศึกษา Ostrander (2004) ที่ว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการทำงานในชุมชนและสังคม ได้แก่ 1) การกิจ กลยุทธ์ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย การส่งเสริมการทำงานแบบส่วนร่วมในชุมชนและสังคม และการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ 2) การบูรณาการหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับความจริงในชุมชนและสังคม 3) การกำหนดโครงสร้างการบริหารงานด้านพันธะทางสังคมอย่างเป็นระบบ และ 4) การกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ผู้วิจัยขอนำเสนอ ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ในตารางที่ 59

ตารางที่ 59 ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. อาจารย์	1.1 อัตราและความเชื่อมั่นของอาจารย์	❖ อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเองสูง จึงมักไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น (1)	❖ อาจารย์รุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะมีลักษณะไม่ยอมรับฟังผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเองสูง (1)
	1.2 จำนวนภาระงานของอาจารย์	❖ สัดส่วนภาระงานของอาจารย์วิชาเขตกำแพงแสนมุ่งเน้นด้านการสอนมากที่สุด ทำให้อาจารย์ไม่มีเวลาไปทำงานในชุมชนและสังคม (4)	❖ ขาดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับอาจารย์อาวุโส (1) ❖ บทบาทหน้าที่ตามภารกิจหลัก 4 ประการและภาระงานในด้านอื่น ๆ เช่น การทำงานด้านเอกสาร การทำบันทึกและรายงานต่างๆ เป็นต้น (2)
	1.3 ความถนัดและความเชี่ยวชาญไม่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนและสังคม	❖ ปัญหาของชุมชนและสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลาย ขณะที่อาจารย์หรือนักวิจัยมีความถนัดเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง (2) ❖ อาจารย์ไม่สามารถเข้าใจถึงความจริงที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหให้กับชุมชนและสังคมได้อย่างครอบคลุมทุกส่วนตามที่ชุมชนต้องการ (2)	❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอาจารย์ขึ้นอยู่กับความชำนาญ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของอาจารย์แต่ละคน อาจารย์บางคนอาจไม่ถนัดที่จะถ่ายทอดความรู้หรือพูดคุยกับคนในชุมชน (1)
	1.4 ความมีจริยธรรมในการทำงานวิจัย	❖ อาจารย์บางส่วนหวังเพียงที่จะทำงานผลงานวิจัย ขาดความคิดที่จะพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม (1) ❖ ไม่นำผลการวิจัยส่งคืนชุมชนและสังคม (1)	
	1.5 ปัญหาด้านเวลา	❖ เวลาว่างของอาจารย์และคนในชุมชนไม่ตรงกัน (2) และอาจารย์ไม่มีเวลาในการทำวิจัย (1)	
	1.6 มีทัศนคติด้านการเป็นผู้รับสูงกว่าทัศนคติด้านการเป็นผู้ให้	❖ คนส่วนใหญ่มักมีความคาดหวังต่อการเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ หากที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีทัศนคติด้านการเป็นผู้รับสูงจะไม่สามารถเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้ (1)	

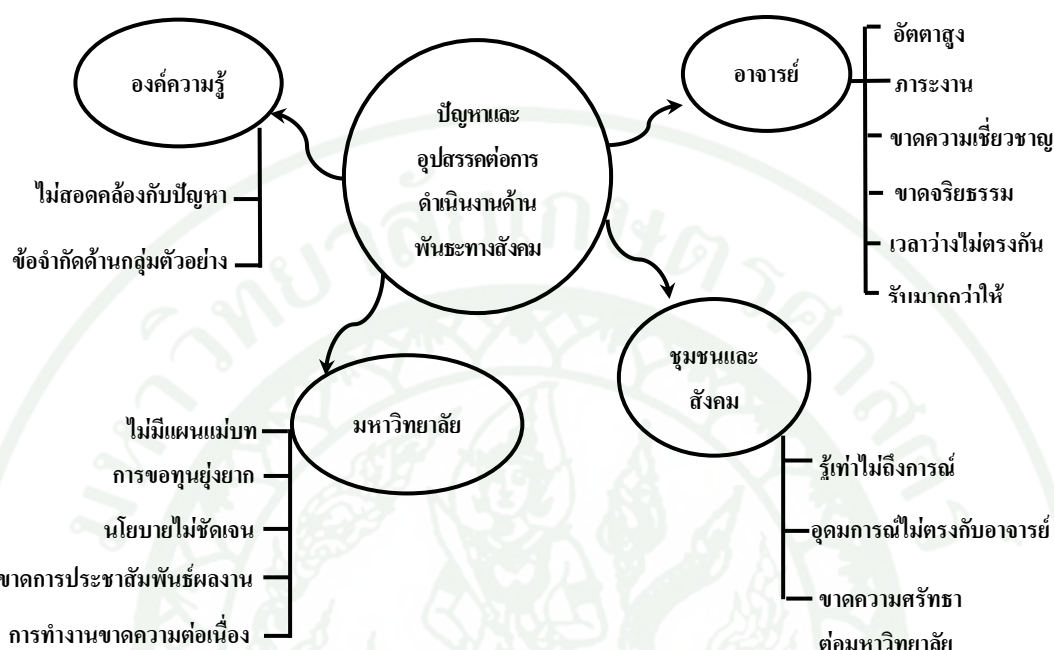
ตารางที่ 59 (ต่อ)

ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
2. มหาวิทยาลัย ดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ระหว่างหน่วยงาน	2.1 ไม่มีแผนแม่บทที่เชื่อมโยงการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมระหว่างหน่วยงาน	❖ การลงพื้นที่เขาไปทำงานของอาจารย์ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นปัจเจกที่ต่างคนต่างเข้าไปทำงานมากกว่าจะเป็นลักษณะของการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในองค์กร (1) ❖ มหาวิทยาลัยขาดการแผนแม่บทที่เชื่อมโยงการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมระหว่างอาจารย์ในภาควิชา และคณะต่าง ๆ (1) ❖ การบูรณาการและการประสานความร่วมมือภายในสถาบันนั้นทำได้ค่อนข้างยาก ทำให้สถาบันขาดความเข้มแข็งเพียงพอที่จะออกไปทำหน้าที่ในการรับใช้สังคมภายนอก (1)	
	2.2 การขอทุนมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้ระยะเวลามาก	❖ หลายครั้งที่ชุมชนมีปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน แต่ไม่สามารถรอได้ เพราะการขอทุนของมหาวิทยาลัยมีกระบวนการและขั้นตอนที่ยุ่งยาก อีกทั้งใช้ระยะเวลายาวนานในการพิจารณา อนุมัติงบประมาณ (2)	
	2.3 วิทยาเขตไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย	❖ วิทยาเขตไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรรับทราบผลงานของมหาวิทยาลัย (1)	❖ ขาดการประชาสัมพันธ์ผลงานของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนทั่วไป และบุคลากรของวิทยาเขต (2)
	2.4 นโยบายของมหาวิทยาลัยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม	❖ มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นการตีพิมพ์ผลงานวิจัยและจำนวนการนำผลงานวิจัยไปอ้างอิงมากกว่าการส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น (2) ❖ เป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันเน้นการเป็นผู้นำในสังคม งานวิจัยส่วนใหญ่จึงเป็นงานวิจัยที่มีความน่าสนใจในเชิงวิชาการ แต่ไม่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาจริงในชุมชนและสังคมได้ (1)	

ตารางที่ 59 (ต่อ)

ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ด้านพันธะทางสังคม		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
3. ชุมชน	2.5 การดำเนินงานในระดับผู้บริหาร ขาดความต่อเนื่อง	❖ นโยบายการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารมีผลกระทบต่อนโยบายด้านชุมชน และสังคม (2)	
	3.1 ชุมชนขาดความศรัทธาต่อ มหาวิทยาลัย	❖ คนในชุมชนและสังคมบางกลุ่มอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาพลักษณ์ของ มหาวิทยาลัย (3) ❖ มีความไม่เข้าใจต่อวัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จึง เกิดความรู้สึกไม่เชื่อถือและไม่ยอมรับการทำงานของมหาวิทยาลัย (3)	
	3.2 ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของ เกษตรกร	❖ เกษตรกรอาจขาดความรู้ในบางเรื่องจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้น ❖ เกษตรกรมักแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมาก่อนแต่อาจใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ เกิดปัญหามากขึ้น (1)	
4. องค์ความรู้	3.3 อุดมการณ์และเป้าหมายของ เกษตรกรและผู้วิจัยไม่สอดคล้องกัน	❖ ชุมชน หรืออาจารย์มีอุดมการณ์และแนวคิดไม่ตรงกัน ทำให้ไม่สามารถ ดำเนินโครงการหรือทำงานร่วมกันได้ (3)	
	4.1 องค์ความรู้ในบางสาขาวิชาไม่มี ความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม	❖ เนื้อหาและองค์ความรู้ของบางสาขาวิชา ไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและ สังคมเลย (1)	❖ วิชาที่สอนส่วนใหญ่เป็นวิชาที่ไม่มีความสัมพันธ์กับ เรื่องราวในชุมชนและสังคม (1)
	4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างในประเด็น ที่ศึกษา มีจำนวนจำกัด	❖ บางครั้งเรื่องหรือประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาหรือมีความถนัด อาจมีข้อจำกัด ในเรื่องจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เช่น มีจำนวนน้อย ใช้ ระยะเวลายาวนานในการศึกษา และใช้งบประมาณจำนวนมากในการทำวิจัย (1)	

นอกจากนี้ จากข้อค้นพบดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ดังนี้

ภาพที่ 18 ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ความท้าทายที่เกิดจากการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ในปัจจุบันชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ส่งผลต่ออาจารย์และนักวิจัยที่เข้าไปพัฒนาและแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม ต้องเผชิญกับความท้าทายและคำถามใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ผลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่เข้าไปดำเนินงานในชุมชนและสังคมในประเด็นของความท้าทายสามารถจำแนกออกเป็น 6 ประการ ดังนี้ 1) ความกล้าในการเผชิญหน้า ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนและสังคม 2) การพัฒนาและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน 3) การทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน 4) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานในชุมชน 5) การเปลี่ยนวิธีคิด และกระบวนทัศน์ของคนในชุมชน และ 6) ประสบการณ์และองค์ความรู้ของผู้วิจัย

1. ความกล้าในการเผชิญหน้า ทำความรู้จัก และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนและสังคม

การลงพื้นที่ไปทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์และนักวิจัย ความท้าทายที่อาจารย์ต้องเผชิญเกิดขึ้นจากการเข้าไปทำงานไม่มีคนรู้จักหรือไม่มีเครือข่ายอยู่ในชุมชน อาจารย์และนักวิจัยต้องอาศัยความกล้าที่จะเผชิญหน้าเอาชนะความกลัว เข้าไปทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ รู้สึกเป็นมิตร และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “... การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมโดยไม่รู้จักรใคร เป็นการทดสอบความกล้าของผู้วิจัยเราเป็นสิ่งแวดล้อมในชุมชนและสังคม และพยายามสร้างความกลมกลืนในชุมชนและสังคม นี่คือการท้าทาย ซึ่งเมื่อเข้าไปแล้วจะเป็นการสร้างความกล้า เกิดความมั่นใจ และมีพลังต่อการทำงาน”

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมนอกจากจะต้องทำงานร่วมกับคนในชุมชนแล้ว อาจารย์ต้องทำงานร่วมกับบุคลากรที่มาจากหน่วยงานอื่น หรือผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาอื่นเพื่อร่วมกันช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งประเด็นความท้าทายที่เกิดขึ้น คือ การทำงานร่วมกับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศพร วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...คุณจะทำงานร่วมกับบุคคลหลากหลายได้อย่างไร เพราะว่าต้องทำงานร่วมกับนักกีฬาเจ้าของม้า คนเลี้ยงม้า หมอด้วยกัน และผู้ชม ความท้าทายคือการจะทำงานร่วมกับคนเหล่านี้ได้อย่างไรให้ประสบความสำเร็จ...”

ความท้าทายประการต่อมา ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของอาจารย์หรือผู้วิจัย ในการชี้แจง อธิบาย และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือประโยชน์ขององค์ความรู้ที่มหาวิทยาลัยนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม รวมทั้งการสร้างร่วมมือระหว่างชุมชนด้วยกัน และความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า “...ความท้าทายอยู่ที่ว่าเราสามารถนำองค์ความรู้ไปสื่อให้คนในชุมชนทำตามที่ต้องการ ได้หรือไม่ และทำอย่างไรถึงจะเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและชุมชนด้วยกัน และชุมชนกับมหาวิทยาลัย...”

อาจารย์แต่ละคนต่างมีบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่อาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมส่วนใหญ่มักมีบุคลิกเตรียมพร้อมที่จะเผชิญทุกสถานการณ์ บางครั้งอาจแต่งกายที่คล้ายคลึงกับคนในชุมชนและสังคมเพื่อสร้างความกลมกลืน ซึ่งแตกต่างไปจากบุคลิกลักษณะของนักวิชาที่ชาวบ้านรับรู้ส่งผลให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้น ความท้าทายที่เกิดขึ้น คือ การจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนและ

เชื่อถือและให้การยอมรับ ดังที่ อาจารย์ ดร.ประภา โห้ระสาลาม (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า “...ความไม่น่าเชื่อถืออันเกิดจากบุคลิกการแต่งกายของอาจารย์ ที่ไม่ใช่ลักษณะนักวิชาการ ทำให้คนในชุมชนไม่เชื่อถือในอาจารย์ แต่เมื่อทำงานร่วมกันไปสักพัก ชุมชนจะยอมรับและเชื่อถือมากขึ้น...”

2. การพัฒนาและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน

เป้าหมายสำคัญของอาจารย์ส่วนใหญ่ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การขับเคลื่อนและพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้จริง ผลการดำเนินงานเป็นไปตามที่คาดหวัง ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) กล่าวไว้ว่า “...ความท้าทาย คือ ทำงานแล้วผลงานออกมาเป็นไปตามที่คาดหวัง...” รวมทั้งการสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกให้เกิดขึ้นภายในชุมชนและสังคม แต่ประเด็นปัญหาของชุมชนนั้นมีความหลากหลายและมีความเป็นองค์รวม นักวิจัยต้องใช้ความรู้ความสามารถหลายด้านในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความยั่งยืน สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก และท้าทายความสามารถของอาจารย์และนักวิจัย ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าว่า

“...เมื่อเราเข้าไปอยู่ในชุมชนและสังคมนั้น ได้แล้ว ถ้าเราสามารถขับเคลื่อนหรือทำให้ชุมชนและสังคมนั้นเกิดการพัฒนาขึ้น จะเกิดความภาคภูมิใจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเราทำให้เค้าเห็นภาพ เกิดความมั่นใจ ไปลองทำอาชีพได้ อันนี้คือความท้าทายจากการที่เราไปโน้มน้าเค้า...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ความท้าทายของผม คือ ถ้าองค์ความรู้ของเราสามารถไปช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชาวบ้านได้ และชาวบ้านมีความสุข สิ่งนี้คือความท้าทาย มันจะเป็นสิ่งที่ดีๆ คิดตัวเราไป และจะทำให้เกิดกำลังใจในการทำงานร่วมกับชุมชนต่อไป ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

3. การทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน

ความมุ่งหวังประการหนึ่งของนักวิจัยในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน กล่าวคือ เมื่อนักวิจัยหรืออาจารย์กลับออกมาแล้วชุมชนยังสามารถดำเนินการต่อได้เองอย่างยั่งยืน ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) บอกเล่าว่า

“...ความท้าทายอีกประการคือการให้คนในชุมชนดำเนินการต่ออย่างยั่งยืน เมื่ออาจารย์กลับออกมา ต้องมีการสร้างคนในชุมชนขึ้นมา ให้เขาเห็นความสำคัญของสิ่งที่ทำ มีแกนกลางคอยประสานหรือคอยกระตุ้นให้การขับเคลื่อนของชุมชนเกิดขึ้นไปตลอด ถ้ามองระดับท้องถิ่น หน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจะมีความสำคัญมาก ถ้าเรามีชุดความคิดที่ชัดเจนทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเห็นความสำคัญของโครงการ เขาจะให้ความร่วมมือและประสานงานต่อไป...”

4. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานในชุมชน

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมย่อมประสบกับปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการทำงาน ได้แก่ ปัญหาเรื่องเวลาว่างของคนในชุมชน ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ปัญหาเรื่องการแสวงหาผลตอบแทนจากการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน ปัญหาการเมืองภายในท้องถิ่นและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และปัญหาความล้มเหลวโครงการภายหลังจากวิจัยกลับออกมาจากชุมชน สิ่งเหล่านี้คือความท้าทายที่นักวิจัยต้องพยายามหาแนวทางแก้ไขและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้โครงการหรือกิจกรรมสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังที่อาจารย์ 4 ท่านได้บอกเล่าว่า

“...ความท้าทาย คือ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานในชุมชน อุปสรรคและปัญหาที่พบเจอในชุมชนคือความท้าทาย เราไปแก้ปัญหาให้เขาปัญหาเดียวแต่เขามีปัญหาอื่นเยอะมาก ถ้าเราแก้ไขเขาไม่ได้เราจะทำยังไง จะบอกให้คนอื่นช่วยเขาได้ไหม อุปสรรคที่พบมันคือความท้าทายและความสำเร็จของงานก็เป็นความท้าทาย เราเอาของเราไปช่วยเขาแล้วสำเร็จและได้ผลหรือไม่...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ปัญหาการเมืองท้องถิ่น เวลาเราลงไปอบรมให้กับชุมชน อาจมีหลายชุมชนมาเข้าร่วม และบางชุมชนเขาเคยมีความขัดแย้งกันอยู่ แล้วมาอยู่ร่วมกันอาจเกิดการทุ่มเถียงแสดงศักยภาพกันเล็กน้อย ถ้าควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ก็จะละเอียด ขึ้นอยู่กับวิทยากรว่าจะคุมอยู่หรือไม่...” (อาจารย์ ดร.ประภา โข๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...สิ่งที่ท้าทายคือเวลาเราตั้งเป้าหมายเราอาจจะอยากให้เขาทำในสิ่งที่เราต้องการ เป็นไปอย่างที่เราวางเอาไว้ แต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีเยอะ อาทิ ถ้ามีการหยิบยื่นอะไรให้ถ้าไม่ใช่สิ่งที่เขาได้

ประโยชน์แบบเห็นซึ่งหน้า เช่น เงิน ทรัพย์สิน ของแจก เขาจะไม่ค่อยใส่ใจเท่าไร' บางทีเค้าเห็นเราทำเราเป็นต้นแบบให้เขาก็ทำตามอย่างสนุกสนาน พอเรากลับมาแล้วพอไม่มีต้นแบบ ไม่มีอุปกรณ์เขาก็มองว่าทำไม่ได้ ด้านการเมืองก็เช่นกัน เวลาเราขอความร่วมมือไปทำกิจกรรม ระบบการเมืองจะมีผู้มีอิทธิพล ตัวบุคคลเป็นประเด็นสำคัญที่ดึงดูดให้เขาทำหรือไม่ทำ..." (ว่าที่ร้อยตรี ดร.อานวย ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

"...ความท้าทายก็คือการที่ชุมชนเมืององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงไปปฏิบัติงานเหมือนเป็นเจ้าของอยู่ในชุมชนอยู่แล้วบางครั้งถ้ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้าไปทำงานอาจถูกปฏิเสธหรือถูกตอบรับก็ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของเรากับองค์กรที่ดูแลชุมชนนั้น ถ้าเป็นชุมชนที่ดูแลตัวเองจะไม่ค่อยมีเงื่อนไข ถ้าเราไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจ แล้วใช้เครื่องมือคือทำงานร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร ก็จะไม่เรียกว่าเป็นปัญหาแต่เป็นการผนึกกำลังช่วยกัน..." (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สิจันทร์, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557)

"...ปัญหาหลัก ๆ ของเราคือการติดต่อกับชุมชนมันไม่ง่าย มันคือความท้าทาย เวลาไม่ตรงกัน ต้องนัดเวลาที่เขาสะดวก คนที่จะมาอำนวยความสะดวกให้เรา คุยกันตกลงกันถึงเวลาจริง ๆ อาจจะไม่เป็นไปตามที่คิด มันเป็นเรื่องที่อะไรก็เกิดขึ้น ได้มันต้องมีแผน ถ้านักชาวบ้านแล้วชาวบ้านไม่มา เราต้องไปหาเขาที่บ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา..." (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

ปัจจัยด้านงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินงานในชุมชนและสังคม หากงบประมาณมีจำกัดหรือมีน้อยอาจทำให้โครงการหยุดชะงักหรือไม่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นความท้าทายของนักวิจัยที่จะหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณและทำให้โครงการสามารถดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สิจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกเล่าว่า

"...งบประมาณ ถ้ามองเรื่องเงินเป็นความท้าทาย ก็คือว่าการจัดสรรระบบงบประมาณที่จะไปสนับสนุนพันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อการดูแลชุมชนถือว่าอย่างน้อย..."

การประยุกต์ใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการดำเนินการมีอยู่อย่างจำกัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่ประสบและสามารถนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557) ได้บอกเล่าว่า "...ความท้าทายในเรื่องอุปกรณ์ที่มีอยู่สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในคลินิก พุงด่าง ๆ คือ ต้องสามารถใช้วิธีพื้นฐานและอุปกรณ์เท่าที่มี

อยู่ตรง วินิจฉัย และรักษาโรคได้ รวมทั้งต้องพยายามอ่านหนังสือให้มากขึ้น และพยายามหาวิธีที่สามารถทดแทนเครื่องมือที่ไม่มีอยู่แต่ใช้วิธีนี้แล้วได้ผลดี นั่นก็เป็นสิ่งที่ท้าทายที่ทำให้การรักษาประสบความสำเร็จและมีสุขภาพดี...”

5. การเปลี่ยนวิธีคิด และกระบวนทัศน์ของคนในชุมชน

ชุมชนโดยทั่วไปมักดำรงอยู่ภายใต้ชุดความคิดดั้งเดิมของชุมชน และการเข้าไปทำงานในชุมชนหากนักวิจัยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนก็อาจจะหลงติดกับวิธีคิดแบบดั้งเดิมของชุมชน ทำให้มองไม่เห็นประเด็นที่เป็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชนก่อนจะเข้าสู่กระบวนการและวิธีการแก้ไขแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนวิธีคิดให้เปิดรับสู่แนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ ที่อาจารย์นำไปถ่ายทอด ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) ได้บอกว่า

“...ชุมชนดำรงอยู่ภายใต้ชุดความคิดบางชุด ซึ่งจะบอกว่าตัวที่เป็นอุปสรรค คือ การที่มนุษย์ไม่เข้าใจว่าความสุขจริง ๆ ของมนุษย์อยู่ตรงไหน ความเพลินกับความสุขไม่เหมือนกัน มนุษย์ส่วนใหญ่ติดความเพลิน พอติดความเพลินก็จะมาด้วยสิ่งเร้าภายนอก เราก็จะเห็นชุมชนล่มสลายจากการเป็นหนี้เป็นสิน จากการที่ใช้เงินไม่เป็น จากการที่ไม่ลงบัญชีรายรับรายจ่าย จากการที่ฟุ้งเฟ้อ นี่คือมองในมิติของชุมชน ซึ่งในฐานะที่เราลงไปทำงานถ้าเราไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะพาชุมชนเดินไปทางไหนเราอาจจะติดกับดักไปกับวิธีคิดแบบเดิม คือเอาเงินเป็นตัวตั้งเท่านั้น แต่ไม่ได้พูดถึงความสุขความเข้มแข็ง จริง ๆ เราต้องสร้างการเรียนรู้ที่ทำให้คนเปลี่ยน *mind set* เปลี่ยน *paradigm* เปลี่ยนวิธีคิดให้ได้ก่อนแล้วจึงพาไปสู่วิธีการ...”

6. ประสบการณ์และองค์ความรู้ของผู้วิจัย

การทำงานพัฒนาในชุมชนและสังคมเครื่องมือสำคัญ คือ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้วิจัย หากผู้วิจัยมีความรู้ไม่เพียงพอหรือไม่มีความรู้จริงผู้วิจัยไม่ควรแนะนำและให้ความรู้แก่ชุมชน เพราะนอกจากจะไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่ชุมชนได้แล้วยังจะเป็นการสร้างปัญหาให้แก่ชุมชนอีกด้วย สิ่งที่ย้ำย้ำคือ ผู้วิจัยจะนำความรู้ที่เกิดผลสำเร็จเชิงประจักษ์ไปถ่ายทอดสู่ชุมชนได้อย่างไร ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2557) กล่าวว่า

“...แต่ถ้ามองอุปสรรคหรือความท้าทายในตัวเราเราได้สัมผัสประสบการณ์มากพอที่จะเป็นโค้ชหรือไปเป็นที่เลี้ยงให้ชุมชนได้จริงไหม เพราะถ้าเราไม่รู้แล้วไปแนะนำก็อาจจะทำให้เกิดปัญหากับชุมชนสิ่งที่ท้าทายคือ เราจะต้องเอา *success story* ซึ่งเกิดขึ้นจริง ๆ เป็นผลสำเร็จเชิงประจักษ์จริง ๆ ไปถ่ายทอดสู่ชุมชน...”

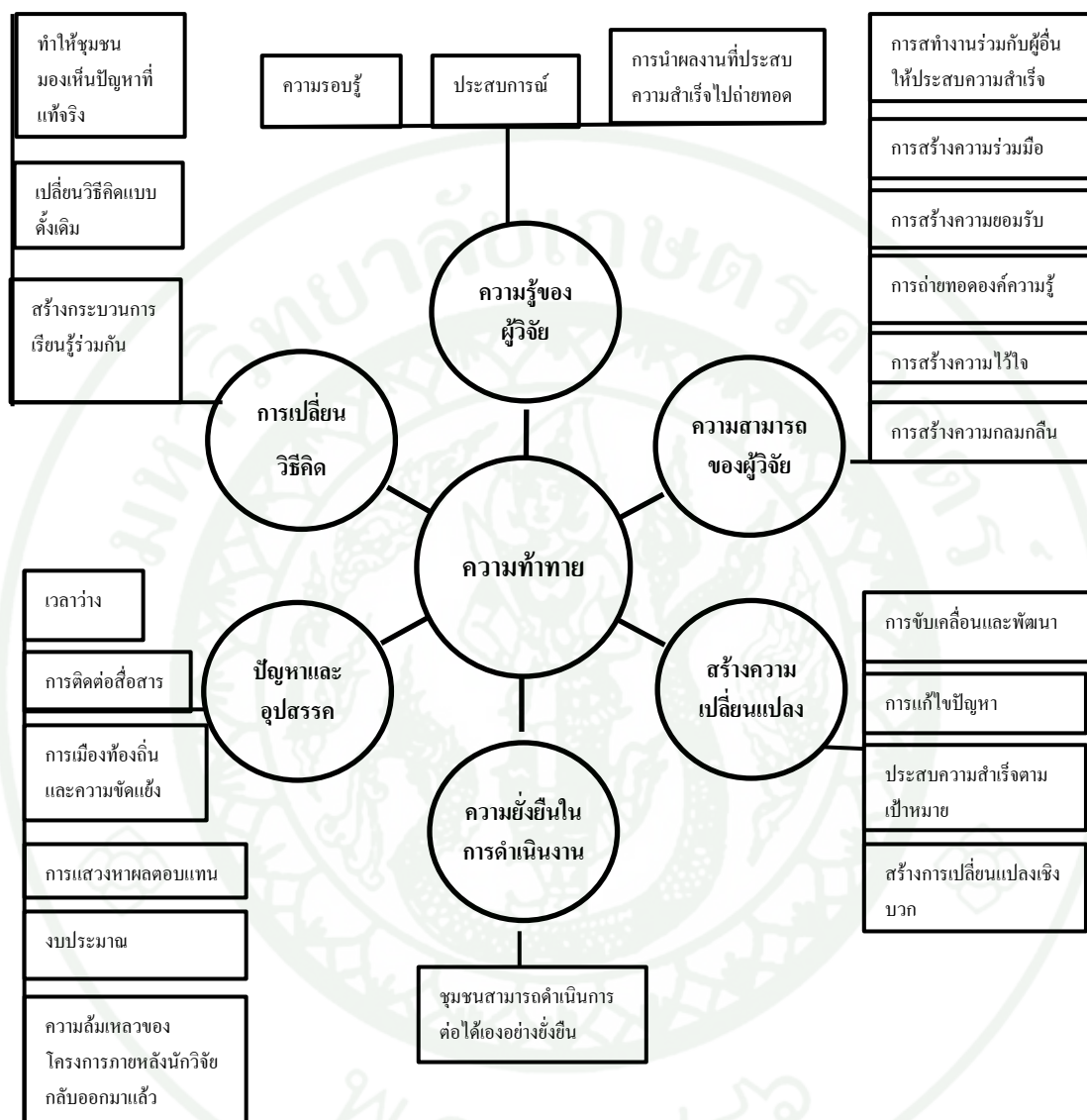
ผู้วิจัยขอเสนอ ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม ในตารางที่ 60

ตารางที่ 60 ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม

ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ความกล้าในเผชิญหน้า ทำความรู้จัก และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนและสังคม	❖ การทำให้คนในชุมชนแปลกหน้าในชุมชนเกิดความเชื่อถือนและให้การยอมรับ (1) ❖ การปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ในประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (1) ❖ การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนในชุมชนเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ (1) ❖ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนกับชุมชน และ ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน (1)	❖ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม (1)
2. การพัฒนาและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน	❖ องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมสามารถพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้จริง (3)	❖ การเข้าไปพัฒนา แก้ไขปัญหา และสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกให้เกิดขึ้นภายในชุมชนและสังคม (1)
3. การทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน		❖ การทำให้คนในชุมชนกาดำเนินกิจกรรมหรือโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (1)
4. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานในชุมชน	❖ การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนิน โครงการเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการหรือกิจกรรม (3) ❖ ปัญหาการเมืองท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม (3) ❖ ความสำเร็จของงาน (1) ❖ การติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชนและสังคม (1) ❖ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ (1) ❖ การประยุกต์ใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการดำเนินการมีอยู่อย่างจำกัด (1)	
5. การเปลี่ยนวิธีคิด และกระบวนทัศน์ของคนในชุมชน	❖ การทลายกรอบชุดความคิดดั้งเดิมของชุมชน ให้เปิดรับองค์ความรู้ใหม่ แนวทางใหม่ และกระบวนกรใหม่ที่น่าไปสู่เป้าหมายที่ดีขึ้น (1)	
6. ประสิทธิภาพและองค์ความรู้ของผู้วิจัย	❖ ผู้วิจัยมีประสิทธิภาพ ความรู้และความสามารถเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่ชุมชนและสังคม(1)	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคมได้ในภาพที่ 19

ภาพที่ 19 ความท้าทายที่เกิดจากการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม

สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

การทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม กล่าว คือ ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนจะได้รับความช่วยเหลือและการพัฒนาในด้าน ๆ ตามที่ชุมชนต้องการ ส่วนสิ่งที่อาจารย์ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีมากมายหลายประการ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ในเชิงลึก สามารถแบ่งสิ่งที่อาจารย์ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมออกเป็น 5 ประการ คือ ความสุขและความภูมิใจ และได้ผลงานสำหรับขอตำแหน่งทางวิชาการ การขยายผลการวิจัยและพัฒนางานวิจัยให้ดียิ่งขึ้น สร้างเสริมบัณฑิตที่มีความรู้คุณธรรม ใส่ใจสังคมและชุมชนรอบข้าง ประสพการณ์ชีวิต และเปิดโลกทัศน์นักวิจัย และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

1. ความสุขและความภูมิใจ และได้ผลงานสำหรับขอตำแหน่งทางวิชาการ

ปัญหาในชุมชนและสังคมนั้นเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและมีอยู่จำนวนมาก บ่อยครั้งที่อาจารย์ลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมและพบเจอกับปัญหาเหล่านั้นแล้วนำกลับมาวิจัย สร้างสรรค์ผลงานสู่ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม สามารถช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และปฏิบัติได้จริงและมีคุณประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม สิ่งเหล่านี้ คือ เกิดความสุขและความภูมิใจเมื่อได้เห็นคนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งสามารถสร้างผลงานที่อาจารย์สามารถนำไปขอตำแหน่งทางวิชาการได้ ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ 5 ท่าน ได้บอกเล่าว่า

“...สิ่งที่ได้จากการทำงานในชุมชน คือ ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การยอมรับจากคนในชุมชน...” (อาจารย์ง่างาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ได้ความรู้สึกที่ดีเมื่อเห็นชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น เห็นเขามีความสุขมากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...เมื่อทำไปแล้วเราเข้าไปติดตามผลพบว่าเขาทำแล้วเขาประสบความสำเร็จ อันนั้นเราได้รับแล้วด้านความรู้สึกว่าสิ่งที่เราทำมีประโยชน์ต่อเขา สิ่งที่เราได้มากคือ ความสุข ความภูมิใจ ความประทับใจต่าง ๆ ทำให้เรามีกำลังใจที่จะทำงานต่อ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ความรู้เรามีอยู่จากคำรับตำราเราก็ไปต่อยอดที่วิจัยก็ได้ความรู้ใหม่ เอามาใช้ในการเรียนการสอนเข้มแข็งแล้วก็เอาไปบริการชาวบ้าน ไปบริการชาวบ้านเกิดปัญหามันมาหรือใช้ได้ผลดี...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...การเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมมีประโยชน์ทั้งต่อมหาวิทยาลัย ต่อ นิสิต และต่อตัวอาจารย์ เพราะการที่เข้าไปมันเกิดความท้าทาย เนื่องจากเข้าไปในชุมชนและรับรู้ปัญหาของชาวบ้านและอยากจะทำปัญหาให้ชาวบ้าน ซึ่งถ้าแก้ปัญหาสำเร็จก็จะได้ผลงานออกมา สามารถขอตำแหน่งทางวิชาการได้...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2. การขยายผลการวิจัยและพัฒนางานวิจัยให้ดียิ่งขึ้น

ชุมชนและสังคมมีความเป็นพลวัตร เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การนำความรู้และนวัตกรรมไปถ่ายทอดอาจไม่เหมาะสมในบางบริบท จึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงองค์ความรู้ให้มีประโยชน์และตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมมากที่สุด หากผลงานวิจัยดังกล่าวเป็นต้นแบบที่ดีก็จะมี การขยายผลโดยชุมชนต่อไป ส่งผลให้เกิดการขยายผลการวิจัยในชุมชนอื่นต่อไป ดังที่ อาจารย์ได้บอกเล่าว่า

“...ถ้าใครมาเรียนรู้สิ่งที่เราทำไว้กับชุมชนนี้ก็จะเกิดการขยายผลต่อไป ถ้าเอา นิสิต ไปทำต่อก็ได้ต่อ...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...งานวิจัยบางอันที่อาจารย์ศึกษาแล้วนำไปทดลองในภาคสนามแล้วมันใช้ได้ผล เขาก็ขยายผลต่อ มันก็เลยกลายเป็นตัวที่ช่วยเกษตรกรในการลดการใช้สารเคมี เพราะหวั่นเชื้อไตรโคเดอร์มาเกษตรกรสามารถนำมาขยายเชื้อต่อเองได้...” (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

“...สิ่งที่เราได้จากการเข้าไปหาชุมชนคือการยอมรับจากชุมชนและต้องพัฒนาต่อให้ดีขึ้น ให้ชุมชนพอใจมากขึ้น แต่เราไม่ได้ทำให้เขาพอใจได้ทุกอย่าง แต่ว่าทำให้มันดีขึ้น เช่น อะไรที่ชุมชนบอกว่าไม่เหมาะสม เราก็ต้องพัฒนางานวิจัยต่อ สิ่งที่ได้จากชุมชน คือ แนวคิดในการพัฒนางานวิจัยต่อไป...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...อาจารย์ได้นำองค์ความรู้ที่มีไปถ่ายทอด โดยหาวิธีถ่ายทอดให้ง่ายและมีความน่าสนใจมากขึ้น และได้ทราบว่าองค์ความรู้ที่เราสร้างขึ้นสามารถใช้ได้จริงหรือไม่ เมื่อนำไปใช้แล้วมีประโยชน์หรือมีปัญหาอย่างไร และได้ปัญหากลับมาเป็นโจทย์วิจัยในครั้งต่อไป ถ้าเราออกไปแล้วองค์ความรู้สามารถใช้ประโยชน์ได้เท่ากับเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย รวมทั้งตัวชุมชนเห็นผลงานของมหาวิทยาลัยก็จะส่งลูกหลานเข้ามาเรียน...”

(อาจารย์ ดร.ประภา โห้ชะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

3. สร้างเสริมบัณฑิตที่มีความรู้คุณธรรมใส่ใจสังคมและชุมชนรอบข้าง

หากมีนิสิตเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมที่อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมด้วยก็จะเป็นการส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ ทำงาน และให้บริการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นแนวทางในการหล่อหลอมให้นิสิตมีจิตใจใฝ่ดี ได้เรียนรู้ปัญหาของชุมชนและสังคม ฝึกพัฒนาศักยภาพในการทำงาน และเป็นคนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นประโยชน์ส่วนรวม ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป้านประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) บอกเล่าว่า “...การสอนให้เด็กเป็นคนดี แต่เมื่อเด็กไม่เคยฝึกงาน ไม่เคยอยู่ร่วมกับชุมชน ไม่เคยรับรู้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านเลย เด็กจะมีความรู้คุณธรรมได้อย่างไร ต้องมีการสร้างกิจกรรมให้นิสิตได้ฝึกงานและเข้าไปช่วยบริการสังคม...”

4. ประสบการณ์ชีวิต

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม เป็นการเข้าไปเรียนรู้ในโลกแห่งความเป็นจริง ที่ประกอบไปด้วยวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และองค์ความรู้ดั้งเดิมและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม สิ่งเรานี้ล้วนแต่เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า ที่ไม่สามารถหาได้จากห้องเรียน ดังที่อาจารย์ได้บอกเล่าว่า “...ได้เรียนรู้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชาวบ้าน...” (ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...สิ่งที่ได้จากการเข้าไปทำงานในชุมชน คือ ประสบการณ์ชีวิต เราเป็นอาจารย์เรานั่งอยู่ในห้องสอนหนังสือมันก็อย่างหนึ่ง แต่พอเราเข้าไปทำงานในชุมชนเราจะได้รับรู้ในสิ่งที่ไม่เคยมี ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้รับความรู้สึกที่ดีว่าเราเข้าไปสิ่งที่เราเอาไปให้ และเค้าอยากลองทำในสิ่งที่เราเสนอ...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

5. เปิดโลกทัศน์นักวิจัย และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การลงพื้นที่เข้าไปในชุมชนและสังคมทำให้อาจารย์และนักวิจัย ตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแพร่งานวิจัยสู่ชุมชนและสังคม การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม รวมถึงได้สัมผัสถึงปัญหาที่เกิดจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ ซึ่งทำให้อาจารย์ได้มีโอกาสพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ดังที่ อาจารย์ ดร.ประภา โഴ๊ะสลาม (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) กล่าวไว้ว่า

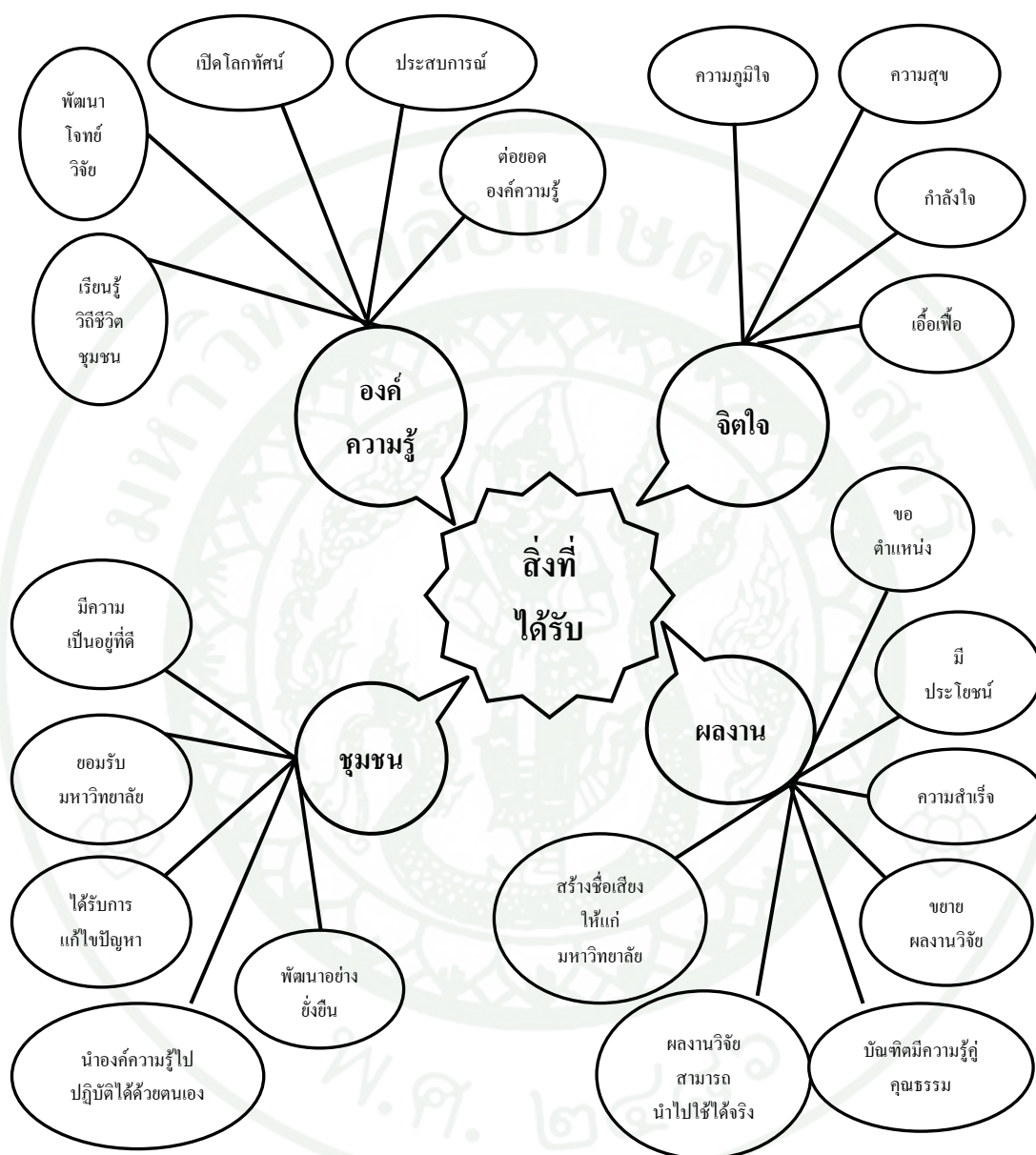
“...โครงการ 9 บวร เป็นโครงการที่ช่วยเปิดโลกทัศน์นักวิจัย ทำให้อาจารย์ทราบว่าสิ่งที่เราทำอยู่ เป็นสิ่งที่สังคมต้องการหรือไม่ หรือเป็นเพียงสิ่งที่นักวิชาการคิดและต้องการเท่านั้น...เรียกว่า เป็นการนำนักคิดนักวิจัยไปเจอกับลูกค้าผู้ใช้ประโยชน์โดยตรงจากงานวิจัยของเรา ช่วยให้มีการปรับแก้นวัตกรรมให้สามารถนำไปใช้ได้จริงได้ พอชุมชนมีรายได้ก็สามารถซื้อนวัตกรรมได้ตัวตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนในชุมชน...”

ผู้วิจัยขอเสนอ สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ในตารางที่ 61

ตารางที่ 61 สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงาน ในชุมชนและสังคม	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ความสุขและความภูมิใจ และได้ผลงาน สำหรับขอตำแหน่งทางวิชาการ	❖ ความสุขและความภูมิใจเกิดขึ้นเมื่อพบว่า ผลงานสร้างสรรค์มีความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม และมีคุณประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (4) ❖ ผลงานสามารถนำไปขอตำแหน่งทางวิชาการได้ (1)	❖ เกิดความภาคภูมิใจเมื่อผลงานสามารถช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรได้จริง (1)
2. การขยายผลการวิจัยและพัฒนางานวิจัย ให้ดียิ่งขึ้น	❖ พัฒนาและปรับปรุงองค์ความรู้ให้มีประโยชน์และตอบสนองความต้องการของชุมชน และสังคมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (2) ❖ หากผลงานวิจัยดังกล่าวเป็นต้นแบบที่ดีก็จะมี การขยายผลงานวิจัยโดยชุมชนสู่ชุมชน (2) ❖ เผยแพร่ชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย (1)	❖ มีการขยายผลการวิจัยไปยังชุมชนอื่นที่มีความสนใจ (1) ❖ เกษตรกรสามารถนำความไปปฏิบัติด้วยตนเอง (1) ❖ ได้โจทย์การวิจัยกลับมาพัฒนา ค่อยๆ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ (1)
3. สร้างเสริมบัณฑิตที่มีความรู้คุณธรรม ใส่ใจสังคมและชุมชนรอบข้าง	❖ การส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปเรียนรู้ ทำงาน และให้บริการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นแนวทางในการหล่อหลอมให้นิสิตมีจิตใจดี มีคุณธรรมและจริยธรรม และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (1)	
4. ประสบการณ์ชีวิต	❖ การเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในโลกแห่งความเป็นจริง (2)	
5. เปิดโลกทัศน์นักวิจัย และสร้าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ใช้ ประโยชน์จากงานวิจัย	❖ อาจารย์มีมุมมองเชิงสังคมที่กว้างขึ้น รู้จักการให้และการแบ่งปัน และสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (1) ❖ เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชน (1)	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพสิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้
ในภาพที่ 20

ภาพที่ 20 สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การศึกษาการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในทัศนะของอาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอย่างสม่ำเสมอ อาจารย์ได้ให้ข้อมูลว่า วิทยาเขตกำแพงแสนมีการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งมีการเข้าไปดำเนินโครงการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยอาจารย์มองว่าเป็นสิ่งที่ดีที่มหาวิทยาลัยควรทำและควรทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจารย์ได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและความคาดหวังบางประการที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยพิจารณา เพื่อให้การดำเนินงานมีความสมบูรณ์พร้อมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมมากยิ่งขึ้น

ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

มหาวิทยาลัยนั้นเป็นองค์กรกลางในการกำหนดบทบาทหน้าที่และกระจายภาระงานด้านต่าง ๆ ให้แก่อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัย หากมหาวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นต่อการเข้าไปทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นและให้การสนับสนุนอาจารย์และบุคลากรเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม หากมหาวิทยาลัยมีแต่ความมุ่งมั่นแต่ไม่มีการกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจน ก็จะมีอาจารย์เพียงบางส่วนเท่านั้นที่เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม และการดำเนินงานอาจไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็นเนื่องจากการดำเนินงานเฉพาะส่วนมิใช่การทำงานแบบองค์รวม อีกทั้งไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ ดังนั้นอาจารย์จึงมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยแสดงบทบาทด้านพันธะทางสังคมให้ชัดเจน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์สามารถแบ่งความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมออกเป็น 2 ด้าน คือ ความคาดหวังด้านบทบาทของวิทยาเขตกำแพงแสน และความคาดหวังด้านอาจารย์

1. ความคาดหวังด้านบทบาทของวิทยาเขตกำแพงแสน

ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ความคาดหวังของอาจารย์ที่มีต่อบทบาทของวิทยาเขตกำแพงแสนสามารถแบ่งออกเป็น 8 ประการ คือ มีบทบาทเป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคม ผลิตงานวิจัยหรือจัดโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม ควรสร้างแบบอย่างที่ดีทางการเกษตรให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สำคัญในภาคกลางและ

ภาคตะวันตก ควรให้บริการแก่สาธารณชนและตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน ควรสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมให้มากขึ้น วิทยาเขตกำแพงแสนควรดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และเป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม

1) ควรมีบทบาทเป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ตั้งอยู่ในเขตชุมชน เป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม และเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และวิทยาการที่สำคัญทางด้านการเกษตร และองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ เมื่อชุมชน เกษตรกร หรือประชาชนประสบกับปัญหาและต้องการที่ได้รับการพัฒนาสามารถเข้ามาพึ่งพาและขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยได้ ดังคำขวัญของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่กล่าวว่า ประชาชน คือ เจ้าของประเทศ เกษตรศาสตร์ คือ ภาษีของประชาชน” ซึ่งหมายถึงประชาชนทั้งหลายมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นผู้ชี้นำทางสังคม ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ของมหาวิทยาลัยสู่ชุมชนและสังคม เพื่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรกรรมที่ทันสมัย การต่อสู้กับโรคที่เกิดจากพืช และสัตว์ทางการเกษตร การแปรรูปและถนอมผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม รวมทั้งการใช้องค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์งานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์ของชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นโดยปราศจากเงื่อนไขข้ออื่น เช่น ดังที่อาจารย์คาดหวังว่า

“...ประชาชนยกให้เราเป็นผู้ชี้นำทางสังคม อาจารย์จึงมีความคาดหวังให้

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสนเป็นผู้ชี้นำสังคมได้ทุกทิศทุกทางจริง ๆ...” (อาจารย์ง่ายงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยต้องเป็นที่พึ่งพาของชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาการ การฝึกอาชีพ รวมทั้งเป็นผู้ชี้นำชุมชนให้มองเห็นปัญหา หรือเมื่อเกิดปัญหาชุมชนก็สามารถเข้ามาคุยกับมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยต้องอยู่ร่วมกับชุมชน ไปมาหาสู่กันให้ได้ในทุก ๆ ด้าน...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ในความเป็นมหาวิทยาลัยชุมชนมีความคาดหวัง ในประเด็นความรู้ที่สามารถพัฒนาประเทศ พัฒนาชุมชน ชุมชนอาจต้องการให้อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีเงื่อนไข ประเภทที่ไปวิจัยหรือเข้าไปทำโครงการอย่างเดียว โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง...”
(ว่าที่ร้อยตรี ดร.อำนาจ ตันพานิชย์, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

“...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสนเป็นมหาวิทยาลัยที่แตกสาขาออกมาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อแยกตัวออกมาอยู่ที่นี้ใช้ที่ดินของชาวบ้านแถวนี้ตั้งเป็นมหาวิทยาลัย คนในชุมชนบริเวณนี้ต้องคาดหวังว่าให้มหาวิทยาลัยช่วยอะไรเขาได้บ้าง ซึ่งถือเป็นพันธกิจอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่ต้องช่วยเหลือชุมชนแถวนี้ในการทำให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ช่วยรับลูกหลานเค้าเข้ามาศึกษาต่อ ดังที่มีโควต้าพิเศษสำหรับเด็กในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี นอกจากนั้นงานวิจัยของเราส่วนมากจะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่แถวๆ นี้ เช่น งานวิจัยเรื่องอ้อย งานวิจัยเรื่องข้าว ที่เราพยายามทำเพื่อตอบโจทย์ของชุมชน...”
(ศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ดี วรรธธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...การทำงานเพื่อสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นนะ ในภาพของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ซึ่งมีความคาดหวังจากภาคเกษตรกรหรือภาคต่าง ๆ อยู่สูง ในฐานะที่เป็นอาจารย์และทำงานตรงนี้ก็尽量不要ให้ภาคประชาชนหรือเกษตรกรมีความรู้สึกผิดหวังกับเรามาก แม้บางส่วนอาจจะผิดหวังแต่เราในฐานะที่ทำงานกับภาคชุมชนอยู่เยอะก็คิดว่าก็ต้องพยายามทำให้ดีขึ้น...”
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

นอกจากนี้ อาจารย์ มณฑา วงศ์มณีโรจน์ (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557) คาดหวังว่าประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์และประสบความสำเร็จ สามารถสร้างผลผลิตและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน สังคม และประเทศ “...เราคาดหวังว่าสิ่งที่เราได้ทำวิจัยแล้วมีคนนำงานวิจัยเราไปใช้และพอใช้แล้วประสบผลสำเร็จเราก็คิดว่ามันเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยหรือรัฐบาลได้ลงทุนแล้วมีประโยชน์ต่อประเทศชาติ ทำให้มีรายได้กลับมาเข้าสู่การต่าง ๆ ทั้งวงการเกษตร วงการอุตสาหกรรม วงการSME...”

2) ผลงานวิจัยหรือจัดโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม

ผู้นำของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ควรทำวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมรอบวิทยาเขต รวมทั้งเข้าไปสำรวจความพึงพอใจของชุมชนและสังคม

ต่อโครงการที่มหาวิทยาลัยได้ทำไปแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการทำงานร่วมกับชุมชน ในครั้งต่อไป ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป่านประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) คาดหวังว่า

“...ผู้นำของวิทยาเขตกำแพงแสน ต้องมีการทำวิจัยว่าชุมชนและสังคมรอบวิทยาเขต
กำแพงแสนขาดด้านใดบ้าง และควรมีการนำข้อมูลที่วิทยาเขตกำแพงแสนหรือนักวิจัยเข้า
ไปทำ มาสอบถามชาวบ้านอีกทีหนึ่ง เพื่อทบทวนว่าโครงการที่วิทยาเขตทำ เขาอยากให้
ปรับแก้ตรงไหนแล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาตั้งโครงการใหม่ตั้งกิจกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับผังแม่บท
ที่จะเข้าไปในชุมชนใหม่...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป่านประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม
2557)

3) การสร้างแบบอย่างที่ดีทางการเกษตรให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้

ด้วยชื่อของความเป็นเกษตรศาสตร์ความคาดหวังประการแรกของชุมชนและสังคมที่มีต่อ
มหาวิทยาลัย คือ การสร้างองค์ความรู้ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมของประเทศ เมื่อชุมชน
ประสบกับปัญหาทางการเกษตรจะนึกถึงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแห่งแรก โดยเฉพาะหาก
มหาวิทยาลัยสามารถประพฤติปฏิบัติตามแนวคิดที่นำไปถ่ายทอดแก่ชุมชนและสังคมได้จริง อาทิ
แบบอย่างของเกษตรยั่งยืนในอำเภอกำแพงแสน ระบบเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมี เป็นต้น
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ป่านประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

4) เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สำคัญในภาคกลางและภาคตะวันตก

อาจารย์มีความคาดหวังให้วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง
มหาวิทยาลัยกับชุมชนในภาคกลางและภาคตะวันตก ทั้ง on station research กับ on farm research โดยที่
ผลงานวิจัยของวิทยาเขตกำแพงแสนสามารถนำไปใช้ได้จริง และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่
ชุมชนและสังคม (รองศาสตราจารย์ ดร.อมร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) อาทิ มีบทบาทใน
การช่วยแก้ปัญหาทางการเกษตร หรือเทคโนโลยีชีวภาพ (อาจารย์ ดร.ประภา ไช้ะสลาม, สัมภาษณ์, 21
มกราคม 2557) เป็นศูนย์กลางในการรักษาสัตว์ป่วย (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4
กุมภาพันธ์ 2557) และนำผลงานของมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ มาสร้างเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์สูงสุด
แก่ชุมชนและสังคม (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

5) การให้บริการแก่สาธารณชนและตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน

ด้วยความเป็นตัวตนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่มุ่งเน้นการพัฒนา และต่อ ยอดองค์ความรู้ทางด้านการเกษตรกรรมและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มหาวิทยาลัยจึงควรดำรงรักษาองค์ความรู้เหล่านี้และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมไว้ ขณะเดียวกันก็เผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้ออกสู่สาธารณะ โดยมีหวังผลประโยชน์ตอบแทน เนื่องจาก มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานของรัฐ เป็นองค์กรทางการศึกษา มีใจองค์กรเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ และมี บทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชนทั่วไปที่สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือต้องการ แก้ปัญหาให้ชุมชนและสังคม ดังนั้นการให้บริการของมหาวิทยาลัยควรเป็นการให้เปล่า โดยไม่คิด ค่าใช้จ่ายจากประชาชน เช่น การฝึกอบรม การฝึกอบรมด้านต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการตอบแทนบุญคุณของ แผ่นดินด้วย ดังที่อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ 2 ท่าน ได้บอกเล่าความคาดหวังไว้ว่า “...มหาวิทยาลัยควรมี จัดบริการให้ความรู้ฟรี ไม่คิดค่าใช้จ่าย หรือเข้าไปให้ความรู้และอบรมตามหมู่บ้าน...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ความเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ต้องดำรงศาสตร์นี้ไว้ในตัวความรู้สาธารณะ มีผู้เสียสละ ให้เรา เราจึงต้องตอบแทน ไม่เฉพาะชุมชนรอบด้านแถวนี้ที่เป็นเจ้าของเท่านั้น แต่หมายความว่า ตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินตามคำขวัญประจำมหาวิทยาลัย: ประชาชน คือ เจ้าของประเทศ เกษตรศาสตร์ คือ ภาษีของประชาชน ในเมื่อเราคือเลือดเนื้อของภาษีของประชาชน เราต้องทำ เพื่อประชาชน ซึ่งประชาชนก็หมายถึงชุมชน สังคม โดยรวม หมายถึงคนทุกคนที่เสียภาษี...” (อาจารย์ย้ายงาม ประจวบวัน, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

6) การสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมให้มากขึ้น

วิทยาเขตกำแพงแสนประกอบด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและมีศักยภาพจำนวนมาก และส่วนใหญ่มีความสนใจและตั้งใจจะทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม วิทยาเขตกำแพงแสนจึงควร ส่งเสริมและให้การสนับสนุนโครงการของอาจารย์และนิสิตที่เข้าไปทำงานเพื่อช่วยแก้ปัญหาและพัฒนา ชุมชนและสังคมเพิ่มมากขึ้น ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) คาดหวังว่า “...วิทยาเขตกำแพงแสนในมุมมองของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาเรามีศักยภาพมากกว่าสิ่งที่เราทำ อยู่ ก็หมายความว่าเราน่าจะมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการออกไปทำงานเพื่อรับใช้กับสังคมมากกว่าที่ เป็นอยู่...”

7) วิทยาเขตกำแพงแสนควรดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนชุดผู้บริหารวิทยาเขตกำแพงแสนภายหลังการหมดวาระการดำรงตำแหน่ง แต่แนวคิดการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมรวมทั้งโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) คาดหวังว่า

“...ความต่อเนื่อง ถ้าเราทำได้อย่างต่อเนื่องน่าจะเป็นผลดีแต่ปัญหาคือในฐานะที่เราเป็นผู้บริหารเรากำหนดนโยบายและทำได้ แต่ปัญหาในอนาคตเราไม่แน่ใจ ว่าผู้บริหารชุดใหม่จะมีวิสัยทัศน์ หรือแนวคิดในเรื่องพวกนี้หรือไม่ และจะทำอย่างไรที่จะสื่อสารให้ผู้บริหารบุคลากร และนิสิตได้ดำเนินการต่อ...”

8) เป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาเพื่อสังคม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนควรมุ่งมั่น ให้ความสำคัญ และสนับสนุนโครงการที่เข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีทิศทางที่ดี รวมทั้งประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาที่ทำงานเพื่อสังคม (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ถ้าเราจะสามารถทำเป็นต้นแบบ ที่สถาบันการศึกษาร่วมกับชุมชนในการพัฒนาแล้วถ้าสำเร็จและขยายผลออกไป ซึ่งหลายๆเรื่องที่เราทำแล้วเข้าทางหน่วยงานต่างๆก็พยายามนำไปใช้ เช่น สมศ. นำไปใช้ทำโครงการ 1 ช่วย 9 หมายถึง 1 สถาบันช่วย 9 สถาบันในการพัฒนาเพิ่มคุณภาพของสถาบันการศึกษา สถาบันที่มีความเข้มแข็งไปช่วยสถาบันที่อ่อนแอ...”

2. ความคาดหวังด้านอาจารย์

ในมหาวิทยาลัยประกอบด้วยอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ จำนวนมาก มีอาจารย์บางกลุ่มที่ไม่ได้เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมทั้งที่มีความเชี่ยวชาญและมีศักยภาพ อาจเนื่องด้วยปัจจัยบางประการ อาจารย์ผู้ให้ข้อมูลจึงมีคาดหวังให้อาจารย์เหล่านี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม รวมทั้งมีการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1) ควรมีการรวมกลุ่มคณาจารย์ที่มีความสนใจในการทำงานเพื่อสังคม

การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นการสั่งงานจากผู้บริหารสู่ฝ่ายปฏิบัติงาน การทำงานมีลักษณะที่กระจายต่างคนต่างงาน องค์ความรู้ขาดความเป็นเอกภาพ จึงควรมีการรวมกลุ่มอาจารย์ที่มีความสนใจในการทำงานด้านพันธะทางสังคม พุดคุย ประชุมหารือ วางแผนและแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการสร้างเครือข่ายในการทำงาน ทำให้องค์ความรู้ที่ได้มีความเป็นองค์รวม สามารถแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนได้รอบด้านอย่างแท้จริง (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

2) บุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานเพื่อสังคม

การปลูกฝังจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมให้แก่อาจารย์รุ่นใหม่เป็นเรื่องที่มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญมาก เพราะด้วยกฎเกณฑ์ของมหาวิทยาลัยและภาระงานที่มีจำนวนมาก รวมทั้งการขอตำแหน่งทางวิชาการ ทำให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมน้อยลง โดยเฉพาะในอาจารย์รุ่นใหม่ ที่จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยแห่งอื่น ไม่เคยได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดให้มีความรักและความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยจึงควรกระตุ้นให้อาจารย์ บุคลากร และนิสิต มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนรอบข้าง รู้จักการเสียสละ ให้ความช่วยเหลือและแบ่งปันองค์ความรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรแก่คนในชุมชนที่ด้อยโอกาสและต้องการความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย โดยปราศจากเงื่อนไขทางวิชาการและความคาดหวังในผลตอบแทน

“...การทำงานเพื่อตอบสนองปัญหาประเทศชาติ อันนี้ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของคน ถามว่าจะสร้างจิตสำนึกกันยังไง ก็ต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่าง เปิดโอกาสให้คนที่ด้อยโอกาสมามีโอกาสร่วมเรียนรู้ ให้เค้าร่วมวางแผน ร่วมทำ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.เอมอร อังสุรัตน์, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

“...แรงบันดาลใจและจิตสำนึกเราจะสร้างอย่างไรให้เกิดแก่อาจารย์รุ่นต่อไป เป็นเรื่องที่มหาวิทยาลัยต้องให้ความสำคัญ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

“...ความคิดเห็นอีกประการ คือ ทำอย่างไรจึงจะมีการสร้างทีมงานหรือสร้างทายาทซึ่งเป็นบุคลากรรุ่นหลัง ทดแทนอาจารย์รุ่นเก่าที่กำลังจะเกษียณ ทำอย่างไรแนวคิดนี้จะถูกส่งต่อไปยังคณาจารย์รุ่นหลังเพื่อที่จะมีการผลิตซ้ำทั้งเรื่องความคิดในการรับใช้สังคม...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

ผู้วิจัยขอเสนอ ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในตารางที่ 62

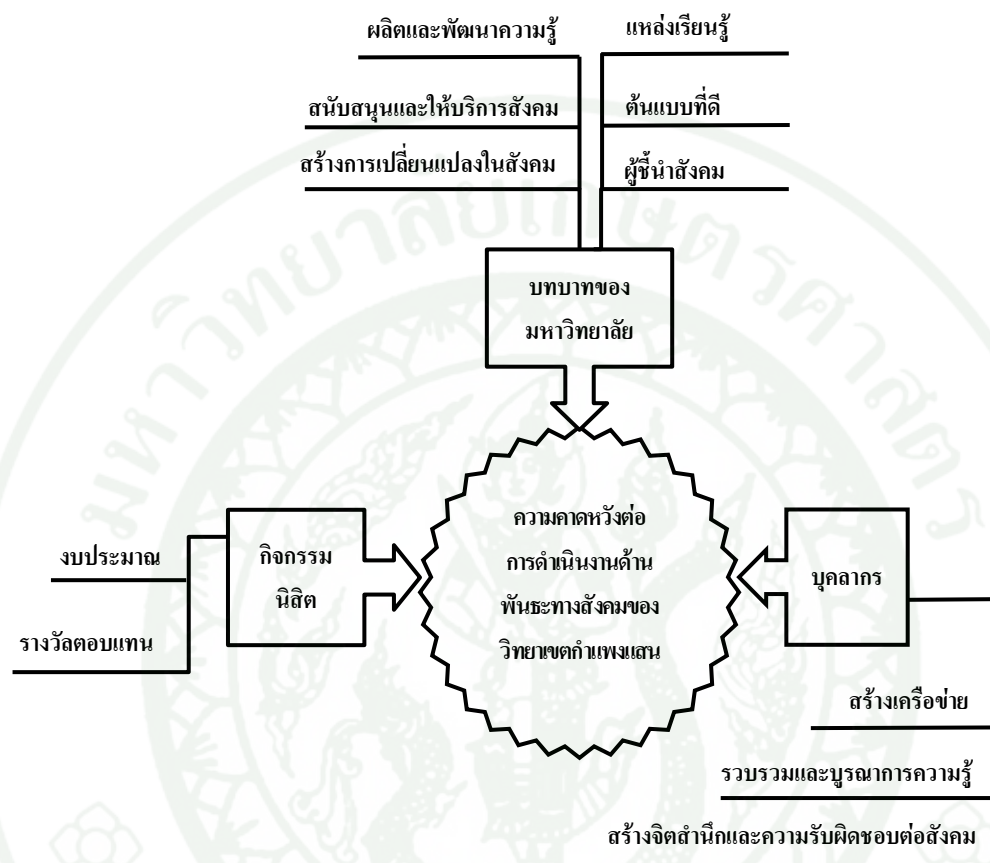
ตารางที่ 62 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ความคาดหวังของอาจารย์		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ด้านบทบาท ของวิทยาเขต กำแพงแสน	1.1 ควรมีบทบาทเป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำ ของชุมชนและสังคม	❖ ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น (1) ❖ การส่งเสริมให้มีการนำงานวิจัยของอาจารย์ไปใช้ประโยชน์และเกิดความสำเร็จเชิงรูปธรรม (2) ❖ งานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมของวิทยาเขตกำแพงแสนสามารถสร้างรายได้สู่ภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งมีคุณภาพการต่อประเทศชาติ (2) ❖ ควรให้ความสำคัญต่อการบำเพ็ญประโยชน์ทางสาธารณะให้แก่ชุมชนและสังคม (1) ❖ มีบทบาทเป็นผู้นำทางสังคม (2) ❖ เป็นที่พึ่งพาของประชาชน (2) ❖ ดำรงองค์ความรู้ทางการเกษตรไว้เป็นความรู้สาธารณะ (1)	❖ เข้าไปทำงานร่วมกับภาคชุมชน (1) ❖ ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังจากประชาชน (1)
	1.2 ผลิดงานวิจัยหรือจัดโครงการที่ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของ ชุมชนและสังคม	❖ ศึกษาความต้องการของชุมชนและสังคม รวมทั้งประเมินผลงานหรือโครงการต่าง ๆ ที่ วิทยาเขตทำได้แล้ว จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างเป็นโครงการหรือกิจกรรมใหม่ที่สามารถ ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้แบบองค์รวม (1)	
	1.3 ควรสร้างแบบอย่างที่ดีทางการเกษตร ให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้	❖ การสร้างองค์ความรู้ทางด้านการเกษตรเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมของประเทศ (1) ❖ เมื่อชุมชนประสบกับปัญหานั้นก็ถึงวิทยาเขตกำแพงแสนเป็นแห่งแรก (1)	
	1.4 เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอด เทคโนโลยีที่สำคัญในภูมิภาคกลางและ ภูมิภาคตะวันตก	❖ เป็นแหล่งเรียนรู้ครบวงจรสำหรับชุมชนในภูมิภาคกลางและภูมิภาคตะวันตก (1) ❖ ผลงานวิจัยของวิทยาเขตกำแพงแสนสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม (1)	
	1.5 ควรให้บริการแก่สาธารณชนและตอบ แทนบุญคุณแผ่นดิน	❖ ควรรับใช้ชุมชนและสังคมรอบวิทยาเขต เพื่อตอบแทนเจ้าของพื้นที่และตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน (1) ❖ จัดให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชน เช่น การฝึกอบรมทางอาชีพ การให้ความรู้ทางเกษตรกรรม เป็นต้น โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย (1)	

ตารางที่ 62 (ต่อ)

ความคาดหวังของอาจารย์		อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
	1.6 ควรให้การสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมให้มากขึ้น	❖ ควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่โครงการที่เข้าไปทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนสังคม (1)	
	1.7 ควรดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมอย่างต่อเนื่อง	❖ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (1)	
	1.8 เป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม	❖ คาดหวังให้วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาที่ทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม (1)	
2. ความคาดหวังด้านอาจารย์	2.1 ควรมีการรวมกลุ่มคณาจารย์ที่มีความสนใจในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	❖ การรวมกลุ่มอาจารย์ที่มีความสนใจในการทำงานด้านพันธะทางสังคม จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ปรึกษาหารือ และวางแผนแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน (1) ❖ การเข้าไปทำงานในชุมชนควรเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์เข้ามาเป็นการแก้ปัญหาและการพัฒนาแบบองค์รวม (1) ❖ เมื่อชุมชนเกิดปัญหาและต้องการความช่วยเหลือจะนึกถึงวิทยาเขตกำแพงแสนเป็นอันดับแรก (1) ❖ ควรสนับสนุนการผลิตผลงานวิจัยที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และเกิดผลดีต่อชุมชนและสังคม (1)	
	2.2 บุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานเพื่อสังคม	❖ กระตุ้นให้อาจารย์ และ บุคลากรรุ่นใหม่ของวิทยาเขตกำแพงแสนมีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนรอบข้าง รู้จักการเสียสละ ให้ความช่วยเหลือและแบ่งปัน (3) ❖ สร้างทายาทหรือผลิตอาจารย์ที่มีแนวคิดในการรับใช้ชุมชนและสังคม (1) ❖ บุคลากรของวิทยาเขตกำแพงแสนควรเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมโดยปราศจากเงื่อนไขทางวิชาการและความคาดหวังในผลตอบแทน (1) ❖ ให้นำบุคลากรที่อยู่ในพื้นที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน (1)	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ในภาพที่ 21

ภาพที่ 21 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

นโยบาย คือ สิ่งที่กำหนดบทบาทในการทำงานของอาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัย หากนโยบายมีความชัดเจนและครอบคลุมจะทำให้การดำเนินงานของอาจารย์ประสบความสำเร็จ ทำให้มหาวิทยาลัยมีชื่อเสียง ได้รับการกล่าวขาน และเป็นสถาบันอันดับต้น ๆ ที่ประชาชนจะนึกถึงและเข้ามาขอความช่วยเหลือ ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ไว้หลายประการ ดังนี้

1. การจัดลำดับความสำคัญของภารกิจทั้งหมดและกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน

การกำหนดสัดส่วนภาระงานของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนควรพิจารณาจากความถนัดและความเชี่ยวชาญของอาจารย์แต่ละคน เนื่องด้วยองค์ความรู้ของแต่ละศาสตร์แต่ละสาขาวิชามีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมไม่เท่ากัน บางสาขาวิชามีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมมาก อาจารย์จึงต้องเข้าไปแสวงหาความรู้มาใช้สอนนิสิตในห้องเรียน แต่บางสาขาวิชาอาจารย์ต้องพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะในห้องทดลอง มหาวิทยาลัยควรกำหนดสัดส่วนภาระงานของอาจารย์ให้มีความสมดุล นอกจากนี้มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและสนับสนุน โครงการของอาจารย์ที่เข้าไปดำเนินงานในชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นผลงานที่มีประโยชน์และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกและต่อชุมชนและสังคม พร้อมทั้งควรกำหนดเป็นนโยบายและวางแผนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมให้ชัดเจน โดยอาจเริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้อาจารย์ในทุกคณะวิชาเข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และแนวทางการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการสร้างนโยบาย

“...มหาวิทยาลัยต้องทำให้พันธะทางสังคมเป็นวาระของมหาวิทยาลัยอย่างที่เคยมีมาในอดีต ต้องเลือกโครงการที่สร้าง *impact* ให้กับสังคม มันจะเป็นมุมมองที่ดีที่สุดของมหาวิทยาลัยที่เคยมีมา โดยกำหนดเรื่อง *engagement* ไว้ในนโยบายของมหาวิทยาลัย...” (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ควรกำหนดบทบาทของอาจารย์แต่ละท่านซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านแตกต่างกัน...ต้องมีการปรับนโยบายของมหาวิทยาลัย (อาจารย์ ดร.ประภา โษะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย เป็นภารกิจที่มหาวิทยาลัยควรต้องทำ... วิทยาเขตต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่าจะให้ความสำคัญกับภารกิจการสอน การวิจัย การบริการวิชาการในสัดส่วนเท่าไร... ในทางปฏิบัติต้องจัดในลักษณะของทั้งองค์กรใหญ่ภาพรวม สัดส่วนขององค์กรใหญ่ควรเป็นอย่างนั้น พอมาลงที่ระดับของคณะภาควิชามันก็ก็ต้องจัด สัดส่วนให้สมดุลกัน ประเด็นนี้ควรมีการมานั่งคุยกันในทุกระดับหรือมานั่งทำ KM กันใน หน่วยงานทุกระดับ ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย...” (รองศาสตราจารย์ ดร. ประสงค์ ดันพิชัย, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...นโยบายส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยต้องสนับสนุนให้อาจารย์เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน และสังคมและเอาประสบการณ์ของอาจารย์หรือข้อมูลที่ไปทำงานมาสอนนิสิต อาจารย์จะไป ทำงานวิจัยอย่างเดียวแบบในห้องปฏิบัติการอย่างเดียวก็ไม่ได้ ถ้าทำวิจัย pure science และ งานวิจัยบางอย่างไม่ได้นำไปตอบ โจทย์หรือพัฒนาสังคมมันก็จะไกลเอื้อมมือไปนิดหนึ่ง...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สพ.ดร. วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

2. การตั้งหน่วยงานที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

1) มหาวิทยาลัยควรตั้งหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านชุมชนสัมพันธ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในการดูแล และรับผิดชอบด้านชุมชนและสังคม จะช่วยการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมี ความเป็นรูปธรรมและยั่งยืนมากขึ้น เพราะมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความเชื่อมโยงระหว่าง มหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม เนื่องจากอาจารย์บางท่านไม่มีทีมงาน ไม่มีเครือข่ายในการประสานงาน การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างทำได้ยาก มหาวิทยาลัยจึงควรมีหน่วยงานที่คอย เชื่อมโยงและประสานการทำงานระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคมเพื่อให้อาจารย์ได้รับความสะดวกใน การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมากขึ้น

“...การประสานงานของมหาวิทยาลัยยังไม่ชัดเจน คือเราไม่มีหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้า ประสานงานระหว่างชุมชนกับแหล่งความรู้...” (อาจารย์ ดร. ประภา โഴ๊ะสลาม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...อยากให้มหาวิทยาลัยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านชุมชนสัมพันธ์ อยากให้มหาวิทยาลัย มีผู้ช่วยอธิการบดีด้านที่ดูแลพัฒนาชุมชนหรือชุมชนสัมพันธ์ ดูแลการเชื่อมโยงระหว่าง มหาวิทยาลัยกับชุมชน การดูแลการช่วยเหลือชุมชน ผู้ช่วยอธิการบดีต้องเข้าไปในชุมชน เพื่อ รับและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชน...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...การออกไปทำงานในชุมชนเป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องมีตัวกลาง/หน่วยงานพาไป เช่น เข้าไป ร่วมในการออกงานอำเภออัม เราสามารถควบคุมได้แค่ปัจจัยเล็กๆ ในส่วนของเราเช่น ความรู้ และทักษะของเรา ที่เกี่ยวข้องกับการไปออกงาน การย่องานวิจัยลงเป็นเอกสารองค์ความรู้สู่ และสังคม เพื่อแจกแก่ผู้มาเยี่ยมชมงาน แต่เราไม่สามารถควบคุมปัจจัยใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการออกไปทำงานกับชุมชน เช่น การขอทุน การจัดโครงการ การประสานงานการตั้งบูท...”

(อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง , สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2557)

2) จัดตั้งหน่วยบริการแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service)

มหาวิทยาลัยควรเป็น one stop service มีหน่วยงานชุมชนสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยควรทำให้มี ลักษณะเป็นหน่วยบริการเบ็ดเสร็จแบบครบวงจร เป็นศูนย์ที่รวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ ของ มหาวิทยาลัยไว้แห่งเดียว และทำการประชาสัมพันธ์ผลงานและองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยให้ประชาชน รับทราบตลอดเวลา และเมื่อประชาชนประสบกับปัญหาจะนึกถึง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557) เสนอแนะว่า

“...แนวคิดนี้ทั้งระดับคณะและระดับมหาวิทยาลัยคิดเหมือนกันมานาน คือ ควรจะมีหน่วยงาน one stop service ที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ที่ผ่านมามีคลินิกเทคโนโลยี เป็นหน่วยงานที่มหาวิทยาลัย ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ ทำหน้าที่รวบรวมเทคโนโลยี ทั้งหมดของมหาวิทยาลัย เข้ามาอยู่ในหน่วยงานและประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและสังคมรับทราบ ว่ามหาวิทยาลัยมีบริการนี้ ซึ่งคลินิกเทคโนโลยีได้ดำเนินการเพียงระดับข้อมูลเท่านั้น เช่น การ ประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ว่ามีนักวิชาการชำนาญสาขาต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติ เมื่อ ชุมชนเข้ามาที่หน่วยงาน one stop service หรือ หน่วยบริการแบบเบ็ดเสร็จ ของ มหาวิทยาลัย แล้วปัญหาของชุมชนต้องได้รับการแก้ไขไม่ว่าทางใดทางหนึ่งจากหน่วยงาน นี้ หากทำไม่ได้ควรจะมีการส่งไปยังศูนย์ต่างๆภายในมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์สุขภาพพืช

ภาควิชาทฤษฎีวิทยา ศูนย์เครื่องจักรกล เพื่อแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร หน่วยงานที่นี้ถ้าเป็น
รูปธรรมได้เมื่อไหร่ จะเป็นตัวกลางที่สำคัญของมหาวิทยาลัย...”

3. สร้างผังแม่บทสำหรับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยควรกำหนดแผนแม่บทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม และ กำหนดเป็น
กิจกรรมที่มีแผนปฏิบัติการตามระยะเวลา รวมทั้งมีการประเมินผลการดำเนินการและการแก้ไขกิจกรรม

“...การทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนก็เริ่มที่ผังแม่บทก่อน โดยสะท้อน
คำจำกัดความของชุมชนเข้มแข็งคืออะไร แล้วก็มาประเมินในชุมชนทั้งหมดที่อยู่ตรงนี้ว่า
ขาดเรื่องอะไร การทำแผนแม่บท ต้องคุยกับผู้นำชุมชน คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ว่ามี
ผังแม่บทอย่างไร เขาต้องการไหม ถ้าต้องการก็มาทำ commitment กับมหาวิทยาลัยว่าเราจะร่วมมือ
กันเพื่ออะไร โดยมีเกณฑ์ที่จะทำสอดคล้องกับชุมชนเข้มแข็ง แล้วมาตั้งโครงการว่า และติดตาม
กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์,
สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

นอกจากนี้ ควรมีการติดตามผล และปรับแผนการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ โครงการที่
มหาวิทยาลัยทำร่วมกับชุมชนนั้นตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมหรือไม่ ชุมชนและ
สังคมให้การตอบรับอย่างไร และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนและสังคมอย่างไร หาก
ไม่ประสบผลสำเร็จก็ควรเข้าไปปรับปรุง ซึ่งจะช่วยให้การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมจะเกิด
ประสิทธิภาพที่ดีขึ้น (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557)

4. ศึกษา รวบรวม จัดสรร และทดสอบย้อนโครงการด้านพันธะทางสังคม

วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นสถาบันการศึกษาของภาครัฐ ประกอบด้วย 6 คณะ 2 สถาบัน 1 สำนัก
2 ศูนย์ปฏิบัติการ และ 1 สถานีวิจัย ซึ่งมีหน้าสร้างสรรค์และผลิตองค์ความรู้เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาชุมชน
สังคม และประเทศชาติ (คณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง, 2555) ด้วยเหตุที่วิทยาเขต
กำแพงแสนมีหน่วยงานเยอะ ดังนั้นการทำงานด้านพันธะทางสังคมจึงมีความการกระจัดกระจาย ขาดความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557) ได้
เสนอแนะแนวทางในการดำเนินการให้พันธะทางสังคมคงอยู่ ดังนี้

- (1) ศึกษาและรวบรวมผลงานด้านพันธะทางสังคมที่คณะหรือหน่วยงานได้ทำไว้
- (2) จัดหมวดหมู่ผลงานด้านพันธะทางสังคมที่บุคลากรของมหาวิทยาลัยได้ทำไว้แล้วเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามประเภทของผลงาน

(3) คัดเลือกผลงานที่มีการดำเนินงานแล้วประสบความสำเร็จและทำการตรวจสอบย้อนกลับโดยการเข้าไปสำรวจในพื้นที่การวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยที่บุคลากรได้ทำไว้ว่ามีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมมากน้อยเพียงใด จากนั้นนำไปขยายผลว่างานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

5. ควรส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนางานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

งานวิจัยจะมีคุณค่าต่อเมื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงกับชุมชนและสังคม ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้จริงมากกว่างานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ในตำรา มีคุณค่าเพียงใช้อ้างอิงทางวิชาการ และควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานของอาจารย์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนทั่วไป ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) เสนอแนะว่า “...มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมทุกวิถีทางให้อาจารย์พัฒนางานวิจัย ต่อยอดงานวิจัยของตนเองให้เป็นรูปธรรม สามารถเข้าถึงได้รวมทั้งนำผลงานของอาจารย์ลงสู่ชุมชนให้มากที่สุด...”

6. สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ แก่อาจารย์ที่เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

ปัญหาประการหนึ่งของอาจารย์ที่ทำงานในชุมชนและสังคม คือ การไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเพราะไม่ผ่านเกณฑ์ของงานวิจัย ทั้งที่เป็นงานที่ประกอบด้วยคุณประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง แต่ไม่สามารถใช้ขอตำแหน่งทางวิชาการได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรตระหนักถึงความสำคัญที่ความเป็นประโยชน์ของผลงานวิจัยให้มากขึ้น และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการแก่คณาจารย์ที่สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้จริง “...มหาวิทยาลัยต้องทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนในรูปของทุนหรือทรัพยากรต่าง ๆ...” (รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557)

“...ตอนนี้เราต้องหาโครงการที่จะโชว์ความโดดเด่น อันหนึ่งก็คือเรื่องข้าว มหาวิทยาลัยต้องเลือกและต้องลงทุน เช่น ยอมลงทุนเรื่องโรงสี อาจจะต้องลงทุนเรื่องการปรับปรุงพันธุ์ โครงการแบบนี้ขึ้นมากจริง ๆ คือเราก็ได้เงินทุนวิจัยจากข้างนอกมาพอแล้ว วันที่มหาวิทยาลัยมี

ชื่อเสียงก็ต้องลงทุนเพื่อให้เรามี *competitive age* สูงขึ้น ในฐานะที่เป็นคนเริ่มโครงการ...”

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

7. การจัดกิจกรรมเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับชุมชนและสังคม

การทำความเข้าใจต่อประเด็นและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยควรเข้าไปพบกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ และผู้นำชุมชน ปีละ 2-3 ครั้ง เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ การให้คำปรึกษาและนำเสนอผลงานที่มหาวิทยาลัยทำให้แก่ชุมชนและสังคม และรับฟังปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) เสนอแนะว่า

“...การจัด โครงการที่มหาวิทยาลัยกับชุมชน ได้มีโอกาสพบปะกันบ้างเป็นระยะ ๆ ปีละ 2-3 ครั้ง แล้วมาคุยกันว่าชุมชนมีปัญหาอะไร อยากให้มหาวิทยาลัยช่วยแก้ปัญหาเรื่องอะไร การเข้าไปแก้ปัญหาต้องเกิดจากการเรียกร้องของชุมชนว่าต้องการให้เราไปช่วยเหลือเรื่องอะไร มากกว่าการที่มหาวิทยาลัยเดินเข้าไปเอง...”

8. การฝึกงานของนิสิตในชุมชนและสังคม ควรมีอาจารย์เข้าไปคอยดูแลอย่างใกล้ชิด

การส่งนิสิตเข้าไปฝึกงานในชุมชนและสังคม ควรมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อคอยแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในขณะทีนิสิตลงพื้นที่ได้ทันที และไม่ทำให้เกิดปัญหามานปลายในภายหลัง อาจารย์ ดร.ประภา โชะสลาม (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) เสนอแนะว่า

“...ถ้าต้องการให้นิสิตเข้าไปทำงานในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้อาจารย์ที่ปรึกษาเข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะบางทีนิสิตขาดประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ หรือบางทีด้วยความไม่เชี่ยวชาญเพราะยังเรียนอยู่และไม่มีประสบการณ์ โดยตรง เขาอาจให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำกับคนในชุมชนผิดทางไป อาจารย์ต้องคอยไปประกบอยู่ตลอด...”

9. การใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์ และตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมมากที่สุด

ควรสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยราคาถูกจำหน่ายแก่บุคลากรและประชาชนทั่วไป เนื่องจากพื้นที่ของวิทยาเขตกำแพงแสนมีจำนวนมาก มหาวิทยาลัยควรใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นการช่วยเหลือชุมชนใกล้เคียงให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยไร้สารเคมี ที่มีราคาถูก และมหาวิทยาลัยสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อสร้างความเชื่อถือให้แก่ชาวบ้านและเกษตรกรอีกด้วย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา ปานประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2557)

จัดตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานพันธุ์พืชหรือผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้บริการแก่เกษตรกรและประชาชนที่สนใจ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนิสิต ดังที่ อาจารย์ ดร.ประภา โห้ระสาลม (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2557) เสนอแนะว่า “...ศูนย์ควรรับรองมาตรฐานอะไรต่าง ๆ ซึ่งถ้าทำในระดับนั้นได้นอกจากมหาวิทยาลัยจะได้รับชื่อเสียงแล้วยังได้รับรายได้เพิ่มขึ้นอีกมาก และตัวนิสิตที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับประสบการณ์ ยิ่งโครงการใหญ่ก็จะมีนิสิตมาช่วยโครงการมากขึ้น ก็เป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่นิสิตได้มากขึ้นด้วย...”

10. ควรส่งเสริมให้นิสิตทุกคนได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยควรให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมออกแบบหลักสูตรร่วมกัน โดยกำหนดเป็นรายวิชาบังคับให้นิสิตชั้นปีที่ 1 ของทุกคณะต้องเข้าไปเรียนรู้ในหมู่บ้านรอบ ๆ วิทยาเขต ตามสาระของแต่ละสาขาวิชา โดยมีอาจารย์ของแต่ละคณะเป็นที่เล็งคอยดูแลและแก้ไขปัญหาให้แก่นิสิต

“...ในเชิงของนิสิตเรายังไม่ค่อยได้ออกไปทำอะไรเพื่อชุมชนโดยรอบเท่าไร ส่วนใหญ่เราบรรยายเป็นหลักเด็กเรียนทั้งวันไม่ค่อยได้ออกไปทำกิจกรรมมากนัก อยากให้ส่งเสริมให้เด็กออกไปทำงานในชุมชนมากขึ้น...” (อาจารย์ สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพ์ประไพ, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

“...ข้อเสนอแนะอาจจะต้องโยงมาที่เรื่องของหลักสูตรของสาขาหรือของคณะ หรือของภาพรวมใหญ่ของมหาวิทยาลัย ถ้ามหาวิทยาลัยคิดว่าควรมีการ engagement กับชุมชน มหาวิทยาลัยก็ต้องวางมาตรการกำหนดไว้ เช่น เป็นวิชาบังคับ นิสิตชั้นปีที่ 1 ที่มาเรียนที่วิทยาเขตกำแพงแสนทุกคนต้องมีชั่วโมงการเรียนรู้ผ่านการลงศึกษาหมู่บ้านรอบวิทยาเขต โดยมีอาจารย์ของแต่ละคณะเป็นอาจารย์ที่เล็ง เช่น สาขาเกษตรก็ไปดูเรื่องการเกษตร คณะ

ศึกษาศาสตร์ก็ไปเชื่อมกับโรงเรียนในพื้นที่ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ก็อาจจะไปเชื่อมกับมิติที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งถ้าทำได้ก็การที่นิสิตจะมีจิตสำนึกที่อยากจะทำเรื่องที่มีมากกว่าการเรียนการสอนจะมากขึ้น...” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

11. สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับหน่วยงานที่คอยดูแลชุมชน

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ต้องมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานหลายฝ่าย สิ่งสำคัญที่มหาวิทยาลัยควรทำ คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่คอยดูแลชุมชน ในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน ที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การแลกเปลี่ยนในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร บุคลากร และงบประมาณ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของและให้ความร่วมมือในการทำโครงการร่วมกัน (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2557)

12. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย

ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัย ในการเข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม (สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2557) เสนอแนะว่า

“...โดยส่วนตัวของผมก็อยากให้คณะสัตวแพทย์ของทุกมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมตรงนี้ด้วย เนื่องจากว่ามันน่าจะมีลักษณะของการกระจายการออกหน่วยให้ทั่วถึง ของทุกมหาวิทยาลัยที่มีคณะสัตวแพทย์ ต้องเปิดโอกาสให้ทุกที่ได้มีส่วนร่วมจะร่วมได้หรือไม่ได้ก็อีกเรื่องหนึ่ง อยากให้คณะสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ออกหน่วยทำงานแบบมีส่วนร่วมกับคณะสัตวแพทย์ของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพราะจะเป็นการพัฒนาแบบรวม ๆ...”

13. กระจายงานและกระจายความรับผิดชอบไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

วิทยาเขตกำแพงแสนต้องมีการกระจายงานและกระจายความรับผิดชอบให้ทุกหน่วยงานที่อยู่ในวิทยาเขตได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม รวมทั้งมีการประเมินและติดตามผล

การดำเนินว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สอดคล้องกับความต้องการและสามารถแก้ไข
ปัญหาให้แก่ชุมชนได้เพียงใด และมีประเด็นปัญหาใหม่ที่ชุมชนและสังคมต้องการให้วิทยาเขต
กำแพงแสนเข้าไปช่วยเหลือเพิ่มเติมหรือไม่ อีกทั้งข้อผิดพลาดที่เกิดจากการดำเนินงานคืออะไรเพื่อเป็น
ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานครั้งต่อไป

“...วิทยาเขตกำแพงแสนเกิดจากการรวมตัวของคณะสัตวแพทย์ คณะเกษตร
คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ฯลฯ ทุกคณะที่เป็นหน่วยย่อยของ
วิทยาเขตจึงต้องมีส่วนร่วมกับวิทยาเขต เพราะฉะนั้นงานของวิทยาเขตต้องให้หน่วยงาน เช่น
สถาบันสุวรรณ และคณะของวิทยาเขตมีส่วนร่วมกับวิทยาเขตอย่างเท่าเทียมกัน มีการกระจาย
ความรับผิดชอบ และรู้หน้าที่ของแต่ละหน่วยงานว่าควรจะร่วมกันทำอะไร...”

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรกิจ เชิดชูธรรม, สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2557)

ผู้วิจัยขอนำเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขต
กำแพงแสน ในตารางที่ 63

ตารางที่ 63 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
1. ควรจัดลำดับความสำคัญของภารกิจทั้งหมดและกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน	❖ ควรกำหนดนโยบายการทำงานเพื่อสังคมโดยพิจารณาจากความเชี่ยวชาญและความถนัดของอาจารย์แต่ละคน (1) ❖ ควรกำหนดนโยบายด้านพันธะทางสังคมให้ชัดเจน และสนับสนุนการเข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคมของอาจารย์ (3)	❖ การกำหนดสัดส่วนภาระงานและแนวทางการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมไว้ในนโยบายของวิทยาเขตกำแพงแสน ทั้งในระดับวิทยาเขต ระดับคณะ และระดับรายบุคคล โดยพิจารณาจากความถนัดและความเชี่ยวชาญของอาจารย์แต่ละคน (1)
2. ควรตั้งหน่วยงานที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม	❖ ควรตั้งหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านชุมชนสัมพันธ์ ที่มีลักษณะการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) ซึ่งจะเป็นหน่วยงานที่คอยประสานและเชื่อมโยงประชาชนกับวิทยาเขตกำแพงแสน (3)	❖ ควรจัดตั้งหน่วยงานเพื่อเป็นตัวกลางเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม (1)
3. สร้างผังแม่บทสำหรับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม	❖ ควรกำหนดผังแม่บทในการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม (1) ❖ การกำหนดกิจกรรมแผนปฏิบัติการตามระยะเวลา (1) ❖ การประเมินผลการดำเนินการและการปรับปรุงกิจกรรม (1) ❖ ควรมีการเข้าไปติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ ว่าโครงการที่มหาวิทยาลัยทำร่วมกับชุมชนนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชนและสังคมหรือไม่ หากไม่ประสบผลสำเร็จก็ควรเข้าไปปรับปรุง (2)	

ตารางที่ 63 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
4. ศึกษา รวบรวม คัดสรร และทดสอบย้อน โครงการด้านพันธะทางสังคมที่ได้เคยมีการ ดำเนินงานไว้	❖ การศึกษาและรวบรวมผลงานด้านพันธะทางสังคมของแต่ละ คณะ และแต่ละหน่วยงานที่เคยได้ทำไว้ (1) ❖ จัดหมวดหมู่ผลงานด้านพันธะทางสังคมที่บุคลากรของ มหาวิทยาลัยได้ทำไว้แล้วเป็นกลุ่มต่างๆ ตามประเภทของผลงาน (1) ❖ คัดเลือกผลงานที่มีการดำเนินงานแล้วประสบความสำเร็จและ ทำการตรวจสอบย้อนกลับ โดยการเข้าไปสำรวจในพื้นที่การวิจัย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยที่บุคลากรได้ทำไว้ว่ามี ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมมากน้อยเพียงใด ❖ ขยายผลการศึกษา งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่ (1)	
5. ควรส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนางานวิจัยที่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง	❖ ผลงานของอาจารย์ในวิทยาเขตกำแพงแสนมีอยู่เป็นจำนวน มาก มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นองค์ความรู้ที่ สามารถนำไปใช้ได้จริง และควรมีการประชาสัมพันธ์ผลงานของ อาจารย์ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป (1) ❖ ควรให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยที่สามารถสร้างประโยชน์ ให้แก่ชุมชนและสังคมได้จริง (1)	

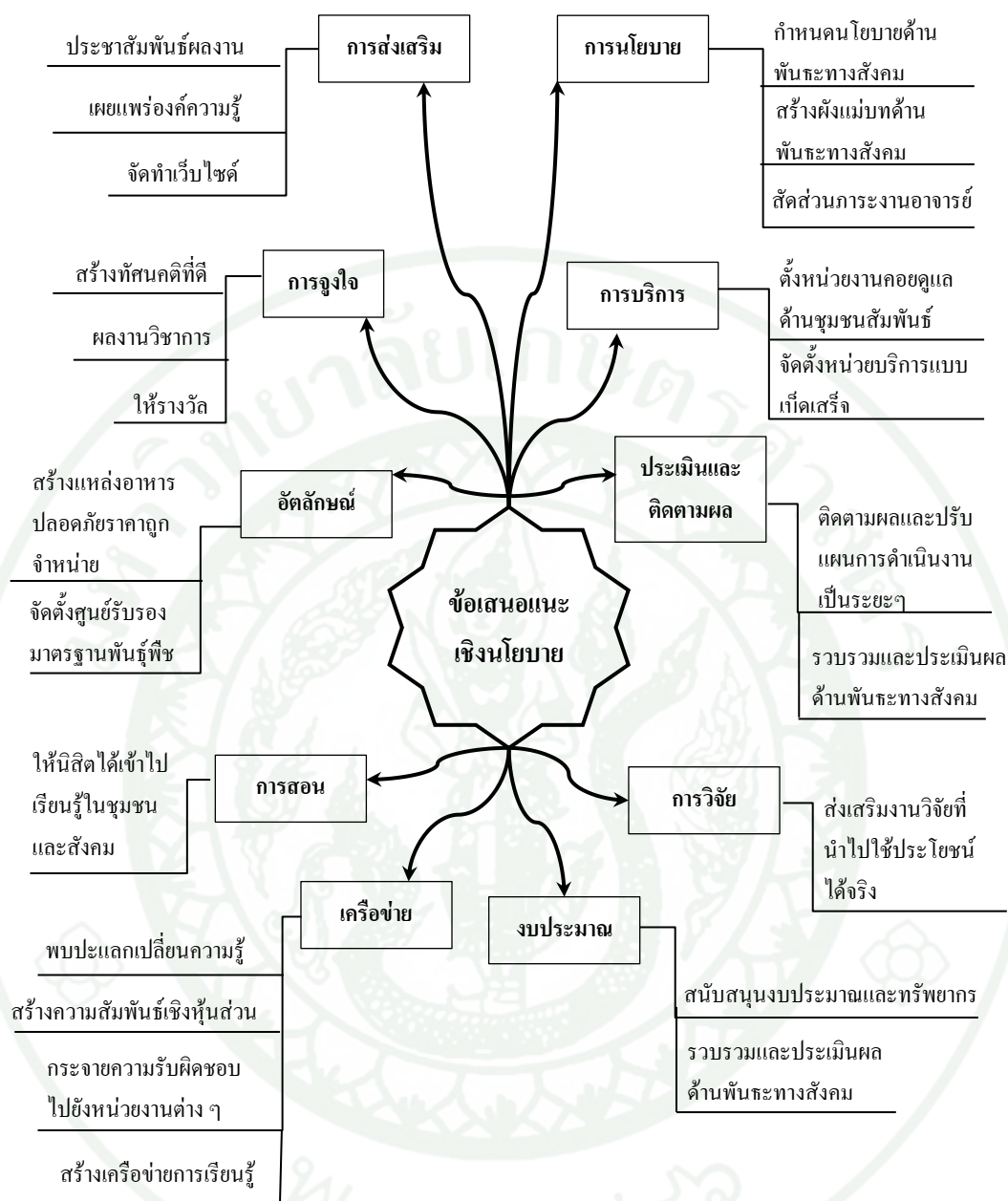
ตารางที่ 63 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
6. สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ แก่อาจารย์ที่เข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม	❖ ควรตระหนักถึงความสำคัญที่ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ของงานวิจัยให้มากขึ้น และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการแก่อาจารย์ที่สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้จริง (2)	
7. ควรจัดกิจกรรมเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความรู้หรือถกปัญหาร่วมกับชุมชนและสังคมอย่างน้อยปีละ 2-3 ครั้ง	❖ วิทยาเขตกำแพงแสนควรเข้าไปพบกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น หน่วยงานรัฐ และผู้นำชุมชน ปีละ 2-3 ครั้ง เพื่อให้คำปรึกษาและนำเสนอผลงานที่มหาวิทยาลัยทำให้แก่ชุมชนและสังคม และรับฟังปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน (1)	
8. การฝึกงานของนิสิตในชุมชนและสังคม ควรมีอาจารย์เข้าไปคอยให้ดูแลอย่างใกล้ชิด	❖ การส่งนิสิตเข้าไปฝึกงานในชุมชนและสังคม ควรมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยดูแลอย่างใกล้ชิด (1)	
9. ควรใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์ และตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมมากที่สุด	❖ สร้างแหล่งอาหารปลอดภัย ราคาถูกจำหน่ายแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป (1) ❖ จัดตั้งศูนย์รับรองมาตรฐานพันธุ์พืชหรือผลผลิตทางการเกษตร (1)	

ตารางที่ 63 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	อาจารย์สายวิทยาศาสตร์ (n = 13)	อาจารย์สายสังคมศาสตร์ (n = 2)
10. ควรส่งเสริมให้นิสิตทุกคนได้เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม	❖ ควรออกแบบหลักสูตรร่วมกับชุมชน ให้คณะต้องเข้าไปเรียนรู้ในหมู่บ้านรอบๆวิทยาเขต ตามสาระของแต่ละสาขาวิชา โดยมีอาจารย์ของแต่ละคณะเป็นผู้เกี่ยวข้องดูแลและแก้ไขปัญหาให้แก่ นิสิต (2)	
11. สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับหน่วยงานที่คอยดูแลชุมชน	❖ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานต่างๆ ที่คอยดูแลชุมชน ในลักษณะความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน ที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน (1)	
12. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย	❖ ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะภายในมหาวิทยาลัยและระหว่างมหาวิทยาลัยในการเข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมร่วมกัน (1)	
13. กระจายงานและกระจายความรับผิดชอบไปยังหน่วยงานต่างๆ ของมหาวิทยาลัย	❖ ควรกระจายงานและกระจายความรับผิดชอบให้ทุกหน่วยงานที่อยู่ในวิทยาเขตได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ❖ มีการประเมินและติดตามผลการดำเนินงานทุกชั้นตอน	

นอกจากนี้ สามารถสรุปแผนภาพข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนได้ในภาพที่ 22

ภาพที่ 22 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ วิทยาเขตกำแพงแสน

เสียงสะท้อนจากอาจารย์เพื่อความยั่งยืนของบทบาทด้านพันธะทางสังคม

ผู้วิจัยได้ประมวลผลการศึกษาวิจัยทั้งหมด แล้วจัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะจากอาจารย์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อร่วมกันตรวจสอบความแม่นยำของ ผลการศึกษา และเติมเต็มส่วนที่ยังขาด เพื่อให้เนื้อหาเกิดความสมบูรณ์ และมีความแข็งแกร่งเชิง วิชาการ ตลอดจนมีความเป็นไปได้เชิงปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมการสะท้อนความคิดประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และนักวิจัย รวม 10 คน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ณ ห้องนันทรี ภาควิชาการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สามารถสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ 3 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายด้านพันธะทางสังคม การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมจะเกิด ความต่อเนื่องและยั่งยืนต้องมีการวางแผนทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ต้องมีการเปิดโอกาสให้ ตัวแทนของอาจารย์และบุคลากรทุกภาคส่วนของมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมวิเคราะห์ วิพากษ์ และเสนอแนะทิศทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม การประกาศตัวเป็นมหาวิทยาลัยที่จะ ทำงานเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม จะสามารถส่งเสริมให้กิจกรรมหรือโครงการด้าน พันธะทางสังคมดำเนินต่อไปได้ โดยการร่วมกันกำหนดนโยบายและวางแผนแม่บทด้านพันธะทาง สังคม ซึ่งจะเป็นช่องทางที่จะช่วยให้การเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนของ บุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีลักษณะของการแก้ไขปัญหาที่เป็นองค์ รวมผ่านการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยเพื่อแก้ไขปัญหาของ ชุมชนและสังคมร่วมกัน

2. การสร้างพันธะทางสังคมภายในมหาวิทยาลัยให้เข้มแข็ง การสร้างความร่วมมือแบบ พหุภาคีระหว่างบุคลากรภายในมหาวิทยาลัย และพัฒนาความมีจิตสาธารณะให้แก่บุคลากร ซึ่งเป็น กระบวนการที่ต้องทำอันดับแรกก่อนที่จะออกไปสร้างความร่วมมือและแก้ปัญหาให้แก่หน่วยงาน ภายนอกมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรมีความเข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถร่วมกันคิด ร่วมกันผลิตผลงานวิจัย และร่วมกันสร้างประโยชน์ให้แก่บัณฑิตนักศึกษา ชุมชนและสังคม และ ประชาชนภายนอก

3. การขยายผลงานวิจัย การวิจัยเรื่องพันธะทางสังคมเป็นเรื่องที่มีคุณค่า เป็นการถอดบทเรียนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเพื่อการสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สามารถขยายผลการวิจัยโดยการสร้างเป็นแผนแม่บทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่ชัดเจน และนำเสนอผลการวิจัยสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน

บทสรุป

บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง ที่นอกเหนือจากการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการ คือ การสร้างพันธะกับชุมชนและสังคม ผ่านพันธกิจหลักทั้ง 3 ประการของมหาวิทยาลัย ซึ่งระดับความเข้มข้นของการดำเนินงานจะมากหรือน้อยแตกต่างกันตามอุดมการณ์หรือเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัย ดังจะเห็นในมหาวิทยาลัยของประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบาทการดำเนินงานและมีการประชาสัมพันธ์ผลงานด้านพันธะทางสังคมที่ชัดเจน ตั้งแต่การกำหนดไว้ในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยอย่างละเอียด เช่น การมุ่งเน้นการผลิตพลเมือง การสร้างความมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม การพัฒนาประเทศ การสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน และการมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นการฉายภาพการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย รวมทั้งเป็นกรอบในการดำเนินงานสำหรับบุคลากรของสถาบัน และเป็นการแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะตอบสนองและรับใช้ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ขณะที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีการระบุไว้เพียงสั้น ๆ ว่ามีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ การแก้ปัญหาและการเป็นผู้นำทางสังคม รวมทั้งการมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม แต่ไม่ได้มีการระบุถึงการสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนและการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมซึ่งเป็นแนวทางหลักในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย ทำให้เมื่อพิจารณาเพียงปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีภาพพจน์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมไม่ชัดเจนนัก แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดลึกในชั้นการดำเนินงานจะพบว่า มหาวิทยาลัยของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนและสังคมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษารายงานการประเมินตนเอง ของมหาวิทยาลัย ธรรมชาติ ที่ได้ระบุถึงผลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงลึก การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทย โดยได้เลือกมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาและการต่อสู้ที่ยาวนาน และองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ล้วน

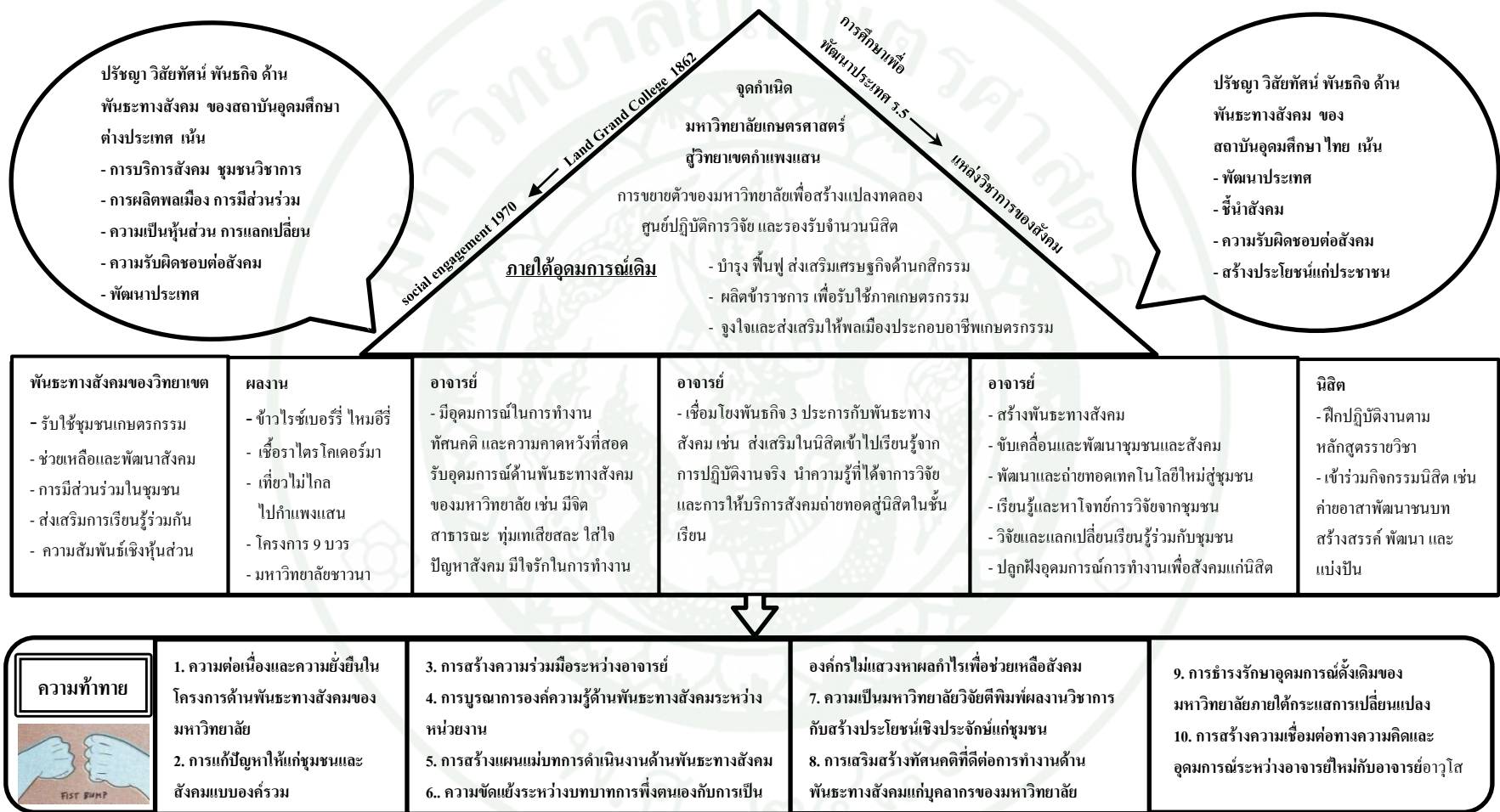
เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งสิ้น เนื่องจากอาชีพหลักของคนไทย คือ การเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรากฐานในดำรงชีวิตของประชาชนทั่วโลกล้วนที่ต้องอาศัยผลผลิตทางการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต นอกจากนี้ วิทยาเขตกำแพงแสนเป็นวิทยาเขตที่สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง มีชุมชนอยู่ล้อมรอบ มีหน่วยงานและสถานีวิจัยที่คอยช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในเขตภาคกลางและภาคตะวันตก พบว่า ตั้งแต่เริ่มแรกก่อตั้งจนถึงปัจจุบันวิทยาเขตกำแพงแสนมีการยึดมั่นต่ออุดมการณ์ดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยไม่เคยเปลี่ยนผัน คือ 1) บำรุง ฟื้นฟู และส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะด้านกิจกรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า 2) ผลิตข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญทางการเกษตรกรรม และ 3) การจงใจและส่งเสริมให้พลเมืองชั้นกลางและชั้นสูงในประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความสนใจในการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยได้มีต่อสังคม ชุมชน และประเทศตั้งแต่แรกเริ่ม และมีการดำเนินการต่อเนื่องมาโดยตลอด จะเห็นได้จากผลงานของมหาวิทยาลัย เช่น การส่งเสริมการเลี้ยงไหมอีรี่ในเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ของ ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ดี อรรถธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต แก้ปัญหาครอบครัว และการสร้างอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกร หรือในการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาในการรักษาโรคพืชให้แก่เกษตรกร ของ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง ได้ศึกษาและพัฒนาเชื้อราไตรโคเดอร์มาเพื่อช่วยรักษาโรคให้แก่พืชของเกษตรกร และเมื่อเกษตรกรประสบกับปัญหา อาจารย์ไม่เคยละเลยที่จะช่วยเหลือ แม้จะไม่มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนก็ตาม ผลงานชิ้นสำคัญอีกประการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ การพัฒนาพันธุ์ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ของ รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร และนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรได้ทดลองปลูก และการให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การวางแผนการทางธุรกิจ การสร้างแนวทางประกันราคาแก่เกษตรกร การหาตลาดและแหล่งในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมการดูแลผลผลิตตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ผลงานของรองศาสตราจารย์ดร.อภิชาติ ยังเป็นการเสริมพลังให้แก่ชาวนาไทย เนื่องจากส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐาน เป็นข้าวปลอดภัยที่มีราคาสูง สามารถเข้าไปต่อรองราคาในกลไกตลาดได้

ในส่วนของผู้บริหารวิทยาเขตกำแพงแสน ได้มีการตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนรอบข้างและชุมชนใกล้เคียงมหาวิทยาลัย จึงได้ริเริ่มโครงการ 9 บวร เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม และได้ดำเนินการต่อเนื่องตลอดวาระการดำรงตำแหน่ง ได้มีการเข้าไปพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนกับชุมชนและสังคมอยู่เสมอ มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม รวมทั้งมีการส่งเสริมให้คณาจารย์ เข้าไปศึกษาปัญหา และนำ

กลับมาพัฒนาเป็นงานวิจัยหรือนวัตกรรมเพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม แนวคิดดังกล่าวนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชุมชนแล้วยังเป็นการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยได้ เปิดโลกทัศน์ เรียนรู้การทำงานวิจัยในชุมชนและสังคม รวมทั้งนำงานวิจัยได้ไปปฏิบัติใช้จริงและเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่อาจารย์เจ้าของผลงานนั้น ๆ

สำหรับ ความท้าทาย สิ่งสำคัญของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม คือ ความต่อเนื่องของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยทำร่วมกับชุมชนและสังคม แม้จะมีการเปลี่ยนชุดผู้บริหารแต่โครงการด้านพันธะทางสังคมควรจะคงอยู่ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จริงจัง และยั่งยืน รวมทั้งเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม สรุปได้ดังภาพที่ 23

จากบทเรียนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีประเด็นที่ควรวิพากษ์ทั้งในด้านนโยบาย จุดแข็ง และจุดอ่อน ซึ่งจะเป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินพันธกิจอุดมศึกษาไทย ดังที่จะได้นำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

ภาพที่ 23 บทสรุปพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์อุดมการณ์และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม ของมหาวิทยาลัยในระดับสากลและมหาวิทยาลัยไทย และ 2) ศึกษาบทเรียนวิถีปฏิบัติและความท้าทายของมหาวิทยาลัยไทยในด้านพันธะทางสังคม จากกรณีตัวอย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เอกสารที่ใช้สำหรับศึกษาปรัชญา/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของอุดมศึกษา ประกอบด้วย เอกสารของ Michigan State University, Iowa State University, Kyoto University, University of the Philippines at Los Banos มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 224 คน อัตราการตอบรับคิดเป็นร้อยละ 82.14 (184 คน) นิสิต 360 คน อัตราการตอบรับคิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 1 คน อาจารย์ผู้มีบทบาททำงานในชุมชนและสังคม 13 คน นักวิจัย 1 คน นิสิตที่มีประสบการณ์การทำงานในชุมชนและสังคม 5 คน และรายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และรายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิธีการที่ใช้ในการวิจัยเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เสริมด้วยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ ใช้วิธีต่างแหล่งข้อมูล (Triangulation of sources) ดังภาพที่ 24 และต่างวิธี (Methods Triangulation) ดังภาพที่ 25 ระยะที่ 1 ในเรื่องปรัชญา/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้งในบริบทสากลและบริบทของประเทศไทย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์อาจารย์และนิสิต

ระยะที่ 2 การศึกษาเชิงประจักษ์ เป็นการศึกษาสถานภาพ บทบาท และการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน เริ่มด้วยการศึกษาทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์และนิสิต โดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสำรวจ (Survey) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้

วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในเรื่องการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน บทบาทและความคาดหวังของอาจารย์และนิสิต ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ อาจารย์ และนิสิต (key informants) ซึ่งคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนความหลากหลายของทุกตำแหน่งหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม (heterogeneous purposive sampling) และการวิเคราะห์เอกสารรายงานประเมินตนเองของสถาบันอุดมศึกษา เฉพาะราย (case study) เพื่อศึกษาสถานภาพจริงของการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ระยะที่ 3 การถอดบทเรียนและเปิดเวทีระดมความคิด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาใน ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แล้วนำมาถอดเป็นบทเรียน และตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ รวมทั้งเปิดเวที ประชาพิจารณ์กลุ่มย่อย เพื่อสะท้อนผลจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้อง และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อสังเคราะห์ภาพรวมการดำเนินงาน ความท้าทาย และความสำเร็จด้านพันธะทางสังคมของ อุดมศึกษาไทย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ 2 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ อาจารย์ และแบบสัมภาษณ์นิสิต ส่วนแบบสอบถามมี 2 ชุด คือ แบบสอบถามอาจารย์และ แบบสอบถามนิสิต การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกและแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นตาราง เปรียบเทียบความ เหมือนและความแตกต่างของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) ทั้ง 2 กลุ่ม ประกอบด้วย อาจารย์ สายวิทยาศาสตร์ และอาจารย์สายสังคมศาสตร์ และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับ ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย และสังเคราะห์ ผลการวิจัยที่สะท้อนจากอาจารย์ ผู้บริหาร และนักวิจัย

ผู้วิจัยหยุดเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เมื่อผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในข้อมูล การอิ่มตัว ของข้อมูล (Data Saturation) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องโดย พิจารณาจากการที่ไม่สามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ได้อีก พร้อมทั้งตรวจสอบความ เทียบตรง และความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย วิธีการสามเส้า (Triangulation Technique) ที่ หลากหลาย คือ ต่างวิธี (Methods Triangulation) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี ด้วยการ วิเคราะห์เอกสาร การสำรวจด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อตอบปัญหาวิจัยเดียวกัน และในสถานการณ์เดียวกัน โดยมุ่งประเด็นความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อค้นพบ รวมถึง เปรียบเทียบและตรวจสอบเพื่อยืนยันผลจากแหล่งข้อมูล (Member check) โดยนำข้อมูลจากแหล่ง ต่าง ๆ (Data Sources) ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลายคน ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน

ผ่านกระบวนการตีความหมายของข้อมูลที่ได้ ค้นหาความเหมือน ความแตกต่างของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบประเด็นและหัวข้อต่าง ๆ (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพ นิตราภรณ์, 2555: 259-265) หลังจากได้ข้อมูลที่มีความชัดเจน และถูกต้อง นำมาสร้างข้อสรุปที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม นำเสนอด้วยผังมโนทัศน์ (concept map) และทำการตรวจสอบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในทัศนะของอาจารย์จากเวทีสะท้อนผล

ภาพที่ 24 วิธีวิจัยสามเส้าแบบต่างแหล่งข้อมูล

ภาพที่ 25 วิธีวิจัยสามเส้าแบบต่างวิธี

บทสังเคราะห์พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิธีปฏิบัติ และความท้าทาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ในประเด็น ปรัชญา/วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยไทยและมหาวิทยาลัยในระดับสากล และการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย จากรายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และรายงานการประเมินตนเองของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ การสำรวจทัศนคติ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์และนิสิตเกี่ยวกับการ ดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนโดยใช้ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์และนิสิตผู้มีบทบาทและประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อชุมชนและสังคม รวมทั้งการสะท้อนผลการวิจัยมุมมองในแง่มุมที่หลากหลาย ภายหลังจากที่ ได้ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดไว้ทุกขั้นตอน โดยผลการสังเคราะห์ได้นำเสนอตามลำดับ คือ 1) รากฐานแนวคิดของมหาวิทยาลัยต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม และ 2) กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน: อุดมการณ์และวิธีปฏิบัติ

รากฐานแนวคิดของมหาวิทยาลัยต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

สืบเนื่องจากภาวะภัยคุกคามต่าง ๆ ทั้งปัญหาสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อสุขภาวะของประชากรโลก ปัญหาภัยพิบัติและสงคราม ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่ง ล้วนมีผลกระทบต่อประชากรโลกทั้งสิ้น มหาวิทยาลัยเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา ที่ประกอบไปด้วย นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ อันทันสมัย (ชมพู่ โกติรัมย์, 2550) จึงได้เกิดข้อคำถามต่อบทบาทที่แท้จริง ของมหาวิทยาลัยที่มีต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติ และบริบทโลกว่า มหาวิทยาลัยไทยให้อะไรแก่ สังคมบ้าง หรือเป็นดังคำสบประมาทของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านที่กล่าวไว้ว่ามหาวิทยาลัยมี บทบาทเป็นเพียงหอคอยงาช้าง และเป็นอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ที่ตอบโจทย์ความต้องการทางเศรษฐกิจ ของประเทศเพียงเท่านั้น

ในความเป็นจริงมหาวิทยาลัยไม่อาจแยกส่วนออกจากสังคมได้ทั้งระบบเพราะมหาวิทยาลัย ถูกออกแบบมาเพื่อภารกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม ภารกิจดังกล่าว หมายถึง การผลิตองค์ความรู้ และการผลิตคนที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดอนาคตของสังคม มหาวิทยาลัยจึงต้องมองเห็นตัวเองเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมตลอดเวลา (โสฬส สิริไสย์, 2552: 4) สอดคล้องกับ Goldsworthy (2006) กล่าว

ไว้ว่า มหาวิทยาลัยมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการของสังคม และความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง ทุกมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีการผูกพันหรือพันธะต่อสังคม ในฐานะของการเป็นส่วนร่วมกับชุมชน โดยการนำองค์ความรู้ทางวิชาการ และแหล่งทรัพยากรของมหาวิทยาลัยมาสร้างเป็นผลผลิตหรือนวัตกรรมใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อสังเกตที่เกิดจากนักการศึกษาต่อบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ส่งผลให้มหาวิทยาลัยหลายแห่งให้ความสนใจและมีบทบาทเข้าไปทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคมมากขึ้น

จุดเริ่มต้นการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ถูกระบุไว้ในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ หากมหาวิทยาลัยมีการกำหนดปรัชญาและภารกิจที่เน้นความสำคัญต่อการทำงานเพื่อสังคม (Furco and Miller 2009: 47) รวมทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันไว้อย่างชัดเจน จะส่งผลให้การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน (Zumpher, 2006: 8)

การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ประมวลจากกรณีศึกษามหาวิทยาลัยทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศเพื่อให้สามารถเข้าใจแนวคิดการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมได้มากขึ้น โดยศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศไทย 3 แห่ง ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยมหิดล 2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ 3) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีวิทยาเขตหลากหลายตั้งอยู่ในพื้นที่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมหาวิทยาลัยในตะวันตก 2 แห่ง ได้แก่ 1) Michigan State University และ 2) Iowa State University ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ถือกำเนิดจากปรัชญา land-grant ตามที่ ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคล และประสงค์ ดันพิชัย (2547: 53) ศึกษาไว้ในการศึกษาเชิงวิพากษ์: สถานภาพและทิศทางการศึกษาเกษตรในประเทศไทย และมหาวิทยาลัยในเอเชีย 2 แห่ง คือ Kyoto University และ University of the Philippines at Los Banos หลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่มี่ชื่อเสียง เป็นมหาวิทยาลัยที่เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในประเทศไทย ดังนี้

มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่มีการระบุถึงปรัชญาของมหาวิทยาลัยไว้ชัดเจน แต่แฝงอยู่ในค่านิยมของมหาวิทยาลัย การพิจารณาถ้อยแถลงในค่านิยมของ Michigan State

University และ Iowa State University พบว่า ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยเน้นที่ประชาชนเป็นสำคัญ โดยที่ *Michigan State University* มีความมุ่งมั่นต่อการสร้างชุมชนทางปัญญา ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ให้โอกาสทางการศึกษาและสร้างความเท่าเทียมในการศึกษาของประชาชนทุกคน สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับชุมชนผ่านการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีวิสัยทัศน์มุ่งเน้นที่ผู้เรียนส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทุกระดับ โดยกำหนดพันธกิจหลักไว้ 3 ประการ คือ 1) *ด้านการสอน* ผลิตพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม 2) *ด้านการวิจัย* สร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ และ 3) *ด้านการบริการ* มุ่งเน้นการให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล (outreach) สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

Iowa State University มีค่านิยมที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาด้านความรู้ที่ได้จากการวิจัย เน้นการมีส่วนร่วมกับประชาชนและการแบ่งปันทรัพยากร และการสร้างการเปลี่ยนแปลงแก่รัฐไอโอวา มีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นผู้นำในระดับสากล ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความเชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ แบ่งพันธกิจออกเป็น 3 ประการ คือ 1) *ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ* เป็นพลเมืองที่มีความเป็นผู้นำ 2) *ด้านการวิจัย* พัฒนางานวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ไปสู่ระดับโลก พร้อมทั้งแบ่งปันความรู้สู่ชุมชน และ 3) *การให้บริการแก่ประชาชน* ในท้องถิ่นที่ห่างไกล (outreach) ประยุกต์ใช้องค์ความรู้และทรัพยากรของมหาวิทยาลัยเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน พัฒนาคุณภาพชีวิตของพลเมืองทั้งในประเทศและระดับโลก

มหาวิทยาลัยในเอเชีย ปรัชญาของมหาวิทยาลัยแฝงอยู่ในวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยในเอเชีย พบว่า เป้าหมายของ *Kyoto University* มุ่งเน้นที่การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมและสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาเมืองเกียวโต ให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ และการเป็นมหาวิทยาลัยในระดับโลก โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความทันสมัย และมีมาตรฐานการวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เสริมสร้างความเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญกับวิชาทางด้านชีวิตและสังคมมากขึ้น มุ่งเน้นความมีจริยธรรมและความมีเสรีภาพทางวิชาการ ถ้อยแถลงพันธกิจของ *Kyoto University* สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ 1) *ด้านการสอน* มุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีอิสระโดยให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม

ในการเรียนการสอน ผลิตภัณฑ์ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการวิจัยรวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 2) *ด้านการวิจัย* มุ่งเน้นการพัฒนางานวิจัยในระดับสากล ผลงานวิจัยที่มีมาตรฐาน ทั้งงานวิจัยพื้นฐานและงานวิจัยเชิงประยุกต์ 3) *ด้านพันธะทางสังคม* มุ่งเน้นการสร้างพันธะทางสังคม (social engagement) และสร้างความร่วมมือกับสังคม และ 4) *การบริการทางวิชาการ* มุ่งเน้นการเผยแพร่องค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมด้านการพัฒนาสุขภาพที่ดีให้แก่ประชาชนในระดับสากล

University of the Philippines at Los Banos มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่กำหนดให้เป็นชุมชนวิชาการ โดยจัดการศึกษาระดับสูงและพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำให้แก่ประชาชน โดยมีพันธกิจหลัก 3 ประการ คือ 1) *ด้านการสอน* มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ ผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นพลเมืองที่มีความเป็นผู้นำและมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมีความเป็นประชาธิปไตย 2) *ด้านการวิจัย* มุ่งเน้นการวิจัยเผยแพร่ และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ 3) *ด้านการบริการทางวิชาการ* ให้บริการสาธารณะ บริการชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ เป็นอาสาสมัคร เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล รวมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม สร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัย และความเป็นหุ้นส่วนทางวิชาการในระดับภูมิภาค

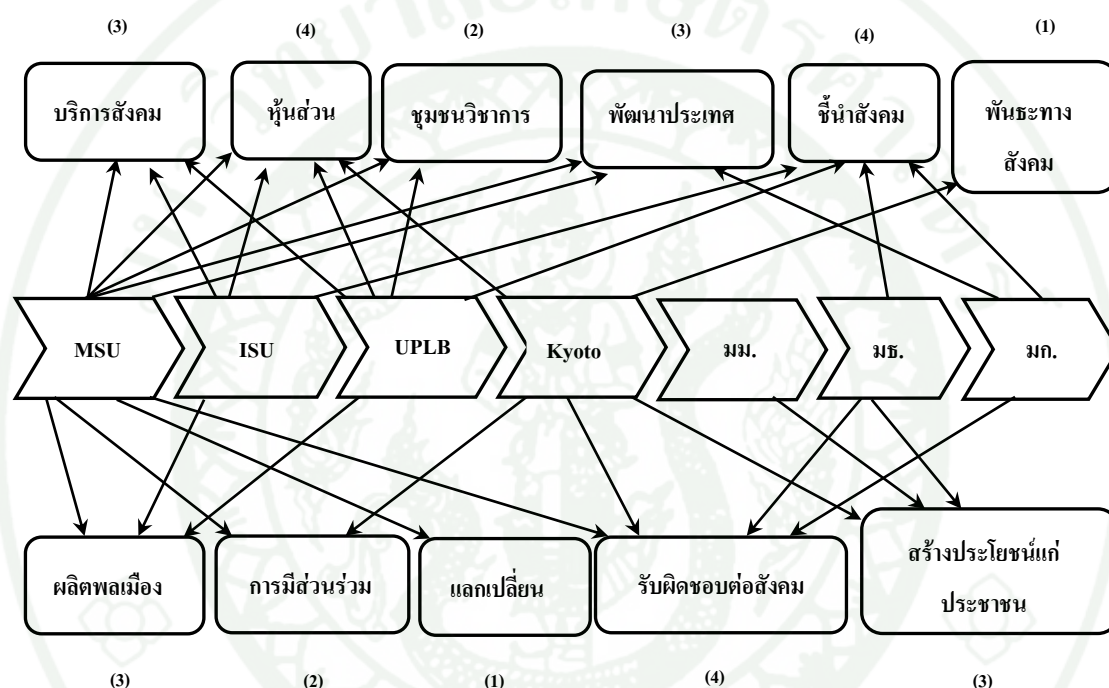
มหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีการระบุปรัชญาหรือปณิธานของมหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้ ปรัชญาของ *มหาวิทยาลัยมหิดล* มุ่งเน้นไปที่การสร้างประโยชน์ให้แก่มนุษยชาติ โดยมีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก ซึ่งเป็นมุมมองการพัฒนามนุษย์ในระดับโลก และได้กำหนดพันธกิจในการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการโดยเฉพาะด้านสุขภาพ และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทย

ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มุ่งเน้นในเรื่องการเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ มีหน้าที่ชี้นำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ผลิตภัณฑ์ที่มีความรู้ความสามารถมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ โดยกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำในระดับเอเชีย สร้างองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ประเทศ ยึดมั่นคุณธรรมจริยธรรม และมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์แก่ประชาชน และกำหนดพันธกิจเพื่อส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพผ่านการสอน การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และพัฒนาประชาธิปไตย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อชี้นำสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติ รวมทั้งธำรงรักษาอารยะและภูมิปัญญาของประเทศ โดยกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับนานาชาติ ให้ความสำคัญ

กับภูมิปัญญาและการพัฒนาประเทศ และมีพันธกิจในการผลิตองค์ความรู้และการสะสมภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนาชุมชนและประเทศ รวมทั้งเป็นผู้ชี้นำสังคมไปสู่ทิศทางที่ดี

สามารถสรุปแผนภาพการวิเคราะห์ที่สำคัญที่ปรากฏในปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ดังภาพที่ 26

ภาพที่ 26 การวิเคราะห์ที่สำคัญที่ปรากฏในปรัชญา/วัตถุประสงค์/ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจ

หมายเหตุ: อักษรย่อเป็นสัญลักษณ์ชื่อสถาบัน ดังนี้

MSU	หมายถึง	Michigan State University
ISU	หมายถึง	Iowa State University
UPLB	หมายถึง	University of the Philippines at Los Banos
Kyoto U.	หมายถึง	Kyoto University
มม.	หมายถึง	มหาวิทยาลัยมหิดล
มธ.	หมายถึง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มก.	หมายถึง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากแผนภาพคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพันธะทางสังคมที่ปรากฏในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา จะเห็นว่า Michigan State University มีการระบุคำที่แสดงบทบาทการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยจำนวนสูงที่สุด และเมื่อสืบค้นข้อมูลด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย พบว่า Michigan State University เป็นมหาวิทยาลัยตัวอย่างที่ให้ความสำคัญต่อแนวคิดพันธะทางสังคมและการเป็นมหาวิทยาลัยที่ตอบสนองความต้องการรับใช้ชุมชนและสังคม โดยจะเห็นได้จากการก่อตั้งหน่วยงานที่ทำงานเพื่อเชื่อมโยงชุมชนและสังคม ได้แก่ 1) The University Office of Outreach and Engagement ทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนกับชุมชนภายนอก ช่วยให้อาจารย์และบุคลากรสามารถพัฒนาการทำงานแบบร่วมมือโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พัฒนาการวิจัยเชิงประยุกต์และการประเมินผล การเตรียมผู้ช่วยและผู้ปรึกษาทางเทคนิค และจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร 2) ศูนย์การเรียนรู้ผ่านการให้บริการและการมีส่วนร่วมต่อสังคม (Center for Service-Learning and Civic Engagement: CSLCE) ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล มุ่งเน้นกิจกรรมการบริการที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยบูรณาการกับหลักสูตรการศึกษา ซึ่งทำให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการให้บริการจะใช้เวลา ศักยภาพ และสติปัญญาให้แก่กลุ่มองค์กรที่ไม่หวังผลประโยชน์ โรงเรียน โรงพยาบาล และหน่วยงานภาครัฐ ในรูปแบบของการช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและการให้บริการรวมทั้งมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผลงานและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม บนเว็บเพจของมหาวิทยาลัย เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Ostrander (2004: 82) ได้ศึกษาเรื่อง Democracy, Civic Participation, and the University: A Comparative Study of Civic Engagement on Five Campuses พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิด civic engagement ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ประการหนึ่งคือ การกำหนดภารกิจ กลยุทธ์ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พลเมือง รวมทั้งการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน

กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน: อุดมการณ์และวิถีปฏิบัติ

การนำเสนอกรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน: อุดมการณ์ และวิถีปฏิบัติ และความท้าทาย ประกอบด้วย บริบทมหาวิทยาลัย นิยามและอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมจากทัศนะของอาจารย์ บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์และนิสิต และ วิถีปฏิบัติของวิทยาเขตกำแพงแสนต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

1. บริบทมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรทางการเกษตรแห่งแรกของประเทศไทย ถือกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม เมื่อ พ.ศ. 2460 ซึ่งมีการขยายและยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 (งานแผนงานกองรัฐการ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน, 2548: 2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขนในขณะนั้นตั้งอยู่ร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับการสอนและการวิจัยทางการเกษตรนั้นไม่เพียงพอต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย ประกอบกับจำนวนนิสิตที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทำให้มหาวิทยาลัยไม่สามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้นอกจากนี้ ดึกที่ทำการของมหาวิทยาลัย อาคารเรียน แปลงทดลองของนิสิตและอาจารย์ กระจายปะปนกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่มีขอบเขตแบ่งแยกอย่างแน่ชัด อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงเกษตรฯ ในอนาคตย่อมจะต้องมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้น และชุมชนโดยรอบเกษตรกลาง บางเขน ได้ขยายตัวเปลี่ยนสภาพจากชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น จึงไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของสถานศึกษา ตามแผนการขยายงานที่ได้วางแผนไว้แล้ว จึงได้มีการก่อตั้งวิทยาเขตเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งในท้องที่ตำบลกำแพงแสน (เดิมคือตำบลทุ่งกระพังโหม) อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อสนองนโยบาย ของรัฐบาลด้านการพัฒนาการเกษตรของประเทศในทุก ๆ สาขา และความต้องการผลิตบัณฑิตสาขาเกษตรศาสตร์ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547: 74-79)

การเรียนการสอนที่วิทยาเขตกำแพงแสนเริ่มขึ้นเป็นปีแรกในภาคปลาย ปีการศึกษา 2522 โดยมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้บัณฑิตสองปีสุดท้ายของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรย้ายจากวิทยาเขตบางเขนไปเรียนที่วิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วย 4 คณะ คือ คณะเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547: 80) และ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 – 2525 เป็นต้นมา วิทยาเขตกำแพงแสนได้รับการอนุมัติให้รับ

นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดต่าง ๆ บริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง รวมถึงนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวเข้าศึกษา โดยมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการสอบคัดเลือกเอง และมีการจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ วิทยาเขตกำแพงแสนได้ดำเนินกิจกรรมห้องปฏิบัติการเด็กและโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สนับสนุนการเรียนของนิสิต การวิจัยของอาจารย์ และเพื่อเป็นสวัสดิการแก่นุเคราะห์ของมหาวิทยาลัยที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่วิทยาเขตกำแพงแสนอีกด้วย

วิทยาเขตกำแพงแสน เป็นศูนย์กลางการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาบุคลากรและนวัตกรรมด้านเกษตรศาสตร์สิ่งแวดล้อม และวิทยาการเพื่อชุมชนของประเทศ นอกจากนี้ยังถือเป็นวิทยาเขตและสถานีวิจัยหลักในภาคตะวันตกแห่งแรก ปรัชญาของมหาวิทยาลัย คือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นให้การศึกษา สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ ให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การมุ่งผลิตบัณฑิตที่ประกอบด้วยคุณธรรม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มุ่งสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและให้บริการทางวิชาการด้านการเกษตรและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และเป็นศูนย์วัฒนธรรมทางการเกษตรของภูมิภาค (มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2547: 2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้กำหนด พันธกิจหลักที่สำคัญไว้ 5 ประการ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2553ข)

- (1) ผลิตบัณฑิตที่มี ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม โลกทัศน์ที่เป็นสากล ภาวะผู้นำ จิตสาธารณะ ทักษะด้านการวิจัยและวิชาชีพ เป็นที่ต้องการของตลาดงาน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
- (2) สร้างงานวิจัยที่ได้มาตรฐานสากล เน้นด้านเกษตรและอุตสาหกรรม ที่แก้ไขปัญหาของประเทศ และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในเวทีโลก
- (3) บริการวิชาการเชิงรุกครบวงจร ทันต่อความต้องการ เข้าถึงบริการได้ง่าย และขยายเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนกับภาคการผลิต
- (4) อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา และส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ความเป็นไทย

(5) บริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นบูรณาการการทำงานของหน่วยงาน การพัฒนานุเคราะห์ การประชาสัมพันธ์ การแสวงหารายได้

โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (คณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง, 2553: 6)

(1) พัฒนาและผลิตบัณฑิตให้ได้มาตรฐานทางการศึกษาตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

(2) เป็นศูนย์กลางในการประสานความรู้ทางวิชาการ การวิจัย และเทคโนโลยีทางการเกษตร ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางวิชาการของชุมชนทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ยั่งยืน

(3) พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารทางวิชาการและเทคโนโลยีทางการเกษตรกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(4) เป็นศูนย์วัฒนธรรมทางการเกษตรของภูมิภาค

การวิเคราะห์อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า อุดมการณ์ในการก่อเกิดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ 1) การบำรุง ฟื้นฟู และส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะด้านกสิกรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า 2) ผลิตข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญทางด้านการเกษตรกรรม เพื่อชี้แนะและหาทางแก้ไขปัญหาและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรไทย และ 3) การจูงใจและส่งเสริมให้พลเมืองชั้นกลางและชั้นสูงในประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความสนใจในการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ดังจะเห็นว่าในช่วงเริ่มแรกมีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต การกินอยู่ซึ่งเป็น 1 ในปัจจัย 4 และการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ต่อมาเมื่อขยายพื้นที่ทำก่อตั้งในอำเภอกำแพงแสน ยังคงดำรงรักษาอุดมการณ์สำคัญของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิต และการพัฒนาวิชาการ สร้างองค์ความรู้ และผลิตเทคโนโลยีใหม่ เพื่อช่วยเหลือการเกษตรของประเทศสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีคณะในสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา และคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่มหาวิทยาลัยยังคงดำรงรักษารากฐานอันดีงามทางด้านวิชาการเกษตรกรรม เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรของประเทศไทย

จากการสำรวจทัศนคติต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย กล่าวคือ อาจารย์

เกือบทั้งหมดมีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่อแนวคิดพันธะทางสังคม ด้านนโยบาย ในประเด็น ดังนี้ 1) บทบาทของมหาวิทยาลัยในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ 2) มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น 3) การกำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม 4) การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิงรุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้ และ 5) การกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กล่าวได้ว่าจากอดีตสู่ปัจจุบันอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ไม่เคยเปลี่ยนแปลง แต่มีการปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยการขยายตัวของมหาวิทยาลัยการเพิ่มคณะวิชาที่ไม่เกี่ยวข้องกับความรู้อาเซียนทางด้านเกษตรกรรมเข้ามา เช่น วิทยาศาสตร์การกีฬา บริหารธุรกิจ ภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น ด้วยเหตุผลที่ว่าการศึกษาทางด้านการเกษตรจำเป็นต้องมีความรอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ อีกหลายสาขาเพื่อเป็นพื้นฐาน และเสริมความรู้ในการนำวิชาชีพการเกษตรไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ วิทยาเขตกำแพงแสนยังมีการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการเกษตรและในสาขาอื่น ๆ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและประชาชนทั่วไปเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกนักเรียนในพื้นที่และละแวกใกล้เคียงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี โดยการพิจารณาจะเน้นความดี การมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนประกอบผลการเรียน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาสำหรับนักเรียนในชุมชนและท้องถิ่น นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงพันธกิจของสถาบัน พบว่า พันธกิจเหล่านี้มีความสอดคล้องกับปรัชญา และอุดมการณ์การก่อตั้งของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ใน พ.ศ. 2486 นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ประเทศไทยไม่สามารถเป็นประเทศอุตสาหกรรมได้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงต้องดำรงรักษาวิถีเกษตรกรรมให้มีความยั่งยืน สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสิ่งที่มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนทำ ถือเป็น การตอบสนองพระราชดำริของผู้นำประเทศ

2. นิยามและอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมจากทัศนะของอาจารย์

คำว่า civic engagement (พันธะพลเมือง) นี้มีความซับซ้อนและหลากหลายความหมาย หลากหลายแนวคิด ทั้งนี้ นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องหลายท่านได้ใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันในการเรียกชื่อ อาทิ social capital, citizenship, democratic participation/citizenship/ practice, public work/public problem solving, political engagement, community engagement, social responsibility, social justice, civic professionalism, public agency, community building, civic or public leadership เป็นต้น (Battistoni, 2002; Jacoby and Associates, 2009A)

สำหรับในประเทศไทยเริ่มมีการกล่าวถึงแนวคิดนี้เพิ่มมากขึ้น ดังเช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใช้คำว่า CMU-University Social Engagement และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ใช้คำว่า University Community Engagement และในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการก่อตั้ง “เครือข่ายการทำงานเพื่อสังคม” (Engagement Thailand-EnT) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานวิชาการเพื่อสังคม การพัฒนาระบบบริหารจัดการ ตลอดจนเป็นจุดประสานความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยที่สนใจพันธกิจเพื่อสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และได้ให้นิยามคำว่า University Engagement ว่าเป็นการทำงานเชิงวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมในพันธกิจหลักทุกด้านของมหาวิทยาลัย (Engagement Thailand, 2557: 3) นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับแนวคิด Engagement ในประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์ เชิงลึกอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เกี่ยวกับความหมายของคำว่า “พันธะทางสังคม” สามารถจำแนกนิยามพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย (social engagement in Thai higher education) ออกเป็น 5 ประเด็น คือ

1) ภาระผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ในฐานะผู้นำที่ช่วยเหลือ ดูแล รับผิดชอบ และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ และการสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ร่วมกัน

2) การตอบสนองชุมชนและสังคม เมื่อชุมชนและสังคมประสบปัญหา มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ วางแผนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนและสังคม สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย และพัฒนาให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็งและความยั่งยืน

3) สร้างพลเมืองที่ดีของประเทศ ผลิตภัณฑ์ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อปัญหาสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ใช้ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเอง ชุมชน และสังคม

4) พันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม ความมุ่งมั่นและอุทิศตนเพื่อปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่มีต่อชุมชนและสังคม ให้ความสำคัญด้านทรัพยากร เช่น บุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถ งบประมาณ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน และนำพาชุมชนและสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

5) การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมในฐานะหุ้นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ คิดเป็นระบบ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ยินยอมและต่อสู้ด้วยตนเอง โดยมหาวิทยาลัยในฐานะของหุ้นส่วน คอยช่วยเหลือและแบ่งปันทรัพยากรให้แก่ชุมชน

อุดมการณ์การทำงานด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้กล่าวว่าอุดมการณ์ที่ทำให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมมีดังนี้ 1) มีค่านิยม ทศณคติ และความเชื่อที่ดีต่อการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม 2) รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองและมีใจรักในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม 3) ความมีศักยภาพส่วนบุคคลของอาจารย์ 4) ความมีจิตสาธารณะ 5) มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อสังคม 6) มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน 7) ใส่ใจต่อปัญหาของชุมชนและสังคมและกระตือรือร้นที่จะแสวงหาองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ 8) มีจิตวิญญาณและความศรัทธาต่อวิชาชีพครู และ 9) นักทุ่มเทและผู้เสียสละ ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดมีความสอดคล้องและสะท้อนภาพของอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจน

3. บทบาท และความคาดหวังของอาจารย์และนิสิต

3.1 บทบาทของอาจารย์ในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม นักวิชาการได้แสวงหาคำตอบว่า อาจารย์ควรมีบทบาทเช่นใดที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง (Wade and Demb, 2009) ซึ่งถ้าพิจารณาตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย พบว่า อาจารย์มีบทบาทหลัก 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่ง

สัมพันธ์เชื่อมโยงไปสู่การทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า พฤติกรรมการทำงานเพื่อสังคมสอดคล้องกับภารกิจหลักของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา 3 ประการ คือ

1) ด้านการสอน บทบาทของอาจารย์ด้านการสอนประกอบด้วย (1) ส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ได้แก่ การฝึกงานในชุมชน การฝึกงานในสถานฝึก พานิสิตเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ และการจัดกิจกรรมค่ายอาสา (2) การต่อยอดองค์ความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ถ่ายทอดสู่ผู้เรียน เนื่องจากเมื่ออาจารย์สอนไปถึงจุดหนึ่งจะต้องมีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้นั้นให้มีความทันสมัย เหมาะกับเหตุการณ์และบริบทของสังคมไทย รวมทั้งเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และนำความรู้ดังกล่าวที่ได้จากการทำวิจัยมาใช้สอนแก่นิสิตในชั้นเรียน เพื่อเปิดมุมมอง โลกทัศน์ และให้นิสิตได้เรียนรู้จากเรื่องราวที่ได้มีการปฏิบัติจริง และ (3) ปลุกฝังให้นิสิตมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม การอบรมสั่งสอนให้นิสิตมีจิตสำนึกที่ดี รู้จักการตอบแทนคุณแผ่นดิน เช่น การทำงานวิจัยที่สามารถตอบแก้ปัญหาให้กับชุมชนและสังคมได้

2) ด้านการวิจัย เรียนรู้และหาโจทย์วิจัยจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและสังคม วิจัยร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย ส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วม สร้างสรรค์งานวิจัยบนแปลงของเกษตรกร และแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนและเครือข่ายการวิจัย

3) ด้านการบริการทางวิชาการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ใหม่สู่ชุมชนและสังคม สร้างพันธมิตรทางสังคม ขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน ริเริ่มโครงการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวิทยาเขตกำแพงแสน และส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

3.2 บทบาทของผู้นำ จากการสัมภาษณ์รองอธิการบดี วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า มีการตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานในชุมชน โดยการริเริ่มโครงการที่สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกับชุมชน และการให้ความช่วยเหลือเกษตรกร เช่น โครงการ ๑ บวร โครงการมหาวิทยาลัยชาวนา และโครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรนำความรู้ความสามารถไปสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม และภารกิจหลักของรองอธิการบดีที่มีต่อชุมชน คือ การลงพื้นที่พบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการเป็นประจำ เพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการที่แท้จริง และระดมความคิดเพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือตอบโจทย์ของ

ชุมชนและสังคมร่วมกัน และ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ในวิทยาเขต เพื่อ พัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.3 บทบาทของนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม จากการสอบถามนิสิตในการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมทั้ง โดยตรงและช่วยอาจารย์ เหตุจูงใจ ปัญหาและอุปสรรค และ ลักษณะของกิจกรรม ปรากฏผลดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม นิสิตประมาณสองในสาม (66.39%) ไม่เคยช่วยอาจารย์ทำงานวิจัย และนิสิตมากกว่าหนึ่งในสาม (44.44%) เคยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคมเป็นบางครั้ง เป็นที่น่าสังเกต นิสิตมากกว่าครึ่ง ไม่เคยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม (51.67%) นิสิตมากกว่าครึ่งเล็กน้อยเคยมีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมเป็นบางครั้ง (54.17%) รองลงมานิสิต ไม่เคยมีส่วนร่วมในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม (41.11%) และนิสิตมากกว่าครึ่ง เคยเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมเป็นบางครั้ง (56.11%) และมีนิสิตมากกว่าหนึ่งในสาม (38.06%) ไม่เคยเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นิสิตผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดทำงานในชุมชนและสังคมด้วยการออกค่าย ส่งเสริมความรู้ พัฒนา ช่วยเหลือ และตอบสนองความต้องการของชุมชนที่ขาดแคลน การทำงานเป็นไปด้วยความสมัครใจ มีพื้นฐานชอบทำกิจกรรม นอกจากนี้ มีบางรายวิชาให้นิสิตเข้าไปฝึกงานในชุมชน หรือศึกษาดูงานในชุมชนและสังคม เช่น คณะศึกษาศาสตร์ และคณะเกษตร เป็นต้น บางคณะได้จัดกิจกรรมพิเศษนอกหลักสูตรส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและสังคม เพื่อปลูกฝังสำนึกรักท้องถิ่นและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น คณะสัตวแพทยศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2) เหตุผลจูงใจให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย เหตุผลที่จูงใจให้นิสิตมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย คือ ได้รับความรู้เพิ่มเติม (26.67%) ได้รับประสบการณ์ตรง (23.06%) การได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น (20.28%) ในขณะที่นิสิตมองว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยไม่ได้เป็นเหตุจูงใจในการเตรียมอาชีพในอนาคตและไม่มีรายได้เสริม จากการสัมภาษณ์ สิ่งที่จูงใจให้นิสิตเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ ความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการแบ่งปันสิ่งที่มีอยู่สู่ผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่าทางสังคม

แรงจูงใจต่อการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม ดังที่นิสิตได้สะท้อนไว้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความต้องการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงในชุมชน ความต้องการนำความรู้ที่ได้ศึกษาจากห้องเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์

(2) แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการเรียนรู้ปัญหาของชุมชน ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความต้องการเห็นผู้อื่นมีความสุข และต้องการแบ่งปันให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนหรือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า

(3) แรงจูงใจที่เกิดจากผลตอบรับที่ดีจากชุมชนและสังคม

(4) แรงจูงใจที่เกิดจากภูมิหลังส่วนตัว เช่น มีพื้นฐานความชอบทำกิจกรรมตั้งแต่สมัยเรียนระดับมัธยมศึกษา

(5) แรงจูงใจจากการมีต้นแบบที่ดี ในการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละของอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษา

3) ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการทำวิจัย ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้นิสิตไม่มีส่วนร่วมในการทำวิจัย คือ ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย (60.28%) และไม่มีเวลา (55%) นิสิตอีกไม่น้อยระบุว่า ไม่ชอบงานวิจัย ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย ผลตอบแทนน้อยเกินไป และเกษตรกรไม่รับข้อมูล และเมื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมของนิสิต พบว่า

(1) การทำงานร่วมกับคนจำนวนมาก การทำงานร่วมกับคนหมู่มาก หากไม่มีการสร้างกฎระเบียบและกำหนดการดำเนินงานให้ชัดเจน จะส่งผลให้การทำงานไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

(2) การยึดติดอยู่ในระบบความคิดแบบดั้งเดิม คนในชุมชนบางส่วนยังยึดติดในระบบความคิดแบบดั้งเดิม จึงไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่มีความเชื่อถือนอกกิจกรรมที่นิสิตจัดขึ้น

(3) การเดินทางค่อนข้างลำบาก ในพื้นที่ชนบทและห่างไกลความเจริญหรืออยู่บนภูเขา เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางและการขนส่งของเพื่อไปจัดกิจกรรมหรือแจกจ่ายแก่ผู้ขาดแคลน

(4) การติดต่อสื่อสาร ระยะทางระหว่างหมู่บ้านค่อนข้างห่างไกลกันจึงเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารหรือการรวมกลุ่มเพื่อพูดคุยเรื่องราวและปัญหาของชุมชนและการดำเนินกิจกรรม

(5) ความไว้วางใจจากคนในชุมชน บางครั้งคนในชุมชนอาจเกิดความไม่ความไว้วางใจ กลัวนิสิตไปหลอกลวงข้อมูล

(6) การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยด้านงบประมาณ มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของนิสิตค่อนข้างน้อย

4) ลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน กิจกรรมที่นิสิตใช้ในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน คือ กิจกรรมอาสา (61.11%) การจัดนิทรรศการ (46.94%) และกิจกรรมชมรม (35.83%) ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่นิสิตระบุได้แก่ การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน การจัดฝึกอบรม การฝึกงานภาคสนาม การจัดสัมมนาวิชาการ การทำโครงการวิจัยร่วมกับอาจารย์ และการเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมนิสิต นิสิตผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนบทบาทการเข้าไปทำกิจกรรมของนิสิตไว้สอดคล้องกันว่า กิจกรรมที่นิสิตผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วม คือ การจัดกิจกรรมให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมภายในมหาวิทยาลัย และจัดกิจกรรมการออกค่าย ซึ่งกิจกรรมการออกค่าย แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ค่ายสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนที่ประสบกับปัญหาและต้องการได้รับการพัฒนา 2) ค่ายถ่ายทอดองค์ความรู้และการให้บริการแก่ชุมชนและสังคม และ 3) ค่ายแบ่งปันสิ่งของแก่ชุมชนที่ขาดแคลนและอยู่ห่างไกล และลักษณะของคนที่เข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม ได้แก่ มีจิตอาสา และมีความเสียสละ

5) สิ่งที่ได้รับจากการเข้าไปทำกิจกรรมและการฝึกงานในชุมชนและสังคม แบ่งออกเป็น 4 ประการดังนี้

(1) พัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน การได้รับประสบการณ์ตรงจากการเข้าไปฝึกปฏิบัติงานในชุมชน และสังคม การได้รับความรู้ใหม่ที่นอกเหนือจากตำรา การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำความรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง

(2) ฝึกฝนความอดทน รู้จักใส่ใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น การเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพปัญหา และบริบทต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งเรียนรู้การเป็นผู้ให้ รู้จักการแบ่งปัน และการช่วยเหลือผู้อื่น

(3) พัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่ม การมีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดี ฝึกการคิดเป็นระบบ เช่น วางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

(4) พัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง

3.4 ความคาดหวังของอาจารย์ จากการสัมภาษณ์สามารถแบ่งความคาดหวังของอาจารย์ออกเป็น 2 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้ ประการแรก คือ ความคาดหวังในบทบาทของวิทยาเขต กำแพงแสน เป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคม ผลงานวิจัยหรือจัดโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม สร้างแบบอย่างที่ดีทางการเกษตรให้ชุมชนและสังคมได้เรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สำคัญในภาคกลางและภาคตะวันตก ให้บริการแก่สาธารณชนและตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน สนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อรับใช้ชุมชนและสังคมให้มากขึ้น มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และเป็นต้นแบบของสถาบันการศึกษาในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ประการที่ 2 คือ คาดหวังให้อาจารย์มีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานเพื่อสังคม รวมทั้งมีการรวมกลุ่มอาจารย์ที่สนใจทำงานเพื่อชุมชนและสังคม เป็นที่สังเกตว่าความคาดหวังของอาจารย์มีความสอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย

5. ความคาดหวังของนิสิต การเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนและสังคมนิสิตต่างได้รับประสบการณ์ พร้อมทั้งเรียนรู้อุปสรรคและปัญหาที่เกิดจากการเข้าไปทำงานดังที่นำเสนอไว้ในข้างต้น ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความคาดหวังที่จะได้รับความสนับสนุนและความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยดังนี้

(1) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตทุกคนออกไปทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และสร้างสรรค์สิ่งดีงาม รวมทั้งการแบ่งปัน ช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนที่ด้อยโอกาสและขาดแคลน

(2) ควรมีการให้รางวัลตอบแทน เพื่อเป็นกำลังใจแก่นิสิตที่เสียสละ เช่น การมอบ เกียรติบัตร มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม

(3) ควรให้การสนับสนุนงบประมาณการทำกิจกรรมเพื่อสังคมแก่นิสิตมากขึ้น

(4) ควรให้การสนับสนุนแก่โครงการหรือกิจกรรมนิสิตที่เข้าไปทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง รวมทั้งสนับสนุนให้องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ของนิสิต เช่น กิจกรรม สโมสร และชมรม เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม ร่วมกัน โดยมีมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางคอยเชื่อมประสานและส่งเสริมให้นิสิตเข้าไปทำงานแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง

4. วิถีปฏิบัติของ วิทยาเขตกำแพงแสนต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

ในส่วนวิถีปฏิบัติของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งการนำเสนอออกเป็น 9 ประเด็น คือ การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมในทัศนะของอาจารย์ ทัศนคติของอาจารย์ที่มีต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ผลงานด้านพันธะทางสังคม รูปแบบการจัดการศึกษา หลักในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม ตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม เหตุผลในการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม และความท้าทายต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม มีรายละเอียดดังนี้

4.1 พันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยวิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยประมวลข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ได้ 9 ประการ ดังนี้

(1) **ฟื้นฟูอัตลักษณ์การรับใช้ชุมชนเกษตรกรรม** วิทยาเขตกำแพงแสนอยู่เคียงข้าง ชุมชนและสังคมมาตลอด โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม มีการคิดค้น ผลิตภัณฑ์ และพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ทั้งในสถานี่ฝึกและในภาคสนาม เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหา รวมทั้ง ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง ทำงานร่วมกับเกษตรกรเพื่อศึกษาปัญหา

และนำข้อมูลกลับมาพัฒนาและปรับปรุงวิทยาการให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

(2) เชื่อมโยงพันธกิจหลักกับการทำงานในชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มหาวิทยาลัยต้องมีต่อสังคม และสะท้อนอยู่ในการปฏิบัติที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมรอบข้าง ผ่านการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการและทรัพยากรในการสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง

(3) ความรับผิดชอบต่อพันธะสัญญาที่วิทยาเขตมีต่อชุมชนและสังคม ด้วยรากเหง้าของวิทยาเขตกำแพงแสน ที่ก่อตั้งบนพื้นที่ของประชาชนในกำแพงแสน และมีพันธะสัญญาต่อประชาชนเจ้าของพื้นที่ที่จะสร้างงาน สร้างรายได้ และตอบแทนบุญคุณของเจ้าของที่ดินและชุมชนรอบมหาวิทยาลัยโดยมีนโยบายให้ผู้บริหารเข้าร่วมโครงการด้านพันธะทางสังคม เพื่อพูดคุย ให้คำปรึกษา และเรียนรู้ปัญหาของชุมชนและสังคมตามความถนัด แล้วนำปัญหาที่ได้มาระดมความคิดเห็นเพื่อหาทางช่วยเหลือและแนวทางแก้ไขให้แก่ชุมชนและสังคม

(4) มีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ (mobile unit) นำความรู้และนวัตกรรม ถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม เป็นการให้บริการเชิงรุกครบวงจร แก่หน่วยงาน ชุมชน และสังคม รวมทั้งผู้สนใจมารับบริการภายในมหาวิทยาลัย หรือการออกหน่วยลงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้ และเทคโนโลยี สู่ชุมชนและสังคม อาทิ การจัดฝึกอบรมความรู้ด้านการเกษตร และบริการรักษาสัตว์ป่วยในชุมชน

(5) ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและรับรู้ปัญหาของตนเอง ซึ่งจะทำให้มีส่วนร่วมในการทำงานกับมหาวิทยาลัยอย่างเต็มใจและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาอย่างแท้จริง และนักวิจัยควรทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น โดยสร้างคำถามให้แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด วางแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

(6) การสร้างกระบวนการคิดและผลิตนักวิจัยชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัย โดยมหาวิทยาลัยเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ในการทำวิจัย เป็นที่ปรึกษา เมื่อเกิดปัญหา และเป็นแหล่งทรัพยากร รวมทั้งดึงศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชนและสังคมออกมาใช้ประโยชน์ สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนท้องถิ่น หากมีข้อจำกัด มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ประสานงานและดูแลช่วยเหลือเพื่อให้กิจกรรมโครงการวิจัยของชุมชนประสบความสำเร็จ

(7) แหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและสังคม ผู้บริหารมีนโยบาย เปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคคล ภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวเชิงการศึกษาจากแหล่งความรู้ หน่วยงานและศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย

(8) ส่งเสริมให้นิสิตทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม ทุกคนจะจัดกิจกรรมค่ายอาสา เพื่อส่งเสริมให้นิสิตทำงานรับใช้และให้บริการแก่ชุมชนและสังคม ภายใต้องค์ความรู้ ความถนัดของบุคลากร ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม

(9) แลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาร่วมกับผู้นำชุมชน การเข้าไปพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้นำของชุมชนและสังคมอยู่เสมอ จะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกใกล้ชิด และมีทัศนคติที่ดีต่อมหาวิทยาลัย ส่วนมหาวิทยาลัยก็จะได้รับรู้ปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหาคิดตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนและสังคม

4.2 ทัศนคติของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

อาจารย์มีความเห็นว่า การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่ชุมชนและสังคม โดยต้องสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัยยังขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานและ เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น อีกทั้งการทำงานในชุมชนและสังคมของอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นแบบมีเงื่อนไข เป็นการนำข้อมูลมาตอบโจทย์งานวิจัยและสร้างผลงานเท่านั้น ไม่ได้มีการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง

4.3 ผลงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ประกอบด้วย 6 คณะ คือ คณะเกษตร กำแพงแสน คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน คณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งมีสถาบันและสำนักอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนภาระหน้าที่หลักทั้ง 4 ประการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 2 สถาบัน คือ สถาบันวิจัยและพัฒนา กำแพงแสน และสถาบันสุวรรณวาลกิจ มีหน้าที่ในการ

คันคว้าและพัฒนาปศุสัตว์ และผลิตภัณฑ์สัตว์ และ 3 สำนัก คือ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน และสำนักหอสมุดกำแพงแสน อีกทั้งมี 3 ศูนย์ คือ ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร ศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าว และศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และอีก 1 สถาบัน คือ สถาบันวิจัยประมง กำแพงแสน เป็นต้น (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2552: 3) โครงการเด่นด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนที่เป็นตัวอย่างการปฏิบัติที่ดี ที่มีคุณประโยชน์ต่อเกษตรกร ประชาชน ชุมชน และสังคม ในปัจจุบัน อาทิ

(1) โครงการผลิตข้าวโภชนาการสูงแบบอินทรีย์ครบวงจร การก่อเกิดของโครงการ เริ่มต้นจากการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการเพาะปลูกข้าวซึ่งเป็นปัญหาหลักของเกษตรกร การพัฒนาคุณภาพของผลผลิต และการส่งเสริมด้านราคา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชาวนาไทยให้มีรายได้ที่สูงขึ้น รวมทั้งการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง และปลอดภัยจากสารเคมี จึงได้มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวที่มีโภชนาการสูง คือ ข้าวสินเหล็ก ซึ่งเป็นข้าวที่มีดัชนีน้ำตาลต่ำ มีธาตุเหล็กสูง และมีความหอมนุ่ม และข้าวไรซ์เบอร์รี่ ที่เกิดจากการผสมกันระหว่างข้าวหอมนิลกับข้าวขาวหอมมะลิ 105 สามารถปลูกได้ทั้งปี มีสารต้านอนุมูลอิสระ ป้องกันโรคมะเร็งและโรคหลายชนิด และในปีพ.ศ. 2553 ได้มีการนำข้าว ทั้ง 2 สายพันธุ์ไปส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตเกษตรอินทรีย์ บ้านนาเจริญ ตำบลคอนจิก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีทดลองเพาะปลูก ภายใต้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เกษตรกรมีอยู่ โดยใช้โมเดลธุรกิจเชิงสังคม (social enterprise) ในการขับเคลื่อนโครงการ ตั้งแต่การเพาะพันธุ์ข้าวให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งมีการรับรองคุณภาพข้าวและการร่วมมือกับมูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย ในลักษณะของหุ้นส่วนทางธุรกิจที่มีบทบาทในการนำข้าวไปจัดจำหน่ายออกสู่ตลาด ผลจากโครงการดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม การปรับกระบวนการผลิตเชิงอินทรีย์และการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่อินทรีย์ ที่ประกอบด้วยระบบผู้นำและระบบการติดตามผลเพื่อควบคุมคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐาน (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร, 8 กุมภาพันธ์ 2557)

(2) คลินิกสุขภาพพืช มีหน้าที่ให้บริการตรวจวินิจฉัยโรคพืชและตรวจวิเคราะห์สาเหตุโรคพืช การให้บริการปรึกษาปัญหาโรคพืช เช่น ข้าว หน่อไม้ฝรั่ง เผือก อ้อย ถั่วงอก และเชิง เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมความรู้ เผยแพร่เอกสาร การช่วยเหลือและแก้ปัญหาโรคพืชที่เกิดขึ้นในพืชและผัก และการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาในการรักษาโรคพืช จึงกล่าวได้ว่าบทบาทหลักของคลินิกสุขภาพพืช คือ การให้บริการทางวิชาการแก่เกษตรกรที่ประสบปัญหาเกี่ยวโรคพืช และเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งการเข้ามาใช้บริการดังกล่าวทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษา รวมทั้งการเกิด

โรค การป้องกันและการวางแผนการเพาะปลูกในครั้งต่อไป นอกจากนี้ ในส่วนของการทำงานเพื่อสังคม พบว่า ทางคลินิกสุขภาพพืช โดย รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง ได้ให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรผ่านการทำวิจัยเกี่ยวกับโรคที่เกิดในพืชที่เกิดขึ้นตามสภาพปัญหาและความเดือดร้อนที่เกษตรกรประสบและเข้ามาร้องขอคำปรึกษา และความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การรักษาโรครากเน่าโคนเน่าในหน่อไม้ฝรั่ง มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว และข้าว เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวบ่อยครั้งที่เป็นทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริง เพราะไม่สามารถขอทุนในการทำวิจัยได้ทัน เนื่องจากเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข

(3) **โคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน** โคพันธุ์พื้นเมืองของประเทศไทยมีความสมบูรณ์พันธุ์แต่มีขนาดเล็กโตช้า ไม่สามารถนำมาเลี้ยงเป็นโคขุนในระบบธุรกิจได้ จึงได้มีการปรับปรุงโคพื้นเมือง โดยการนำโคพันธุ์บราห์มันมาผสมเพื่อให้ได้ลูกที่มีขนาดใหญ่และโตเร็วขึ้น เนื่องจากโคบราห์มันเป็นโคพันธุ์เอเชียจึงผสมกันได้ดีกับโคไทย ทำให้ได้ลูกผสมตัวใหญ่ขึ้น และให้ลูกดกอันเป็นข้อดีของโคพื้นเมืองไทยที่ถ่ายทอดมา โครงการนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2507 มีการนำน้ำเชื้อแช่แข็งพันธุ์ชาโรเลส์ เฮอร์ฟอร์ด แองกัส และบราห์มัน มาผสมกับแม่โคพื้นเมือง โดยศึกษาสมรรถภาพของโคพันธุ์ผสมต่าง ๆ เพื่อตัดสินใจใช้พันธุ์ที่เหมาะสมที่สุด ต่อมา พ.ศ. 2517 เริ่มโครงการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อระดับหมู่บ้าน โดยดำเนินการร่วมกับกลุ่มเกษตรกรรอบ ๆ วิทยาเขตกำแพงแสน มีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการเลี้ยงโคเนื้อให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจจากทั่วประเทศ ซึ่งเป็นแนวทางในการช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยและการส่งเสริมอุตสาหกรรมเนื้อคุณภาพสูงเพื่อการบริโภคในประเทศ

(4) **โครงการ 9 บวร** ริเริ่มโดยรองอธิการบดีวิทยาเขตกำแพงแสน

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์) ในปีพ.ศ. 2554 โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพื่อความอยู่ดีกินดีและความสงบสุขในสังคมร่วมกัน รวมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน มหาวิทยาลัยได้มีการจัดกิจกรรมเสวนาร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าอาวาสวัด และผู้บริหารโรงเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล วางแผนและดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมาย และเพื่อให้โครงการเกิดความยั่งยืนจึงให้มีการแปรเปลี่ยนโครงการ 9 บวร สู่มูลนิธิ 9 บวร ขึ้นภายในปี 2558

(5) มหาวิทยาลัยขอนแก่น เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กับกรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บริการ ด้านวิชาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำนา ผลิتمล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่เกษตรกรที่อยู่ในชุมชนและ บริเวณใกล้เคียง รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตข้าวนาต้นแบบ โดยใช้เนื้อที่กว่า 200 ไร่ บริเวณทุ่งนาไพร วิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อเป็นแหล่งผลิตข้าวนาขั้นนาของประเทศ หรือ “ครูชาวนา” ตามมาตรฐาน กรมการข้าว และเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยเฉพาะ สำหรับกลุ่มชาวนาที่เข้ามาเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็น ชาวนาที่มาจากตำบลต่าง ๆ รอบวิทยาเขต ตามโครงการ 9 บวร ซึ่งเป็นแนวคิดที่ดีช่วยเสริมและ พัฒนาทักษะและความรู้ของชาวนา ให้กว้างไกลและสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งการ ปลูกฝังทัศนคติและแนวคิดที่ดีงามให้แก่เกษตรกรยุคใหม่ ลดการใช้สารเคมีในการผลิต และ ส่งเสริมให้คนหันมาประกอบอาชีพทำนามากขึ้น แต่ทั้งนี้ระยะเวลาการเรียนรู้ที่โครงการกำหนดไว้ นั้นเพียงพอหรือไม่ และผลการดำเนินงานและการประกอบอาชีพของชาวนาที่จบการศึกษาไปมี ลักษณะเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จตามที่โครงการได้คาดหวังไว้หรือไม่ เป็นสิ่งที่น่าคิด

4.4 รูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

การจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการ ปฏิบัติงานจริง สอดคล้องกับปรัชญาปฏิรูปนิยม ที่กล่าวว่า การศึกษามุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้ ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมและปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น และหลักสูตรจะเน้นเนื้อหา สารที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคม กระบวนการประชาธิปไตย และประสบการณ์การมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม การเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม โดยเน้นที่การฝึกงานหรือการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน พัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์แก่ ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการทำงานและการคิดร่วมกับผู้อื่น รู้จักการประนีประนอมซึ่งกัน และกัน ทั้งนี้ผู้สอนมิใช่มีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ความรู้เท่านั้น แต่ต้องมีบทบาทเป็นนักพัฒนาสังคม นักบุกเบิก และนักแก้ปัญหาควบคู่ไปด้วย สำหรับสถาบันการศึกษานั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับผลิตสิ่งที่สังคมต้องการ และร่วมแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ ของสังคม (ทิสนา แคมมณี, 2545)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ที่มีประสบการณ์การทำงานเพื่อชุมชนและสังคม พบว่า มีการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในบางคณะ บางสาขาวิชา เช่น คณะศึกษาศาสตร์และพัฒน- ศาสตร์ มีการส่งนิสิตไปฝึกงานในชุมชนและในโรงเรียน เช่นเดียวกับ คณะเกษตร กำแพงแสนที่ได้

มีการส่งนิสิตออกไปฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานี่ทดลองของมหาวิทยาลัย และในบางสาขาได้มีการส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้และทำงานร่วมกับชุมชนสังคม และคณะวิศวกรรมศาสตร์ในบางรายวิชามีการปรับปรุงหลักสูตรให้นิสิตได้ใช้ความรู้ความสามารถฝึกปฏิบัติงานและเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน แต่ทั้งหมดนี้เป็นเพียงการจัดการเรียนการสอนของบางคณะวิชาในมหาวิทยาลัยเท่านั้น มิใช่ทั้งหมด ภาพรวมของทั้งมหาวิทยาลัย เมื่อเข้าไปทำการสอบถามอาจารย์ พบว่า มากกว่า 1 ใน 5 ของอาจารย์ กลุ่มตัวอย่างไม่เคยบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในจริงในชุมชนและสังคมเลย อีกทั้งไม่เคยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ขณะที่การสัมภาษณ์นิสิตบางกลุ่มมีความต้องการให้มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้นิสิตทุกสาขาวิชาได้มีโอกาสเข้าไปฝึกงานในชุมชนและสังคม และกำหนดช่วงเวลาในการฝึกงานให้มากขึ้น เพื่อให้ให้นิสิตได้มีโอกาสเรียนรู้และฝึกประสบการณ์จากการเข้าไปงานจริงในชุมชนและสังคม เปิดโลกทัศน์ ฝึกทักษะ เกิดการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากตำรา เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรได้รับการพิจารณาอย่างเร่งด่วน เพราะเป้าหมายสำคัญสูงสุดของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม สอดคล้องกับงานศึกษาของ ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ ประสงค์ ดันพิชัย (2547) เรื่อง การศึกษาเชิงวิพากษ์ สถานภาพและทิศทางของการศึกษาเกษตรในประเทศไทย พบว่า ปัญหาประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาเกษตรของไทยในทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา คือ ปัญหาเรื่องกระบวนการเรียนการสอนของบุคลากรทางการศึกษาที่ยึดติดกับตำราจนขาดการเชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริง

สำหรับรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต

กำแพงแสน พบว่ามีการจัดการศึกษาใน 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ คือ การศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล คือ มีห้องปฏิบัติการ พัฒนาการเด็กและ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนถึงการศึกษาระดับปริญญาเอก ในคณะวิชาต่าง ๆ เช่น สาขาการพัฒนารัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ สาขาการจัดการกีฬา คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา สาขาการปรับปรุงพันธุ์พืช คณะเกษตร กำแพงแสน สาขาวิจัยและพัฒนาการเกษตร (หลักสูตรนานาชาติ) คณะเกษตร กำแพงแสน เป็นต้น มีลักษณะเป็นการจัดการศึกษาในชั้นเรียน มีการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน จำนวนหน่วยกิต ชั่วโมงการเรียน และมีการวัดและประเมินผล เป็นต้น

(2) การศึกษานอกระบบ การจัดฝึกอบรมความรู้ทางการเกษตรที่คณะวิชา หรือ หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้แก่ สำนักส่งเสริมและ ฝึกอบรม กำแพงแสน ฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง จัดขึ้นให้แก่เกษตรกรและ ประชาชนทุกเพศทุกวัย

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้เปิด ให้ประชาชนและบุคคลภายนอกได้เข้ามาท่องเที่ยวและเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้และศูนย์ต่าง ๆ ภายใน มหาวิทยาลัยด้วยตนเอง เช่น คาวบอยแลนด์ แหล่งดูนก สวนพฤกษศาสตร์ และกิจกรรมการเรียนรู้ ทางเกษตร ภายใต้โครงการเที่ยวไม่ไกลไปกำแพงแสน

5. หลักในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

จากการสัมภาษณ์สรุปหลักการได้ดังนี้ 1) สำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน 2) ศึกษา ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม 3) ลำดับความสำคัญของปัญหา 4) ร่วมสะท้อนปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ 5) แนวทางแก้ไข 6) บูรณาการองค์ความรู้หลาย ๆ ศาสตร์มาใช้ในแก้ปัญหาและ พัฒนาชุมชนและสังคม 7) จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการฝึก ปฏิบัติจริง 8) ส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้ แก้ไขปัญหา หรือพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง อาจารย์เป็นผู้ เลี้ยงในการสนับสนุน และอำนวยความสะดวกแก่คนในชุมชน 9) ประเมินและติดตามผลการ ดำเนินงาน และ 10) ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการ นำข้อมูลจากการประเมินและติดตามผลมาพัฒนา และปรับปรุงแนวทางการทำงาน รวมทั้งพัฒนาวิทยาการ และเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับสภาพ ปัญหาของชุมชนและสังคมให้มากที่สุด

6. รูปแบบการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและสังคม

การเข้าไปถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ แก่ชุมชนและสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ การถ่ายทอดจากเจ้าของความรู้สู่ชุมชนและสังคมโดยตรง ถ่ายทอดความรู้ทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลาง และถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ

6.1 การถ่ายทอดจากเจ้าของความรู้สู่ชุมชนและสังคมโดยตรง การถ่ายทอดความรู้โดย เจ้าของผลงาน ทำให้ชุมชนและสังคมได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและไม่ผิดพลาด สามารถช่วยแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้ทันที ลักษณะการเข้าไปถ่ายทอดความรู้โดยตรง สามารถ

แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ 1) ลงพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี 2) สร้างฐานการเรียนรู้ 3) การให้ความช่วยเหลือในด้านการให้คำปรึกษาแบบครบวงจร และ 4) สร้างกระบวนการกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้จักการคิดวิเคราะห์

6.2 ถ่ายทอดทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลาง การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางอ้อมผ่านหน่วยงานที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม หรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางนิสิตที่เรียนจบการศึกษาแล้วออกไปทำงานเป็นครูหรือนักวิชาการ ซึ่งจะนำองค์ความรู้ที่ได้เรียนจากมหาวิทยาลัยถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ

6.3 ถ่ายทอดผ่านสื่อ การเผยแพร่ความรู้ผ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น youtube, website, facebook โดยมีเจ้าหน้าที่ตอบปัญหาและให้ความรู้แก่เกษตรกรที่มีปัญหาและข้อซักถามผ่านช่องทางต่าง ๆ

7. ตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม

การลงพื้นที่ไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องอาศัยตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์กับชุมชนและสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ชุมชนเกิดความไว้วางใจ และให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย จากการสัมภาษณ์อาจารย์เชิงลึกในประเด็นเกี่ยวกับตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 3 แหล่ง คือ หน่วยงานราชการและหน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย และชุมชน

7.1 หน่วยงานราชการในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น

การลงพื้นที่ทำงานในชุมชนที่ไม่รู้จักและคุ้นเคย ในครั้งแรก ผู้วิจัยหรืออาจารย์ต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนและสังคม มีข้อมูลและรู้ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดี จึงทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่คอยประสานงานและเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้คนในชุมชนไว้วางใจ ยินดีที่ให้ข้อมูล และให้การสนับสนุนต่อการทำงานของมหาวิทยาลัย วิธีการ คือ การพาอาจารย์เข้าไปแนะนำและสร้างความคุ้นเคยกับเกษตรกร และผู้นำชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนไว้วางใจและให้การยอมรับมากกว่าการที่นักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

7.2 มหาวิทยาลัย

บางครั้งการทำงานในชุมชนไม่จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมโยงจากหน่วยงานภายนอกเพราะภายในสถาบันมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่คอยประสานงานและเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม คือ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม นอกจากนี้ด้วยชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย อาจารย์และนักวิจัย รวมทั้งองค์ความรู้ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงให้ชุมชนและสังคมเข้ามาหามหาวิทยาลัย ดังนี้

- (1) สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน
- (2) องค์ความรู้และความสำเร็จเชิงปฏิบัติ เป็นตัวกลางที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม เช่น การสร้างศูนย์ปฏิบัติงานเพื่อแสดงต้นแบบหรือตัวอย่างให้ชุมชนและสังคมสามารถเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำงานจริงและได้สัมผัสกับผลสัมฤทธิ์หรือผลผลิตที่เกิดจากองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัย
- (3) อาจารย์หรือนักวิจัยที่เข้าไปทำงานในชุมชน ที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอาจารย์และนักวิจัยที่ลงพื้นที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอย่างสม่ำเสมอ มีความคุ้นเคย และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสังคม จะมีความใกล้ชิดและสามารถเข้าถึงปัญหาของชุมชนและสังคมได้มากกว่าผู้อื่น รวมทั้งอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถและมีชื่อเสียงในเชิงประจักษ์ และมีความเชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาของชุมชนและสังคม
- (4) ชื่อเสียงของสถาบัน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ผลิตเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการเกษตรถ่ายทอดสู่ชุมชนและสังคม เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งผลงานส่วนใหญ่สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ สามารถช่วยแก้ปัญหา และสร้างรายได้เพิ่ม มีประโยชน์ต่อเกษตรกรมาก ทำให้ชุมชนและสังคมมีความเชื่อมั่นในชื่อเสียงของวิทยาเขต ดังนั้น เมื่ออาจารย์หรือนักวิจัยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เข้าไปถ่ายทอด ชุมชนจึงพร้อมจะเรียนรู้และปฏิบัติตาม

7.3 ชุมชน

การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีคนกลางที่คอยเชื่อมโยงระหว่าง นักวิชาการกับคนในชุมชน และบุคคลที่ชาวบ้านในการยอมรับนับถือ คือ ผู้นำของชุมชนหากใน ชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน จะสามารถชักจูงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วน ร่วมในโครงการได้ง่าย และตัวกลางในการเชื่อมโยงอาจารย์กับชุมชนและสังคมอีกประการ ได้แก่ เครือข่ายชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่เคยได้รับการบริการและความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย มัก มองเห็นประโยชน์ขององค์ความรู้และนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยจึงแนะนำหรือติดต่อให้อาจารย์ เข้าไปช่วยเหลือแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบกับปัญหาในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

8. เหตุผลในการเข้าไปทำงานในชุมชน

การทำงานในชุมชนเป็นงานที่ค่อนข้างยาก ลำบาก ต้องอาศัยความทุ่มเท ความเพียร พยายาม และการเสียสละทั้งทรัพยากรเวลา งบประมาณ และองค์ความรู้ ขณะที่ภาระตามบทบาท หน้าที่ของอาจารย์มีหลายประการ อีกทั้งต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในระหว่าง การดำเนินงาน แต่อาจารย์ก็ไม่ละทิ้งความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม ยังคงทำงานในชุมชนอย่าง สม่ำเสมอ จึงเกิดคำถามว่า อะไรคือสิ่งจูงใจให้อาจารย์ทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ผลจากการ สัมภาษณ์ พบว่า เหตุผลในการทำงานในชุมชนและสังคม มีดังนี้

(1) ภาระหน้าที่ และสำนึกในคุณค่าของความเป็นอาจารย์ สิ่งที่จูงใจให้อาจารย์เข้าไป ทำงานในชุมชนอันดับแรก คือ ภาระหน้าที่ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ที่กำหนดให้อาจารย์ต้อง ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และต้องเป็นความรู้ที่เป็นจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่ง ความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนและสังคม รวมทั้งปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในฐานะของข้าราชการ ที่ต้องทำงานเพื่อรับใช้ประชาชนและตอบแทนคุณของแผ่นดิน และการมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อ หน้าที่และการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม โดยการเข้าไปทำงานเพื่อช่วยเหลือ แก่ปัญหา ให้คำปรึกษา และพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

(2) ภูมิหลังส่วนตัว ภูมิหลังของอาจารย์และความผูกพันในพื้นที่ชนบท ที่ได้เห็นความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม จึงเกิดแรงบันดาลใจและความต้องการให้สังคมพัฒนาไป ในทิศทางที่ดีขึ้น

(3) ตอบแทนบุญคุณแผ่นดินและต้องการใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญและศักยภาพที่มีอยู่ช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่าในสังคม

(4) ความต้องการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม สิ่งจูงใจให้อาจารย์เข้าไปทำงานในชุมชนประการต่อมา คือ ต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ นวัตกรรม และเทคโนโลยีให้ประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งการเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติงานด้วยตนเอง มีกระบวนการคิดเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

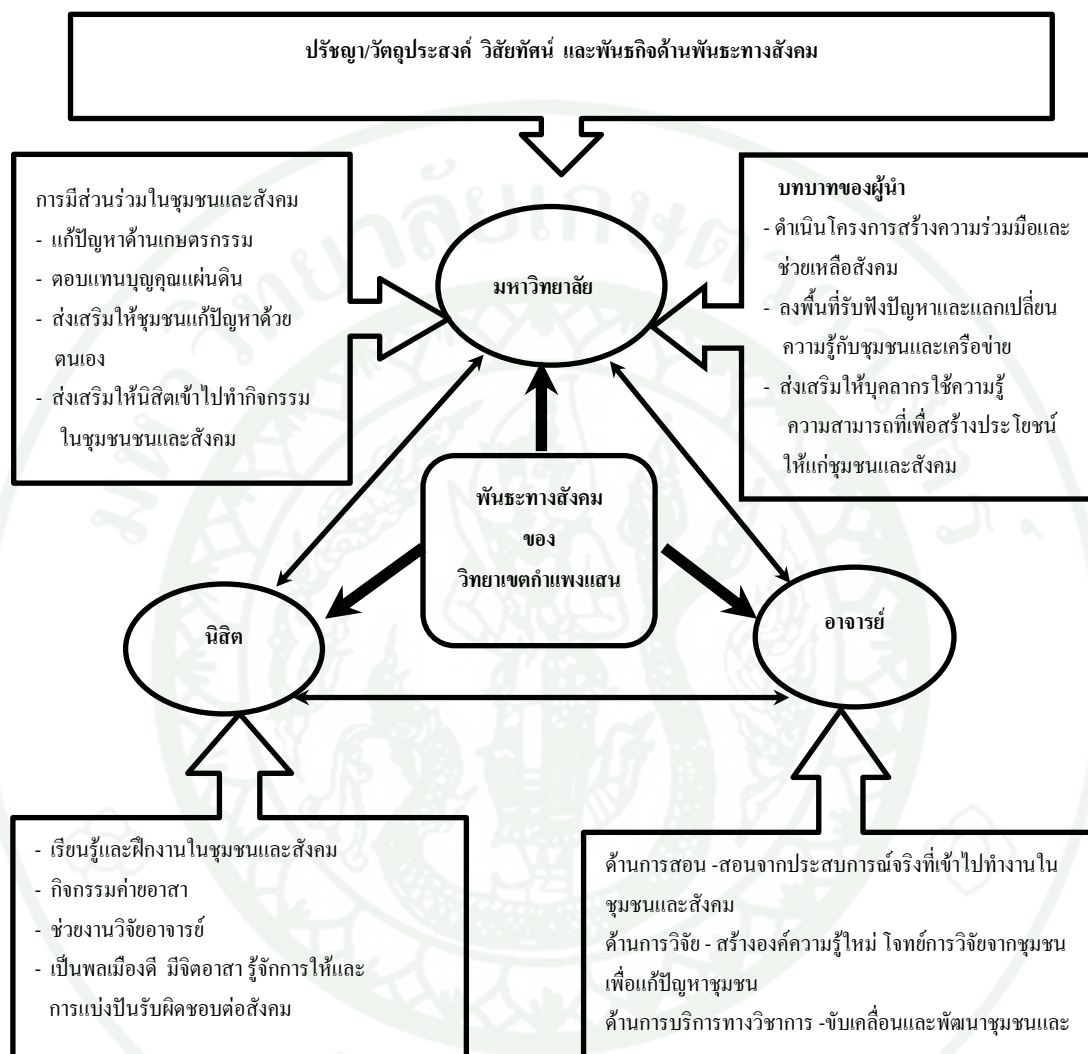
(5) แรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสังคม เกิดจากการได้เห็นการทำงานของบุคคลต้นแบบทำหน้าที่ในการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น และมองว่าประเทศชาติควรได้รับการดูแลจากผู้ที่มีโอกาสมากกว่าในสังคม

(6) ต้องการนำความรู้และประสบการณ์มาใช้สอนนิสิตในชั้นเรียน ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของจริงที่สามารถเข้าไปเรียนรู้ ปฏิบัติ และพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นได้ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการเข้าไปทำงานในชุมชนของอาจารย์ คือ การเข้าไปเรียนรู้ และ ฝึกฝนประสบการณ์ รวมทั้งเป็นการพัฒนาทักษะ วิธีการ แนวคิด ที่ได้เรียนรู้มาจากตำราสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชุมชนและสังคม เพื่อนำมาใช้ในการสอนในชั้นเรียน เพราะการสอนในชั้นเรียนใช้ความรู้จากตำราอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เนื่องจากชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทุก ๆ วัน และสิ่งที่มีอยู่ในตำราอาจไม่ได้มีอยู่ในบริบทจริงของสังคมไทย ดังนั้นอาจารย์จึงต้องเข้าไปแสวงหาความรู้ความจริงในชุมชนและสังคม และเป็นความรู้ที่สามารถปฏิบัติได้มาสอนและถ่ายทอดให้แก่ นิสิต

9. ความท้าทายที่เกิดจากการทำงานในชุมชนและสังคม

ชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้อาจารย์ที่เข้าไปพัฒนาและแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม ต้องเผชิญกับความท้าทายและคำถามใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความกล้าในการเผชิญหน้า ทำความรู้จัก และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน การพัฒนาและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน การทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานในชุมชน การเปลี่ยนวิธีคิดของคนในชุมชน และ ประสบการณ์และองค์ความรู้ของผู้วิจัย

ภาพสะท้อนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต
กำแพงแสน สามารถสรุปเป็นผังโน้ตส์ ดังภาพที่ 26

ภาพที่ 27 การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสน

บทวิพากษ์

ข้อวิพากษ์ที่ได้จากการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนในอนาคต และประเด็นท้าทายด้านพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย

ประเด็นท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนในอนาคต

การศึกษาพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย โดยถอดบทเรียนจากการมุ่งตอบคำถามว่า พันธะของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนที่มีต่อชุมชนและสังคม ที่ผ่านมา และ ณ วันนี้เป็นอย่างไร มีความเหมาะสมกับประเทศไทยหรือไม่อย่างไร

จุดแข็งของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ การมีอุดมการณ์การทำงานเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร การมีรากฐานองค์ความรู้ทางเกษตรกรรมที่เข้มข้น มีวิทยาการอันทันสมัย และประกอบไปด้วยบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถขั้นแนวหน้าของประเทศหลายท่าน ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม และพร้อมที่จะอุทิศตนทำงานเพื่อช่วยเหลือภาคประชาชนและเกษตรกร จากสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม พบว่า การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนยังคงมีจุดอ่อนบางประการ ซึ่งเปรียบเสมือนความท้าทายที่มีต่อมหาวิทยาลัย ดังนี้

1. ความต่อเนื่องและความยั่งยืนต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยด้านพันธะทางสังคม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนมีการทำงานด้านพันธะทางสังคมมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เมื่อแรกเริ่มการก่อตั้งวิทยาเขต ในปี พ.ศ. 2510 ที่ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ต่อมา พ.ศ. 2511 ได้มีการจัดตั้งสถานีฝึกนิสิตและสถานีวิจัยกำแพงแสน ไปพร้อม ๆ กับการก่อตั้งวิทยาเขต ภายใต้การดำเนินงานของภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร และมีการริเริ่มโครงการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อเป็นครั้งแรก ภายหลังได้ชื่อว่า “โคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน” ซึ่งเป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ให้แก่

ชาวบ้านและเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ซึ่งโครงการดังที่กล่าวมา ได้มีการดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในระหว่างเส้นทางการเติบโตของวิทยาเขต กำแพงแสนได้มีโครงการเพื่อชุมชนและสังคม เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น โครงการ 9 บวร โครงการ เทียวไม่ไกลไปกำแพงแสน และมหาวิทยาลัยชานา มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม การส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรกรรม ให้แก่เกษตรกร ซึ่งถือเป็นโครงการที่ดีที่จะสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวนาให้มีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น และแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคม

ประเด็นที่เป็นข้อกังวลของอาจารย์ ซึ่งเป็นมุมมองจากคนภายใน คือ เมื่อมีการเปลี่ยน ผ่าน วาระการดำรงตำแหน่งผู้บริหารของสถาบัน โครงการด้านพันธะทางสังคมที่มหาวิทยาลัยกำลัง ดำเนินงานอยู่ในปัจจุบันจะได้รับการสานต่อให้เกิดความยั่งยืนและความต่อเนื่องเพียงใด และ สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่เกษตรกรและประชาชนได้เพียงใด และจะทำเช่นไรให้ โครงการหรือกิจกรรมที่มีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบันได้รับการสานต่อและไม่เกิดความสูญเปล่า ซึ่งจะมีผลต่อความศรัทธาของชุมชนและสังคมที่มีต่อมหาวิทยาลัย และเกิดมุมมองต่อภาพลักษณ์ ของมหาวิทยาลัยในเชิงลบ ส่งผลต่อผู้ที่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมรุ่นต่อไป ดังที่ Ramaley (2005: 19) กล่าวไว้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนของมหาวิทยาลัยควรมีลักษณะที่ต่อเนื่อง และ ตระหนักถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหลังจากเข้าไปมีส่วนร่วมและเรียนรู้กับชุมชนอย่างรอบคอบและ ระมัดระวัง

2. การแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมแบบองค์รวม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเปิดเวทีสะท้อนผลการวิจัย อาจารย์ได้สะท้อนเป็นเสียง เดียวกันว่า การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในปัจจุบันมีลักษณะการทำงานแบบแยกส่วน ต่างคนต่างเข้าไปทำงานในชุมชนและแก้ไขปัญหาให้แก่ ชุมชนตามความถนัดและความเชี่ยวชาญส่วนบุคคล การรวมกลุ่มประสานความร่วมมือกันทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมเกิดขึ้นได้ยากและค่อนข้างน้อย อันเนื่องมาจากขาดการประสาน เชื่อมโยงจากหน่วยงานกลาง ซึ่งก็คือ มหาวิทยาลัย ที่ไม่มีการกำหนดนโยบายในส่งเสริมให้อาจารย์ เข้าไปทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกัน และการทำงานร่วมกันระหว่าง อาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นได้ยาก จึงขาดการบูรณาการองค์ความรู้ด้านพันธะทางสังคม ระหว่างหน่วยงาน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความท้าทายที่สำคัญที่มหาวิทยาลัยต้องจัดการแก้ไข เพื่อให้ การพัฒนาชุมชนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้

อย่างแท้จริง ขณะที่มหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมมีความเข้มแข็ง ชัดเจน และประสบความสำเร็จ อันเนื่องมาจากการกำหนดแนวคิดด้านพันธะทางสังคมไว้ในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ Bernardo, Butcher and Howard (2011) ได้ศึกษาเรื่อง An international comparison of community engagement in higher education พบว่า ความสำเร็จของโครงการด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยออสเตรเลียเกิดจากการกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมไว้อย่างชัดเจนในพันธกิจของมหาวิทยาลัย รวมทั้งมีการวางแผนกลยุทธ์มุ่งไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมมากกว่าการให้ความสำคัญเพียงแค่ปริมาณของความสัมพันธ์ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยออสเตรเลียมีการกำหนดพันธกิจด้านพันธะทางสังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระบายนานาชาติ

3. การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานด้านพันธะทางสังคมแก่บุคลากรของมหาวิทยาลัย

จากการสำรวจทัศนคติของอาจารย์ ต่อแนวคิดด้านพันธะทางสังคม พบว่า อาจารย์มากกว่า 1 ใน 5 มีทัศนคติกำลังอยู่ในระดับปานกลางถึงไม่ดีที่สุดใน 7 ประเด็นดังนี้ 1) การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ 2) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม 3) การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม 4) งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการวิจัย 5) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม 6) การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน มีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงที่สุด และ 7) ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ เหล่านี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจบทบาทด้านพันธะทางสังคมของอาจารย์ พบว่า อาจารย์มากกว่าหนึ่งในสี่เล็กน้อย ไม่เคยส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้ผ่านการให้บริการทางวิชาการ และปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและสังคมเลย ไม่เคยทำวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมเลย และไม่มีการสอน ด้านพันธะทางสังคมเลย ตรงข้ามกับข้อมูลที่ได้จากอาจารย์ที่มีทัศนคติที่ดีและมีบทบาทด้านพันธะทางสังคมได้มีความพยายามส่งเสริมให้นิสิต

เข้าไปเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกงาน การกำหนดในรายวิชา การเข้าไปทำงานร่วมกับอาจารย์ ความท้าทายของมหาวิทยาลัย คือ จะทำอะไรให้อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีทัศนคติที่ดีและมองเห็นความสำคัญของการเข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคม รวมทั้งส่งเสริมให้นิสิตทุกสาขาวิชาเข้าไปเรียนรู้ในชุมชนและสังคม

4. ขาดการเชื่อมต่อระหว่างอาจารย์รุ่นเก่ากับอาจารย์รุ่นใหม่

ข้อกังวลใจของอาจารย์ที่ทำงานในชุมชนและสังคม คือ การขาดความเชื่อมโยงระหว่างอาจารย์รุ่นใหมกับอาจารย์รุ่นเก่า โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยที่จบใหม่ส่วนใหญ่มีอัตตาและความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเองสูง ไม่รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมองว่าเป็นความคิดที่ไม่ทันสมัย จึงขาดการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับอาจารย์อาวุโส การร่วมงานเป็นไปลักษณะของการทำงานตามหน้าที่ ไม่มีความรู้สึกเคารพ ผูกพัน และมีความต้องการเรียนรู้จากอาจารย์อาวุโส จึงทำให้ไม่ได้รับการถ่ายทอดคุณธรรมในการทำงานด้านพันธะทางสังคม รวมทั้งขาดความสามารถในการทำงานร่วมกับอาจารย์ในสาขา หรือคณะอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่มีความท้าทายต่อมหาวิทยาลัยที่จะวางแนวทางอย่างไรให้มีการสืบสานคุณธรรมการทำงานด้านพันธะทางสังคมในอาจารย์อาวุโสสู่อาจารย์รุ่นใหม่และการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์

5. ปัญหาและอุปสรรคจากตัวอาจารย์

ด้วยความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีภาระงานจำนวนมาก ทั้งด้านการสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการ อีกทั้งด้านเอกสารทางราชการและรายงานการประเมินผลต่าง ๆ นอกจากนี้ ความรู้ความสามารถ ความถนัด และความเชี่ยวชาญของอาจารย์แต่ละท่านมีความแตกต่างกัน อาจารย์บางคนมีความเชี่ยวชาญในการทำงานในชุมชนและสังคม หรือองค์ความรู้ของอาจารย์ในบางสาขาวิชาไม่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม รวมทั้งปัญหาด้าน จริยธรรมในการทำงานวิจัย ปัญหาด้านเวลา มีทัศนคติด้านการเป็นผู้รับสูงกว่าการเป็นผู้ให้ และไม่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม และความท้าทายต่อมหาวิทยาลัย คือ จะทำอะไรให้อาจารย์มหาวิทยาลัยมีอุดมคติในการเข้าไปทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคม และสามารถทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนและสังคม

6. มหาวิทยาลัยไม่ได้แสดงเป้าหมายการทำงานด้านพันธะทางสังคมที่ชัดเจน

อาจารย์มหาวิทยาลัยมีความกังวลใจต่อการสร้างแผนแม่บท หรือการกำหนดนโยบาย และพันธกิจด้านพันธะทางสังคม เพื่อเป็นแนวทางให้การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมมีความชัดเจนขึ้น แต่การปฏิบัติงานด้านพันธะทางสังคม ของวิทยาเขตกำแพงแสนขาดการเชื่อมโยงระหว่างคณะ ภาควิชา และบุคลากร ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมได้ ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม อีกทั้งการขออนุมัติขั้นตอนที่ยุ่งยาก และใช้ระยะเวลามาก รวมทั้งไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมทั้งภายในและภายนอก ความท้าทายของมหาวิทยาลัยคือ จะทำอย่างไรให้บทบาทด้านพันธะทางสังคมมีความชัดเจนและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมได้

7. การสร้างการยอมรับในชุมชน

การทำให้ชุมชนยอมรับนับถือ ไว้วางใจ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัย ต้องเริ่มจากการลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ สร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ การถ่ายทอดความรู้สู่มือผู้รับโดยตรงโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและสังคม สร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ในการเข้าไปทำงานของมหาวิทยาลัย ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ช่วยแก้ปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคม เข้าใจในธรรมชาติและปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง หมั่นเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสังคม อาจารย์คือเพื่อนแท้ของชุมชนและสังคม ทำตัวให้กลมกลืนกับคนในชุมชนและสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกันเองกับคนในชุมชนและสังคม การทำงานมีมาตรฐานและมีความคงเส้นคงวา สร้างความประทับใจแรกพบ และสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Clayton (2008) กล่าวว่า การดำเนินงานด้านพันธกิจต่อประชาคม (civic engagement) ต้องอยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างทรัพยากร พัฒนาทักษะ ความเชี่ยวชาญ และองค์ความรู้ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น ความท้าทายของมหาวิทยาลัย คือ จะทำอย่างไรให้ชุมชนและสังคมเกิดความไว้วางใจยอมรับ และร่วมมือดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย และดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องภายหลังผู้วิจัยกลับออกมาแล้ว

นอกจากนี้ ด้วยนโยบายของมหาวิทยาลัย ที่ให้ความสำคัญและส่งเสริมการวิจัยขั้นสูง และพัฒนาวิชาการ รวมทั้งสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยจึงมีการดำเนินงานวิจัยและบริการทางวิชาการ ตลอดจนการผลิตเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยแก้ไขปัญหให้แก่เกษตรกร ซึ่งมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดน รวมทั้งการปรับตัวเพื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ก่อให้เกิดประเด็นความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ในภาคเกษตรกรรม ดังนี้

1. พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรที่ตกต่ำ แต่มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง ขณะที่มียารายได้จากการขายสินค้าในราคาต่ำ เกษตรกรจึงประสบกับปัญหาภาวะหนี้สิน มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี มหาวิทยาลัยในฐานะของสถาบันทางวิชาการทางด้านการเกษตรต้องแสวงหาแนวทางในการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีพ และปราศจากหนี้สิน รวมทั้งมีความรู้ความสามารถในการผลิตพืชพันธุ์ที่มีคุณภาพ และมีราคาซื้อขายที่ดีขึ้น
2. ส่งเสริมยุวเกษตรกร เยาวชนคนรุ่นใหม่ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพพื้นฐานดั้งเดิมของครอบครัวไปสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือการทำงานในเมืองหลวง เนื่องจากต้องการรายได้ที่รวดเร็ว มั่นคง มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาและความอดทนในการสร้างผลผลิต จึงเป็นความท้าทายของมหาวิทยาลัยที่จะเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม ปลูกฝัง และส่งเสริมความรู้ รวมทั้งการพัฒนาทักษะให้กับเยาวชนลูกหลานเกษตรกร
3. เปลี่ยนกระบวนกรคิดของเกษตรกร เป็นเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ที่ประเทศไทยรับเอาแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมไปสู่การทำเกษตรเคมีที่ต้องพึ่งพาสารเคมีในการเพาะปลูก ซึ่งเกิดผลกระทบโดยตรงต่อผู้บริโภคและสภาพแวดล้อม ดังเช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน สุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ปริมาณการผลิต การแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ และภาวะโลกร้อน ความท้าทายของมหาวิทยาลัย คือ การเข้าไปปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และกระบวนการผลิตของเกษตรกรไทย ในประเด็นต่อไปนี้

3.1 การใช้แนวทางการผลิตแบบดั้งเดิม หรือการเกษตรทางเลือก เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ และเกษตร เป็นต้น เพื่อลดปัญหาสารพิษตกค้าง ลดปัญหาการนำเข้าสารเคมี และลดปัญหาโลกร้อน และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

3.2 การสร้างพลังอำนาจให้แก่เกษตรกร ผ่านการจัดตั้งกระบวนการสหกรณ์ และกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถต่อรองราคากับผู้ซื้อได้

3.3 การเป็นแหล่งวิชาการ รวบรวมองค์ความรู้ทางการเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกษตรกรได้ฟังและช่วยแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร

ประเด็นท้าทายด้านพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย

1. อุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยไม่คมชัด

การวิเคราะห์คำที่ปรากฏในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 7 แห่ง พบว่า ทุกมหาวิทยาลัยมีการกำหนดบทบาทของตนในการเชื่อมโยงกับสังคมและให้ความสำคัญต่อประชาชน พลเมือง และการพัฒนาประเทศ และคำที่สถาบันอุดมศึกษาทั้ง 7 แห่ง นิยมใช้สูงสุด คือคำว่า *ชั้นนำสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเป็นหุ้นส่วน* ในขณะที่ Michigan State University, Iowa State University และ University of the Philippines at Los Banos มีการสอดแทรกแนวคิดพันธะทางสังคมที่มุ่งเน้นการทำงานเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม การสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และการแบ่งปันทรัพยากร การศึกษาให้ความสำคัญต่อผู้เรียน และการผลิตพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเป็นประชาธิปไตย โดยระบุไว้ในปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน ขณะที่ Kyoto University มีการระบุว่า social engagement ไว้ในพันธกิจของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการแสดงถึงการทำงานเพื่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม (engaged university) ของ Ramaley (2005: 19) ที่ระบุว่า ลักษณะของมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ต้องมีการระบุวิสัยทัศน์ ภารกิจและยุทธศาสตร์การทำงานเพื่อสังคมไว้อย่างชัดเจน รวมถึงการกำหนดหลักสูตร และวางแนวทางให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้และทำงานร่วมกับสังคม

ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีการระบุไว้เช่นกัน แม้จะไม่มีภาระบ
 รายละเอียดไว้มากเท่ากับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ แต่คำสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยระบุไว้สอดคล้องกับแนวคิดพันธะทางสังคม คือ ประชาชน ประเทศชาติ การสร้างประโยชน์
 ความรับผิดชอบต่อสังคม และการเป็นผู้ชี้นำทางสังคม แสดงให้เห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยให้
 ความสำคัญและใส่ใจต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น ประเทศ อาทิ มหาวิทยาลัยมหิดล มุ่งเน้นการสร้าง
 ประโยชน์เพื่อประชาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดงถึงความ
 เป็นผู้ชี้นำทางสังคม ไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนา
 ความรู้ความสามารถให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ ในถ้อยแถลง ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของ
 สถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 แห่ง ยังบ่งบอกถึงพันธะทางสังคมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละ
 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มีอัตลักษณ์และให้ความสำคัญต่อมนุษยชาติ การพัฒนาและ
 การส่งเสริมสุขภาวะที่ดีให้แก่มนุษยชาติ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ มีอัตลักษณ์ในการเป็น
 มหาวิทยาลัยของประชาชนทุกชนชั้น ส่งเสริมประชาธิปไตย และการผลิตพลเมืองที่มีความรู้
 ความสามารถและเป็นผู้นำของประเทศ ส่วนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีอัตลักษณ์ในการเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเกษตรกรรม และการสะสมภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่ปรากฏใกล้เคียงกันใน
 ปณิธานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และปรัชญาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ การมุ่งเน้น
 และให้ความสำคัญกับประเด็นคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีฐานคิดมาจากพุทธศาสนา ที่เป็นศาสนา
 หลักของประเทศไทย ซึ่งหล่อหลอมจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมานาน
 นอกจากนี้ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นผู้นำสังคมไทย

ปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีการระบุถึงการทำงาน
 เพื่อสังคมในมุมมองที่กว้าง มุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการเป็นผู้ชี้นำทางสังคมและการรับผิดชอบต่อ
 สังคมเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม และการแบ่งปัน
 ทรัพยากรในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน จึงทำให้มหาวิทยาลัยไทยมีภาพลักษณ์และการ
 ดำเนินงานที่ห่างไกลจากชุมชนและสังคม ถึงแม้ในหลายสถาบันมีการเข้าทำงานร่วมกับชุมชนและ
 สังคม แต่ก็ยังเป็นเพียงเฉพาะภาคส่วนของหน่วยงานที่ดำเนินการด้วยตนเอง มิใช่เกิดจากนโยบายหรือ
 พันธกิจของสถาบันเป็นตัวกำหนด การทำงานเชิงขาดการบูรณาการและไม่สามารถแก้ไขปัญหาแบบ
 องค์กรร่วมได้ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศตะวันตก มีอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับสังคม ชุมชน
 ท้องถิ่นที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่าของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากการ
 เติบโตของมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมีการทำงานร่วมกับสังคมมายาวนาน จึงมีความเข้มแข็ง
 ทางวิชาการและมีงานวิจัยที่หลากหลาย ช่วยให้สังคมมีความเจริญ เกิดการสร้างรายได้ เป็นการช่วย
 ยกระดับทางสังคม และความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ส่วนสถาบันอุดมศึกษาของไทยมีลักษณะเป็นการ

รับเอาอุดมการณ์ รูปแบบและแนวคิดการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรป มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของไทย ทำให้อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับสังคม ชุมชนท้องถิ่นขาดความชัดเจน เพราะมหาวิทยาลัยไทยไม่ได้เติบโตมากับชุมชนท้องถิ่น จึงไม่เข้าใจและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง แต่จะเห็นว่า ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ฉบับที่ 7 เป็นต้นมา ที่ระบุให้มหาวิทยาลัยของไทยได้เริ่มตระหนักถึงชุมชน สังคม และท้องถิ่นมากขึ้น สอดคล้องกับ จรัส สุวรรณเวลา (2545: 4-19) ที่ได้กล่าวถึง สถาบันอุดมศึกษาไทยเผชิญหน้ากับวิกฤตความตรงเป้าหมาย คือ อุดมศึกษาเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อาศัยหลักการ ปรัชญา กระบวนการ วิธีการ และหลักสูตรที่เลียนแบบมาจากต่างประเทศ โดยไม่ได้ตระหนักถึงเป้าหมายที่แท้จริงของวิธีการหรือระบบที่นำมาใช้ นอกจากนี้ อุดมศึกษาไทยมีเป้าหมายไม่ตรงกับปัญหาของสังคม ไม่สร้างความรู้ความสามารถตามความจำเป็นของสังคม หลักสูตรต่าง ๆ เน้นเนื้อหาสาระที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนไม่มีเวลาได้คิด มุ่งแต่การท่องจำ เรียนเพื่อให้สอบผ่าน

2. งานวิจัยไม่สามารถตอบโจทย์และแก้ปัญหาสังคมได้

บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การสร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและสังคม แต่งานวิจัยของมหาวิทยาลัยที่ผ่านมาจำนวนมากและหลากหลาย แต่งานวิจัยในลักษณะที่ช่วยแก้ปัญหาของสังคมมีจำนวนน้อย งานวิจัยหลายเรื่องได้รับจากสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ แต่ไม่ได้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง และขาดการทำงานวิจัยด้านชุมชน สังคม และท้องถิ่น ซึ่งเป็นความท้าทายประการสำคัญที่มหาวิทยาลัยต้องมีการกระตุ้นให้อาจารย์และบุคลากรของสถาบันสนใจทำงานวิจัยที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของ Aronson and Webster (2007) เรื่อง A Model for Creating Engaged Land-Grant Universities: Penn State's Engagement Ladder Model พบว่า นักวิชาการไม่สนใจแสวงหาความรู้ความจริง การวิจัยทางวิชาการที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นก็ไม่ถูกจำกัดเฉพาะความต้องการของชุมชน วิทยาลัย ภาควิชา และคณะต่างแยกตัวออกจากกันและแข่งขันกันเอง อีกทั้งเกิดการแยกตัวระหว่างการวิจัยพื้นฐานและวิจัยประยุกต์ ในความจริงแล้วการแบ่งแยกที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแบ่งแยกระหว่างการบริการเชิงรุก (outreach) และการฝึกอบรม (extension) ในสถาบัน Land Grant

3. ความขัดแย้งระหว่างบทบาทการพึ่งตนเองกับการเป็นองค์กรเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยไม่แสวงหาผลกำไร

ความขาดแคลนในทุกด้าน เช่น กำลังคน อาคาร สถานที่ ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือ อุปกรณ์ ห้องสมุด รวมทั้งงบประมาณในการดำเนินการ ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดการขยายตัวเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ กล่าวคือ อาจารย์มีภาระงานสอนมากขึ้นแต่มีประสิทธิผลน้อย ไม่มีพัฒนาองค์ความรู้จากการวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน (จิรัส สุวรรณเวลา, 2539: 16) กลายเป็นอุดมศึกษาเชิงพาณิชย์ การสอนด้อยคุณภาพ อาจารย์สอนไม่ตรงสาขา ไม่มีประสบการณ์ ผู้เรียนมาเรียนเพียงเพื่อให้ได้ใบปริญญา (หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาคนอกเวลารุ่นที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 32) เมื่อมหาวิทยาลัยก้าวเข้าสู่ภาวะพึ่งพาตนเอง มีการเก็บค่าเล่าเรียนที่สูงขึ้น ภาระค่าใช้จ่ายตกอยู่ที่ผู้ปกครองและนิสิต การให้บริการทางวิชาการเปลี่ยนรูปแบบจากการให้เปล่า ลักษณะของสินค้าสาธารณะกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่ม มีการเปิดโครงการภาคพิเศษเพื่อหาเงินทุนมาสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กร ทำให้การเรียนการสอนด้อยประสิทธิภาพ สอนเฉพาะแค่งานตำรา อาจารย์ไม่มีเวลาไปแสวงหาความรู้ความจริงในชุมชนและสังคม รวมทั้งการทำงานวิจัยกลายเป็นการวิจัยเชิงพาณิชย์ อาจารย์หรือนักวิจัยต้องออกแสวงหาทุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งส่วนมากจะเป็นองค์กรภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม การแลกเปลี่ยนในลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทน ทำให้ประชาชนเกิดมุมมองต่อมหาวิทยาลัยไม่ต่างจากห้างสรรพสินค้าที่เข้ามาเพื่อซื้อหาความรู้ ขยายใบประกาศ ไม่ใช่สถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เกิดสภาวะความอ่อนแอทางวิชาการ นิสิตนักศึกษาขาดประสิทธิภาพเนื่องจากไม่ได้เรียนรู้จากสภาวะความเป็นจริงที่เกิดจากการเข้าแสวงหาความรู้ความจริงในชุมชนและสังคมของอาจารย์

4. ความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย การตีพิมพ์ผลงานวิชาการกับสร้างประโยชน์เชิงประจักษ์แก่ชุมชน

ตัวชี้วัดสำคัญประการหนึ่งของการจัดอันดับมหาวิทยาลัย คือ จำนวนของการตีพิมพ์บทความในวารสารระดับนานาชาติ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาจารย์มุ่งเน้นแต่การทำงานวิจัยเพื่อให้ได้บทความมาตีพิมพ์เพื่อขอผลงานหรือตำแหน่งทางวิชาการ โดยละเลยเป้าหมายสำคัญของการทำวิจัย คือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งเป้าหมายในการสร้างองค์ความรู้มาใช้ในการสอนในชั้นเรียน สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของจรูญ หนูทอง (2550: 54-55) ว่างานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษานั้นไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้จริง

บทสะท้อนจากประสบการณ์

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม ในระดับข้อมูล ต่างแหล่ง ต่างวิธี วิธีการที่ใช้ในการวิจัย เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เสริมด้วยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีลักษณะเป็นกรณีศึกษา เพื่อเน้นความลุ่มลึก (In-Depth) และเสริมความเที่ยงตรงของงานวิจัยโดยลดอคติความคลาดเคลื่อนจากข้อมูลแหล่งเดียวหรือแง่มุมเดียว การวิจัยแบบผสมจะช่วยเสริมความมั่นใจของผู้วิจัย โดยใช้เทคนิคสามเส้าเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง มีการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพควบคู่กันไป (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพ นัศราภรณ์, 2555)

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสอบถาม และการสัมภาษณ์ กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 10 เดือน ตั้งแต่พฤศจิกายน พ.ศ.2556 จนถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ.2557 การวิจัยนี้มีคำถามเริ่มต้น 1) มหาวิทยาลัยในระดับสากล และมหาวิทยาลัยไทย มีอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมเช่นไร โดยสะท้อนจากปรัชญาหรือวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจ และ 2) จากการกรณีตัวอย่าง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สะท้อนให้เห็นวิถีปฏิบัติและความท้าทายของการดำเนินการกิจด้านพันธะทางสังคมเช่นไร ในประเด็นของบริบท ทักษะคติของอาจารย์ บทบาทและความคาดหวังของอาจารย์และนิสิต วิถีปฏิบัติและความท้าทายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย จากคำถามทั้ง 2 ข้อ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อมุ่งให้ผลการวิจัยตอบคำถามได้ครบถ้วน ถูกต้อง เที่ยงตรง (validity) และน่าเชื่อถือได้ (credibility) ในการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งแรกผู้วิจัยมีความกังวลกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพราะการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ นักวิจัยต้องมีลักษณะช่างซักช่างถาม รู้การสร้างประเด็นคำถามในระหว่างการสนทนา สร้างบรรยากาศการสนทนาให้มีลักษณะธรรมชาติ เป็นกันเอง ไม่อึดอัดและไม่มีความกลัวของการสอบสวนผู้ให้ข้อมูล ประเด็นคำถามต้องมีความเข้าใจง่าย ตรงจุด และไม่มีความซับซ้อน รวมทั้งต้องมีความสามารถในการจับประเด็นและสามารถนำผู้ให้ข้อมูลเข้าสู่ประเด็นการสนทนาไม่ออกนอกทิศทางหรือเรื่องราวของการสัมภาษณ์ ขณะที่ตัวผู้วิจัยไม่มีประสบการณ์ มีบุคลิกไม่ค่อยพูด และจับประเด็นได้ไม่ดี แต่ประสบการณ์จากการวิจัยสามารถขจัดความกังวลให้หมดไป เนื่องจากได้สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ดันพิชัย เป็นคนแรก อาจารย์ได้ให้คำสอน และคำแนะนำเกี่ยวกับสัมภาษณ์และการตั้งคำถามเป็นอย่างดี ทำให้ผู้วิจัยเกิดความรู้ความเข้าใจ เตรียมความพร้อมในการเข้าไปเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปได้ดีขึ้น การสัมภาษณ์ในครั้งแรกประสบความสำเร็จและได้รับความรู้มากมาย ช่วยสร้างกำลังใจให้แก่ผู้วิจัย

และทำให้ผู้วิจัยมีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากนี้การแนะนำผู้ให้ข้อมูลหลักแบบบอกต่อ (snowball) และความอนุเคราะห์จากอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลหลายท่าน เสมือนเป็นใบเบิกทางที่สำคัญในการได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือ และให้ความแนะนำอย่างดีเยี่ยมจากผู้ให้ข้อมูล

คุณูปการที่ได้รับจากบทเรียนที่ผ่านมา

จากคำกล่าวที่ว่า “ประสบการณ์ที่ดี และมีประโยชน์ ย่อมเกิดจากการได้ลงมือประพฤติ ปฏิบัติงานจริง” การลงพื้นที่เพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้กรณีศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย ตลอดเส้นทางการเก็บข้อมูลและการทำงานวิจัยฉบับนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ มีโลกทัศน์และมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ กว้างขึ้น ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความรู้ค่าที่ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้วิจัย

1. การเติมเต็มองค์ความรู้

สิ่งที่ผู้วิจัยได้จากการเปิดเวทีสะท้อนผลการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ 1) วิธีการทำวิจัย ช่วยลดทอนอคติ และเป็นการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดจาก อาจารย์ นักวิจัย และผู้บริหาร เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้รับการสะท้อนการคิดจากฝ่ายผู้ให้ข้อมูลและประสบการณ์จากการเปิดเวที และ 2) ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้รับการยืนยันและเพิ่มเติมข้อมูล ทำให้ผลการวิจัยมีความชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากการสะท้อนจากมุมมองที่หลากหลายในเวลาเดียวกัน

2. เรียนรู้อุดมการณ์การทำงานเพื่อสังคม

ผู้วิจัยได้เรียนรู้และซึมซับถึงความมุ่งมั่น และอุดมการณ์ในการทำงานของอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในชุมชนและสังคมที่มีความมุ่งมั่นจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามที่ได้วางเป้าหมายไว้ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมและสามารถนำไปใช้งานได้จริง กล่าวอีกนัย อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนที่มีการทำงานโดยคำนึงถึงพันธะทางสังคมซึ่งฝังลึกอยู่ในอุดมการณ์ของบุคลากร ที่ให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้ ซึ่งไม่ใช่การเรียนรู้จากตำราหรือลายลักษณ์อักษร

3. ความเป็นครูผู้มีเมตตา

ผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับงานวิจัยฉบับนี้ คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อาจารย์ท่านแรก ผู้ที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการวิจัยครั้งนี้ เพราะเปรียบเสมือน gatekeepers ที่ช่วยแนะนำกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งขั้นตอนการสัมภาษณ์อาจารย์นี้เป็น การสร้างทัศนคติที่ดีของการเป็นครูให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลุ่มอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านมีความเป็นกันเอง ยอมเสียสละเวลาให้ข้อมูลให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งแนะนำ สัก สอน และช่วยแนะนำอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลคนต่อไปแก่ผู้วิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะยึดถือ แนวทางและวิถีปฏิบัติของอาจารย์ต้นแบบเหล่านี้ไว้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ความเป็นอาจารย์ผู้มีเมตตาเพียงนิสิตในสาขาวิชา แต่ยังแผ่ไปยังนิสิตทุกคณะ ทุกสถาบันที่ เข้ามาขอรับความรู้

4. มุมมองที่รอบด้านจากงานวิจัย

ผลของงานวิจัยนี้ได้จากมุมมองของมหาวิทยาลัยเพียงมิติเดียวเท่านั้น ด้วยข้อจำกัดของ เวลาและทรัพยากรจึงขาดมิติที่สำคัญ คือ มุมมองของชุมชนและสังคมผู้รับบริการจากมหาวิทยาลัย และมุมมองจากปราชญ์ผู้ก่อตั้งวิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่ใช้อธิบายและ สนับสนุนการสะท้อนการดำเนินงานของวิทยาเขตในปัจจุบันและทำให้งานมีความสมบูรณ์รอบ ด้านมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้มีโอกาสติดตามผู้ให้ข้อมูลที่ทำงานให้กับสังคมเข้าไปถึง กลุ่มเป้าหมายได้เห็นภาพการดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการองค์ความรู้ด้านพลังงานทดแทน เกษตรชลประทาน อาหาร และสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ขึ้นภายในโรงเรียน ซึ่งโครงการ ดังกล่าวได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มผู้รับบริการ พร้อมสามารถแก้ไขปัญหาช่วยแก้ไข ปัญหาการลดปริมาณขยะการสร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน และเป็นการสร้างการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบที่เกิดการศึกษาวิจัยวิจัยและการเปิดเวทีเพื่อสะท้อนผลการวิจัย รวมทั้งการนำเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในทัศนะของอาจารย์ เพื่อนำไปสู่ทิศทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่ สอดคล้องและตอบสนองต่อความที่แท้จริงของสังคมไทย ผู้วิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวางแผนแม่บทการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

การเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพสังคม เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ส่งผลต่อการเกิดปัญหาในสังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ซึ่งมีอุดมการณ์ในการรับใช้สังคมไทย และสังคม เกษตรกรรม จำเป็นต้องกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้ชัดเจน เพื่อนำทางกิจกรรมและ โครงการวิจัย รวมถึงการบริการวิชาการแก่สังคมไปสู่ความสำเร็จ เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ สามารถตอบโจทย์ความต้องการและแก้ไขปัญหาในชุมชนและสังคมได้อย่างแท้จริง มีความ ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างภาระผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ผ่านกำหนดนโยบายด้านพันธะทางสังคมให้มีความชัดเจน

ปัจจัยประการหนึ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม คือ การขาดผังแม่บท และการสร้างกรอบนโยบายที่ชัดเจนในระดับสถาบัน ทำให้การบูรณาการ เชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่าง คณะหรือสถาบัน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ล้มเหลว และทำได้ยาก เนื่องจากไม่มีปัจจัยสนับสนุน การเข้าไปทำงานในชุมชนของอาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัย จึงมีลักษณะต่างฝ่ายต่างเข้าไปทำงานในชุมชน จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมให้แก่ชุมชน และสังคมได้ การเข้าไปทำงานที่ผ่านมาจึงมีลักษณะเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะส่วน เฉพาะตอน ที่สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของบุคลากรเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมมิได้เกิดขึ้นเพียงด้านเดียว แต่เป็นมีความหลากหลายและซับซ้อน จำเป็นต้องใช้องค์ความรู้ในหลายด้านเพื่อผนึกกำลังร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้มีความยั่งยืน

และต่อเนื่อง เป็นสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นสิ่งที่มีความค่าทางวิชาการและเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้และถ่ายทอดต่อไปได้ในอนาคต หรือในบริบทที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น มาตรการที่มหาวิทยาลัยควรดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านนโยบาย

1) การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยควรมีการกำหนดให้พันธะทางสังคมเป็นพันธกิจประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ที่มีความสำคัญที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และการสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งกำหนดเป็นนโยบายแสดงถึงการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคลากรของมหาวิทยาลัยสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง

2) แนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยแปรเปลี่ยนไปตามวิสัยทัศน์ของผู้บริหารแต่ละคน แนวทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเป็นสิ่งที่เป็นการสร้างสรรค์ประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่สังคม และมหาวิทยาลัยที่ได้ผลิตองค์ความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ทั้งในการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในอนาคตและการบริการทางวิชาการในบริบทที่แตกต่างกันออกไป หากแต่การดำเนินงานต้องหยุดชะงักหรือขาดการดำเนินงานต่อ เมื่อผู้บริหารชุดเดิมหมดวาระ จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ดังนั้น ควรกำหนดให้การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมเป็นวาระสำคัญของมหาวิทยาลัย เพื่อให้โครงการเพื่อสังคมสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ไม่หยุดชะงักหรือผันแปรไปตามการเปลี่ยนแปลงของวาระการดำรงตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัย

3) เหตุผลที่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่เข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม เนื่องจากการลงพื้นที่ไปทำงานในชุมชนต้องใช้ระยะเวลานาน ประกอบกับบทบาทหน้าที่หลักของอาจารย์ คือ การจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นภาระงานที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญมากที่สุด อีกทั้งยังมีภาระงานด้านอื่น ๆ ในสัดส่วนที่ลดหลั่นกันไป เช่น การวิจัย การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และภาระงานอื่น ๆ อาทิ การทำงานด้านเอกสาร รายงาน การประเมิน และการทำบันทึกต่าง ๆ ทำให้อาจารย์ไม่สามารถจัดสรรเวลาเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมได้ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีการทบทวนในประเด็นการกำหนดสัดส่วนภาระงานของอาจารย์ เพื่อให้อาจารย์มีเวลาเข้าไปทำงานในชุมชน รวมทั้งควรกำหนดให้พันธะทางสังคมเป็นภาระงานประการหนึ่งของอาจารย์ด้วย เพื่อให้อาจารย์ได้มีโอกาสเข้าไปทำงานและเรียนรู้จากการทำงานจริงในชุมชนและ

สังคม พร้อมนำประสบการณ์และองค์ความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดสู่บัณฑิตในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้บัณฑิตมีมุมมองและโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นกว่าการศึกษาเฉพาะในตำราจากต่างประเทศ ซึ่งอาจไม่ตรงกับบริบทของประเทศไทย

4) อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีความกังวลเกี่ยวกับการสร้างผลงานที่สอดคล้องกับเกณฑ์ในการขอตำแหน่งทางวิชาการมากกว่าการเข้าไปทำงานเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรพิจารณาผลงานหรือโครงการที่สามารถช่วยพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง และเป็นประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์แก่ประชาชนของประเทศ ให้การกำหนดตำแหน่งทางวิชาการให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัย

2. ด้านบุคลากร

1) ข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า อาจารย์มากกว่า 1 ใน 5 ขึ้นไปมีทัศนคติต่อแนวคิดพันธะทางสังคมในระดับปานกลางถึงมาก ใน 7 ประเด็น ได้แก่ (1) การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน (2) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมช่วยสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม (3) การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม (4) งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมและควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย (5) การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ชุมชนและสังคม (6) การให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (7) ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก แก่บุคลากร อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัย ต่อการเข้าไปทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์และความสำคัญของการทำงานในชุมชนและสังคม รวมทั้งเกิดความต้องการให้และช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส ซึ่งจะทำให้มีแนวโน้มที่จะลงพื้นที่ไปศึกษาพัฒนา และนำมาพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการสอนและการช่วยเหลือสังคม

2) อาจารย์มหาวิทยาลัยแต่ละท่านมีความเชี่ยวชาญและความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานตามความเชี่ยวชาญและความถนัดของอาจารย์แต่ละคน ซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด

3) อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ดังนั้นควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานของมหาวิทยาลัย แก่บุคลากรและประชาชนทั่วไป ผ่านทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยและช่องทางอื่น ๆ

3. ด้านงบประมาณ

1) การเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมต้องใช้ทุนและทรัพยากรจำนวนมาก จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์ได้บอกเล่าว่า มหาวิทยาลัยไม่ค่อยมีทุนในการสนับสนุนงานวิจัยหรือการเข้าทำโครงการในชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญและทุ่มเทงบประมาณในการผลิตนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สามารถจดสิทธิบัตรได้มากกว่าการทำงานเพื่อสังคม ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากร หรือจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับโครงการ กิจกรรม และงานวิจัยที่เข้าไปทำงาน ช่วยแก้ปัญหา หรือพัฒนาชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการทำงานที่สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ส่วนร่วมมากกว่าองค์กรธุรกิจ

2) จากการสัมภาษณ์อาจารย์ พบว่า ในบางครั้งปัญหาที่ชุมชนเข้ามาขอความช่วยเหลือ เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขในทันที แต่ขั้นตอนในการเสนอเรื่องเพื่อขอทุนในการทำวิจัยเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาก็แก่ประชาชน ใช้เวลานานข้างมาก ซึ่งอาจไม่ทันต่อการแก้ไข หรือบางครั้งไม่ได้รับงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นกองทุนสำหรับการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วนให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรม รวมทั้งการลดทอนขั้นตอนในการขอทุนวิจัยหรือการทำโครงการเพื่อสังคมที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างทันด่วน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การตอบสนองชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการตอบสนองบุญคุณ และสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนและสังคม โดยไม่มีเงื่อนไขและไม่หวังผลประโยชน์จากชุมชน การตอบสนองชุมชนสามารถทำได้ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่เกิดจากการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่กระจุกกระจายตามหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ขาดการรวบรวมผลงาน

ให้เป็นหมวดหมู่ ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งหน่วยงานชุมชนสัมพันธ์ ที่มีลักษณะเป็นหน่วยบริการแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) ที่รวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยไว้แห่งเดียว และทำการประชาสัมพันธ์ผลงานและองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยให้บุคลากรและประชาชนผู้สนใจได้รับทราบข่าวสารของมหาวิทยาลัยตลอดเวลา นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เป็นช่องทางให้ชุมชนเข้าถึงศักยภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัยได้ และช่วยแก้ปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคม เช่น การจัดศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาของชุมชนและสังคม และการสร้าง website ที่เป็น webboard ให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เป็นต้น

2. อาจารย์มหาวิทยาลัยบางกลุ่มนั้นเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมโดยมีผลประโยชน์แอบแฝงหรือเป็นการทำงานแบบมีเงื่อนไขตอบแทน อีกทั้งยังใช้ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตนเอง เช่น การรับงานบรรยายในหน่วยงานต่างๆ เป็นการทำงานในเชิงธุรกิจ ในลักษณะของผลประโยชน์ต่างตอบแทน ซึ่งจะ使人ในชุมชนและสังคมมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่ออาจารย์มหาวิทยาลัย และเมื่ออาจารย์กลุ่มใหม่ที่มีความตั้งใจทำงานเข้าไปในชุมชนก็จะไม่ได้รับความร่วมมือและเกิดความต่อต้านจากคนในชุมชน ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรกำหนดให้ทรัพยากรและองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะที่ไม่มีมูลค่า และควรดำรงรักษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมไว้ พร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้ออกสู่สาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชน และการให้บริการของมหาวิทยาลัยควรมีลักษณะเป็นการให้เปล่า โดยไม่คิดตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายจากประชาชน เช่น การฝึกอาชีพ การฝึกอบรมด้านต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินด้วย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การผลิตพลเมืองดี

1. ข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยมากกว่าหนึ่งในสี่ไม่เคยส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้ผ่านการให้บริการและการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและสังคม ทำให้นิสิตบางส่วนไม่มีโอกาสได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่นอกเหนือจากตำรา นิสิตจึงขาดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และไม่มีทักษะในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งไม่มีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวมและการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาสกว่าทางสังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้ทุกหลักสูตรมีการเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ในชั้นเรียนกับความรู้ความจริงในชุมชนและสังคม มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ด้วยการให้บริการแก่ชุมชนและสังคมในรูปแบบของการเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนและสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดี และความรับผิดชอบต่อสังคมให้แก่ นิสิต

2. ข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า นิสิตมีมากกว่าหนึ่งในสามไม่เคยเข้าไปเรียนรู้และทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม ขณะที่นิสิตมากกว่าครึ่งไม่เคยเข้าไปทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมหาวิทยาลัยควรแก้ไขปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เนื่องจากการเข้าไปทำงานในชุมชนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มีโลกทัศน์ และมุมมองใหม่ รวมทั้งรู้จักที่จะเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การช่วยเหลือสังคม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและคนรอบข้าง กล่าวได้ว่าเป็นการฝึกทักษะในการปฏิบัติงานและการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีให้แก่บัณฑิต ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้ทุกสาขาวิชามีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในชั้นเรียนกับการเข้าไปเรียนรู้และทำงานในชุมชนและสังคม รวมทั้งควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกงานภาคสนามของนิสิตให้มากขึ้น เนื่องจากระยะเวลาการออกฝึกงานในปัจจุบันของนิสิตน้อยเกินไป และในบางสาขาวิชาไม่มีหลักสูตรการฝึกงานหรือความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม นอกจากนี้มหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณสำหรับออกไปฝึกงานให้แก่บัณฑิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัยด้วย เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครอง และเป็นแรงจูงใจให้บุคลากรเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมด้วยความรู้สึกเต็มใจ

3. จากการสอบถาม พบว่า อาจารย์มากกว่าครึ่งขึ้นไปมีการปฏิบัติงานในระดับปานกลางถึงน้อยใน 2 ประเด็น คือ 1) การร่วมมือกับชุมชนในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม และ 2) จัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม ขณะที่ นิสิตมากกว่าหนึ่งในสามไม่เคยเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม และส่งเสริมสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อให้นิสิตสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการช่วยระบายนภาระของหน่วยงานในเมืองหลวงสู่ชนบท

4. อาจารย์มีความกังวลเกี่ยวกับความประพฤติกติและการปฏิบัติตนของนิสิต โดยเฉพาะในประเด็น การทุจริต การมีสัมมาคารวะ ความมีระเบียบวินัย การมีจิตสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคมของนิสิตในยุคปัจจุบันที่มีความเสื่อมถอยลงในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงควรหาแนวทางในการปรับพฤติกรรมของนิสิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ อาทิ การกำหนดกิจกรรมภาคบังคับในหลักสูตรสำหรับนิสิตทุกสาขาวิชา เพื่อให้บัณฑิตทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน และควรให้นิสิตได้เข้าร่วมกิจกรรมในทุกภาคการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้

มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามตามทำนองคลองธรรม รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รวมทั้งรู้จักการทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นต้น

5. อาจารย์ได้ให้ความสำคัญในประเด็นการผลิตพลเมืองดี จึงได้เสนอแนะให้มีการเสริมพลังให้นิสิตได้เห็นคุณค่าและมีอุดมการณ์ต่อการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม ผ่านการสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละวิชา รวมทั้งกิจกรรมที่ภาควิชา คณะ และมหาวิทยาลัยได้จัดขึ้น เพื่อปลูกฝังค่านิยม และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีให้แก่นิสิต เมื่อนิสิตจบการศึกษาและเข้าไปอยู่ในชุมชนจะสามารถนำอุดมการณ์ดังกล่าวไปช่วยพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน และสังคมของตนให้มีความเจริญรุ่งเรือง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 พันธะสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม

1. ช่วงเริ่มก่อตั้งวิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยได้ให้คำมั่นสัญญาต่อประชาชนว่าจะมุ่งมั่นและอุทิศตนทำงานเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนรอบข้างให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทเป็นผู้นำทางสังคมและส่งเสริมการผลิตงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยเฉพาะงานวิจัยที่ช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ประเทศและสังคมเกษตรกรรม

2. ด้วยพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมีจำนวนมาก และมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิชาทางด้านการเกษตรอันดับต้นของประเทศ ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรดำเนินการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เกษตรกร โดยการสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยและราคาถูก มหาวิทยาลัยควรใช้องค์ความรู้และทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน และเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบทางการเกษตรที่น่าเชื่อถือและมีความปลอดภัยสูง ซึ่งเป็นการช่วยเหลือแก่บุคลากรและประชาชนรอบมหาวิทยาลัยได้เข้ามาท่องเที่ยวและเลือกซื้ออาหารปลอดภัยในราคาถูกรับประทาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมในฐานะหุ้นส่วน

ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยได้ทั้งหมด มหาวิทยาลัยควรประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหน่วยงานในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การเผยแพร่ผลงานผ่าน website ของสถาบัน การเข้าไปเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรมีการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน การให้

ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม ทั้งระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม และระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างความร่วมมือระหว่างอาจารย์

1) จากการเปิดเวทีสะท้อนผลการวิจัย อาจารย์ได้แสดงทัศนะว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ เนื่องจากอาจารย์แต่ละท่านมีอัตราและความเชื่อมั่นส่วนบุคคลสูง ไม่รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจึงทำให้อาจารย์ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ ดังนั้นในการรับสมัครอาจารย์ใหม่ควรมีการคัดกรองอาจารย์ที่มีทัศนคติที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และควรจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ใหม่ด้วยกัน และระหว่างอาจารย์ใหม่กับอาจารย์อาวุโส เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ช่วยให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) จากการเปิดเวทีสะท้อนผลการวิจัย อาจารย์ได้ให้ข้อมูลว่า อาจารย์รุ่นเก่าและอาจารย์รุ่นใหม่ขาดการเชื่อมโยงกัน และอาจารย์รุ่นใหม่ขาดจิตสาธารณะ ส่วนใหญ่มักทำงานวิจัยเพื่อตนเอง ในสาขาวิชาที่ตนเองจบมากกว่าการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ดังนั้นควรมีการสร้างสภาพผู้นำกำแพงแสน เพื่อเป็นช่องทางให้อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างข้อวิพากษ์ทางวิชาการร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์ร่วมกันและสร้างประโยชน์ให้แก่มหาวิทยาลัย

3. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

ข้อค้นพบที่ได้จากการเปิดเวทีสะท้อนผลการวิจัย คือ มหาวิทยาลัยมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรกลางในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยสู่ชุมชนและสังคม และเชื่อมโยงให้ชุมชนและสังคมเข้ามาเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัย แต่ในโครงสร้างองค์กรของหน่วยงานไม่ได้ให้อาจารย์แต่ละคณะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการวางแผนกำหนดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในการทำงานช่วยเหลือชุมชนและสังคมของสถาบัน ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรมีการปรับโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวเพื่อเปิดโอกาสให้อาจารย์ทุกคณะได้เข้าไปเป็นตัวแทนเพื่อเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการดำเนินงานเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงามที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงรูปแบบ: พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย

จากการถอดบทเรียนพบว่า แม้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนจะมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะด้าน มีเอกลักษณ์ที่เฉพาะตั้งแต่การก่อเกิดและบริบทของมหาวิทยาลัย แต่มีตัวอย่างการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์และวิถีปฏิบัติที่เป็นจริง และมีความเป็นรูปธรรมตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย จากบทเรียนนี้ สามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบพันธะทางสังคมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาไทยใน 4 ประเด็น โดยมีภาพประกอบ (ภาพที่ 28) เพื่อให้เห็นภาพรวมของอุดมศึกษาไทย

1. อุดมการณ์ทำงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

1.1 มหาวิทยาลัยควรรับฟังความคิดเห็นของทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย เช่น ชุมชน หน่วยงานระดับภูมิภาค หรือหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งจะช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ถูกวิธี ถูกเวลารวมทั้งใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมกับสถานการณ์

1.2 มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้ชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการเป็นชุมชนวิชาการ โดยที่มหาวิทยาลัยต้องยอมรับในความรู้ ความสามารถ และทักษะของชุมชนหุ้นส่วน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

1.3 มหาวิทยาลัยต้องรักษาความเป็นกลางทางวิชาการ โดยมีบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและการเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการสำหรับประชาชน

2. การปลูกฝังอุดมการณ์ด้านพันธะทางสังคมในอาจารย์

2.1 สถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการทำงานด้านพันธะทางสังคมระหว่างอาจารย์ภายในสถาบัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอาจารย์ต่างสถาบัน

2.2 สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมเพื่อละลายอัตตาของอาจารย์แต่ละคน และส่งเสริมให้อาจารย์รุ่นใหม่และอาจารย์รุ่นเก่ามีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อาจารย์รุ่นใหม่ได้เรียนรู้

ประสบการณ์ของอาจารย์ที่มีอาวุโสกว่า และกำหนดให้มีการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อการถ่ายทอดอุดมการณ์จากอาจารย์รุ่นเก่าสู่อาจารย์รุ่นใหม่

2.3 ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาควรตระหนักถึงความสำคัญต่อการดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคม และมองเห็นประโยชน์ของการส่งเสริมให้บุคลากรของสถาบันเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมอย่างมีส่วนร่วม พร้อมทั้งให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ อาทิ บุคลากร งบประมาณ องค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานด้านพันธกิจทางสังคมมีความสะดวกและสามารถก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

2.4 สถาบันอุดมศึกษาควรมีการเสริมสร้างทัศนคติและอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมให้แก่บุคลากร โดยการกระตุ้นให้บุคลากรตระหนักรู้ว่าตนเอง คือ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า เป็นทุนทางปัญญาที่ประกอบไปด้วยความรู้ความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงาม และเป็นประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

3. แผนแม่บทของมหาวิทยาลัยที่คำนึงถึงอุดมการณ์และเผชิญกับความท้าทาย

3.1 การสร้างการผูกพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

1) สถาบันอุดมศึกษาควรมีวิสัยทัศน์การทำงานด้านพันธกิจทางสังคม โดยระบุไว้ในภารกิจและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยให้ชัดเจน รวมถึงการกำหนดหลักสูตร และวางแนวทางให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้และทำงานร่วมกับสังคมเพื่อแสดงออกซึ่งอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย

2) สถาบันอุดมศึกษาควรเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน พร้อมทั้งตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากเข้าไปมีส่วนร่วมและเรียนรู้กับชุมชนอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

3) สถาบันอุดมศึกษาควรมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็นผู้นำให้แก่ชุมชนและตอบสนองการทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย

รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการทำงานแบบสหวิทยาการ และให้รางวัลตอบแทนแก่บุคลากรที่มีการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมประสบผลสำเร็จ

4) การเข้าไปทำโครงการหรือกิจกรรมด้านพันธะทางสังคมมีประโยชน์ต่อการสอนและการวิจัยของอาจารย์มาก หากสถาบันอุดมศึกษาให้การสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้แก่อาจารย์จะส่งผลให้อาจารย์เข้าไปทำงานด้านพันธะทางสังคมมากขึ้น

3.2 การตอบแทนสังคม

1) แนวคิดการทำงานด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะเป็นการทำงานของมหาวิทยาลัยที่ส่งนักวิชาการ นักวิจัย และหรือนิสิตนักศึกษาเข้าไปในชุมชนเพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้วร่วมมือกับคนในชุมชนโดยการกระตุ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้า หาข้อมูล เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) การให้ความสำคัญต่อการสร้างประโยชน์เชิงประจักษ์ให้แก่ชุมชนและสังคม ให้ทัดเทียมกับการผลิตผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย

3) ส่งเสริมการทำงานให้แก่ชุมชนและสังคมโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน

4) ผลิตและสร้างสรรค์ผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและสังคม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

5) การแบ่งปันองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่สู่ชุมชนและสังคม และการเปิดหน่วยงานให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาที่เร่งด่วนต้องได้รับการแก้ไขอย่างทันด่วนที่0แก่ประชาชน

6) มหาวิทยาลัยควรส่งนักวิชาการ นักวิจัย และหรือนิสิตนักศึกษาเข้าไปในชุมชนเพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และสร้างความร่วมมือกับคนในชุมชนและสังคมโดยการกระตุ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้า หาข้อมูล เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

7) มหาวิทยาลัยควรขยายภารกิจไปสู่การบริการเชิงรุกที่มีประโยชน์และตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง การเข้าไปให้บริการในพื้นที่ห่างไกล หรือกลุ่มคน และชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือแต่ไม่มีโอกาสเข้ามาใช้บริการของมหาวิทยาลัย

3.3 การผลิตพลเมืองที่ดี

1) การบูรณาการ สถาบันอุดมศึกษาควรมีการบูรณาการภารกิจการจัดการบริการสาธารณะ การเรียนรู้ด้านศีลธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนาสังคมกับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อช่วยพัฒนาทุนทางปัญญา ให้ผู้เรียนมีสติปัญญารู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล และการฝึกฝนความสามารถด้าน เชาวิน และไหวพริบของผู้เรียน

2) สถาบันอุดมศึกษาควรจัดการเรียนรู้ผ่านการให้บริการ (service learning) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจทางวิชาการอย่างแท้จริง มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และเตรียมพร้อมให้บัณฑิตสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังช่วยชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาด้วย

3) สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนด้วยตนเอง ส่วนอาจารย์จะมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น

4) มหาวิทยาลัยควรมีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชน เพื่อพัฒนาความคิดวิเคราะห์ และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดหลักสูตร คือ การสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนและผู้สอนร่วมกันเป็นผู้ออกแบบหลักสูตร และให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

5) สถาบันอุดมศึกษาควรให้การศึกษาและสร้างจริยธรรมให้แก่พลเมือง ผ่านการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การสร้างเครือข่ายชุมชน โดยมีการจัดการศึกษาจะบูรณาการกิจกรรมด้านการบริการสาธารณะกับการเรียนรู้ด้านศีลธรรมและการพัฒนาสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีสติปัญญารู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3.4 พันธะทางสัญญาที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชนและสังคม

- 1) สถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประโยชน์ได้ในชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง
- 2) ลงพื้นที่เข้าไปสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษา อัยาศัยแก่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล
- 3) การสร้างหน่วยงานอิสระที่มหาวิทยาลัยและชุมชนเป็นสมาชิกร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นองค์กรจากภายนอก ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในประสานงานการดำเนินงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โดยต้องมีลักษณะเป็นองค์กรสาธารณะ ไม่คิดค่าใช้จ่าย และไม่มุ่งหวังผลประโยชน์จากทั้งมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

3.5 การมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันอุดมศึกษา กับชุมชนและสังคม

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุน หรือพัฒนาให้ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นชุมชนวิชาการ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการทำงานด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา โดยการยอมรับในความรู้ ความสามารถ และทักษะของหุ้นส่วน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน
- 2) พัฒนาโจทย์วิจัยจากปัญหาของชุมชน บางครั้งการเข้าไปดำเนินงานของมหาวิทยาลัยต้องทำงานร่วมกับกลุ่มคนที่ไม่มีความชำนาญ เช่น ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างแท้จริงจากปัญหา และต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรหาวิธีการที่ช่วยเหลือให้หุ้นส่วนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจกับความซับซ้อนของโครงสร้างเหล่านั้น ก่อนเริ่มต้นปฏิบัติงานจริง

3) ความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วน มหาวิทยาลัยควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับชุมชน และสังคมในฐานะหุ้นส่วนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเต็มใจและทุ่มเท โดยที่การร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนหุ้นส่วนควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและทำความความเข้าใจวัตถุประสงค์ รวมทั้งสร้างเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

4) การแก้ปัญหาแบบองค์รวม ปัญหา อุปสรรค และความท้าทายที่เกิดขึ้นในชุมชน และสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลายแง่มุม จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ ร่วมกันสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบัน ซึ่งจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้อย่างครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด

5) มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยที่มีพื้นเพเป็นคนในชุมชน หรือในท้องถิ่น ที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลของชุมชนและสังคมเป็นอย่างดี ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม

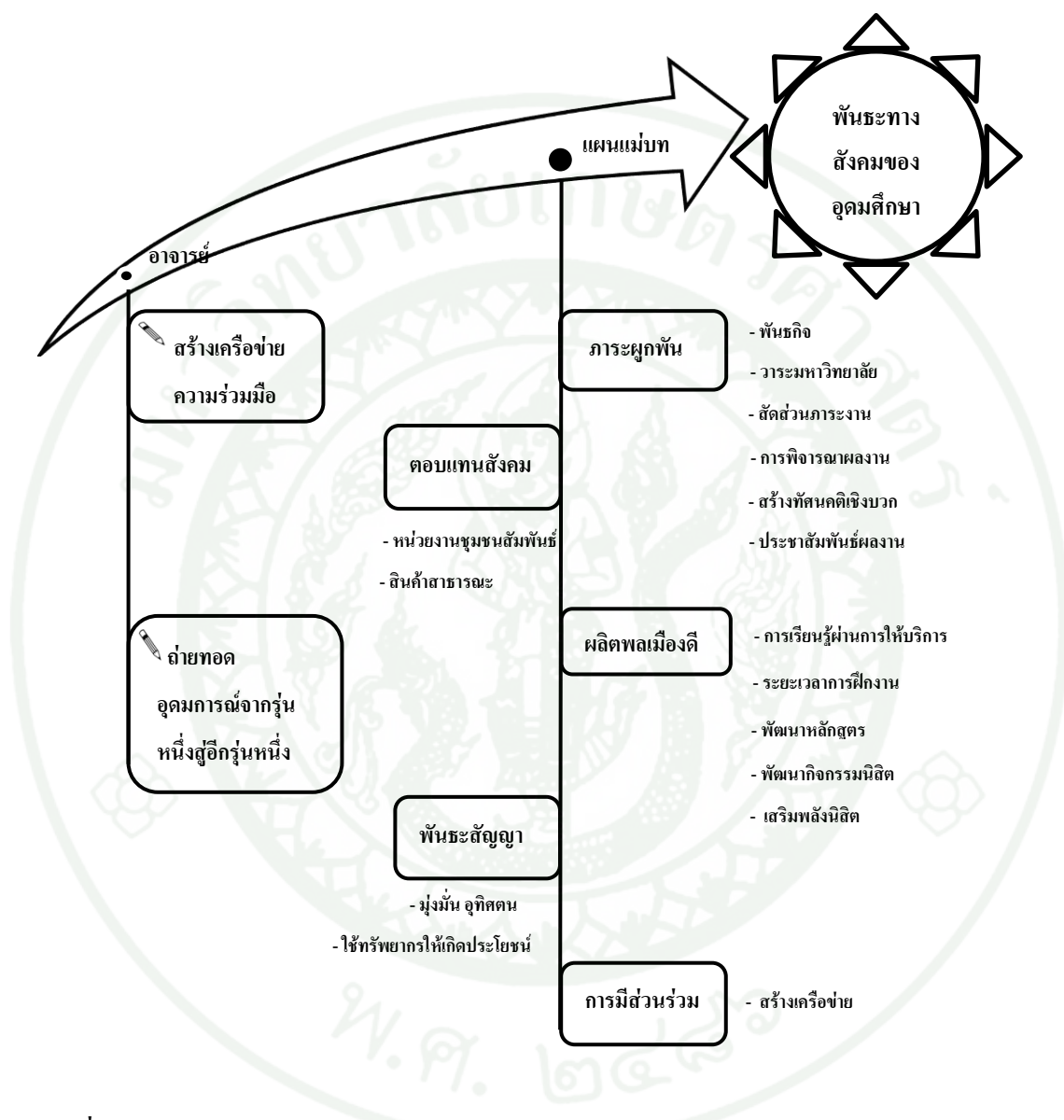
4. การขับเคลื่อนนโยบายสู่ความร่วมมือ

การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยจะมีความยั่งยืนและต่อเนื่อง รวมทั้งมีประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติได้นั้น ต้องเกิดจากการรวมกลุ่มภาคีด้านพันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทยเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย สร้างความร่วมมือจากหน่วยงานทุกฝ่ายทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ต้องให้ความสำคัญต่อการกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยด้านพันธะทางสังคมให้มีความชัดเจน โดยมีการระบุแนวทางและเป้าประสงค์ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2) หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรเพิ่มทุนสนับสนุนในการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมสำหรับมหาวิทยาลัย เพื่อจูงใจให้มหาวิทยาลัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อ

สร้างสรรค์สิ่งดีงามและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม ภายใต้ศักยภาพและทรัพยากรที่มหาวิทยาลัยพึงมีประกอบกับการได้รับความสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ภาพที่ 28 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม ของอุดมศึกษาไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะปัญหาการวิจัย

1. ศึกษาแนวทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. การวิจัยเชิงพัฒนารูปแบบโมเดลการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมที่เหมาะสมกับภูมิภาคต่างๆ
3. ศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลปัจจัยความสำเร็จ ความล้มเหลวต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยท้องถิ่น
5. จัดเวทีวิพากษ์การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร อาจารย์ นิสิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัย รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคองค์กรธุรกิจ และตัวแทนจากชุมชน ได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นเชิงสะท้อน
6. ควรศึกษาเพื่อสร้างตัวชี้วัดพันธะทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา
7. ควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยและวิเคราะห์ห่อภิมาณ การดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของแต่ละมหาวิทยาลัย
8. ศึกษาจากมุมมองของชุมชนและสังคม หรือผู้รับบริการ เพื่อเติมเต็มภาพการทำงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัย

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.

กฤษณพงศ์ กีรติกร. 2532. ทิศทางของแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี. การสัมมนาทางวิชาการ
เนื่องในโอกาสวันสถาปนาทบวงมหาวิทยาลัยครบรอบ 17 ปีวันที่ 28-29 กันยายน 2532
ณ หอประชุมเล็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2552. วิกฤติ กระบวนทัศน์ มโนทัศน์ เพื่อการปฏิรูปการศึกษา. นนทบุรี:
ห้างหุ้นส่วนจำกัดวรรณกรรม.

กองส่งเสริมมาตรฐานและประกันคุณภาพ. 2556. รายงานการประเมินตนเองของ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2555 ฉบับประเมินคุณภาพภายใน (Online).
http://www.tu.ac.th/org/qa/qa/sar_qa.html, 7 สิงหาคม 2553.

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. 2551. สายธารแห่งสำนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์
การเมืองกับการสื่อสารศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. 2550. การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กิติมา ปรีดีดิลก. 2523. ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: ประเสริฐการพิมพ์.

กิริติ บุญเจือ. 2533. ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

เกษม วัฒนชัย. 2542. “การอุดมศึกษาในคริสต์วรรษที่ 21.” วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ด้านสุขภาพ (วพมส.). 1 (3): 180 - 209

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2537. มหาวิทยาลัยที่ทางแยก: จุดประกายวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเชีย เพรส (1989) จำกัด.

คณะกรรมการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง. 2555. รายงานการประเมินตนเอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ปีการศึกษา 2555. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

คณะวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2540. โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง อุดมศึกษาไทย: วิกฤตและทางออกรายงานฉบับประชุมสัมมนาประชาพิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

งานแผนงาน กองธุการ สำนักงานวิทยาเขตกำแพงแสน. 2548. รายงานประจำปีการศึกษา 2548 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

_____. 2554. ข้อมูลสถิติปีการศึกษา 2554 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน (มิถุนายน 2554 - พฤษภาคม 2555) (Online). <http://plan.psd.kps.ku.ac.th/>. 26 มิถุนายน 2556.

จรัส สุวรรณเวลา. 2538. คิดแล้วทำแล้วคิด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2539. รื้อปรับระบบสถาบันอุดมศึกษา กรณีศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2545ก. “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น.” วารสารทางวิชาการ ราชภัฏกรุงเทพฯ. 9 (16): 31-32.

_____. 2545ข. อุดมศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จรรยา หยุทอง. 2550. “วิกฤตศรัทธา คือกลางหาขนะมหาวิทยาลัยไทย.”วารสารศิลปศาสตรสำนึก 7 (19): 54-55.
- จันทน์ เจริญศรี. 2545. โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- จิรวัดน์พระสันต์และวิรุณตั้งเจริญ. 2547. “การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น :กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร.” วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร. 12 (1): 25-36.
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. 2007. **Post-modern: มองหลังสมัยใหม่สังคม คน ความคิด** (Online). <http://www.artgazine.com/shoutouts/viewtopic.php?t=2444>, 29 มีนาคม 2553.
- ชมพู โกดิรัมย์. 2550. รอยต่อความทันสมัยและการพัฒนากับบทบาทอุดมศึกษาต่อสังคมไทย (Online).<http://www.nidambell.net/ekonomiz/2007q3/2007july13p4.htm>, 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2551.
- ชยันต์ วรรณะภูติ และสวัสดิ์ บันเทิงสุข. 2530. “มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย.”มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย: รวมบทความคัดสรร. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิ์ธิดา. 2550. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ชูชาติ อารีจิตรานุสรณ์. 2542. “มหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของทุกคน.” วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง. 7 (1): 6
- ชูศรี วงศ์รัตน์. 2546. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์.
- ธนสวรรค์ เจริญเมือง. 2539. เอกสารประกอบการสัมมนา: ยกเครื่องเมืองไทย จินตนาการสู่ปี 2000. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ธีระนุชเปี่ยมและวีรวัลย์งามสันติกุล. 2550. อดีตและปัจจุบันของสถาบันอุดมศึกษาไทย:

ภาพรวมสถาบันอุดมศึกษาประเภทต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยนโยบาย และ
แผนอุดมศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ทบวงมหาวิทยาลัย. 2529. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534).

กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย.

ทบวงมหาวิทยาลัย. 2534. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 - 2539).

กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

ทบวงมหาวิทยาลัย. 2537. หนังสือที่ระลึกวันคล้ายวันสถาปนาทบวงมหาวิทยาลัยครบ 20 ปี 29

กันยายน 2535. สONGทศวรรษทบวงมหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทบวงมหาวิทยาลัยกองวิเทศสัมพันธ์. 2542. ปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษา : สารและการ

ดำเนินงาน. กรุงเทพมหานคร: กองวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. 2549. ปรัชญาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทิสนา เขมมณี. 2545. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิสนา เขมมณี. 2553. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี

ประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

เทียน ทองแก้ว. 2541. “บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภาคตะวันออก.”

วารสารราชภัฏรำไพพรรณี. 2 (2): 6

ประเวศ วะสี. 2552. มหาวิทยาลัยกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร:

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.).

นนทลีพรธาดาวิทย์. 2545. **วิถีคหกรรมศาสตร์ในประเทศไทย: บทสะท้อนวิสัยทัศน์และ
กระบวนการทัศน์จากปัจจุบันสู่อนาคต.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขา
อาชีวศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิตา ชูโต. 2548. **การวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรินต์โพร.

มาร์เจอรี ไชกัศ. 2520. **การศึกษากับปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศึกษิตสยาม. อ้างใน
พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นุชนาด สุนทรพันธุ์ และวินิตา สุทธิสมบุญ. 2542.
ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2547. **60 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : จากอดีตสู่ก้าวแรกแห่ง
ทศวรรษที่เจ็ด.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2551. **นโยบายการบริหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2550-2554** (Online).
<http://www.ku.ac.th/kunews/news51/6/success/index.php>, 4 สิงหาคม 2553.

_____. 2552. **ประวัติ ปรัชญา วิสัยทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** (Online).
<http://www.ku.ac.th/about/>, 12 พฤศจิกายน 2551.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน. 2547. **ครบรอบ 25 ปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 (2522-2547).** นครปฐม :
สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน.

_____. 2552. **ทศวรรษที่ 3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.** นครปฐม:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

_____. 2553ก. **คณะและหน่วยงาน** (Online). <http://www.kps.ku.ac.th>, 4 สิงหาคม 2553.

_____. 2553ข. **ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจค่านิยม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน** (Online). <http://www.kps.ku.ac.th>, 4 สิงหาคม 2553.

เบญจนาฏ ดวงจิโน, ชิดชนก เจริญเชาว์, จารุพรรณ มียิ้ม และไพรัตน์ จีระเสถียร. 2546. รายงาน
การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริการวิชาการชุมชนของ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บุญเลิศ นาคแก้ว. 2530. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประเวศ วะสี. 2552. ปฏิรูปประเทศไทยปฏิรูประบบอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทที่ควิพิจำกัด.

ภาวิไลนาควงษ์. มปป. การอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสารรามคำแหง. 24 (4): 60

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และประสงค์ ต้นพิชัย. 2547. การศึกษาเชิงวิพากษ์: สถานภาพและ
ทิศทางของ การศึกษาเกษตรในประเทศไทย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณณ์. 2555. การออกแบบวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ. 2543. แนวทางการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการ
อุดมศึกษา: รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพปัจจุบัน.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, นุชนาด สุนทรพันธุ์ และวินิตา สุทธิสมบุรณ์. 2542.
ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. 2543. ปรัชญาการศึกษา (แนวคิดของนักปรัชญาการศึกษา). พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไพฑูรย์สินลาร์ตัน. 2523. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์สินลาร์ตัน. 2524. **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2542. **เพื่อความเข้าใจในสาระและกระบวนการของการอุดมศึกษา**.
กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารวิชาการ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2548ก. **หลักและพื้นฐานการอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชา
อุดมศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2548ข. **มหาวิทยาลัยไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2548ค. **ปรัชญาอุดมศึกษาไทย 5 กลุ่ม (Online)**.
www.thailandpod.net/conf_resource/Keynote/k5, 12 พฤศจิกายน 2551.

ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน และ สินธวา คามดิษฐ์. 2530. “มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย.” **มหาวิทยาลัย
กับสังคมไทย: บทความคัดสรร**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ. 2477. **ตั้งวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. กรมเลขาธิการรัฐมนตรี.
1455/8370.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.

รววิทย์ วสินสรากร. 2544. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

วิจิตร ศรีสอาน. 2528. การประชุมเรื่องรูปแบบที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัย: อุดมศึกษาไทย
ในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย.

วิชัย ดันศิริ. 2550ก. อุดมการณ์ทางการศึกษา: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2550ข. อุดมการณ์ทางการศึกษา: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์. อ้างถึง Morris, V.C. 1961. Philosophy
and the American School. Boston: Houghton Mifflin Company.

วิรุณ ตั้งเจริญ. 2541. มหาวิทยาลัย การวิจัยและทัศนศิลป์. กรุงเทพมหานคร: สันติศิริการพิมพ์.

ศักดิ์ชัย นิธิทวิ. 2530. ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

_____. 2541. “บทบาทของมหาวิทยาลัยกับการศึกษาเพื่อความเป็นประชาสังคม.”
วารสาร สอ.ประเทศไทย. (1) 1: 53-55.

ศรีชัย พรประชาธรรม. 2547. วงศาวิทยาว่าด้วยระบบการศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์
การศึกษาคุษณบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศุภกร ศรีแสน. 2526. ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

หอประวัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2553ก. เสด็จฯ เกษตรกลางบางเขน(Online).
<http://kuhistory.ku.ac.th/01/frame.html>, 7 สิงหาคม 2553.

หอประวัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2553ข. ก้าวสู่ทศวรรษที่เจ็ด(Online).
<http://kuhistory.ku.ac.th/04/past.php>, 4 สิงหาคม 2553.

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาคนอกเวลา รุ่นที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2550. **พลิกโฉมอุดมศึกษาไทย: ทัศนะวิจารณ์ต่างมุมมองสู่ภาพอนาคตอุดมศึกษาไทย.**

กรุงเทพมหานคร:สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2551. **การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม: แนวความคิด วิวิธวิทยา และทฤษฎี.**

ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550. **ทฤษฎีสังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธรรม อารีกุล. 2543. **รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโครงการ

ปฏิรูปอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สุภาพ จัตรารณ. 2547ก. “Table for Determining Sample Size from a Given Population.”

เอกสารประกอบการสอน ระเบียบวิธีวิจัยทางคหกรรมศาสตรศึกษา,ภาควิชาอาชีวศึกษา,
คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา) อ้างถึง R. V. Krejcie และ
D. W.Morgan. 1970. **Educational and Psychological Measurement.**n.p.

_____.2547ข. “การหาค่าความเชื่อมั่น.” **เอกสารประกอบการสอน ระเบียบวิธีวิจัย**

ทางคหกรรมศาสตรศึกษา. ภาควิชาอาชีวศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา) อ้างถึง L. J. Cronbach. 1970. **Essentials of**
Psychological Testing. (3rd ed.). New York: Harper and Row.

สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ และคณะ. 2548. **รายงานการวิจัยเรื่อง ความคาดหวังของชุมชนในภูมิภาค**

ตะวันตก 8 จังหวัดต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษา
มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาวค์ จันทวานิช. 2552. **ทฤษฎีสังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ณะผลเลิศ. 2547. **วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.**

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาอุดมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสพล สิริไสย์. 2552. “บทสังเคราะห์: คุณภาพอุดมศึกษาไทย ยังมีอะไรต้องทำอีกมาก.”

ข่าวสารสภาคณาจารย์. 34(6): 4.

สำนักงานนโยบายและแผนการอุดมศึกษา. 2557. **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา**

ฉบับที่ 1-11. สำนักงานนโยบายและแผนการอุดมศึกษา (Online).

<http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/index.htm>, 14 ธันวาคม 2557.

สำนักงานสถาบันราชภัฏ. 2545. “ทิศทางและแนวทางใหม่ในการจัดการอุดมศึกษาของไทย.”

วารสารทางวิชาการ ราชภัฏกรุงเทพฯ. 9 (16): 2-4.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. 2545. **พระราชบัญญัติการศึกษา**

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร:

บริษัทพรทิพกราฟฟิคจำกัด.

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. 2539. **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 8**

(พ.ศ.2540 - 2544). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

_____. 2544. **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549).**

กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **เอกสารประกอบการ**

สัมมนาระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม: แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะ

แผนพัฒนาฉบับที่ 10(พ.ศ.2550-2554) (Online).

<http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/data/01>, 5 มีนาคม 2551.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2550. **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 10**

(พ.ศ.2551- 2554) (Online). <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/>, 30

พฤศจิกายน 2557.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2551. **รวมกฎกระทรวงประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
ประกาศ/ระเบียบและมติคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์/แนวทางและ
แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2547 – 2551.** กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการ
อุดมศึกษา สำนักอำนวยการกลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

_____. 2554. **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559)** (Online).
<http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/>, 30 พฤศจิกายน 2557.

_____. 2552. **ปรัชญาการอุดมศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร:
สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

อมรวิชัย นาคทรพ. 2544. **ความคิดในการพัฒนาอุดมศึกษาไทยในรอบทศวรรษ** (Online).
<http://www.onec.go.th/publication/thai/thai.html>, 20 มีนาคม 2551.

อมรรัตน์ อนันต์วราพงษ์. 2548. **ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ: หลักสูตรทฤษฎีระดับอุดมศึกษา
ที่มุ่งหวัง.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2542. **การทำวิจัยทางการ
ศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

อมรา รัตตากรและคณะ. 2543. **การศึกษาความต้องการของชุมชนด้านการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์และบริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสถาบันราชภัฏจันทรเกษมช่วงปี
2545-2549.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. 2544. **พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพมหานคร:
โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม สกว. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อัจฉรา วัฒนาณรงค์. 2539. **เอกสารประกอบการสอนวิชา สังคมวิทยาและเศรษฐศาสตร์การ
อุดมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุทัย คลยเกษม. 2538. “การบริหารงานวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา.” **ยุทธศาสตร์การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย : การรื้อปรับระบบบริหารและจัดการ :เอกสารการสัมมนา 31 สิงหาคม-1 กันยายน 2538 ณ โรงแรมโกลเด้นวัลเลย์ รีสอร์ท อ.ปากช่อง จ. นครราชสีมา / สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.**

อุรวดี รุจิเกียรติกำจร. 2535. **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุรวดี ลีบำรุง. 2528. **ปรัชญาการศึกษา.** ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุษณีย์ ธโนศวรรย์. 2545. **การศึกษาในระบบ: ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน.** วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Adams, R., A. Badenhurst, and G. Berman. 2005. **Proceedings of the 2005 Australian Universities Quality Forum Engaging Communities** Sydney, Australia 6-8 July 2005. Sydney: Australian Universities Quality Agency.

Adams, A. M. 2009. **A Critical Phenomenological Case Study of The Literacy Experiences of Struggling Learners in One Suburban High School.** A Dissertation. Doctoral of Education: University of Missouri-Kansas City.

Allen, A. D. 2009. **Faculty and Community Collaboration in Sustained Community-University Engagement Partnerships.** A Dissertation. Doctoral of Philosophy. Higher Adult and Lifelong Education: Michigan State University.

Anderson, G. 1976. **Land-Grant Universities and Their Continuing Challenge.** Michigan: Michigan State University Press.

Arredondo A. V. and M. Fernández. 2007. **Higher Education, Community Service and Local Development. Community Engagement in Higher Education Proceedings of The Conference.** Cape Town, South Africa. 3 - 5 September 2006: 76.

Aronson, K. R. and Webster N. 2007. A Model for Creating Engaged Land-Grant Universities: Penn State's Engagement Ladder Model. **Innovative Higher Education.** 31(5): 265-277.

Bernardo, M.A.C, Butcher, J. and Howard, P. 2011. An international comparison of community engagement in higher education. **International Journal of Educational Development** (Online). <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059311000708> September 20, 2011.

Boothroyd, P. and M. Fryer. 2004. **Mainstreaming Social Engagement in Higher Education: Benefits, Challenges, and Successes** (Online). http://www.ejournalofeducation.com/main/other/research_ideas, January 27, 2010.

Boyer, L. 1990. **Scholarship Reconsidered: Priorities of the professoriate.** New York: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching and Jossey-Bass. cited in Benneworth, P and Conway, C. 2009. **Characterising modes of university engagement with wider society: A Literature review and survey of best practice** (Online). <http://www.tufts.edu/talloiresnetwork/?pid=238c=54>. January 28, 2010.

Brennan, J., J. Fedrowitz, M. Huber and T. Shah. 1999. **What Kind of University: International Perspectives on Knowledge, Participation and Governance.** Buckingham: SRHE and Open University Press.

Bringle, G. and J.A. Hatcher. 2002. "Campus-Community Partnerships: The Terms of Engagement." **Journal of Social Issues.** 58(3): 503-516.

- Bringle, R and J. Hatcher. 2009. **Innovate Practices in Service Learning and Curricular Engagement. Institutionalizing Community Engagement in Higher Education: The First Wave of Carnegie Classified Institutions.** San Francisco: Jossey-Bass.
- Bringle, R.G., R. Games, and E.A. Malloy. 1999. **Colleges and Universities as Citizens: Issues and Perspectives.** Boston, MA: Allyn and Bacon. cited in Bringle, R and J. Hatcher. 2009. **Innovate Practices in Service Learning and Curricular Engagement. Institutionalizing Community Engagement in Higher Education: The First Wave of Carnegie Classified Institutions.** San Francisco: Jossey-Bass.
- Butin, D. W. 2007. "Focusing our aim: Strengthening Faculty Commitment to Community Engagement." **Change.** November/December 2007. 39: 34-39.
- Clayton, P.H. 2008. **Community Engaged Scholarship: Definitions and Framework** (Online). <http://www.curricularengagement.com/SampleResources.html>. August 25, 2010.
- Davidson, C. and M. Tolich. 1999. **Social Science Research in New Zealand Many Paths to Understanding.** Auckland: Longman.
- Dubb, S. 2007. **Linking Colleges to Communities: Engaging the University for Community Development.** State of Maryland: The Democracy Collaborative.
- Engagement Thailand. 2014. **University Engagement** (Online). <http://www.engagementthailand.org/>. May 30, 2014.
- Ferraiolo, K. 2004. **New directions in civic engagement: University avenue meets main street.** Charlottesville. VA: Pew Partnership for Civic Change.

- Ferraiolo, K. 2007. **New Directions in Civic Engagement: University Avenue Meets Main Street** (Online). <http://www.pew-partnership.org/resources/newdirections.html>, January 28, 2010.
- Fourie, F. 2007. "Towards a South African Scholarship of Engagement: Core and Supplemental Tasks of a University?." **Community Engagement in Higher Education Proceedings of The Conference**. Cape Town, South Africa. 3-5 September 2006: 42-44.
- Furco, A. and W. Miller. 2009. "Issues in Benchmarking and Assessing Institutional Engagement." **Institutionalizing Community Engagement in Higher Education: The First Wave of Carnegie Classified Institutions**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gibbons, M. 2007. "Engagement as a Core Value in a Mode 2 Society." **Community Engagement in Higher Education Proceedings of The Conference**. Cape Town, South Africa. 3 - 5 September 2006: 21-22
- Goldsworthy, A. 2006. **Third Mission and the Idea of Engagement** (Online). <http://oice.vu.edu.au/sitebuilder/resources/knowledge/asset/files/16/ashleygoldsworthy>, January 15, 2010.
- Harkavy, I. 2005. **Higher Education for Community Engagement & Improvement**. Michigan: National Forum on Higher Education for the Public Good.
- Iowa State University. 2014. **Iowa State University Extension and Outreach** (Online). <http://www.extension.iastate.edu/our-story/content/our-story>, October 25, 2014.
- Jacoby, B. and Associates. 2009A. **Civic Engagement in Higher Education: Concepts and Practices**. San Francisco, CA: Jossey Bass Publishing.

Jacoby, B. and Associates. 2009B. **Civic Engagement in Higher Education: Concepts and Practices**. San Francisco, CA: Jossey Bass Publishing cited Battistoni, R. 2002. **Civic Engagement across the Curriculum**. Providence, RI: Campus Compact .

Kellogg Commission on the Future of State and Land-Grant Universities. 1999. **Returning to Our Roots: The Engaged Institution** (Online).

<http://www.cpn.org/topics/youth/highered/>, January 28, 2010.

Kezar, A., T. Chambers, and J. Burkhardt. 2005. **Higher Education for the Public Good**. San Francisco: Jossey-Bass.

Kneller, F. 1971. "Contemporary Education Theory." In **Foundation of Education**. New York: John Wiley & Sons.

Lawry S., D. Laurison and J. Vanatwerpen. 2006. **Liberal education and Civic Engagement**. (Online). <http://www.fordfound.org/impact/booksstudies>, January 27, 2010.

London, S. 2002. **The Civic Mission of Higher Education: From Outreach to Engagement** (Online). <http://www.scottlondon.com/reports/seminar2001>, January 25, 2010.

Michigan State University. 2014. **Engagement** (Online). <https://www.msu.edu/engagement/index.html>, October 25, 2014.

Morrow, A. and D. Brown. 1994. **Critical Theory and Methodology**. California: Sage Publications.

National Association of State Universities and Land-Grant Colleges. 2008. **The Land – Grant Tradition**. Washington DC: VMW Printing.

- Ostrander, S. 2004. "Democracy, Civic Participation, and the University: A Comparative Study of Civic Engagement on Five Campuses." **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**. 33 (1): 74-93.
- Perold, H. 2005. Civic Engagement in Higher Education: An Overview of Participating University. **Talloires Conference 2005: Strengthening The Civic Roles and Social Responsibilities of Higher Education** (Online).
<http://www.tufts.edu/talloiresnetwork/?pid=21&c=21>, August 25, 2010.
- Queensland Government. 2001. **Charter for Community Engagement** (Online).
<http://www.emergency.qld.gov.au/publications>, January 27, 2010.
- Ramaley, J. A. 2005. Engagement and the Integration of Research and Education: A New Meaning of Quality. **Proceedings of the 2005 Australian Quality Forum: Engaging Communities**. Melbourne: Australian University Quality Agency.
- Saltmarsh, J, D. Giles, E. Ward and S. Buglione. 2009. "Rewarding Community-Engaged Scholarship." **Institutionalizing Community Engagement in Higher Education: The First Wave of Carnegie Classified Institutions**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Seifer, S. D. and K. Connors. 2007. **Faculty Toolkit for Service-Learning in Higher Education**. California: National Service-Learning Clearinghouse.
- Silcock, P. 1999. **New Progressivism**. London: Falmer Press.
- Stevens, E and G. H. Wood. 1995. **Justice, Ideology, and Education: An Introduction to the Social Foundations of Education**. 3th edition. New York: McGraw-Hill, INC.
- Tran, L. 2003. **Community-University Partnerships: A Tool for Development in Vietnam? Master of Arts**. Massachusetts, USA: Department of Regional Economic & Social Development. University of Massachusetts Lowell.

Van der Walt, B. J. 1994. **The Liberating Message - A Christian Worldview of Africa.**

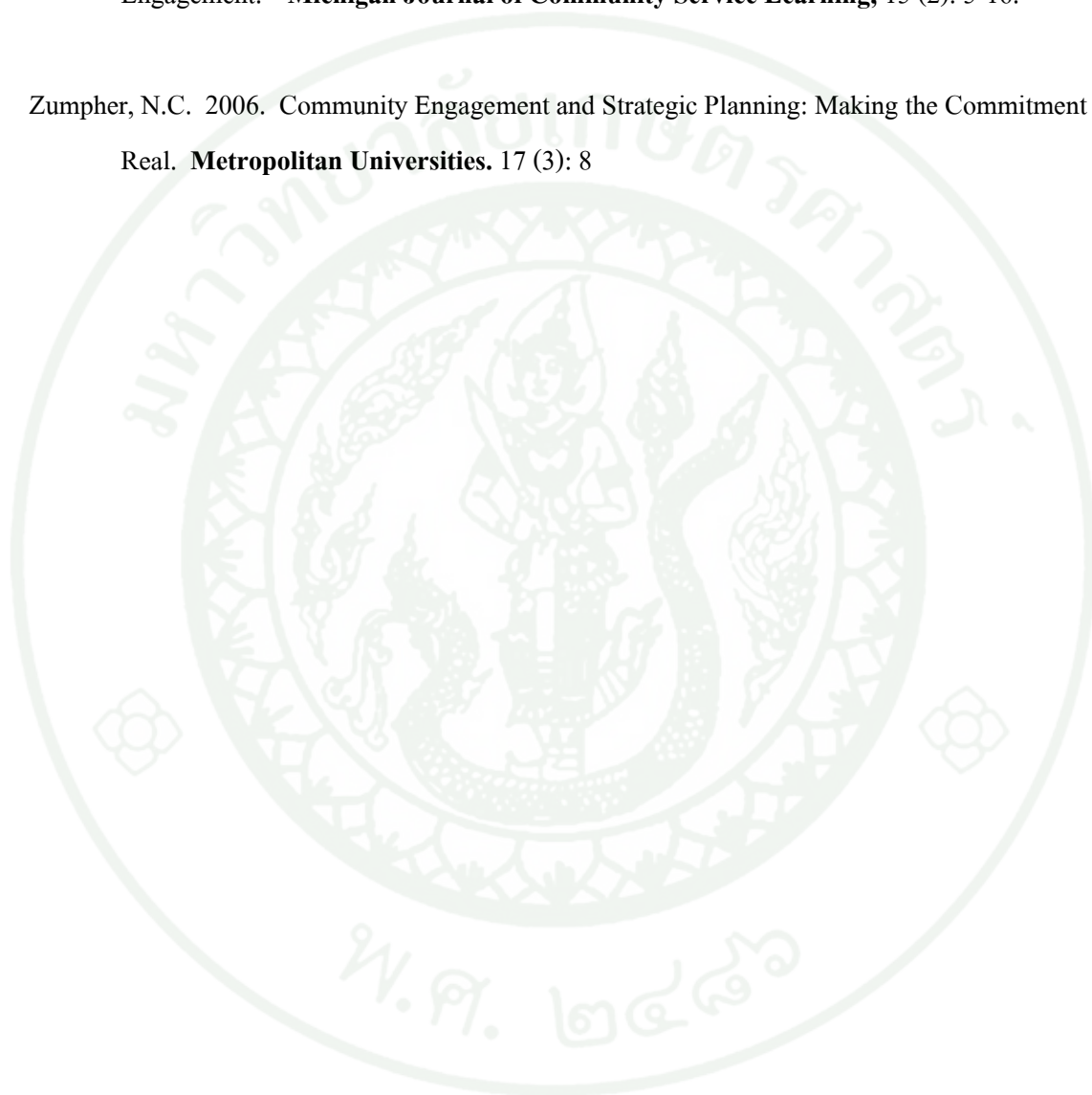
Potchefstroom: Institute for Reformational Studies.

Wade, A and A. Demb. 2009. "A Conceptual Model to Explore Faculty Community

Engagement." **Michigan Journal of Community Service Learning**, 15 (2): 5-16.

Zumpher, N.C. 2006. Community Engagement and Strategic Planning: Making the Commitment

Real. **Metropolitan Universities**. 17 (3): 8

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบตาม

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญา หิรัญวงศ์ ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จีพสุมน รังสยาร ภาควิชาอาชีวศึกษาศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วิบูลย์ จงรัตนเมธิกุล ภาควิชากีฏวิทยา คณะเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายนามผู้ให้ข้อมูล จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ รองอธิการบดีวิทยาเขตกำแพงแสน
2. ศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วดี อรรถธรรม ผู้อำนวยการศูนย์ความเป็นเลิศทางวิชาการ
ด้านใหม่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
3. รองศาสตราจารย์ ดร. ประสงค์ ดันพิชัย ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
4. รองศาสตราจารย์ เอ็มอร อังสุรัตน์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์การเกษตร
คณะเกษตร กำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
5. รองศาสตราจารย์ ดร.จิระเดช แจ่มสว่าง ภาควิชาโรคพืช คณะเกษตร กำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
6. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ วรรณวิจิตร หน่วยปฏิบัติการค้นหาและใช้ประโยชน์ยีนข้าว
ศูนย์วิทยาศาสตร์ข้าว
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม ภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์ใหญ่และสัตว์ป่า
คณะสัตวแพทยศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

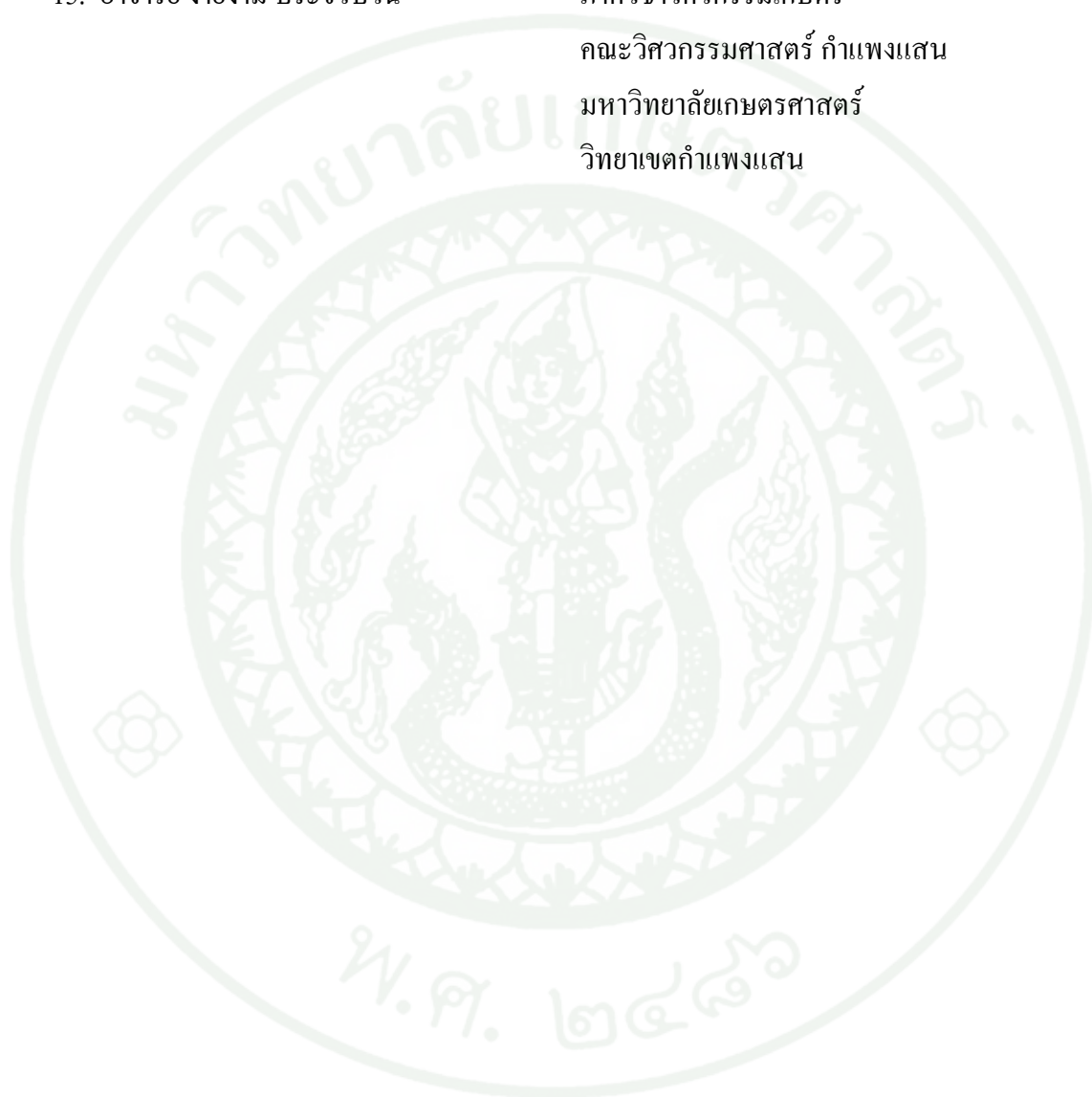
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมา ป่านประดิษฐ์ หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงาน
และสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
คณะเกษตรกำแพงแสนมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
10. อาจารย์ ดร.ประภา ไช้สละม สายวิชาวิทยาศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
11. อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง สายวิชาสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
12. อาจารย์สพ.ญ.ดร.วราพร พิมพประไพ ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต
คณะสัตวแพทยศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
13. ว่าที่ร้อยตรี ดร. อำนวย ตันพานิชย์ หัวหน้าสาขาจิตวิทยาการกีฬา
คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

14. อาจารย์ฉันทา วงศ์ณีโรจน์

หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและพัฒนา
กำแพงแสน สถาบันวิจัยและพัฒนา
กำแพงแสน

15. อาจารย์ง่ายงาม ประจวบวัน

ภาควิชาวิศวกรรมเกษตร
คณะวิศวกรรมศาสตร์ กำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

ภาคผนวก ค
รายนามนิสิตผู้ให้ข้อมูล

รายนามผู้ให้ข้อมูล จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. นายอนุพล มงคลทวีรักษ์ สาขาเกษตรและสิ่งแวดล้อม
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
2. นายอำนาจ สมพงศ์ สาขาเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา 5 ปี
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
3. นายศรุต สุวรรณบัณฑิต คณะสัตวแพทยศาสตร์
4. นายนพวัฏ กิ่งพุทธพงศ์ สายวิชาเคมี
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
5. นายนายพิชัย ธีญญเจริญ สาขาปฐพีวิทยา คณะเกษตร กำแพงแสน

แบบสอบถามโครงการวิจัยเรื่อง

พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ทรรศนคติ บทบาท และความคาดหวังของ
อาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภารกิจและทิศทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ให้มีเหมาะสมต่อสถานการณ์ในปัจจุบันของ
ประเทศไทย และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทั้ง
ต่อมหาวิทยาลัยและสังคมไทย

ท่านเป็นผู้หนึ่งที่เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนที่มี
โอกาสได้ร่วมให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะมีคุณค่ายิ่งต่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน ที่มีหน้าที่หลักในการตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใน
สังคม การวิจัยครั้งนี้จะไม่มีการระบุชื่อผู้ตอบ และไม่นำเสนอผลเป็นรายบุคคล จะนำเสนอผลเพื่อ
การศึกษาในภาพรวมเท่านั้น จึงขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามทุกข้อ เพราะ
ถ้าเว้นข้อใดข้อหนึ่ง จะทำให้ผลการวิเคราะห์ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ขอให้ท่านตอบตรงความเป็น
จริงมากที่สุด

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์

ตอนที่ 2 ทรรศนคติของอาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

ตอนที่ 3 บทบาทของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ตอนที่ 4 ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้วิจัย

นางสาวญาดา ะตะ

นิสิตปริญญาเอก สาขาการพัฒนารัพยากรมนุษย์และชุมชน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความลงในช่องว่าง
ตามความเป็นจริง

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ.....ปี
3. อายุราชการหรืออายุการทำงาน..... ปี
4. สถานภาพ

☐ ข้าราชการ
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

☐ พนักงานมหาวิทยาลัย
5. สังกัดภาควิชา..... คณะ.....
6. วุฒิการศึกษาสูงสุด

☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท

☐ ปริญญาเอก ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
7. ตำแหน่งทางวิชาการ

☐ อาจารย์
☐ รองศาสตราจารย์
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
☐ ศาสตราจารย์
8. ความรู้ความเข้าใจของท่านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชนของมหาวิทยาลัย
 - 8.1 ท่านทราบว่า “มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่ชุมชนและสังคม”

☐ ทราบและเข้าใจอย่างดี
☐ ไม่แน่ใจ

☐ ทราบแต่ไม่เข้าใจ
☐ ไม่ทราบและไม่เข้าใจ
 - 8.2 ท่านทราบว่า “วิทยาเขตกำแพงแสนมีปรัชญาวิสัยทัศน์ บทบาท พันธกิจ และภารกิจที่เน้นการเข้าไปทำงานแบบมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชน”

☐ ทราบและเข้าใจอย่างดี
☐ ไม่แน่ใจ

☐ ทราบแต่ไม่เข้าใจ
☐ ไม่ทราบและไม่เข้าใจ
 - 8.3 ท่านทราบว่า “อาจารย์ นิสิต และบุคลากรของมหาวิทยาลัยควรมีบทบาทเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม โดยการทำงานวิจัยและการให้บริการวิชาการที่เน้นการแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม”

☐ ทราบและเข้าใจอย่างดี
☐ ไม่แน่ใจ

☐ ทราบแต่ไม่เข้าใจ
☐ ไม่ทราบและไม่เข้าใจ

ตอนที่ 2 ทศนคติของอาจารย์เกี่ยวกับแนวคิดพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. พันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
หมายถึง การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ในลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ทรัพยากรทางปัญญา เช่น ความรู้ ความสามารถ และทักษะของบุคลากร ทรัพยากรเงิน และทรัพยากรเวลา เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม

2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือระหว่างชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และคณะผู้วิจัยในการวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาต่อไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามความรู้สึกที่เป็นจริงของท่าน

ข้อความ	ระดับทัศนคติ (เห็นด้วย)				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านนโยบาย					
1. ภารกิจของมหาวิทยาลัย ควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกของนิสิต คณาจารย์ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง					
2. การกำหนดภารกิจของมหาวิทยาลัยในการช่วยเหลือสังคมจะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม					
3. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำของชุมชนและสังคมมากกว่ามีบทบาทเป็นเพียงนักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้ หรือเป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญที่สังกัดในองค์กรธุรกิจเท่านั้น					
4. การเชื่อมโยงภารกิจด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการกับความมุ่งมั่นในการบริการสาธารณะและการบริการเชิงรุก จะมีประโยชน์และสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคมได้					
5. การกำหนดนโยบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จะทำให้ชุมชนและสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น					
6. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งมหาวิทยาลัย ชุมชน และสังคม					
ด้านการดำเนินงาน					
7. มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนแหล่งความรู้และทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม					
8. การเข้าไปทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมที่เข้าร่วมโครงการเป็นชุมชนวิชาการ ซึ่งมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสวนาวิชาการในชุมชนและสังคม					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับทัศนคติ (เห็นด้วย)				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9. การทำงานร่วมกันทุกขั้นตอนระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ					
10. การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน					
11. การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม					
12. มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดการพัฒนายั่งยืน					
ด้านการเรียนการสอน					
13. การเรียนการสอนโดยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชน ช่วยให้นักศึกษามีการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม					
14. การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยควรมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม					
15. การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนและสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม					
16. การส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมส่งผลให้นักศึกษามีความรู้ที่ตรงกับความต้องการของสังคม					
17. การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักศึกษาได้รับรู้ข้อเท็จจริงในชุมชนและสังคม เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และมีความเข้าใจทางวิชาการมากขึ้น					
ด้านการวิจัย					
18. ผลผลิตและนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับทัศนคติ (เห็นด้วย)				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
19. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยควรตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และควรให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการวิจัย					
20. มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งวิจัยชุมชนและสังคมที่สำคัญของประเทศ					
21. การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนมีส่วนช่วยให้มหาวิทยาลัยเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด					
22. การวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์ความรู้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มพลังทางปัญญาให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส					
ด้านการบริการวิชาการ					
23. การจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และให้คำปรึกษาทางด้านการเกษตรแก่ชุมชนและสังคม จะทำให้ประชาชน เกิดการเรียนรู้ และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน					
24. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งสำคัญ					
25. หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การให้บริการการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม					
26. การให้บริการทางวิชาการโดยให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม					
27. การให้บริการทางวิชาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม จะทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสาธารณะและสังคมมากขึ้น					

ตอนที่ 3 บทบาทของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามความเป็นจริงของท่าน

1. ท่านเคยทำวิจัยโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่

☐ ไม่เคย	☐ เคยบ่อยครั้ง
☐ เคยเป็นบางครั้ง	☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

2. ท่านเคยให้บริการวิชาการโดยให้ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือไม่

☐ ไม่เคย	☐ เคยบ่อยครั้ง
☐ เคยเป็นบางครั้ง	☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

3. ท่านเคยส่งนิสิตเข้าไปเรียนรู้ ให้บริการวิชาการ และดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสังคมหรือไม่

☐ ไม่เคย	☐ เคยบ่อยครั้ง
☐ เคยเป็นบางครั้ง	☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

4. อะไรคือปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ท่านไม่สามารถทำวิจัยร่วมกับชุมชนและสังคม

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่ชอบงานวิจัย	☐ ไม่มีเวลา
☐ ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย	☐ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย
☐ ไม่มีทุนการวิจัย	☐ ผลตอบแทนน้อยเกินไป
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)	

5. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนผ่านช่องทางเหล่านี้หรือไม่

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ บรรยาย	☐ จัดประชุม สัมมนาวิชาการ และนิทรรศการ
☐ วิทยู	☐ โทรทัศน์
☐ เป็นที่ปรึกษา	☐ จัดฝึกอบรม
☐ กรรมการของสมาคม	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

6. บทบาทด้านการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามระดับการปฏิบัติที่แท้จริงของท่าน

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ปฏิบัติ
ด้านการสอน				
1. ท่านทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาที่ปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม				
2. ท่านและชุมชนร่วมกันออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม				
3. ท่านจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนกับการปฏิบัติงานในชุมชนและสังคม				
ด้านการวิจัย				
4. งานวิจัยของท่านมีประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม				
5. ท่านทำวิจัยโดยการเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม และแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนและสังคม				
ด้านการบริการสังคม				
6. ท่านส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาเข้าไปให้บริการและช่วยเหลือในชุมชนและสังคม				
7. งานบริการทางวิชาการแก่สังคมของท่านนั้นเป็นการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม				

ตอนที่ 4 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามระดับความคาดหวังที่เป็นจริง

ข้อความ	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยมีการปรับเปลี่ยนนโยบายเป้าหมาย และหลักการที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญแก่ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน และสังคม					
2. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม					
3. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม					
4. ท่านคาดหวังให้การวิจัยของมหาวิทยาลัยมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถแก้ปัญหของคนส่วนใหญ่ได้					
5. ท่านคาดหวังให้การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม					
6. ท่านคาดหวังให้การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม					
7. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยกระตุ้นให้อาจารย์ และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด					
8. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้นำในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม					

ตอนที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยกระตุ้นให้นิสิตเกิดสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและความรักในท้องถิ่นของตนเอง					
10. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม					

ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ขอขอบพระคุณอย่างสูง

ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามค่ะ

แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยเรื่อง

พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิธีปฏิบัติ และความท้าทาย

1. ทศนคติของอาจารย์เกี่ยวกับการแนวคิดพันธะทางสังคมของ วิทยาเขตกำแพงแสน

1.1 ท่านคิดว่า บทบาทของวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคมมีลักษณะอย่างไร? มีใครเกี่ยวข้องบ้าง? ในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัยท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าวและบทบาทของอาจารย์อย่างไร?

1.2 ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ลักษณะความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนที่ต่างฝ่ายต่างแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน?

1.3 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวิทยาเขตกำแพงแสนกับชุมชนและสังคมอย่างไรบ้าง

1.4 ท่านมีความเห็นต่อพันธกิจหลัก 4 ประการของมหาวิทยาลัยและการทำงานเพื่อสังคมอย่างไร

2. บทบาทของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

2.1 บทบาทของท่านที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมมีลักษณะอย่างไรบ้าง? (ทั้งในด้านการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ)

2.2 สิ่งจูงใจให้ท่านเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคมของสถาบัน คืออะไร?

2.3 อะไรคือปัญหาและอุปสรรคในการทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม

2.4 ในการจัดการเรียนการสอนท่านได้ส่งเสริมให้นักศึกษาไปเรียนรู้ในชุมชนบ้างหรือไม่อย่างไร?

2.5 ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อการเข้าไปทำงานในชุมชนและสังคม?

3. ความคาดหวังของอาจารย์เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคม

3.1 ท่านมีความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมของวิทยาเขตกำแพงแสนอย่างไรบ้าง

แบบสอบถามโครงการวิจัยเรื่อง
พันธะทางสังคมของอุดมศึกษาไทย: อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติ และความท้าทาย

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาท และความคาดหวังของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภารกิจและทิศทางการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ให้มีความเหมาะสมต่อสถานการณ์ในปัจจุบันของประเทศไทย และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทั้งต่อมหาวิทยาลัยและสังคมไทย

ท่านเป็นผู้หนึ่งที่เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่มีโอกาสได้ร่วมให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่หลักในการตอบสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม การวิจัยครั้งนี้จะไม่มีการระบุชื่อผู้ตอบ และไม่นำเสนอผลเป็นรายบุคคล จะนำเสนอผลเพื่อการศึกษาในภาพรวมเท่านั้น จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามทุกข้อ เพราะถ้าเว้นข้อใดข้อหนึ่งจะทำให้ผลการวิเคราะห์ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ขอให้ท่านตอบตรงความเป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนิสิต

ตอนที่ 2 บทบาทของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ตอนที่ 3 ความคาดหวังของนิสิตต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้วิจัย

นางสาวญาดา ะตะ

นิสิตปริญญาเอก สาขาการพัฒนารัพยากรมนุษย์และชุมชน

คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนิสิต

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความลงในช่องว่าง
ตามความเป็นจริง

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ.....ปี
3. กำลังศึกษาระดับ
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท
☐ ปริญญาเอก ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
4. ชั้นปีที่กำลังศึกษา..... ผลการเรียนเฉลี่ย.....
5. คณะที่กำลังศึกษา.....สาขาวิชา.....
6. ภูมิลำเนา จังหวัด.....

ตอนที่ 2 บทบาทของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. พันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
หมายถึง การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย ในลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยใช้
ทรัพยากรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ทรัพยากรทางปัญญา เช่น ความรู้ ความสามารถ และทักษะ
ของบุคลากร ทรัพยากรเงิน และทรัพยากรเวลา เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการที่
แท้จริงของชุมชนและสังคม

2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือระหว่างชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
และคณะผู้วิจัยในการวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การคิด การ
วางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาต่อไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ตามความเป็นจริงของท่าน

1. ท่านเคยช่วยงานวิจัยอาจารย์หรือไม่

☐ เคย

☐ ไม่เคย

2. ท่านเคยเข้าไปร่วมทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมหรือไม่

☐ ไม่เคย

☐ เคยบ่อยครั้ง

☐ เคยเป็นบางครั้ง

☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

3. ท่านเคยเข้าไปร่วมให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมหรือไม่

☐ ไม่เคย

☐ เคยบ่อยครั้ง

☐ เคยเป็นบางครั้ง

☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

4. ท่านเคยเข้าไปเรียนรู้และให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมแบบมีส่วนร่วมหรือไม่

☐ ไม่เคย

☐ เคยบ่อยครั้ง

☐ เคยเป็นบางครั้ง

☐ เป็นประจำและต่อเนื่อง

5. เหตุผลที่สนใจให้ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ได้รับประสบการณ์ตรง

☐ ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น

☐ ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น

☐ ได้เตรียมการทำอาชีพในอนาคต

☐ ได้รายได้พิเศษ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

6. อะไรคือปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ท่านไม่สามารถทำวิจัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่ชอบงานวิจัย

☐ ไม่มีเวลา

☐ ขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย

☐ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย

☐ ผลตอบแทนน้อยเกินไป

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

7. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนผ่านช่องทางเหล่านี้หรือไม่

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ กิจกรรมอาสา

☐ จัดนิทรรศการ

☐ การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน

☐ จัดสัมมนาวิชาการ

☐ จัดฝึกอบรม

☐ กิจกรรมชมรม

☐ ฝึกงานภาคสนาม

☐ ทำโครงการวิจัยร่วมกับอาจารย์

☐ เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

8. บทบาทด้านการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามระดับการปฏิบัติที่แท้จริงของท่าน

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ปฏิบัติ
1. ท่านเคยเข้าร่วมและเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชนและสังคม				
2. ท่านเคยเป็นผู้นำในการดำเนินโครงการ และสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสังคมด้วยตนเอง				
3. ท่านเคยเข้าไปศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม				
4. ท่านเคยเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม				
5. ท่านเคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการให้บริการชุมชนและสังคม				
6. ท่านเคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อชุมชนและสังคม				
7. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนและสังคม				
8. ท่านเคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการทำงานด้านสังคม สงเคราะห์เพื่อให้บริการแก่ชุมชนและสังคม				

ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านพันธะทางสังคมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามระดับความคาดหวังที่แท้จริงของท่าน

ข้อความ	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม					
2. ท่านคาดหวังให้การวิจัยของมหาวิทยาลัยควรเป็นไปเพื่อการรับใช้ชุมชนและสังคม					
3. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นิสิตได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและสังคม รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่จะออกไปรับใช้สังคม					
4. ท่านคาดหวังให้การวิจัยของมหาวิทยาลัยมุ่งแก้ปัญหาหรือวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนผลกระทบของปัญหา และแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ได้					
5. ท่านคาดหวังให้การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยมีความสอดคล้องกับลักษณะของปัญหาและความต้องการของสังคม					
6. ท่านคาดหวังให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัย					
7. ท่านคาดหวังให้นิสิตทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม					
8. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยกระตุ้นให้อาจารย์และนิสิตใช้ความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด					
9. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยส่งนิสิตเข้าไปในชุมชนเพื่อร่วมเรียนรู้ และศึกษาถึงปัญหาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการค้นคว้า หาข้อมูลเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน					
10. ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม โดยนำบัณฑิตเข้าไปในชุมชนและสังคม และทำงานร่วมกันกับชุมชนและสังคม					

1. บทบาทของนิสิตเกี่ยวกับการแนวคิดพื้นฐานทางสังคม

1.1 ท่านเคยเข้าร่วมโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ๆร่วมกับชุมชนและสังคมบ้างหรือไม่ ท่านเข้าร่วมในฐานะอะไร เป็นผู้ช่วยวิจัย ติดตามอาจารย์ หรือเป็นการฝึกงาน และท่านมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

1.2 อะไรคือแรงจูงใจให้ท่านเข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับความร่วมมือกับชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย

1.3 ท่านเคยเป็นผู้นำหรือเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆในชุมชนสังคมบ้างหรือไม่ ช่วยยกตัวอย่าง และโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวมีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไร และท่านได้รับประโยชน์เชิงวิชาการจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นอย่างไรบ้าง

1.4 กิจกรรมการเรียนรู้ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้างหรือไม่ ท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

1.5 ท่านเคยลงพื้นที่ในชุมชนหรือไม่ และท่านได้ทำอะไรบ้างในชุมชน

1.6 ขอให้ท่านช่วยเล่าถึงงานของท่านที่เข้าไปทำงานกับชุมชน/สังคม

2. ความคาดหวังของนิสิตเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพันธะ

2.1 ท่านคาดหวังให้มหาวิทยาลัยมีการดำเนินงานด้านความร่วมมือกับชุมชนและสังคมอย่างไร

2.2 ท่านคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อสังคมในอนาคตอย่างไร

ภาคผนวก จ

รายนามผู้เข้าร่วมเวทีกินข้อมูลและรับฟังข้อเสนอแนะ

รายนามผู้เข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลและรับฟังข้อเสนอแนะ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพ นัฏราภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์รอง
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชินะวงศ์ รองอธิการบดีวิทยาเขตกำแพงแสน
4. รองศาสตราจารย์ ดร. ประสงค์ ต้นพิชัย ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สันติ ศรีสวนเต หัวหน้าภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย
และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมา ป่านประดิษฐ์ หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงาน และ
สิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์น.สพ.ดร.วรกิจ เชิดชูธรรม ภาควิชาเวชศาสตร์คลินิกสัตว์ใหญ่
และสัตว์ป่า คณะสัตวแพทยศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
คณะเกษตรกำแพงแสน
9. อาจารย์ ดร.โชติมา แก้วทอง สาขาวิชาสังคมศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
10. อาจารย์มณฑา วงศ์มณีโรจน์ หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการวิจัยและพัฒนา
กำแพงแสน สถาบันวิจัยและพัฒนา
กำแพงแสน

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ – สกุล

นางสาวณดา วะตะ

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันที่ 24 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2525

สถานที่เกิด

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-คหกรรม

ศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (คหกรรมศาสตรศึกษา)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

